Ny Jord

Der udkom 3 bind. Undertitlen skiftede.

Skanningen er udført efter et eksemplar på Gentofte Bibliotekerne.

Google skan af bind 1 og 3 findes også på: Hathi Trust.

Ny Jord. 14 Dags Skrift for Literatur, Videnskab og Kunst. Redigeret af Carl Behrens.

1ste Bind (Januar-Juni 1888)

Hæfteomslag og forord fra første hæfte tilføjet fra Google skan.
Hæfteomslagets bagside i Juni-hæfter er fra Google skan. Det indeholder på indersiden den sidste side om Theatrene.

Ny Jord. Nordisk Tidsskrift for Literatur, Videnskab og Kunst. Redigeret af Carl Behrens.

2det Bind (Juli-December 1888)

Siderne 557 og 558 var stærkt beskadigede og er derfor erstattede med skan fra andet eksemplar.

3dje Bind (Januar-Juni 1889)

Side, formodentlig fra hæfteomslaget på sidste hæfte, tilføjet fra Google skan. Den annoncerede fortsættelse skete ikke.

Udarbejdet 2023 af Niels Jensen

Opdateret den 8. august 2023 af Niels Jensen

URL for denne side er: *https://uforbederlig.dk/tidsskrifter/nyjord1888.htm*

Ny Jord

Der udkom 3 bind. Undertitlen skiftede.

Skanningen er udført efter et eksemplar på Gentofte Bibliotekerne.

Google skan af bind 1 og 3 findes også på: Hathi Trust.

Ny Jord. 14 Dags Skrift for Literatur, Videnskab og Kunst. Redigeret af Carl Behrens.

1ste Bind (Januar-Juni 1888)

Hæfteomslag og forord fra første hæfte tilføjet fra Google skan.
Hæfteomslagets bagside i Juni-hæfter er fra Google skan. Det indeholder på indersiden den sidste side om Theatrene.

Ny Jord. Nordisk Tidsskrift for Literatur, Videnskab og Kunst. Redigeret af Carl Behrens.

2det Bind (Juli-December 1888)

Siderne 557 og 558 var stærkt beskadigede og er derfor erstattede med skan fra andet eksemplar.

3dje Bind (Januar-Juni 1889)

Side, formodentlig fra hæfteomslaget på sidste hæfte, tilføjet fra Google skan. Den annoncerede fortsættelse skete ikke.

Udarbejdet 2023 af Niels Jensen

Opdateret den 8. august 2023 af Niels Jensen

URL for denne side er: *https://uforbederlig.dk/tidsskrifter/nyjord1888.htm*

NY JORD.

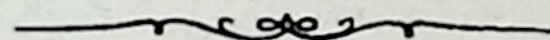
Nordisk Tidsskrift for Literatur, Videnskab og Kunst.

Redigeret af

CARL BEHRENS.

3dje Bind.

(Januar—Juni 1889.)

KØBENHAVN.

P. Hauberg & Komp.

Hoffensberg & Trap's Etabl.

GJENTOFTE
KOMMUNEBIBLIOTEK

05.6
Ny 12
1889

ex 1
L.m

Indhold.

Digte.

Noveller, Fortællinger, Skizzer o. lign.

Literære Afhandlinger, Biografier o. lign.

Videnskabelige Afhandlinger, Indlæg i Samfundsspørgsmaal o. lign.

Anmeldelser af Literatur, Kunst, Musik og Theater.

Den Heibergske Æsthetik.

I.

Man kan gjennemlæse alle J. L. Heibergs Prosaiske Skrifter uden at finde mere end svage Antydninger til historisk eller psychologisk Kritik. Hos Heiberg som hos Hegel lurer Ringeagten for det Individuelle bag Anerkjendelsen af Aander og Aandsprodukter. Ikke Mennesket frembringer Kunstværket; nej, det er den absolute Aand, Verdensaanden, der gjennem den kaarne Kunstner — som derfor kaldes inspireret — frembringer det udødelige Værk.

Ja dette er endog det Dybe, det Spekulative ved Sagen i Modsætning til den vulgære Opfattelse, der i Mennesket, dette blotte Gjennemgangsled, ser det første Ophav. Derfor hos Heiberg aldrig en Baggrund af Tidsalderen, hvori Kunstneren lever, som Folie eller som Kontrast (se f. Ex. i femte Bind Afhandlingerne om Bellman og om Cervantes) aldrig heller en Fordybelse i det Sjæleliv, af hvilket Kunstværket udsprang. Man ønskede og savnede i Datiden ikke Sligt.

Ja endnu længe efter den egentlig Hegelske Tid holdt denne Betragtningsmaade af Aandsværker sig her i Danmark. Man gjennemlæse Brøchners ypperste Arbejde om *Filosofiens historiske Udvikling*, og man vil

se, at Individualiteterne kun fremtræde som Tilfælde, der oplyse visse abstrakte historiske Loves Gyldighed.

Heibergs Autoritet steg umiddelbart efter hans Død til sin største Højde. Al Uvilje, alt Had, der af private eller politiske Grunde havde været rettet mod den Levende, forsvandt eller forstummede, og tilbage stod den store Skikkelse, den store Velgjører og Opdrager, hvem Ungdommen skyldte sine første dybe Indtryk af filosofisk Tænkning og literær Kritik, Digteren af saamange lystige og enkelte dybsindige Poesier, dette lyseste Hoved af alle lyse Hoveder, den vittigste Mand af alle danske Mænd, lyrisk og skarpsindig, fornem og forvoven, altid overlegen, den fødte Sejerherre i enhver Polemik.

Vi Yngste tilbad ham og anbragte hans Byste paa de rygende Kakkelovne i vore højtliggende Kamre.

Vi troede især paa ham som Tænker, som Æsthetiker. Vi vidste vel, at han var begyndt romantisk som Lærling af Tieck; men han stod ligefuldt som *Forstanden* i vor Literatur, han, der havde spottet Ingemann, bekjæmpet Grundtvig, fældet Hauch og som endelig var den store Kritiker og Vurderer af Oehlenschläger.

Skjøndt hans gamle Modstander Hauch havde Landets eneste æsthetiske Lærestol inde, var Heibergs Æsthetik endog Aar efter hans Død absolut sejerrig og herskende ved Kjøbenhavns Universitet. Allerede den polemiske Stilling til Sibbern gjorde R. Nielsen tilbøjelig til i Heiberg som Tænker at se ikke en underordnet eller dog mindre selvstændig Begavelse men »en Stjerne af første Rang« og »den Hegelsk-Heibergske Æsthetik« foredroges paa Universitetet næsten paa én Gang af de to Professorer R. Nielsen og Heegaard.

Hvor dominerende den Hegelsk-Heibergske Underkjenden af Individualitens Betydning var — derpaa er de ældre Skrifter af disse Linjers Forfatter Exempler,

des mere indlysende, fordi Forfatteren havde gjort hvad han evnede for at løsrive sig fra denne hele gamle Æsthetik:

I den ældste Udgave af *Hovedstrømningernes* første Del findes ikke en eneste Levnetsbeskrivelse. Individerne interessere kun Forfatteren som Organer for Idé; de bæres af Strømninger, rives med af Strømninger, bekjæmpe Strømninger. Ved selve Personligheden dvæles ikke. I anden Del er der det Fremskridt, at Biografierne ere tagne med, men de ere i Reglen korte, ufuldstændige, og — meget betegnende — de ere gjennemgaaende hængte bag paa som mindre væsentligt Tillæg til Skildringen af Værker. Først gjennemgaaes og karakteriseres hele Personlighedens Aandsliv, saa følger som Bilag et kortfattet Levnet af den Personlighed, i hvilken det Skildrede har sin Rod. Værket udfolder sig ikke fra denne Rod. Det kommer, baaret af Idéluftningen; Mennesket, den Slakke, der bliver tilbage, naar Ideerne og Formerne ere udvundne — denne rigtignok højst uundværlige Slakke — medtages saa som nødvendigt Onde tilsidst. Ganske saaledes er i min Bog *Den franske Æsthetik i vore Dage* Taines Personlighed skitseret til allersidst efter hans Lære.

Først i de Bøger, der nu følge, begynder et Menneskestudium, der stedse bliver alvorligere og omhyggeligere. Indtil omtrent 1874 havde jeg i dette Punkt ikke formaaet helt at bryde med Traditionen. Men paa talrige andre Punkter havde jeg gjort det, og med en Anstrengelse, som den nu opvoxende Slægt neppe kan forstaa, fordi den længst er indlevet i de Tanker, som det dengang kostede Overvindelse at tænke.

Det maa være mig tilladt som Vidnesbyrd at henvise til et for faa Aar siden fremkommet Aktstykke. I Strindbergs letmaskerede Selvbiografi *Jäsningstiden* omtales det stærke Indtryk som et af mine første Skrifter *Kritiker og Portræter* (1870) gjorde paa Fortællingens

Helt: »Midt under disse Grublerier udkom en Bog, der slog ned som et Lyn i Tvivlens Mørke og kastede Lys over hele det Skjønnes Verden. Her forelaa intet nyt færdigt System, men over det Hele spredtes en ny Belysning. Ikke et eneste af de fra den tyske Filosofi ellers laante Ord, *Indhold og Form, skjønt, ophøjet, karakteristisk* forekom, og sikkert havde Forfatteren ikke anvendt de æsthetiske Systemer for at faa Maalestokken. Men hvilken Passer, han brugte, fik man endnu ikke at vide«.

Den fremmede Skribent, som var opvoxet i Traditionen, mærkede kun Bruddet med den gamle Skjønhedslære, ikke den fortsatte Afhængighed af den.

II.

Heibergs Æsthetik falder i tre Afsnit. Den behandler 1) Skjønhed i Almindelighed 2) Kunsten 3) Poesien*).

Poesien er i sin Egenskab af Digtekunst en Kunst som de andre; men i sin Egenskab af Ordets Kunst, der som saadan (efter Hegelsk Terminologi) *staar paa Begrebets Standpunkt* er den *den absolute Kunst* til Forskjel fra Kunsterne.

At Poesien staar paa Begrebets Standpunkt vil sige, at den har samme Indhold som Filosofien, *Ideen* nemlig; Mediet (Sproget) er desuden det samme; Forskjellen ligger kun i Formen. At Poesien har *Ideen* til Indhold, vil udtrykt i vort Sprog nærmest sige, at den fremstiller den sande Verdensanskuelse; den fremstiller den i billedlig Form, ikke som Filosofien i rene Tanker.

Efter at have berørt den abstrakte Skjønhed i mathematiske Figurer, i enkelte Farver og Toner og i

*) Smlgn især Afhandlingerne om Skjønhed i Naturen og om Malerkunsten samt Kritiken af »Væringerne« og Gjendrivelsen af Oehlenschlägers Svar.

deres Sammensætning, i Symmetri, Rytme, Akkord osv. gjennemgaar Heiberg Dyreverdenen fra de laveste til de højeste Arter, indtil vi ankomme til Mennesket. Her, siger han, ophører Naturskjønheden (som hos ham er lig Virkelighedens Skjønhed) og her skeer Overgangen til Kunst: »Den højeste Skjønhed, hvortil Naturen bringer det, er den menneskelige Skabning. Men her ophører derfor ogsaa Naturen og gaar over til Kunst og navnlig til Skulptur, som er den første Kunst, og hvis Formaal er at idealisere den menneskelige Skabning, altsaa at opfatte [optage] Skjønhedens Traad paa det Sted, hvor Naturen har sluppet den«.

Med romantisk Mystik erklæres det, at Sfæreforandringen foregaar i Kraft af Kjærlighed, og ikke uden Pedanteri rubriceres Kjærlighed under Æsthetiken. »Denne Overgang fra Natur til Kunst er *Kjærlighed,* hvis Theori (om man saa tør kalde den) fornemmelig henhører under Æsthetiken eller Videnskaben om det Skjønne«.

Som man ser, mangler den Heibergske Æsthetik helt og holdent en Fantasilære. Det er forsaavidt naturligt nok, som jo *den absolute Aand* udretter Alt igjennem Inspirationen. Derfor faa vi heller ingen Antydning af en Fantasiens Historie; Begreber som *Renaissance* eller *Roccoco* forekomme ikke og Kunstudtryk som *klassisk, romantisk* forklares derfor i Grunden aldrig, skjøndt det Romantiske stadigt fremstilles som Nutidens Ideal og det Poetiskes Højdepunkt.

Heiberg føler ikke, at han ved at lade Skjønheden udenfor Kunsten standse med Menneskeskikkelsen, ved altsaa ikke at medtage Stemningslivet som elementær Skjønhed eller Kunststof, ganske berøver Musiken dens Gjenstand og at han endvidere ved at forbigaa det hele Menneskelivs spredte Skjønhed i Samfund og Historie ganske berøver Poesien dens Æmne. Han føler ikke, at han lige saa godt kunde have brudt af allerede ved Elementerne

til Symmetri i den uorganiske Natur, og kunde have udraabt: Disse Elementer behandler og idealiserer Bygningskunsten.

Men dette hænger sammen med, at det for Heiberg som for alle de danske og tyske Romantikere i Grunden er en helt fremmed Tanke, at Poesiens Opgave skulde være denne simple: en fortolkende Fremstilling af Menneskelivet. Saa utroligt det klinger: det er for Heiberg slet ikke dette, det gjælder om. Spørg ham: Hvad skal Poesien fremstille, og Svaret vil lyde: Det Poetiske.

Det Poetiske er umiddelbart som Stof noget Skjult, Fint, en Duft, en Stemning. I sit Væsen er det ikke andet end det Skjønne, der er ét med det Gode og Sande. For Digteren er Menneskelivet kun et Vehikel til at faa det Poetiske frem, og kan han skyde en Gjenvej til dette, til Duften, til Ideen uden om det fuldblodige Menneskeliv — saa meget des bedre! Saa er han en ikke stoflig men spekulativ Digter.

Her allerede skimtes Aarsagen til, at dette Poetiske hos de mere filosofiske Romantikere, som Schack Staffeldt eller Heiberg selv, fortyndedes til Ideen, hos de mere seminaristiske Romantikere identificeredes med Religionen, saa Retningen hos Nogle udmundede i spekulative Dramer, hos Andre i opbyggelige Romaner (som »Prins Otto af Danmark«), hos atter Andre i religiøse Poesier, Legender, Psalmer. Hos de filosofisk anlagte blev Poesien Allegori, hos de fromme blev den Præken; i Almindelighed forenedes begge Dele, saa den blev til en allegorisk Præken eller en prækende Allegori.

III.

Dog tilbage til Heibergs Lære om Naturskjønhed.

Det naturhistoriske System er tredelt, og denne Tredeling svarer fortræffeligt til den logiske Tredeling, der spiller samme Rolle i Heibergs Æsthetik som i al

hegeliansk Filosofi. Ethvert Begreb udvikler sig jo hegelsk gjennem tre Led: det Umiddelbare eller den fødte Enhed — Negationen — og Negationens Negation, den tilvejebragte Enhed, hvilket tredje Led atter bliver det første i en højere Kreds.

Det *Skjønne* er da *Idyl, Elegi* og *Lyrik*. Hvorfor indses ikke. Vi erfare kun, at Mineralverdenen som det Skjønne i dets Umiddelbarhed svarer til den rolige, *idylliske* Skjønhed (paa et vildt Bjerglandskab har Heiberg øjensynligt ikke tænkt), at Planteverdenen med sin Retning mod Lyset og Himlen udtrykker den *elegiske* Stræben mod et fremmed Objekt, og at Dyreriget, som er *den højere Enhed af Mineral og Plante,* tillige er Enheden af det Idylliske og Elegiske, hvad atter vil sige det *Lyriske* — paa Grund af den fri, vilkaarlige Bevægelse.

Det stemmer imidlertid ikke med andre Punkter i Systemet. Hvor vi naa til Poesien, har Heiberg Brug for Lyriken som umiddelbar. I Poetiken dekreteres det da ogsaa uden videre, at det Lyriske er det Umiddelbare og det Idylliske den højere Enhed, medens det i Naturrigerne er lige omvendt.

Over denne Vanskelighed kommer forøvrigt en hegelsk Tænker forholdsvis let, den beroer paa Naturens Svaghed og Ufornuft. Naturen staar for lavt til at kunne fastholde Begrebet. *Men,* tilføjes der undskyldende, *det rette Forhold indtræder strax i Dyreriget.* Dette kan nemlig »bedst henføres« til Insekter, Bløddyr og Hvirveldyr. Udgangspunktet tages da her i Insekterne, der (som bevingede) er *lyriske*. Bløddyrene, der dog staa lavere, er det næste Led; de svare ved deres Mangel paa Benbygning til Planterne og derfor til det *Elegiske,* Hvirveldyrene endelig betegne det *idylliske* Standpunkt. (Ulve? Tigre? Hyæner?).

Hvirveldyrene begynde til en Forandring med det Elegiske. Elegiske ere *Fiskene* — det ser jo Enhver.

Fuglene ere lyriske, *Pattedyrene* idylliske. Krybdyrene overspringes, da der ellers blev fire Led, under Paaskud af at de ikke ere nogen *naturlig Klasse*.

Som man ser har altsaa Idyl, Lyrik og Elegi afvexlende fungeret som det Umiddelbare.

Pattedyrene vare idylliske. »Men jo mere man her gaar i Detail, desmere forsvinder det Æsthetiske .... Anvendelsen bliver tilsidst endog latterlig, og er saaledes et Tegn paa, at vi ikke tør udstrække den videre«. Sandelig et Ord i rette Tid af Heibergs *bon sens*, der dog har gyst tilbage for de elegiske Aalekvabber, lyriske Væggelus osv. som Systemet fordrer.

Trilogien Lyrisk, Idyllisk, Elegisk anlægges endelig af Heiberg med mere Held paa Dags- og Aarstiderne: Morgen, Middag, Aften — Foraar, Sommer, Efteraar. Natten bliver tragisk, Vinteren tragisk. Her passe Benævnelserne meget net, kun røber Taskenspilleriet sig i, at denne Gang bliver til en Forandring det Elegiske den højere Enhed.

IV.

Kunstens Inddeling hos Heiberg er denne:

1) Den *materielle* Kunst, der for at tre Led kunne faaes ud, underinddeles i: Arkitektur, Skulptur og Relief.

2) Den *illusoriske* Kunst: Havekunst, Maleri og Mimik.

3) Den *substantielle* Kunst: Musik, Rhetorik og Digtekunst.

Den materielle Kunst skal adskille sig fra den illusoriske derved, at den ikke kan illudere. Til Bestyrkelse heraf anføres, at »Ingen kan antage en Billedstøtte for et virkeligt Menneske, medmindre det chromatiske Raseri skulde kunne drives saa vidt, at det tilsidst frembragte Dukker, der ikke blot illuderede Spurve, men ogsaa Kunstkjendere«. Udtrykket: det chromatiske *Raseri*

er betegnende; Heiberg har ikke vidst, at Grækerne, som dog maa ansees for at have forstaaet sig paa Billedhuggerkunst, saa at sige aldrig lode Farven uanvendt. Heiberg har dernæst ikke betænkt, at heller ikke Maleriet illuderer i den Forstand, at Nogen antager den malte Mand for en virkelig Mand. Han har maaske af den Maade paa hvilken Øjenhulen staar tom i antike Skulpturer, af hvilke det indlagte Øje er faldet ud, ladet sig forlede til den Tro, at man i Oldtiden gav Afkald paa Illusion i Øjets Behandling.

Hvad nu den illusoriske Kunst angaar, studser man unegteligt ved en Underinddeling, i Kraft af hvilken Mimiken bliver den højere Enhed af Havekunst og Maleri.

Ved Malerkunsten dvæler Heiberg længe. Med Varme, men med stærk Overdrivelse hævder han, at der i ethvert Billede maa være et Element af Landskabsmaleri. Hvor liden rent kunstnerisk Dannelse han besad, røber sig allerede, naar han erklærer, at Fremstilling af Møblerne i et Værelse »er ligesaa indifferent i skjøn Kunst, som om det slet ikke var udført«. Han indseer ikke at der kan være »pittoresk Skjønhed« i en Fremstilling af den Art. Men det landskabelige Element, som han forlanger, det fordrer han betegnende nok ikke for dets egen Skyld, men fordi »den pittoreske Naturskjønhed, anbragt i et Maleri, som fremstiller en Handling, antager en symbolsk Karakter, som viser selve Handlingen i et forklaret Lys, der ikke vilde blive tydeligt af de handlende Personer alene«.

Det er umuligt at anlægge en mere naivt literær Maalestok paa den bildende Kunst.

Saaledes roser Heiberg den sørgeligt romantiske J. L. Lund, fordi han i sine Altertavler tilkjendegiver den religiøse Stemning endog i allegoriske Enkeltheder; saaledes har han f. Ex. i sit Maleri »Christus og Magdalene« anbragt en Passionsblomst i Urtegaarden. Denne Passions-

blomst — denne malte Brander — det er Malerkunst for Heiberg; ved den kan man *tænke* sig Noget. Ja han udtaler Ønsket om at Allegorien mere og mere vilde fortrænge »de tørre realistiske Skildringer, som nu have bemægtiget sig næsten det hele Historiemaleri«. Den skrækkelige Lund betegnes som »en af de faa Idealister midt i den store Masse af raa Realister, hvoraf det vrimler« i dansk Malerkunst. Man tænke sig det danske Maleri Anno 1838 med raa Realister som Købke og Marstrand, Küchler og Ernst Meyer og Constantin Hansen; ikke at tale om det rene Søndagsmaleri.

Dyrmaleriet vrages ikke mindre end Blomstermaleriet, »eftersom Idealet, Kunstens eneste Formaal, mangler i denne Sfære«. En Kritiker havde fordret, at man ikke i samme Gruppe maatte anbringe Blomster fra forskjellige Aarstider og Klimater. Heiberg protesterer: »Saa forsvinder jo det sidste Spor af Idealitet; thi da kan man jo i Virkeligheden frembringe de selvsamme Buketter«. Som man seer, opstaar efter denne besynderlige Æsthetik det Kunstneriske, det Ideale, ikke ved den personlige Opfattelse og Behandlingsmaade, men ved den naturstridige Afvigelse fra Virkeligheden. Blot slaa Naturen i Ansigtet, det er altid det første Skridt til Idealet.

Dog kan Idealet ogsaa i dette Tilfælde naaes ved Allegori eller Symbolik, saa Blomsten idealiseres, »potenseres til menneskelig Subjektivitet«. Hvorledes dette skal lade sig gjøre, overlader Heiberg det skabende Geni at vise os. Dog et Vink kan han give: »For nogle Aar siden saa man hyppigt paa vore Udstillinger nogle af en Dame malede Blomsterstykker, som alle havde en ejendommelig Karakter, idet et Kors og andre symbolske Gjenstande vare anbragte mellem Blomsterne. Saavidt jeg erindrer, vandt disse Stykker ikke synderligt Bifald, ja dadledes endog af Mange. [Øjensynligt har det været det usleste Dilettanteri]. Men, fortsætter Heiberg, de anviste den rette Vej, udsprang af den rette

Erkjendelse. »Ja, Blomsten selv udtrykker denne Relation, skjøndt ubevidst, ved sin Væxt, som den udvikler i Retningen fra Jorden til Himlen«.

I samme Aand behandler Heiberg Portrætmaleriet. Al Kunst skal foregribe den kommende Salighedstilstand. Kun under denne Forudsætning er der ogsaa Mening i Portrætet. Portrætmaleriets Ideal bestaaer i »Menneskets forklarede eller salige Billede«. Maleren maa forstaa at holde Dommedag over Menneskene og »lade Legemerne opstaa som forklarede Billeder«. Portrætmalerens Bestemmelse er at fremstille os Personerne saaledes »som vi kunne vente at gjensee dem i en forklaret Tilstand«. Stakkels Velasquez! Stakkels Franz Hals! De anede ikke, hvilken Udrensning ikke blot af det Stygge, men af det Ejendommelige, ja af det Levende der fordres.

Paa dette Punkt er Heiberg øjensynligt kommet i Tanker om enkelte Portræter af store Malere, han paa Rejser har seet, og som have behaget ham, skjøndt de ikke stemme med den theologiske Idealisme, han forkynder. Han udvider derfor anmærkningsvis sin Definition. »Rubens [skal være: Rembrandt] har malet sig selv med et Champagneglas i Haanden og sin Kone paa Skjødet; det er den personificerede Glæde over Livet, og denne er et Element i Saligheden».

Som man seer kommer Rembrandt i Rubens' Lignelse her med i Saligheden, om end ad en noget verdslig Omvej.

V.

Poetiken er den i enhver Henseende betydningsfuldeste Del af den Heibergske Æsthetik.

Grundinddelingen er her den ikke nye eller ejendommelige i Lyrik, episk Poesi og Drama. Ikke desmindre er der ved denne Grundinddeling noget meget Interessant, noget i saa høj Grad Forbausende og Paafaldende, at det satte mig for min Del, vel omtrent i

mit nittende Aar, i en Sindsbevægelse, der rystede alle mine æsthetiske Begreber som et Jordskjælv.

Der er nemlig her denne simple Omstændighed at mærke: Heiberg gaar i sin Poetik ud fra Lyriken som det Umiddelbare, medens den episke Poesi i hans System svarer til Reflexionen. Men da Hegels Forelæsninger over Æsthetik ikke længe efter at Heiberg havde skitseret sin Lærebygning, bleve udgivne, viste det sig at Hegel gaar ud fra Epopeen som det Umiddelbare, medens Lyriken hos ham betegner dets Ophævelse. I Aaret 1860 fik en ung Student begge Fremstillinger i Haanden paa én Gang, og opdagede, at for Hegel var Lyriken, for Heiberg Epopeen det Reflekterede.

Ungdommen kan neppe nutildags begribe hvad Indtryk dette maatte gjøre paa en dengang ungdommeligt stræbende Aand.

Den dialektiske Methode var Hegels Opdagelse. I et halvthundred Aar var den bleven prist for Europa som Filosofiens Methode, den eneste sande. Den var Himmelnøglen, den var Redskabet, med hvilket man naaede Sandheden, ikke en ringe, relativ Sandhed, men den absolute, ubetingede, altomfattende.

Vi troede paa denne Methode. Vore Lærere, R. Nielsen, Brøchner — hvor meget de end fjernede sig fra Hegel — priste den, brugte den, havde ingen anden. Vi selv forsøgte i al Ydmyghed at tvinge og tugte vor Tanke til at kunne tumle den — min første Afhandling (i *Æsthetiske Studier*) er tænkt og skrevet i Trilogier efter den. Methoden var ufejlbar; det var den, som blev staaende, selv naar Systemet faldt.

Og saa her i dette simpleste af alle Tilfælde, hvor selve Treheden var godkendt ved langt over 2000 Aars Anerkjendelse, hvor der ikke kunde findes Skygge af Tvivl om det højeste af Leddene, Dramaet, her var, blot fordi Mesteren og hans Mester-Elev arbejdede med Methoden hver for sig, uafhængigt af hinanden, Heiberg kommen

til det Resultat, at Lyriken var det Umiddelbare og Hegel til det, at Epopeen var det.

Hvad vilde dette sige? Var det Hele da et Spil med Ord, en Humbug? Havde disse Kunstudtryk da ingen klar Mening? — To saa simple, saa klare Begreber . . . . og saa grundafvigende en Opfattelse. — Man tænke sig to Forskere, Mestere i deres Fag, der begge formaa at tyde Kileskrift og som anvende samme, almindeligt anerkjendte og priste Methode. Vi have to Indskrifter. Vi véd at den ene er et Kjærlighedsdigt, den anden en Meddelelse om Krigsbedrifter, og den ene Mester kommer tilbage fra sin Expedition og har læst Kjærlighedsdigtet ud af den Indskrift, hvori den anden har fundet Krigsberetningen, og han har fundet Krigsberetningen der, hvor den anden Mester læste Kjærlighedssangen. Begge have de arbejdet efter den højeste, ubetinget rigtige Methode, ved hvilken man naaer den ubetingede Sandhed. eller, som det hedder hos Heiberg: »Dette er et System, hvor alle vilkaarlige Definitioner og Inddelinger svinde og Begrebet selv [det, som tænker i os, det Algyldige] udvikler sig ved sin egen Magt«.

Mig bevidst er det første Gang, at denne Uoverensstemmelse fremhæves, saa sløvt har man læst, saa lidet Indtryk har den gjort. Men jeg véd, hvad Indtryk den gjorde paa mig i hine Dage, paa mig, der troede paa Methoden som paa en Religion, og saa længe som muligt nedkjæmpede hver Tvivl, sigende mig atter og atter, Aar igjennem, at det var *mine* mangelfulde Evner, ikke hine store Aander, som havde Uret.

At Heiberg maatte komme til at begynde med Lyriken, det laa nu i hans romantiske Sky for *Stoffet,* det vil sige Virkeligheden, Menneskelivet som Stof. Begyndte han stofløst, uden noget Forhold til det brede Menneskeliv, da havde heller ikke Kunsten i dens højeste Former noget Forhold dertil; det laa i Begrebets Kredsløb, thi den højere Enhed gjenfrembragte altid Umiddel-

barheden. Og det voldte ham ingen Betænkelighed, at han saaledes kom til at gaa ud fra det reflekterende Jeg som det Umiddelbare, kom til at gaa fra Jegets Lilleverden til det store Verdensalt, som Mikrokosmen dog forudsætter. Thi hine Kunstudtryk var saa tvetydige og Sagen selv saa tvetydig: i en vis Forstand gik jo Jeget altid ud fra sig selv, kjendte kun en Omverden som reflekteret i dets Sansninger og Indtryk, og vendte gjennem denne Omverden tilbage til sig selv.

Hovedmotivet for ham var imidlertid øjensynligt hans romantisk-filosofiske Virkelighedssky. Virkeligheden er ham *Stoffet,* og han tumler stadigt med denne gamle, ufrugtbare og tankefattige Modsætning mellem Stof og Form, der har gjort saa mange Ulykker i Poesiens og Kritikens Historie. Heiberg skjelner først mellem Kunsternes »reale Stof«, hvis rigtige Behandling er Betingelsen for vor Nydelse, og saa det, der forskaffer os Nydelsen, den Tanke eller Følelse, Kunstneren har nedlagt deri. Som man seer, tænkes Ideen eller Følelsen ikke at indfinde sig med Stoffet, de nedlægges deri som en fremmed Sag.

Da nu Ideen og Følelsen tillige kunne existere udenfor Kunstværket, have de en deraf uafhængig Existens og ere et Stof for Kunsten, men »et idealt Stof«.

Her er altsaa en eneste Form, Kunstformen, modsat to Stoffer, saaledes at den er overordnet det ene, underordnet det andet. Billedstøtten, siger Heiberg, er af højere Natur end Stenen, af lavere Natur end den Idé, der er udtrykt i den. Hvad vil dette *lavere* sige? At kalde Ideen overordnet Kunstværket er jo ørkesløs Tale. Hvad skal det sige, at Venus fra Milo er underordnet sin Idé? Hvad er dens *Idé?*

I Malerkunsten er der forsaavidt mindre Stof end i Skulpturen, som Farven er mindre massiv end Stenen. Og Heibergs Tanke er nu den, at Forskjellen mellem Stof og Form, der i de skjønne Kunsters Trinrække

bliver stedse mindre fremtrædende, i Poesien er forsvunden, hvorfor den kan kaldes »den absolute Kunst«, ligesom Filosofien kaldes den absolute Videnskab, fordi i den Form og Stof er ét, den betragtende og den betragtede Tanke ikke forskjellige, men én og samme Tanke. — De øvrige Kunster, siger Heiberg, søge Tanken og stræbe at udtrykke den i det modstræbende Stof, Poesien besidder den allerede i Sproget.

Poesien staar saaledes »paa Uendelighedens Standpunkt«, og dette viser sig deri, at i dens første umiddelbare Skikkelse, i Lyriken, er Stof og Form umiddelbart og ubetinget det Samme, uadskillelige.

Imidlertid maa dog Forskjellen mellem Stof og Form fremtræde paany, hvad der skeer i den episke Poesi, hvor selve Fortællingen mere eller mindre kan udskilles fra den episke Form. Stoffet har efter Heibergs Opfattelse her en vis Selvstændighed, dog en ringere paa de højere Udviklingstrin (som i »Hermann und Dorothea«) sammenlignet med Odysseen.

Den dramatiske Poesi fuldender Overgangen til Stoffets og Formens Sammensmeltning. Men i sin rige Mangfoldighed udvikler og ophæver den »Endelighedens Bestemmelser« paany. I det umiddelbare lyriske Drama er der intet selvstændigt Stof. I Tragedien findes et idealt Stof, der allerede existerer i Virkeligheden udenfor den tragiske Form. Først i Komedien er Adskillelsen mellem Stof og Form hævet, da Intet som Stof betragtet er komisk.

Efter denne Æsthetik staar da Lystspillet i Rang over Tragoedien, en Synsmaade, som ganske stred mod det hidtil her i Landet Antagne og som det ikke kunde være Heiberg overfor Oehlenschläger ukjært at faa slaaet fast. Den kom alt det Lette og Overfladiske og Lattermilde hos det danske Folk imøde; intet Under, at den slog an. Tragoedien vil ligesom indvie den Enkelte til noget Ualmindeligt, Overmenneskeligt. At være tragisk

sindet vil sige at se Liv og Død uforfærdet under Øjne i Kraft af den Tanke, at der kan hænde den Enkelte noget saa Henrivende eller at den Enkelte kan udrette noget saa Stort, at det opvejer al Kamp og al Kval, som maa udstaaes derfor. Det tragiske Sindelag er uvurderligt hos et Folk; thi det er det heroiske Sindelag. Det lader sig ikke erstatte, endmindre overtræffe af en udviklet komisk Sans.

Men Ungdommen begyndte at kjedes ved Oehlenschlägers Tragoedier, den saa klart det Stoflige og Følsomme i dem og var forud vundet for den Heibergske Theori, der korresponderede med Vaudevillernes luftige Skjemt, hvis Barnagtighed endnu ikke føltes.

Iøvrigt er Heiberg i Begrundelsen af sin Lære meget uklar. Medens han i Almindelighed hævder, at i ethvert ægte Digterværk er Stof og Form sammensmeltede, gjør han en Undtagelse for den fortællende Digtarts og Tragoediens Vedkommende. Thi, siger han, deraf kan til Nød gjøres et Indholdsuddrag, der ikke er en ganske uvæsentlig Side af Digterværket. Dette viser, at Stoffet her har en vis Selvstændighed. Men med hvad Ret skal en tom Abstraktion som et Indholdsuddrag gjælde for Stoffet? Stoffet til *Werther* er dog ikke Indholdet, men Goethe's Følelser for Charlotte Kestner og Max Brentano, Jerusalems Forelskelse og Død. Ved et lyrisk Digt, siger Heiberg, kan Stoffet ikke fortælles. Rigtigt, men hvad vil det sige Andet, end at dette Stof ikke er af episk Natur? Det er muligvis slet ikke kommensurabelt for Ordet uden i denne bestemte Form; undertiden vilde det tilnærmelsesvis kunne gives i Toner; ganske vist paany i en Form, men uden en Form har nu engang Ingen set Stoffet.

Naar Heiberg hævder, at de Homeriske Digte kunne meddeles i et Indholdsuddrag og endda ikke saa ufuldkomment, fordi det Homeriske Stof allerede er af stor Interesse »med Hensyn paa Oldtidens Kultur«, da taler

han dels her om et rent uvedkommende Udbytte, Be-læringen, dels overseer han, at hvis Indholdsuddraget ikke er yderst udførligt og kunstnerisk udført, har det ikke Gnist af æsthetisk Interesse. Aristoteles refererer i sin Poetik Odysseen med disse Ord: »En er borte fra sit Hjem i mange Aar, og Poseidon har bestandigt et Øje med ham, og han er ene; dernæst forholder det sig saaledes i hans Hjem, at hans Ejendom forødes af Bejlere og hans Søn efterstræbes. Nu kommer han selv hjem, forslagen af Storm, gjenkjender Nogle og giver dem Befalinger, frelses saa selv og ødelægger sine Fjender«. Man tænke sig, at vi havde dette Indholds-uddrag istedenfor Odysseen! Selv »med Hensyn paa Oldtidens Kultur« vilde Fornøjelsen være ringe.

Men idet Heiberg nu grunder Poesien paa det Lyriske, kommer han til at se en Fremtræden af det Stoflige, det Endelige i alle de Digtarter, hvis Væsen medfører Muligheden til en Udfoldelse af Menneskelivet i dets Rigdom og med dets Bredde — den længere Fortælling, det alvorlige Skuespil, og saaledes kommer da aldrig den Tanke til Udtryk, at Poesien fremfor Alt skal gribe Livet, gjengive Livet, sammentrænge Livet, idet Værket smitter Læseren med Ophavsmandens Livssyn.

Da Poesien grunder i det Lyriske, saa kulminerer i Kraft af Kredsløbet Dramet i det lyriske Drama — saaledes kommer (ægte tysk-romantisk) Calderon til at stilles over Shakespeare og Shakespeare's svageste Ting (som hans *Perikles* hos Tieck) til at stilles over hans ypperste Skuespil.

I det første Udkast til Heibergs Poetik (Afhand-lingen om Vaudevillen) bestemtes Kulminationen saadan, at den fandt Sted hvor Dramet ved Forbindelse med Musiken blev en højere Forening af Musik og Poesi, og saaledes blev da Vaudevillen, denne højere Enhed ikke blot af to Digtarter, som Dramet i Almindelighed,

men af to Kunstarter — denne stakkels Vaudeville, som allerede er saa grundigt forældet — Toppunktet af al menneskelig Kunst. At Vaudevillen ikke gav mangesidig Menneskeskildring, intet virkeligt Livsbillede, at Alt gik op i en Spøg og en Vise, det var netop det Fine ved det; saa var der intet Stofligt deri.

Senere, da Heiberg udførte sit System i et yderligere leddelt Skema, og da han følte Kald til at skrive nogle saakaldt spekulative (tillige stærkt lyriske) Skuespil, forøgedes Lærebygningen med et Par Stokværk for at faa den spekulative Komedie med. Og saa leverede han selv i sit allegoriske Skuespil »Fata Morgana«, der foregaar i et fantastisk Sicilien og hvis Forhold til det Liv, som leves af Mennesker, er intet — et skjærende Vidnesbyrd om at det »Spekulative« i Dramet ikke bøder paa svigtende digterisk Potens, og snart derefter i »En Sjæl efter Døden«, hans ypperste Værk, Beviset for at ikke den ham tillagte Evne til at yde noget dybt Filosofisk-Theologisk — Martensen mindede i Anledning af »En Sjæl efter Døden« om Dante — men en genial komisk Grundtanke og en Udførelse, der paa mange Punkter sprudler af Vid og lokal Satire, udgjorde hans egentlige Styrke som Poet.

Det lønner ikke Umagen at dvæle ved den Heibergske Poetiks Skema i dets nærmere Udførelse. Dog kan exempelvis fremhæves som Kuriosa, at Novellen bliver den højere Enhed af Eventyr og Roman — den er kort som Eventyret og virkelighedstro som Romanen — og at Lystspillet, for at det kan komme øverst, bliver den højere Enhed af Karakterkomedien og Sørgespillet.

Vilkaarligheden og Urimeligheden er her saa stor, at kun Samtidens og den nærmeste Eftertids stedse grundigere skolastiske Dressur forklarer, at Sligt nogensinde er blevet taget for Alvor.

VI.

Al Kritik af poetiske Frembringelser bestaar nu for denne æsthetiske Grundopfattelse kun i at henføre ethvert Digterværk til dets Digtart og undersøge, hvorvidt det stemmer eller ikke stemmer med Digtartens Natur og Fordringer, hvorvidt det f. Ex. er dramatisk, er Tragoedie, og Lignende. Om literær Kritik af Andet end Poesi er ikke Tale. Hvad Poeten selv angaar, gjælder det blot om at bestemme for hvilken Digtart han har Anlæg. Naar dette er udfundet, er hans Karakteristik leveret.

Man agte til Sammenligning paa Heibergs kritiske Forhold til Oehlenschläger. Ingen Tvivl om at han forstod ham, især i hans Svagheder. Man føler det, hvor han optræder som satirisk Poet. Det mesterlige Indhug paa Oehlenschlägers »Sokrates« i »En Sjæl efter Døden« naaer ind til det Menneskelige i Oehlenschläger, hans bløde, slappe Billighed. Her karakteriserer Heiberg ham udenom det æsthetiske Skema. Men hvad Heiberg som Kritiker gjengiver af ham, det er magert, magert; det er end ikke hans Skelet.

Hvor meget Væsen har man ikke gjort af Heibergs berømte Bestemmelse af Oehlenschlägers Talent som *lyrisk-episk*. Det er Hovedstykket i hans Kritik. Det er Mesterstykket blandt hans Analyser. Alle kunde det i sin Tid udenad. Gamle Heibergianere kunne det endnu udenad. Oehlenschläger var lyrisk-episk, ikke Lyriker, ikke Epiker, ikke Dramatiker, men lyrisk-episk! Han var »et umiddelbart Geni«, og det umiddelbare Geni var stort i Romancen og Balladen. Rigtignok var Goethe ogsaa stor, endnu langt større deri, og Goethe var intet umiddelbart Geni, men osv. en Forklaring, der ingen er. Hvor uøvet Heiberg var i individuel Karakteristik, ja hvor ringe hans Evne dertil var, røber sig her paa den mest paafaldende Maade, naar han forklarer, at

det »nærmere at karakterisere«, hvori Forskjellen mellem Goethes og Oehlenschlägers Romancer bestaaer og »hvad der især udgjør det Ejendommelige hos Oehlenschläger som Romancedigter, *er vanskeligt, om ikke umuligt*«; dette, hedder det, »er noget saa Umiddelbart, at det næsten ikke lader sig udvikle, noget saa Fint, at det næsten undflyer Kritikens Betragtning«. — Næsten! — Tilbage staaer da Definitionen *lyrisk-episk*. Og Heiberg selv var saa stolt af dette mageløse Fund, at han, som ellers aldrig praler, i sit Svar til Wilster roser sig af at have karakteriseret Oehlenschläger for alle Tider:

Selv jeg har saa stærke Volde
Bygget om hans faste Plads,
At jeg tænker, de skal holde;
Dine springe vil, som Glas.

Lyrisk-Episk! Paa Dansk: Oehlenschlägers Romancer og Ballader ere bedre end hans Tragoedier, ere det i Reglen; han magtede bedre denne korte Form; hans Mangler fremtraadte mindre stærkt i den. Ikke desmindre er »Aladdin« bedre end alle hans Romancer og Ballader tilsammen. Og selve disse! ja der er udmærkede, især sprogligt dejlige iblandt dem. Men Løveridderen, Valravnen, Rosmer Havmand o. fl. — morsomme er de ikke, lærerige og tankerige endnu mindre.

Og overhovedet hvad vil det sige at bestemme en Digters Evne som Evne til Romancen? Er Romancen noget Evigt, noget Blivende? Det er en historisk Kunstform, dyrket især i Tiden mellem 1790 og 1830. Hvorledes kan der da gives en særegen Evne til Romancen? Denne Evne minder mig om en Historie, jeg engang oplevede med en Skiltemager. I et Anfald af Vantro overfor al aabenbaret Religion kom denne Mand en Dag til mig og trykkede min Haand som Meningsfælle. Nogle Aar efter kom han igjen og beskyldte mig bittert for at »gaa om og ville nedbryde det Helligste«, heldigvis for-

gjæves: »De troer paa slet ingen Ting«. — Hvad er det, jeg skulde tro paa? — »Først paa Frenologien. Troer De paa den?« — Nej. — »Dèr seer De. Men naar nu Frenologien lærer, at der gives et Organ i Hjernen for den gejstlige Veltalenhed — og det har jeg seet — saa gives der vel ogsaa en gejstlig Veltalenhed, altsaa ogsaa Gejstlige, altsaa med Rette en Statskirke og en aabenbaret Religion . . . . .« — Som der gives et særegent Organ i Hjernen for den gejstlige Veltalenhed, saaledes ogsaa en lyrisk-episk Evne til Romance- og Ballade-Digtning.

Og derfor hos Heiberg stadigt dette Tilraab til Oehlenschläger: Bliv ved at være lyrisk-episk! Aldrig et Ord i Retning af: Studer Livet, Menneskene, fordyb dig i din Samtid!

VII.

Det er overhovedet det Paafaldende ved den Heibergske Æsthetik, at det Evige og det Historiske kunne saa godt sammen. Poesiens Begreb udfolder sig; alle Digtarter udstraale i Treheder; der er ikke én Rubrik, som staar tom. Hvoraf kommer det, at alle Former allerede ere historisk fremtraadte? I Astronomien kan det hænde, at Forskerne spore: Her maa være en Stjerne, om vi end ikke have seet den endnu. I Æsthetiken forelaa alle Arter af Poesi i deres Rubriker — rigtigtnok forskjellige i hver forskjellig Æsthetik — men Systemet var komplet. Det beroede efter den Fortolkning, som gaves denne Kjendsgjerning, paa at Historien var fuldendt; man skyede ikke denne Konsekvens. I det Væsentlige var der efter den Hegelske Filosofis Opstaaen ikke mere at gjøre; Tilværelsen var afsluttet og forstaaet.

Selvfølgeligt vare altsaa Poesiens Rammer engang for alle fastslaaede. Poesien selv var ikke blot forstaaet,

men forstaaende, i Slægt med hin sidste Filosofi. Som det i denne var den tænkende Tanke, der dvælede ved den tænkte, saaledes var Poesien sysselsat med Poesi. Saavel Filosofi som Poesi vare uendelige Magter, der bed sig selv i Halen. Poesien handlede ikke om det Liv, der tumlede sig uden om Poeten, knap om det virkelige Liv, der rørte sig i ham selv — alt dette Stoflige stod paa Endelighedens Standpunkt. Den handlede om det Poetiske. Og da det Poetiske til sit Ophav har Poeten, saa handlede denne Poesi fra Aladdin af til Trubaduren Clotaldo i »Fata Morgana« i sidste Instans direkte eller indirekte om Poeter. En Ridder med en Harpe, eller en Sanger med en Luth det er — lige ned til vore Dages Ambrosius — ufravigeligt den sande, den egentlige Helt. Og hvis Poesien gav sig af med Omverdenen, saa tog den ikke denne direkte for sig, men greb den, som den var kommet til at se ud, destilleret i tidligere poetisk Behandling som Sagn, som Eventyr, som Folkevise, som Legende (Elverhøj, Svend Dyrings Hus osv.) og saa byggede den derover.

Denne romantiske Æsthetik kaster da først sit Blik paa Naturen, og vi se Naturens Skjønhed forvansket, forvrænget: lyriske Lopper, elegiske Vandmænd, idylliske Sjakaler. Den søger ikke Naturens egen Skjønhed, men en Quasi-Poesi, som den lægger ind.

Den kaster saa sit Blik paa Malerkunsten, og langt fra at fordre Gjengivelse af Naturlivet i dets Helhed og Fylde, langt fra at lægge Vægt paa, om Maleren er en ægte Kunstner, endsige paa om han kan male eller ej, forlanger den af ham blot literære, quasi-poetiske Egenskaber; man skal kunne tænke sig noget ved hans Malerier. Selv den usleste Altertavle bliver rosværdig, naar der er malt en Passionsblomst ved Korsets Fod; selv det sletteste Blomstersmøreri bliver fortjenstfuldt, naar der anbringes smaa symbolske Gjenstande mellem Blomsterne og naar

disse sammenblandes uden Hensyn til Aarstid og Klima. Portrætet endelig skal fremstille Personen, som han vil tage sig ud i den evige Saligheds Tilstand.

Ogsaa Poesien skal efter denne Læres Forskrift kun sysle med det forklarede Liv. Derfor er det hele egentlige Menneskeliv sløjfet som Stof. Det gjælder for Digteren ikke om at give os et nyt og sandt Syn paa Livet, men om at holde sig Kunstarterne efterrettelig. Menneskelivet er et raat Stof; det fine Stof findes, hvor Livet alt én Gang er underkastet poetisk Behandling — man plyndrer Folke-Eventyr og Folkeviser, Shakespeares Sagnkreds, Ariosts Legendekreds, Calderons Forestillingskreds. Historien kan gaa an, naar den er halvt Sagn: Palnatoke, Erik Menved, Knud den Store, Valdemarer, og er den kjendt som i »Dina«, saa digtes den om indtil Ukjendelighed, — til et Minimum af Realitet. Dog bedst er det, naar Figurerne ere helt udpustede til Symbol og Allegori, saa fejrer Spekulationen sin Triumf og i Bispens Person applauderer Theologien.

Da denne Æsthetik saa i mere end en Menneskealder havde hersket, var det neppe unaturligt og neppe uberettiget, at et nyt Udgangspunkt blev grebet og at man uden med rene Ord at rette et Angreb paa den, paa de forskjelligste Maader søgte at undergrave dens Anseelse, at stoppe dens Indflydelse og at erstatte dens Lærdomme med et Forsøg paa at anvise Kunst og Literatur helt andre Veje.

Georg Brandes.

Bobler.[1])

I.

Oppe på Ullevoldsvejen bode i begyndelsen af sekstiårene højesteretsassessor Kroghs tilleje i et stort toetages gråmalet træhus med altan og veranda. Det lå frit, på tre sider omgit af en gammel, tilgroet have og med en velholdt, indhegnet gårdsplads bag. Over de høje, tætte kastanjetrær, der om sommeren i afstand sågodtsom skjulte huset, så man fra altanen langt hen over »Vor Frelsers Gravlund«.

Nu lå Kroghs på landet. Alle vinduerne i anden etage var oversmurt med kridtvand, kun med undtagelse af et par fag i den af husets tværsider, som vendte mod St. Hanshougen.

Derindenfor lå Oluf og røg cigar paa den brede, lange, højryggede hestehårssofa, der liksom værelsets øvrige møbler havde hørt til hans fars ungkarlsbohave. Under det halvt nedtrukne rullegardin faldt eftermiddagens skrå solstråler ind og spilled i brogede farver på et glas med en ølskvæt i borte paa skrivebordet ved siden af en ølflaske og en forrevet korkeprop. En kaffekop og nogle smørrebrødslevninger var stillet hen på det gammeldags sofabord, hvis massive korsfod med løveklør var hvidgnuret af støvlespark. Midt paa gulvet i det uopryddede værelse stod et par kannavabroderte tøfler. Der lugted af gammelt pibekras, og luften hang fuld af blågrå tobaksos.

---

[1]) Begyndelsen af en længere Fortælling.

»Mener fan'en ri'er kjærringen, jeg,« småskjændte Oluf. »Vil hun kanske ha, jeg skal gå og sabbe og slå ud selv? Fordi hun ikke faar komme til midt på natta — En skal da vel ha fred til å sove, vel.« Han trak mere og mere dovent paa cigaren, og øjnene lukked sig med langsomme blink. — »En gastakymbel igåraftes. — Den som bare var skikket slig, at en ikke blev fyldesyg bagefter. — Som Reinert, den hesten —. — . — Men herregud, vont og godt i alle lande — — regne over retfærdige og uretfærdige«.

Der var så stille og lummert omkring ham. En flues dovne surren borte fra vinduet var den eneste lyd, som hørtes. Cigaren gled ud af Olafs fingre og faldt ned på kanten af spyttebakken. Han sov med kort åndedræt og en besværlig snøften. Læberne åbnedes, tænderne skildtes, så den tykke runde tungespids blev synlig. Panden fortrak sig og slog folder over de lyse bryn, pupillerne flytted sig uroligt under de halvåbne øjenlåg, og der kom små svedperler på den fyldige næsetip og den barberte overlæbe.

På væggen ligeoverfor sofaen midt imod Oluf var en egemalet dør, som førte ind til spisestuen og altid var aflåset med tilstoppet nøglehul for tobakslugtens skyld. På denne havde Oluf med tegnestifter gjort fast et litografi af Napoleon den Store i stram trikotbukse, langskjødet kjole og trekantet hat.

Oluf gav et støn fra sig, forsøgte at slide øjnene op og anstrengte sig for at vågne. Idetsamme begyndte billedet med Napoleon at røre på sig, og straks derpå trådte det ud af den hvide karton og bevæged sig sagte svævende hen imod ham, mens det udvided og udvided sig, og tilsidst antog legemsstørrelse.

Oluf vilde rejse sig, men kunde ikke. Ikke engang hånden formåede han at løfte op til værge for sig, så hårdt han endog stræved med det. Og der stod Napoleon tæt ved sofaen, lige over ham. Han så ham lægge

den ene hånd på bordet, stikke den anden ind under sit kjoleopslag og bøje sig ganske lidt ned mod ham, mens han uafladelig blev ved at stirre på ham. Det forekom Oluf, at hans legeme var uddøet, og at alt liv var flygtet op i hjærnen og sad koncentreret deroppe på én eneste flæk så stor som en smånød, og arbejded og arbejded for at få hjærneskallen sprængt. Kunde han bare komme til at røre et eller andet lem, eller få målet op, eller blot gi et aldrig så lidet suk fra sig, så vilde der komme liv i ham. Han stred og stred, men forgjæves. Sådan er det at være skindød, tænkte han indimellem, og gav sig over, mens han i ulidelig angst syntes at han sank og sank og sank. Endelig gav det et smæld etsteds inde i ham, han udstødte et råb, fægtede med armene og rev øjnene op. Der stod den ubevægelige skikkelse på samme sted og stirred på ham, men da han skulde se nærmere til, var det hans far.

»Hvor blev der af Napoleon?« Oluf rejste sig overende, lod benene glide ned på gulvet, og så idiotisk på sin far.

Assessoren rysted langsomt hodet. »Ja, naturligvis, Du må jo sove Dig både fra vid og sans. Men ikke sandt? Det er nu din måde at lære jussen på, hva'? Det er derfor Du absolut må ha dine værelser stående herinde; løkken er altfor urolig for Dig. Er det ikke så det heder«? Han vilde lægge sin lysegrå, højpullede filthat fra sig på bordet, men opdaged i det samme, hvor støvet der var.

»Og så'nt et griseri Du holder her,« han keg ind i det aflange, lille sovekammer, hvor der akkurat var plads for sengen og en vadskeservant. »Ingensteder rørt klokken fire på eftermiddagen. Se så til, Du kan bli vågen, gut«! råbte han barsk og fandt endelig en stol, som han efter nogen overvejelse betrode sin hat og stok.

Oluf var bleven siddende i samme stilling og grunded over det med Napoleon. Nu rejste han sig, børsted aske af sit jakkeopslag og retted på klærene.

»Og slig som her stinker. En ren pesthule! Hvis jeg kunde fatte, hvad det er for nogle bæster af forfædre Du slægter på!« Krogh smækked op et vindu.

»Hvor blev Du af igår? Du havde jo lovet din mor at være hjemme til aftens.«

»Nej, for vi læste obligationsret sammen, Olsen og jeg, og så gik det så godt for os, at vi blev siddende udover natten.«

Der kom et udtryk af glad overraskelse på assessorens ansigt, men så besinded han sig. Han kneb munden sammen med et ryk og gjorde et skridt hen imod Oluf med løftet arm, som han dog straks igjen lod falde.

»Aa din stakker,« sa han snerrende. »Det er altså derfor Du er bleven liggende opover dagen, så mor Samson har måttet gå igjen, uden at få gjøre istand, og så har Du væltet Dig fra sengen her ind på sofaen. Ja, pas endelig på, at Du ikke overanstrenger Dig, tænk, om Du gik hen og forlæste Dig for os. Du er bleven så mager, synes jeg«. Han så med en bister mine på Olufs trinde ben og begyndende antydning til mave, mens han gned med lommetørklædet på sine lysebrune skindhandsker, der var bleven støvet i fingertuppene, da han åbned vinduet.

»Ja jeg er minket en halv tomme, hørte jeg af skrædderen forleden, pappa,« sa Oluf og nikked tilfreds.

»Nu er det mindst tiende gangen jeg finder Dig sovende midt på dagen,« vedblev Krogh. — »Men gud bevare mig gut, hænder det da aldrig, at Du føler skamfuldhed for Dig selv«?

»Nej. Jeg og mig selv har det ikke på den måden, at vi generer os for hinanden, pappa.«

»Aa, Du er en uforskammet knægt«! Krogh tog

sin hat og gik mod døren, men vendte atter om. »Jeg skal sige Dig hvad enden blir,« han kom nærmere og fægted i luften med den højre arm, »Du går i hundene, jeg siger Dig, Du går i hundene!«

»Du går i hundene,« gjentog han for tredie gang, da Oluf ikke svarte.

Oluf stod og kneb munden sammen og holdt pusten tilbage, så han blev ganske rødsprængt, mens han tænkte på, hvor komisk det var, at faren kunde sige dette hver gang akkurat paa samme vis, liksom om han meddelte en nyopdaget, rystende kjendsgjerning. Da faren blev ved at spejde truende efter indtrykket af sine ord, kunde Oluf ikke beherske sig længere. Han brast ud i en tætpakket, knisende latter.

»Nå, så det er det svar, Du gir Din far, når han foreholder Dig dit ryggesløse liv? Godt vennen min, jeg skal ta mine forholdsregler.«

Det var akkurat på en prik, hvad Oluf havde ventet, faren vilde sige. Han gned sig med den hule hånd over munden for at tvinge latteren tilbage, men det blev bare værre. Assessoren snapped sin stok og gik ilsomt ud af stuen.

Aldrig såsnart havde Krogh lukket døren efter sig, før Olufs trang til at le gik over. Det var dog lejt, at han havde gjort ham så sint. Nu fik han scener på løkken og bryderier, når han vilde til byen igjen, og gamlen var jo i grunden saa snil og medgjørlig. Han fik prøve at få ham god igjen. I en fart rev han døren op.

»Du må ikke være von pappa, jeg mente ikke noe med det, men jeg har det med det, at jeg må le af alt sørgeligt. Jeg er ofte så brydd af det. Det må være sygdom i mundmusklerne, se så, nu begynder det igjen. Ved gud om jeg kan hjælpe det pappa!« Han havde talt i en ynkelig, bedende tone, mens han stred mod latteren, som begyndte at småsprutte af ham.

Faren, som var et stykke borte i entréen med

hånden på dørklinken, vendte sig nølende om. Oluf stod med ryggen mod lyset fra værelset indenfor, så faren ikke kunde se, hvor lattermildt hans ansigt var.

»Men sandelig får Du ikke se til at ta Dig sammen gut,« sa han strengt, men dog mildere. »Har Du virkelig noen fornøjelse af at gjøre dine forældre al den sorg?«

»Når jeg bare fik lov til det, jeg vilde«, sa Oluf muggent. »Det blir aldrig til noe med studeringen, for jussen og jeg — vi fordrar ikke hinanden.«

»Se så, skal vi nu begynde på det igjen. Aldrig! — Aldrig i livet, siger jeg!« Assessoren stødte heftigt sin stok i gulvet og strøg forbi Oluf ind igjen i stuen.

»At tænke sig, man skal ha en søn med slige gjøglertendentser. Skuespiller — her! I et sånt land og ved et sånt teater! Hvorfor ikke linedanser?«

»Wiehe og jomfru Jørgensen,« begyndte Oluf.

»Ja, di ja! Di var kunstnere, virkelige, geniale begavelser —, men dette sammenløbne rak, disse bergenske gadetøser og læredrenger, fy for al landsens ulykke! Gå heller hen og bli lappeskomager!«

»Ja, det nytter nu ikke noe, pappa. Det er det eneste jeg føler kald til.« Oluf talte inde i sig. Han så ud som han var altfor krænket til at ville lukke munden ordentlig op.

»Kald til!« Assessoren, som drev på gulvet, stansed foran Oluf og snakte ham op i ansigtet, mens han vrikked med halsen for hvert ord. »Ved Du hvad Du føler kald til? Til at drive og rangle og leve som en vagabond, fri for pligter og arbejde, og det tror Du lettest lar sig gjøre, når Du blir skuespiller«. Han stod lidt og så ham stivt ind i øjnene, så drejed han sig på hælen og sa med et hvæs: »Du, som ikke har spor af talent engang! Der har aldrig været gjøglere i vor slægt.«

»Ja men der har vel ikke været vagabonder eller ranglefanter heller, pappa.« Oluf påtog sig en sønderknust mine.

Faren kasted fra siden af et hurtigt blik hen på Oluf, og så gik det som det plejed: han måtte smile af ham.

»Kan Du ikke la mig få lov at prøve da pappa,« sa Oluf frejdigere. »Gjør jeg fiasko, så må jeg jo holde op igjen. Aa lad mig få prøve da, pappa!« Han la hodet på skjæve og tigged som et barn.

»At se så'n en stor, forvoksen fyr bære sig som et pattebarn«, sa assessoren medlidende. »Og sligt skal læst være over 20 år.«

»Toogtyve og et halvt pappa! — Men skal en ikke bevare sit barnesind da? — Aa lad mig få prøve da pappa, Du, som altid plejer være så rimelig.«

»Før skal Du på mangelsgården«[1])! Krogh stamped med foden. »Slip mig frem da, gut!« Han vilde tværs over gulvet; ud af stuen, men Oluf spærred ham vejen ved at fare fra højre til venstre foran ham og gjenta op igjen og op igjen: »Kan jeg ikke få lov til å prøve da, pappa«! Så stod Krogh stille, korsed hænderne med hatten og stokken over maven, kneb øjnene sammen og sa: »Ved den lejlighed.«

Dette var et mundheld i den Kroghske familje, som der i årenes løb var bleven hængende en hel del fornøjelige minder ved. Det var gåt i arv fra bedstefaren, gamle major Krogh, der havde en historie fra krigens tid at fortælle om dets oprindelse. Engang, straks efter at Oluf var bleven student, var assessoren en aften kommen bag på ham, mens han i kjøkkenet stod og tigged deres stupige om lov til at kysse hende. Da havde assessoren lagt sin hånd på Olufs skulder, knebet øjnene sammen og sagt: »Ved den lejlighed«, hvorpå Oluf skamfuld var lusket bort.

Nu havde de tre ord en lignende virkning på Oluf. Han så ud som en hund, der får et tomt glas stukket

---

[1]) »Ladegaarden« i Kristiania.

op i snuden. Rådvild vendte han sig til siden og fik travelt med at pudse sin næse.

»Tag nu på Dig Oluf og følg udover med mig,« sa så assessoren og så på sit ur. »Imorgen er det jo søndag. Vi kan nå fembåden.«

»Jeg venter Edvard.«

»Så går vi indom og tar ham med.«

»Nej, for her kommer også et par stykker til. Vi splejser til et gilde for Edvard, nu efter eksamenen hans. Øl og smørrebrød da bare.«

»Ja Edvard ja,« sa Krogh og sukked. »Tænke sig, at søskendebørn kan være så forskjellige. Når Du nu ser på ham« — han holdt inde med en skuldertrækning. — »Men skal Du så ikke få gjort istand her?« Krogh havde tat et nøgleknippe op af lommen og gik, mens han talte, ud af døren.

Kort efter kom han tilbage med to flasker, som han stilled på bordet. »Her er burgunder og sherry,« sa han, »så kan Dere drikke Edvards skål. Men hold nu ikke forlænge på. Den nattevågningen er mig så imod.«

Oluf stod og så lidt på flaskerne, da faren var borte. Der spilled et underligt smil om hans læber. »Troskyldige gamlen,« mumled han, »men det går nok ikke slig til ved den lejlighed. — Ved den lejlighed,« gjentog han højere og rakte tungen ud med en grimace.

Han vasked sine hænder inde i sovekammeret og pudsed sit tætte, småkruste, lidt rødlige hår foran spejlet. »Vært så styg som arvesynden. — Hyggeligt, at det går an at forandre sig slig«, han virred tilfreds med hodet og betragted sit fyldige, friske ansigt. »Ikke spor af fregner mere — næsten da. Og se mig til den næsen! — Noe sludder, at jeg er for tyk! Stout figur bare, godt skabt vel«? han slog sig med flad hånd på det brede, hvælvede bryst. »Aldrig ha skjæg — for

med den munden og di tænderne —. En ren snip ja, og så snu manschetterne.«

»Har du læst den Berlingske avis« — sang han, mens han børsted lidt på frakken sin. Så greb han ude i entreen hatten og spaserstokken og sprang nynnende ned over trapperne.

II.

Oluf gik tværs over den hellelagte gårdsplads gjennem en port i det ene hjørne, som var lukket med en jernkrog. Udenfor lå en liden gråstensklædt hytte et par skridt oppe på marken til højre, hvor en mængde vasketøj var spredt udover til blegning. Tæt ved husdøren var et lavt firkantet vindu, som Oluf banked på. Et rynket fruentimmeransigt, dybt inde i et uldent tørklæde kom tilsyne over halvgardinet, og forsvandt straks igjen, hvorpå døren åbnedes, og fruentimmeret trådte udenfor.

»Vær snil og gå op og gjør istand da, mor Samson«, Oluf hæved stemmen og bøjed sig hen til hendes øre.

»Jeg var deroppe imorges«, sa konen, »men mossjøen sov så godt så — æh gu nå' mig,« hun lo med sin tandløse mund og slog vissent ud med den blårøde vaskerkonehånd, som var svullen og sammenkrympet i fingerledene.

»Nu straks, forstår I!« råbte Oluf.

»He? være rask?« hun så spørgende på ham.

»Jeg skal nok sige det til hende,« sa en ung pige, som stak hodet frem over den gamles skulder. Det var mor Samsons sekstenårige datterdatter Thilda; hun var forældreløs og leved hos mormoren, hvem hun hjalp med at vaske. »Mormor er blet endda mere døv på det sidste.«

»Der kommer noen venner til mig iaften,« sa Oluf. »Jeg skulde også ha kjøbt ind noen småting.«

Mor Samson så nysgjerrig forskende fra den ene

til den anden. »Ja snak du med ham,« sa hun så i en tone, som om hun fornærmet opgav det; og gik ind igjen.

»Her er penger,« sa Oluf da han havde git pigen besked om indkjøbet. Han rakte hende et halvdalerstykke og med det samme kneb han hende i fingeren.

Rødmen steg fra halsen langsomt op i Thildas kinder og bredte sig over hele ansigtet. Hun bøjed hodet og så ned på sin ene fod, som hun førte fremover og bagover på stenhellen foran kjøkkendøren.

»Død og pine, hun er jo blet vakker, små Thilda,« tænkte Oluf, mens han fremdeles kneb i hendes finger. »Kan ikke Du komme op og hjælpe til lidt da, Thilda, varte op og så'nt. Aa gjør det da Thilda.«

»Hvis jeg bare får lov hos mormor,« sa hun undseligt hviskende med en trækning om munden, der så ud til både smil og gråd, og så så hun et øjeblik op med et par blide, lidt rædde barneøjne.

»Aajo da Thilda,« sa Oluf og slap hendes finger. »Du behøver jo ikke at la hende vide det. Vi skulde også ha varmt vand, skjønner Du. Sig ja, da Thilda. Så stoler jeg på, at Du kommer. Adjø da Thilda.« Han letted på hatten og gik.

Et stykke nede paa Ullevoldsvejen kom der en dame i sort, perlebesat silkedragt og en hvid, lang strudsfjær på hatten, imod ham. I den ene Hånd holdt hun den opslåte parasol, som hvilte paa skulderen, i den anden en kurv med afskårne blomster. Da Oluf fik øje på hende, begyndte hans hjærte at stormbanke, og han syntes, han kunde kjende, han blev bleg. Hurtig tog han til hatten og vilde gå forbi, men damen stansed ham.

»Goddag Krogh,« sa hun med et smil, der viste hendes strålende, hvide tænder. »Se mig til ham, der vilde luske forbi, men nej da! Ikke ved den lejlighed.«

»Kan Di ikke la bli at sige ved den lejlighed, fru Kejlau. Jeg har bedt Dem om det før.«

»Hys, hys, ikke vær grætten, far! Det er Dem selv, som har lært mig det.«

»Jamen nu tåler jeg ikke, at Di gjør det mere. Di er bedårende nok i forvejen.«

»Lad bli at snakke om det. Jeg kan for længesiden alt det om min dejlighed nu. Men hvad synes Di om min nye hat? Klær den mig ikke briljant?« Hun vendte og drejed sit blege ansigt med den rene profil og de dybblå tindrende øjne, hvis ligegyldige udtryk kun lidet svared til det, der lå om den livslystne ivrige mund.

Oluf stod og betragted hende med en vibreren i mundvigerne, som kammeraterne kaldte for hans knurrende smil.

»Uf, Di ser så nysgjerrig ud i øjenkrogene,« sa hun. »Hvad tænker Di på?«

»Jeg tænker på, om Di er umådelig glad, fordi Di er så vakker, om Di er forfærdelig, uhyre optat af det?«

»Aanej. Jeg husker aldrig paa det,« sa fru Kejlau med en hoderysten. Det er vel med det, som med andet, man blir vant til. Kom nu og gå lidt med mig. Hvorfor vilde Di ikke kjendes ved mig?«

»Jeg trode, Di helst vilde ha det så'n efter, — efter det sidst.«

»Fordi om en har sagt sin mening til hinanden? Just da kan en være venner, synes jeg. Jeg er slet ikke sint på Dem mere, skjøndt Di egentlig var uhyre grov.«

»Ja tak, det er jo svært pent af Dem, men jeg blir dog nødt til at holde mig borte fra Dem. Det er fælt usundt at gå så'n og være forelsket, både for sjæl og legem, havde jeg nær sagt.«

De var nu kommet paa siden af indgangsporten til »Vor Frelsers Gravlund« Hun drejed til højre for at gå ind på kirkegården. Han tog atter til hatten.

»Nej værs'go, følg med! Jeg skal bare ind på graven

med disse blomsterne. — Herregud, så ræd er Di da ikke for mig, at Di ikke tør gå den bete vej med mig.« føjed hun til, da han betænkte sig. Og uden at vente paa svar, skyndte hun sig gjennem gitterporten og holdt den åben, for at han kunde passere. Nølende fulgte han opfordringen.

En sødlig, fed blomsterduft tynged luften derinde, men under træerne var der svalt og behageligt og lørdagseftermiddagens tyste travlhed brød ikke indtrykket af kirkegårdsstilheden. Her og der pusled sortklædte damer ved gravene. Andre steder sad énsomme herrer med spadserstokken plantet foran sig, hænderne foldet over håndtaget og blikket ufravendt rettet på grønsværet, som dækked deres kjæres gjemmested. Ved en nylig tilkastet grav stod en halvvoksen pige og en ganske ung mand med hinanden i hænderne. Den halvvoksne piges hode var sunket ned på brystet; hun bed i sit lommetørklæde og ansigtet var fortrukket. Længere oppe gik nogle pyntekoner og luged, og nedover en af de skrånende tværveje kom graveren med en trillebør topfuld af muldede sten.

»Her er så dejligt herinde,« sa fru Kejlau og drog vejret dybt, da de gik ved siden af hinanden under den lysegrønne lindeallé på den hvide grusvej, hvor eftermiddagens skrå stråler tegned aflange lysfigurer. »Di, som ligger her saa fredeligt og blødt og stille under blomster og grønsvær side om side i lange rader, di har det igrunden bedst af os allesammen. Er der nogen, man kan misunde her i verden, så er det di døde, en gang imellem.«

»Det er nu et spørgsmål om di er misundelse værdt, da,« sa Oluf overvejende. »Forresten var det godt Di sa en gang imellem,« kom det så med et ironisk sideblik.

»Di tror ikke jeg mener det? Men hvorfor skulde jeg så sige det? For at være interesant? Aanej, det er

altfor almindeligt. Nej, men jeg skal sige Dem noget, det er bare blottenes unge og svært gamle, som er glad i at leve. Børn f. eks. er det slet ikke. Men di unge har alle sine håb i behold, og di gamle har alle sine håb begravet, og så spiser di og sover di, og står op og lægger sig, og går ud og kommer hjem, og synes, at det er nokså dejligt altsammen. Men denne mellemtiden er så græsselig.«

»Når begynder mellemtiden, da, og når slutter den?«

»Aa, det er forskjelligt. For mig begyndte den, da jeg var 18 år, og når den slutter, det ved jeg ikke. Jeg regner folk for gamle, når di er 40.«

»Min far er snart 50, men han vilde vist bli svært snurt om Di fortalte ham, at han var gammel.«

»Ja liksom Di, når jeg kalder Dem for gut.«

De var slåt ind på en sidevej. Nu standsed hun ved en barnegrav, med et lidet marmorkors hvorpå der stod:

ARNE KEJLAU
født 4de november 1858
Død 10de september 1860.

»Se her, hold dette lidt.« Hun rakte kurven og parasollen til Oluf, trak hanskerne af og pilled de visne blomster bort fra graven. Foran korset var en bliktingest i form af en trekant. Den tømte hun og fyldte den med vand, som hun hented i nærheden. Så tog hun kurven, knæled ved siden af graven og pynted den med blomsterne. Oluf, som havde sat sig på bænken foran graven, fulgte hendes bevægelser med et hypnotisk blik. Da fru Kejlau var færdig, tørred hun fingrene i sit lommetørklæde, trak hanskerne på og tog plads ved siden af Oluf.

»Herregud, nu har lille gutten min ligget dernede i snart 4 år, og endnu går hans mor og dilter om heroppe, og slider på sig selv og andre til ingen verdens nytte,« hun talte lavt, og stirred ned paa graven med et fraværende blik.

»Jeg kan ikke udstå, at Di altid vil digte Dem ind i denne pessimistiske stemning,« sa Oluf. »Der fin's da ikke noen, som med slig energi gir sig hen i hvad øjeblikket byder på, som Di.«

»Nej, det er vist sandt, men alligevel er det andet ogsaa sandt. Jeg forstår det mangengang ikke selv. Det må være gammel vane, det også.«

»Di, som er bleven så rundelig betænkt både med forbudne, og uforbudne glæder — ja, ja, ja, jeg mener bare, at hvis Di brød Dem om di forbudne så —. Men når Di kan tale slig? — Pen, stor mand, to søde børn, vakkert hjem, alt muligt har Di jo.«

»Hvis bare han havde levet,« hun nikked ned mod graven. »Aa Arne, Arnegutten min,« brynene trak sig sammen, munden skjalv, blodet skjød hurtig op i de blege kinder, og så pibled tårerne frem under de lange øjenvipper.

»Kan en virkelig sørge sålænge over slig en liden fyr?« Oluf plirte forundret hen på hende. »Når Di nu synes, at livet er så lidet værd —«

»Jo, for det var min skyld, han døde. Jeg har på en måde dræbt ham. Nej ikke på en måde, — jeg har dræbt ham.

»Hvad er nu det for et snak.«

»Ja, jeg vil fortælle Dem det,« sa hun roligt og tørred taarerne bort. »Siden forleden, da Di sa, jeg var en hjærteløs kokette, som gik og ødelagde unge mennesker, har jeg fåt lyst til at rense mig for Dem. Jeg ved ikke jeg, men der er noget ved Dem, som gjør, at deres skånselsløse dom piner mig.«

»Jeg er aldeles ikke skånselsløs,« sa han. »Sånne skjønheder er vist slig. Di blir fordærvet af smiger og af alt det kurmageri, men om Dem havde jeg sat mig noe and't i hodet. Jeg trode, der var dybere bund i Dem, at Di havde mere hjærte, mere sandhed. — Nej, lad mig nu få snakke ud! Jeg gik her og

trode på Dem,« han holdt inde, for den tanke påtrængte sig ham: »Gud, hvor Du sidder og lyver. Nej, Du lyver ikke, Du kan bare ikke sige det nøjagtigt, som det er,« trøsted han sig så. »Og det havde slig god indflydelse på mig,« fortsatte han efter et øjebliks taushed, ja, det var vel bare indbildning, men jammen syntes jeg ikke, jeg var blet liksom ren af det, både indvendig og udvendig. Jeg vilde gjøre mig værdig til Dem, ja, for enhver kan jo se, at Di og Deres mand altså — —. Nå ja, så kom den formiddagen med Deres kulde og hån og stygge latter, uf, det grysser endnu i mig! Det var som jeg næsegrus styrted ned fra et højt sted. Siden har jeg omtrent ikke vært ædru.« Han standsed igjen og tænkte: »Dette er også løgn, for Du rangled like meget før. Ja men nu har jeg gjort det på trods, før var det bare for morro.« — »Jeg er begyndt på den gamle tralten i alle deler,« fortsatte han. »Men forresten, hele grejen var jo noe vanvid. Jeg kunde jo ingentingen by Dem, og De var en gift, fin frue, som fremfor alt vilde leve i korrekte folder.« Han havde talt hurtigt med en sint, skjælvende klang i stemmen, men alligevel lød hver eneste stavelse så klar og distinkt, at ordene fik en særegen vægt. Hun sad og tænkte på, hvor behageligt hans organ var.

»Di siger jeg har gjort dem såmeget galt,« begyndte hun, »men jeg har også følt skuffelse ved Dem. Da De kom op dagen efter og vilde begynde på den manér, fordi om jeg var kommen til at gjøre det om aftenen.«

»Kommen til at gjøre! Ved Di hvad, frue, når Di tar og kysser mig midt på munden ude i mørke entreen —«

»Nej lad nu mig få snakke. — Da sa jeg til mig selv: Gud, hvor Du har tat fejl af ham! Ja, for tænk Dem nu om — har jeg ikke altid sagt, at jeg ikke kunde udstå kjærlighed og sligt, og at det kom af

noget, jeg havde oplevet engang. Har jeg ikke altid sagt det?«

»En siger så mangt,« sa Oluf trevent.

»Di så altid ud, som Di forstod eller gjætted alting. Det var derfor jeg likte så godt at være sammen med Dem. Hvorfor så Di ud som Di forstod, når det ikke var sandt?«

»Det blir indviklet dette,« mumled Oluf.

»Og så den aften da di andre sad og rakked ned og fordømte hende, fru Tinn, som havde været utro mod sin mand, da tog Di hende så prægtigt i forsvar, at det var liksom alt, hvad di andre havde sagt, blev til ingenting, og Deres ord stod der som et mindesmærke på en grav.«

»Jeg skjønner ikke hvad dette kommer dette ved, nejmæn om jeg det gjør.«

»Jo, for da begyndte det,« sa fru Kejlau med et energisk suk.

»Hvad begyndte?«

»At jeg syntes, jeg måtte kysse Dem. Jeg tog mit glas og så på Dem og klinked med Dem, for jeg trode, Di vidste, det var min sag, Di havde talt.«

»Aa fan'en,« buste Oluf op. »Er der? Har der noen vært så lykkelig!«

»Og da jeg så sa, at selv om et menneske havde båret sig aldrig så forkjert ad, så kunde en sørge sig rén igjen, når bare en tog angeren på sig, da så Di på mig med et underligt blik og sa: Aa hvor det er sandt frue. Gjorde Di ikke det kanske?«

»Angeren på sig?« sa Oluf med en mine, som om han vågned op af en døs. »Da har jeg vist tænkt på mine allehånde både moralske og korporlige tømmermænd.«

»Det er ikke sandt,« råbte hun ivrig. »Jeg er vis paa, De var alvorlig stemt i det øjeblik. Derfor var det også jeg kyssed Dem, da Di skulde gå. Jeg kunde ikke la være.«

Oluf sad tilbagelænet på bænken og stirred frem for sig. Fru Kejlau skotted et par ganger til ham, men Oluf syntes fordybet i grublerier.

»Forstår Di det nu da?«, spurgte hun omsider.

»Er det noen, jeg kjender?« sa han uden at se på hende.

»Kjender?«

»Ham, Di har holdt af, for pokker.«

»Ja, det var jo det, jeg skulde fortælle Dem. Nej da! Di har aldrig kjendt ham. Han var svensk søofficer og lå her i byen en tjortendags tid med en korvet. Jeg traf ham i selskaber, og Gud ved, hvad han har gjort med mig, for det må jo ha vært hekseri. Jeg havde ikke ro hverken nat eller dag, og slig, som jeg græd! Men det var bare af glæde — nei, det var også af sorg. — Så var det en aften jeg danste med ham på min svogers, han, kaptejn Kejlaus landsted, Di ved, og da sa han det til mig ude i haven under træerne, og jeg blev endda mere forhekset og sa ja til alting. Vi aftalte stævnemøde — min mand var bortrejst —. Å, å, hvad det var for noen dager!« hun strakte armene ud og slog sagte hænderne sammen. »Der skulde være bal ombord, og jeg havde lovet at komme i følge med min svogers. Men så, fire dage før ballet, blev Arne syg, og lægen sa, det var begyndelse til strubehoste. Ja, Di kjender vel ikke den sygdom, det er den værste, den forfærdeligste at se på af alle sygdommer i verden, min søsters lille pige er død af den, di dør altid, næsten altid, da. Jeg vidste øjeblikkelig, at gud havde gjort det for at stanse mig, ja, for der var endnu tid, forstår Di, og så var det liksom jeg med ét slag kom til mig selv. Og alligevel — ja hvis nogen har begåt synd mod den helligånd, så er det mig, for nu skal Di høre, men jeg tror ikke på, at der ikke er tilgivelse for den synd —. Vorherre har nok bestemt det om igjen. Ja, så sad jeg i to Døgn med Arne på fanget, og gav

ham brækmidler, og holdt varme svamper på hans strube, og hvergang han kasted op, så det ud, som hans lille legeme skulde brydes istykker. Hvert øjeblik trode jeg var det sidste. Det var for græsselige timer! Da bad og trygled jeg vorherre som et rasende menneske om, at han skulde spare gutten for mig. Jeg bekjendte min synd og tigged ham om tilgivelse, og så lovte og svor jeg, at hvis han vilde la Arne komme sig, skulde jeg ikke gå på ballet, ikke se svenskeren for mine øjne. Ja, som jeg bad og lovte. Min angst blev til sveddråber, som der står om Jesus i Gethsemane have. — Og så kom Arne sig. Tredie dagen erklæred doktoren, at faren var over. Jeg gik iseng og sov 23 timer i ét kjør. Da jeg vågned, sad gutten i vuggen rødmusset og fornøjet og legte med et lam og en vou.« — Der kom en skjælvende, smeltet klang i stemmen. — »Å jeg ser ham på tydeligt for mig. — Ud på dagen kom svenskeren. Han havde vært og spurgt om, hvordan det stod til mange ganger i de forløbne dager. Og så — ja, kan nogen forstå det —«, hun bøjed nakken, så hagen gled ned på brystet, og blev siddende lidt ubevægelig. Så kasted hun hodet tilbage og sa: »Så begik jeg den utrolige, uhyre forbrydelse at gå på ballet alligevel — og mere end det. Seks uger efter døde Arne af krampe. Det er den slags ting en blir gal af, hvis en ejer mulighed skabt for at kunne bli det. Og ingen, ingen har jeg nogensinde betroet mig til,« det sidste lød jamrende.

Oluf vilde gjerne yttre noget deltagende, men kunde ikke finde på andet at sige end: »Gutten var naturligvis død alligevel.«

»Aldrig i verden«, sa fru Kejlau og rejste sig. »Gud tog ham for at straffe mig, og det var rimeligt.«

»Tænk at være så overtroisk, da«, Oluf rejste sig ligeledes.

»Overtroisk! Nej, så forhærdet er jeg gudskelov ikke.«

De gik tause ved siden af hinanden nedover mod indgangsporten. Fru Kejlau så ned for sig med fast sammenkneben mund. Hun tænkte på, hvorfor hun dog havde havt lyst til at fortælle dette alvorlige og sørgelige til denne gutagtige fyren. Ja, ja, nu var det jo gjort, så kunde det ikke nytte at angre på det. Men et underligt menneske var og blev hun. Intet hold, ingen mening i hende. Altid kom hun op i så meget rart. Hvad havde hun med Krogh at gjøre? han var hende jo komplet ligegyldig.

»Jeg går op til min søster i Professorbyen.« De var kommet udenfor gitterporten. »Adjø da, Krogh«, hun rakte ham en finger af den hånd, som hun holdt parasollen i. »Hvis Di nu vil ødelægge mig, så står det i Deres magt, og det gjør Di nok en vakker dag, når Di blir ærgerlig på mig.« Hun så koldt på ham og nikked med et hånligt smil.

»Tak, for Di tænker så vakkert om mig, frue.» Oluf sukked let. »Det virker, om jeg så må sige, styrkende. Adjø.« (Sluttes.)

Amalie Skram.

Idyll.

Här der fjärden sakta sjunger
emot bruna kiselstenar,
och den hvita björken sträcker
öfver vågen gröna grenar —

Här frå mossans mjuka sammet
lik en nymf af Rubens målad
skulle på min arm du ligga
utaf sommarsol bestrålad.

Då din mun, till hälften öppen
af den suck, som barmen häfde,
jag med långa, tunga kyssar,
glömsk af alla budord kväfde.

Bättre paradis, än Eva
sålde för en frukt allenast,
skapade du, nakna kvinna,
med ett enda famntag genast!

Daniel Fallström.

Absinth.

»Absinth!« — Den kom och glaset fyldes på —
det var det tredje visst, om rätt jag minnes,
ty — tänkte jag — här står ju bot att få —
och jag var sjuk och dyster då till sinnes.

Jag drack og drack. Café Americain
en fristad syntes mig mot kärleksgriller —
absinth är bra: den käns i märg och ben
och lifvar mer än alla doktorns piller.

Och nu en nymf! Ur boulevardens dy
en sängkamrat jag hämtar mig för natten;
vid hennas famntag Annas bild skall fly
som morgondimman flyr från dunkla natten.

En kyss och ännu en! Champagne också —
låt vinet flöda — hej, vi skola dricka,
tills alla minnen i ett rus förgå,
och vi bli saliga som gudar, flicka!

Så lefver jag. Och sjunker mer och mer,
och klyftan vidgas under nattens timmar,
tills jag för idel mörker icke ser,
hur vänligt stjernan fjärran norrut glimmar.

Dock ofta finner morgonsolen mig
i stum förtviflan mot mitt skrifbord lutad,
då älskar jag på nytt och saknar dig,
och sagan börjar, der jag trott den slutad.

Daniel Fallström.

Om død og udødelighed.

(Holdt som foredrag.)

Für das Individnum wäre ja nur sein
Ende Ende, wenn er im Ende nicht endete.
Ludv. Feuerbach.

I.

Der er måske dem, der mene, at om det foreliggende spørgsmål er der egenlig ingen ting at sige. De have, som vi alle, i deres barndom lært at tro på udødeligheden — som på så meget andet; men da de kom til skels år og alder og begyndte selv at tænke, så opdagede de snart, at denne tro havde så lidet at støtte sig til og så meget imod sig, at den var, om ikke helt umulig, så dog højst urimelig og usandsynlig; og så opgav de den — som så meget andet. Og nu leve de deres liv optaget af det nærværende og betragte udødeligheden som en tåbelig tanke, der kun er for børn og for — gamle folk, der begynde at gå i barndom; og døden — den tænke de på — så lidt som mulig, efter Holger Drachmanns recept f. eks.: »Tåren af øjet og ud til sin dont, at glemme sin død det er sagen.« — Til dem, der mulig tænke omtrent således, har jeg først et par ord at sige: Det kan være let nok, saa længe man er sund og stærk, og døden kun ligger som i et fjærnt tåget perspektiv, eller hvis man på en eller anden måde hører til lykkens udkårne, fik en gun-

stig stilling i samfundet eller blev begavet med rige ævner, da at lade hånt om udødelighedstanken. Men spot ikke de mange livets stedbørn, når de i denne tanke, og hvad dertil knytter sig, søge en trøst og erstatning for de glæder, den lykke eller indflydelse, som skæbnen har nægtet dem her, men som de måske lige så brændende have attrået! Ja så længe man er ung, kan man endda holde ud at bære savn, så længe man endnu har livets kulmination foran sig, så længe man endnu tør håbe; men når den tid kommer, da man kan begynde at sige til sig selv: det har jeg ikke nået — og jeg når det aldrig; det fik jeg ikke udrettet — og jeg får det aldrig; mon så ikke tanken om muligheden af et helt nyt liv kan være en trøst? Ti hvad er det at leve? — man hører undertiden klage over, at man ikke lever, man vegeterer blot. At leve i den forstand er simpelt hen at opnå noget af det, man i sin barndom og første ungdom har drømt om — hvad enten det nu er lykke, man vil nyde, eller gerning, man vil udrette. Men hvad lykken angår, så tilbringe vi vel som oftest vor bedste tid med at længes og savne; og når den så kommer — hvis den da kommer — så have vi sat ævnen til at nyde den overstyr. Og hvor mange får udrettet synderligt af det, de en gang måske drømte om? Eller har Topsøe ikke ret, når han i en af sine underlig brudte, sørgmodige fortællinger lader »helten« sige, at »af dem, der vilde noget, drev de fleste som vrag på vandene«. Det var den samme Topsøe, som en gang, da han blev spurgt, i hvilket tidsrum et menneske vel udrettede sin egenlige livsgerning, skal have svaret: »mellem 40 og 50«. Han stod den gang selv ved indgangen til 40-erne — og kort tid efter var han død. — Tænker da ikke en sund hjærne bedre end en syg, som man har sagt? Jo rimeligvis. Men hvad er sundt, og hvad er sygt? Og i hvert fald må man ikke glemme, at den »syge« hjærne så også er min, d. v. s.

det enkelte individs hjærne; og når jeg derfor i mine gode dage danner mig — eller overtager — en livsanskuelse, så skulde den også kunne holde og bære mig oppe i de onde dage, når min hjærne mulig er »syg«. I. P. Jacobsen har ikke ret, når han lader doktor Hjerrild sige til den døende Niels Lyhne, at en livsanskuelse »kun er til at leve på«, og at det er ligegyldigt, om man »dør i en livsanskuelse eller en anden«. Han har ikke ret — eller rettere, han har måske ret i én forstand, men uret i en anden. Når der nemlig ikke gives noget virkeligt liv efter døden — som Hjerrild går ud fra —, så er det ganske vist ligegyldigt, om man dør i troen på de Kristnes eller Muhammedanernes paradis eller Indernes nirvana; men det er under alle omstændigheder, rent psykologisk set, ikke ligegyldigt om et menneske, der har levet sit liv i en livsanskuelse, skal svigte den på sit dødsleje og gribe efter en anden — således som Hjerrild råder Niels Lyhne. Hvis nemlig den livsanskuelse, man har levet på, har haft nogen virkelig rod i ens væsen og er bleven i nogen måde bestemmende for ens liv — og det ikke blot har været noget overfladisk og tilfældigt som hos Niels Lyhnes hustru Gerda, om hvem det hedder, at hun »elskede sig overbevist« — så må det ikke også at turde dø på den, men at måtte forlade den, fremkalde et sådant brud i ens væsen — ens liv må jo så synes forspildt og forfejlet — så det må blive næsten umuligt at kunne dø rolig — og som vi senere skulle se, er det, man kalder helvedstraffe, måske slet ikke andet end den døendes kvaler over et forspildt liv. Derfor må man huske, at en livsanskuelse ikke blot skal være til at »leve på«, men også til at dø på, ti døden hører nu en gang — så underlig det end lyder — med til livet. Den livsanskuelse, man blot danner — eller overtager — i ungdoms overmod elier letsind — hvor man, mulig af temmelig lave grunde, måske helst vil

være fri for noget så generende som et vågent øje over sig og et evigt regnskab — og som man så siden svigter, når det kniber eller — hvad der psykologisk set er endnu værre — kun fastholder i trods, den vinder i det mindste ikke min respekt.

Men selv om man også virkelig for sit eget vedkommende er ude over dette spørgsmål, så er der en anden grund, hvorfor jeg dog ikke tror, man bør lade hånt derom eller afvise det eller gå uden om det, men tværtimod bør tage det op til alvorlig behandling — det som de andre religiøse eller med religionen sammenhængende spørgsmål. Vi har jo nu siden begyndelsen af 70-erne — eller længere — haft noget, man med et temmelig dumt og dårligt navn kalder en »fritænker«-bevægelse. Men endnu ere vi ikke nået længere end til det absurde, at folk, der kalde sig fritænkere og ere udmeldte af folkekirken, klage over, at de ikke må få deres børn døbte (!). Og vil man vide, hvad det er, der gør, at de aller fleste mennesker endnu hænge, og sikkert i århundreder ville hænge, ved Kristendommen — eller i det mindste ikke tør klippe den tråd over, der binder dem til den — så er det netop væsenlig frygten for døden, og hvad der mulig kunde komme efter døden — som også Hamlet siger. Men dette og lignende religiøse spørgsmål, som for mange alvorlige mennesker ere livsspørgsmål, blive stadig af de såkaldte »fritænkere« enten blot behandlede med spot eller afviste som urimelige eller — som oftest — ligegyldig omgåede i tavshed. Og kan man så fortænke disse mennesker i, at de komme til at nære mistanke til denne retning eller måske endog som reaktion knytte sig fastere til deres gamle livsanskuelse? Derfor må vi, tror jeg, drage disse spørgsmål frem til direkte behandling: Vi må vise verden, at vi ikke blot kunne give en sandere eller rimeligere løsning af disse spørgsmål end den gængse, men også en bedre eller

dog lige så god, d. v. s. en, som tilfredsstiller de samme krav eller — for så vidt den ikke gør det — viser, at disse krav ere uberettigede eller lade sig tilfredsstille ad anden vej. En livsanskuelse skal nemlig, tror jeg, ikke blot være sand, d. v. s. begrundet, men så længe vor viden endnu er begrænset, og vi derfor aldrig kunne være sikre på, at vor livsanskuelse er helt sand, så længe skal den også være god eller sund, d. v. s. tilfredsstille berettigede krav, moralske så vel som personlige. — Og vi må tage disse spørgsmål op, ikke blot for de andres skyld, som vi bør vejlede, eller som vi ønske at vinde, men derigennem også for vor egen. Ti sålænge det ser ud, som om vi ikke selv vide, hvad vi egenlig mene om disse spørgsmål, så længe vi ikke have noget bestemt program, så længe opnå vi aldrig at blive ansete for andet end en flok mer eller mindre forfejlede subjekter, der i det højeste tolereres på betingelse af, at vi holde os i skindet, d. v. s. holde nogenlunde ren mund — i det mindste offenlig. Vi må slutte os sammen, være et parti — om man vil: en sekt; vi må have en fane, et program, en trosbekendelse — om man vil; og vi må direkte tage kampen op for vore anskuelser. Uden dette skaffe vi os aldrig respekt i samfundet. — — Og når vi så gå i kamp mod det gamle for det ny, så lad os huske, at så absurd er der ingen grund til at tro, at verden skulde være indrettet, at den århundreder igennem skulde have hyldet en livsanskuelse, som helt igennem var falsk og ikke indeholdt den mindste kærne af sandhed. Den, der griber på jorden i blinde, griber meget ofte det, han søger, men blandet med sand. I menneskeslægtens barndom, da de store religioner opstod, da greb menneskeånden instinktmæssig det rette, men blandet med vildfarelse og fremstillet i en for den barnlige fantasi tilgængelig — ɔ: mythologisk — form; og det er nu refleksionens sag at udskille den sande

kærne og fremstille den i en form, der svarer til det nuværende erkendelsestrin. Men refleksionen er ikke blot et mægtigt våben, den er også et farligt våben. Refleksion, tænkning beror jo på abstraktionsævne, d. v. s. ævne til at se bort fra det konkrete, det virkelige, det for sanseiagttagelsen umiddelbart givne som sådant og blot fastholde en enkelt side ved det givne, det for flere fænomener fælles, det almindelige. Denne ævne kan derfor misbruges, som den kan bruges ret. Den bruges ret, når man blot ser bort fra det, der i den foreliggende sammenhæng virkelig ingen rolle spiller; men hvor let kan man ikke komme til også at se bort fra meget, som ikke var ligegyldigt, og med skallerne forkaste kærnen? Og da misbruges tænkningen. Det er dette, der gør, at enhver forstandsperiode let bliver ensidig, flad og tør og derfor drager sin reaktion — romantiken, eller hvad den nu kaldes — efter sig. Og det er dette, der er den sandhed, der ligger til grund for den instinktmæssige frygt for tankens klarhed, som mange mennesker nære: Der gives virkelig ting, der ere »skjulte for de vise og forstandige men åbenbarede for — ɔ: instinktmæssig grebne af — de umyndige.« Lad os derfor samtidig med, at vi ere radikale, vogte os for den flade radikalisme, ti den vil sikkert drage sin reaktion efter sig, som den flade rationalisme i forrige århundred drog sin. Det gælder heller ikke om, at sparke løs på det bestående, ti det have vi unge lært, at det står fastere end som så; men forstå vi den kunst at skille sandt fra falsk, og kunne vi tilegne os selv kærnen i det bestående og lade de andre beholde skallerne, da have vi spillet vundet.

Og endnu et: Blandt dem, der ikke have kunnet opgive udødelighedstroen, findes jo endog flere af de mænd, som anses for den ny tids heroer, således Gothe og Victor Hugo — for ikke at tale om Kant og St. Mill — mænd, som dog ingen ville anse for obskuran-

tister eller avtoritetstrælle. Men når så er, kunne andre dog vel ikke blot have lov til, men også grund til i det mindste at være alvorsmænd på dette spørgsmål.

Alt sammen sentimentalitet, vil man sige, appel til følelsen; og følelsen kan intet afgøre om sandt eller falsk. — Meget rigtigt! Men ligeså sandt er det også, at uden følelse, d. v. s. uden interesse, er det aldrig lykkedes at trænge til bunds i noget spørgsmål. Det er derfor, jeg her som indledning har forsøgt at appellere til følelsen, d. e. vække interesse for spørgsmålet. Men hvad jeg har sagt, skal ingenlunde foregribe mit resultat; og først hvis jeg på noget punkt skulde forsøge at bygge mit resultat på følelse, først da — men så også — har man lov til, om jeg så må sige, at kalde mig videnskabelig til orden.

— Når vi nu gå over til selve spørgsmålet, må vi begynde med at spørge: hvad forstås ved udødelighed? Svaret synes simpelt nok: Der menes naturligvis individets fortsatte beståen efter døden, altså hvad man kunde kalde personlig udødelighed. Ikke desto mindre have de fleste, der have behandlet dette spørgsmål, således både Feuerbach, Strauss og Schopenhauer, hermed sammenblandet forskellige andre begreber. Således: hvad man kunde kalde slægtens udødelighed; individet forgår, men slægten består, faderen lever påny i sine børn. Fremdeles: stoffets beståen; ved døden opløses legemet, men stoffet, hvoraf det består — hvad enten man nu kalder det materie eller med Schopenhauer: vilje — spredes blot, forgår ikke, er altså uforgængeligt — om man vil — udødeligt. Fremdeles leve vi jo efter vor død i vore kæres erindring, i andre menneskers bevidsthed; navnlig de store ånder kunne således leve i århundreder, ja årtusinder. Også dette er en art udødelighed — vort navns udødelighed — men har intet at gøre med personlig udødelighed. Endelig have vi, hvad vi kunde kalde vort værks udøde-

lighed, vor gernings beståen. Al vor virken, legemlig som åndelig, kan betragtes som en årsag, der sættes ind i verden og vedbliver at virke og have følger i det uendelige. Særlig gælder dette atter de store ånder, men dog mer eller mindre os alle. Vi komme jo alle i berøring med andre og blive derved gennem vor egen karakter og handlemåde medbestemmende for deres karakter og tænkemåde og derigennem for deres handlinger, som atter få indflydelse på andre og således i det uendelige. — Alt dette har sin sandhed, og det kan være af betydning at huske derpå; men med det foreliggende spørgsmål har det intet at skaffe. Det er nemlig fuldstændig uafhængigt af, gælder lige fuldt, hvilken løsning man end giver dette. Ja tanken om alt dette kan måske endog tjene som surrogat for troen på personlig udødelighed; men ingenlunde erstatte den eller sættes i stedet derfor, som de nævnte forfattere synes at ville. Sligt fører kun til forvirring og løser ikke spørgsmålet.

Vi fik altså begrebet nærmere bestemt som personlig udødelighed. Men bevares da hele personen? også legemet? Når man læser i den tredje trosartikel: »jeg tror på kødets opstandelse« — eller selv om man tager sig den frihed med Luther at rette det til: »legemets opstandelse« — så synes det jo så. Men dette kan dog ikke være meningen. Det er nemlig i sig selv umuligt. Det stof, hvoraf mit legeme består, kan jo nemlig have været med til at udgøre utallige andre legemer, før det gik over i mit — ja selv i levende live foregår jo et stadigt stofskifte — og jeg gad så nok vide, hvorledes den evige retfærdighed, den være nok så absolut og almægtig, ved opstandelsen vilde bære sig ad med at give hver sit. Men det kan for resten heller næppe være Kristendommens mening. Når vi nemlig se hen til Paulus, så sammenligner han i det bekendte sted 1. Kor. 15 legemet med hvedekornet, der

lægges i jorden, og hvoraf så et nyt spirer frem. Heraf er det klart, at der med udtrykket legemets eller kødets opstandelse i det højeste kun kan være ment, at man ved opstandelsen skal få et nyt legeme med en vis lighed med det gamle, men altså ingenlunde det samme. At så udtrykket »legemets opstandelse« bliver temmelig vildledende, kommer os jo her ikke ved.

Spørgsmålet om udødelighed indskrænker sig altså til spørgsmålet om sjælens udødelighed, og det vil igen sige bevidsthedens beståen ud over døden, og det således, at sammenhængen med det nærværende liv er bevaret: man må — i det mindste til en vis grad — kunne erindre sit liv og sine forhold her på jorden. Uden dette vilde nemlig al auledning til at tale om individets udødelighed falde bort; det vilde simpelt hen blive et nyt individ, man fik.

Kan da bevidstheden fortsættes — eller i det mindste bevares — uafhængig af legemet? — Jeg siger: »eller i det mindste bevares,« fordi man kunde jo antage, at bevidstheden ligesom lå i dvale, indtil den ved opstandelsen blev forenet med det ny legeme; men i så fald måtte den jo dog være bevaret efter legemets opløsning. — Man vil let se, at dette spørgsmåls besvarelse hænger sammen med spørgsmålet om sjælens væsen eller natur, hvad det egenlig er, det vi kalde sjæl. Vi betragte derfor kortelig de almindelige sjæleteorier eller de antagelser, man herom har opstillet — for at se, hvilke konsekvenser de hver for sig medføre med hensyn til det foreliggende spørgsmål.

I almindelighed mener man nu til dags, at materialismen som sjæleteori er fuldstændig gendreven og umulig. Dette beror dog på, hvad materialisten forstår ved »materie«. Forstår han nemlig blot atomer med ævne til at tiltrække og frastøde hinanden og lignende rent mekaniske egenskaber, hvoraf fysikeren forklarer hele den materielle eller legemlige verden, så bliver ma-

terialismen ganske vist en umulighed, ti af blot og bar atombevægelse kan man ikke logisk udlede bevidsthedsfænomener. Men da jo også materialisten må indrømme, at han i grunden ikke ved, hvad materien i sig selv er, og at atomerne derfor gerne kunde have mange andre egenskaber foruden de rent fysiske, så var det jo heller ikke umuligt, at materien i sig kunde besidde ævne til under visse givne omstændigheder — som så netop måtte være til stede i de højere organiske væsener — at optræde som »tænkende«; og i så fald bliver »materialismen« en mulighed[1]) — ja måske endog den simpleste og derfor rimeligste sjæleteori. — Men hvorledes går det nu med spørgsmålet om sjælens udødelighed? Skal materialismen hævde denne, kan den i hvert fald ikke sætte sjælen lig med hele hjærnen, ti denne opløses jo faktisk ved døden. Sjælen må da være enten et enkelt atom eller en mindre uopløselig sammensmeltet gruppe af atomer, som så må være i stand til at fortsætte — eller bevare — bevidsthedslivet også efter adskillelsen fra de øvrige dele af hjærnen. Og selv da fører antagelsen af sjælens udødelighed efter denne teori til så kuriøse konsekvenser, som at f. eks. St. Peters sjæl gerne kunde sidde som et atom i min lillefinger og dog befinde — eller tro — sig i »himlen« — da vel også de atomer, der fungerede som sjæle, måtte deltage i materiens store kredsløb; men fordi noget lyder besynderlig, behøver det jo derfor ingenlunde at være umuligt.

Hvad den såkaldte monisme eller identitetshypothese angår, der mener, at det legemlige og det sjælelige blot er to sider eller to forskellige rækker egenskaber ved samme for øvrigt ubekendte væsen,[2]) så har den til dels de samme vanskeligheder ved at

---

[1]) Sml. K. Kroman: Tænke og sjælelære.
[2]) Sml. H. Høffding: Psykologi.

fastholde sjælens udødelighed. Den kan i så fald heller ikke sætte vor bevidsthed som identisk med hele hjærnen, ti når denne opløses, måtte vel så også bevidstheden opløses. Derimod kan den, ligesom materialismen, sætte sjælen eller bevidstheden lig et enkelt atom eller en uopløselig gruppe af atomer i hjærnen, og da man så ikke ved noget om, hvorvidt den ene række egenskaber med nødvendighed forudsætter den anden, kan det ganske vist tænkes, at det eller de atomer, som ere identiske med »sjælen«, ved døden kunde miste deres legemlige egenskaber og altså ophøre at eksistere som atomer og således gå over i det rent åndeliges eller usynliges rige; men dette vilde så unægtelig også medføre den ubehagelige konsekvens, at der ved døden måtte ske brud på den ellers almindelig antagne sætning om materiens eller stoffets (det legemliges) beståen.

Bedst stillet overfor udødelighedsspørgsmålet er unægtelig den tredje sjæleteori, spiritualismen, der antager en særlig sjæle-substans som bærer af de sjælelige fænomener, eller at sjælen er et fra materien forskelligt, relativt selvstændigt væsen — og det er vel også derfor, at denne teori er den mest populære, ja endog til dels betragtes som hellig og ukrænkelig. — At der imidlertid også på dette standpunkt rejser sig vanskeligheder, skulle vi senere se.

Man må altså indrømme, at alle tre sjæleteorier have en — om end ikke lige stor — mulighed for at kunne hævde sjælens udødelighed. Og da det desuden må stå hen, hvilken af teorierne der er den rigtige, kan man altså indtil videre heller ikke gendrive udødelighedstroen med videnskabelig vished. At den imidlertid lige så lidt lader sig bevise med videnskabelig vished, antager jeg, alle nu til dags på forhånd kunne være enige om. De såkaldte »beviser« for sjælens udødelighed, man har opstillet, kan næppe nogen betragte som mere end — højst regnet — sandsynlighedsbeviser, ja

ikke en gang det. Men fordi videnskaben ikke kan føre til nogen sikker afgørelse enten for eller imod, følger ingenlunde deraf, at begge antagelser ere lige gode — som udødelighedstroens tilhængere i regelen mene. Ti videnskaben regner også med sandsynligheder — ikke blot med visheder. — Vi tage derfor spørgsmålet op igen, idet vi spørge: er udødelighedstroen sandsynlig? eller på hvilken side er sandsynligheden størst — for eller imod?

Først undersøge vi da, hvad man har ment, skulde tale for udødeligheden.

Blandt disse såkaldte »beviser« for sjælens udødelighed kan først nævnes det, der allerede findes hos Platon (i »Phædros«) og siden går igen hos de fleste theologer og filosofer indtil Kants tid. Det ser således ud: Sjælen er en enhed; hvad der er en absolut enhed, kan ikke adskilles i dele, ikke opløses, altså heller ikke forgå; sjælen er altså uforgængelig, udødelig. — Der er ingen tvivl om, at dette bevis er opstillet i god tro; men siden Kants tid kunne vel de fleste snart blive enige om, at det kun er en simpel sofisme eller — paa Dansk — et falsk bevis. For det første optræder vel sjælen og virker i individet som en enhed (vi henføre alle vore forestillinger til »os selv« som subjekt); men om den derfor i sig selv er uopløselig, derom vide vi intet. Og selv om også sjælen virkelig var et enkelt atom eller en lignende udelelig enhed, så er det, man mener med sjælens udødelighed, jo ikke denne enheds beståen i og for sig, men dens ævne til efter adskillelsen fra legemet at bevare bevidsthedslivet. Det er altså egenlig bevidsthedens beståen, der er tale om. Men denne ved enhver, kan forsvinde, gå over i ubevidsthed som ved søvn, besvimelse o. s. v. — man behøver end ikke med Kant at ty til noget så spidsfindigt som at sige, at bevidstheden vel ikke har dele men

derimod grader og altså ad den vej kan opløses og langsomt forsvinde.

Et andet bevis er det såkaldte historiske eller consensus gentium: Hos alle folkeslag finder man udødelighedstro under en eller anden form; dette taler for dens sandhed. — Hertil er at svare, at forudsætningen måske nok er tilnærmelsesvis rigtig, men den beviser i hvert fald ikke det, den skal; den beviser kun, at der må være en grund til denne tros opståen og bevarelse, ingenlunde at troen i sig selv er sand. Og som vi senere skal se, kan man give en fuldstændig tilstrækkelig forklaring af dette fænomen uden at antage en virkelig objektiv udødelighed.

Dernæst har man noget, man kalder det teleologiske bevis, som igen kan antage forskellige former. — Således mener man undertiden, at når et menneske f. eks. dør tidlig og ikke får lejlighed til at udvikle alle sine ævner og kræfter, så må der gives en anden tilværelse, hvor dette kan ske, ellers gik jo alle de rige muligheder til spilde; og intet, mener man, kan være tilfældigt, alt må have og derfor også nå sit bestemte mål. Deraf også navnet[1]). — Men hvem har lovet os, at intet i den forstand skal gå til spilde? Over alt sker jo overgangen fra mulighed til virkelighed kun gennem kamp, hvor den stærkeste såkaldte mulighed — eller rettere: spire — trænger sig frem til virkelighed — d. v. s. rigere udvikling — på de andres bekostning. Man må have lært meget lidet af livets gang for at kunne fremsætte den anførte påstand. Ti ikke blot ved døden men hvert øjeblik i livet går der muligheder tll grunde. For hver mulighed i os der bliver til virkelighed, er der måske 20, der trædes i støvet. Overhovedet når man kun

---

[1]) Denne tankegang, der måske vil forekomme de fleste temmelig absurd, er i hvert fald fremsat af prof. H. Scharling i hans forelæsninger for theologerne.

virkeligheden ved — om jeg så må sige — at træde muligheder ihjel. Det er dette, der gør overgangen fra ynglingens drømmeliv til mandens virkelighedsliv så vanskelig for mange, så man vedbliver hele sit liv igennem at være mer eller mindre fantast, fordi det er så svært at slippe sin ungdoms skønne muligheder. — — Undertiden ræsonerer man også således: Mennesket higer ud over denne tilværelse, føler sig aldrig tilfredsstillet, om han end opnår nok så meget; dyret derimod er umiddelbart tilfreds med det nærværende. Dette viser, at mennesket kun er en fremmed på jorden, og hans rette hjem et andet sted — da denne higen, mener man, dog ikke kan være meningsløs og illusorisk. — Men hvad er livet? må man her spørge. Biologisk set er livet blot en drift og denne drifts relative tilfredsstillelse. Men at mennesket så stadig higer, vil kun sige det samme, som at han stadig lever; hørte han op med at hige, hørte han op med at leve. Og at han i modsætning til dyret ikke kan slaa sig til ro med det nærværende, beror simpelt hen på, at han også er i stand til at forudse det fremtidige, hvad dyret ikke er. Men det er ikke sandt, at mennesket umiddelbart higer efter en anden tilværelse. Det er tværtimod dette liv, det naturlige menneske vil, og først når man her skuffes og stødes tilbage, kan man give sig til at drømme om en anden tilværelse — eller også når man fra først af er forkvaklet gennem en super-idealistisk opdragelse. — — Men livet må jo dog have et mål, en hensigt — mener man så. Uden dette blev det hele jo meningsløst. Ja hvis det at leve var lutter fryd og gammen, så kunde man endda — mener man — tænke sig at »livet havde sit mål i sig selv«; men nu er det som oftest snarere det modsatte. Og derfor sætter man så livets mål i et hinsidigt, og hvilke forestillinger nu dertil knytte sig. — Men hvorfra har man sin forestilling om mål? Åbenbart fra det daglige liv. Indenfor livet

må ethvert fornuftigt menneske altid sætte sig mål. Livet er — som vi så — en drift, en stræben; og alt hvad der umiddelbart tilfredsstiller denne stræben, og som den derfor kan rettes imod, kalde vi »mål«. Men ofte kan målet kun nås ad omveje, d. e. gennem handlinger, der ikke i sig selv indeholde nogen tilfredsstillelse, måske endogså det modsatte — som når bonden må pløje og så for at kunne høste. Sligt kalde vi da »midler«. Enhver handling derimod, som ikke enten er mål eller middel, kalde vi »meningsløs«. Kun som sat af en erkendende og villende bevidsthed har derfor begrebet mål betydning. Men med hvilken ret overfører man det så på livet som helhed, ja på hele tilværelsen? Hvem har her sat noget som mål? — Og at nu et liv i nydelse, salighed skulde være mindre »meningsløst« end et liv i lidelse, kan ikke betyde andet, end at vi foretrække det første. Men hvem har garanteret os, at tilværelsen skulde være indrettet efter vore ønsker og drifter? Betragte vi derimod — med Darwin og Spencer — livet, ja hele tilværelsen som en stor brydnings- eller tillempningsproces, så forstå vi lige godt både harmonien og disharmonien, lykken og lidelsen i verden. — Desuden når man intet ved at sætte livets mål i et hinsidigt. Ti hvorfor så dette hinsidige? — kan man atter spørge. Er man utilfreds med livet her, har man naturligvis lov til at digte sig en anden tilværelse, der bedre tilfredsstiller ens følelse; men det er falsk, når man vil påstå, at dette skulde være nødvendigt til forståelse af det nærværende. Man bør en gang for alle gøre sig klart, at lige så lidt, som vi kunne tænke os en grænse for verdensrummet eller fatte en første begyndelse, lige så lidt kunne vi forbinde nogen virkelig forestilling med ordene »sidste mål«, eller bedre: »resultat« — taget i absolut forstand. Med al vor kløgt og al vor viden befinde vi os — som Robinson på sin ø: vi kunne bruge vor fornuft til at indrette os så godt

som mulig på den tilværelsens ø, hvorpå vi ere strandede, men udenom ligger stadig det uendeliges hav — hvad eller som den, der vandrer i tåge: de nærmeste genstande ser han forholdsvis tydelig, de fjærnere dækkes mer og mer af tågen, og ud over en snæver kreds ser han intet. «Giv mig et sted at stå på, og jeg skal bevæge jorden« — sagde Arkimedes: Giv mig et standpunkt udenfor livet, udenfor tilværelsen, hvorfra jeg kan overskue det hele, og jeg skal sige jer, hvad mål og mening det hele har! Den der er med i en uhyre procession — ja om man tænker sig: født på marchen — formår jo ikke at se hverken enden eller begyndelsen og ved derfor heller ikke, hvad mål og mening det hele har, undtagen for så vidt han kan slutte sig dertil ud fra sine nærmeste omgivelser: Ser han lutter smil og glade ansigter, må han tro sig i et triumftog, ser han bedrøvede: i et ligtog: Således er menneskets lod i tilværelsen. Der bliver ikke sagt til os, at det og det er livets mål: om vi have lyst til at være med? Nej, vi »fødes på marchen« og vide derfor ikke, om det virkelig er livets store triumftog, vi drage, eller om vi simpelt hen følge verdensliget til graven: Er »tiden« — d. v. s. vore nærmeste omgivelser — optimistisk, tro vi i regelen det første; er »tiden« pessimistisk: det sidste. — Vi behøve heller ikke andre »mål« for livet for at leve livet end dem, vi selv sætte os, og som forholdene føre med sig. Vi drages ikke frem i livet, vi skydes — som Schopenhauer siger: Vi leve ikke for derigennem at opnå dette eller hint; men bagved livet står driften til livet, og den driver os frem; derfor ville vi for enhver pris leve — ja finde livet skønt. Der er en sandhed i dette, og man behøver ikke deraf at drage Schopenhauers pessimistiske konsekvenser. Tværtimod. Netop derfor er der for ethvert uforkvaklet individ — når da hans tilværelse er nogenlunde tålelig — en umiddelbar tilfredsstillelse ved det — at leve, d. v. s. fylde sine lunger

med tilværelsens luft, sine øjne med dens farver, sit øre med dens klang, mætte sin hunger og bruge sine kræfter. Livet er dog, hvor fattigt og usselt det end er, i grunden det »sælsomste æventyr«.

Endelig have vi Kants tankegang eller det moralske bevis. Kant mente, at det var umuligt, at mennesket i længden kunde vedblive at øve dyd, når han kun fik lidelse til løn. Dyd og lyksalighed måtte høre sammen; og da de faktisk ikke altid gøre det her, måtte der gives en anden tilværelse, hvor dyden kunde få sin løn — og hvor man tillige kunde fortsætte den tilnærmelse til fuldkommenhedens ideal, som her, selv under de gunstigste betingelser, på langt nær aldrig nås. Derfor krævede altså moralen, at man måtte tro på udødeligheden — skønt man ingen som helst videnskabelig grund kunde fremsætte for denne antagelse. — Jeg vil ikke hertil svare, som så mange have gjort, at dyd med håbet om belønning i baggrunden ikke er dyd, ti lad os endelig ikke spænde buen for højt. Det opnå vi intet ved. Det kunde så let gå med dyden som med spøgelser: Alle tale om dem, men ingen har nogensinde set dem. Jeg tror virkelig, Kant har ret: Det er for de fleste mennesker i længden umuligt at øve dyd, hvis de ikke anse dyden for det bedste — også for dem selv. Men dels har dyden allerede her i livet — relativt — sin løn — hvis det da er en virkelig dyd og ikke en blot indbildt eller noget, der blot bliver betragtet som så enten i kraft af konveniens eller som følge af uheldige og unaturlige samfundsforhold — og dels er dernæst livet ikke til for dydens skyld, men dyden som alt andet kun til for livets skyld — fra menneskeligt synspunkt set. Hvem har sagt, at det er menneskets mål at opnå større dyd end den, der kan udvikles under de forhåndenværende faktiske forhold? Følgelig kan man ikke herpå bygge nogen antagelse om udødelighed. Kants »kategoriske imperativ« er — hvis det skal være mere end

samvittighedens røst — et lige så vilkårligt postulat som det, han vil grunde derpå.

Hermed tror jeg at have nævnt det vigtigste af det, der siges og kan siges for udødeligheden. Og som man vil se, reducerer det sig — når man undtager det første bevis, der simpelt hen er nonsens, og det »historiske«, der beviser noget andet end det tilsigtede — i virkeligheden til dette: mennesket ønsker, føler trang til udødelighed, og mennesket er — i moralsk henseende — bedst tjent med at tro på udødelighed. Det er altså ikke egenlig bevisgrunde, fornuftgrunde, man kan beråbe sig på, men følelsesgrunde, interessegrunde, formål, man vil opnå ved denne tro. Spørgsmålet bliver da om disse formåls eller kravs berettigelse, og om de lade sig tilfredsstille ad anden vej. — Inden vi imidlertid forfølge denne tankegang videre, må vi først se, hvad der kan siges imod udødeligheden.

Rent bortset fra, hvilken af de anførte sjæleteorier der er den sandsynligste, kan der nemlig rettes betydelige indvendinger imod denne antagelse. — Først dog noget, som ingen vægt har: Man har ment — således både Feuerbach og Schopenhauer — at skulde sjælen være uforgængelig, måtte den også være uoprunden, og altså vilde man blive nødt til med udødeligheden også at antage en præexistens, en forudtilværelse. Hertil er at svare, at spørgsmålet — som allerede antydet — jo ikke er, hvorvidt sjælen som »ting i sig selv« — for at bruge Kants udtryk — kan opstå eller forgå — ti det antage vi jo heller ikke, at materien kan — men spørgsmålet er, om den kan fortsætte bevidstheden efter døden og bevare sammenhængen med, erindringen om dette liv. Og fordi nu en sådan sammenhæng faktisk ikke er bevaret, hvad fortiden angår, kan man dog ikke deraf drage nogen gyldig slutning med hensyn til fremtiden; omstændighederne kunne være forskellige i de to tilfælde; mulig har sjælen ikke i fortiden før været sig

bevidst, og kan altså heller ikke erindre sin forudtilværelse. — Ligeledes har man ment, at man konsekvent måtte udstrække udødeligheden til også at gælde dyrene. Dette er vel abstrakt set rigtigt, men behøver dog ingenlunde derfor at være virkelig tilfældet; men selv om så var, vilde dette ingenlunde kunne slå udødelighedsteorien ihjel; vi ved jo i virkeligheden lige så lidt om dyrenes tilstand efter døden som om vor egen. — Nej, der er en anden indvending, som er værre. Selv om nemlig sjælen er et relativt selvstændigt væsen, så er den dog faktisk i ethvert fald i høj grad afhængig af legemet. Ikke blot modtager den jo sit indhold — sine forestillinger — gennem sanserne, altså gennem legemet, men også erindring og tænkning — opbevarelsen og behandlingen af disse forestillinger — forudsætte det legemlige. Det at tænkningen kræver en særlig tilførsel af blod til hjærnen, er således tilstrækkeligt bevis for, at der under tænkningen foregår hjærneprocesser, og at altså tænkningen — som vi kende den — i det mindste til en vis grad er betinget af hjærnen. Men bliver det så ikke urimeligt eller dog højst usandsynligt at antage, at sjælen lige så godt kunde tænke de samme tanker uden hjærnens hjælp — eller i forbindelse med en helt anden hjærne, et nyt legeme? At den ikke kan sanse uden legeme kunne vel alle være enige om; men det behøves jo heller ikke, blot den kunde erindre og tænke, d. v. s. tumle med de forestillinger, den en gang havde erhvervet — men heller ikke dette synes altså rimeligt.

Jeg tror derfor, at enhver uhildet må indrømme, at rent videnskabelig set er sandsynligheden størst imod udødeligheden. Men selv om også vægtskålen stod lige, vilde det dog være mest videnskabelig ikke at antage en sådan, ti af sig selv vilde videnskaben aldrig være falden på at opstille en sådan antagelse,

eller som det også kan udtrykkes: af blotte fornuftgrunde vilde ingen ledes til at tro på udødeligheden.

Her stå vi altså: På den ene side forstanden, der i det mindste er mest tilbøjelig til at nægte udødeligheden, og på den anden side følelsen, der for de aller fleste mennesker alligevel gør det umuligt at opgive denne tro. Er der nu virkelig ingen anden udvej her end enten at lade forstanden sløve følelsen, eller følelsen (troen) tage forstanden fangen? Skal menneskeslægten evig være splittet i to lejre på dette spørgsmål? — Eller skulde det ikke være muligt at mægle?

Her er det nu jeg vil forsøge at gøre en betragtning gældende, som fuldt ud giver videnskaben, forstanden alt, hvad den kan forlange, og dog indrømmer en vis sandhed i udødelighedstroen og derigennem tilfredsstiller visse af følelsens krav og således — efter min mening — netop egner sig til at mægle.

(Sluttes).

S. H.

Et Digt i Prosa.

Ingen gør rig med saa lidt som en Kvinde.

Et Blik af hendes Øjne gør Manden svælgende rig som Skattegraveren, naar han ser den blaalige Lue flimre i Mulmet paa vildene Mark. Den fylder hans Nat med gyldne Drømme om Skatten, hvorover den brænder. Og Dagen føder ham tusende Planer. Over dem alle lyser den blaalige Flamme.

Hun behøver at skænke saa lidt, at ingen kan se det uden den eneste ene. Er han dristig, hæver han Skatten. Men hans Mund er stum.

Uden Ord trylles Skatten frem.

Hun skænked ham Gaver — usynlige for Verdens Øjne.

Dog blev han rig som en Konge, skønt næppe Gaven fik Navn for hans egen Tanke.

En Aften blussed den blaalige Lue frem for hans Blik, og han hæved Skatten, mens Læben var stum.

De sad ved Klaveret og skulde spille sammen. Det musiklystne Selskab laved sig til at lytte.

Og de vented begge, til Stemmerne lagde sig helt, saa Luften fik Fred til at tage mod Toner og Klange.

Da deres Hænder samtidig faldt paa Tangenterne og de første Akkorder risled frem som Sang fra en Kilde, sank der Dvale over hans Sanser og Slør for hans Øjne.

Det var, som skød han ud over glasgrønt Vand i Baad alene med hende.

Sejlet slog ud med et Smæld for Vinden. Og Bølgerne klukked for Boven.

Pustet tog fat og jog dem afsted. Baaden skar hen

gennem Vandet. Bølgernes Kluk gled sammen til sydende Sang.

Vandmassen piled forhi. Han syntes, de begge med ét blev grebne af samme Svimmel: De bøjed sig ud over Baadens Bord.

Der var grønt dernede af det stride Havgræs og Tang; hen derover kom drivende hvide Vandmænd. Baaden strejfed dem tit, og den klare Klokke trak sig sammen som i Angst.

Han dypped Haanden i Vandet. Det var haardt og tungt at stride igennem.

Blodet i hans Haand blev koldt som Strømmen.

Da følte han nede i Vandet, hvorledes en Haand greb om hans Fingre, blødt og fast, og hans Blod suged Varme af hendes . . .

Med ét slog Sejlet om over deres Hoveder. Baaden krænged om.

En lunende hed Passat strøg over deres Kinder, men Farten minskedes, og Bølgerne klukked for Boven igen.

De saa' samtidig op. Hvad var det!

Landet var svundet bort i hele den runde Horizont. Himlen højned sig blaa, skinnende blaa, saa det tog i Øjnene. Luften var tropisk tung. Og Solen brændte bag Sejlet.

Og Havet laa som et grønligt Dyb uden Grænse og Grund.

Den varme Passat drev dem langsomt og jævnt afsted. Vandet hvisked om Baaden saa mygt og saa mat.

Under Sejlet saa' han langt bort. Solen havde lagt en flimrende gylden Bro frem over Havet . . .

Hendes hvide Kjole laa op til ham som skinnende Sne. Han vilde vende sig og se ud af hendes Blik, hvad det hele betød . . . se . . . se . . . hendes Øjne hvad Farve de havde . . . han vidste det ikke . . . havde

aldrig lagt Mærke til det endnu . . . se . . . om de havde Himlens eller Havets Farve.

Men han kunde ikke dreje Hovedet. Hans Hals var som stiv.

Og dog sad hun dér saa tæt ved hans Side.

Han skimted hendes Kjole, hvid som skinnende Sne. Foran sig saa' han de sorte Noder, der dansed hen ad Papiret. Og han hørte Bølgerne klukke for Boven . . .

Nu straks vilde Farten stanse.

Og med ét fornam han Tilhørernes Aande omkring sig, og han følte deres Blik i sin Nakke, hvorledes de gjorde hans Hals stiv.

Om et Øjeblik vilde Baaden lægge til Land, og en Storm bryde løs. Et Uvejr af Haandklap og larmende Røster.

I dette Nu var hans hedeste Ønske, at de alle maatte være stumme som Fisk. Eller slumre som Torneroses fortryllede Skov.

Det sidste Kluk for Boven døde hen.

Han stansede og drog Aanden dybt. Da hørte han sit Aandedrag gentaget i samme Nu ved sin Side, og det var som hendes lette varme Aande naade hans Nakke og gjorde hans Hals fri. Thi han drejed sit Hoved.

Og mens Uvejret brød løs omkring dem, faldt deres Blik i hinanden.

Han saa' hendes Øjnes Farve: den var som det glasgrønne Havs.

Han følte hendes Fod hvile paa sin.

Og midt i det løsslupne Uvejr var der for dem et Stille, saa de hørte hinandens Hjærteslag.

Uden Ord hæved han Skatten, som hendes Øjes Lue forjætted og skænked ham paa samme Tid.

Sophus Michaëlis.

Ung Digtning.

Niels Møller: Efteraar. Digte. Philipsen. Sophus Michaëlis: Digte. Hauberg & Comp. Johannes Jørgensen: Foraarssagn. Fortælling. ibid. Marcus Wesenberg: Digte. ibid.

Disse fire Forfattere — hvoraf de tre debutere — have først Ungdommen og den studerende Stand tilfælles. Men dernæst har deres Digtning, — jeg undtager her Wesenbergs — en vis fælles Aandsfarve og Smagsretning. Jeg tror, man nemmest betegner deres Aandsfællesskab som en Art Idealisme. Den realistiske Aandsretning er den, som gaar ud paa at iagttage Kendsgjerningerne og forstaa deres Sammenhæng og Tilblivelse. Den idealistiske Aandsretning er den, som gaar ud fra visse levende Ideer, Følelser og Fordringer, ser Virkeligheden i deres Lys, vurderer den efter dem og udmaler sig en Fantasiverden i Overensstemmelse med dem. Idealisten er lyrisk, fordi han ikke blot vender sig udad som stofoptagende, men tillige er Organ for et bestemt, indre levende Indhold, en Tro, en herskende Følelsesstrøm, et talende Viljeskrav, der rører sig i ham; han er subjektiv i sin Virkelighedsopfattelse, fordi han ikke kommer forudsætningsløs til Virkeligheden, men ser den ud fra sit eget Synspunkt, i bestemte Ideers Lys, og derfor ikke fæstner sig ved den tilfældige, forefundne Sammenhæng og søger dens

Aarsager, men forfølger de enkelte store Ideer, som beskæftiger ham, igennem alle de forskellige Forteelser og derved ser Virkeligheden kun fra en Side eller et Par Sider, derfor i ny Belysning og i en anden Sammenhæng og Forbindelse, end det uhildede, hensigtsløse Blik, der tager alt med, men som heller ikke ser ud over et begrænset, tilfældigt Stykke Virkelighed; — endelig staar Idealisten bestemt dømmende overfor Virkeligheden; han tager Parti, netop fordi han har en bestemt positiv: troende, elskende og hadende, fordrende og villende Sindsretning, og hans Fantasi er selvvirksom, ogsaa just fordi det positive Livsindhold søger sig Udløb i Drømme og Spekulationer. — Den idealistiske Aandsretning kan selvfølgelig have et meget forskelligt Ide- og Følelsesindhold, men giver i sig selv Digtningen et bestemt Fællespræg af Stemningsfylde, Personlighed, Tendens, Fantasikonstruktion — Bestemmelser som passe paa alle de tre nævntes Bøger —; men her er tillige tilstede et vist Fællesskab i det aandelige Indhold, hvoraf Digtningen flyder. Det er samme fritænkerske, desillusionerte Livsanskuelse, samme friheds- og retfærdsfordrende Revolte, samme livspinte, men ingenlunde livstrætte eller blaserte, samme verdslig nydelseslystne, men dog af bestemt sædelig Overbevisning fyldte Sindsstemning, hvoraf de forskellige Digtninge er skabte og som de aande. —

I Niels Møller's Digte er Ordets Kunst naaet højt i Formskønhed. Der er valgt Ord, som fylder i Munden, og gamle lødige Ord er hentet op af Sproget; de er knyttet i Rytmer af vægtig Gang og prægtig Klang; og mange rige og fine Verseformer glæder Øret. Overfor det sproglige Udtryk og Verseformen gaar nutildags Bestræbelserne mest ud paa ved at danne nye Ord og Ordforbindelser at gøre Sproget til et smidigere Klædebon for Tankens og Følelsens Nuancer, og ved ubundne, frie Rytmer og en løsere Rimanvendelse at lette det

naturlige og nøjagtige Udtryk for Stemningen. Men M's Lyrik udvikler Sprogets musikalske Midler for at kildre vor Skønhedssans og bruge Sprogets Troldmagt over vor Fantasi og vore Følelser. Den, som taabelig vilde forkætre de søgte Ord og de sindrige Versemaal, fordi de er kunstige, »unaturlige«, maatte ligesaavel bryde Staven over Kunstmusik og Maleri. Alene Kunstvirkningen er Kunstens Maal og Prøvesten.

Niels Møllers Sprog eier fin Stemningsværdi. Det er indsmigrende blødt, naar det synger om »Eros« med v, s og l- lyde:

»Jeg ved en Sang saa stærk og sød, som leger mig i Sinde.«

Det har sælsomt uhyggelige Lyddannelser til at skildre Mørkets Gerninger:

»Fjæle sig ind i den mørkeste Skov og dér for sin Kniv forbløde«.

eller:

»Stormen hærjer i store Drag
den øder, mens Natten skrider
men ingen kan bøde en enkelt Dag
de Vunder, den slog i Mørkets lurende Tider«.

Og det er lyst og glad, naar det kalder Stjernerne: »levende Lys for Guds gyldne Hus«. Ved denne Maade at vække Billeder og Følelser gennem Lyd er M. beslægtet med de franske Symbolister.

Og dette Sprog klædes i rige Rytmers Dragt. De er undertiden ikke let læselige, men de er altid fuldtklingende og har mange virkningsfulde Raffinementer, saaledes f. Ex. i »Juleaften« og »Bakkostoget«. Verselaget af Poes »Ravnen« er smukt benyttet.

Men denne sproglig musikalske Kunst er ikke udefra kastet over Indholdet; den er bleven til som det eneste passende Klædebon for et ejendommeligt, poetiskt Liv, der træder frem i den prægtige Talar.

Først er der en stor Kærlighed og Evne til malerisk Beskriven. Simplest: en rig Farvesans og Farveglæde. Deilig er i den første Ritornel den røde Valmue tegnet mod de lyse spæde Fingre, der faar Genskær af de tynde Blade; prægtig kommer Dionysos agende, med de sølverblanke Fødder i violblaa Uld, og trukket af Pantre, hvis hvide Tænder og grønne Øjne lyser i Natten. Men dernæst en kunstnerisk Formglæde ved at male i Ord, ved at skildre rigt og levende et eller andet Stof, en levende Skønhedssans og en fin, bevidst savoir-faire, der vælge sig et Æmne og søger at karakterisere det og gengive det i skøn Form, fange dets Stemning i rammende Ord, fæstne dets Ejendommelighed i skarpe Træk. Dette er den rent formelle Kunstnerkærlighed. Mange af M's Digte gør Indtryk af at være skrevne over et opgivet Æmne, være i en noget ydre Forstand Leilighedsdigte. Saaledes f. ex. Timon, Il crepusculo, Juleaften. Men Æmnet er altid opfattet med digterisk Finfølelse og behandlet med den fineste kunstneriske Takt. Det er en frisk og uforsagt Energi, som omfatter Grundthemaet stærkt og dybt, og gennemfører det med stor Magt. Den inderlig grebne og fastholdte Grundstemning giver Lyriken fuldtonende Kraft og en stor Sikkerhed i Anslaget: fra Compositionens store Linier til Enkelthederne i Udtrykket er alt paa sin Plads og virker sammen. Strax i Ritornellerne er der en lydeløs og knap Sikkerhed i Udtrykket. Eller man læse denne Sonetslutning, der tegner en ung Pige i saa valgte og passende Ord:

> Det kække hoved ei sig lader bøje
> Jeg ser en lille, fast og flittig hånd
> og gætter til et mildt og modigt hjerte.

Eller man agte paa den kunstfærdig fastholdte, ejendommelige Stemning i »Bakkostoget«. »Det ildner i min tanke, det suser i mit sind . . . Der løber lys i

nattens mulm, det myldrer frem i skovens grund« ... Og saaledes overalt. Disse Digte er gennemtrukne af saa megen Stemningsvin, at den pibler frem af hver Linie, hvert Udtryk. Intet er plat eller Frase, meget er følt og set paa ny, ejendommelig Maade, der kan blive dunkel og uegentlig i sit Udtryk, men ofte ejer vanskelige, men aandfulde Billeder. Han kaster sit Had mod »dem der eier Verdens tunge Magt og ikke lyder Lovens stille Stemme«:

»Jeg hader dem, der gaa i lange klæder
og giver fattig trøst for evigheden«

Han ser hvorledes:

»Brede mænd stod op og taled ord, der ægged folkets vrede,
høje raab imod dem rulled, hænder raktes frem til ed«.

Og han ser hvorledes alt gaar elendigt:

»kun en enkelt stordaad lyser som et guldkorn gemt i gruset,
magre mænd med blege aasyn bærer verdens bedste ry
men i store, glemte dynger smulrer de, som kampen knused«.

Og det selvstændige, rige Stemningsliv, som saaledes nyskaber hver enkelt Tanke, hvert enkelt Billede i ny Syn og Udtryksform, har ogsaa givet selve Æmnerne Nyhed ved at forme dem i rige og ejendommelige Stemninger: den andagtsfulde, mindebløde Fred, der fødes i Sindet »Juleaften«, den vaandefulde Mistvivl og rastløse Grublen i »Sibylla Persica«, de blandede Stemningsovergange i »Søgang« ....

Og man lade sig ikke skrække af de fremmede Titeler og fjernthentede Æmner i disse Digte, af den fornemme indirekte Fremstillingsmaade, de benytte. Dog, det er mere end en Fremstillingsmaade. Naar her kun sjælden tales i Digterens eget Navn, og Tingene ei ret nævnes ved Navn eller fremstilles i Nuets konkrete Skikkelse; naar Digteren ikke giver sin retsindige Harme

over Uret og Vold en direkte Adresse, eller han saa ofte lægger sin Ungdoms Søgen og Spørgen og smertelige Mismod i Munden paa andre og hyller den i almindelige Betragtninger og billedlige Udtryk, saa kan dette have sine ydre forskellige Aarsager, men er sikkert ogsaa dybt grundet i selve hans digteriske Syns og Frembringelses Egenhed. Han har ikke den naive Egoisme og umiddelbare Meddelelsestrang, som skaber egentlig Lyrik; og han maa have det sjælelige Stof rykket lidt paa Afstand og idealiseret til en vis filosofisk Almengyldighed, for at det kan bevæge ham til kunstnerisk Gengivelse . . . .

I Virkeligheden udtaler ikke blot i de enkelte direkte Digte (som »Søgang«, og »20. Juni 1888«, to udmærket smukke Digte), men ogsaa i en »Timon«. »Sibylla Persica«, Prometheus, Il crepuscolo en dybtbevæget, rent moderne Aand sine inderligste og ægteste, mest personlige Stemninger, Følelser og Tanker, og dermed tillige sin Tids og sin Slægts. Tidens og Slægtens mest udviklede, mest moderne Sjæleliv aander i disse Digte. Faa Steder er i saa prægnante Udtryk og saa poetisk en Form dens Retsinds Harme, dens kamptrætte Fortvivlen, dens sidste Haabgnister, dens resignerte Trøst (se de deilige 3 Slutningsstrofer i Il crepuscolo), udtrykte i al deres ejendommelige Nuancering — som i disse Digte.

Sophus Michaëlis' Digte er korte Vers, kortliniede og oftest af meget enkelt Bygning. De er dreiede med lethændt Færdighed og falder flydende paa Tungen: i de 4liniede Vers, hvis blotkvindelige Rim kælent og leddeløst slynger Rytmen fra Linie til Linie, er der ofte noget af Bødtcher (f. ex. Scherzino). Fingernemheden i at haandtere Sproget og den musikalske Smidighed i at forme det i velklingende Rytmer og Rim har ikke søgt til kunstige Verseformer eller Sprogforfinen, men bruges til paa det nøjagtigste og tydeligste at

udtrykke en ejendommelig Stemning, Idé eller Situation: den lettilgængelige Forstaaelighed og det nuancerige Udtryk er derfor det, som udmærker disse Digte. Den gennemsigtige Form giver Indholdet i alle dets Afskygninger; og det ikke ved sjældne Ord eller besværende Ordsammenstillinger — alt er simpelt og letopfatteligt —, men ved de naturlige Vendinger, som den veltalende let finder, og ved et fint Øres Rytmevalg. I nogle Digte har Stemningen selv skabt sig friere Rytmer, som utvungent og letflydende — undertiden lidt skødesløst henslængt — former sig og bøjer sig efter Indholdets vexlende Trang, saa at nu dette og Melodien gaar helt i ét for Læseren: saaledes f. Ex. »Vaarhymne« og »Smil«. — Forf. udtrykker sig kort og tydeligt; nogle Digte virke godt ved Knaphed. (Sang. Nat og Dag). Og han udtrykker sig sobert. Hvor hos mange Lyrikere Ordene gaa en Tone over Meningen, og Indtrykket derved forceres udover det naturlige, paa at der f. ex. skrives »dødstræt«, hvor der føles: »træt«, »sydende Blod« hvor der menes »uroligt Blod«, »evig« hvor der tænkes »længe«, dér er M. næsten altid simpel og giver det pene Ord for sin Mening. Derfor kan hans Diktion vel blive plat og lidet sigende, men ikke skruet og dunkel; det Indtryk, vi modtager, kan være spinkelt og mat, om Indholdet er det, men ikke forkvaklet og uægte. Endelig er Udtryksmaaden let og antydende; er ikke udmalende, men impressionistisk, ikke ret fremadskridende, men tager spredt fat og slipper igen; strøjfer og toucherer delikat som f. ex. i Myggedans og Æbleblomster; og der er den lette Haands Grazie i at komponere et Digt.

Igennem denne poetiske Form lærer vi at kende en Række Stemninger, Naturbilleder, Situationer og poetiske Ideer. Det er ikke nogen Aandsberigelse eller et dybt Indtryk, vi faar af disse Digte. Der er noget spinkelt, uanseligt, endog lidt ferskt over dem, — disse nette Genrebilleder, smaa kønne Naturstykker, fine, svage

Stemninger, og ret sindrige — ikke særlig nye eller store — poetiske Ideer.

Der er Stemningsrigdom nok, men liden Stemningsstyrke. Her synes ikke at være en Aand, som føler stærkere eller finere, tænker dybere og ejendommeligere end man dagligdags føler og tænker; men han udtrykker sig let og behagelig, og med sin Kunsts sobre Ærlighed, skruer han intet op, men giver alt, som det var i ham. I Digte som »Gamle Stier«, »Foraarsaften« og talrige andre findes ikke mange Gran Stemning udover nødtørftig poetisk Husbehov. Kun hos den, hvem Verset falder saa let som M., kan et saa tyndt Indhold skabe og bære en produktiv Stemning; omvendt kan ogsaa kun en saa let og graziøs Versekunst bevare et saa spædlemmet poetisk Liv uden at rive Støvet af Vingerne.

Og det er meget konkrete og udpenslede Stemninger, Digtene giver. M. vilde (»Bobler») gribe »Farven af den nedgaaende Sols Glimmer«, »fange Klangen af Kirkeklokken«, eller male »de skønneste Regnbuefarver«; og i det nydelige Digt »Spil for mig« er det alle de blødeste Klangovergange, han vil høre. Fine, blandede Stemninger give ogsaa hans Digte, stilfærdigt vuggende, underlig navnløse Stemninger som dem i »Skumring«, »Stemning« og »Aften«. — I Naturstykkerne er der nydelige maleriske Smaating, og en lige stor Fortrolighed med Bøgeknoppernes Længsel og Kamp, med Nøkkerosernes stille Drømme, med Oktobertidens »syngende Sus i de store Skove« og med Midvinters »tungsindvide Snetæppe«. — Endelig er en Række Digte formede over en poetisk Idé, som har Pointens Karakter. »Foraarskarmen«, »Kultus« og »Valmue« høre herhen. Det er fint og net drejede Sager — lidt nipsagtigt. Der er noget pillent og legetøjs-smaat ved denne Lyrik i det hele. Dog er der videre Tanker i Samlingens senere — vel ogsaa sidst skrevne — Digte (»Man tror —«,

»Rapt kører Tiden«, »Kain«, »Folket sover« og »Ørkenvandring«).

En mild og blød, ofte vel blød (»Dreng min Rose«) Kærlighedstrang, en lys og nøjsom, lidt Bødtchers Livsnydelse, en undertiden lidt fremarbeidet og »anlagt« Revolte og Trang til Handlen — det er Grundtrækkene i denne Digtnings Fysiognomi. —

En smuk Strofe falder mig for Øje, som jeg vil opskrive, inden jeg gaar fra M.

Og Tanken skal glide saa vide
ud over Land, over Bølger
med Vingeslag lydløse, bløde,
til hen under Aftentide
jeg naar min Elskedes Bolig
i Himlens svindende Røde.

Denne bløde, romantiske Længsel er ogsaa ejendommelig for M.

Johannes Jørgensens »Foraarssagn« er Skildringen af en Barndoms og Ungdoms Kærlighedslængsler og Kærlighedsdrømme, en ensom Sjæls tavse, savnfyldte Higen ud mod »Livets Sommerriger«, Barnets og den unges evige Længsel først i det vage, siden mer og mer kredsende om Kvinden, og saa Ynglingens seirsjublende og skuffelsessvangre Forventning om at nu, nu kommer »Foraarets fagre Tid, han vented saa længe«. Længsler og Drømme er denne Bogs Indhold. Som Barn ovre i den fynske Købstad længes Jens med Coopers Romaner i Haand bort til »Susquehannahs tungsindige Vande«; og siden kaster han sig i Sengen og ligger og drømmer sig al »Elskovens nøgne Deilighed« til. Drengen sidder og læser bag nedrullet Gardin for aabent Vindu, og medens en fattig Solstrime sniger sig ind til ham, hører han Kammeraterne lege muntert derude og skelner Hendes Stemme op over alle de andres; og fra Skolebænken stirrer han aandsfraværende ud af Vinduet, ud

over Marker og Enge og drømmer om Kærlighed ved maaneklare Aaløb. Der er i ham »en sær svag Længsel og et rigt, tungt Vemod, der bar bort paa Svalevinger gennem aftenblaa Luft — ind over stille Skumringsmarker, hvor Høet dufted og Græshopper sang og Maanen stod rød og stor over sorte Skove« — Drengen kommer til Kjøbenhavn for at studere. Han holder sig fra Kammeraternes Sold og skræmmes bort af deres plumpe Raahed, men i sin Ensomhed længes han altid: kryber op paa Loftet i sin Kristianshavnsleilighed, stikker Hovedet ud af Taglugen og ligger dér og ser op mod den mørke, stjerneklare Himmel; tager ud i Skoven og gaar om under de nøgne, røde Kroner, tygger paa en spæd Surkløverplante og mærker, hvordan »en Bølge af noget tungt og vældigt gik over ham som Blæst over dønnende Korn og bøjed hans Hoved og fyldte hans Sjæl som et Seil i Storm. En rullende Bølge af noget, der havde suget al Bladfaldets ramme Jordduft og al det smuldrende Løvs Fugtighed i sig og som nu bar ud over hededirrende Sommermarker mod tæt, purpurtung Lykke«. I et varmt Pigeblik paa Gaden, i hvert Mindebid fra Barndommens Elskovslege føler han denne Attraa — men han sidder ene som bag Klostervindus Gitter; sidder ene som Student, »lige slap og plump og uden Mod til at gribe et Greb efter Lykken«, altid som Tilskuer, mens »lykkelige Par fandt sammen«. — Da saa et lille kjøbenhavnsk Sypige-æventyr møder ham, er det som alle hans Drømme, alle tidligere paabegyndte Kærlighedslege nu skal blive Virkelighed. »Dette var hans Livs vidunderlige Æventyr. Dette var Paradisets Port og Guds Sted, hvor Himmelstigen skulde staa . . . Nu kom Foraarets fagre Tid, han vented saa længe . . . . Og over ham løfted Lindene deres sorte, knoppetætte Grene mod graa Natteluft« . . . . »Æventyret« ender som den Slags Æventyr ende, og Jens drager videre sine ensomme, stemningsledede Veie.

. — I Forbigaaende sagt: hvad vil vel en Eftertid dømme om vor Tids Ungdom, hvis den efter denne Slags Aktstykker vil lære, hvad der beskæftiger Sindene. Forf. anvender med Virkning en vis Ironi overfor sin »Jens«; men kunde den ikke være noget mere understreget?

Der er mange Feil i denne Bog. Digterens umiddelbart lyriske Jeg trænger ofte forstyrrende ind mellem Skildringer af Barnets Sjæleliv og forkludrer Indtrykket. Barndommens Naturomgivelser ses stadig med den voxnes Øje, og der lægges Stemninger og en bevidst Erotik ind i tidlige Livsaar, hvor de ikke høre hjemme. Derved kommer Beretningerne til at skære mod hinanden; den, der puffer sin troløse Elskede i Rendestenen ved senere Møde, har ikke sværmet saaledes med hende i Lykkens Tid, som der fortælles; ei heller skriver han Foraaret derefter allerede italienske Citater af Dante. J. ser sit Barneliv udefra, med egne, den Voxnes Øjne, og i sine Naturstemningers Ramme. — Dernæst er der vistnok efter de Flestes Smag givet for liden Sammenhæng i den indre Udvikling — Stemningsbilled følger efter Stemningsbilled som Perler paa en Perlesnor, men Snoren ses ikke —; og for mange er den ydre Begivenheds-fortælling vistnok altfor flygtig og ufuldstændig; de kan ikke ret interessere sig for alle disse Følelsestilstande, naar de ikke har nøjere Besked om de ydre Data. — Og endelig er Bogen ikke godt komponeret. 1ste Cap. giver tre Led af Mødreneslægten og forklarer dog ikke Jens's Natur. For ikke at udstykke Scenerne for meget, bruger Forf. noget ubehændigt enten det Kunstgreb, at lade Jens sidde og »mindes« eller ogsaa at begynde med en Situation (»Det var paa en Bænk«) eller en Sindsstemning (VII), hvis Tilværelse saa forklares gennem lange Beretninger om, hvad der var gaaet iforvejen.

Men trods alt dette lever denne lille Bog, lever, fordi der er nedlagt i den en Ungdoms personligste

Liv, fordi der er en menneskelig ejendommelig Sjæl, som har givet sig hen i denne Digtning. Dette, J. fortæller om, ligger ham saa nært og tungt paa Hjerte, han skriver med sin Erfarings dyrekøbte Viden, ud af sit endnu friskt blødende Hjerte. Derfor tager Læsningen enhver og eier Stemningens Liv og Trolddom. Denne Bog giver intet rigtigt og fuldstændigt Billede af et Barns og en Ungs Udviklingsliv; det giver kun, vil kun give en enkelt Side deraf, løsriver, hvad der vedkommer den Grundidé og Grundstemning, som bærer og skaber Digtningen, og springer Resten over. — I dette Valg og Springen over ligger jo al kunstnerisk Idealisme. Ved denne Ensidighed faar Kunsten sin Enhed og Indtrykket sin æstetiske Renhed og Harmoni, i Modsætning til de forvirrede, forsjudskede, fragmentariske Indtryk, Livets Virvar giver os, og som ei lader sig forme i skønne enkelte Stemninger og Forestillinger. —

Hele Barnets og Drengens Tankegang og Erindringsskat er hentet op af Selvoplevelsens Gemmer og ofte — ei altid — levet om igen med fintfølende Forstaaelse: de Billeder, som skjules længst bagud i Erindringen i hele deres Uforstaaelighed og Betydningsløshed, den ømfindtlige Anger over ikke at have hilst Moderen Farvel, da han skal paa Landet, den morsomme Forundring, da han i Skolen lærer raa Ord, over »alle disse stygge Udtryk, der var dukket op i Verden nu for et Par Aar tilbage«, og hans Fornemmelse af »at alle fine Tanker i Verden var døde«, naar han stod og maatte tage mod Gymnastiklærerens raa Skældsord . . . . Alle Drengens Stemninger er givet med ægte, selvfølt Sandhed. I de ofte indstrøede, lidt forstyrrende Naturbilleder kan undertiden en uanskuelig og sammenpakket Billedstil kvæle Virkningen, men der er en Naturkyndigs kærlige Skarpsyn lige fra Skildringen af det aabne, vide, længselsvækkende i det danske Landskab, som anslaar Bogens Grundtone strax paa første Side; — og ned til de træffende Lignelser

om forskellige Blomster, om »Biernes Orgelbrummen« og Havremarkens grøngraa Vand, Manden med Koen vader igennem . . . .

Men hele Stilen er baaret og stemplet af smidig og fantasirig Stemning. Nattergalen synger med »Fløjtelyd som Tordenregns tunge Draaber og gyldne Jubeltriller som Kornmod langs Himmelens Rand«; de raa Ord »blomstrede om Jens paa Gader — i Klassen — paa Legepladsen — som Følfod og Fandens Mælkebøtter«; »af hans Attraa's hede Muld skød et giftigt Had som røde Svampe«, mens »Længslen atter løfted sig, vagere og lempeligere end før, usikkert som flyvende Sommers spinkle Traade«, og »Mindet om hende kom, blødt som Bladefald og stille som visne Sivskoves Susen«; men da »Foraaret« kommer i hans Kærlighedsæventyr, da »steg hans Tanker, lette og sølvskinnende som Luftbobler gennem Vand«. —

— Om Marcus Wesenbergs Digte har jeg ikke meget at sige. Det er velskrevne og versifikatorisk talentfulde Digte — men helt dannede efter gammel Læst og uden at noget selvstændig digterisk Liv taler af dem til os. I Digte som »Musiken ventes, »Før Tæppet gaar op«, »Til Holger Drachmann«, »Revolutionstaleren« osv. osv. er der megen Livlighed og en stor Rutine i Verseformen med de — dog ofte for trættende anvendte — Trestavelsesrim. Men der er ikke én ny Anskuelse, ikke ét eget Stemningsgran, og der er ikke noget nyt Udtryk eller en selvstændig Form; Forf. spanker fornøjet om i al den gamle — Drachmannske og Aarestrupske — Versebygnings Former uden én Gang at føle dem som Tvang, fordi hans Virkemidler (se f. Ex. Revolutionstalerens forslidte Effekttilberedning), hans Synsmaade (f. Ex. de to første Digte), hans Humor og Satire (se »Grundloven og Vinteren 1887«) — alt gaar ad de slagne Landeveie, med megen Epigonfærdighed, men lidet poetisk Særliv. Derfor klinger disse

Digte i Ørene; de vil blive læst og gouterede af mange flere end Niels Møllers, overfor hvilke de — med »gyldne Lokker« og øvrigt Tilbehør — er rene Olietryksbilleder; men de fanger ikke Tag i nogen Sjæl, fordi de er skrevne med Haanden og af literær Læsning og literær Smag, ikke kommer fra Livet selv og en levende Sjæl. — Jeg vil ikke gøre W. Uret; der er flere af de erotiske Digte, som synes mig mere ægte og »levede«, ikke paa nogen ejendommelig Maade — tvertimod er de temmelig banale —, men dog gennemlevede: f. Ex. »Du skal kysse mig«, »Aften«, »Tilegnelse« som tillige er rytmisk Kunststykke o. a. Forøvrig har jeg ingen Mening om, hvorvidt Hr. W. sidder inde med et personligt digterisk Liv, der kan give sig Udslag i Poesi; her har han kun ikke vist os noget deraf.

Det har derimod — hver paa sin Vis — de tre andre Forf., og derfor har jeg ment det tilladeligt, her i »de Unges« Tidsskrift at skænke deres Begyndelsesforsøg en mere vidtløftig Omtale.

Vald. Vedel.

Småtræk fra den sammenlignende religionsvidenskab.

Ved O. H.

Fra Tonkins sagnkreds: Om foranstaltninger mod menneskeæderi — indstiftelse af menneskeofring. I landet Phong Kau fandtes tidligere et kolossalt træ der kaldtes Kiên Dan. Dets højde var mer end 1000 tryonger[1]), det var fuldt af grene og blade og som en vældig skov bredte det sig over en strækning af flere hundrede râm[2]). Da dette træ blev flere tusinde år gammelt, visnede det, styrtede om og forvandledes til en særdeles mægtig og vild ånd, der ernærede sig udelukkende af menneskekød.

For at forhindre den fra at fortære alle undersåtterne havde Kinh Dyong[3]) foreskrevet trylleformularer og ceremonier, men ånden viste sig snart her og snart der, spottede alle banlysninger og forbruget af menneskekød var foruroligende stort. Da besluttede man sig til bygge en pagode i det håb, at ånden, smigret ved at blive genstand for dyrkelse, vilde tage bolig i den og være tilfreds med et menneskeoffer om året. Og fra den tid førte man hvert år, på den tolvte måneds 30te dag et menneske ind i pagoden og ofrede ham til ånden, dog tog man ikke ofrene blandt indvånerne, men fra de i bjærgene boende folkeslag. — —

Henrettelse af guder i Kina. »Le Temps« for 8de August f. a. meddeler følgende: »Times« fortæller i sin sidste

---

[1]) 1 Tryong er 4¼ meter.
[2]) En râm er den afstand, i hvilken en bøffel ser ud som om den kun var så stor som halen på en ged.
[3]) Han var en samtidig af Fu Hi, der opfandt skrivekunsten 2800 f. Kr.

post fra Kina en tildragelse, der nylig er hændt i Foochow. I et af denne bys templer fandtes guder, der dyrkedes af alle de, der ønskede at hævne sig på deres fjender. Fornylig bragte en militær-embedsmands pludselige død folket til at tro, at det var disse guders værk; vicekongen blev underrettet derom og han gav befaling til at arrestere og straffe de skyldige. Præfekten, der var forsynet med en af vicekongen underskreven arrestordre, indfandt sig da i templet og arresterede de 15 guder — der alle var af træ og hver havde en højde af 5 fod. Før de imidlertid blev stillet for forhørsdommeren, lod præfekten øjnene udstikke, for at guderne ikke skulde se deres dommer og senere tilføje ham noget ondt. Resultatet af undersøgelsen sendtes til vicekongen, der befalede, at guderne skulde afhugges og derefter kastes i en dam, samt at templet skulde jævnes med jord, for at andre guder af samme art ikke skulde forstyrre Foochows fred.

Literaturoversigt.

I.

Oversættelser.

Leo Tolstoj: I Kamp for Lykken, overs. af Em. Hansen. (Andr. Schou). — Udvalgte Fortællinger, overs. af Gerstenberg (Lehmann og Stage). Dostojewski: En Hanrej, overs. af Erna Juel Hansen. Henryk Sienkiewicz: Kultegninger, overs. af Knud Berlin (Philipsen). Franzos: Fra den store Slette. — Skyggerne, oversatte af Fr. Winkel Horn (Schubothe).

I de senere Aar have vore Oversættere vendt sig mod Rusland, som det forjættede Land, og omtrent alle Tolstojs og Dostojewskis fremragende Værker foreligge nu i danske Gengivelser. I Løbet af sidste Efteraar er der udkommet to omfangsrige Samlinger Livsbilleder og Fortællinger af Tolstoj. Den ene Samling, »I Kamp for Lykken«, indeholder det gribende Drama, »Mørkets Magt«, hvor Tolstoj viser sig større end nogensinde og med et Slag tilintetgør alle de dumme Rygter om, at han var hensunken i en religiøs Mysticisme og tabt for den æsthetiske Literatur, da han kun vilde skrive Helgenhistorier for Almuen.

»Mørkets Magt« virker paa Læseren med det selvlagttagnes hele Kraft. Disse stakkels, indskrænkede russiske Bønder kender Tolstoj ud og ind, han har levet sammen med dem Dag efter Dag, delt deres Arbejde

og søgt at lindre deres Kaar. Han har lært at forstaa deres Tanke- og Følesæt og at gengive deres noget naive ordsprogsmæssige Udtryksmaade. Han har da frembragt et Værk, der virker som selve Livet i dets ubønhørlige Strenghed. Det er et mørkt og sørgeligt Billede, han opruller, fuldt af skærende Dissonanser. Her er ingen Helsebod, ingen nok saa spæd Lysstribe; han har skildret os det svangre Mørke, som hviler over den russiske Almue og som ingen nok saa ærlig Vilje, intet nok saa ihærdigt Arbejde formaar at splitte.

Fra Scenen maa dette Drama virke overvældende. Herhjemme faar vi det ikke at se, her, hvor man frydes over Julestemning og Juletræ paa Theatret. I Paris blev »Mørkets Magt« i Foraaret spillet paa »Thèatre libre« og vakte naturligvis stærkt Røre. Det blev discuteret ivrig i franske Tidsskrifter og Blade, man talte om, hvorvidt det var forsvarligt at opføre et Drama af den Art, og opkastede forøvrigt det Spørgsmaal, om Tolstoj havde skildret de russiske Bønder uden Tendens, om Tilstanden blandt dem virkelig var saa sørgelig, og om han ikke forsætlig havde undgaaet at se Lyssiderne.

Tolstoj viser sig som den mesterlige Psykolog, han er, i Fortællingen »For Dødens Domstol«. Han skildrer Embedsmanden Ivan Ilitsch's Sygdom, analyserer hans Tanker og Følelser, mens han gradvis nærmer sig den uundgaaelige Død, og Døden, den store Demokrat, for hvem den fattige og rige ere Ligemænd, og som ingen kan undfly, fremstiller han ogsaa i »En Fortælling om Døden« i Samlingen »Udvalgte Fortællinger«, hvor der tillige findes den glimrende Skildring af en Snestorm paa den udstrakte Steppe, i hvilken Tolstoj udfolder en forbavsende Virtuositet i Skildringen af Sneens Fygen i den bitterkolde Frostnat. »Polikuschka«, Bogens sidste Fortælling, er en gammel Bekendt, den findes allerede oversat i Vilhelm Møllers Samling, »Udvalgte Fortællinger af russiske Novellister«, men den sørgmodige Beretning

om en stakkels Bondekarls Skæbne, da han skal hente Penge for Naadigfruen i Byen, har fuldt ud fortjent paany at blive oversat — denne Gang fra Originalen. — —

De Romaner af Dostojewski, som efter »Raskolnikov« ere blevne oversatte paa Dansk, synes ikke at have tiltalt Læseverdenen. Dels ere de meget omfangsrige, — det vrimler af Personer, som man vanskelig holder Rede paa — dels kan kun et Mindretal tilfulde vurdere den altid mesterlige psykologiske Analyse. Hvor indprænter ikke Optrin fra Dostojewskis Romaner, naar de blot en Gang ere læste, sig i Hukommelsen! For at tage et Exempel fra »Idioten« (»Fyrst Myschkin«): Scenen, hvor Fyrsten — tiltrods for den unge Piges Advarsel — ligesom af en usynlig Magt drives til at slaa den kostbare Vase i tusinde Stykker. Og i samme Bog Skildringen af den Henrettelse i Lyon, som Dostojewski selv havde overværet, og som havde gjort et uudsletteligt Indtryk paa ham, saa han atter og atter vender tilbage til den. Hvor gribende virker i den forøvrigt yderst langtrukne, bizarre Bog, »Det unge Rusland«, den lille Fortælling om, hvorledes den tarvelig klædte Moder besøger sin Søn i den fornemme franske Pensionsanstalt i Moskow; han vil ikke gærne kendes ved hende, han skammer sig for sine Kammerater, »Sønnerne af Grever og Senatorer«, og han gengælder hendes ømme Kærtegn med isnende Kulde[1]).

I »En Hanrej«, der i Oversættelse udkom ved Juletid, hæver Dostojewski sig næsten til samme Højde som i »Raskolnikov«. Kun en Digter af saa høj en Rang har kunnet gribe et saadant Æmne og udføre det i en saa kunstnerisk Form. Man gennemlæser Fortællingen i et Træk, den ene dramatisk spændende Scene følger

---

[1]) Thor Lange har oversat denne Skildring under Navn »En Fornægtelse« i »Tilskueren« for 1885. Hele Romanen findes i svensk Oversættelse (To Bind 1887).

paa den anden, og den ejendommelige Uhygge, som farver alle Forfatterens Værker, gjenfindes her. Hvilken mystisk Virkning udøver ikke den ubekendte med Sørgefloret om Hatten, som forfølger Veltschaninov, hvor han staar og gaar, indtil han endelig kaster Masken og viser sig at være hans gamle Ven Trusozki, Hanrejen. Veltschaninov har staaet i Forhold til hans afdøde Hustru, ja har endog et Barn med hende, og Fortællingen udvikler nu de to Mænds gensidige Forhold, da de efter mange Aars Forløb træffer hinanden paany. Trusozki har opdaget sin Hustrus Brøde efter hendes Død, han har nemlig i hendes Skuffe fundet et uafsendt Brev til Veltschaninov, men denne tror uafladelig, at han er uvidende om Sagen. Hanrejen vil gifte sig paany, af den Grund er han kommen til Petersborg, og med Lune skildrer Dostojewski, hvorledes han gør Haneben til en pur ung Pige — uden ringeste Held forøvrigt, da Veltschaninov stadig faar ham gjort latterlig i den tilbedtes Øjne. Efter forgæves at have søgt at myrde sin Rival ved Nattetid, forlader Trusozki Hovedstaden, men to Aar efter træffer Veltschaninov ham paa en Jærnbanestation; han er bleven Ægtemand paany og — Hanrej paany. — —

Endelig er da med Hr. Berlins kyndige Oversættelse af Henryk Sienkiewicz' »Kultegninger« Begyndelsen gjort til at overføre den moderne polske Literatur paa vort Sprog.

Sienkiewicz vil allerede være »Ny Jord«s Læsere bekendt gennem den underholdende Fortælling, »Sejerherren Bartek«, som findes i Tidsskriftets andet Bind. Han viser der i Slagscenerne en tydelig Paavirkning af Tolstoj, men yder i Skildringen af Livet i den fattige polske By noget virkeligt oprindeligt og selviagttaget. I Novellerne, »Den gamle Tjener« og »Hania«, som danne »Kultegningers« betydeligste Indhold, viser han sig fra en ny Side. Det er Livet paa Herregaarden,

han skildrer med Finhed og Kyndighed i en let og sleben Form. Hans Skildring bunder ikke særlig dybt, men de noget fremmedartede Livsforhold, han fremfører, fastholder Interessen. I »Hania« tegner Sienkiewicz en nydelig Profil af en ung forældreløs Pige, som er Genstand for varmblodig Kærlighed fra to unge Mænds Side, saa de endog duellere for hendes Skyld. Slutningen af Bogen optages af »Kultegninger«, som blev skrevne i Amerika. Her har Sienkiewicz grebet et lignende Æmne, som i »Sejerherren Bartek«, og behandler det med Held. Med blodig Satire revser han de usle Tilstande i en lille Bondeflække, som han giver Navnet Barania Glowa (Faarehoved), og viser, hvorledes alskens Bestikkelse og Uredelighed gaar i Svang. Landsbyskriveren efterstræber en ung Bondekone, og for at faa hende i sin Magt gør han hendes Mand til Soldat. Hun hengiver sig til ham for derved at befri sin Mand, som forøvrigt slet ikke kunde udtages til Soldat; men da den raa Bonde hører, at hans Kone har givet sig til Pris for Skændselen, myrder han hende med sin Øxe og lader den røde Hane gale over Herregaarden, hvis Ejer ikke har villet hjælpe ham i hans Nød. Skriveren fortsætter sin gamle Levevis, haaber oven i Købet paa at blive valgt til Dommer, og ingen krummer et Haar paa hans Hoved, skønt han har forspildt to Menneskers Fred og Livslykke.

Denne lille, mørke Samfundsskildring aander af en virkelig dybt følt Medlidenhed med de stakkels, uoplyste polske Bønder, og af dyb Ringeagt for deres magtsyge Undertrykkere. Sienkiewicz giver sin Satire frit Spillerum og gennemfugtler Slynglerne ubarmhjærtigt. Han viser sig intetsteds i hele Bogen større end paa de Sider, hvor han halvt vemodigt, halvt satirisk, fortæller om den stakkels Rzepas og hans Hustrus tunge Skæbne. — —

Karl Emil Franzos er i Aarenes Løb bleven en populær Mand i Danmark. Alle hans Bøger oversættes,

saasnart de udkomme, og navnlig synes vor Læseverden at sætte Pris paa hans smaa Noveller og Skildringer fra »Halvasien« og fra Donauegnene; mindre tiltale hans større Romaner.

To Arbejder af ham ere blevne oversatte i Løbet af kort Tid. Først en Samling Kulturbilleder »Fra den store Slette«, hvor han udfolder de samme gode Egenskaber, som i sine tidligere Skildringer af samme Art. Snart er det som i »Abraham Weinkäfers Skæg« en stakkels russisk Jødes triste Skæbne, som vækker Franzos' Medlidenhed, snart viser han som i »Barnows Galilei«, hvor frygtelig, hvor fanatisk en Overtro der hersker blandt de uoplyste Jøder i den halvasiatiske By.

Men hvor forbavset bliver man ikke, naar man derpaa gennemlæser den omfangsrige Fortælling »Skyggerne«, Franzos' sidste Bog. Er det virkelig den samme Mand, som nylig fortalte saa vemodigt om sine Troesfællers bitre Lod, der nu anvender sine Ævner til at skrive en Lejebibliotheksroman af reneste Vand, som saa sandt ingen Marlitt behøvede at skamme sig ved. Hvor usselt komponeret er ikke denne Bog, hvor usand i Tonen, hvor grel i sine Virkninger. Nu og da et Glimt af Talentet, ellers øde Strækninger uden en eneste Oase. Franzos har i »Skyggerne« bejlet til den slette tyske Smag, som desværre stadig griber om sig, og har kun frembragt en poesiforladt Dusinroman, der sikkert har sit store Publikum i halvdannede Personer, som kun tørster efter voldsomme Optrin og larmende Effektscener i deres Læsning. Med den ægte Literatur har Franzos' »Skyggerne« intet at skaffe. Dens rette Plads er paa Lejebibliothekets støvede Hylde.

Carl Behrens.

Om ægteskabet.

(Af Bachelor, udg. ved A. C. Larsen).
P. G. Philipsens forlag.

Det er sikkert ikke hr. A. C. Larsens hensigt ved pseudonymet »*Balchelor*« at dække over sit eget virkelige forfatterskab til ovennævnte bog. I så fald vilde han have maskeret sig bedre end han har gjort. Han vil derfor ikke tage det ilde op, når vi uden videre springer Bachelor over og holder os til ham selv.

Hr. Larsen begyndte sin forfatterbane med at skrive nytestamentlige kommentarer for teologiske studenter, og da han havde denne betydningsfulde gærning vel fra hånden, gav han sig til at trækkes med de ortodokse præster om evangeliernes ægthed og Kristi guddom. Man kan derfor ikke undre sig over, at håbet om at få hr. Larsen med i kampen om de spørgsmaal, nutiden interesserer sig for, efterhånden tabte sig hos mange, og at de unges øren blev noget uimodtagelige for hr. Larsens påvirkning.

For dem, der havde erkendt, at der i hr. Larsen boede kræfter til noget mere nyttigt end at lave græske præparater for de akademiske seminarister og kævles med teologerne om ting, som den dannede bevidsthed forlængst havde sat udenfor diskussion, var det derfor en glædelig overraskelse, da han på èn gang lagde sine exegetiske experimenter *ad acta* for at give sig i lag med mere praktiske opgaver. I »lystfølelse og sædelighed« nedlagde han en etisk anskuelse, der, om end ikke ganske fri for en duft af de gamle teologiske synder, dog i det hele bundede i den moderne moralfilosofi (»lykkeprincipet«), og nu for kort tid siden har han kastet sig midt ind i dagens kamp med sit — om

jeg må kalde det så — pseudo-pseudonyme arbejde »Om ægteskabet«.

Det er næppe rimeligt, at hr. Larsens bog vil puste nyt liv i den hendøende sædelighedsdiskussion. Dertil er dens polemik for spagfærdig, dens resultater for lidet overraskende. Bachelors hævden af ægteskabet som en nødvendighed for dette samfund er kun en Larsensk kastration af Garborgs hidsige krigsraab: » . . . her er vi ved det punkt, hvor diskussionen om kærlighed af sig selv fører over i diskussionen om en ny samfundsorden.« Bachelor er imidlertid ikke som Garborg revolutionsmand; han holder sig til det nærværende og indskrænker sig derfor som en god, gammel A. C. til et energisk forsvar for den nuværende ægteskabsform og en undersøgelse af, hvorledes man bedst kryber udenom dens uheldige sider.

Det er det, som på forhånd svækker interessen for hr. Larsens standpunkter: man vèd næsten altid på forhånd, hvad han vil sige. I ni af ti tilfælde vil han nemlig stille sig midt imellem de stridende parter og daske forsvarlig både til venstre og højre — hvorved han ganske vist heller ikke undgår at blive betalt med samme mønt fra begge sider.

På denne måde går det også her. Hr. Larsen er selvfølgelig konservativ, d. v. s. monogamist, men på den anden side må det strænge Bjørnsonske princip frastøde hans virkelighedssans. Ægteskabet — Gud bevares — er en herlig ting. Men — dette »men« kunde stå som devise over hele hr. Larsens forfatterskab — ikke desto mindre er der hundrede grunde for, at forfatteren ikke selv har villet gifte sig, men har foretrukket »et hæderligt cølibat«, hvilket dog kun kan praktiseres af Bachelor-Larsen, Paulus og enkelte andre stormænd, der har et højt, åndeligt kald, medens simple dødelige, naar de ikke har lyst og lejlighed til at gifte sig, må søge illegitime forbindelser, men blot ikke rende fra pigen og de eventuelle børn. Kvinderne — Gud bevares — skal hæves betydelig, deres stilling kan forbedres i mange henseender; men . . . o. s. v.

Nu — i og for sig har hr. Larsen næsten altid ret med sit »men«; men — jeg tillader mig for en gangs skyld at adoptere dette ord — det er ikke det, som tænder unge søgende gemytter ibrand. Der er noget spidsborgerligt i det »men«, som gjør, at hr. Larsen alle sine dage vil få ondt ved at skaffe sine lidt snusfornuftige anskuelser indpas hos andre end de konservative naturer, der som

hr. Larsen ikke skyr en rationel prøvelse af deres standpunkter, og deres tal er ikke stort.

Dette kan kun beklages. Thi hr. Larsen er en kundskabsrig og skarpt tænkende forfatter, af hvem man kan lære umådelig meget. I den foreliggende bog får han lejlighed til at tage en mængde spørgsmål under behandling. Det interessanteste deri er hans kritik af de radikale krav på fri kærlighed, der er komne frem gennem tiderne (»den engelske læge«, v. Humboldt, Brandes, Enfantin); navnlig læses hans fremstilling af Enfantins geniale utopier med udelt interesse. Men også om børneopdragelse, midnatsmission, prostitution, kvindeemancipation og utallige andre indbyrdes vidtforskellige æmner siger han i få og letflydende perioder adskillige gode ting. Det vil f. ex. glæde mange forstandige unge at se en så forsigtig mand som hr. Larsen ganske uforbeholdent udtale sig for anvendelse af præventive forholdsregler i kønsforholdet. Så meget mærkeligere er det, at han overfor den moderne literatur synes at være lige så snæversynet som nogen »Dagblads«-kritiker. På s. 101 anbefaler han god læsning som et middel til at bibringe ungdommen en ren og sund tankegang. Dette er yderst plausibelt. Men når han vil sætte »de ældre« til at udøve censur over, hvad de unge må læse — der er her tale om den voksne ungdom — da må vi virkelig betakke os. Gud ved, om vi havde fået f. ex. J. P. Jakobsen at læse i dette århundrede, hvis valget af vor lekture havde været prisgivet »de ældres« forgodtbefindende? »At læse en forfatter er det samme som at omgås et menneske,« siger hr. A. C. Larsen. Men »hvorfor skal de unge uafladelig omgås folk, hvis væsentlige øjemed er at bringe ægteskabsbrud og skandalhistorier til torvs?« Fordi: hvis alle de mangfoldige brydninger i kønsforholdet ikke netop i vore dage var blevne optagne til æstetisk behandling, så var hele literaturen om kærlighedsspørgsmålet, hr. Larsens bog iberegnet, aldrig i sine dage bleven til!

En lignende kortsynthed lider forf. af, når han foreslår nedsat en kommission til undersøgelse af kønslivets fænomener, navnlig afholdenhedens indflydelse på konstitutionen. Denne kommission skulde skaffe sig materiale ved indberetninger fra læger samt fra — præster og skolelærere! Det materiale blev vist ret paalideligt.

Som det ses, behandler bogen på sine halvandet hundrede sider så mange forhold, at en nøjere drøftelse vil

være umulig i en anmeldelse som denne. Jeg kan kun anbefale alle unge med interesse for tidens spørgsmål at gjøre sig bekendt med skriftet; det er skrevet i hr. Larsens bekendte, letlæselige sprog, der dog her skæmmes af en eneste plet. S. 95 leverer forf. følgende mundfuld: ». . . saa at de [unge], inden man vèd et ord deraf, ere i hemmelige lysters vold, som undergrave deres konstitution og udøve en så besnærende indflydelse på dem, at det senere, hvis det i det hele taget lykkes, ikke er muligt*) igen at frelse dem herfra.« Man må antage, at denne gådefulde udtalelse er løben forfatteren i pennen i et af disse »bedre øjeblikke«, som han efter egen tilståelse kan have nu og da, hvor han i sin pebersvendelejlighed hengiver sig til fantasier om muntre barnestemmer og en hustrus mildt tyssende røst fra sideværelset.

Joh. August Dam.

---

*) Udh. af anm.

Theatrene.

Det kgl. Theater. Operaen. Efter at Prof. Hornemans interessante »Aladdin« desværre på Grund af Sygdom blandt Personalet har måttet henlægges nogen Tid, har Theatret ikke givet nogen Operaforestilling, der formåede at afvinde Publikum synderlig Interesse. Det musikalske København er jo ingenlunde forvænt, hvad Operaens Repertoire og Præstationer angår; man vil derfor kunne forstå, at det betragtede det som en Begivenhed at høre den gamle udødelige »Trubadur« med Debutanter i et Par af Hovedrollerne, — noget, man under andre og større Forhold vilde tage med største Ro. Herhjemme må imidlertid enhver Sangers eller Sangerindes Debut på Scenen nødvendigvis sætte Sindene i Bevægelse; man spørger hver Gang sig selv: er dette en Kraft, som vort på virkelig brugbare Operister så fattige Theater vil kunne være tjent med at erhverve sig — eller er det ikke den debuterende bedre at vende tilbage til sit egentlige Felt: Konsertsangen? — Og, når man tænker tilbage på Debut'erne i de senere År, vil man se, at det kun er forholdsvis få, Theatret har knyttet til sig; man mindes blot f. Ex. Haunstrup, Tørsleff og nu sidst Frk. Gätje, der, efter et Par Gange at have betrådt Scenen, vendte tilbage til Konsertsalen. — Og, når vi så opkaster det Spørgsmål: »vil Theatret kunne være tjent med at binde de 2 sidste Debutanter til sig?«, forekommer det os, at Svaret må blive bekræftende. Hr. Nordal Brun kendte man allerede i Forvejen (fra »Dagmartheatrets« første Tid og fra en Konsert, han gav i Efteråret); men de forandrede Omgivelser, hvori han skulde virke, og det store anstrængende Parti, der var blevet ham til Del (Trubaduren), gjorde sikkert mange skeptiske overfor hans Præstation. Imidlertid var

man hurtig på det rene med, at han på så godt som alle Punkter var sin Opgave voxen; Stemmen har vundet i Styrke og Skønhed, og kun en vis Nasalklang forstyrrer Nydelsen, navnlig på Forte- og Fortissimostederne. Spil og Gestikulation er endnu hæmmet af en let forklarlig Stivhed. Frk. Menzel, der er Elev af Hr. Bielefeldt, besidder en ikke meget kraftig, men sympatetisk Mezzo-Sopran, som hun bruger med megen Smag. At hun tillige besidder ikke almindelige dramatiske Evner, er hævet over al Tvivl, og hun formåede at give et meget karakteristisk Billede af den varmblodige, lidenskabelige Zigeunerske. — Hr. Brandt var som Greven af Luna ikke synderlig heldig, hvorimod Fru Kellers Leonore var en ypperlig Præstation. En vis Usikkerhed hvilede over hele Opførelsen, der imidlertid fulgtes med levende Bifald fra først til sidst.

13—1—1889. G.

Ved Juletid opførte det kgl. Theater et fireakts Lystspil »Dristig vovet —!« af Overretssagfører Edgard Høyer. Hvorfor dette Stykke er antaget til Opførelse, bliver til evig Tid en Gaade. Det er en forvirret Blanding af Folkekomedie og Farce, og Handlingen er interesseløs og tilmed usandsynlig. Enkefru Birks yngste Datter Ellen bliver strax i første Akt forlovet med en medicinsk Kandidat Jensen, til stor Sorg for hendes andre Tilbedere, Dr. Gram og Landskabsmaler Brun. Lidt efter lidt bliver hun ked af sin forlovede, der omsider giver sit Minde til at hæve Forlovelsen, og Ellen erklærer derpaa dristig sin Kærlighed til Dr. Gram, saa en ny Forlovelse strax bringes i Stand. Hertil kommer oven i Købet en kedelig, udtværet Bihandling, saa et mere søvndyssende Stykke har Theatret ikke opført i lang Tid. —

Maaske er Hr. Høyer et vittigt Hoved, men Størsteparten af hans »Vitser« og Indfald i »Dristig vovet —!« vare rigtig nok gamle Bekendte; Laanene vare hyppig endog meget iøjnefaldende.

Replikskiftet var i første Akt og ganske enkelte Steder i de følgende Akter ret livligt, men man bliver nu en Gang ikke Skuespildigter, fordi man kan skrive en rask Replik. Teknik, som Hr. Høyer ikke synes at have Begreb om, er en vanskelig Kunst, som forlanger ihærdig Studium og Arbejde. Hr. Høyer er endnu kun Dilettant, — om han naaer højere, er maaske tvivlsomt, tilmed da der heller ikke i Personskildringen var noget nyt eller talentfuldt. Heste-

handleren var kedelig og i Virkeligheden kun Kulgrossereren fra »Hannibals Ungdomsbedrifter« om igen, og Dr. Gram, den aldrende, ædle Pebersvend med det graasprængte Haar, er snart en staaende Figur i dramatiske Arbejder.

Udførelsen var uden synderlig Interesse. Hr. Mantzius, der spillede Kand. med. Jensen, forstod at lægge en virkelig Følelse og Inderlighed i de Ord, med hvilke han til Afsked beder Fru Birk om at hilse Ellen mange, mange Gange fra ham, og kastede derved et mildnende Skær over den flove Rolle; Fru Bloch udførte den svenske Tjenestepige Lina, med Liv og Lune; her var Anlæg til en virkelig Lystspilfigur, men desværre optraadte Lina kun i en enkelt Scene i første Akt.

Theatrets første Bedrift i det nye Aar var Genopførelsen af Hertz' ubetydelige Lystspil »Indkvarteringen«. I hele Anlæget og Intrigen minder det om Scribes og hans Medarbejderes énakts Stykker, af hvilke den danske Skueplads i Tidens Løb er bleven oversvømmet. Dialogen har det samme zirlige Præg, som udmærker alle Hertz' Arbejder, men er iøvrig ikke særlig aandrig eller fin, og Stykket gør i det hele Indtryk af at være et Hastværksarbejde af en rutineret Lystspilforfatter. Fru Blochs Spil som den unge skælmske Frue var præget af en vis Maner, som hyppig skæmmer hendes Kunst og i Længden kan blive farlig; de øvrige spillende ydede intet, der er særlig Omtale værd.

Paa Folketheatret opføres en Bearbejdelse af Professor Henrik Scharlings indholdsløse Novelle »Ved Nytaarstid i Nøddebo Præstegaard«, og Publikum, der er ude af sig selv af Henrykkelse over at se et Juletræ paa Scenen, fylder Huset Aften efter Aften og jubler over de theologiske Vittigheder. Som Novellen saa Vaudevillekomedien — blottet for Handling og Intrige. Man kunde dejlig bytte Akter og Scener om, uden at det vilde foraarsage mindste Forstyrrelse.

Der er forresten ikke Spor af Grund til at dvæle længe ved denne Forestilling, som er blottet for al literær Interesse. Stykket spilles flinkt af det indsigtsfulde Personale, og Iscenesættelsen er foretagen med megen Smag.

D. 10. Januar. Carl Behrens.

Bobler.

(Sluttet).

III.

Oluf drev langsomt nedover Ullevoldsvejen med hænderne dybt i frakkelommerne og hodet foroverbøjet.

Satans fruentimmer — Nej, så hun virkelig — hum, hum. — Den kjua svenskeren, han har likt sig, han. — Hvad vil hun med mig da, når hun ikke vil ha noe med mig? — Ikke la mig være i fred, nu, hun ser, jeg skyr hende, men nej da, var det likt! Tøjre mig som kua til pælen: Så, så, pene, snille kua mi, klappe og knipse eftersom det stikker hende. Men nej da, fru Theodoramor — ikke ved den lejlighed, vennen min —.«

»Afvejen der! Kan Dere ikke se Dere for, til helvete!« brølte en rå stemme. En arbejdsvogn bråstansed, og et stort, lyst hestehode stejled så tæt ved Olufs skulder, at skummet fra mulen blev hængende ved hans frakke. Han sprang tilside og så sig forbløffet om. »Hvad går Du også her og slænger for? Hvad var det nu igjen — vinhandleren naturligvis!« De skulde jo ha sig en lystig aften. Han gik ind i en butik på hjørnet af Karl Johan og Akersgaden.

»Der skulde sendes op nogle drikkevarer til assessor Krogh på Ullevoldsvejen.« Oluf kom bortover til disken.

En fyr med lange bakkenbarter og flækkede klær af gråt drestøj slog op i en bog og dypped en pen. »Di ønsker?«

»En flaske kognak og en flaske lysholmer.«

»En flaske kognak og en flaske lysholmer,« gjentog svenden og skrev.

»Og to flasker svensk banco og 8 selters,« vedblev Oluf.

»Ellers noget?«

»Nej, jeg tror ikke — jo, det er sgu' sandt, en flaske portvin af den til en specie. Men det må sendes op straks, for det skal bruges iaften.«

»Det skal være der i løbet af en halv time.«

»Tak, det er godt. Adjø.«

»Skal det sættes på assessorens regning?«

Oluf, der alt var borte ved døren, drejed sig på hælen og sa med et fiffigt smil: »Hvis Di heller vil oprette en konto på mit navn, så gjerne for mig.«

»Gudbevar's, assessoren er god nok —. Som Di vil. Skulde mene det, tse, tse, tse,« butikssvenden talte med buk og skrab og armbevægelser og smilte bredt. Med ét var det, som hans ansigt stivned, og en hurtig rødme bredte sig på de brunblasse kinder. Der stod Oluf og efterabed hans fagter, gjorde nøjagtig de samme buk og skrab og armbevægelser og udstødte det samme: »Tse, tse, tse.«

»Død og pine, jeg tror Du er galen, gut,« Oluf fik et sjok i sig, da han så butikssvenden vende ham ryggen med et nakkekast. »Du kommer engang i tugthuset for den fordømte uvanen.« Med et kort adjø, som ingen svarte på, forlod han butiken.

IV.

Da Oluf kom hjem, fandt han sine værelser ryddet og alting gjort istand. På divanbordet foran sofaen,

var der dækket til fem, og for pladsens skyld var ølglassene, alle af forskjellig form og størrelse, stillet ovenpå tallerkenerne.

Prægtig jente, den Thilda. Ræddiker og skinke og sardiner og spejlæg, og sandelig havde hun ikke også sørget for dramglas. Men vinen? — Jo, der stod flaskerne opstillet borte ved ovnen.

»Så pent, Du har stelt det til os, Thilda,« Oluf var gåt ud i kjøkkenet, hvor Thilda stod i blårudet bomuldskjole og hvidt smækkeforklæde, og tændte ild på konfuret. »Du er en perle, Thilda.«

Thilda smilte og bøjed undselig hodet.

»Men noen vinglas må Du også skaffe os, Thilda.«

»Der er ikke flere, for fruen har nok låst alt glastøjet ind.«

»Så må Du låne nedenunder. Bare vi kunde få op salsdøren,« Oluf tog en nøgle, som hang på kjøkkenvæggen og gik med.

»Nej,« sa han, da han straks efter kom tilbage. »Den vilde ikke.«

»Om vi prøvte med den,« Thilda pegte på kjøkkendørsnøglen. Oluf nikked, og Thilda tog den.

»Ja, er det ikke det, jeg siger,« udbrød Oluf beundrende, da det viste sig, at salsdøren lod sig lukke op med kjøkkennøglen. »Du er en skat, Thilda. Tænk, om vi også fik altandøren op Du.«

»Den sitter i,« sa Thilda idet hun gik hen og drejed nøglen om og åbned begge altandørene. En lysstrøm faldt hen over gulvet i det halvmørke værelse med de hvidtede vinduer, og et pust af frisk luft strøg rensende gjennem den indeklemte atmosfære.

»Briljant!« råbte Oluf. »Nu ruller vi et bord og nogle lænestole ud på altanen, og så sætter Du toddybrættet ud der, når vi har spist.«

Thilda gav sig straks ikast med stolene. Oluf stod stille og så på hende. Hendes skikkelse var så seksten-

årsung og så smidig, og alligevel så fuldvoksen, ryggen så bred og så fint svajet, og de tykke, blankbrune fletter, der var opsat i nakken gjorde hende så sirlig og lækker. Hun tog så kraftigt og tillige stilfærdigt fat i stolene med sine velformede, rue arbejdshænder, og i den måde, hvorpå hun stødte til dem med knæet, idet hun løfted dem op, var der noget så sikkert og selvhjulpent. Øjnene holdt hun nedslagne under de mørke bryn, og den faste små mund så så streng og uskyldig ud. Taljen var pen og rund, lidt tyk, men det kom vist af, at hun ikke gik med snørliv.

»Gud ved, om hun går med snørliv?«

Oluf fik en uimodståelig trang til at ta hende om livet for at kjende efter, mens han stod der og fulgte hendes bevægelser med et blik, der minded om en søvnig kats.

»Bare ta på hende ganske lidt. Der var jo ikke noe ondt i å ta på et menneske.«

Da hun kom ind igjen for at hente den sidste stol, vendte hun ryggen til Oluf, mens hun flytted på et bord, som stod ivejen. Oluf trådte tæt hen til hende og sa: »Lå mig hjælpe Dig, Thilda,« men istedetfor at ta fat, stod han bare og så hende ind i ansigtet.

»Vær snil og fløt Dere lidt,« stammed Thilda med hænderne klemt om bordkanten. Hun blev både rød og bleg under hans stirren, og hun holdt stadig øjnene nedslagne.

»Jeg har fåt så'n græsselig lyst til å kysse Dig Thilda,« hvisked Oluf, og la varsomt hånden om hendes liv. »Gi mig lov da Thilda, bare en eneste gang.«

Thilda vendte hodet bort og vred så småt på sig for at komme løs, men hun slap ikke bordet og Oluf merked, at hun skjalv lidt i knæerne.

»Gjør det da, Thilda,« hans mund var så tæt ved hendes øre, at hun kjendte berøringen af den. »Jeg kunde jo altid stjæle et kys fra Dig, Thilda, men det

er der ingen morro i. Gi mig lov til å ta en kys da, Thilda.«

Langsomt og modstræbende vendte hun ansigtet med de halvlukte, skjælvende øjenlåg om imod ham, og straks slog Oluf armene om hende og kyssed hende på munden mange ganger. Hendes hode gled ind ved hans skulder, han fulgte efter med sit og blev ved at kysse hende. Så satte han sig på en stol og vilde trække hende ned på sit knæ, men da rev hun sig løs, og så ganske forstyrret ud.

Der hørtes løbende skridt og snakkende stemmer i trappen, og idetsamme gav entréklokken et rustent skrat fra sig. Thilda for forskræmt ud i kjøkkenet.

»Godkvæld, godkvæld Du!«

»Godkvæld, Sundal, godkvæld Reinert, velkommen, velkommen.«

»Så vi har tat salonen i brug ved den lejlighed,« sa Reinert, en førladen, storlemmet ung fyr med spillende brune, lidt fremstående øjne, og sort glinsende, kunstig krøllet hår. Ansigtshuden så medtat og opflosset ud, og hagepartiet var blåhvidt af hyppig barberen. Der var noget sammensnurpet ved mundvigerne, så de røde, kjødfulde læber ligned en tud, og når han talte, syntes tænderne langt borte. Dragten var krøllet og dårlig børstet, men ny og moderne.

»Når jeg disse haller skuer,
løfter sig min stemning fluks,«

deklamerte han med »organ« og slog ud med sin store hvide hånd, der havde smilehuller og malpropre negler.

»Ja, her er herligt,« sa Sundal med søndmørsk aksent og bogsprog, idet han med sine dybtliggende griseøjne så beundrende om på væggene. »Her er plads for både legemet og ånden. Den som havde sligt et paulun til at opholde sig i, måtte — —«

»Snart kunne gå op til eksamenen,« afbrød Oluf.

»Just hvad jeg havde isinde at bemærke,« sa Sundal på sin langsomme, omhyggelige måde, »hæ, hæ, hæ,« han lo knægggende. »Du læser i min sjæl som i et åbent håndskrift, studiosus juris Oluf Christen Krogh. Men se på denne frakken min, er den ikke nokså respektabel for en stræbsom studiosus philologiæ på 35 år?« Han snurred rundt sin lange, knoklede skikkelse, for at de skulde betragte den sorte klædesbonjour, der hang løst og poset om hans skrå skuldre og hule bryst. »Vesten er begyndt at blive noget grønsjollet,« han strøg fingrene på den udskårne gamle fløjelsvest, der kun halvt skjulte det dårlig strøgne skjortebryst, »men frakken her har kostet mig 2 specidadaler og 12 skilling.«

»Det var jo røverkjøb, mand!«

»Ja, at snu den begribeligvis. Det er min værtinde som har foranstaltet det. Hun påfører mig så mange blodige udgifter, men det er til mit sande, økonomiske gavn, siger hun.« Han skjød brillerne bedre op på opstoppernæsen og retted på det luvslidte atlaskes slips, der engang havde været sort. »Jeg har også spendert klipping på mig,« vedblev han og klapped sine brunrøde bakkenbarter, der nåde halvt ned på kinderne. »Synes Dere ikke, at jeg næsten med held måtte kunne gi mig ud for en kandidat i embede, idag?«

»Du ser ud som en snauklippet sau,« sa Oluf med et blik på hans korte, røde hår, der stod strittende stivt om den spidst opløbende pande. »Men jammen kunde Du også gjerne ha barbert Dig, far.«

»Jeg tænkte mig, at »fadermorderne« skulde skjule mine skjægsynders mangfoldighed,« svarte Sundal og satte sin lange skrå hage ilave mellem snippen, der gik helt op på kjæverne. »Og så kan Du da vel vide, at jeg ikke er slig en krøsus, at jeg kan være både klippet og barberet ved én og samme lejlighed.«

»Hys da gut!« råbte Oluf til Rejnert, der var bleven ved at deklamere og skreg op af alle livsens kræfter: »Der, tag hævnen over Thusnelda, skurk!« Han gjorde en armbevægelse som om han jog et sværd langt ind i brystet på nogen.

»Vi vil ingen rollekomers ha her. Di kommer gudhjælpe mig op nedenfra og spør, om der er nogen di skal redde.«

»Redde, siger Du!« Rejnert brast i latter. »Du har vel hørt om Sundals genistreg, da der var ildløs hos ham?«

»Jeg skal tillade mig at bemærke, at det var hos min værtinde.«

»Det brændte i værelset ved siden af, og ved Du så, hvad Sundal gjør? Han tar og pakker alle bøgerne sine, rub og stub ned i sengen sin, det blir en houg helt op under taget, så dækker han det til med tepper, låser værelset af, stikker nøglen i lommen, og hjælper med at bjerge møbler inde hos madammen, ha, ha, ha!«

»Hvad tænkte Du på, mand?« spurgte Oluf.

»Ja, det er det, jeg ikke har kunnet udgranske,« svarte Sundal, som havde hørt på Rejnert med en halvt skamfuld, halvt lattermild mine. »Jeg må vel ha handlet delvis under indflydelsen af hvad den filosofiske psykologi vilde kalde for en fiks idé, og delvis under en subjektiv, mig uafvidende påvirkning af forordningen: Du skal ikke holde kjød for Din arm, o menneske. Jeg ved, jeg var glad, for jeg havde bragt mine bøger i sikkerhed, og selv da min værtinde spurgte efter dem, faldt det mig ikke ind, at de kunde indebrænde. Men:

sparet jeg blev for kamp mod de altopslugende flammer.
Nådigen over mit løsøre højen kronion har våget.«

»Er der ikke noe drik å få?« spurgte Rejnert.

»Og spisevarer?« sa Sundal. »Mennesket lever ikke af drik alene.«

»Der har vi Edvard, så sætter vi os tilbords. Hammer går og svajer nede på Karl Johan med en bergensk møziret skjønhed.«

»Med tyrolerhat og en gang som en ung hind,« fortsatte Edvard, idet han kom ind gjennem den åbentstående dør.

»Kom så gutter!«

De var omtrent færdige med måltidet, da Hammer viste sig, strålende og smilende, med mange undskyldninger for sit sene komme. Hans ord overdøvedes af tilråb og spørsmål om, hvor han havde gjort af den skjønne hind? Sundal rejste sig med et fyldt dramglas i hånden, som han rakte ud mod Hammer og deklamerte:

Hilser jeg Dig, Du hårfagre, fodsnare kvindebetvinger.
Vel er Du mindre på væksten end Athreus's søn Agamemnon.
(med et blik hen på Rejnert),
Men for mit øje jeg aldrig endnu har skuet så fager,
aldrig så værdig en mand. Forsand han ligner en konning.«

Derpå tømte han sit glas og satte sig ned igjen.

Oluf fik fat på en stol og gjorde plads for Hammer ved bordet. Han havde spist og vilde bare ha et glas øl.

»Er det virkelig så ilde med Dig, at madlysten er foregåt Dig?« spurgte Rejnert. »Stakkers Dig, da«.

»Tør jeg spørge om når deklarationsakten skal finde sted?« sa Sundal og lo overstadigt som om han havde sagt en vittighed.

»Hold op med dette, eller jeg vil ikke være her,«

Hammer var ildrød i ansigtet; han rejste sig og gik mod døren. Oluf sprang op og greb ham i armen.

»Han har frid og fået en kurv!« lo Rejnert.

Hammer rev sig løs og fór ud af døren, fulgt af Oluf.

»Taktløse mennesker,« brummed Edvard. »Det er råt at spøge med den slags ting.«

»Lader os falde til fode og ydmygeligen love at forbedre os,« sa Sundal og så fra den ene til den anden med et formanende blik.

»Ja, ja!«

»Vi udnævner samtlige til forsamlingens deputation,« vedblev Sundal og rejste sig, hvorpå de gik ud for at mægle.

Straks efter kom de ind igjen. Hammer arm i arm med Sundal og Rejnert.

»Jeg opfordrer di herrer til at drikke en skål, som jeg vil udbringe!« råbte Oluf, lidt tyk i mælet, og skjænked portvin i ølglassene. »Det skal være for Hammer, den kjækkeste, braveste og hjælpsomste kammerat, det nobleste og elskværdigste, mest ideale Menneske, endog han er bidt af en gal målmand!« »Og af en ditto højskolelærer!«, råbtes der. »Den bedste, mest pligtopfyldende borger,« fortsatte Oluf, — »Uagtet han er teolog,« sa Rejnert. Oluf betænkte sig og kremtet — »Nej så er der ikke mere, summa, summarum, en skål for Kristian (med K) Hammer!« De klinked og tømte sine glas. Rejnert råbte hurra, og Oluf laved fanfare ved at udstøde »troderode roderoderoderode ro« og ved at slaa med en gaffel paa en ølflaske.

»Og så må vi tømme et bæger for hædersgjæsten,« vedblev Oluf og fyldte glassene med sherry. »Han, den eksamensbekranste iblandt os,« og nu kom der en del snak om, hvor misundelig de alle var, stadig afbrudt af bemærkninger fra de andre. »Der skulde egentlig holdes en længere tale — (åh, hvorfor det?)

Men det duer jeg ikke til, (hør, hør!) Skål Edvard! Vorherre kan skaffe Dig en snarlig ansættelse.«

»Herren holde sin hånd over Dig og være Dig nådig,« messed Sundal med vrængte øjne og bedemandsmine, mens de andre klinked og drak. »Herren velsigne og bevare Dig.«

»Og me—ed Din ånd,« satte Rejnert i, med sin dybe bas. »Og me—ed Din ånd.« »Du kan ikke Sundal, men min far var præst. A-a-a-a-a-a-men.»

»Min fader var husmand,« sa Sundal, »og min moder var jente, og jeg var en misforståelse,« han sank tilbage paa stolen og rysted af indvendig latter.

»Jeg skulde vel takke,« sa Edvard og rejste sig.

»Nej fy da!« råbte Rejnert. »Du er altfor ædru!«

»Jeg vil da bede de ærede tilstedeværende (forsamlede heder det) om at tømme et bæger, ikke paa dit velgående Oluf, for det har vi gjort så tit, (»tit når jag mins hur vi drak tilsamman.«) Ti stille Sundal! Men for den hædersmand din far« — og nu fulgte en lovtale over hans udmærkede onkel, højesteretsassessor, Joachim Schrøder Krogh. Det var hans eksempel som var skyld i, at han, Edvard, havde ført et arbeidsomt og regelmæssigt liv (dydigt, glem ikke dydigt), ja, jeg bryr mig ikke om jeres hån, arbejde og pligtopfyldelse, og afholdenhed er livets fundamentale — (begrundelse, foreslog Oluf. I den højere livsvisdom, snøvled Sundal) — begrundelse, ja vel«, fortsatte Edvard, »og så vil jeg sige så stort et ord, at på den mand passer det, hvad digteren synger:

Kan Du igjennem din strid og din dåd,
redde det barnlige skjær til det sidste,
da har Du regnbuen over din gråd
og glorien over din kiste.«

»Det er vakkert«, udbrød Hammer, som havde siddet med korslagte arme og set ud, som hans tanker

var langt borte. »Rigtig et ord til at sættes på en fane.«

»Ja dette her at kunne være barn med voksne tanker,« sa Edvard begejstret, »det er jordlivets så at sige egentlige endemål.«

»End brændevin da,« råbte Sundal. »Est Du aldeles galen, at Du glemmer brændevin. Hvad er livet uden brændevin?«

»Så går vi ud på altanen og drikker videre. Tag nu cigarerne og piberne o. s. v. Så sørger jeg for drik.«

Thilda tog af bordet og skyndte sig at skylle ølglassene til toddyen. Oluf kom ud i kjøkkenet og vilde hjælpe hende, men knuste straks et glas.

»Jeg skal nok greje det alene,« sa Thilda.

Oluf stod og fingererte ved hendes forklædebånd, som var knyttet i en sløjfe bag. »Så kommer Du med brættet da, Thilda.«

»Og når jeg har vasket op og stelt i orden, så er der vel ikke mere for mig?«

»Kan Du ikke bli sålænge Thilda, har Du noe å haste efter?«

»Jeg tør ikke for mormor.«

»Hun sover vel.«

»Nej, hun ligger vågen og venter.«

»Ja men jeg vil så gjerne tale med Dig, Thilda, virkelig, skjønner Du. Jeg må få tale med Dig,« han bøjed sig over hende og kyssed hendes nakke.

»Kan Du ikke komme op igjen — siden — når di er gåt? Da sover vel din mormor.«

Thilda svarte ikke.

»Å gjør det da, Thilda,« vedblev Oluf og kyssed hende atter. »Bare et øjeblik, skjønner Du — jeg må tale lidt med Dig. Lov det da Thilda.«

»Ånej, kan Dere ikke gå fra mig da«, sa Thilda bønligt.

»Jamen nu har Du lovet det Thilda. Tak, for Du er så snil.«

»Jo da,« sa Sundal, som gik op og ned inde i salen med Edvard under armen og røg på en lang pibe. »Jåbæk er landets, om jeg så skal sige, frelsende engel. Jeg er ingen radikaler —«

»Han er selve det sjofles princip,« ivred Edvard. »Det er som onkel Krogh siger.«

»Nej han er et klart hode er han! Han har set, at bøndernes tid er inde.« Sundal førte pibespidsen frem og tilbage ved siden af sin næse. »De har slidt i sin sure sved.«

»Ja sur er den vist,« henkasted Oluf, idet han gik over gulvet ud på altanen, fulgt af Thilda med toddybrættet.

Der sad Hammer og Rejnert. Hammer nynned på »Jenta« af Vinje og smilte hen for sig med de lyse, drømmende øjne. Rejnert skjændte på theatret. Han næsten græd over, at han ingen roller havde fåt, siden han debuterte som Hagbarth for 9 måneder siden. »Det er bare danskernes skyld,« sa han. «Vi nordmænd ikke kunne spille komedie?!

»Hvad vil disse sjællandske sværme?«
»Disse bander af trælle fra Thy!«

Han slog i bordet.

»Tag det med ro,« sa Oluf og skjød kognaskflasken hen til ham.

»Kom ud og få et glas toddy Dere der!« råbte han ind i salen. »Gå ikke længer og prat smørje!«

Klokken 12 vilde Hammer hjem. Han skulde tidlig op næste morgen, og var ikke at formå til at lave sig et nyt glas. Oluf gjorde ingen indvendinger. Han bare tænkte på Thilda.

Men de andre vilde bli siddende. De drak og pokulerte og holdt taler og sang, og den ene ante ikke,

hvad den anden sa og endnu mindre hvad han selv sa. Tilsidst fik Sundal hikke, og så vilde Rejnert absolut kurere ham ved at dunke ham på maven. Sundal flygted ind i salen, Rejnert fôr efter ham og tvang ham til at valse med sig. Men så protesterte Oluf. Det gik ikke an for dem nedenunder.

»Du er så væmmelig nøgtern iaften,« sa Rejnert med lallende tunge. »Lad os ta og gå! Hvad fanden skal vi være her for, når vi ikke får danse?«

»Ja, det er også på tide,« sa Oluf.

»Hvad behager, min herre? Kas— kas— kaster Di os ud?«

»Vil Du ha en cigar?« Oluf rakte cigarkassen hen mod Edvard.

»Vil Du ha et brystsukker?« svarte Edvard og tog i lommen.

»Jeg er vis på Du ryger i smug, far, Du er en stor hykler.«

»Lader os begive os ud på elskovshandeler Dere.« Sundal kom tilsyne i altandøren med blussende ansigt. »He, he, he,« han lo med sin stille fyldelatter og støtted sig med begge hænder til Edvards stoleryg. »Skynder jeg mig med ilsomme, rask bortflygtende fødder,« han nikked med sit dinglende hode og lo igjen. »Iler afsted til pauluner med mange skjønne hetærer — På elskovshandeler mine kjære medforløste,« han gjorde en præstelig håndbevægelse — »med andre ord: til fruentimmer.«

»Allons, marchons, contre les canons,« sang Rejnert og tog Oluf under armen. »So gehen wir, so gehen wir, so gehen wir alle tage.«

»Du, som er den alderstegne blandt os,« sa Edvard til Sundal, »skulde heller foregå os med et godt eksempel. Jeg for min del skal ikke ha noe af det.«

»Jeg vil henstille til din overvejelse, om Du skulde ha lyst til at kysse mig bag,« dræved Sundal med en langsom hoderysten.

Endelig kom de sig afsted. Oluf lod som han vilde følge med, men i kastanjealleen, som førte til haveporten, sakked han agterud og trak sig tilbage.

V.

Inde i den lave stue med bjælkeloftet og de umalte vægge, lå Thilde i sengebænken ved fodenden af mormorens seng. Hun vendte og drejed sig, og kunde ikke finde ro. Snart var hun badet i sved og nær ved at kvæles af varme, snart fik hun kuldegysninger, så hun rysted.

»Hvad kunde studenten ville hende? Havde han virkelig noget at sige hende, eller var det bare« — hun bored hodet ned i puden og bed i den.

Det var vist bedst, hun ikke gik derop igjen. Hun blev så svimlende angst, når hun tænkte på det. Men hun havde vist lovt det. Og det gik ikke an at narre studenten. Å gud gi, hun bare ikke havde lovt det.

Hys, hvad var det? Hun sad oprejst i sengen og lytted. Jo, der gik de. Nej, hun turde ikke, hun turde ikke. — Gud ved, om mormoren sov. Hun vendte sig om, la sig på knæ og keg op på hende. Sommernattens grålys trængte kun sparsomt ind gjennem det lille vindu, med det tiltrukne halvgardin. Det var såvidt Thildas skarpe øjne kunde skimte hendes ansigt med hodedugen, der gik rundt panden, og var knyttet bag. Hun lå på ryg med overdynen trukket lige op til hagen. Den gamle, tandløse mund stod halvåben. Så sov hun vel, men rart var det, at hun ikke snorked som hun plejed. Ialtfald fik hun vente lidt, så hun blev vis i sin sag. De derude måtte jo også først være kommen skikkelig afvejen. Stille la hun sig ned igjen og drog pusten sagte.

Nej, så ræd og fælen hun var. Bare hun ikke havde lovt studenten det. Men herregud, han kunde jo ikke gjøre hende mere end hun selv vilde. Han var jo så snil og pen i sin opførsel. Og slig som han havde kysset hende, hun smilte og kjendte en kildrende fornemmelse risle gjennem sig.

Jo, hun vilde op til ham. Bare høre, hvad det var han vilde og så skynde sig ned igjen. Hun rejste sig overende varsomt, for at halmen ikke skulde knirke, for skjøndt mormoren var stokdøv i ørene, hørte hun alting alligevel; hun hørte liksom med hele kroppen. Så slog hun teppet bort og satte det ene ben på gulvet.

I det samme begyndte mormoren at røre på sig, og mumle halvhøjt. Hurtig trak Thilda benet til sig, og la sig ned igjen.

Det knaged i mormorens seng, og så kom det væltende ned over mod fodenden. Thilda stak næsen i puden og tog på at snorkpuste. Straks efter følte hun en hård, varm hånd famle hen over sit ansigt. Thilda lå ubevægelig, skjøndt hjærtet banked, så hun kjendte det op i halsen.

»Jogu er hun der, jo,« sa mormoren. »Ja ja, det var da vel det. Æh, gu' nå mig,« og så vælted hun sig tilbage igjen.

Thilda gjøs i sengebænken. Var det ikke det hun sa, at mormoren hørte eller kjendte alting på sig. Nej, hun vilde ikke gå, ikke for aldrig det. Nu var det liksom Vorherre selv havde grebet ind. Der var vist sket en ulykke, om hun havde gjort det. Nej, den mormoren, den mormoren, hun kunde bestemt hekse. Straks efter hørte hun hende snorke. Ja, nu havde hun fåt ro i sjælen.

Thilda vendte sig om på den anden side og vilde sove.

Hun var begyndt at falde hen i en døs, da hun

med ét blev lysvågen af en luskende lyd udenfra. Så blev der banket svagt på ruden, lige over sængebænkens nederste ende, og Olufs stemme hviskede: »Thilda, Thilda.«

Hun rejste sig, klemte sig tæt op mod væggen og strakte sig fra siden af hen i vinduet med ansigtet ovenfor halvgardinet. Derudenfor stod Oluf og strakte sig på tå med hånden om vindustappen og keg ind.

»Dere skal gå Deres vej, gå Deres vej, jeg tør ikke for mormor,« hvisked Thilda. Oluf tigged hende med bønlige miner og håndbevægelser om at komme ud til sig.

Thilda vinked ham bort, og rysted forskrækket hodet.

Men Oluf gav sig ikke. Tilsidst pegte han på husdøren og lod hende forstå, at han vilde komme ind,

»Nej, nej, nej, ikke på noen mulig måte, så får jeg heller selv,« hun gjorde tegn, at nu kom hun.

Skjælvende klædte hun sig på, og gik med skoene i hånden ud gjennem den svagt pibende dør, som hun lukked lydløst. Udenfor stod hun lidt og lytted. Jo, mormoren snorked fremdeles. Så tog hun skoene på og var straks efter ude hos Oluf.

»Søte, søte Thilda!« Oluf stak sin arm under hendes og trak hende med sig. »Det var snilt af Dig, Thilda.«

Thilda lod sig føre som en søvngjænger.

»Nej men hvad er det studenten vil mig?« De var kommet gjennem porten over gårdspladsen op stentrappetrinene til gadedøren.

»Bare snakke lidt med Dig, Thilda; jeg er så glad i Dig, skjønner Du vel.« Han tog hende om livet, trykked hende tæt op til sig, og kyssed hende på kinden. »Kom nu.«

»Kan Dere ikke sige det like godt her da?» Thilda

stred imod, mens Oluf med hende i hånden gik opover trapperne til anden etage. »Jeg vil ikke der op.«

»Bare lidt da, Thilda, bare et øjeblik. Du skal straks få gå igjen, vi kan jo ikke snakke her på trappen. Bare op et øjeblik.«

»Ånej, jeg vil ikke, ånej jeg vil ikke,« klynked Thilda, stadig trukket afsted af Oluf.

»Bare lidt, bare et øjeblik da.«

»Nu går jeg ikke længer.« Thilda læned sig bagover med hodet op mod væggen inde i entréen, og hænderne lagt i kors bag på ryggen. Brystet gik hurtig, og hun var svært bleg.

Oluf greb hende om skuldrene, fik hende med et ryk op fra væggen, slog armene om hende og førte hende med sig, så at hun gik baglænds, han forlænds ind gjennem den åbentstående dør til sit værelse, tvært over gulvet ind i sovekammeret, hvor han satte hende på sengekanten.

Thilda sad ubevægelig med hodet helt nede på brystet og hængende arme. Hun ligned en anholdt tyv.

»Så, Thilda.« Oluf la hende blødt ned på puden. »Nu skal Du være lidt hos mig.«

Thilda åbned de lukkede øjne og så på ham. »Gjør mig ikke noget,« hvisked hun med dirrende, hvide læber, og rakte hænderne op imod ham.

Oluf kjendte som et stød igjennem sig, og i samme nu var alt begjær blæst af ham. Han retted sig op, strøg sig over ansigtet og sa: »Nej Thilda, jeg skal ikke gjøre Dig noget.« Han tog hendes hånd, klapped den ømt og trak hende op. »Gå Du bare.«

Thilda holdt forklædesnippen op for ansigtet og bed i den.

»Ikke vær vred på mig, da Thilda, jeg ber Dig om forladelse. Jeg siger: jeg ber Dig om forladelse.«

Thilda rysted langsomt hodet, så fra siden af et øjeblik hen på ham, nikked med et blegt smil og gik.

Oluf fulgte hende med øjnene. På hodets og skuldrenes bevægelse kunde han forstå at hun hulked. Han satte sig ind ved vinduet i det andet værelse, støtted hagen i hånden, og så over havens trætoppe op mod St. Hanshougen.

Thildas angstfulde, ydmygt bedende blik brændte så ondt i ham. Han kunde ikke bli kvit det blik. Det så på ham uafladelig og jog en, minut for minut tilbagekommende strøm af skamfuldhed og smerte gjennem ham. Og så det udtryk af rørende hjælpeløshed i de oprakte hænder! Så lumpen havde han været. Villet forgribe sig på dette uskyldige jomfrubarn. Jo, hvis faren nu havde spurgt ham, om han ikke skammed sig, så kunde han med sandhed svart ja. Så'n måtte Peder ha følt sig tilmode, da Jesus vendte sig og så på ham.

Men hvad i al verden var dette for noget?

Han, student Oluf Krogh, som havde havt så mange både baleventyr og andre små eventyr med unge damer, som endog havde erklært sig for fru Kejlau, han blev i et nu slåt flad som en fille af et eneste blik fra denne små fattigjenten, som han havde kjendt fra barn af og aldrig vorret mere end hesteblomsterne på kanten af Ullevoldsvejen. At der kunde være så'n magt i et menneskeblik. Aldrig vilde han ha troet sligt. Men så var der altså noget i dette snak om kvindelig renhed og uskyld. Og så var det heller ikke det granne rart, at de i gamle dager havde trod på trolddom. For dette var jævngodt med trolddom. På et eneste øjeblik var han bleven et andet menneske. Når han nu tænkte på teatret og drikkelagene med kammeraterne og dem i »Vika,« og fru Kejlau, så bød det ham bare imod altsammen. Og nu skulde han ud imorgen på løkken, og spise

søndagsmiddag med oksesteg og blomkål og de to små reglementerte glas rødvin og et glas sherry til multerne, og sidde der med faren og moren og søskenene og tante Jette og onkel Berent — uf, det var ikke til at holde ud. Han var så lej og forpint, at han gjerne kunde ta livet af sig. Intet, intet brød han sig om mere. Bare om Thilda. Alt var ham forhadt, rent ud modbydeligt, alt, undtagen Thilda. Tænk om der ikke havde eksisteret andet eller andre i verden end Thilda og han, og de kunde levet sammen, alene de to, hele livet, ganske alene, altid tæt op til hinanden. Ja, Thilda, Thilda, hun var det eneste, han trængte til. Uden hende kunde han ikke leve, kunde ikke, vilde ikke. Han rejste sig og gik frem og tilbage på gulvet. Ja, nu var livet blevet alvorligt, også for ham. Nu vidste han, hvad det var at lide af ulykkelig kjærlighed. For hun vilde naturligvis ikke vide af ham, så sjofel som han havde været, og selv om det kunde lykkes ham at vinde hende, så var der faren og moren og alle de andre. Men han vilde ikke opgi hende. Aldrig! Intet skulde rive hende fra ham. Tro til døden, ja netop tro til døden, hverken mere eller mindre vilde han være. Imorgen vilde han sige det til faren: Kort og godt far, jeg vil ha hende, eller Du ser mig aldrig mere, uden som lig. Jeg skal læse, arbejde, opgi teatret. Du kan gjerne sende mig til Amerika, gjøre mig til håndværker, alt hvad Du vil, bare jeg får Thilda. Tal ikke om mesalliance, for ligeså højt som himlens stjerner er over jorden, ligeså ophøjet er hun over mig. Han strøg sig over de fugtige øjne og gik ind i sovekammeret efter sit lommetørklæde.

Så klædte han sig af og la sig. Men det varte længe, før han sovned. Han lå og udarbejded det foredrag, han vilde holde for faren næste dag. Og indimellem knælte han i tankerne for Thilda og kyssed

hendes kjoleskjørt, og tilsvor hende evig kjærlighed og troskab.

»Das unbeschreibliche
Hier ist es gethan;
Das ewig weibliche
Zieht uns hinan,«

citerte han tilsidst gjentagne ganger og faldt endelig i en tung søvn.

Amalie Skram.

Om død og udødelighed.

(Holdt som foredrag.)

(Sluttet).

Für das Individnum wäre ja nur sein
Ende Ende, wenn er im Ende nicht endete.
Ludv. Feuerbach.

II.

Vi begynde her med at spørge, hvad døden er, ikke i legemlig forstand — ti derom ere alle enige — men i åndelig eller psykisk forstand. Gives der nemlig en udødelighed, bliver døden jo blot en overgang til et nyt liv, eller rettere: en fortsættelse af dette — der eksisterer for så vidt slet ingen død i psykisk forstand. Er der derimod ingen udødelighed i sædvanlig forstand, bliver døden, psykologisk set, bevidsthedslivets opløsning, ligesom den er legemets opløsning, Hvis vi nu gå ud fra denne sidste antagelse, hvorledes vil så denne bevidsthedens opløsning stille sig for individet selv? Her er det, jeg vil opstille en påstand, der måske straks lyder paradox eller sofistisk, men ved nærmere overvejelse vil vise sig at være fuldstændig uigendrivelig, ja en truisme — nemlig at individet som sådant aldrig kan få ende på sit eget liv; eller udtrykt med Feuerbachs ord: at for individet selv vilde dets ende kun da være ende, når det ikke endte med enden men endnu i døden tillige var levende — hvilket er en

modsigelse efter den antagelse, vi gik ud fra. Hvad vil det nemlig sige at »få ende« på noget, en sygdom f. eks. eller anden subjektiv tilstand? Det kan aabenbart ikke betyde andet, end at være kommen ind i en ny tilstand, fra hvilken man kan se tilbage på den gamle og se den som forbigangen. Men i den forstand vil man let se, at individet aldrig kan få ende på sit liv. Det vilde jo nemlig forudsætte, at man ved døden kom ind i en ny tilstand, fra hvilken man kunde se tilbage på hele sit liv og se det som forbigangent, og at altså døden dog ikke virkelig var enden, bevidsthedslivets opløsning. Ja objektivt set, for andre, eller i og for sig selv er døden altså enden, men selve det døende subjekt kan ikke blive sig denne ende bevidst, for ham existerer derfor døden kun forud for døden, altså i tanken. Den kan rykke ham så nær, at han ved, at i næste øjeblik skal det ske med ham, vi kalde at dø; men døden selv som sådan får han aldrig at smage; ti i samme øjeblik, som døden indtræder, er han jo selv netop — død. Den derfor, der helt kunde lade være at tænke på døden, også når den tydelig nærmer sig — som dyrene sandsynligvis — for ham vilde døden slet ikke eksistere. Det går med døden som med søvnen; man kan mærke, at man snart vil sove, eller — bagefter — at man har sovet; men man kan aldrig mærke, at man sover ind, eller at man sover. Naar man derfor undertiden hører folk ønske, at de snart måtte »slippe« eller »få ende på det« (hvormed de mene livet) — eller længes efter gravens ro, dødens fred eller lignende, saa er dette i virkeligheden en lige saa taabelig og selvmodsigende tanke, som om nogen vilde lægge sig til at dø for at have den fornøjelse at komme med til sin egen begravelse! Finder et menneske ikke fred i livet, i døden finder han den ikke; og gravens ro være nok så dyb og stille, han får den aldrig at smage.

Hvad følger nu heraf? Det, at det ikke er lige-

gyldigt, hvordan et menneske dør, d. v. s. i hvilken subjektiv, sjælelig tilstand. Ti den tilstand, hvori han dør, den bliver for ham — evig: der kommer jo aldrig nogen anden tilstand, som afløser den. Og evigheden kan dog ikke være det samme som en lang tid; evigheden er, kan man sige, tiden, der er gået i stå, hvor al målen og udstykning falder bort — men med døden gaar tiden i stå for individet. Fra evighedens synspunkt er derfor et sekund og tusinde år lige lange, eller rettere: her gælder ikke begreber som langt eller kort. Evigt er alt, hvad der ikke får ende; og livets sidste tilstand »får ikke ende« for individet — vel at mærke[1]). Den derfor, der dør rolig, i fred med sig selv og med livet — eller livets princip — han har »evig« fred; den derimod, der dør i splid og fortvivlelse, han er »evig« fortvivlet, »evig« ulykkelig. Dette bliver da sandheden i læren om evig salighed og evig fordøm-

[1]) I almindelighed betragter man jo tiden som et lille enklave midt i evigheden: Forud for »verdens skabelse« ligger en evighed, og en ny vil følge efter dens »ende«. Men man vil snart se, at hvad der følger efter eller går forud for tilværelsen, i grunden har lige så fuldt krav på at kaldes tid. På den måde bliver alt »tid«, tiden uendelig, og »evigheden« et ganske overflødigt begreb. Vil man alligevel bruge ordet evighed, må man derfor bruge det om det samme, som vi også kalde tid — blot set fra et andet synspunkt. Tiden bliver da — kan man sige — den udstykkede evighed, evigheden den samlede tid: tid og evighed i grunden et og det samme. I det vi derfor leve i tiden, leve vi også i evigheden — blot vi formå at anlægge evighedens synspunkt, d. e. over tidsindholdet glemme tidsformen. Men dette formå vi kun sjælden, og da kun for et øjeblik, så længe vi leve midt i endelighedens omskiftelser og nødes til idelig at interessere os for dem. Først ved døden tvinges vi, så at sige, ind på evighedens synspunkt, i det øjeblikkets alvor her lade os glemme tidens gang. — Både efter denne mere filosofiske opfattelse af begrebet er altså individets sidste tilstand evig — og for så vidt også efter den populære, som den subjektivt set, for individet selv aldrig får ende.

melse, Den, der dør i troen paa en evig salighed, han er evig salig — og det aller sikrest, hvis der ingen udødelighed gives. Hermed falder ogsaa den indvending bort, man undertiden kan høre fremsat fra udødelighedstroens standpunkt, nemlig at det dog vilde være urimeligt at tænke sig, at de mange millioner sjæle, som nu ere døde i håbet om et evigt liv — og særlig martyrerne — skulde være blevne skuffede. De ere ikke blevne skuffede, simpelt hen fordi de aldrig have mærket og efter sagens natur aldrig ville komme til at mærke deres fejltagelse — hvis det var en sådan. Og omvendt: den, der dør i samvittighedskval og angst for en evig fordømmelse, han er evig fordømt. Derfor er det, fra dette synspunkt set, også fuldstændig rigtigt, når kirken lærer, at helvedstraffene ere evige: Enten gives der ingen helvedstraffe, eller ogsaa ere de eo ipso evige. De, som derfor have taget anstød af de evige helvedstraffe eller villet benægte deres evighed, have simpelt hen gjort sig skyldige i en misforstaaelse, have set altfor udvortes og upsykologisk på sagen — om de end naturligvis have den undskyldning, at kirken deler den samme udvortes opfattelse.

Her må man også søge den dybeste grund til selvmords forkastelighed. Selvmorderen tror ved sin handling at kunne undfly livets lidelser, sorger eller mulige straffe. Ja, de fremtidige lidelser eller de fremtidige straffe, eller hvad det nu er, dem undgår han ganske vist — men kun ved at gøre sin nærværende fortvivlelse og frygten for det fremtidige: »evige«. Det går nemlig med livet eller de subjektive tilstande — gode eller onde — der udgøre vort liv, som det hedder om sorgen: at ingen kan ride fra den, den sætter sig op bag på rytterens hest; og den sorg eller kval, der ikke overvindes i livet, den overvindes aldrig. Det er derfor ogsaa rigtigt, naar kirken lærer, at selvmord fører til evig fortabelse: Selvmorderen tager jo livet

af sig i fortvivlelse, er altså »evig« fortvivlet, »evig fortabt«. — Desuden gør selvmorderen sig skyldig i en fuldstændig modsigelse. Motiverne til selvmord ere jo, som bekendt, som oftest næringssorger eller kærligheds-sorger — under en eller anden form — i fuldkommen overensstemmelse med, at selvopholdelses- og forplantelsesdriften er livets to altbeherskende, evige og almægtige grunddrifter. Men vil så selvmorderen virkelig døden? Ingenlunde. Han vil livet eller endog livet i dets mest potenserede form: forplantelsen af liv — og kun fordi han ikke kan komme til at leve så helt og fuldt, som han ønsker — og måske også har krav på — tager han livet af sig: I sin higen efter liv giver han altså sig selv død. Hvilken modsigelse! Dette gælder, selv hvor motivet virkelig er, hvad man kalder »livslede«, ti denne er ikke naturlig, men forudsætter enten ulykkelige livsforhold eller en ved forceret tilfredsstillelse overophidset og derfor let tilbagestødt livstrang; at også arvelige dispositioner kunne forekomme, betyder jo blot, at også forfædres brøde eller ulykke nedarves på slægten: Selvmorderen dør aldrig i fred med livet og tilværelsen, ti så vilde han jo netop ikke vælge at dø. — Ja egenlig kan subjektet slet ikke »vælge« mellem døden og livet eller »foretrække« at være død, ti de to tilstande ere incommensurable, kunne slet ikke sammenlignes — ikke have samme subjekt: Det at være død kan slet ikke eksistere for et subjekt, følgelig heller ikke »vælges« eller »foretrækkes«. Det bliver i det højeste et »fromt ønske« — ligesom hvis en vilde »foretrække« at være almægtig. Selvmorderen gør sig derfor altid skyldig i selvbedrag; og det forfærdelige er, at det aldrig kan hæves igen. Deraf den instinktmæssige rædsel for selvmord, som selv ikke overvindes af dem, der — i kraft af en overfladisk refleksion — måske i grunden betragte selvmord som en fuldstændig berettiget handling. — Derfor begås selvmord

vel også for det meste i et slags momentant vanvid eller i ophidselse, eller man sysler så længe med tanken derom, at hånden tilsidst handler ligesom mekanisk. Og mon ikke de fleste selvmordere — for så vidt de da ikke dø straks — bag efter i fortvivlelse ønske deres gerning ugjort? Men for silde; fortvivlelsen gør dem kun evig ulykkelige, evig fortabte. — — Det er sådanne betragtninger, man må gøre gældende imod selvmord. Når man derimod har sagt, at man ikke må begå selvmord, fordi man aldrig kan være vis på, om der ikke i en eller anden afkrog af verden mulig kunde være lejlighed til en god gerning, man endnu kunde udrette, så kan det måske lyde meget smukt, men jeg tror aldrig, det vil kunne få praktisk betydning: Den der tænker på at begå selvmord, han er sikkert i regelen altfor optagen af sin egen interesse, til at en sådan tanke nogensinde skulde kunne falde ham ind eller i det mindste få spor af indflydelse på hans handlemåde. —

Man kunde mod hele denne betragtning indvende, at hvis virkelig den sidste tilstand på den måde for individet bliver evig, så ere vi alle hjemfaldne til evig lidelse, for så vidt da døden er smærtelig. — Hertil vil jeg svare med at henvise til et lille skrift eller rettere foredrag af E. Hornemann, som også er citeret i Høffdings psykologi »om menneskets tilstand kort før døden«, hvor den tanke fremsættes, som vist også ellers vil finde bekræftelse, at de legemlige smærter aftage efterhånden, for tilsidst helt at forsvinde, når døden nærmer sig.

Men så kunde man omvendt sige, at kunne de legemlige smærter langsomt forsvinde, hvorfor så ikke på samme måde også de åndelige kvaler, fortvivlelse eller lignende? — Men man må huske, at så længe der er liv i åndelig (psykisk) forstand, d. v. s. bevidsthed, så længe må der også være noget, der fylder bevidstheden. Og vel er det rimeligt, at bevidstheden ved døden aftager langsomt — ligesom ved søvnen; men

som vi ikke kunne falde i søvn, når noget særlig lægger beslag på vor tanke, således hænder det jo, at mennesker ikke kunne dø, førend de have åbenbaret en eller anden hemmelig forbrydelse, der trykker dem — ligesom man også siger, at mennesker, hvis liv har været særlig fuldt af brøde eller ulykke, båren i trods, have haft en særlig hård dødskamp. Jeg tror derfor, at hvor døden indtræder normalt, d. v. s. langsomt og ledsaget af bevidsthed om dens komme, der vil i regelen en betragtning af ens liv som helhed og samvittighedens dom derover —: om det var vel anvendt eller forspildt, har stået i det godes eller ondes sold — også komme til at gå forud for døden, og som derfor denne doms udfald tilsidst bliver, vil også ens »evige« skæbne blive. — Ganske vist behøve disse tanker ikke umiddelbart at fylde det sidste øjeblik. Hvor dommens udfald ikke er blevet værre, end at man har kunnet slå sig nogenlunde tiltåls og finde fred i en eller anden forestilling, der vil tanken mulig igen forlade denne selvbetragtning og vende sig til andre genstande, de efterlevendes skæbne f. eks. eller lignende. Ja mulig vil endog — så underlig det end lyder — adspredelse i så fald kunne hjælpe den døende. Således er det jo ikke ualmindeligt, at de, som ligge for døden, ønske at man skal læse for dem af bibelen eller en anden bog, de særlig have sat pris på — undertiden at man skal spille en yndet melodi eller synge for dem[1]). Højst rimeligt er det, at den læsendes monotone ord eller musikens og sangens toner og de forestillinger, alt dette vækker, kunne virke beroligende på den døende, virke som adspredelse, holde

---

[1]) Således fortælles om en gammel kone, der for nogen tid siden lå for døden, at da præsten spurgte hende, om der nu var mere, hun ønskede i denne verden, svarede hun: Ja, høre en bekendt operasanger synge. Vedkommende blev også virkelig hentet og sang, og under sangen sov hun hen.

tungere tanker borte, sprede mulig dødsangst og således lempelig — og lykkelig — liste sjælen ind i evigheden. Men hvor derimod trods imod tilværelsen eller fortvivlelse over et forspildt eller brødefuldt liv fylder sjælen, der vil dette åbenbart ikke kunne nytte, og sjælen altså ikke finde fred. — — Men døden kan naturligvis også indtræde så pludselig og uanet, eller bevidstheden så hurtig gå tabt, at der slet ikke bliver lejlighed til at anstille nogen som helst betragtning; ja selv de værste skurke kunne på denne måde tænkes at få en »lykkelig« død, i det de kunne rives bort midt i en rus f. eks. eller en lignende tilstand, i hvilken de momentant føle sig lykkelige, og som da for dem bliver »evig«. — Hertil er at svare, at det jo i hvert fald altid for individet må stå hen som noget uvist, på hvad måde han skal dø, og vil han derfor indrette sit liv med døden for øje, må han indrette det således, at han kan dø rolig, i fred med sig selv og tilværelsen, hvornår det skal være. — Ja man kan endog tænkes at være så sløvet eller så tåbelig optagen af de ligegyldigste ting, at samvittigheden ikke en gang vågner ved døden — som når der f. eks. fortælles om en Fransk forbryder, der skulde henrettes, at hvad der især pinte ham, var, at han ikke måtte få lov til først at blive — barberet, før han skulde vise sig for publikum! Men heller ikke dette kan man stole på; ingen kender i den henseende helt sig selv: Den sandhed står fast, at hvad der skal overvindes, må overvindes i livet. Kun »sålænge der er liv, er der håb« — gælder her i dybeste forstand. I døden finder man intet, hverken hvile eller fred eller »ende på livet« [1]).

---

[1]) Man kunde måske mene, at selv om døden altså ikke bragte nogen positiv vinding, hvile e. l., så kunde den dog bringe en negativ, den at smærterne, f. eks., hørte op — og at man også i den forstand kunde »foretrække døden«, for så vidt man kunde foretrække f. eks. én dags lidelse for mange dages. Men også dette beror

— Hvad have vi nu nået ved disse betragtninger med hensyn til det foreliggende spørgsmål? — Vi have gennem betragtning af døden fundet en helt ny form for udødelighed, et nyt begreb, som jeg i modsætning til den ovenfor skildrede, almindelige opfattelse vil kalde subjektiv personlig udødelighed. På navnet selv ligger der jo ingen vægt, og det må ingenlunde forlede til misforståelse — det bliver selvfølgelig kun »udødelighed« i uegenlig forstand — men jeg tror, at den fremsatte betragtning indeholder en sandhed, som netop er i stand til at mægle mellem de stridende parter.

For det første er det klart, at den fuldt ud til-

---

dog på en illusion, på en forveksling af det subjektive synspunkt med det objektive. Det negative, negationen af en tilstand er jo som sådan lig nul, betyder blot tilstandens ophør; og for at dette derfor skal kunne kaldes en vinding, må der nødvendigvis følge en ny tilstand efter, som netop ved mangelen af vedkommende smærte er »bedre« end den forrige og derfor betegner en vinding. Således bliver f. eks. en tandpines ophør en »negativ« vinding derved, at jeg bag efter kan føle mig bedre til mode efter at være bleven en smærte kvit. Men anderledes ved døden, ti her følger jo netop ingen ny tilstand efter. For hvem skulde smærtens ophør så være en vinding? Ikke for andre, ti smærte eksisterer kun for det følende subjekt selv. Ikke for den døende selv, ti han er jo ikke mere. Hvorledes så tale om »vinding«? — Men en dags lidelse er dog mindre end f. eks. ti års — mener man. Også nærmest en skuffelse. Smærte måles ikke hverken i længde eller i bredde men alene i grad, og smærten i dag bliver ikke en smule stærkere, fordi den mulig skal vare i ti år. Men forestillingen om lidelsens varighed kan forøge smærten! Det er sandt — eller rettere: den kan, når den fastholdes, fremkalde en ny smærte. Men hvorfor så ikke hellere trøste sig med håbet om bedring? Fuldstændig håbløs er dog en tilstand sjælden. I hvert fald kan man trøste sig med, at enhver tilstand, der varer, er underkastet rytmens eller svingningernes lov og aldrig vedbliver at være lige stærk. Og enhver sådan nok så lille lindring er en positiv og virkelig vinding, medens døden alene kan bringe en — i absolut forstand — negativ, d. e. illusorisk. — Kun for så vidt smærterne forsvinde før døden, kan døden bringe lindring.

fredsstiller videnskaben, fornuften, ti den indrømmer jo, at objektivt set er døden virkelig enden, også på bevidsthedslivet — men føjer blot til, at individet selv ikke kan blive sig denne ende bevidst, og følgelig eksisterer den ikke for ham, hans liv er for så vidt — ɔ: subjektivt set — at betragte som uendeligt, »evigt« — hvilket er lige så ubestrideligt[1]).

Og på den anden side indrømmer den altså, at der dog er en sandhed i udødelighedstroen, og forklarer derved dens almindelighed, og det, at vi undertiden umiddelbart ligesom føle — eller tro at føle — os udødelige, hvorfor også — som Schopenhauer siger — vor egen død »i grunden er os den fabelagtigste ting af verden«. Dette er jo nemlig fuldstændig rigtigt — subjektivt set: en ånd kan som sådan — ɔ: som bevidsthed — aldrig dø. Og på vort eget liv må vi anlægge den subjektive synsmåde; den objektive — det at stille sig udenfor sig selv, som ligegyldig

---

[1]) Man kunde betragte den her fremsatte tanke som en simpel truisme, for så vidt den egenlig ikke udtrykker andet end, at så længe man lever, lever man, og når man dør, er man død og kan følgelig ikke mærke, at man er død. — Men en sandhed være nok så selvfølgelig: så længe den ikke er almindelig anerkendt med alle sine konsekvenser, så længe er den endnu ingen »truisme«; og de aller fleste mennesker ræsonnere endnu bestandig, som om døden var noget, man kunde »overstå«, »komme ud over«, hvad man netop ikke kan — hvis der da ingen objektiv eller egenlig udødelighed gives. Det er i virkeligheden fantasien, der her narrer os, i det vi ved dens hjælp kunne tænke os selv som døde; og det er denne misforståelse, det her er min opgave at korrigere. — — Tanken selv er, som anført, også fremsat hos Ludv. Feuerbach og antydes ligeledes hos Schopenhauer — således når det hedder: »die Zeit, da ich nicht sein werde, wird objektiv kommen; aber subjektiv kann sie nie kommen« — og mulig andre steder; men ingen af disse forfattere gør imidlertid den anvendelse af den, som jeg her har forsøgt.

for sig selv — bliver her netop — bedrag. — Men da det ureflekterede menneske vanskelig er i stand til at skelne subjektivt fra objektivt, men tværtimod uvilkårlig ligesom projicerer alt subjektivt ud og betragter det som objektivt, så ser man let, hvorledes udødelighedstroen i sædvanlig forstand herved kunde opstå og holde sig. Det er fra samme kilde, hvorfra også myther og lignende opstå. — — Hvorvidt endelig denne betragtning tilfredsstiller følelsens krav, som vi fandt, til syvende og sidst var den egenlige støtte for udødelighedstroen — må vi se lidt nærmere.

Følelsens krav — som altså søges tilfredsstillede gennem udødelighedstroen i sædvanlig forstand — falde, som vi allerede have antydet, i to grupper: de moralske og de rent personlige. De første fortjene åbenbart mest hensyn — om end de sidste netop som personlige vel som oftest for de fleste blive de mest afgørende — skønt der ganske vist også gives mennesker, der med lethed synes at kunne sætte sig ud over dem — eller i det mindste tro at kunne det.

Hvad de moralske krav angå, ræsonnerer man her i regelen omtrent som så: Hvis der ingen udødelighed gives og altså heller ingen dom efter døden, så kan jo enhver leve så umoralsk og hensynsløst, han vil, »æde og drikke« — som apostelen siger — og tage for sig i livet og træde andre ned; og skulde det gå galt, eller når han bliver ked af livet, har han altid den udvej at kunne løbe fra det hele — som f. eks. Rolla hos Alfred de Musset, der først i et ørkesløst liv sætter alt, hvad han har, overstyr og derpå tager livet af sig i en skøges arme. — Hvor falsk en sådan betragtning i virkeligheden er, have vi allerede set. Men hvis virkelig forkastelsen af udødelighedstroen skulde føre til en så fladbundet, lavpandet betragtning af livet og døden — og desværre tror jeg ikke noget sådant er helt uhørt, især vel iblandt

unge mennesker — så tror jeg virkelig, der kunde være grund til at holde fast på denne tro, så længe den ikke ligefrem var gendreven af videnskaben. Men her er det, jeg tror, at den opstillede betragtning kan have betydning. Efter den beholder nemlig døden sin fulde alvor ubeskåren — og med døden også livet, som derfor ingen letsindig eller ryggesløs usling ustraffet kan lege himmelspræt med. Som man sår, skal man høste: Der gives virkelig et »himmerig« og et »helvede« og en »evig dom«. Men som Jakob Bøhme siger, »helvede er inden i eder«, hver bærer sit himmerig og sit helvede i sit eget bryst; og dommen er den dom, som livets evige princip gennem hans egen samvittighed fælder over ham; og denne dom er evig, fordi den er den sidste: Den som ikke finder fred med sig selv her i livet, finder aldrig fred. — — Jeg mener altså, at de moralske krav i det væsenlige ere berettigede — kun at de ikke med nødvendighed kræve en objektiv personlig udødelighed; dels fordi jeg tror, at den fremførte betragtning her kan gøre fyldest, dels fordi forholdene i livet allerede til en vis grad tvinge menneskene til at leve moralsk.

Hvad endelig de rent personlige krav eller følelsesgrunde til at tro på udødelighed angår, så må jeg dels erklære dem for fuldstændig uberettigede — overfor hvilke man altså må resignere — dels søge deres grund i uheldige livsforhold — med hvis afhjælpelse de altså antages at ville forsvinde eller få deres tilfredsstillelse her i livet.

Når udødelighedstroen således hos mange mennesker antager den form, at man længes efter at samles med sine kære, man her i livet har mistet, så må jeg desværre — som man let ser — erklære dette håb for fuldstændig ugrundet. Jeg kan ikke, efter den fremsatte opfattelse, love nogen at komme til at samles anderledes med sine kære hisset, end det allerede er muligt

her, nemlig i tanken. Men selv efter Kristendommens lære er jo dette håb altid tvivlsomt. Sæt f. eks., at en moder kom i himmerig, og hendes sønner i helvede — og noget sådant må vel ikke just høre til sjældenhederne efter denne lære. Hvorledes hun da overhovedet kunde være »salig« — det må andre om.

Men som oftest er det vel de lidende, de ulykkelige, de fattige og undertrykte: livets stedbørn — der særlig klamre sig til et liv efter døden og deri søge en trøst. — Jeg tror ikke, man skal se ned på disse mennesker som stående på et lavere standpunkt, fordi de ikke kunne resignere, ikke opgive sig selv — ti selvopgivelse turde til syvende og sidst være unatur. Men jeg tror, at jo mere det lykkes at berede dem en tålelig tilværelse her på jorden, des mindre ville de længes efter en himmel, som de dog ikke kunne gøre sig nogen virkelig forestilling om — og dette er det derfor vor pligt at arbejde på. — — Og lad os så opdrage vore børn — ikke for himlen, men for jorden: ikke fylde dem med overspændte idealistiske drømme og forhåbninger, men lære dem at kende livet og elske livet, som det er, og være tilfredse med den lille lykke, som jorden kan bringe. Ti som vi nu opdrages, betegner vor første indtræden i livet som oftest et stort skibbrud — skibbrud på alt, hvad vi have lært, tænkt og drømt: Nogle gå tilbunds med det samme, andre reddes kun så som så. — Og lad os lære menneskene at sætte sig mål — ikke ud over livet, men nok ud over sig selv. Den der elsker: virkelig lever i andet og for andet — sine børn, sin gerning, det almene vel — han er for så vidt — ude over døden. Ti — som vi have set — slægten består, vor gerning består, og mulig vort navn, når vi forgå.

Men hvis man nu alligevel, når døden nærmer sig, ikke kan forsone sig med den tanke at blive til intet,

ikke kan slippe udødelighedshåbet? — Jeg må tilstå, at det, at mænd som de ovenfor nævnte: Göthe, Victor Hugo og andre — ikke have kunnet det, uagtet de dog mindst af alt hørte til livets stedbørn — det kan gøre mig betænkelig: Måske hører udødeligheden til de nødvendige illusioner. Jeg tror, der gives sådanne. Hver alder har jo sine illusioner: Barnet tror på sandhed og retfærdighed i verden, ynglingen på kærlighed og lykke, manden på ærligt arbejdes løn — og de blive alle bedragne — mer eller mindre. Livet ligner, som der er blevet sagt — jeg husker ikke af hvem — hvad illusioner angå, en kegle med bred basis, men som mer og mer indsnævres og tilsidst ender i en spids: Mulig er troen på et liv efter døden: spidsen af keglen, oldingens illusion. Men hvad så? Den der dør i troen på en evig salighed, han er evig salig. Mulig er derfor den, der virkelig kan fastholde en sådan tro, den — lykkeligste — forudsat da, at tanken om det hinsidige ikke magtstjæler hans vilje og berøver ham modet til at leve her, i det tyngdepunktet ligesom flyttes ud i det hinsidige, og livet her kun bliver et ligegyldigt forspil, en slags »maskerade« — for at bruge Kierkegårds udtryk — således som Kristendommens lære konsekvent vilde føre til — men heldigvis, kan man sige, ere kun de færreste Kristne konsekvente.

Endnu et: dødsstraffen. Næppe kan vel den, der lider denne — dø rolig. Jeg tænker ikke på samvittighedskval, ti den kan han mulig være kommen udover, men på den rent »fysiske« dødsangst. Men så er dødsstraffen jo efter denne betragtning en tusindfold værre straf, end man sædvanlig antager, ti så indvier man jo ved den direkte et menneske til evig angst og kval — stik imod hvad theologerne undertiden mene, at dødsstraffen måske i visse tilfælde kan være

det eneste middel til at bringe forbryderen til omvendelse og således frelse hans sjæl, medens man tager hans liv. — Om dødsstraffen ikke desto mindre skal bibeholdes eller ej, er det ikke meningen her at dømme om; det bliver tilsidst et rent juridisk spørgsmål, nemlig om den indtil videre er nødvendig som afskrækkelsesmiddel.

S. H.

Musik.

Det var ved Klaveret
under den høje Palme
i den matrøde Lampes dæmpede Skær.

Jeg sad ved din Fod med mit Hoved lagt tæt til dit Knæ,
stille sad jeg
angst og tvivlende.

Du bøjed Dig ned, —
Du aanded et Kys paa mit Haar
og hvisked:
jeg vil spille din Sjæl til Ro! —

Og jeg lukkede Øjet og lytted.

Langsomt og blødt gled din Haand over Tasternes Række,
blide vuggende Toner lokked Du frem,
daarende, drømmende Toner — — —
det lød som den sarteste Vaarvinds Sus

mellem dunklædt Løv,
som det rislende Kildevælds
koglende Mumlen —
som Granskovens evigt vekslende,
aldrig forstummende Suk. —

Og Angsten og Tvivlen veg,
men Savnet og Længselen fødtes.
— — Da bruste Musiken
som Bølgernes Brus mod en klippeklædt Strand,
som Stormvindens Leg om Bjærgenes Tinder —
som de skummende Fossers
buldrende Fald — — —
Jeg sprang op,
jeg knuged Dig vildt til mit Bryst
og skreg:
skænk mig Glemsel,
Glemsel for mig selv,
Glemsel for alt!
— — —
og Favn i Favn,
Mund mod Mund
sank vi ned i det brusende Hav,
i det tonende, vuggende Dyb,
hvor Savn ej lever,
hvor Angst ej kendes,
hvor Tvivl forgaar
i Elskovens straalende Nat.

Gustav Wied.

En Ofring.

Du laa paa Chaiselongens vinblaa Puder
med Armen under Nakken,
og med Kinden
ombølget tæt af Haarets gyldne Strøm. —

Nøgen laa Du,
hvid og blændende.

Du syntes sove:
Øjets mørke Vipper
tegned en Skygge under Laagets Rand,
mens rolig Barmens Bølger sank og steg. — —
— — —
Der stod en Rose i det høje Glas.
paa Etagerens spinkle Blomsterhylde
og mættet Luften med sin tunge Vellugt —
en enkelt, blodrød, fuldtudsprungen Rose.

Den tog jeg,
Blad for Blad jeg løsned fra sit Sæde
og dryssed dem med højtoprakte Hænder
langsomt,
et for et
ned over dine Skuldres bløde Runding.

Jeg bøjed Knæ i Andagt for din Fod;
og Rummet fyldtes med en Tempelstilhed,
der tvang hver Lyd af Livets Larm til Ro.

Kun hist paa Spejlkonsollen klipped Uret
med raske Klip isønder Tidens Traad.

Gustav Wied.

„Hvor Loti boede“.

Det var Nat — maanelys. Jeg sad i en Jernbanecoupée og rystede med Hovedet lænet op til Hjørnet ved Vinduet. Hørte efter Takten af Hjulslagene og tænkte paa en Sang som passede deri. Vilde forsøge at sove. Det er ellers vanskeligt i Jernbanecoupéer — især, naar man har en Gjenbo, der lider af den slemme Vane at snakke for sig selv. Jeg gløttede af og til op paa ham. Han var bleg, mager, gusten, — saa ud til at være omkring de 40. Den usædvanlig svære Mund havde noget vist hungrig lidende ved sig — Fingrene lange og tynde. Mer saa jeg ikke for det første.

— — »Der var større Egetræer der, hvor Loti boede, — Markerne saa høie og gule, om Høsten da — og vidstrakte. Her blir det mørkt igjen — en Tunnel kanske? — — Det stryger forbi — kors, hvor jeg blev ræd! Di sover vel Di, kan jeg tænke? — Se der — — et Train passerer« — —

Naar vi af og til standsede ved Stationerne blev jeg lidt mer vaagen og kastede et Øie ud. Vi passerede forbi Huse med Haver til. Min Gjenbo saa ud:

»Have, sa' Di? Nei da havde vi Have, stor var den ikke; men passet blev den, og Loti vandede Blomsterne baade Morgen og Aften; og jeg vandede dem ved Middagstider ogsaa« — —

Jeg forstod nu at Manden ikke egentlig var ved sine fulde fem.

»Jøs hvor Telegraftraadene vringler — en — to — tre — fire, — kan ikke tælle Stolperne. — — Er det Folk udenfor ogsaa da? — De hører vel til« — — —

En Arm stak ind af Vinduet, — det var Konduktørens. Han bad om Billetterne. Jeg vaagnede, greb i Vestelommen, »— vær saa god, til Gordrexanges«. Han klippede to Huller i den. Min Nabo søgte en Stund efter sin — »til Gordrexanges; — der blev ogsaa klippet to Huller i hans. Han keg lidt paa den, stak den saa i Lommen. Vi sad et Øieblik og saa paa hinanden — — —

»De gaar til Gordrexanges?« spurgte jeg.

»Did hvor Loti ligger«, pegte han. — »Er De fra Gordrexanges?« spurgte han nu med ét, »for da har De vel kjendt hende De ogsaa«.

»Har aldrig hørt nogen af lignende Navn. Hvem er Loti?« spurgte jeg.

»De sætter Dem blot til at sove igjen«, rystede han paa Hovedet og sukkede.

»Snak De«, sagde jeg; — havde nu faaet et Slags Sympathi for ham.

— »Aa ja — der var Egetræer og Marker — det er mange Aar siden nu« —

»Skal nok høre paa Dem«, sagde jeg. Den daarlig brændende Taglampe belyste svagt hans Ansigtstræk. Stemmen var brusten med en Masse S-Lyder, — gik ofte over i Fistel.

»Ved Di hvad en Tralle er Di? Det er en liden Jernbanevogn, som benyttes af Arbejderne i Gordrexanges — har ikke sét den andre Steder — — — Di tror kanske jeg saa saadan ud dengang — — — saadan, som Di ser mig nu?« Han lo koldt. »Nei, min unge Ven, jeg var stærk, kunde løfte« — — han saa sig om efter noget at løfte paa. »Jeg var ung og stærk —

yngre end De, men Verden skulde gaa mig imod, som Di ser. Bode ikke i Gordrexanges — jeg boede ved den nærmeste lille Station. Men hun — ja Di ved jo ikke, hvem Loti var, sa' Di? — den vakkreste Pige i hele Elsass. — — Jeg levede sammen med en Kammerat og kjørte paa min Tralle, — ja det hændte ikke saa sjelden, at vi gjorde hende Besøg, vi var begge ansat ved Jernbanen. Jeg vilde reise alene jeg, som Di kan skjønne, — det vilde den anden ogsaa, — vi blev da tilsidst enige om at reise begge to. Veien svinger indover, — De faar se, naar vi passerer. En Sneploug er støttet op til Berget et Sted; — men rundt om Stationen voxer Egetræer — store Egetræer. Bag om Egetræerne ligger en Have, og i den Have staar et Hus. Der bode Loti. Røgen steg op af Skorstenen i Kveldingen, — idag er hun hjemme, sa Kammeraten — han lugtede Røgen helt nede paa Jernbanelinjen. Kirkeklokken lød, og vi lagde fra os Huerne indtil Ave-Marian var forbi — jeg har altid havt Respekt for Kirkeklokker, ser Di. Vi traf hende da som tilfældigvis — som disse Pigebørn altid vil det skal være. — — — Det varede imidlertid ikke længe, før jeg sad paa Trallen alene, og om Høsten blev vi gifte. Vi fik et lidet Hus paa den anden Side af Egetræerne lige ved Jernbanelinjen. Jeg forfremmedes til Signalmand og Grindevogter. Ja — ja, — det var Dage det! Loti sad ved Vinduet og keg gjennem Blomsterne hen paa mig, som stod og viftede udenfor med Signalflagget. — Vidste, hun var derinde, derfor smilte jeg til hele Toget og tænkte som saa: Dere har mig at takke for, at Dere kommer helskindet over Broen. Konduktørerne hilste. . Næste Tog kom — propfuldt af Mennesker. — — — Godstogene pustede og sled forbi, standsede af og til udenfor mit Hus. Personalet steg af — ikke saa sjelden skjænkede jeg dem et Glas Vin; men ind fik de aldrig komme. »Det er mit Hus«, sagde jeg, »og hun derinde er ogsaa min«. Hun smilte til

mig gjennem Blomsterne og Tænderne var hvide som Sne. Konduktørerne hilste og Toget peb. Loti kom ud.

— Der sad vi sammen paa Bænken under Egetræerne. Solen skinnede, mens Kornet blev gulere og gulere, Kragerne skreg af Glæde, Svalerne saa paa os fra Telegraftraadene, og Egenødderne faldt overmodne ned fra Træerne. — Inde blandt Buskene laa en Dam, ligesom ved en Feiltagelse — for der fandtes ingen Kilde i Nærheden. Bredderne var grønne af Mos og Siv. Derinde sværmede Myggen i Regnveir, — der kvækkede ogsaa en enslig Frosk. Den holdt trolig Vagt i Græsset under fine skjøre Straa af Farve som den selv. Vi fik aldrig Øie paa den der; — men hvergang vi gik efter Vand, hoppede den udi, saa paa os et Øieblik med runde stive Øine — glode, indtil den tog et kraftigt Pladsk med Bagbenene og skenede under en gammel Trærod. »Vi skal nok bli gode Venner!« sa Loti, og saa fandt vi paa at lægge ud Mad til den; — én vil gjøre lidt godt mod nogen, før en selv har Børn, ser Di. — Den havde ren Menneskeforstand — blev tilsidst næsten tam; — ja Di ler Di. — —

Der findes Lanterner her ogsaa; men blankpudsede var vore, røde og grønne. Og om Natten — vi holdt ofte Vagt begge to, — naar jeg havde forsovet mig, kom hun ind, — da havde hun gjort Tjenesten baade ved Grinden og Sporene. »Er det Loti?« sa jeg — vi havde en Kat som ogsaa hed Loti. — Udpaa Morgenstunden kunde det hænde hun sov — altid med de bare Armene overkors; da listede jeg mig op for ikke at vække hende — — — jeg blev staaende ved Døren — — saa paa hende helt til Signalpiben lød — da vaagnede hun ogsaa. — —

Udpaa Vinteren sætter hun sig en Dag paa mit Knæ, — »nok ikke alting rigtig fat, August«, siger hun. »Det kan vel være det«, siger jeg, — — blir det en Pige, skal hun hede Loti, blir det en Gut, skal han ogsaa hede Loti.

Vinteren gik — vi fik en Søn. Han blev kaldt for Loti. »Det er jo et Pigenavn«, sagde Præsten. »Gjør intet Hr. Prælat, han kommer til at hede Loti alligevel«. Saa skrev Præsten Loti med store Bogstaver. En Dag reiste jeg ind til Gordrexanges med min Tralle for at gjøre Indkjøb. »Adjø«, siger jeg til Loti og kysser hende. »Kom snart igjen«, viftede hun efter mig med Forklædet. — Inde ved Byen møder jeg tilfældigvis Kammeraten fra ifjor, som ogsaa er ude med Trallen. »Du er gift«, spørger jeg, »Du med?« »Har Du faat —«? — »En Gut«, siger jeg, »og Du?» »En Pige. Lidt for tidlig for os begge«, lo han, — »bare Du er vis paa han egentlig er Din saa?« »Hvad mener Du?« »Ikke stort«, svarede han, — »det faldt mig bare ind, at det kanske ikke er Dig, som er Faderen aligevel«. »Saa«, sagde jeg, — »Du faar passe Din Mund, ellers« — — »Bare Spøg«, svarede han, »men om nu saa var?« Han havde sat sig over paa min Tralle. Jeg tog en stor Sten og mente, det kanske var bedst for ham, om han reiste sin egen Vei. »Gjerne«, svarede han og trillede i modsat Retning.

— Men i Byen fik jeg intet udrettet, — gik om i Gaderne og kunde ikke bli kvit det, Kammeraten havde sagt, — den Tuskehandler! — Satte mig ned paa en Bænk ligeoverfor Kirken, — en Flok Gjæs snaddrede, — de gjorde ligesom Nar af mig — — — og Kirken, det var der, hvor vi var blet gifte, den stod der ligedan. Skulde Vorherre kunne være saa ondskabsfuld at tage hende fra mig igjen.

— Jeg sad der, — aarkede ikke reise hjem, før jeg havde faat lidt Greje og begav mig derfor opover til Kammeraten. Han var ikke hjemme, — Hustruen stod i Døren. Charles var i Sarrebourg en Times Vei derfra.

— Jeg gik aligevel uden at tænke paa, at Loti ventede. Mødte ham paa Jernbanelinjen med Trallen.

»Du faar sige mig, hvad Du mente med« — —

»Man fik taale en Spøg«, lo han — »og forresten, skulde det da være saa farligt. Neppe første Gang sligt hændte«. — — —

Han bød mig med paa Trallen. Der sad vi begge to. Jeg havde mest Lyst til at slaa ham ihjel paa Flekken.

— — — »Du kommer sent hjem«, sagde Loti, da jeg endelig naaede frem. »Gjør nok det«, jeg undgik at se — paa hende. »Har ventet«, sagde hun og tog mig om Halsen, »Middagen var færdig Klokken 5«. »Var vel det«, svarede jeg mut. »I Herrens Navn, hvad er der hændt Dig, August?« „Intet«, svarede jeg — — »Gud trøste mig« —

Det var den første Aften, jeg ikke kyssede hende til Godnat. Hørte, hun græd; men vilde ikke røre mig. Det var som jeg havde mistet hende. Se paa Gutten turde jeg ikke, — — han lignede jo Kammeraten — — —

Signalpiben lød udpaa Natten, Lokomotivrøgen lagde sig som Slør paa Marken, slyngede sig langs med Grøften og Gjærdet. Jeg skimtede enkelte Stjerner mellem Egetræerne. Himlen var mørk og inde i Stuen var der ogsaa mørkt. Jeg svingede Signalflagget og vendte Lanternerne. — — Togene passerede, det ene efter det andet. Da den sidste røde Lygte forsvandt henover Linjen, lagde der sig en Haand paa min Skulder, — det var hendes.

Hun fik vide det hele, og jeg troede hende, — — at jeg var Far til Gutten; — — men jeg turde ikke se hen paa ham«. — —

Han stirrede aandsfraværende ud i Luften — »Der var Egetræer og Marker, havde jeg bare kunnet tro hende« — — »Og Slutten«, spurgte jeg, »hvorledes gik det saa?« »Som De ser«, svarede han. Kammeraten kom for at gjøre det godt igjen — — Dagene blev længere. — Men jeg havde kun en Tanke — —

En ulykkelig Morgen laa han med Hovedet knust paa Skinnerne. Loti vidste intet, før hun saa mig mellem to Vogtere paa Eftermiddagstoget. Hun glemte at svinge

Signalflagget, — det sidste jeg saa til hende. Jeg stirrede længe efter Egetræerne, men saa forsvandt de ogsaa.

To Maaneder senere var hun død — ogsaa paa Jernbaneskinnerne — nu nitten Aar siden — — —

Saa kom Krigen, Soldater drog forbi. Trommer lød. Jeg saa Prøiserhjelmene fra Gluggen i min Celle, raabte »vive la France«, hørte Jammeren fra de Saarede, — kanske var min Søn blandt dem. Ingen fortalte mig mer om ham, og det kan ogsaa være det samme. Han var jo ikke min Søn. Vogterne sagde, at nu var vi Tydskere. Soldaterne drog tilbage — de samme Hjelmene — —

— Der sad jeg, til man nu benaadede mig«.

Han keg ud mer og mer urolig — »Ja — ha! her skifter vi indpaa Linjen — saa faar vi Sneplogen — — Egetræer, store Egetræer« — —

»Gordrexanges«, raabte Konduktøren.

»Hvad vil De foretage Dem her«, spurgte jeg og blev siddende for at undgaa Følgeskab.

»Did, hvor Loti ligger«, sagde han.

Mons Lie.

Theatrene.

De Forventninger, som knyttede sig til det kgl. Theaters Opførelse af Ejnar Christiansens Komedie, »Broder Rus«, blev ikke opfyldte. Iscenesættelsen var hverken saa omhyggelig eller saa smagfuld, som den plejer at være paa vor første Scene, og Stykkets Mangler traadte skarpere frem i Rampens Lys.

I og for sig selv er det et taknemmeligt Æmne, Forf. har grebet. En Brydningstid er altid rig paa spændende dramatiske Konflikter, og særlig Reformationstiden, da saa meget nyt brød sig Bane, og da Menneskenes Syn paa Livet gik en gennemgribende Omvæltning i Møde. Men Hr. Christiansen har taget sig sin Opgave lovlig let. Hans Vers ere hyppig skødesløst tømrede, Rimene ere saa dagligdags og platte, at man stadig kan gætte sig til dem, og han har fuldstændig foragtet den Støtte, som en gennemført Lokalfarve altid yder. En sjælden Gang indskyder han et gammelt Mundheld eller et forældet Ord — det er alt.

Forf. har vel faaet Ideen til sit Arbejde af den gamle danske Reformationsvise om »Broder Rus«, som var en yndet og meget læst Digtning, der siden den første Udgave af Aar 1555 hyppig er bleven optrykt. Oprindelig er den paa dansk foreliggende Vise bleven bearbejdet efter en plattysk Sang, og den beretter, hvorlunde Broder Rus (Bruder Rausch paa tysk), Djævelen i allerhøjeste Person, indfinder sig hos de ugudelige Munke i et Kloster og lader sig fæste som Kok hos dem. Han forfører dem til alskens Letfærdighed, til Drukkenskab og Vellevned, men da han ved en Djævlesammenkomst i Skoven ved Nattetid meddeler Lucifer sine Bedrifter, opdages han af en Bondemand, som ufortøvet aabenbarer Abbeden, hvad han har hørt og set. Broder Rus manes nu bort i Skikkelse af en rød Hest, men besætter saa Kongens Datter af Engeland, indtil Abbeden

paany maner ham bort, til et græsseligt øde Sted, hvor han skal bo til evig Tid og aldrig mere skade Kvinde eller Mand eller nogen anden Skabning i Verden.

Forfatteren har benyttet det gamle Digt med stor Frihed. Han har bestemt henlagt Scenen til Esrom Kloster Aar 1521, medens baade den danske og plattyske Vise henlægger den til et Kloster i Sachsen (i Modsætning til det højtyske Digt af samme Indhold, som udtrykkelig siger, at Klosteret er Esrom i Danmark). Hele Slutningen er frit omdigtet. Det er ikke Abbeden, som maner den onde bort, men det er en ung Bondepige, som narrer Broder Rus og derved bliver hans Overmand. Christiansen mener, som han siger i en lille Efterskrift til det trykte Stykke, at »hvorledes Djævelen manes bort, om dette sker ved en Abbed i Kraft af et Bibelsprog eller ved en ung Pige, i Kraft af hendes Kjærligheds Styrke, er efter mit Skøn en Sag af forholdsvis ringe Betydning«.

Unægtelig virke Munkene trættende paa Scenen, og navnlig de to sidste Akter afkølne højlig Interessen hos Tilskuerne. Der er virkelig ikke saa lidt Lune og Fantasi i den hele Komedie; der er haandhændet Satire i Skildringen af de udsvævende Munke, og en ungdomstrodsig Lyrik bruser frem i Broder Kajs Ord. Kaj er Overgangstidens Menneske. Han staar paa Skillevejen mellem Katolicisme og Lutherdom; nagende Tvivl sønderslider ham, det ulmer i ham af Foragt for de usle Skørlevnere, han omgives af, og med Grethes Haand i sin vender han Klosteret Ryggen for bestandig.

Hr. Christiansen bør tage sig i Agt for Overproduktion. Tre-fire dramatiske Arbejder saa hurtigt efter hinanden forekommer virkelig faretruende. At skrive et Skuespil kan til sidst nemt blive rent Rutine for ham, og saa hører Kunsten op. »Broder Rus« kunde være bleven en langt betydeligere, mere tankevægtig Digtning, hvis Udarbejdelsen havde været grundigere og mere dybtgaaende. Nu skæmmes den af saa meget overfladisk og andenhaands, at man undertiden glemmer de ubestridelige Fortrin. —

Titelrollen udførte Hr. Olaf Poulsen, men han fik ikke rigtig fat paa Djævlefiguren. Hans Broder Rus var ingen Mephistofeles-Type — kun nogle Armbevægelser mindede om den — og den folkelige danske Type: Den dumme Djævel, kunde som en Følge af Rollens Karakter ikke benyttes. Broder Rus blev en uskyldig Spilopmager, uden et Gran af dæmonisk Uhygge, et Stykke af en Svirebroder, der gærne vilde

skaffe Klosterbrødrene lidt god Mad og »Wein, Weiber und Gesang«. Kun i sidste Akt fik man lidt af Djævelen i al hans Ondskab og Trædskhed at se, da Grethe maner ham ind i Kryptens Pille, — og Rus vrider sig som en usselig Orm hen ad Gulvet. Denne Scene spillede Hr. Poulsen med overlegen Dygtighed, men Rus var og blev uden dæmonisk Kraft, i det hele en livslysten Svend, der gærne satte op og ned paa al Verden, blot for at se Menneskenes Børn glade og veltilfredse. Hr. Emil Poulsen magtede ikke Abbeden. Rollen laa ham altfor fjærn og burde sikkert være givet til en komisk Skuespiller (maaske til Hr. Kolling; eller havde det ikke, som en Anmelder skrev, været rigtigt om Brødrene Poulsen havde byttet Roller). Der var for stor en Modsætning mellem den myndige, revsende Prælat, som i første Akt saa haardt irettesætter Kaj, fordi der er fundet et forbudt Wittenberg-Skrift i hans Celle, og den berusede, affældige Gubbe, som i anden Akt andægtig lytter til Rus' slibrige Vise (som for øvrigt er et lille Mesterstykke. Mon den er original?). Fru Hennings spillede Bondepigen Grethe og pointerede ganske træffende det frimodige, ligefremme hos hende. Ubegribeligt blev det dog, at hun skulde eje en saadan Magt i sit Ord, at hun kunde besværge den onde selv. Her var et svagt Punkt, hvori dog Forfatteren nærmest var Skyld. Hr. Zangenberg var overraskende heldig som Broder Kaj. Der var glødende Lidenskab og ubændig Længsel i hans Tale, og det synes, som om Kainz Spil sidste Sommer har øvet en befrugtende Indflydelse paa hans Kunst.

Til Stykket har Hr. Axel Grandjean komponeret en karakterfuld Ouverture og nogle letflydende melodiøse Sange, som Musikanmelderen nærmere vil omtale. —

Paa Kasino er Erik Bøghs gamle Æventyrkomedie, »Kalifen paa Æventyr«, gaaet nogle Gange over Scenen, og har nu i alt naaet over 200 Opførelser. Stykket synes at have tabt sin gamle Tiltrækningskraft, og det er unægtelig ogsaa i mange Henseender afbleget og forældet. Selve Idéen: at føre en Kalif fra Bagdads Glansperiode for 1000 Aar siden midt ind i det moderne Københavns Selskabsliv, kan være god nok, om den end i sine Hovedtræk maaske er laant fra et gammelt Æventyr, men hele Stykkets oprindelige Anlæg er blevet ødelagt ved de utallige Omarbejdelser, det i Tidens Løb har undergaaet. Udførelsen stod heller ikke paa Højde med den tidligere. Hr. Stigaards Kalif kunde langtfra maale sig med afdøde Knobelauchs bydende,

overlegne Monark, og han savnede næsten fuldstændig Forgængerens tørre, men overordenlig virkningsfulde Humor. Hr. Pio spillede Storvisiren, men mægtede ikke at udføre Sangene tilfredsstillende, hvad derimod Albrecht fordum kunde. Selv Hr. Neumann skortede det paa Lune som Journalisten Rafael.

Dagmartheatret har opført en ægte fransk Farce af Albert Carré, kaldet »Dr. Jojo«. Skønt utøjlet i sin Lystighed og rig paa vovede Optrin, virker den aldrig plat, men sprudler af godt Humør og Livsglæde. Teknisk sét er den fortræffelig, og dens Forfatter har tydelig nok et aabent Blik for Scenens Tarv. Intrigen er det vanskeligt at gengive, men den grunder sig paa de i en Farce uundgaaelige Forvexlinger af Personer. Udførelsen var forbavsende god. Titelrollen, Joséphin Bichard — »Dr. Jojo«, som han hed i de glade Ungkarledage — der af sin Svigerfader tvinges til at genoptage sin Lægepraxis, blev spillet livfuldt og elskværdigt af Hr. J. Wiehe, udenfor hvis Fag Rollen egentlig laa, og Fru Secher udførte Fru Cocherel, Politiassistentens Hustru, med Lune.

Det er et forunderligt Valg af gamle Stykker Dagmartheatrets Direktør gør. Ved Nytaarstid lod han spille en gammel Revy fra 1872, et utroligt kedsommeligt Produkt uden Peber eller Salt, og sammen med »Dr. Jojo« Erik Bøghs berygtede, efter Théanlon bearbejdede Sangspil, »Grevinden og hendes Søskendebarn«. Stykket gjorde Skandale, da det i Begyndelsen af »tredserne« blev spillet paa »Kasino«, og det blev voldsomt udhysset og udpebet, thi det rettede i Skildringen af Ludvig den 15des Elskerinde, Md. Dubarry og hendes Forhold til en fattig Slægtning, et skaanselsløst Angreb paa Grevinde Danner. Sangen: »Jeg hader den, som steg fra Dybet«, vakte navnlig Forargelse. Nu er Braaden borte, Satiren død, og tilbage er der bleven et interesseløst Sangspil, der, tiltrods for enkelte flotte Viser til indsmigrende Melodier, slæber sig trægt over Scenen og oven i Købet spilles tarveligt.

Endelig har Dagmartheatret optaget paa Repertoiret en af Overskous gamle Folkekomedier, »Fandens Overmand«, som helst burde have nydt den evige Hvile, saa naiv og kedsommelig er den. Om Udførelsen er det bedst at tie.

D. 10/2 1889. Carl Behrens.

Store Trianon.

I.

Fra Linde, fra Popler dryssed
citrongule Blade i Vognhjuls Spor;
lydløst sank de og kyssed
med Graad den opblødte Jord.

Mat som en døsig Lampe
hvidblaa Solen paa Himlen hang;
gjennem Høstluftens Dampe
de svage Straaler sig tvang.

De levnede Blade for oven
skinned i kaadeste Karnavals-Skrud.
Med Galgenhumor vil Skoven
favne Døden som Brud.

Fra Sommerens bugnende Gilde
den sugede Mod og strutted saa kjæk.
De Taarer, der lønlig trille,
vil Frosten snart tørre væk.

Mod Benradens kjødløse Kjæber,
med sejrssikkert Grin som en lurende Los,
kan endnu de levende Læber
smile med haanende Trods.

Der stod de Træer og knejste
i Parkens endeløse Allér;
hver Poppel sit Hoved rejste
stram som en Grenader.

Sørgmodig var jeg i Sinde,
Styrkens Marmor var smeltet til Ler.
Jeg mærked Evnerne svinde:
jeg dued til Intet mer.

»Nu er paa din Stræbens Stige
hvert Trin saa fortraadt, saa tyndt, saa slidt,
Intet du mer har at sige
om hvad du har levet og lidt.

Din Latter er klangløs som Dødens
Aandepust gjennem den falmede Park;
din Graad er som Sultenødens
Stønnen paa snedækt Mark«.

En Selvspot jeg følte mig knuge,
min Kraft, som jeg mente var stærk som Beton,
knaged i hver en Fuge —
Frem toned »le grand Trianon«.

II.

Ja Suk der lyder i Skovens Træer;
ej Barken kan Taarerne fange.
Grenene samles i Vildnis-Fletning
over de tilgroede Gange.

Mit Fodtrin i Gruset skurer.

Det blegrøde Marmor — rosenskært
som Sminken paa Pompadours Kind —

skaller og sprækker paa Søjlernes Skafter
betrukne med Edderkop-Spind.

Svagt Bassinet sig furer.

Glitrende Strimer som blankgraat Staal
i Spejlets Brungrønt sig blande;
bankende Pulsslag i Feber dirrer
over de sovende Vande.

Men Slottet sig soler deroppe.

I Haven Asters i lys Karmoisin
drikker de karrige Straaler,
blege Hortensier bedende rækker
mod Lyset de flade Skaaler.

Dødstavse staar Egenes Toppe.

Et livssejgt Mod byder Døden Trods;
det véd, at det snart er færdigt:
»Men her er der nydt i kongelig Glans;
det gjælder at falde værdigt«.

Thi trodser hver smulden Pilaster,

Thi blinker hver Gitterstangs pilspidse Od,
skjønt falmet til Sølv fra Guld.
»Solskinnets sidste Vin vil vi drikke,
før sorte vi bliver som Muld,

før ned vi mod Jorden os kaster«.

Det falder saa tungt under Aandens Svind
saa langligt at bie paa Døden,
den lede Benrad, der bredmundet puster
paa Resten af Livskraft-Gløden.

Men jeg vil lære af Løvet,

af Høstens Blomst, af det blegnende Slot
det store vemodige Smil,

at blotte frimodig et løftet Bryst
mod Dødens forgiftede Pil:

Lad Muldet saa opsluge Støvet.

III.

Derinde, dernede i skyggende Mulm
stødvis det mumler og strømmer
— utydelig Søvnetale
af en urolig Drømmer.

Jeg borer mig frem gjennem Grenes Net
— Bækken i Fald mod Kanalen,
stoppet af Løvets Dynge
fører nu Enetalen.

Men lutret igjennem Løv og Grus
Røsten klares og renses.
Det syge Suk under Skyggen
i Dagen ej længer ænses.

Taarer fra Muld, fra Skov, fra Slot
samles med Klang i Vældet,
der aabner mod Solen sit Øje
nederst paa Bakkehældet.

Bækken gaar bred i Kanalen ud,
maa i dets Masse sig blande:
Livets lutrede Taarer
gribes af Dødens Vande.

Bækken synger sin Afskedssang
snor sig om Hybenhækken,
jubler og danser mod Døden:
Nu vil jeg lære af Bækken.

S. Schandorph.

Jarmanns Død[1]).

En Konturtegning fra »Kristianiabohémen«.

Det var netop over Middag. Jeg slentred planløst opover Karljohan, da jeg borte ved »Uhret« blev plystret efter af en af mine Kolleger i Pressen.

Jeg skraade over til ham og spurgte hvad godt.

— Du har vel hørt Nyheden, sa han.

Nej, jeg havde ikke hørt nogen Nyhed. Hvad var paafærde?

— Jarmann har gjort det, fik jeg til Svar.

---

[1]) For ikke at bli misforstaaet skal jeg oplyse om, at jeg udførte denne Skitse i December 1884 efter nogle Optegnelser jeg gjorde den Dag, Jarmann blev begravet. Det var dengang min Hensigt at la den trykke sammen med nogle Fortællinger, jeg udgav i 1885, men da jeg vidste, at Hans Jæger allerede i et Aars Tid havde skrevet paa sin store Bøg »Fra Kristianiabohémen«, — Navnene Jarmann og Eek er fra hans Manuskript — bestemte jeg mig til, før jeg lod Skitsen trykke, at spørge Jæger, om han havde noget imod, at jeg offentliggjorde den og læste den til den Ende op for ham og en fælles Ven. Resultatet var, at han bad mig vente med den til hans Bog var kommen ud. Naar jeg nu efter c. $3^1/_2$ Aars Forløb lar den trykke, saa maa jeg ledsage den med den Bemærkning, at den kun prætenderer at gjengi i Omrids et ganske lidet Stykke af det saakaldte Bohémeliv i Kristiania, saaledes som det artede sig for nogle Aar siden — og intet videre.

Kristiania, 1888.

R. J.

— Sludder!

— Nej, det er ikke Sludder; det er den højtidelige Sandhed, jeg fortæller.

Han ledsaged Repliken med at gjøre korsets tegn paa Struben, ligesom Gadegutterne i Bergen.

— I Bjørviken, der hvor du anbefalte ham at gaa tilro?

— Nej da. Ingenlunde. Dertil havde Fyren for megen Skjønhedssans. Han har skudt sig en nydelig liden Revolverkugle gjennem Munden og op i Pulterkammeret, og der sidder den nu sammen med alle de Kuglene, han har støbt og ikke har kunnet skyde ud. Udmærket vakkert gjort; man skulde tro, han havde øvet sig i længere tid. Det var ude paa Tyveholmen han gjorde det — tidligt imorges.

— Saa han har virkelig gjort det. Det var mere, end jeg havde tænkt. Jeg trodde ikke, der var saapas futt i ham, jeg.

— Ikke jeg heller. Han var saa blød og slap som en ilanddreven Manæd. Faktum er imidlertid, at han har gjort det og ligger nu paa Rigshospitalet. Jeg har netop været dèr og sét paa ham. Han ligger med Uniformen paa. Det eneste mærke, han har efter Skuddet, er et Par Blodpletter ved den højre Mundvig.

— Nej, saa det kom til det alligevel; stakkels Gut . . . Har du talt med Hermann Eek?

— Naturligvis. Han har havt Visiter hele Dagen i Anledning af Anledningen. Han var slet ikke overrasket, da han fik høre det, for han har hele Tiden troet, at Jarmann vilde dræbe sig. Nu faar han en ypperlig Slutning paa Bogen sin. Men gaa op til ham, saa faar du fuldstændigt Referat af hele Stasen. Jeg tænker, du træffer nogen af Jarmanns Kammerater deroppe. »Begavede« sad der forresten ogsaa, da jeg gik. Han har allerede døbt Hermanns Værelser »Selvmorderbureauet«. Adieu.

Jeg snudde og gik for at træffe Hermann Eek. —

Skjønt Efterretningen om Jarmanns Selvmord ikke egentlig overraskede mig, kunde jeg ikke andet end føle mig uhyggelig tilmode ved Tanken om, at han havde dræbt sig og nu laa deroppe i den kolde nøgne Ligstue. Jeg havde jo kjendt ham lidt, — havde sét ham Dagen iforvejen sammen med sine Venner, vild af Glæde og saa lysende vakker i sin Ungdomskaadhed. Han var ung og intelligent. Han maatte jo ha kunnet naa frem til at virke. Og saa hans stakkars Forældre. Hvor hans Far vilde sukke tungt, hvor hans Moder vilde hulke ikvæld, naar Telegramet kom, og jamre hans Navn ud i Natten. Han kunde vist ikke gjort det, dersom han et Sekund havde tænkt sig Synet af sin Mors grædende Øjne. Aa jo, han havde gjort det alligevel: »Hjulene paa Frihedens Vogn gaar over Familiefædrenes og Familiemødrenes Hjerter«, hed det jo i Herman Eeks »Olga«;

Jarmann var ikke blandt mine Omgangsvenner, — bare en Bekjendt fra den senere Tid. Men adskillige Fællesvenner havde vi, og det var hos en af dem, vi blev forestillet for hinanden, en tre fire Maaneder før hans Død.

Jeg havde dog i et Par Aar vidst, hvad han hed, og saa nogenlunde, hvem han var. Jeg kom først til at lægge Mærke til ham derved, at vi nogen Tid spiste til Middag paa samme Restaurant. Hans Ydre var lidt ualmindeligt. Han havde gyldentskinnende, rødligt Haar, kvikke, brune Øjne og forresten et vakkert formet, intelligent Ansigt med fin, bleg Hud og frisk Mund. Han kom altid ind paa en taktfuld, stilfærdig Maade, satte sig uden at gjøre Støj med Stolen og brugte sin Kniv, Gaffel og Ske iøjnefaldende smukt — iøjnefaldende, fordi det paa den Restaurant var en Sjeldenhed, skjøndt de fleste, som gik der, var Krigsskoleelever og Studenter. Det eneste, jeg ikke likte hos ham, var hans Manerers og Bevægelsers Mangel paa Raskhed; deres Smidighed

var Blødhed, Slaphed; men det passed dog godt sammen med hans jomfrueligt glatte Tyveaarsansigt.

Jeg havde ofte studset paa, hvad han i Grunden var for en Fyr, da han en Dag nikked til en Bekjendt, som jeg spadserte med. Jeg spurgte da, hvem han var.

— Hvad, kjender du ham ikke? Det er jo Jarmann, den fnysende Samfundsreformator, — han gaar med en større Digter i Maven.

— Ja, saa. Har han skrevet noget?

— Det har han da vist; men han har saavidt jeg ved ikke ladet noget trykke endnu. Han klarte artium for 2 Aar siden, men dumped til Andenexamen. Monrad gav ham sex i Filosofi, ser du. Nu har han vist ingenting at bestille.

Nogen Tid efter dette Træf blev jeg kendt med Hermann Eek, hvis samfundsreformatoriske Foredrag i Arbeidersamfundet og Studentersamfundet og som Manuskript udgivne Skuespil »Olga« og »En intellektuel Forførelse« i sin Tid vakte en vis Opmærksomhed i Hovedstadskredse. Jarmann var Eeks umiddelbare Beundrer og forsvarede med fanatisk Ihærdighed ham og hans Theorier om en ny Samfundsorden paa Grundlag af »den fri Udfoldelse af Individets Kræfter, politisk, økonomisk, socialt og intellektuelt.« Han blev hans blindttroende Elev og fik sin aandelige Opdragelse, sit hele, fuldstændigt nye Livssyn gjennem ham. Alt, hvad der før boede i ham af Meninger og Forestillinger, maatte vige for Eeks retliniede, al Modstand lammende Logik. En Tidlang var de saa godt som uadskillelige. Men saa blev Eek kjed af ham. Deres Venskab kjølnede lidt efter lidt ganske bort; de kom stedse sjeldnere sammen, og tilslut var det kun en Gang imellem de taltes ved — enten paa Gaden eller i Kaféerne, næsten aldrig, som før, hjemme paa deres Værelser.

Saa skete der en pludselig og stor Forandring i

Jarmanns ydre Livsomstændigheder; han blev Kadet ved Krigsskolen.

Som Student fik han nemlig ingen Hjælp af sine Forældre, men maatte som saa mange andre Akademikere se til at klare sig frem som han kunde, paa egen Haand. I Begyndelsen tænkte han vel ogsaa, at det nok skulde gaa. Hans Hode var fuldt af store Tanker om Samfundets Omkalfatring, hans Hjerte slog varmt og stærkt for »Frihedens og Fremskridtets hellige Sag.« Han følte en Trang til at skrive Bøger og Afhandlinger om de store Samfundsspørgsmaal, dem han vel vidste noget om, men som hans Hjerne neppe endnu magted at definere, endsige udvikle og besvare. Han havde saadan Virkelyst, saadan sporende Ærgjerrighed, saadan ungstærk Tiltro til sine Evners Udviklingsdygtighed. Men Kundskaber var det nok helt smaat med hos ham. Men det skulde han nok bøde paa, mente han. . . . . Bare vent; man kan da ikke forlange for meget af en ung Mand.

Saa gav han sig til at læse, — helst Romaner, Digte og literaturhistoriske Værker af moderne Forfattere; ikke systematisk, men uroligt, spredt.

Han traf snart en Del ligestillede og ligesindede unge Mænd, Studenter, som havde optaget i sig alt det Gjæringsstof, som Tiaaret 1870—80 varsledes ind med, og som higende efter Klarhed og tvilende prøvede og efterhvert forkasted gamle Synsmaader, uden dog at kunne finde nye, som helt tilfredsstillede; — indtil han, ialfald stødte paa Hermann Eek og fandt det Spor, han siden gik i.

Men det havde kostet at naa saa langt. I lange Tider havde han bare gaat og drevet op og ranglet og drønet og stiftet Gjæld. Uvirksomhed og vildt Liv havde slappet hans Arbejdslyst; der fandtes nu næsten ikke Tiltag igen hos ham. Han følte sig uduelig til alt, hvad der hed Arbeide; medens Gjælden og Misfornøjelsen

med Tilværelsen samtidig steg. Han leved vel en Stund ved Kammeraternes Hjælp; men tilslut blev Stillingen for vanskelig, han holdt paa at synke, og saa greb han den eneste Redningsplanke, han øinede: han benyttede sig af den nye Ordning ved Krigsskolen og gik ind som Kadet. Som saadan fik han saa stor Maanedsgage, at han godt kunde leve af den.

Men det var kun et elendigt Halmstraa af en Redningsplanke, han havde grebet. Og han vidste det.

Han vidste, at Gælden var der og at den fremdeles voxte; han vidste, at det meste af Lønnen vilde gaa med til hver Dags nødvendigste Kaar; han vidste, at han til Sommeren maatte ud igjen af Krigsskolen, og saa stod han der, gjældbunden, uden Klæder, uden Tiltag, aldeles udygtig til Arbeide.

Kunde han endda udrette noget! ... Og selv, om han kunde gjøre noget: arbeide for sine Idéers Virkeliggjørelse, ved Skrift og Tale hverve Meningsfæller og underminere den herskende Ufriheds Støtter — hvad Gagn var der i det? Samfundsforholdene blev ikke omkalfatrede saa snart, at han kunde faa noget godt af det ... Hvad Glæde kunde dét bringe, at nogle elendige smaa Reformer kom istand .... Landet sukked jo endnu under en konservativ Regerings Tryk .... Og om den blev styrtet — hvad saa? Jo, saa kom vi til at gaa og drages i mange Aar med en pen, borgerlig liberal Styrelse ... Hvad havde saa Livet at by paa — hvad var det for ham? — Intet ...

... Og naar der intet var for ham i Livet, saa fik han forlade det, da. Det var soleklart. Og lidt efter lidt modnedes hos ham Beslutningen om at dræbe sig.

Kammeraterne tænkte nok, at han maaske vilde gjøre det; der var vel en og anden af dem, som pønsed paa noget lignende — nogle for Alvor, andre for kun at være konsekvente i sine Principers Tanke-Udvikling.

En af disse havde engang sagt: Jeg lever paa

Galgenfrist og Selvmordets Umulighed. (Han lever endnu, og lever godt.)

De som ikke kjendte noget videre til Jarmann, lo ham ud og anbefalte ham at gaa i Smedelære, hugge Ved eller gaa tilsjøs og lignende.

Det var i denne Periode, jeg lærte ham at kjende. Hermann Ek laa dengang syg og havde daglig en hel Del Besøg af sine Venner, og paa den Maade kom jeg til at tale lidt med Jarmann. Jeg kom til at synes godt om ham. Han snakked med Fart og havde smukke Manerer, men det bløde, sardanapalske ved ham var endnu mere iøinefaldende end før. Eek fortalte, at han levede temmelig vildt, var i fortvivlede Pengeomstændigheder og talte hver Dag om at dræbe sig. Eek var netop da begyndt paa en Bog, hvori Jarmann skulde være Hovedpersonen. Han var sikker paa, at han vilde gjøre det af med sig — men naar, ja, se det var jo ikke saa greit at sige. Dette var ved Juletider.

Saa gik der nogle Maaneder, og jeg hørte kun af og til noget om Jarmann. Jeg begyndte at tro, at han var kommen paa den Tanke, at Livet dog kunde have sine Behageligheder — at han maaske kunde holde Livet oppe ved sit Had til og Misfornøielse med det Bestaaende, ligesom de gamle Poeter leved for — og af — sin »Sorrig og bitre Kvide«. Han saa ialfald saa vakker og lys ud, naar jeg traf ham paa Gaden; men saa kom dog Efterretningen om hans Selvmord, alligevel.

* * *

Jeg naaede Eeks Logi, dybt bevæget og nysgjerrigt interesseret.

Eek sad i en Lænestol ved Karnapvinduet, med et Luretæppe omkring sig. Han havde igjen været syg, men kunde nu sidde oppe. Han var stærkt optaget af Jarmanns Død. Hans Bror, Kadet Eek, som var en

af Jarmanns intimeste Venner, havde netop været der og givet en detaljeret Beretning om, hvordan det Hele var foregaaet.

Krigsskolen havde havt Paaskeferie, og Jarmann havde nydt Fritiden i fuldt Maal: sovet, levet høit og moret sig dygtigt. Men til Kammeraterne havde han sagt: jeg sætter ikke min Fod i Krigsskolen mere, nu vil jeg dræbe mig. Heller ikke dennegang havde de troet paa hans Trusler, skjønt de vel vidste, at han for længe siden havde gjort op sit Regnskab med sig selv og overvundet den naturlige Feighed. Den sidste Ferieaften var de og han i Theatret. Jarmann var i ypperlig Stemning under hele Forestillingen, og var siden med de intimeste Venner i et muntert Drikkegilde. Men ud paa Natten blev han efterhvert alvorligere, og gjentog flere Gange med Bestemthed, at han ikke vilde møde paa Krigsskolen den følgende Dag. Han vilde skyde sig. De andre slog det først hen i Jøn og spotted blodigt hans sentimentale Weltschmertz, som de kaldte det. Men Jarmann blev ved sit og tog tilslut en gribende Afsked med dem. De vare alle stærkt bevægede. Natten havde han tilbragt hos en Pige. Fra hende var han gaaet Klokken sex om Morgenen, og havde klappet nogle Børn paa Kinden og smilt fornøiet, idet han rolig og let spadserte udover Munkedamsveien. — — —

— Nu faar du altsaa noget virkeligt at holde dig til, naar du skal skrive Slutningen af Bogen din, bemærkede jeg til Eek; — du havde jo tænkt at la Jarmann dræbe sig?

— Ja, for det maatte han konsekvent gjøre efter en saadan Udvikling og i den Situation, han til Sommeren vilde komme i.

— Oprigtigt talt, forstaar jeg ikke ganske det der; men jeg har jo talt saa lidt med Fyren ... Det, jeg ikke kan forstaa, er, at han gaar hen og forlader Livet,

uden at ha slaast med det. Han har jo aldrig i sine Levedage vidst, hvad det egentlig vil sige, at kjæmpe med Livet — Samfundet, om du vil. Han har ikke lidt Nederlag og af den Grund blet bitter og hadefuld. Ingenting kunde han og ingenting vilde han udrette. For Pokker — findes der ikke baade her i Landet og i alle andre Lande Masser af Folk, og det ovenikjøbet mange store Begavelser og gode, kundskabrige Mennesker, som er mindst ligesaa misfornøiet med den nuværende Samfundsorden som Jarmann var; men jeg ser ikke andet, end at de hamrer løs og arbeider af al Magt og Evne.

— Alt det der kan jeg før. Men det kommer ikke mig eller Jarmann ved, Som *han* var *maatte* han handle . . . Vent bare, til Bogen min kommer ud, saa skal jeg nok baade vække Folks Sympathi for Fyren og bevise, at det er Samfundet, som har dræbt ham — dette pene, pyntelige, moralske Samfund, som vi nu leve i, og som vel snart vil komme til at dræbe flere slige som ham.

— Ja, ja, kjære dig Hermann, jeg forstaar dig godt, og dersom du havde skudt dig, vilde jeg ikke sætte noget Spørgsmaaltegn ved din Handling; men i dette Tilfælde — — Naa, ja, lad os bare faa Bogen din, saa snart som muligt. Imidlertid kan vi jo være enige om at være uenige.

* *
*

Nogle Dage efter traf jeg Kadet Eek paa Gaden og blev spurgt, om jeg tænkte paa at følge Jarmann til Graven. Selvfølgelig, svarte jeg. Han fortalte da, at Jarmann vilde faa almindelig Begravelse, akkurat som en Kristen, og som Kadet vilde han blive jordet paa Krist Kirkegaard; hele Krigsskolen, baade Lærere og Elever, skulde følge Eek, og nogle andre Kadetter havde været

hos Præsten og spurgt om han havde noget imod, at den Dødes Venner sørged for Musik og Sang under Begravelsen. Det havde Præsten intet imod. Men han vilde da gjerne vide, hvad Slags Sang det var, der skulde synges.

— Ja, det var en af Landstads Salmer — Nr. 628.

— Ja, saa men. Det er vel de to første Vers, da — ikke saa?

— Ja, det er det.

— Det kunde jeg nok tænke mig. Ja, ja, mine Herrer, som Dere vil.

Det var et Udslag af Tolerance, som de neppe havde ventet fra den Kant. De hilste taknemmeligt, stod op, gik ud og undred sig saare.

Saa kom Begravelsesdagen. Veiret var graakoldt og klamt, saa Folks Næsetip og Øre var violetrøde, Ætheren var dækket over med et bælggraat Skylag og gjennem Gaderne føg Sand og Smuds, jaget af en sur Vaarvind.

Begivenheden syntes at rangere med en større Ægtevielse, for den havde trukket mange Tilskuere.

Der var Lediggjængere, som vilde dræbe Tiden før Middag, Madamer i Kyse og falmede Wienerschawl og med Tøirosetter paa Skoene, gamle Koner og Sypiger fra Hammersborgs skidne Enetages Huler, og larmende Gadearabere, som legte Røver og sprang og droges med hverandre, saa Shingelstenene sprat om dem og tørre Kviste og Blade knustes med kradsende Lyd under deres Fødder.

Ved Indgangen til Kirkegaarden stod nogle unge Damer af Jarmanns Bekjendtskab; en af dem havde han tyvkysset Dagen før han skjød sig; han havde gjort det raskt og leende, saa hun umuligt kunde blive sint paa ham . . . Ogsaa var han jo saa vakker i Uniformen . . .

I alle Vinduer, som vendte ud mod Kirkegaarden.

sad Piger og Koner og Børn og trykkede sine smudsige Ansigter mod Ruderne, for at fange et Glimt af Præsten og Følget.

Til venstre for Gravkapellet stod nogle Smaagrupper af ølfede Fruentimmer med Belladonnaglans i de frække Øine og grovt sminkede Ansigter under fjærprydede Hatte, som stod tilveirs paa højt opsatte Mængder af Stry og Haar. De fleste af dem betalte sin Tribut til Anledningen ved at troppe op i sort; kun en og anden af disse ulykkelige, udstødte, bar Professionens skrigende Farver og flagrende, brogede Silkebaand; men alle bar megen Guldstads og hanskestramme Sko, hvis høie Hæle sad pinligt langt fremme.

I og omkring Kapellet stod Krigsskolens Officerer og Kadetterne, alle i Gallauniform; ved Udgangen Jarmanns Venner og Kjendinger.

Hermann Eek, som nu var saa frisk, at han kunde gaa ude, var kommen tilstede tidligere end de andre, støttet til en af sine nærmeste Venner og ivrigste Meningsfæller, Stud. med. Fredrik Wang. Den samme Wang har Tilnavnet »Forstaaelsens Apostel«, fordi han til alle Tider postulerte, at kun Eek og han havde den rigtige Forstaaelse af, hvorledes Samfundet burde ordnes, for at det skulde blive muligt at leve i; alle de andre var Dusinmennesker,

Eek havde taget Feltstol med og placerte sig ved Siden af Kisten. Han tog Notitsbog og Blyant frem, for at referere Præstens Tale: den kunde jo blive brugelig til Bogen, mente han. —

Præsten retted sig op, som for at begynde, og der faldt Stilhed over Mængden, baade inde og ude; kun Vognrammelen i Akersgaden og Skrigen af støiende Gutter langt borte, hørtes.

Alle, som vilde følge, var komne; Tiden var inde. Man hoste og klarte Struberne, Sangene foldedes raslende

tilrette mellem Fingrene, og saa toned Ordene frem, triste og haabløse:

Gaa nu hen og grav min Grav!
Jeg er træt, nu vil jeg slumre,
lægge ned min Vandringsstav,
hvor de sidste Skygger skumre,
lægge mig til Hvile ned,
fare bort herfra i Fred.

Ak, i Verden er det koldt!
Alt dens Lys er kun en Skygge,
og hvor dristigt, høit og stolt
vi end vore Anslag bygge,
som en Røg de dog forgaa,
Himlen kan de aldrig naa!

Præsten talte kortfattet, var forsigtig og lod til at anstrænge sig for at være overbærende. Han talte om de sørgende Forældre og Søskende og om den ulykkelige, unge Mand. som laa der: Han var jo dog et Menneske. Dog! Han var kommen paa gale Veie og var falden som et Offer for Tidens stygge Tanker og burde saaledes være et advarende Eksempel, advarende mod farlige Venner og farlige Ideer osv.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Kisten førtes ud og Musikken begyndte. Det var en pompøst dyster Sørgemarch, hvis Basunparti skar som et langtrukkent Smertensskrig henover Gravene, bønfaldende, trodsigt.

Tilskuerne trængtes støjende tilside af Ligfølget. Et underligt Følge!

Der var de stramme Officerer, enkelte af dem med Ridderkors, og Kadetterne i sine vakre, nette Uniformer, med hvide Hansker og bølgende Fjær, og saa Jarmanns frivillige Følge: nogle elegantklædte, andre velklædte og

atter andre saa-som-saa; flere med sorte Benklæder, en med ganske lyse, et Par med graa og en med brune; nogle med Vinterfrakke, en og anden uden, flere med Vaarfrakker, en med Floshat.

Hvormange Hansker de havde tilsammen, eller hvormange Knapper deres Klær manglede, var ikke saa let at sige. De fleste af dem var Folk, som just ikke havde det godt, — nogle, fordi de ikke gad, andre fordi deres Evner ikke kongruerte med deres Interesser og Tilbøjeligheder. Der var Studenter, Kunstnere og Departementsfolk, yngre Journalister og Digterspirer. Flere af dem var Dele af eller Tangenter til Intelligensproletariatets Cirkel — den Ring af urolige, unge Hoder, som navnlig hver Lørdag Aften, mere eller mindre fuldstændig, skimtedes gjennem Tobaksrøgen rundt et af de store Marmorborde i Studentersamfundets — Faldgrubens — Kafé, og som til dagligt Brug kaldtes Banden.

Alle sammen kjendte vel hverandre, men de dannede dog helst Klikker hver for sig. Kun ved Lejligheder som denne, naar der skulde demonstreres — ved Foredrag, ved Møder og Optog eller ved Theaterforestillinger, der udfordrede Godtkjøbsmoralen — som f. Eksempel da Lindbergs Selskab spillede »Gengangere« paa Møllergadens Teater — kort sagt: naar Fællessynet paa nogen Maade kræved det, da kom de sammen tæt i tæt, som de Korkepropper, der i Uvejr ses ved Stranden og i Havnene, sluttende sig sammen i Grupper paa Vandet, indtil Stormen er over og de atter af Strømmen skilles og føres hid og did.

Nu havde en kjær Vens, en god Bekjendts Død samlet dem. Den havde samlet dem, ikke fordi de alle havde opfattet, hvorfor han havde dræbt sig; der var maaske kun en, som mente at ha forstaat ham fuldt ud. Men alle følte, at det, deres Ven havde lidt under og som havde drevet ham til at ta Livet af sig, det

var Tanker, Følelser og Erfaringer, som ialfald var beslægtet med deres egne. Og der var mere end en af dem, som slugte Graaden i Halsen, da Kisten skjultes af den Muld, hvoraf Vaarens haabvækkende Smaablomster snart vilde kige op og nikke til hverandre i de linde Luftninger.

Rosenkrantz Johnsen.

Om det juridiske Studium og Forholdene ved det juridiske Fakultet.

Det vil være i alles Erindring, med hvilken Energi Dr. Pingel for nylig paa Rigsdagen har draget dette Æmne frem, og hvilken indgaaende Behandling der blev det til Del dèr. Allerede dette, at saamange Talere rejste sig enten til Angreb eller Forsvar for Forholdene paa dette Omraade, som de nu er, synes mig tilstrækkelig at vise, at noget galt maa der være. Og skjønt Dr. Edvard Brandes vel egentlig havde Ret i, hvad han bemærkede, at Behandlingen af disse Spørgsmaal laa udenfor Rammen af det Lovforslag, som gav Anledning til Debatten, maa de juridiske Studerende dog være Dr. Pingel taknemmelig for, at han har taget Tyren ved Hornene, eller maaske hellere sige, stukket Foden i Myretuen. Rimeligvis kommer der ingen praktiske Reformer ud deraf. Imidlertid maa det ikke overses, at mangen en Forandring i disse Forhold ikke behøver at ske af Lovgivningsmagten, men kan iværksættes administrativt, og at mange andre Forhold hverken lader sig forandre af Lovgivningsmagt eller af Administration, men kun af en kraftig Opinion. Meget vilde derfor allerede være vundet, hvis en saadan kunde skabes. At yde et lille Bidrag hertil er Formaalet med nedenstaaende Fremstilling.

Jeg vil forudskikke endnu en Bemærkning. Ingen

maa vente i det følgende at finde noget nyt. Manglerne her er saa iøjnespringende og Midlerne til deres Afhjælpning paa mange Punkter saa nærliggende, at alle de, der har følt og lidt under Manglerne og derfor har ræsonneret over Forholdenes Forbedring, sikkert har sagt sig selv overordentlig meget af det, der her vil blive udtalt, ligesom ogsaa allerede adskillige har draget det offentlig frem. Særlig Anledning til denne Bemærkning har jeg taget deraf, at jeg under en Discussion for nylig i »Studentersamfundet« om dette Æmne blev opmærksom paa, hvilken Overensstemmelse, endog i Detaillerne, vedrørende disse Spørgsmaal, der hersker i de forskjelliges Tankegang, som have beskjæftiget sig dermed. Jeg maatte idelig sige mig, at netop saadan havde jeg selv tænkt det.

Det er en bekjendt Ting, at naar man spørger en juridisk Student, hvorfor han har valgt at studere Jura, faar man yderst sjælden et bestemt Svar. Der ligger i Reglen ingen Følelse af, at han har Kald dertil, til Grund for hans Valg. Snarere er det en Følelse af, at han ikke har Kald til noget andet, der bestemmer ham for Jurisprudentsen. Det er ogsaa bekjendt, at den juridiske Student derfor stadigt maa finde sig i et haanligt Traktement fra deres Side, der dyrker de mere »frie Videnskaber«; dels føler disse sig eller lader i hvert Fald, som de føler sig »kaldede«, dels mene de, at der er mere af den rene Videnskab i deres Studium. Selv en saadan Tort kan hænde den juridiske Student, som den, at en theologisk Kammerat kommer hen til ham og med Overlegenhed i Stemme og Miner spørger: »Den er vist noget tør, den Jura«? Man maa nu ikke glemme, i hvor tidlig en Alder, den studerende skal vælge Studierne, og der kan i Reglen ingen Bebrejdelse rettes imod ham for, at han endnu ikke er klar over sine Evner. Nogle bestemmer ogsaa den Opfattelse, at en Jurist kan bruges til Alt, andre lokkes af de mange

Embeder, andre bestemmes af et Ønske eller en Tradition i Familien (saaledes skal der her i Landet existere et Len, hvis Besidder ifølge Erektionspatentet skal være juridisk Kandidat med Laud); atter andre vælge med bestemt Klarhed over, at deres Evner gaa i andre Retninger, dette Studium og tager Examen deri, for at have noget i Ryggen, der kan assurere dem imod at komme paa Ladegaarden. Tidligere var de fleste Æsthetikere theologiske Kandidater; nutildags, i hvert Fald blandt de helt unge Æsthetikere, er der adskillige, der er juridiske Kandidater.

Blandt det juridiske Studiums Dyrkere er der saaledes faa, der ere kaldede. Her er strax en Vanskelighed, dette Facultet har at kjæmpe med: Mangel paa Lyst. Men denne Vanskelighed burde Facultetet ogsaa være sig bevidst. Professorerne burde ikke affektere, at de har at gjøre med unge Videnskabsdyrkere, men tværtimod burde de søge at besejre Vanskeligheden ved at gjøre Studiet saadant, at Lysten blev vakt, at Interessen efterhaanden skabtes, og ikke endnu mere svækkedes. Naar Bjærget ikke vil komme til Muhamed, maa sandelig Muhamed komme til Bjærget. Er der ikke megen videnskabelig Aand tilstede hos de Studerende, maa Professorerne benytte et mindre videnskabeligt Apparat.

En anden Vanskelighed og endnu større er naturligvis den, at det juridiske Facultet, foruden at docere en Videnskab, tillige skal være en Fagskole, og ovenikjøbet en Fagskole, som skal gjennemgaaes af Folk, som ikke senere kommer i samme Fag, men i mange højest forskjellige. Der skal saaledes bibringes den juridiske Studerende baade en videnskabelig Uddannelse og en praktisk Færdighed.

Jeg er begyndt med at pege paa disse Vanskeligheder, dels for ikke at beskyldes for at mangle Blik for dem, dels, fordi jeg mener, at man først rigtigt faar

Øjnene op for, hvor absurde Forholdene ved dette Facultet for Øjeblikket er, naar man af den følgende Fremstilling ser, hvor ringe Hensyn der fra Facultetets Side i Maaden, hvorpaa Studiet er anlagt, er taget til disse Vanskeligheder. Jeg gjør udtrykkelig opmærksom paa, at jeg i det følgende ikke saa meget vil beskjæftige mig med Studiet i sin Almindelighed, som med det, som det nu er, og at jeg særlig skildrer det med de Forhold for Øje, som nu hersker ved det juridiske Facultet.

Det er umuligt at se bort fra de øjeblikkelige Forhold, naar en Opinion skal skabes, selv om de paa Grund af visse Omstændigheder i personel Henseende, som ikke saa let vil gjentage sig, er særligt slemme i Øjeblikket. Desuden er alle de nuværende juridiske Professorer forholdsvis unge Mænd, saa en Forandring indtræder der næppe indvendig fra for det første. Forøvrigt har jeg set den Anskuelse fremsat, at Forholdene nu tværtimod var bedre end tidligere. Hertil vil jeg blot sige, at der er forskjellige Omstændigheder, der tyde paa det modsatte, bl. a. den, at Censorerne ved Examinerne stadig stærkere og stærkere klager over Tilbagegang i Kandidaternes Præstationer, samt at det i Motiverne til den nye Sagførerlov findes anført, at Dommerne klage haardt over Indlægenes tiltagende Slethed, hvilke for en stor Del skrives af de unge Kandidater i deres Egenskab af Sagførerfuldmægtige. Til Belysning af det gjensidige Højagtelsesforhold vil jeg blot i Parenthes bemærke, at jeg har hørt, at der ogsaa er Sagførere, der indskærpe deres Fuldmægtige, at de maa skrive Indlægene under den Forudsætning, at Dommerne er Idioter; maaske dette ogsaa er Grunden til, at de ikke er saa aandrige.

Troer man nu virkelig, at Facultetet er aldeles uden Skyld i denne Tilbagegang? Tyder dette ikke snarere paa en Decadence ogsaa ved Facultetet? Eller er det blot

de dumme studerendes egen Skyld? Forresten kom denne Paastand om Forbedring og Fremskridt stærkest paa Rigsdagen fra en Mand, der selv er Medlem af det rets- og statsvidenskabelige Facultet, og Folk er jo éngang tilbøjelige til at lovprise deres egne Varer.

Det retsvidenskabelige Studium omfatter Retten, der er (delt i 5 Discipliner: 1ste og 2den Civilret, Proces, Strafferet og Statsret), Retten, der har været (en Disciplin: Retshistorie) og Retten, som bør være (en Disciplin: Den almindelige Retslære, mere populært kaldet Retsfilosofi). Tildels udenfor denne Inddeling falder Romerretten, som er den 8de Disciplin, der doceres; om man vil henføre den under fremmed Ret eller til Retten, som den har været — hvad vel er det rette — eller henregne den til den komparative Retsvidenskab, er forøvrigt uden Betydning. Hovedinteressen knytter sig naturligvis til den først nævnte Del af Systemet, Læren om den existerende Ret; ved Examen er forøvrigt kun Retshistorie Bifag.

Knytter Hovedinteressen sig saaledes til Læren om den bestaaende Ret, samler ogsaa alle Vanskelighederne sig her. Vel kan man i det praktiske Liv faa Brug for sine Kundskaber i de andre udenfor liggende Discipliner, men dette er dog kun en mere indirekte og underordnet Brug, ligesom ogsaa almindelig Retslære, Romerret og Retshistorie — man kunde maaske kalde dem de theoretiske Discipliner — i kvantitativ Henseende repræsenterer forholdsvis lidt. I de andre 5 — som jeg modsætningsvis kalder de praktiske — Discipliner, med hvilke jeg i det følgende foreløbig alene beskjæftiger mig, kommer navnlig den Vanskelighed frem, der bestaar i samtidig at give den studerende en videnskabelig Uddannelse og et praktisk Begreb, ligesom det ogsaa er

disse Discipliner, der repræsentere det store og besværlige Lovstof.

Lad os da se, hvordan Facultetet løser den nævnte Vanskelighed, lad os kaste et Blik paa Lærebøgerne og paa Øvelserne ved Universitetet! Her møder da strax den Ejendommelighed, at alle Øvelserne ved Universitetet er rent theoretiske, og at Lærebøgerne ogsaa kun beskjæftige sig med Theorier og Doktriner. Efterat den praktiske Prøve ved Examen er bleveu afskaffet, har man kastet ethvert Hensyn til praktisk Begreb overbord. Jeg venter her at møde den Indvending, at det er umuligt efter Forholdets Natur at lade de studerende beskjæftige sig med praktiske Øvelser, og ligeledes ugjørligt at Forelæsningerne ledsages af Experimenter. Medicinerne t. Ex. — vil man indvende — har deres Hospital, deres Kadavere, men Juristerne mangler aldeles noget tilsvarende. Jeg kan ikke indrømme Rigtigheden heraf, men paastaaer tværtimod, at den samme praktiske Uddannelse, der gives de studerende i det medicinske Facultet, kunde opnaaes ogsaa indenfor det juridiske, og paa selvsamme Maade. Sæt, at Kommunen fyldestgjorde sin Pligt til at yde ubemidlede gratis Retshjælp i samme Omfang som den opfylder sin Pligt med Hensyn til Ydelsen af Lægehjælp gratis (eller for nedsat Betaling), hvis der med andre Ord bestod en Kommunalretshjælp for Ubemidlede, saadan som »Studentersamfundets«, men selvfølgelig med ganske andre Dimensioner, vilde det være den naturligste Sag, at paalægge de juridiske Studerende ex officio en vis Tid af deres Studietid at fungere her som Volontører paa samme Maade som de medicinske studerende gjør det paa Hospitalerne, hvorved tillige det vilde være opnaaet, at Kommunen fik den største Del af det Kontorarbejde, som er nødvendigt til en saadan Institutions Opretholdelse, udført gratis. Og den praktiske Uddannelse, de her vilde faa, vilde være ganske anderledes

udmærket end den, en juridisk Kandidat nu efter Examen kan opnaa, t. Ex. paa et Sagførerkontor. Thi det er klart, at jo længere man stiger ned imod Samfundets Dyb, des mere forviklede blive de menneskelige Livsforhold; oppe paa Overfladen, hvor Frygten for Skandale og mange andre Hensyn gjør sig gjældende, regulerer Livet sig saa let; her afgjøres Konflikterne ved mindelig Overenskomst, hist ved Rettens Hjælp og efter Lovens Bydende. Og jo mere forviklede Livsforhold, des vanskeligere juridiske Kombinationer! Derfor er det ogsaa sikkert, at »Studentersamfundets« Retshjælp, samtidig med at den løser sin Hovedopgave, tillige yder Hjælp — og en ikke ringe — paa dette Punkt, og at den burde omfattes, foruden baade af de fattiges og af de retlige Autoriteters, ogsaa af de juridiske studerendes og det juridiske Facultets varmeste Sympathi. Det er i hvert Fald en Fornøjelse at se, med hvilken Iver og Interesse juridiske studerende arbejde dernede.

Men, vil man indvende, der existerer nu engang ikke en saadan Kommunalretshjælp, og er heller ingen Udsigt til, at den i en nær Fremtid oprettes. Dog, derfor opgiver jeg ingenlunde Ævret. Jeg mener vel, at Interessen for Studiet vilde tiltage overordentligt, hvis den af mig nys skildrede Tilstand kunde realiseres, men kan det bedste ikke opnaaes, maa man lade sig nøje med det næstbedste, er man udelukket fra den virkelige Verden, fra Øvelser i Marken, maa man tage sin Tilflugt til Fictionernes Verden, til Øvelser indenfor selve Auditoriets Vægge. Jeg mener hermed, at der ingen Grund er til, at Øvelserne paa Universitetet udelukkende er af theoretisk Natur. Ad den anden Vej, ved at lade de studerende baade skriftligt og mundligt, som hinandens Modparter udføre fingerede civile Sager, eller ved at lade dem aktionere eller defendere en fingeret Forbryder, vilde de faa Øvelse i baade at skrive og tale for sig og blive bekjendte med de praktiske Former

paa Processens Omraade. Er Indlægene saa slette, som der klages over, bliver de næppe bedre ved at skjærpe Betingelserne for Adgangen til at blive Sagfører, naar en juridisk Kandidat strax kan blive Fuldmægtig hos Sagførere, der jo hyppigt netop overlade Indlægenes Udarbejdelse til deres Fuldmægtige, men Bedring opnaaes snarere ved en Forandring i Maaden, hvorpaa Studiet drives paa Universitetet. Som det nu er, fristes de studerende mangen Gang til at experimentere paa egen Haand, f. Ex. til at skaffe sig en Proces ved at injuriere en Kammerat, med hvem det saa er Aftalen, at han anlægger Injuriesag, blot for at se, hvordan det spænder af i Virkeligheden.

Men ogsaa her vil Talsmændene for den nugjældende Ordning møde frem med deres Indvending. De vil sige, at i alle de andre herhenhørende Discipliner med Undtagelse netop af Processen vil det være umuligt at udføre den Slags Experimenter. Hertil vil jeg svare, at saadanne Procesøvelser, som jeg nys har nævnt, i Virkeligheden ikke blot vilde blive Øvelser i at bevæge sig i processuelle Retsforhold, men ogsaa vilde udstrække deres Virkninger til de andre Dele af Systemet igjennem de materielle Retsforhold, der maatte danne Grundlaget for de fingerede Processer. Baade Strafferetten og Civilretterne vilde ad denne Vej blive ført ud i Livet. Og selv om dette ikke indrømmes, er der dog en anden Vej, ad hvilken Forelæsningerne og Lærebøgerne kunde træde i Forbindelse med Livet. Kjendskab til, hvorledes dette udfolder sig, kan nemlig ikke blot erhverves ved selvstændig Deltagelse i det — det være sig i den virkelige juridiske Verden eller i en fingeret — men erholdes ogsaa, omend paa langt nær saa grundigt og anskueligt, igjennem Domssamlingerne og Formularbøgerne. Jeg mener selvfølgelig ikke, at det burde paalægges de Studerende paa egen Haand at granske i disse Kilder, hvad ogsaa vilde medføre, at de maatte

anskaffe sig dem, hvorved de i forvejen saa betydelige pekuniære Vanskeligheder, der er forbundne med dette Studium, endnu mere vilde forøges, men det burde være Professorernes Opgave, at bibringe de studerende dette Begreb. Ved paa Forelæsningerne at referere Indholdet af særlig karakteristiske Domme, vilde Professorerne oprulle for de studerende en Række Billeder, der, idet de anskueliggjorde det Retsforhold, Talen var om, dels vilde fæste det i de studerendes Hukommelse, dels vilde sætte deres Fantasi i Bevægelse, og det samme vilde naaes ved i Lærebøgerne som et Anhang til den theoretiske Fremstillig at aftrykke de vigtigste og i det daglige Liv hyppigst brugte Formularer, t. Ex. i Processen Formularen til Stævninger af alle Slags, Formularen til en Fogedrekvisition, til en Forligsklage til en Skifteanmeldelse o. s. v.; i Tingsretten Formularen til et Skjøde, en Panteobligation; i Obligationsretten Formularen til et Gjældsbrev, en Vexel og alle Arter af Kontraktsforhold, i Familieretten Formularen til en Ægtepagt, i Arveretten Formularen til et Testamente o. s. v. o. s. v. — Nu er Forholdet det, at Praxis (ɔ: Domstolenes og Administrationens Afgjørelser) sjofles saa meget som muligt, idet den som oftest omtales med smaat i en Note under Texten, og at der ikke i en eneste Lærebog, end ikke i Processen, findes en eneste Formular, hvorimod der i den sidste Disciplin paa mange Sider f. Ex. gjøres Rede for, hvad der skal findes i en Stævning.

Men hvad findes der da i Lærebøgerne, naar intet af dette er der? Hvad er det, der fylder disse bindstærke Værker, disse baade 12 og 14,000 Sider? Lovene findes jo i Lovsamlingerne, de praktiske Afgjørelser i Domssamlingerne og forskjellige Tidender, Formularerne i Formnlarbøgerne. Med hvad bliver da Lærebøgerne fyldte? Svaret er dette: med Videnskab ɔ: med Theorier, Doktriner, systematiske Inddelinger, fyldte i den Grad, at Hukommelsesarbejdet netop knytter sig til

dette Stof, at det, at huske Lovenes Indhold og Datoer er for intet at regne mod at huske Theorierne. Her er alle Vanskelighedernes, alle Klagernes Udspring. Det positive Lovstof er slet ikke uoverkommeligt, det lykkes det nok Hukommelsen ved lidt Anstrængelse at beherske; det kan læres paa forholdsvis faa Aar — saa faa Aar, som de danske Jurister behøver til at tage deres Examen. For »Latinerne«, der ikke lære en Tøddel mer af Lovene end de danske Jurister, optages den mer end dobbelt saa lange Tid, de maa bruge til deres Examen, mest af at lære Theorier, deriblandt gamle, skimlede og mugne. Hvem har ikke gjort den praktiske Prøve paa Rigtigheden heraf, da han læste til Examen! og hvilken juridisk studerende vilde ikke ønske, at der i Stedet for det for nogle Aar siden udkomne Lovexcerpt, hvorfor der slet ingen Brug var, var udkommet et Theoriexcerpt!

Men saa faar ogsaa den juridiske studerende en grundig videnskabelig Uddannelse, han bliver en Logiker paa en Hals, i Virkeligheden den eneste rigtige Logiker! Og den Nytte, han vil have heraf senere i Livet, er aldeles uvurderlig! — vil det lyde i Kor fra de fornøjede. Ja, var det juridisk Videnskab, var det juridisk Logik, der fandtes i Lærebøgerne, skulde jeg ikke sige et Ord. Thi var det end tør Kost at leve af alene, indeholder Logiken en saa stor Skjønhed og Harmoni, og tilfredsstiller dog en dyb menneskelig Trang, at den juridiske studerende vilde have baade Glæde og Udbytte af saadanne Undersøgelser. Men det, der findes i Lærebøgerne, er ikke andet end Qvasi-videnskab og juridiske Snurrepiberier. Det er Argumentationer, som Professorerne maa have udklækket i deres Ansigts Sved eller opfundet i et overspændt Øjehlik, Tankegange eller Vridninger, som jeg er vis paa, at Professorerne, om man en Dag overraskede dem med en Anmodning om paa staaende Fod at repetere dem, ikke

kunde gjøre igjen, dem skal den juridiske Studerende kunne rekonstruere paa Kommando, skjønt de er hans Tankegang i den Grad fremmede, at han, hvis det lykkes ham et Øjeblik at gribe dem i Luften, betragter dem med samme Øjne som de, hvormed man ser paa et mærkeligt Dyr eller en anden Raritet. Og lykkes det ham som sagt i et saligt Øjeblik at gribe dem, da er han vis paa, at han et Par Dage efter fuldstændig har glemt dem. — Heller ikke maa man tro, at det blot er de nulevende eller fungerende Professorer, hvis Theorier skal læres; nej, man gaaer tilbage til Ørsted og hans Forgjængere og fører deres Theorier frem, og derefter alle de, der er opfundne i Tiden mellem ham og Nutiden, og det, skjønt de naturligvis alle erklæres for stupide. Var det end saa, at disse ældre Theorier var Udtryk for den Tids Opfattelse, i hvilken de var blevne til, kunde deres Fremstilling endda have historisk Interesse. Men saadan er Forholdet ikke. Der spores intet Fremskridt i Opfattelsen eller Forhold til samtidig paa andre Omraader gjængse Anskuelser, men blot Vilkaarlighed og Lyst til at sige imod. Og naar saa alle de ældre Theorier ere førte frem, hyppigt klassificerede og rubricerede paa det smukkeste, da falder Lærebogens Forfatter over dem og anretter et frygteligt Blodbad paa dem alle, saa han af bar Blodtørst har udtømt alle sine Kræfter, naar han kommer til Udførelsen af den positive Opgave, at begrunde sin eller, hvad der efter hans Fremstilling er det samme, den eneste holdbare Theori. »Hvad han egentlig mener selv« er næsten altid vanskeligst at udfinde; enten findes der slet ingen selvstændig ny Theori, eller ogsaa er den ikke til at faa fat paa, indfiltret og omringet som den er af alle de gamle og fældede. Naar denne Methode drives systematisk, faar man Mindelser om den Tid, da man gav sig af med Konjugationer eller Deklinationer eller med at scandere Metra. Det hele gaar ligefrem paa Melodi.

Hør f. Ex. denne: 6 Meninger. 1ste Mening: 3 Argumenter for, 4 imod: 2den Mening: 4 Argumenter for, 5 imod, 3die Mening: 2 Argumenter for, 3 imod. Tidligere var det saaledes, at den blev Sejrherre, der kunde rykke frem med flest Argumenter, og man gjorde Spillet op ved blot at tælle sine Argumenter, uden at se paa deres Kvalitet; nutildags vejer man dem ogsaa, men kan dog ikke bare sig for ogsaa at tælle, og for at faa saamange Argumenter som muligt til Udstyrelsen af en Theori, forsømmes intet. Der er f. Ex. et Reglement af 1836 for den sorte Ret paa Trankebar. De Løjer, der i denne Retning er drevne med denne stakkels sorte Djævel, er storartede. Passer dens Regel, hedder det: »Endelig kan ogsaa henvises til Reglem. 13. Juli 1836, hvis Forskrifter netop stemme hermed«, Passer den ikke, hedder det: »At Reglem. 13. Juli 1836 indeholder noget modsat, hidrører fra, at det er en speciel Lovregel«. Og til den Grad har Professorerne Blod paa Tanden, at er der ingen Modstandere at opdrive paa Markedet, f. Ex. i ikke tidligere behandlede Dele af Systemet, da laver Professorerne selv en Kontrapart, lægger ham den modsatte Mening af deres egen i Munden, udstyrer den paa Skrømt med en Forsvarsargumentation, og naar den saaledes er bleven passende vanskelig at gjendrive, er det dem dog muligt — naturligvis koster det Møje, men Hæderen er saa des større — at reducere den ganske in absurdum. Som man ser, den lystigste Kamp mod Vejrmøller! — Det værste, der kan hændes er dog, at en Professor dør (eller gaar af) i Ens Studietid, navnlig naar dette sker henimod Slutningen, efterat man endelig har tilegnet sig den hedengangnes (eller afgaaedes) System. Det er som en Ulykke, der er hændt En, og man føler en Sorg, der sikkert er ligesaa stor som den afdødes Venners. Thi et halvt Aar efterat den nye er udnævnt, udgiver han noget, der hedder »Noter« (d. e. til Forgjængerens Værker), hvilke ere særlige

berygtede, fordi de kun gaa ud paa at forkjætre Forgjængerens Værk, hvormed man netop var bleven fortrolig. —

Saaledes er den grundige Videnskabelighed beskaffen, der gives den juridiske Studerende. Prof. Scharling har paa Rigsdagen sagt, at de juridiske Professorer ikke bestræbte sig for at uddanne de studerende til Videnskabsmænd. Nej i Sandhed! Men, naar han tilføjede, at Bestræbelserne derimod gik ud paa at give dem en grundig videnskabelig Uddannelse, da er det, ret besét, nærmest en grundig Uddannelse til Rabulist, at den juridiske studerende faaer.

Jeg mener nu i Modsætning hertil, at i det juridiske Facultet bør Professorerne hverken bestræbe sig for at uddanne de studerende til Videnskabsmænd eller for at give den en videnskabelig Uddannelse, men derimod for at uddanne deres juridiske Fantasi. Jeg troer nemlig, at det er umuligt, at det juridiske Studium overhovedet kan drives videnskabeligt, og at Forsøg i denne Retning kun fører til saadanne Resultater, som de ovenfor skildrede, men jeg troer ogsaa, at det er ganske unyttigt at beklage, at Forholdet er saa. Thi det er ikke det, Juristen faar Brug for, videnskabelig exact Tankegang, nej det er netop sin juridiske Fantasi han skal anvende i Livet; jo mere han har af dem, des større bliver han som Lovgiver, som Dommer, som Advocat. Det vilde imidlertid føre alt for vidt i denne korte Afhandling, der som sagt nærmest har til Hensigt at give et Billede af Forholdene, som de i Øjeblikket er ved det juridiske Facultet, at komme dybere ind paa det vanskelige og store Spørgsmaal, hvorledes Uddannelsen og Lærermethoden, naar den skulde gaa i denne Retning, skulde anlægges. Jeg har kun villet pege paa denne Juristernes nye Verden, men jeg vil ikke begive ind i den, dels fordi det, som sagt, ligger udenfor disse Bemærkningers Hensigt, dels fordi jeg er vis paa, at mange andre, naar de vilde tage det Æmne op til

Drøftelse, kunde give det en ganske anden dyb og indholdsrig Behandling end jeg føler mig i Stand til. Dog vil jeg med et Par Ord skitsere, hvad jeg mener. Dette, at Loven og Livet skulde indgaa en saadan Forbindelse i den juridiske studerendes Tanke, at han, naar han fik Loven i Haanden, var i Stand til at gjøre sig Rede for, hvilke Livsforhold der faldt ind under Lovens Omraade og hvilke udenfor, hvilke der omfattedes direkte af Loven og hvilke af dens Analogi, hvilke Forhold, der maatte heherskes af den, fordi de hørte til de Tilfælde, som dens Forudsætning eller Konsekvens drog med ind under den, og hvilke Forhold der maatte beherskes af den modsatte Lov, fordi de var de modsatte af de, der af en af de fornævnte Grunde droges ind under Loven; eller omvendt saaledes, at han, naar en Række Livsforhold førtes frem for hans Tanke, var i Stand til at løse dem op i deres Sammenhæng og føre hver enkelt af Delene hen under sin Lov, og ikke, som han nu gjør, til den eller den Side i den vedkommende Lærebog. Han skulde uddannes saadan, at han kunde se hvad der laa indenfor selve Loven, hvad der laa ved Siden af den, hvad bagved den, hvad foran den og hvad helt udenfor den. Thi det er det, der er Dommerens Opgave, naar han skal begrunde sin Dom, Lovgiverens, naar han skal redigere sin Lov, Advocatens, naar han skal kunne forudse sin Sags rimelige Udfald. Hertil behøver han ingen almindelige Sætninger, men et stort Fond af tænkte eller virkelige konkrete Tilfælde. Paa denne Maade vilde ogsaa Forelæsningerne og Opgaverne faa Stof og Indhold, Examinerne blive virkelige Prøver, og den juridiske Kandidat — uden at have erholdt nogen praktisk Uddannelse — dog ikke møde i det praktiske Liv saa ganske blottet for alle Forudsætninger til blot nogenlunde at kunne gjøre Fyldest som nu.

Thi hvordan møder han nu? Ja, det vilde være interessant at følge en ung juridisk Kandidat paa hans

første Veje som Dommerfuldmægtig eller Sagførerfuldmægtig. Man vilde se ham idelig gaa bag over af Forfærdelse og Forbauselse over, at det »ser saadan ud i Virkeligheden«, som han havde tænkt sig ganske anderledes efter den Fremstilling, Lærebøgerne har givet deraf. Og det maa fraraades alle og enhver at henvende sig til ham, hvor de træffer ham; han er endog et meget farligt Menneske, der let kan bibringe Lægfolk forfærdelige Retsvildfarelser, og han burde i Begyndelsen af sin praktiske Virksomhed optræde med en Visk Halm bag Øret saaledes som de Heste, der bider; den, der f. Ex. i en Retssal i en snæver Vending vil have et lille Vink om, hvad han skal gjøre, gjør bedre i at henvende sig til Retsbudet; gjør den samme Lægmand sig Bekymringer for en Vexel eller et andet Kontraktsforhold, faar han sikkert bedre Besked hos den nogenlunde opvakte yngste Kontorist paa et Handelskontor. Jeg vil nu slet ikke tale om Landboforhold eller Næringsvæsen; jeg véd ikke, hvor langt jeg her skal gaa ned, for at finde den nybagte juridiske Kandidats Undermaaler. Ogsaa paa en anden Maade gjør han sørgelige Erfaringer. Thi nu gaar det først rigtigt op for ham, hvor bundløs uvidende han egentlig er paa næsten alle Omraader. Træffer han paa et Forhold, han ikke har truffet i Lærebøgerne, er han aldeles raadvild. Det falder ham ikke ind at forsøge at finde den Lovbestemmelse, der nærmest vedrører det og paa egen Haand at fortolke denne; nej saa bliver han endda bedre tilmode, naar han kan huske, at det var paa det og det Sted i den og den Bog, at det eller et lignende Tilfælde var omtalt. Og tænker han sig saa om, begynder det at dæmre for ham. »4 Meninger« udbryder han glad; en var »forældet«, en »begrebsstridig«, en indeholdt en petitio principii. Og han ser det hele for sig, som han havde det opstillet i Marginen, med »pro«er og »contra« er og Argumenterne numererede. Men vil han erindre sig den rigtige Anskuelse, saa

sænker Taagen sig, og han mærker, at netop af den har han ingen Erindring beholdt, enten fordi den i selve Lærebogen har været taaget udtrykt, eller fordi Indgangen til den gjennem alle de urigtige har været saa lang og saa tornefuld, at han har mistet Kræfterne inden han naaede til Ende.

Jeg nævnede ovenfor Examinerne, Skriveøvelserne og Forelæsningerne, og jeg skal derfor i denne Sammenhæng omtale dem lidt nærmere. Dog ikke Forelæsningerne. Om disse vil jeg blot sige det, at det er ganske overflødigt, ja ligefrem Tidsspilde at besøge dem, da de i Reglen er Dictatforelæsninger; jeg kan heller ikke tale om dem af den Grund, at jeg aldrig har besøgt nogen egentlig Forelæsning i min Studietid, og derfor mangler Erfaring her. Man maa nu ikke tro, at jeg derved danner nogen Undtagelse eller har stemplet mig selv som en Driver og en Person, der er uværdig til at blande sig i Discussionen om det juridiske Studium. Jeg maa tværtimod hævde, at det netop var af Flid, jeg ikke gik paa Forelæsninger, og jeg kan forsikre, at hverken jeg eller de af mine Kammerater, der bar sig ad paa samme Vis, følte sig det mindste generede heraf ved Examen. Bestemmelsen om, at man skal have hørt, jeg troer det er 12, Forelæsninger for at kunne indstille sig til Examen, volder heller ingen Vanskelighed; naar man blot indfinder sig paa Forelæsningens første og sidste Dag og skriver sig paa Listen (eller beder en Bekjendt om at skrive En), er alt i Orden. Forøvrigt gjælder hver Skriveøvelse for 3 Forelæsninger, og har man derfor deltaget blot i fire saadanne, kan man spare sig alle Formaliteter. I det hele maa det siges, at som Forholdene nu er, fortjener den Ros, der søger at slippe igjennem Examen ved Hjælp af saa meget Humbug som muligt, thi den, der for ramme Alvor gifter sig med Studiet og gaar ind i Jurisprudentsens Bjærg, hvis Labyrinter og Krinkelkroge og Vinkler og bugtede Veje jeg nylig

har skildret, som lukker sig inde med alle disse Theorier og bliver en Samler af disse Snurrepiberier, han maa — hvis han da ikke er en saadan »Stifinder i Urskoven«, som Dr. Pingel har talt om i Folketinget, — blive ødelagt moralsk og intellectuelt, han maa blive afvænnet med at se sundt paa nogetsomhelst Forhold og maa tilsætte Evnen til at lade sin Tanke bevæge sig i lige Linier og give sine Tanker Udtryk i noget, der kan kaldes en personlig og simpel Stil. Hvorledes den traditionelle Stil i de juridiske Lærebøger er, kan det ikke nytte at forsøge at skildre for udenfor staaende, man maa gaa til selve Kilderne for at faa noget Begreb derom. Man kan sige, at den er tung og omskrivende, upersonlig (Ordet »jeg« bruges aldrig), uden Billeder eller Forestillingsudtryk; aldrig hæver eller sænker sig eller tager Fart for atter at blive rolig, man naar dog ikke at give nogen Forestilling om den Stilform — eller rettere Mangel paa Stil — i hvilken saadanne Værker som f. Ex. Prof. Ewaldsens Obligationsret eller Prof. Matzens Statsret, navnlig dens første Del, er skrevne, og i Sammenligning med hvilken den Stil, Dr. Georg Brandes nedsættende kalder »den egentlige juridiske Kandidatprosa«, bliver fin og stemningsfuld. Dog er der Undtagelser; saaledes er Prof. Deuntzers Skifteret skrevet i et klart og smukt Sprog, som gjør Læsningen af dette Værk til en ligefrem Nydelse i Sammenligning med Tilegnelsen af de andre Lærebøger. Hvor let man kan blive stavnsbunden til visse juridiske Vendinger og Ord, der idelig gaar igjen, viser en lille Anekdote om en juridisk Professor. Naar han talte om sin Kone, kaldte han hende »angjældende«.

Men det var Examenen jeg kom fra. Det er som bekjendt den skriftlige Del af denne, der er den afgjørende, og man skulde derfor tro, at den var indrettet saaledes, at den fortrinligt afspejlede Kandidatens Modenhed og Kundskaber, og udenforstaaende, som i Aviserne

læser Examensspørgsmaalene, hildes maaske ogsaa i en saadan Tro, men i Virkeligheden bliver der stukket dem Blaar i Øjnene ved den Maade, hvorpaa Spørgsmaalene affattes. Der er slet ikke Tale om nogen selvstændig Besvarelse, om nogen Udarbejdelse; det, der fordres, er et Aftryk, et Referat; og gik man ærligt til Værks, maatte man affatte Opgaverne efter følgende Formel: »Der ønskes et Referat af Professor X's Udvikling angaaende det og det Spørgsmaal«, og var det ikke for Skams Skyld, kunde der gjerne tilføjes: »i den og den Lærebog pag. x — pag. y«.

Imellem Professorerne og Kandidaterne hersker der en fuldstændig samstemmende Forstaaelse af, at Forholdet er saadant. Selve Opgaven, som hyppigst har til Gjenstand et af disse vanskelige Fortolkningsspørgsmaal, hvorom de mange Meninger med de forskjellige Argumenter for og imod er fremsatte, viser Rigtigheden af mit Udsagn, ligesom ogsaa den Omstændighed, at der kun indrømmes Kandidaterne 3 Timer til Spørgsmaalets Besvarelse, altsaa kortere Tid end der gives en Artiumskandidat til at skrive en fransk Stil i. At den studerende, der aldrig er bleven øvet i selvstændig Fortolkning og Anvendelse af Loven, ved denne Lejlighed ingen selvstændig Løsning kan give, er selvfølgeligt; og kunde han det, vilde Tiden ikke slaa til. Et Exempel er bedre end mange Ord. Ved den nylig afholdte juridiske Examen blev ved den skriftlige Del følgende Spørgsmaal givet i almindelig Retslære: »Hvilke menneskelige Livsforhold bør efter almindelige Retsgrundsætninger beherskes af Statsmagten« — at besvare paa 3 Timer!! Overfor saadanne Forhold er det egentligt — Kyniskheden fraset — ligegyldigt, om en meget bekjendt juridisk Professor virkelig har udtalt de klassiske Ord, at den juridiske studerendes Opgave ikke er producerende men refererende, al den Stund at Omstændighederne, baade Maaden hvorpaa han er

forberedt til Examen og Maaden hvorpaa denne afholdes, nøder ham til at indskrænke sig til at være refererende. Opgav Facultetet Forsøgene paa at uddanne den juridiske studerende »videnskabeligt« og kom mere ind paa at uddanne hans juridiske Fantasi, kunde Stoffet til Examensopgaverne ogsaa hentes udenfor Lærebøgerne, og Besvarelserne anderledes vise Kandidatens Modenhed og juridiske Begreb.

Jeg giver forøvrigt ganske den Tanke min Tilslutning, der gaar ud paa at omdanne Examenen og delvist gjøre den til en Art Magisterkonferents, hvor den studerende frit valgte sig et større Æmne til en grundig og indgaaende Behandling. Jeg mener nemlig, at en saadan grundig og selvstændig Fordybelse i ét Æmne, gjør det langt lettere at bevæge sig paa de andre Omraader.

Jeg indlader mig imidlertid ikke nærmere paa, hvorledes denne Tanke skulde realiseres. Da det som sagt her er mit Hovedformaal at skildre den nuværende Tingenes Tilstand, maa jeg overlade andre at paavise Reformerne.

Inden jeg forlader denne Del af Systemet, der beskjæftiger sig med Retten, som den er, vil jeg dog med et Par Ord berøre den Omstændighed, at der fra Facultetets Side ingen Plan haves for, hvad der her medtages, og hvad der ikke doceres, men at de studerende ganske er overladt til Professorernes Vilkaarlighed og Specialstudier. Kaster en Professor sig f. Ex. særlig over Skifteret og herom udgiver en — af alle for udmærket erklæret — Haandbog, maa den studerende med Sindsro finde sig i, at hans Examenspensum forøges med ca. 800 Sider. Jeg har hørt, at en af Professorerne for Øjeblikket, efter Opfordring af Boghandlerforeningen, udarbejder et større Værk om den litterære Eiendomsret. Mon det nu ogsaa er Meningen at docere dette Æmne paa Universitetet og indrangere Værket, naar det lykkeligt

er udkommet, mellem Lærebøgerne? Hvis saa er, ser man, at der ingen Grænser er for Vilkaarligheden. Kriminalproces doceres derimod yderst lidt og gjøres slet ikke til Gjenstand for Examination; Læren om Forsøg og Meddelagtighed er i Strafferetten kun lige skitseret; som man ser, er det slet ikke de uvigtigste Dele, der blive ubehandlede, og de vigtigste, der blive behandlede. I Statsretten er Læren om Statsforvaltningsretten ganske gaaet ud af Spillet, hvorimod Læren om Statsforfatningsret er nedlagt i et meget voluminøst og meget berygtet Værk af Professor Matzen.

Om denne Disciplin, Statsretten, vil jeg gjøre et Par Bemærkninger af den Grund, at den Anskuelse fra forskjellige Sider er bleven fremsat, at denne Disciplin helt burde afskaffes. Jeg kan nemlig ikke være enig heri, og de Grunde, der anføres for at stryge denne Disciplin, forekommer mig heller ikke fyldestgjørende. Man siger saaledes: Statsforfatningsret er kun for Rigsdagsmænd, og ikke alle juridiske Kandidater blive Rigsdagsmænd, om end mange — i Kraft af Sætningen: En Jurist kan bruges til alt, — bliver det. Men det er urigtigt at paastaa, at Statsforfatningsret kun vedrører de professionelle Politikere, Rigsdagsmændene; i et Land med en constitutionel Forfatning vedrører Forfatningens Ordning alle Landets Borgere i deres Egenskab af Statsborgere; bliver de end ikke alle Rigsdagsmænd, bliver de alle Vælgere. Men skal Vælgerne ikke drives til Valgurnen som en Flok Stemmekvæg, maa de have Kjendskab til Forfatning, og paa den Maade blive vi alle Politikere. Nu er det klart, at denne Kjendskab til Forfatningens Ordning, den fødes Vælgerne ikke med, den maa bibringes dem, og derfor er det i en fri Stat nødvendigt, at der er Folk, der igjennem Taler paa Vælgermøder og i Foreninger og gjennem Aviserne kan udbrede denne Kjendskab. At kunne virke for denne Opgave, bliver altsaa Udbyttet for den juridiske Kandi-

det af, at han i sin Studietid har beskjæftiget sig med Statsret. Her er netop en Felt, hvor de theoretiske Studier er paa sin Plads, og jeg er tilbøjelig til endog at tage Ordet for, at Undervisningen i dette Fag udvides til at blive komparativ; det rette Blik for sit eget Lands Konstitutions Fortrin og Mangler vinder man først ved at sammenligne den med andre Staters; saa meget mere Glæde af sit Kjendskab til andre Statsforfatninger vilde man have, som man igjennem Aviserne stadig holdes à jour med hvad der sker i Udenrigspolitiken. Vil man indvende, at man igjennem Aviserne faar fornøden Oplysning ogsaa om sin egen Statsforfatning, spørger jeg om, hvor man da skal faa Folk fra til at skrive de »ledende« Artikler, naar der intet Sted doceres Statsret. Jeg synes, at alt i Skolernes øverste Klasse burde Statsretten i sine Hovedtræk læres. Der tales saa ofte om, at noget hører med til »almindelig Dannelse«, i Modsætning til Fagdannelsen, og med sit Udgangspunkt i denne Modsætning vil ingen benægte, at man ved at stryge Statsret, stryger ethvert Hensyn til Sætningen: Non scolæ, sæd vitæ discimus. Jo dybere Kjendskab til sit Lands Forfatning og til Forfatningsliv overhovedet man har, des bedre en Statsborger er man; derfor træffes her i Landet de, der er mest opfyldte af Forbittrelse og Indignation over vor nuværende Forfatningstilstand med al dens Hykleri, især indenfor Juristernes Kreds; saalænge de personlige Rettigheder ikke krænkes, saares Ikke-Juristernes Følelser kun ringe; Juristernes Bevidsthed krænkes derimod allerede ved, at der gjøres Skaar i de politiske Rettigheder. Jeg tænker ogsaa, at Hovedgrunden til at Statsret ønskes fjærnet fra det juridiske Facultet, for Øjeblikket bunder i den nuværende politiske Tilstand og kan søges indenfor selve Facultetets Sammensætning. Og det skal indrømmes, at det vilde være ønskeligt, om man under en Tilstand, der nærmer sig en Suspension af Forfatningen, ogsaa kunde paa Universitetet suspen-

dere Læren om Forfatningen, eller i hvert Fald ikke lade Stillingen som Ypperstepræst i det ene politiske Parti forene sig med Stillingen som Lærer i Statsret, især naar samme Ypperstepræst ikke generer sig for ved selve Examensbordet at virke i sit ypperstepræstelige Kald og her gjøre Krumspring foran den Ark, hvis højtbetroede Tjener han er ved f. Ex. at forbyde Kandidaten at sige »grundlovgivende« Rigsforsamling eller at kalde et Valg »en Udtalelse af Vælgerne«, ligesom det ogsaa maa være ubehageligt for samme Ypperstepræsts bekjendte Respekt for Overbevisningens Frihed, naar han ved Examen kommer til — for sligt sker naturligvis tilfældigt — at examinere udprægede og offentlig erklærede Modstandere af den Tro, han bekjender sig til, i selve denne Tros mest bestridte Lærdomme; dette Tilfælde er nemlig indtruffet. — —

Jeg har nu skildret den Del af det juridiske Studium, hvis Indhold er den bestaaende Retsorden, og skal herefter sige et Par Ord om Studiet af den almindelige Retslære ɔ: Retten, som den bør være, og Studiet af en tidligere bestaaende Ret, — den romerske og danske.

Studiet af den almindelige Retslære eller det retsfilosofiske Studium, som det for Øjeblikket dyrkes ved Universitetet, har i Modsætning til den positive Retsvidenskab til sit nærmeste Formaal at paavise Forholdet mellem den positive Ret og Moralens Idé og herved at bestemme Retsideen som Ideen om Rettens Indhold og Omraade. Denne Videnskab ser altsaa bort fra enhver gjældende af positive menneskelige Viljesakter udsprungen Retsorden og opstiller en ideal Retsorden, hvor de menneskelige Livsforhold ordnes overensstemmende med deres egen indre Natur. Netop paa dette Punkt adskiller det juridiske Studium sig fra det theologiske, at det ikke som dette, der til sin Forudsætning har den officielle Kristendom, er bundet til den bestaaende Tilstand, men har en Disciplin, der tager Sigte paa en ideal Retsorden.

Og det juridiske Studium, hvis Dyrkeres Blik paa hele det øvrige Omraade er vendt nedad og fortabt i Lovens Bogstavfortolkning, har i denne Disciplin en Ørn, der hæver sig op over Jordens Love, og ligesom den, der staaer over Indgangen til Universitetet, har sit Blik vendt mod det »himmelske Lys«. Men ak, sjælden er en Fugls Flugt bleven stækket saa grundigt som denne retsfilosofiske højtstræbende Flyvers er bleven det af Professor Goos, der for Tiden er Docent i dette Fag! Thi saa underligt det end klinger, bruger han denne Del af Systemet til i den at gjøre Propaganda for den gjældende Ret, forherliger her den bestaaende danske Ret som den ideale, ved gjennem en Række Undersøgelser frem og tilbage som Regel at ende med at vise, hvorledes Retsideens Krav netop fyldestgjøres ved de Regler, der gjælde i dansk Ret, denne Ret, der dog ikke, som det tydske Riges, er samlet og bearbejdet i systematiske Kodifikationer, men er uharmonisk i en ganske sjælden Grad, fordi den bestaar af lutter Stumper og Brudstykker, sammensat som den er af Bestemmelser, der er spredte over et Tidsrum af mer end 200 Aar, lige fra Chr. V's Danske Lov af 1683 til Nutiden, og hvorpaa der kun holdes sammen ved Hjælp af et overordentligt vidtgaaende Bevillingssystem. Jeg vil nødig gjøre Professor Goos Uret, og derfor har jeg udtrykkelig sagt »som Regel«, og skal tilføje, at hans Fremstilling har en vis Frihed, naar der er Tale om de til Grund liggende Principer, og at det særlig er i Detaillerne, i de forskjellige Institutioners Ordning, at hans Glæde over Danmark og dets Retstilstand ytrer sig. Tag f. Ex. hans Skildring af Retten i Familieforholdene. (Goos: Forelæsninger over den almindelige Retslære. Fjerde Hæfte. 1885). Den er aldeles typisk og den er særlig god at faae Forstand af, dels fordi den som den sidst udkomne Del af Værket staar paa Udviklingens Højde,

dels fordi vor Lovgivning her er særlig forældet og der her hersker en Overflod af Traditioner og Fordomme, som man paa Forhaand maatte vente at blive befriede for i den ideale Retsorden. Jeg vil nævne nogle Exempler. I den ideale Retsorden er Ægteskabet efter Goos's Fremstilling ikke en Privatsag, hvis Indgaaelse blot kræver en offentlig Kundgjørelse; nej Statens Anerkjendelse og Kirkens Velsignelse kan ikke undværes, og Kirkens Velsignelse er endda ikke en frivillig Sag, den er obligatorisk og kan kun undgaaes i særlige Nødstilfælde, præcis altsaa som i dansk Ret, jfr. D. L. 3—16, Fr. 30. April 1824, L. 13. April 1851, medens Lande som Frankrig, England og Tydskland desværre paa dette Punkt er sørgeligt langt fra det ideale; ligeledes er i den ideale Retsorden alle Kjønsforbindelser udenfor Ægteskabet »løse«. I Virkeligheden er dette ene Exempel saa godt som ti, da Ægteskabet jo spiller Hovedrollen i Familieretten. Den ideale Retsorden kjender imidlertid ogsaa uægte Børn, og deres Forhold til deres Fader kræver Retsideen ordnet netop som hos os; endvidere har Goos ikke noget imod en Sørgetid o s. v.

Som man ser, en fuldstændig Apotheose, højsalig Kong Christian den 5te paa Retsudviklingens Højdepunkt! Intet mangler uden ét; den Behændighed, som er fornøden til Udførelsen af saadanne Kunster. Nu er der ikke den selv ganske unge juridiske studerende, som ikke »merkt die Absicht und wird verstimmt« og forbløffet vender sig til sin Manuduktør med Spørgsmaalet: Jamen er det ikke netop saadan i dansk Ret?

Uhyggeligst ser der dog ud indenfor de to Discipliner, jeg endnu ikke har omtalt, Retshistorie og Romerret. Jeg troer, at man ganske rolig kunde lade disse to Fag gaa ud af Systemet, og jeg gad se, hvormange Stemmer der i en Forsamling af ældre og yngre Jurister vilde løfte sig imod et saadant Forslag. — Retshistorien er der ingen Grund til at omtale nærmere, den

er der ingen, der tager au serieux. Den er Bifag, og der gives intet Spørgsmaal i den ved den skriftlige Examen, hvorfor Studiet af denne Disciplin næsten udelukkende dyrkes i det Tidsrum af ca. 4 Uger, der ligger mellem Examens skriftlige og mundtlige Del. Kandidaterne fordele sig i 2 Hold hos en Manuductør — en 15 Stk. paa Holdet; Exemplarer af det brugelige Værk (som ikke er trykt) er der ikke tilstrækkeligt af, men man enes 2 à 3 om ét; de af Forgjængerne samlede Tabeller over hvilke Spørgsmaal, der ved Examen er blevne givne, bearbejdes statistiskt, og den paa Grundlag heraf gjorte Beregning over »hvad der høres i« lægges til Grund for Studiet saaledes, at saa godt som alt det øvrige springes over. — Jeg tænker, at en Kommentar her er overflødig.

Vilde det maaske derfor heller ikke af de Studerende føles som nogen mærkelig Lettelse, om Retshistorien fjernedes fra Studiet, er Forholdet et andet med Romerretten. Denne er nemlig et Hovedfag, paa hvilket der maa anvendes ikke saa ringe Tid og Flid. En radikal Bortskjæring af dette Fag vilde derfor allerede være et stort Resultat. Jeg kan tænke mig, at en Lægmand vilde forsvare Bibeholdelsen med en Henvisning til den comparative Retsvidenskabs Nytte, men jeg kan ogsaa tænke mig, at enhver til Faget hørende vilde smile ad denne Betragtning. Thi skal Studiet af denne Disciplin virke comparativt, maa det være et Studium af den virkelige romerske Ret, saaledes som den foreligger samlet i Corpus juris Justiniani, altsaa et Kildestudium af selve de romerske Lovsamlinger og af de romerske Juristers Udtalelser. Men hertil kræves ganske andre filologiske Forudsætninger end de, hvormed den studerende nu møder, og skal Studiet ikke udarte til Humbug, bliver det nødvendigt, ikke blot at opgive at kjæmpe for Udryddelsen af Undervisningen i Latin i den lærde Skole, men tværtimod at udvide den Maalestok, i

hvilken Latinundervisningen nu drives. Man lade sig ikke skuffe af, at man paa de fleste juridiske studerendes Reol finder det bekjendte corpus juris i de 3 tykke Bind, men man høre, hvorledes Undervisningen her sker. Den vedkommende Professor opgiver de studerende, hvilke Lovsteder de ved ethvert Spørgsmaal har at citere som Bevis for, at de romerske Love har indeholdt det, de efter Lærebogens Fremstilling skal indeholde; disse Citater anbringes foran i Corpus, hvor der findes en Index over Indholdet. Vil den studerende imidlertid indlade sig paa at slaa disse Citater efter og oversætte dem, slaar hans latinske Kundskaber ikke til; han finder enten slet ingen Mening i Citatet eller den modsatte af den, han ved, han skal komme til. Det kan derfor, selv med Citaterne opgivne, være vanskeligt for ham i Besvarelsen af Opgaven at henføre hver Citat paa det rette Sted; een Maade, at hjælpe sig frem paa, er da den, i hvert Citat at understrege et Par Ord, der antyde Stedets Mening; en anden og nyere Methode er den, slet ikke med et »jfr.« eller »se« at benytte hvert enkelt Citat til hver enkelt Regel, men at vedhænge Citaterne ude i Marginen, mer eller mindre spredte eller anbringe dem alle i Slutningen og overlade Professorerne og Censorerne Resten. Udelukket som den juridiske studerende saaledes er fra Kildernes Indhold og fra derved at kontrollere Rigtigheden af Lærebogens Fremstilling, indskrænker han sig til at lære denne udenad, — det lykkes naturligvis mer eller mindre godt — lave sit Corpus til efter Recepten eller laane et tillavet, øve sig lidt i at haandtere det — har han laant sig frem, laaner han tillige »Nøglen« til det — og et halvt Aar efter Examen har han glemt hvert eneste Ord undtagen maaske nogle latinske Udtryk og Floskler, som i Forening med den tilsvarende Samling Citater og Fraser fra den latinske Literatur, som han medbragte fra Skolen, udgjør hans »classiske Dannelse«. Noget Begreb om Romernes Handel og Vandel faar han

heller ikke af Lærebogen; denne, for Øjeblikket afdøde Prof. Aagesens, beskjæftiger sig mest med at paavise, at en stor Mængde formueretlige Grundsætninger, hvorpaa den danske Formueret er bygget, allerede vare anerkjendte og fulgte af de romerske Jurister. Der er endog dem, der paastaa, at Aagesen benyttede den romerske Ret i sine egne Theoriers Tjeneste; faktisk ligner Fremstillingen i hans Lærebog om Romerretten paa mange Punkter hans Fremstilling i Indledningen til den danske Formueret.

Skulde jeg udtømmende behandle det foreliggende Æmne, var der endnu adskillige Spørgsmaal at drage frem her, f. Ex. det om Examens Deling, baade det, om Hensigtsmæssigheden af, at Examenen udstykkedes paa samme Maade som i det medicinske og det theologiske Facultet, og det, om det formaalstjenlige i at indrette to Examiner, en »udvidet«, som f. Ex. skulde tages af dem, der vilde have Adgang til at blive Dommere i Appeldomstole og Højesteretssagførere, og en »almindelig« for alle andre — en Ordning, hvortil jeg har hørt, at Facultetet selv har et Forslag liggende. Men Behandlingen heraf vilde føre altfor vidt. — Nogle vil maaske undre sig over, at Manuduktørvæsenet slet ikke er omtalt her, da dette dog er noget ejendommeligt for det juridiske Studium, og altid, naar Talen falder paa dette Æmne, er det første, der trækkes frem, og af mange gjøres til den egentlige Syndebuk. Men netop fordi dette Forhold er kjendt og omtalt af alle, saa der slet intet nyt er at sige derom, har jeg ladet det ligge. Derimod skal jeg til Slutning sige et Par Ord om et andet Forhold, der forøvrigt staar i Forbindelse med Manuduktørvæsenet, nemlig Forholdet mellem de studerende og Professorerne i det juridiske Facultet. Naturligvis kjender jeg kun rygte-

vis Forholdet indenfor de andre Faculteter, og skal derfor ingen Sammenstillinger anstille; kun dette tør jeg uden Frygt for Modsigelse udtale, at ved intet andet Facultet er der en saadan Afstand mellem de studerende og Professorerne. Enhver juridisk Student, til hvem man vilde omtale en af hans Professorer under Benævnelsen »Lærer«, vilde smile. De studerende har deres Manuduktører og føler ingen Længsel efter Professorerne. Og disse, fra hvem de indledende Skridt til et personligt Forhold maa komme, føler paa deres Side ingen Længsel efter de studerende. Man misforstaa mig ikke; her er ikke Tale om en kjølig, discret Maade at omgaaes paa; nej her er slet intet personligt Forhold. De Professorer, hos hvem den juridiske studerende ikke har gaaet paa Skriveøvelse, og det er tidt over Halvdelen, risikerer han derfor ikke at have set, i hvert Fald ikke vexlet ét Ord med, førend han sidder ligeoverfor dem ved Examensbordet, hvor Lejligheden saa gribes til en Præsentation, idet Professoren spørgende siger: »Det er Hr. —«? Maaske de to Professorer, hvis Virkekreds ikke alene kan søges indenfor Universitetet, men som tværtimod færdes meget i andre og større Forsamlinger end de, de juridiske Høresale rummer, paa hine Steder gjøre Bekjendtskab med enkelte juridiske studerende, og at Bekjendtskabet endog udvikler sig til et Protektionsforhold; det tør jeg naturligvis ikke benægte; men disse Interesser, der saaledes kan knytte dem sammen, vedrører ikke Studiet. Og desuden er jo Professorernes Tid stærkt optaget. Hvad personligt Forhold troer man f. Ex. der kan komme i Stand mellem de studerende og Prof. Matzen. Jeg husker — det var i Begyndelsen af Aaret 1887 — at der paa det Manuduktionshold, hvor jeg læste til Examen, blev Spørgsmaal om, hvorvidt noget i Statsretten vilde blive forlangt til Examen, et Spørgsmaal, kun Prof. Matzen kunde besvare. Én sagde saa: »Der bliver ikke andet for, end at en af os maa drage ud i

Landet efter ham, og interpellere ham derom paa et Vælgermøde«, og en anden tilføjede: »eller opsøge ham paa »Avisens« Redaktionskontor«, uden at der dog var nogen, der havde Lyst til nogen af Delene. Men disse Ytringer er typiske for Stemningen mellem de studerende. Og i den trange Examenstid, hvad Trøst og Hjælp tror man saa, at den studerende finder hos Professorerne? Kan han, hvis han er nedslaaet eller mistvivlende om et heldigt Udfald, søge til dem, og hente Opmuntring og Vished? Nej han kan ikke, thi Professorerne og Censorerne har vedtaget den Ordning, at der, inden Censuren over de skriftlige Fag er afsluttet, slet ingen Besked maa siges de studerende om, hvorledes deres Opgaver staaer; — man huske, at den skriftlige Del er den afgjørende, og at der ingen Examen er, hvor Udfaldet er en saadan Livssag for Kandidaterne som her, fordi selve Loven har sat sin Laud- eller Haud-Etikette paa de forskjellige juridiske Embeder og Bestillinger —; Bekjendtgjørelsen af Censuren er derfor blevet en Forestilling, der rummer megen dramatisk Effekt. Det skal indrømmes, at dog en enkelt af Professorerne forsaavidt danner en Undtagelse, som han har opgivet den fornemme Tilbagetrukkethed, der præger de andres Væsen overfor de studerende, og som er saa meget mærkeligere, som dog et Par af disses øvrige Færd ikke præges af Fornemhed; jeg behøver ikke at nævne, hvem denne Undtagelse er, thi enhver, der er kjendt med Forholdene, véd, til hvem jeg sigter.

Det skulde heller ikke paa nogen Maade undre mig, om Facultetet vilde afvise dette og lignende Angreb som aldeles ubeføjede paa samme Maade som ét af dets Medlemmer allerede gjorde det paa Rigsdagen. Professorerne leve i én Verden, de studerende i en anden, og der gaar ingen Vej mellem disse to Verdener. Men denne Mangel paa Vexelvirknieg har gjort den ene Verdens Beboere blinde og uforstaaende for de Mangler,

der klæbe ved Studiemaaden, medens Beboerne af den anden Verden har resigneret og opgivet Haabet om Forandring.

Dog i dette Øjeblik synes det jo, som om en Luftning kan spores; en Bevægelse har rejst sig, og selv om den igjen dør hen, har den dog været saa stærk, at den vil efterlade sig Efterdønninger. Bedst var det naturligvis, om den vilde holde sig, og om andre vilde følge det givne Exempel og søge, at give den frisk Vind i Sejlene.

Et Forsøg i denne Retning er, som sagt, denne Artikel. Den hviler naturligvis kun paa et personligt Indtryk, men jeg troer ikke, at dette Indtryk er væsentligt forskjelligt fra andres, og det har i hvert Fald det Fortrin, at det hviler paa Erfaringer fra de seneste Aar. Paa én Ting kan man trøstigt stole: det bliver værre og værre. Blev mine Samtidige og jeg pidskede med Svøber, vil vore Efterkommere blive hudflettede med Skorpioner. Men heri ligger ogsaa et Haab om, at det Tidspunkt snart vil naaes, hvis det ikke allerede er naaet, da Forholdene er blevne til den Grad absurde, at en Revolution af sig selv vil indtræde.

Erik Henrichsen.

Om Modernt Drama och Modern Teater.

Af August Strindberg.

Teaterfrågan är visserligen icke af de mest riksvigtiga eller verldskakande, men har alltid förmågan att hålla sig uppe, vara ontslitlig och draga intresset till sig.

I Filosofernas och Köpmännens stora kulturländer har man icke haft någon national dramatik på mansålder, och man har lefvat med ändå, till och med frambragt tidehvarvets största tänkare, statsmän och uppfinnare, hvilket jäfvar den äldre sägnen att dramat skulle vara det högsta uttrycket af ett folks kultur-tillstånd.

Af pågående teaterkriser har man å ena tidan velat draga den slutsatsen att teatern vore en utdöende konstart, å den andra att denna konstart endast vore på efterkälken och behöfve moderniseres efter tidens fordringar för at åter kunna intaga sin temligen anspråkslösa plats såsom bildningsmedel. Det kan icke nekas att det ligger något arkaistiskt i teatern sådan den ännu konstrueras, stor som en cirkus, öppnande sig till scenen med en grekisk-romersk triumfbåge, prydd med emblemer och mascarons påminnande om århundradena före Kristus. Det röda draperiet, den lysande ridån, okesterns från antiken bibehållna plats, falluckorna som leda ner till Karon, det vidlyftiga maskineriet som skall nedföra gudar att afsluta femte akten, allt leder minnet tillbaka till uråldriga tider, då teatern var platsen för religiösa och

nationella fester; och än synas massorna vandra till teatern med fordran att få se ett stycke verldshistoria eller åtminstone bilder ur eget lands häfder som upplifva stora minnen om betydelsefulla händelser. Och statsteatrarna må man derför icke förtänka att de behålla denna rol, på samma gång öppnande sina portar till minnesfesterna och erbjudande en mötesplats der statens hufvudmän träffa delegerade af folket att mottaga hyllning — eller något annat.

Denna sega folkföreställning om teatern såsom företrädesvis en festlokal, en arena der grannt klädda krigare, furstar och damer uppträda i massa, och der hemlighetsfulla, helst oförklarliga händelser passera i slottssalar, vildskogar eller löpgrafvar, hänger så fast att ett succèsstycke oftast måste gå i den genren.

Det är åtta dagar sedan jag i helt andra ärenden än att se en pjes, besökte en af Köpenhamns teatrar. Jag hade min plats intagen klockan sju för att få vara med om presentationen af alla de spelande, hvilken ju skall ega rum i första akten. Affischen angaf namnen på tjugofyra skådespelare, hvoraf jag slöt att det ville blifva något rigtigt handlingsrikt stycke af.

Ridån går upp och det händer något galant småäfventyr med värdshuspigan, som jag icke kunde få något intresse af. Derpå inträder en handfull banditer af hvilka en mindre del återfunnos på affischen under rubriken fäktmästare, och hvilka skröto med bedrifter, utan all förmåga att locka mitt deltagande, då de voro af den art att de nu umgällas med tukthus. Det kommer en bättre klädd herre in och ackorderar om ett lönnmord hvors arvode rörde sig på höga siffror; derpå inträder en adelsmann och får något spektakel med banditerna — det var mig omöjligt att utröna arten och ändamålet af förhandlingarne och när ridån föll kändes det rigtigt lätt att vara fri från så intrasslade intriger.

Efter en stund befinnes hela teaterpersonalen samlad

i en varggrop omkring en dragkärra; ett litet barn fuskas fram ur sidokulissen, en maskerad person, som jag visste var skådespelaren herr den och den — och sålunda Hertig af Mantua — går smygande omkring och invecklar handlingen, så att jag med blyertspennan måste föra protokoll öfver de uppträdande, för att icke bli alldeles villrådig, helst ett tumult uppstår, i hvilket jag icke längre kan skilja vän från fiende; och när en af hjeltarne stupar, hoppas jag vara fri från at följa dens hopsnärjda öden, och efter en lämplig gallring af den talrika personalen faller ridån igen.

Efter sexton år går ridån opp igen, alldeles som i Ulysses von Ithacia, och utan att tidens tand satt något vanprydande spår på skådespelarens manliga skönhet; det köpes klingor för deras vigt i guld, och så impliceras några fruntimmer i komplotterna — några nya hufvudpersoner införas — men nu är klockan redan 8 och 15, och jag måste ta Helsingörtåget. Derför fick jag aldrig se den puckelryggige sjelf, men jag hade sett nog för att af denna representation inse huru litet jag hade att hoppas från den stora publikens bevågenhet för framtiden.

Denna Paul Févals folkekomedi från 1852, ättling i nerstigande linie från Alexander Dumas' neger-romantik, kunde ännu finna öron, i stånd att fatta sammanhanget af denna för mig olösliga röfvarhistoria, träffa åskådare som kunde hålla i sär tjugofyra uppträdande personer, intressera sig för det som icke hade det minsta propos. Jag hade frågat mig från början: hvad kommer allt detta mig vid? Det rör mitt hjerta och sinne lika litet som Polens affärer, och jag inbillade mig att de skickliga skådespelare som nödgades agera äfventyret skulle känna sig bra litet uppbyggda af att spela på kostymen och intrigen.

Detta var dramat från 1830, återupplifvandet af Shakespeare och Spanska Dramat genom Victor Hugos

Cromwell och Hernani, alltså redan då en återgång till äldre stadier, som ju var romantikens hufvudsakliga uppgift på alla områden, och dermed börjar kanske teaterns förfall.

Att nemligen upptaga en konstform från renässanstiden, hvilken ju kunde vara tidsenlig när menniskornas fantasi var så lifligt upprörd att man kunde umbära dekorationer, var otvifvelaktigt ett missgrepp, skuru mindre, då vid 1830, när förtviflan öfver reaktionen framtvingat längtan bort från samtid, antingen tillbaka i framtid eller långt framåt i utopier om det fullkomliga samhällsskicket. Men hvad som hos Shakespeare kunde bli hufvudsak då utstyrseln var ingen, nemligen det psykologiska förloppet, det måste hos romantikerna bli försummadt, då så mycken tid åtgick till mellanakterna och apperatans skötande. Derför måste man bygga intresset på intrigen, om hvilken de handlande måste deklamera, tills de blefvo ihåliga.

Det romantiska dramat, eller det stora skådespelet, blef äfven anledningen till upprätthållandet af en stor skådespelarpersonal med dess vådor: uppkomsten af ett teaterproletariat, då ju endast styckena fordrade tre eller fyra skådespelare af rang och alla de tjugo andra voro dömda till sekunda- och tertiaroler för kanske lifstiden, för att icke tala om uppkomsten af oberäkneliga utgifter för kostymer och dekorationer med deraf följande kassabrister.

Bredvid, denna urartade form af dramat, utvecklade sig dock en högre, som hade sina rötter i föregående tidehvarf. Racine's och Corneille's psykologiska analyser hade icke blifvit föråldrade af formella skäl, utan de förlorade sin lifskraft under trycket af en oupplyst despots all vextlighet förqväfande regering.

I Molière hade det franska dramat inträdt i ett stadium, der all utstyrsel lemnades, och själslifvets skiftningar blevo till den grad hufvudsak att Tartuffe's

härliga vivisektion försiggår på ett golf med två taburetter. Redan nu är personalen minskad och hufvudintresset håller sig strängt fast vid ett par första-plans figurer.

Dermed är stilen för den moderna komedien gifven, går fram med små variationer genom Diderot, Beaumarchais, föryngras i Scribe och Augier, höjer sig till stor stil i den med orätt förgätne Ponsard, för att falla ner i det obetydliga hos dekadenten Sardou.

Sardou är representanten för den sjunkande kejsar-komedien, slutet på en period, och får som sådan bära huggen när en ny tid bryter in. Men så hade Sardou missbrukat alla teaterns ressurser för att hålla intresset omkring sina urlakade typer, sina trådslitna intriger. Allt spår af menskligt lif har försvunnit ur Sardous pjecer, der alla tala som om de voro födda redaktörer af skämtblad, och der hufvudfrågan blir densamma som folket ställer för sig när de läsa en kolportör-följetong: hur kommer det att gå? När så denna kejsardömets man fortlefver som en anakronism under republiken, med hvilken en ny verldsåskådning banar sig väg, måste han bli vittne till huru sökandet efter den nya formeln för nytidens drama antager karakteren af en kapplöpning, hvars pris ännu icke är taget oaktadt många lystade ansatser gifvas.

Det fins några som vilja datera det nya dramat från bröderna Goncourts, Henriette Maréchal, uppfördt på Théatre Francais redan 1865 och uthvissladt. Men skälen till denna datering äro icke väl grundade, då Goncourt'erna representera en kristlig fysiologisk riktning från äldre tid och i formen endast begagnade några djerfheter, som hvarje periods realistika rigtning förr förslått att använda.

Säkrare kommer naturalismens drama att framdeles räkna Zolas Thérèse Raquin som första milstolpen, och derbredvid sätta året 1873.

Man har i våra dagar af oförståndig demokrati velat upphäfva all rang mellan konstverk, för att dermed de många småtalangerna skulle få känna sig i nivå med de större; man har på andra områden än teaterns dikterat majoritetsbeslutet att alla konstverk voro lika goda, bara de voro lika väl utförda och man har tillochmed hört uttalas att Bastien Lepage's tråkiga och sentimentala tiggare hade lika värde som Munkaczis Kristus; man har med ett ord velat upphöja det obetydliga till samma rang som det betydliga. Zola, hvilken i egenskap af naturalist icke kan försmå det oändligt lilla som *ingrediens*, har deremot aldrig dyrkat det lilla såsom stort efter Kristen uppfattning, utan han har med fullt medvetande om det berättigade i sin kraft häfdat det starkas rätt, sökt det betydelsefulla, och ur den lilla verkligheten urtagit essensen, framvisat den regerande naturlagen, och insatt detaljen i sitt sammanhang, såsom den underordnade maskindelen.

När han derför nalkas teatern att på allvar pröfva nya metoder, så grips han genast af ett stort och starkt motiv, här ett mord på den ena maken för att den andra skall vinna friheten att välja om. Men han går icke till väga som Dumas eller Augier och ursäktar mordet till en del med den då rådande lagstiftningen som icke tillät skilsmessa, han hvarken ursäktar eller anklagar, ty dessa begrepp har han strukit, utan inskränker sig till at skildra förloppet, ange handlingens motiv, visa fram dess följder; och i de brottsliges samvetsqval ser han endast en yttring af störd social harmoni, följderna af vana och ärfda föreställningar.

Thérèse Raquin är ett nytt uppslag, men såsom hemtad ur en roman ännu icke fullkomlig i formen. Den känslan har dock författaren haft att hans publik skulle lättare illuderas af större enhet i rummet, hvarigenom handlingen starkare inpräglade sina hufuuddrag, att åskådaren vid hvarje ridå-uppgång måtte förföljas af

minnena från föregående akt, och sålunda genom den återkommande miliöns inverkan fängslas af handlingen. Men för svårigheten att få ett före och efter brottet, faller han i felet att lägga ett år mellan första och andra akten. Förmodligen vågade han ej bryta mot gällande lag om enkeåret, eljes skulle en dag mellan akterna varit nog och stycket verkat mera helt. Jag har derför en gång föreslagit en teaterdirektör, som jag ville förmå att uppföra Thérèse Raquin, att han skulle lyfta bort första akten, hvilket kan ske utan afsaknad, och jag har nyss sett en afliden fransk Zolaist i ett arbete om naturalismen framlägga samma förslag[1]).

Med Renée synes Zola ha gjort ett återtåg till den häfdvunna Pariserkomediens former, med större språng i tiden och rummet än som är förenligt med etr modernt skeptiskt sinnes svårighet att låta narra sig att tro på teaterns konventioner. Samtidigt blir i denna pjes psykologien försummad, karaktersteckningen förtunnad och det hela melodramskizzeradt i behandlingen, kanske den vanliga följden af romaners bearbetning för scenen.

Med Thérèse Raquin hade den stora stilen, det djupa gräfvandet i menniskosjälen för en stund dragit uppmärksamheten åt sig, men inga efterföljare synas våga sig fram. Likväl har man sedan 1882 velat inregistrera Henri Becques Corbeaux såsom vägbrytare. Mig synes denna pièce vara ett missförstånd. Om konsten skall vara som man sagth ett stycke natur sedt genom ett temperament, så finnes verkligen i Becques Korpar ett stycke natur, men temperamentet saknas.

En fabrikant dör i första akten, efter att, bland mycket annat, hans son i scenen först skämtsamt uppträdt kostymerad i fadrens nattrock — ett alldeles obehöfligt litet puts, hvars betydelse jag icke fattar, och som dramaturgen troligen tagit med derför att det händt

---

[1]) Louis Desprez L'Evolution naturaliste.

i verkligheten ur hvilken den tråkriga och temligen betydelselösa händelsen är tagen. Efter fabrikantens död komma advokater, kompagnonen och obetalda eller betalda fordringsegare och spoliera arfvet, så att familjen kommer på obestånd. Det är allt!

Der ha vi det så mycket efterlängtade *vanliga* fallet, *regeln,* det allmänt-menskliga, som är så banalt, så intetsägande, så tråkigt att man frågar sig efter fyra timmnars pina: den gamla frågan: hvad rör detta mig? Detta är det objektiva som är så älskadt af dem som sakna subjekt, af de temperamentslösa, själlösa som de kallas!

Detta är fotografi som tar med allt till och med damkornet på camerans glas; detta är realismen, en arbetsmetod upphöjd till konstart, eller den lilla konsten, som icke ser skogen för trädens skull; detta är den missförstådda naturalismen, som trodde att konsten endast bestod i att rita af ett stycke natur på ett naturligt sätt, men det är icke den stora naturalismen, som söker de punkter der de stora slagen stå, som älskar se det man icke får se hvar dag, som glädjes åt naturmagternas kamp antingen dessa magter heta kärlek och hat, revoltanda eller sociabla instinkter, som finner skönt eller fult likgiltigt endast det är stort. Det är denna grandiosa konst vi träffat i Germinal och La Terre, och som vi ett ögonblick sågo skymta i Thérèse Raquin och som vi väntade få se igen hålla sitt intåg på teatern, men som icke kom med Becques Corbeaux eller Zolas Renée, utan som skulle uppstå så småningom genom öppmandet af den nya scen som under namnn af Théâtre Libre öfvar sin verksomhet midt i hjertat af Paris.

Teatern, i synnerhet den Parisiska, har länge varit en art industriell verksamhet, der en kapitalist varit den första drifkraften. Derpå har man samlat en stab omtyckta skådespelare, och så har man beställt roler af

författarne, spelat på Stjernor och deraf fått en stjerndramatik, med Dumas och Pailleron i täten.

Detta var nu det bakvända sättet för att framkalla en teater och en dramatik, ty ett stycke blef ej antaget till spelning, om ej det fans roler för sommiteterna, och man kan i många moderna komedier skrifna för Théâtre Francais spåra Coquelin och Reichemberg bakom hufvudfigurerna, hvilkas karakterer stundom bli sneddragna för att få dem att passa till de omtyckta artisterna. Och den repertoar som vuxit ut på Sarah Bernhards och Ristori är fullständigt värdelös.

Men hvarje gång en författare haft en teater till sitt förfogande har en verklig dramatik uppstått, från Shakespeare och Molière att räkna, och med repertoaren ha skådespelare vuxit upp, hvilket ju varit att gå den rätta vägen från hufvudsak till bisak.

När M. Antoine i Paris i en sal, vid Place Pigalle, öppnade sina subskriberade föreställningar, hade han hvarken kapital, skådespelare eller teater, och han var hvarken författare eller skådespelare sjelf, men han hade repertoar och han visste att det skulle komma stycken utan att han behöfde annonsera.

Han var employé vid gasverket helt enkelt, men hade intagits af den tron at få vi en repertoar, så få vi nog skådespelare. Han börjar derför med en samling dilettanter som han sjelf, hvilka om aftnarne efter arbetets slut träffades och repeterade intill midnatt och än längre. Grinet var icke måttligt innan man fått se det fruktade »sällskapsspektaklet«, ty man har nu en fasa för dillettantföreställningar, kanske mest derför att amatörer af oförståndig blygsamhet välja små, utspelta och dåliga stycken som icke kunna inspirera hvarken dem eller publiken.

Lessing hade deremot andra meningar om dillettantspel, som han i sin Hamburgische Dramaturgi anbefaller till åtanka af herrar teaterdirektører, och han fruktar mera de stora skådespelarne med deras invanda stelnade

uttrycks-sätt när de skulle inträda i en ny repertoar, än han fruktade lekmän utan kännedom yrkets hemligheter.

I sitt sextonde bref af Dramaturgin berättar han följande om några lyckade försök i den vägen.

»De engelska skådespelarne, säger han, voro på Voltaires yngre tid blifna något väl mycket onaturliga; i synnerhet var deras tragiska spel ytterst vildt och öfverdrifvet; der de hade att uttrycka häftiga lidelser, buro de sig åt såsom besatte; och det öfriga af innehållet framdånade de med en styf uppblåst högtidlighet, som i hvarje stafvelse förrådde komedianten.

Då den bekante engelske teaterdirektören Hill ämnade uppföra Voltaires Zaïre, anförtrodde han hufvudrolen åt ett ungt fruntimmer, som ännu aldrig spelat tragedi. Han dömde så om saken: detta unga fruntimmer har känsla, röstmedel, figur och värdigt uppförande; hon har ännu icke antagit teaterns falska ton, behöfver derför icke lära glömma inrotade fel; — om hon blott kan öfvertala sig att under några timmar verkligen vara den hon skall föreställa, så behöfver hon blott tala såsom munnen är till, och allt skal gå väl.

Så gick det också, och teaterpedanterna, hvilka gentemot Hill påstått, at blott en öfvad mycket erfaren person kunde gå i land med den rolen, fingo skammen. Denna unga aktris var skådespelaren Colley Cibbers maka, och hennes första försök i detta hennes adertonde år blef ett mästerstycke. Det är märkvärdigt att äfven de franska skådespelerskor som gåfvo Zaïres rol första gångerna voro nybörjare. Den unga behagfulla Mademoiselle Gossin blef derigenom på en gång berömd och sjelfva Voltaire blef så hänrycht, att han måste beklaga sin ålder.

Osmanns rol hade en Hills slägting påtagit sig, hvilken icke var skådespelare till yrket. Han spelte af liebhaberi och hyste icke det ringaste betänkande att visa en talang lika god som någon annan. I England

äro dylika fall der högt uppsatta personer spelat med för nöjets skull icke ovanliga. »Allt som dervid skulle förvåna oss, säger Voltaire, är det att det förvånar oss. Vi borde dock betänka att all ting i verlden afhänger af vana och opinion. Det franska hofvet har förr uppträdt i operans ballett; och man har icke funnit dervid annat att anmärka än att denna slags lustbarhet kommit ur modet«.

Emellertid för att återvända til M. Antoine, hade denne en liflig känsla af att den nya repertoaren icke kunde spelas af gamla skådespelare och derför började han från början. Men han insåg äfven att det nya psykologiska dramat som han gissade skulle komma, och af hvilket han redan egde några prof, icke kunde framställas på den stora scen der man uppförde torneringar, utan började han derför sin verksamhet i en sal och med dilettanter, med den påföljd att efter ett halft års verksamhet Théâtre Libre helsades som ett banbrytande företag då de i årtionden förkättrade, smädade, förföljda bröderna Goncourts Soeur Philomène ifrån romanen inflyttade på scenen.

Om den i litteraturen epokgörande föreställningen skref Emile Blavet i den konservative Figaro följande redogörelse, hvilken jag tillåter mig återgifva i dess helhet. —

»Det timade denna afton en stor tilldragelse der uppe, högst uppe, på butte Monmartre. Théâtre Libre återöppnade sina portar för publiken.

Många kallade, få utvalde; Théâtre Libre bär icke sitt namn deraf att det står i hvar och en fritt att träda derin blott han betalar sin plats.

Det är tvertom på gunst och nåd och endast medelst inbjudning man kan finna tillträde. Derför var det församlades antal ej större än hos Socrates de dagar han, vid någon filosofisk föreläsning, såg alla sina vänner hos sig.

Men utsökt!

Inbjudningsbrefven — utfärdade på velinpapper, som bröllopskort, voro sålunda affattade:

Théâtre Libre — den 9 Okt. 1887.

Grefve de Villiers de l'Isle-Adam, herr Jules Vidal, herr Artur Byl hafva den äran inbjuda eder att öfvervara representationen å Théâtre Libre — tisdag den 11te i denna månad, kl. 1/2 9.

L'Evasion

Pièce i en akt på prosa.

Soeur Philomène

Pièce i två akter på prosa.

Jag har återgifvit texten till denna inbjudning emedan den i all sin enkelhet är betecknande för ställets karaktär.

Vid de flesta teatrar äro författarne, synnerligen de unga, nätt och jemt tolererade och de bli der mottagna med en gästfrihet som ofta icke är utan sin bitterhet.

Vid Théâtre Libre äro skådespelarne hemma hos sig och göra sjelfva les honneurs inför publiken såväl för sitt hus som för sin talang.

Impressarion håller sig artigt i skuggan och ställer sig, såsnart de inbjudna öfverskridit tröskeln, som vore han deras gäst.

Detta är en nyhet som ådagalägger den stora originaliteten vid denna excentriska lilla scen. Og det är inte den enda. Det finnes få teatrar vid hvilka de dramatiska verken produceras i all sin naturliga friskhet, sin medfödda rättframhet, i sin ursprunglighet med andra ord. Först och främst måste de passera genom censurens såll och så undergå en routinerad, systematisk och hvad än värre är, kanske en okunnig direktörs medarbeterskap. Vid Théâtre Libre framträda de i sitt naiva behag i sin fullständighet utan återupprepade grannlåter och utan puerila förkortningar. Är succèsn medelmåtlig så utveklar sig deraf en sträng men nyttig

lära för författaren; är succèsn deremot lysande så får författaren odeladt njuta äran deraf. Dubbel vinning!

Och både äran och lärdomen äro så mycket värdefullare som de icke stå i skuld till en förförande i scènesättning.

Här finnes icke dessa superba dekorationer hvilka blända ögonen och komma en att förbise handlingens tomhet; inga af dessa vidtberömda virtuositeter hvilka, liksom med en purpurmantel skyla formens fattigdom.

Här finnes blott en enkel mise en-scène och utförarne bestå af en handfull unga lärjungar hvilka förena hela oerfarenhetens naivitet med ungdomens öfvertygelse och entousiasme.

Shakespeère var inte bättre tolkad, då han skref mästerverk.

Herr Antoine är själen i Théâtre Libre, han har gjort den till sina bana, jag skulle vilja säga lifsgerning. Ensam, hänvisad till sina egna resurser och med detta enda mål »konsten för konstens skull« har han dock lyckats förverkliga den uppgift hvars lösning de bästa hufvuden ansett chimerisk och hvilken ännu stör den olycklige Laforets sömn och vaka. Redan förra året har jag skizzerat porträttet af denne theaterns Mäster Jacques, samtidigt direktör, skådespelare, målare, kostymordonnatör och machinist.

För at mäta sig med Molière fattas det honom endast att ha' skrifvit Tartuffe eller Scapins Skälmstycken. Men hans blygsamhet skulle godt beqväma sig till att endast vara dess tolkare.

Jag har vid föregående tillfälle beskrifvit den egendomliga och pittoreska lokalen der denne insigtsfulle man verkar. Det fins inte en enda retouche at göra på denna tafla. Brandkomitens myndighet slutar vid tröskeln til denna fristad; hvilket icke hindrar mig att för tjugonde gången återupptaga ett försvar till förmån for jernridån, brankåren och hufvudkoridoren.

Det förefaller mig att mise en-scènen på Théâtre Libre gjort framsteg sedan »En Famille« och »La Nuit bergamasque« gingo af stapeln. Första akten af Soeur Philomène, hvilken piece herrar Vidal och Byl, två helt unga författare, dragit ur bröderne Goncourts roman, ger oss det gripande intrycket af undervisningsrummet på ett hospital. Allt finnes der, till och med det lilla koppartvättsstället der kandidaterna verkställa sina tvagningar efter väl förrättade styckningar af några menskliga kroppar. När den vakthafvande qvinnan kommer in och afbryter dessa ungdomars aftonmåltid sägande: »Mr. Barnier, man väntar på Er för att förlösa qvinnan i tjugunian!« tyckte jag mig tydligt höra de första barnvärkarnes jemmerfulla nödrop.

Andra akten är än mer realistisk. Här befinna vi oss midt opp i en hospitalsal, med sina två rader sängar bakom hvilkas svepningshvita gardiner man tydlig känner döden fläkta.

Hospitalet på Théâtre Libre är ännu icke laiciseradt. Och det är lyckligt, ty hade våra ediler gått den vägen skulle vi gått miste om Mlle Deneuilly's förtjusande uppenbarelse, särskildt utsökt under den hvita Augustiner hufvudbonaden. En mycket intelligent elev från Conservatorium, Mlle Sylviac, spelte i Soeur Philomène en patient på hvilken man bortopererat det högra bröstet.

Ni har lurat os mademoiselle! . . . Och på vissa indiskreta rundningar af täcket kunde man godt märka att ifall ni vore amazon, så vore det åtminstonne inte i det antika ordets egentliga betydelse.

Man är eklektisk vid Théâtre Libre. Efter Goncourt, Villiers de l'Isle-Adam; efter Soeur Philomène, L'Evasion.

Det är väl sina tjugo år sedan Villiers hade L'Evasion i portfeuillen. Den är samtida med la Revolte, en liten akt som speltes förr på Vaudeville, hvaruti Fargueil var

helt enkelt beundransvärd, men hvilken icke rönte den framgång den skulle ha förtjent.

Ehura L'Evasion omfattar tio personer är den hufvudsakligast en monolog i hvilken herr Mevisto — kom ihåg detta namn, det är ett artist-namn — låter alla fasans strängar vibrera med samma virtuositet som föregående år i »En Famille«.

Herr Mevisto, hvilken excellerar i att skapa karaktärer, har drifvit noggranheten ända derhän att spela galerslafven Pagnol barfota och att inrista på fotknölen brännjernets blodiga märke.

Théâtre Libre var hittills endast en sällskapsteater. Nu är den en artistteater af rang!«

Hastigt hade en repertoar vuxit upp, så att på ett år inemat tjugo stycken blifvit uppförda, och naturalismen, som af teoretici och andra räddhågade förklarats omöjlig på scenen, hade nu derstädes hållit ett lysande intåg. Redan nu märker man spår till ett sökande efter en form som synes leda det nya dramat i en rigtning något skild från de första ansatserna i Thérèse Raquin; och som totalt bryter med både Zolas apteringar af L'Assommoir och Germinal med deras massverkan och stora apparat.

Knappt ett helaftonsstycke synes till, och Zola sjelf debuterar med en enaktare; och der treaktstycken förekommo märktes en stark lutning åt enheterna i tid och rum. Derjemte tycktes allt försök till intrig vara uppgifvet, och hufvudintresset var lagdt på det psykologiska förloppet. Det fins i dessa symptom en antydan om att man litet hvar upptäckt det osanna i intrigstycket.

Drama lär i den äldre grekiskan ha betydt tilldragelse, icke handling, eller hvad vi kalla medveten intrig. Lifvet passerar nemligen icke alls så regelmässigt som ett konstrueradt drama, och medvetna intrigörer få så ytterst sällan tillfälle att i detalj utföra sina planer,

så att vi ha förlorat tron på dessa lömska Ränksmidare som få obehindradt styra och ställa med menniskors öden att teaterbofven redan i sin medvetna falskhet endast väcker vårt löje såsom osann.

I det nya naturalistdramat märktes strax en sträfven till det betydelsefulla motivets uppsökande. Derför rörde det sig helst om lifvets två poler, lif och död, födelseakten och dödsakten, kampen om makan, om existensmedlen, om äran: Alla dessa strider, med dess slagfält, jemmerskri, sårade och döde, hvarunder man hörde den nya verldsåskådningen om lifvet såsom kamp blåsa sina befruktande sunnanvindar.

Det var tragedier, sådana man icke sett förr, men de unga författarne af ett slägte hvars skola hittills varit en lidandets, det förfärligaste kanske som fins, strängt andligt förtryck, tillbakatvingning i vexten, ja till och med i så råa former som förföljelse med fängelse och svält, tycktes sjelfva rygga för att påtruga sina lidanden på andra mera än nödigt var, och derför göra de pinan så kort som möjligt, låta smärtan rasa ut i en akt, stundom i en enda scen. Ett sådant litet mästerverk var till exempel *Entre Frères* af Guiche og Lavedan. Stycket är så kort att det spelar på femton minuter och genren fick straxt namnet en *Quart d'heure*.

Handlingen är följande, om man kan kalla det handling. I en säng ligger en gammal qvinna döende, och bredvid stå de tre sönerna. Den döende ger ett tecken att hon vill tala, och så yppar hon sitt lifs hemlighett: att en af sönerna är född af ett äktenskapsbrott, hvarpå hon faller tillbaka i medvetslöshet och anses död, innan hon hunnit säga hvilken af sönerna som är den oäkta.

Dessa deliberera nu och utpeka på vissa grunder den yngste såsom den laglige. Markisen, familjens hufvud, föreslår att hemligheten bevaras, men att den ogiltige arfvingen aflägsnar sig.

I detsamma vaknar modren till lif och hinner endast framsäga orden: det är markisen! — Slut!

Det är dramat reduceradt till en scen, och hvarför icke *också* det? Den som haft den sysslan att läsa inlemnade pjeser åt en teaterdirektör, har snart hunnit göra den anmärkningen att hvarje stycke tyckes egentligen vara skrifvet för en enda scens skull, och att författarens hela produktionsglädje rörde sig omkring denna scen, som upphållit hans mod under de förfärliga smärtor exposition, presentation, inveckling, utredning, omkastning och katastrof vållat honom.

För sitt nöje at få ha gjort ett helaftonsstycke skall han plåga publiken med att väcka dess nyfikenhet på saker som den vet förut, pina teaterdirektören med att hålla en stor personal, göra lifvet surt för dessa olyckliga skådespelare som skola besätta birolerna, anmälarne, confidenterna, räsonnörerna, utan hvilka intrigeller helaftonsspektakel ej kan komma till stånd, och hvilka han sjelf skall ha omaket at sätta *karakter* på.

Derför äro genomarbetade femaktsstycken ytterst sällsynta och man får hålla till godo med så mycket skal och skräp för att få komma åt nöten. Sedan jag nyligen läst väl tjugofem inlemnade teaterstycken hvaraf ett på fyrahundra sidor med sjutton personer, har jag fått bekräftelse på vissa misstankar om orsaken till bristn på god dramatik. Hvarje nybörjare synes mig kunna göra en god akt; då är han sann, hvarje ord blir honnet, och handlingen är ärlig. Så snart han kommar ut på de stora styckena, är allting skrufvadt, beräknadt, tillgjordt och osant. Två aktstyckena bilda en egen genre för sig, icke alltför lycklig. Det är hufvudet och svansen, men der kroppen fattas; det är före och efter katastrofen; vanligen med ett år emellan; andra akten innehåller oftast moralkakan: så här går det, när man gör så och så: som det gjordes i

första akten. Vackrast i byggnad äro treaktstyckena med behållande af enhet i tid och rum — när nemligen ämmet är så stort: exempel Ibsens Gengangere, hvilket bör ställas till jemförelse mot Rosmersholm, som befans vara alldeles för långt. Tidens smak den brådstörtade, hektiska tidens, synes gå åt det korta och uttrycksfulla, och Tolstois pinsamma Mörkrets Magter visade sig på Théâtre Libre icke kunna hålla intresset vid lif och behöfde ändock ta Franco-Russisk politik till hjelp.

En scène, en *quart d'heure* tyckes vilja blifva typen för nutidsmenniskors teaterstycke och den har gamla anor. Den kan nemligen räkna härstamningen, ja hvarför icke från den Grekiska tragedien som innehåller en koncentrerad händelse i en enda akt, då vi räkna trilogien som tre särskilda stycken. Men om vi ej vilja gå tillbaks till paradiset, så ha vi på sjuttonhundratalet en herre som hette Carmontelle, hvilken först adlade den genren i stor skala som af honom uppkallades Proverbes Dramatiques, hvaraf han tryckte tio band och lär ha lemmat hundra band i manuskript efter sig. Arten utvecklas sedan af Leclerq, vinner sin högsta fullkomning i Mussets och Feuillets kända mästerstycken för att nu sist i Henri Becques' *La Navette* bilda öfvergången till den utförda enaktaren som kanske blir det kommande dramats *formule*.

I proverbet fick man sakens kärna, hela utredningen, själarnes strid, hos Musset stundom närmande sig tragedien, utan att man behöfde störas af vapenlarm eller statist-processioner. Med hjelp af ett bord och två stolar kunde man få framstälda de starkaste konflikter lifvet bjuder; och i den konstarten kunde först alla den moderna psykologiens upptäckter användas i populär utspädning.

Proverbet tog som bekant i våra dagar en storartad fart, brukades till missbruk, blef en lätt föda och man forât sig på den. Proverbet visade sig dock vara fröet

till en blifvande form, då författarne och allmänheten omhuldade detsamma, men det förföll, graflades och hånades emedan ingen vågade begagna detsamma till större uppgifter, såsom Musset dock hade gjort, ehuru icke alltid lyckligt.

Härmed har jag icke sagt att detta skall vara precis detta; och Théâtre Libre har aldrig börjat sin verksamhet med att utskrifva något programnn, aldrig utfärdat nogon estetik, aldrig velat bilda någon skola. Författarne hafva derför begagnat denna frihet och teaterns affisch har visat de mest skiftande former; nya och gamla om hvarandra, så gamla till och med som tragiparaden, mysteriet och, pantomimem; och ur den moderna estetikens lag-codex har man också eliminerat förordningen att ej få förlägga en handling till förfluten historisk tid; alla prohibitiva lagar äro upphafda och endast smakens och den moderna andens fordringar få bestämma konstformen.

Här har man fått förnya bekantskapen med Pierrot, men det nittonde århundradets som studerat sin Charcot; här har Jesus Kristus — den Bibliska nemligen — uppträdt som älskare; här får man se komedianten Tabarins teaterbarack från Ludvig XIIIs pittoreska tidehvarf; här begås själamord efter alla dårhuspsykologiens regler; men här spelas ochså féeri, — i en akt likväl — här ges tragikomedi — på vers — tänk på vers som nyss bannlystes från scenen! — af ny-Haugianarne? — Detta är frihet, frihet i högsta grad — man skulle vilja säga: anarkism!

Är icke detta möjligen en konstens frigörelse, en renässans, en förlossning från en gruflig estetik som höll på at göra menniskorna olyckliga, som ville förvandla teatern till et politiskt ridhus, till en söndagsskola, till ett bönehus? Kanske!

Må vi då också få en sådan teater, der man kan

rysa åt det rysligaste, le åt det löjliga, leka med leksaker; der man kan få se allt, och icke såras om man får se hvad som hittills varit doldt bakom teologiska och estetiska förlåter, äfven om gamla konvenanslagar skola brytas, må vi få en fri teater, der man har frihet till allt, utom att sakna talang och vara hycklare eller dumborn!

Digte i Prosa.

Af Charles Baudelaire.

Oversatte af Johannes Marer.

Den Fremmede.

— Sig mig, gaadefulde Mand, hvem elsker du højest? Din Fader, din Moder, din Søster eller din Broder?

— Jeg har hverken Fader eller Moder og ingen Søster og ingen Broder.

— Dine Venner da?

— Venner? Det er et Ord, hvis Betydning jeg aldrig har kendt.

— Dit Fædreland?

— Jeg ved ikke, under hvilken Breddegrad det ligger.

— Skønheden da?

— Jeg vilde saa gærne elske den, den store, den udødelige.

— Guld da?

— Jeg hader det, som du Gud.

— Men hvad elsker du da, sælsomme Fremmede?

— Skyerne elsker jeg . . . de drivende Skyer . . . der nede . . . de dejlige Skyer!

Maanens Velgærninger.

Maanen, der er Lunefuldheden selv, saa ned gennem Vinduet, medens du laa og sov i din Vugge, og den sagde: »Dette Barn synes jeg om«.

Og den ilede blødt ned ad sin Skytrappe, lydløst ind gennem Ruderne. Saa bøjede den sig hen over dig med en Moders klyngende Ømhed, og den lagde sine Farver over dit Ansigt. Derfor er dine Pupiller nu grønne, og dine Kinder saa blodløst blege. Medens du stirrede paa denne natlige Gæst er dine Øjne blevne saa besynderlig store, og hun har trykket din Hals saa ømt, at du nu for stedse har Lyst til at græde.

Imidlertid fyldte Maanen i sin jublende Glæde hele Værelset som en fosforagtig Atmosfære, som en lysende Gift; og alt dette levende Lys tænkte og sagde: »Evindelig skal Du ligge under for Magten af mit Kys. Du skal blive smuk, som jeg vil det. Du skal elske det, som jeg elsker, og som elsker mig: Vandet, Skyerne, Stilheden, Natten; det vidtstrakte grønlige Hav; Vandet uden Form, som antager alle Former; det Sted, hvor du ikke er; den Elsker, du aldrig skal kende; de uhyggelige Blomster; den Duft, der bringer os fra Sind og Sans; og Kattene, der krummer Ryg og spinder, naar de hører Klaverets Musik, og klager sig som en Kvinde, langtrukkent og ømt!

»Og du skal blive elsket af mine Elskere, modtage Kur af mine Kurmagere. Du skal herske over de Mænd med grønne Øjne, hvem jeg har kvalt med natlige Kærtegn; over dem, der elsker Havet, det vidtstrakte, oprørske, grønlige Hav; Vandet uden Form, som antager alle Former; det Sted, hvor de ikke er; den Kvinde, som de ikke kender; de skæbnesvangre Blomster, hvis Vellugt minder om Røgelsen i Kar, svungne for en ukendt Gud; den Duft, som sløver Viljen; og de vellystsyge Rovdyr, Billeder paa den grumme Drift«.

Og derfor, du stygge, kære, forkælede Barn, ligger

jeg nu her for dine Fødder og søger i dig et Genskin af alle de Maanesyges forfærdelige Guddom, forudsigende Fadder og forgiftende Amme.

Hunden og Flaconen.

— Du smukke Hund, du rare Hund, du kære Vovvov, kom hen til mig, saa skal du bare lugte en dejlig Parfume, som jeg har købt hos den bedste Parfumehandler i Byen.

Og Hunden logrer med Halen — hvad der vel hos disse stakkels Væsener svarer til vor Latter og vort Smil — og den nærmer sig og sætter nysgerrigt sin fugtige Snude paa Flaconen, som jeg imidlertid har taget Proppen af; men pludselig springer den forfærdet tilbage og gøer ligesom bebrejdende ad mig.

— Aa, din elendige Hund! dersom jeg havde givet dig en Pakke med Uhumskheder, saa vilde du med Velbehag have lugtet til den, ja, maaske vilde du have slugt den. I den Henseende ligner du, mit sørgelige Livs foragtelige Ledsager, Publikum, hvem man aldrig bør byde fine Parfumer, der ophidser det, men omhyggelig valgte Smudsigheder!

Paa Kirkegaarden.

— Beværtning lige overfor Kirkegaarden. — »Det var da et besynderligt Skilt«, sagde han, »men det er ganske godt til at blive tørstig af! Den Vært forstaar sikkert at skatte Horats og de Digtere, der var Epikurs Elever. Han har maaske studeret de gamle, raffinerede Ægyptere, for de syntes jo ikke, at et Gilde var rigtigt, som det skulde være, naar der ikke var et Skelet i Stuen eller et andet Sindbillede paa det korte Menneskeliv«.

Og han traadte ind, drak et Glas Øl, medens han saa ud over Gravene og langsomt røg en Cigar. Saa fik han Lyst til at gaa ned paa Kirkegaarden, hvis Græs

var saa højt og saa indbydende, og hvor Solen skinnede saa velsignet.

Ja, Lyset og Varmen var virkelig næsten ikke til at holde ud, og man skulde have troet, at Solen havde faaet sig en Rus og laa og boltrede sig, saa lang den var, paa et Tæppe af prægtige Blomster, velnærede og fede af en Jord, som Døden gødede. En Summen af Liv fyldte Luften — Summen af Naturens uendelig smaa Existenser — med regelmæssige Mellemrum afbrudt af Bøsseknald fra en Skydebane ved Siden af; og Skuddene lød som Knald af Champagnepropper i en dæmpet summende Symfoni.

Og medens Solen brændte hans Pande og den berusende Vellugt fra Dødens Have opfyldte Luften, hørte han en Stemme hviske under den Grav, hvorpaa han havde sat sig. Og Stemmen sagde: »Forbandet være Eders Skiver og Bøsser, I støjende Mennesker, som bekymrer Jer saa lidt om de Døde og deres salige Hvile! Forbandet være Eders Ærgjerrighed, forbandet være Eders Beregninger, I utaalmodige Dødelige, der studerer Kunsten at dræbe saa nær ved Dødens Allerhelligste! Naar I blot vidste, hvor Prisen er let at vinde, hvor Maalet er let at naa, og hvor alt er tomt, undtagen Døden, saa vilde I ikke anstrænge Eder saa meget, I travle Levende, og I vilde ikke saa ofte forstyrre os i vor Søvn, os, som allerede længe har fundet Hvile i »Maalet«, i det afskyelige Livs eneste, sande Maal!«

Kunstnerens Confiteor.

Hvor Efteraarsaftenerne er gribende skønne! Saa skønne, at de volder Smerte! Thi der er vellystfulde Stemninger, hvis Vaghed kun forhøjer deres Styrke; og ingen Dolk gennemborer mer sviende vort Legeme, end Følelsen af det uendelige vor Sjæl.

Vellyst at drukne sit Blik i Havets og Himlens Umaalelighed! Alt, Ensomhed, Stilhed, Azurens urørlige

Kyskhed! en lille Sky, der dirrer i Horisonten, og som, ensom og lille, ligner min hjælpeløse Tilværelse, Brændingens monotone Melodi, alt tænker som jeg, eller jeg som det (thi i Drømmenes store Hav taber Jeg'et sig hastigt!); alt det skaber Tanker, men det er Musik og Billeder, og der kendes ikke til Omsvøb, Syllogismer og Deduktioner.

Og alligevel bliver disse Tanker, hvad enten de fødes af mig eller tvinger sig frem af de Ting, der omgiver mig, snart alt for overvældende. Nydelsens Overmaal skaber Ubehag, ja fysisk Liden. Mine spændte Nervers Strenge giver kun skrigende og smertefulde Lyd.

Nu stivner min Sjæl overfor Himlens Dyb, og dens Klarhed bringer mig til Fortvivlelse. Havets Ufølsomhed, Naturens Et og det Samme oprører mig . . . Aa! skal man da evindelig lide eller flygte for det skønne? Natur, ubarmhjærtige Tryllerske, du altid sejrrige, lad mig i Ro! Hør op at friste min Attraa og min ubændige Drift! At forske det skønne er en Tvekamp, hvor Kunstneren skriger af Rædsel, før han falder besejret.

Klokken et om Morgenen.

Endelig er jeg da alene! Man hører endnu kun et Par forsinkede og udasede Vognes Rullen. I nogle Timer kan vi nyde Stilheden, selv om vi ikke finder Hvile. Endelig er Menneskehedens tyranniske Aasyn forsvundet, og jeg skal nu kun lide mine egne Lidelser.

Endelig kan jeg da faa Lov til at komme til Kræfter igen i dette Bad af Mørke! Først maa Nøglen i Døren drejes to Gange om. Det er mig, som vil det forøge min Ensomhed og gøre de Barrikader stærkere, der i Øjeblikket skiller mig fra Verdenen.

Afskyelige Liv! Afskyelige By! Lad os gøre Dagens Regnskab op: jeg har talt med flere Literater — en af dem spurgte mig, om man kunde komme over Land til Rusland (han tænkte sig vel, at Rusland var

en Ø); jeg har disputeret højmodigt med Redaktøren af et Tidsskrift, som til enhver af mine Indvendinger svarede: »Alle hæderlige Mænd staar paa vor Side«, hvoraf følger, at alle andre Blade redigeres af Slyngler; jeg har hilst paa en Snes Personer, hvoraf jeg ikke kender de femten; jeg har vekslet Haandtryk med lige saa mange uden engang at have været saa forsigtig at tage et Par Handsker paa; jeg har, for at fordrive Tiden medens det regnede, været oppe hos en Badutspringerske, der bad mig om at tegne hende et Venuskostume; jeg har været henne at sledske for en Theaterdirektør, som tog Afsked med mig med de Ord: »De gjorde dog maaske bedst i at henvende Dem til Z . . . .; han er den tungnemmeste, den dummeste og den berømteste af de Forfattere, der arbejder for mig; sammen med ham kan De maaske drive det til noget. Søg ham op, og saa kan vi jo senere tales ved igen«; jeg har (Gud skal vide hvorfor?) rost mig af forskellige Nederdrægtigheder, som jeg aldrig har begaaet, og har fejgt nægtet nogle andre Misgerninger, som jeg med Glæde har gjort mig skyldig i, som f. Ex. Skryderi og Krænkelse af den Ærbødighed, man skylder Menneskeheden; jeg har sagt nej til at gøre en Ven en ganske lille Tjeneste, og endelig har jeg til syvende og sidst skrevet en rigtig Kæltring en Anbefaling; uh! er det ikke net til at slutte af med?

Utilfreds med mig selv og med alle, vilde jeg gærne samle mig og stramme mig moralsk op i Nattens Stilhed og Ensomhed. I Sjæle af de Væsener, som jeg har elsket, I Sjæle af dem, som jeg har besunget, styrk mig, hold mig oppe og fjærn mig fra Løgnen og Verdens fordærvelige Indflydelse! Og du, Herre min Gud! tilstaa mig i din Naade at skrive nogle skønne Vers, der kan overbevise mig selv om, at jeg ikke er den laveste menneskelige Skabning, og at jeg ikke er ringere end alle de, som jeg foragter.

En Verden i dine Lokker.

Lad mig længe, længe indaande Duften af dine Lokker, begrave mit Ansigt deri, som den tørstige bøjer sig ned mod Kildens Vand, og lad mig brede dem ud med min Haand som et duftende Klæde, for at ryste Minderne ud i Luften.

Naar du blot vidste, alt hvad jeg ser! alt hvad jeg føler! alt hvad jeg hører i dine Lokker! Min Sjæl glider hen ad Duftens Bølger som andres Sjæle ad Musikens Strøm.

Dine Lokker er en Drøm: jeg ser Master og Sejl, store Have, hvis Vande bære mig til herlige Egne, hvor Rummet er dybere og mere blaat, og Atmosfæren mættet med Duft af Frugter, Blade og Dunsten fra friske menneskelige Legemer.

I dine Lokkers Ocean skimter jeg en Havn, hvis Luft er fuld af melankolske Sange, og hvor der er Mylr af muskelstærke Mænd af alle Nationer og Skibe af alle Former, tegnende deres fine indviklede Takkelage mod den vidtstrakte Himmel, hvor den evindelige Varme hersker.

Kærtegnet af dine Lokker mindes jeg atter lange Timers Hensmægten paa Divanen i et smukt Fartøjs Kahyt, vugget af Havnens umærkelige Bølgegang mellem fyldte Blomsterkummer og Østerlands kvægende Kølere.

Hidset af dine Lokkers Glød indaander jeg Duft af Tobak blandet med Opium og Sukker; i dine Lokkers Nat ser jeg Tropernes Himmel i en straalende Uendelighed; i dine Lokkers Strøm beruser jeg mig i Duft, sammensat af Tjære, Moskus og Kokosolie.

Lad mig længe bide i dine tunge sorte Fletninger; med dine krusede, smidige Lokker mellem mine Læber smelter jeg hen i Erindren.

Slaa de Fattige ned!

I fjorten Dage havde jeg ikke været udenfor en

Dør, jeg havde begravet mig i Bøger, der dengang (for sexten, sytten Aar siden) var paa Moden, jeg mener de Bøger, der handlede om Kunsten at gøre alle Mennesker lykkelige, vise og rige i Løbet af fire og tyve Timer. Jeg havde fordøjet — det vil sige: slugt — alle disse Produkter af alle disse Spekulanter i det almene Velfærd — baade de, der raader alle Fattige til at lade sig trællebinde og de, som bilder dem ind, at de alle ere detroniserede Konger. — Man vil da ikke finde det besynderligt, at jeg var i en Tilstand, der grænsede til Svimmelhed eller Idiotisme.

Men en Gang imellem var det forekommet mig, at der, paa Bunden af min Hjærnekiste, laa skjult en Spire til en Ide, som stod langt over alle de pjankede Formler, hvis Ordbog jeg nu havde gennemløbet. Men det var kun en Ide til en Ide, noget uendeligt ubestemt.

Og jeg gik forfærdelig tørstig ud. Thi faar man rigtig Smag for daarlig Lekture, afføder denne en i Forhold dertil staaende Trang til frisk Luft og Forfriskninger.

Lige da jeg skulde til at gaa ind i et Værtshus, rakte en Tigger sin Hat ud imod mig med et af disse uforglemmelige Blik, som vilde styrte Troner i Støvet, dersom Sjælen bevægede Materien, og dersom en Magnetisørs Blik fik Druer til at modnes.

Samtidig hørte jeg en Stemme hviske mig noget i Øret, en Stemme, som jeg godt kjendte; det var min gode Engels eller gode Dæmons, som følger mig overalt. Hvorfor skulde jeg ikke have min gode Engel, naar Sokrates havde sin gode Dæmon?

Men der er den Forskel paa Sokrates' Dæmon og min, at Sokrates' kun aabenbarede sig for ham for at forhindre, underrette og forbyde, medens min er saa venlig at raade, overbevise og give Indskydelser. Den stakkels Sokrates havde kun en forbydende Dæmon;

min er en stor Bekræfter, min er en Handlingens, en Kampens Dæmon.

Dens Stemme tilhviskede mig: »Kun den er en andens Lige, som beviser det, og kun den er værdig til Friheden, som ved at erhverve sig den«.

Strax sprang jeg løs paa min Tigger. Jeg plantede min ene Næve i hans Øje, saa det i et Sekund svulmede op og blev ganske kuglerundt. Jeg brækkede en af mine Negle ved at støde to af hans Tænder ud, og da jeg er spinkelt bygget og aldrig har øvet mig videre i Boxning, og derfor ikke følte mig stærk nok til hurtigt at dræbe den gamle Mand, tog jeg ham med den ene Haand i Frakkekraven, og med den anden greb jeg ham i Struben og gav mig til at slaa hans Hoved voldsomt imod en Mur. Jeg maa dog tilstaa, at jeg i Forvejen med et Øjekast havde overset Terrænet og var kommet til det Resultat, at jeg i dette øde Kvarter i nogen Tid var udenfor Politiets Rækkevidde.

Derpaa kastede jeg den gamle tredsindstyveaarige Mand til Jorden, og efterat have sparket ham saaledes i Ryggen, saa det var mer end nok til at knuse hans Skulderblade, greb jeg en vældig Gren, som laa paa Gaden, og gennembankede ham ligesaa udholdende dermed, som en Kokkepige, der vil gøre en Bøfsteg mør.

Pludselig — o Mirakel! og hvilken Glæde for en Filosof, naar hans fortræffelige Teori bekræftes — pludselig saa jeg dette gamle Kadaver vende sig om og rejse sig op med en Energi, som jeg aldrig havde tiltænkt en saa lemlæstet Tingest, og med et hadefuldt Blik, der spaaede godt, kastede den affældige Stodder sig over mig, gav mig to blaa Øjne, slog fire Tænder ind paa mig og gennempryglede mig med den samme Gren. — Ved min energiske Kurmetode havde jeg vakt hans Selvbevidsthed til Live igen.

Derpaa gjorde jeg en Masse Tegn til ham for at gøre ham forstaaelig, at jeg betragtede Diskussionen som

afsluttet; jeg rejste mig op og sagde til ham med en Stoikers Tilfredshed: »De er nu min Ligemand! vis mig den Ære at dele min Pung med mig; og, dersom De er en virkelig Filantrop, saa husk paa at docere for alle Deres Kollegaer, naar de beder Dem om Almisse, den Teori, som jeg har havt den Sorg at forsøge første Gang paa Deres Ryg«.

Han svor paa, at han havde forstaaet min Teori, og at han skulde følge mine Raad.

Den galante Skytte.

Da Vognen kørte gennem Boulogneskoven, lod han den holde foran en Skydeindretning og sagde, at han vilde skyde et Par Gange, for at slaa Tiden ihjel. Man tager sig jo i Reglen aldrig andet for, end at slaa det Uhyre ihjel, og er det ikke ogsaa saa rimeligt? — Og galant bød han sin kære, sin dejlige, sin afskyelige Hustru Haanden, denne mystiske Kvinde, hvem han har saa meget at takke for, saa mange Nydelser, saa mange Sorger og maaske ogsaa en stor Del af sit Geni.

Flere Kugler forfejlede Maalet; en af dem gik endogsaa op i Loftet; men da den skønne Skabning var nærved at dø af Latter over sin Mands Ubehændighed, vendte han sig heftigt om imod hende og sagde:

— Kan du se den Dukke der til højre, den stikker Næsen i Vejret og ser saa vigtig ud. Kære Ven, nu tænker jeg mig, at det er dig!

Han sigtede og trykkede af, og Dukken havde ikke noget Hoved mere.

Saa bukkede han for sin kære, sin dejlige, sin afskyelige Hustru, sin uundgaaelige og ubarmhjærtige Muse, og idet han ærbødigt kyssede hende paa Haanden, sagde han:

— Kære Ven, dig alene kan jeg takke for, at jeg ramte!

Berus Jer!

Berus Jer altid. Derpaa kommer det an, paa det alene. For ikke at føle Tidens frygtelige og blytunge Byrde, der knuser Eders Skuldre og trykker Eder til Jorden, maa I strax, uopholdelig beruse Jer.

Men hvori? I Vin, i Poesi, i Dyd, i hvad I vil. Men berus Jer.

Og naar I saa en Gang vaagner paa et Palads' Trapper, paa en Grøftekants grønne Græs, i Eders Stues døde Stilhed, og Rusen allerede er minsket eller helt forsvunden, spørg saa Vinden, Bølgen, Stjærnen, Fuglen, Uhret, alt, det der flygter, alt, det der klager, alt, hvad der lever, alt, hvad der synger, alt, hvad der taler — spørg hvilken Time paa Døgnet det er: og Vinden, Bølgen, Stjærnen, Fuglen og Uhret, alle ville svare: »Det er Berusningens Time! Berus Jer, for ikke at blive Slaver af den tyranniske Tid; berus Jer strax! I Vin, i Poesi, i Dyd, i hvad I vil!«

Gid jeg kunde male!

Maaske er det Menneske ulykkeligt, hvem Ønsket sønderslider, Kunstneren er det ikke!

Jeg brænder efter at male denne Kvinde, som jeg saa sjældent saa, og som forsvandt saa hurtigt, ligesom et skønt Lys, der glider bort bag den Rejsende i Natten Aa — hvor er det længe siden det svandt!

Hun er skøn, ja, mer end skøn; hun er overvældende. Mørk er hun: og alt, hvad hun i Sjælen kalder til Live, har Nattens Mørke og Nattens Dyb. I hendes Øjnes Grotter funkler det svagt og hemmelighedsfuldt dybt nede, og hendes Blik lyser op som et Lynglimt: et pludseligt Skær midt i Mørke.

Jeg vilde sammenligne hende med en sort Sol, dersom man kunde tænke sig en sort Stjærne, fra hvilken Lys og Lykke udstrømmede. Men snarere faar hun En til at tænke paa Maanen, der uden Tvivl har

mærket hende med sin frygtelige Magt, ikke Idyllernes hvide Maane, der ligner en kold Brud, men den uheldsvangre, berusende Maane, som hænger paa Himlen i Uvejrsnætter puffet til af de drivende Skyer; ikke den fredelige og diskrete Maane, der titter ned til de afholdende Menneskers rene Søvn, nej, men den fra Himlen nedrevne, besejrede, oprørske Maane, som de grusomme thessalske Troldkvinder tvinge til at danse paa det forfærdede Jordsmon!

I hendes lille Pande bor den haardnakkede Vilje og Lysten til Rov. Men i Underansigtet, hvor dirrende Næseboer spiler sig op mod det ukendte og det uopnaaelige, klinger usigeligt yndefuldt en Latter fra en stor Mund, rød, hvid og henrivende, der betager som en straalende Blomst, underfuldt udsprungen paa vulkansk Jordbund.

Der er Kvinder, som vækker Attraa — som man vil besejre og nyde. Men hun forlener os kun ét Ønske: at dø — dø langsomt under hendes Blik.

Thyrsosstaven.

Til Franz Liszt.

Hvad er en Thyrsos? I moralsk og poetisk Betydning et Symbol i Præsternes og Præstindernes Haand, naar de fejrer den Guddom, hvis Fortolkere og Tjenere de er. Men rent bogstavelig taget er den kun en Stok, en blot og bar Stok, en Humlestang, en Vingaardsstav, tør, haard og lige. Om denne Stav i vildsom Slyngning leger og narres Stængler og Blomster, hine i flygtende Bugtninger, disse hængende som Klokker eller omvendte Bægere. Og en forbavsende Glans strømmer ud fra dette Virvar af Linjer og Farver, sarte eller straalende. Kunde man ikke fristes til at sige, at den krumme Linje og Spiralen gør den lige Linje en Erklæring og svæver om den i stum Beundring? Kunde man ikke fristes til at sige, at alle disse fine Blomsterkroner, alle disse

Blomsterbægere, der gløder af Vellugt og Farver, opfører en mystisk Fandango om den hellige Stav? Og dog — hvilken Dødelig vilde formastelig vove at afgøre, om Blomster og Ranker er skabte for Staven, eller om Staven kun er et Paaskud for at vise Rankers og Blomsters Skønhed?

Thyrsosstaven er et Billede paa din forbavsende Dobbelthed, mægtige, høje Mester, du den lidenskabsfyldte Skønheds stolte Bakkant! Aldrig har en Nymfe, ophidset af den ubetvingelige Bakkus, svunget sin Thyrsos over sine vilde Søstres Hoveder med større Raseri og vildere Ild, end du svinger Geniets Fakkel over dine Brødres Sjæl. — Staven, det er din Vilje, stærk, fast, urokkelig; Blomsterne er din Fantasis Væv, slyngende sig om denne din Vilje; det er Kvindens Attraa, der kogende snor sig om Manden. Du rette Linje og du Arabeskens Bugtning, Hensigt og Udtrykkets Mangfoldighed, Viljens tørre Kraft, Udtrykkets smidige Middel, det ene Maal, det meget, ved hvilket det naas, du Geniets almægtige og udelelige Væsen, hvilken Kemiker har det formastelige Mod at udskille og adskille dig?

Kære Liszt, gennem Taagerne hinsides Floderne, udover Byerne, hvor Klavererne synger din Lov, hvor Bogtrykkerkunsten tolker din Visdom, hvorsomhelst du er, i den evige Stads Glans eller i de taagede Drømmelande, som Gambrinus skænker sin Trøst, hilser jeg dig, — jeg hilser dig, medens du improviserer Sange, fulde af Jubel eller af usigelig Smerte, medens du betror Nodearket dine dybe Tanker, du, den evige Vellysts, de evige Angsters Sanger, Filosof, Digter og Kunstner, jeg hilser dig, du Udødelige!

Havnen.

En Havn er et herligt Opholdssted for en Sjæl, der er træt af Livets Kampe. Den vidtstrakte Himmel, Skyernes vekslende Arkitektur, Havets skiftende Farvespil

og Fyrtaarnenes Blinken danner tilsammen et Prisme, som har den beundringsværdige Evne at fryde Øjnene uden nogensinde at trætte dem. De slanke Fartøjer med den indviklede Takkelage, som Bølgen harmonisk vugger, nærer Sjælens Sans for Skønhed og Rhytme. Og den, som ikke længer er nyfigen eller ærgerrig, er der skænket en egen, fornem Nyden: at ligge i Belvederet eller at støtte sig til Moloen og betragte alle dem, der drage bort og komme tilbage, alle dem, der endnu have Kraft til at ville og Lyst til at rejse eller til at berige sig.

Strikken.

»Mennesket fanger ligesaa mange Illusioner, — sagde min Ven til mig, — som der findes Mennesker og Ting. Og naar Illusionen forsvinder, det vil sige, naar vi se et Væsen eller en Handling i det rette Lys, gribes vi af en underlig Følelse, halvt Bedrøvelse over det forsvundne Fantom, halvt beklagelig Overraskelse overfor Nyheden, overfor den krasse Virkelighed. Hvis der i det hele taget existerer noget iøjnefaldende, almindeligt Fænomen, der altid er det samme og af en Natur, som det er umuligt at tage fejl af, saa er det Moderkærligheden. Man kan lige saa vanskeligt tænke sig en Moder uden Moderkærlighed, som et Lys uden Varme; er det derfor ikke ganske naturligt at skrive alle en Moders Ord og Handlinger overfor sit Barn paa Moderkærlighedens Regning? Men nu skal De dog høre, hvorledes jeg en Gang blev ganske besynderlig mystificeret.

»Min Stilling som Maler frister mig ofte til opmærksomt at betragte de Ansigter og Fysiognomier, jeg møder paa min Vej, og De ved, hvor glade vi Malere er over at besidde denne Evne, som i vore Øjne giver Livet mere Liv og mere Betydning, end det har for andre Mennesker. I det afsides Kvarter, hvor jeg bor, og hvor store og græsbegroede Pladser endnu skiller Bygningerne

fra hinanden, lagde jeg ofte Mærke til et Barn, der strax indtog mig ved sit muntre og skælmske Ansigt. Han har mere end en Gang staaet Model for mig; snart har han forestillet en Zigeunerdreng, snart en Engel og snart en mythologisk Amor. Jeg har ladet ham bære Vagabondens Violin, Jesus' Tornekrone og Eros' Fakkel. Jeg morede mig endogsaa saa meget over Drengens lystige Væsen, at jeg en Dag bad hans Forældre, nogle fattige Folk, om de vilde afstaa ham til mig, med Løfte om at klæde ham godt paa, og give ham nogle Penge og ikke forlange andet af ham end at rense mine Pensler og besørge mine Smaaærinder. Da han havde faaet alt Snavset af sig, var han ligefrem nydelig, og det Liv, han førte hos mig, syntes ham et helt Paradis i Sammenligning med, hvad han havde maattet gaa igennem i det Hul, hvor hans Forældre boede. Jeg maa kun sige, at jeg blev forbavset over, at den lille Fyr undertiden havde ganske besynderlige Anfald af Melankoli, og at han efter kort Tids Forløb lagde en forunderlig Smag for Sukker og Likører for Dagen; ja, det gik endog saa vidt, at jeg en Dag, da jeg opdagede, at han, trods mine mange Advarsler, igen havde stukket nogle Lækkerier til sig, truede med at sende ham tilbage til hans Forældre.

»Hvad skildrer derfor min Forfærdelse og min Forbavselse, da det første, jeg faar Øje paa, da jeg træder ind i min Stue, er min lille Dreng, min lystige Kammerat, der har hængt sig paa Skabsdøren! Hans Fødder rørte næsten ved Gulvet; en Stol, han rimeligvis havde sparket bort med Foden, laa væltet ved Siden af ham; hans Hoved hang konvulsivisk ned paa den ene Skulder; men hans opsvulmede Ansigt og hans Øjne, der stod vidt opspilede, rædselsfuldt stive, fik mig til at tro, at han ikke var død endnu. At tage ham ned, var ikke saa let, som De maaske tror. Han var allerede meget stiv, og jeg havde en uforklarlig Skræk for pludselig at lade ham falde ned paa Gulvet. Jeg maatte holde paa ham

med den ene Haand, medens jeg med den anden skar Snoren over. Men dermed var ikke alt til Ende; det lille Uhyre havde hængt sig i et meget tyndt Stykke Sejlgarn, der var trængt dybt ind i Kødet paa ham, og nu maatte jeg med en fin Sax søge efter Snoren mellem de opsvulmede Dele af Halsen for at faa den klippet over.

»Jeg glemte at sige Dem, at jeg havde raabt om Hjælp af alle Kræfter; men ingen af mine Naboer vilde hjælpe mig: de var civiliserede Mennesker, og som saadanne vilde de ikke blande sig i en hængt Mands Affærer — Gud skal vide, hvorfor civiliserede Mennesker aldrig vil det? Endelig kom der en Læge til, som erklærede, at Barnet havde været død i flere Timer. Da vi senere hen skulde klæde det af, var det saa stivt, at vi maatte sprætte Klæderne af det; da det var os umuligt at bøje dets Lemmer.

»Den Politimand, til hvem jeg var nødt til at gøre Anmeldelse om Selvmordet, skævede til mig og sagde: »Det er virkelig noget mistænkeligt!« Rimeligvis var det en Vane hos ham, eller han nærede et indgroet Ønske om at gøre alle, saavel skyldige som uskyldige, forskrækkede.

»Endnu havde jeg et vanskeligt Hverv at udføre, og alene Tanken om det, voldte mig en forfærdelig Angst: Jeg maatte underrette Forældrene om, hvad der var sket. Mine Fødder nægtede mig deres Brug. Endelig tog jeg dog Mod til mig. Men til min store Forbavselse blev Moderen ikke det mindste bevæget, hun fældede ikke en Gang en Taare. Jeg tænkte mig, at hendes besynderlige Opførsel skrev sig fra den Rædsel, hun maatte føle, og jeg huskede det gamle Ord: »Den dybeste Sorg er altid stum«. Faderen sagde blot halvt sløv, halvt drømmende: »Naar alt kommer til alt, saa var det dog maaske det bedste, det var dog altid blevet Daarligdom med ham!«

»Imidlertid laa Liget paa min Sofa, og jeg stod netop med en Tjenestepige og gjorde de sidste Forberedelser, da Moderen traadte ind i mit Atelier. Hun vilde se sin Søns Lig, sagde hun. Om jeg ogsaa vilde, kunde jeg dog ikke hindre hende i at hengive sig til Sorgen og nægte hende den højtidelige, sørgelige Trøst. Derpaa bad hun mig om at vise hende det Sted, hvor hendes Lille havde hængt sig. »Nej, nej, — svarede jeg hende — det kan De ikke taale at se«. Og da jeg uvilkaarlig saa hen imod det skæbnesvangre Skab, bemærkede jeg, greben af en Væmmelse, der var blandet med Rædsel og Harme, at Sømmet endnu sad der, og at der hang en lang Ende Sejlgarn derved. Jeg styrtede hurtig hen og rev det ned, men da jeg vilde kaste det ud af Vinduet, holdt den stakkels Kone min Arm tilbage og sagde bønfaldende til mig: »Aa, Herre, lad mig beholde det! jeg beder Dem saa inderligt derom!« Hendes Fortvivlelse havde rimeligvis gjort hende saa overspændt, mente jeg, at hun nu kastede sin Kærlighed paa det, der havde været Redskabet ved hendes Søns Død, og vilde opbevare det som en forfærdelig, men kær Relikvie. — Og hun rev Sømmet og Sejlgarnet ud af mine Hænder.

»Endelig! endelig! alt var forbi. Nu skulde jeg kun med endnu mere Iver end sædvanlig tage fat paa mit Arbejde, for lidt efter lidt at faa det lille Lig med dets store stive Øjne ud af Tankerne. Men den næste Dag fik jeg en hel Bunke Breve, nogle fra mit eget Hus, andre fra Husene i Nærheden; et fra første Sal; et fra anden Sal; et fra tredje Sal osv.; nogle i halv spøgende Form, ligesom for under en tilsyneladende Vittighed at skjule, hvor oprigtig ment deres Forlangende var; andre uorthografiske og ligefrem frække; men alle gik de ud paa det samme at faa en lille bitte Stump af den sørgelige, men saliggørende

Strikke[1]). Jeg maa tilføje, at de fleste Ansøgninger vare fra Kvinder, og jeg kan forsikre Dem om, at de ikke alle hørte til den simplere Klasse. Jeg har gemt de Breve.

»Men pludselig gik der et Lys op for mig, det foer mig som et Lyn gennem Hovedet; jeg forstod nu, hvorfor Moderen endelig vilde have Sejlgarnet, og ved hvilken Handel hun vilde søge at trøste sig.

Allerede!

Hundrede Gange allerede havde Solen, enten straalende eller sørgmodig, svunget sig op af Havets umaadelige Kar, hvis Grænser næppe kan øjnes; hundrede Gange var den, enten funklende eller tungsindig, dykket ned igen i sit umaadelige Aftenbad. I mange, mange Dage kunde vi betragte den anden Side af Firmamentet og tyde Antipodernes himmelske Alfabet. Og alle Passagererne klagede og knurrede. Man skulde tro, at deres Lidelser øgedes, jo nærmere de kom Maalet.

— Naar, sagde de, skal vi dog høre op med at sove en Søvn, som rystes af Bølgen, og som forstyrres af en Blæst, der snorker højere end vi selv? Naar kan vi dog komme til at fordøje i en Lænestol, der ikke bevæger sig?

Der var nogle, som tænkte paa deres hjemlige Arne og længtes efter deres utro og vrantne Koner og deres skrigende Børneflok. Alle var saa forhippede paa at se Land, saa jeg tror, at de vilde have spist Græs med større Begejstring end Dyr.

Endelig blev der meldt, at der var en Kyst i Sigte; og alt eftersom vi kom nærmere, saa vi, at det var et herligt, vidunderlig skønt Land. Det var, som om Livets harmoniske Vellyd slog os i Møde derfra som en sagte

---

[1]) Et Stykke af en Snor, hvori et Menneske har hængt sig, betragtes i Syden som en Talisman. O. A.

Brusen, det var, som om disse Kyster, der bugnede af alskens Træer og Planter, udaandede, flere Mile bort, en herlig Duft af Blomster og Frugt.

Straks blev de alle glade, og deres daarlige Humør svandt bort. Al Kiv og Tvist var glemt, alle Fornærmelser tilgivne; de aftalte Dueller blev strøgne ud af Hukommelsen, og al Nag forsvandt som Dug for Solen.

Jeg alene var sørgmodig, ufattelig sørgmodig. Som en Præst, hvem man vil berøve hans Guddom, kunde jeg ikke uden en nagende Bitterhed løsrive mig fra dette Hav, der er saa forfærdeligt daarende, saa uendeligt forskelligt i sin skrækindjagende Simpelhed, og som i sig synes at rumme og ved sin Bølgeleg, sit Væsen, sin Vrede og sit Smil at være et Udtryk for enhver Sindsstemning, Angst og Begejstring hos alle de Sjæle, som har levet, som leve, og som vil komme til at leve!

Og idet jeg sagde Farvel til denne uforlignelige Skønhed, følte jeg mig bedrøvet indtil Døden, og derfor kunde jeg kun raabe: »Allerede!«, da alle mine Rejsefæller udbrød: »Endelig!«

Og det var dog Landjorden, Landet med sin Larm, sine Lidenskaber, sine Bekvemmeligheder, sine Fester; det var et rigt og prægtigt Land, fuldt af Løfter, et Land, som hilsede os med en mystisk Duft af Roser og Moskus, og hvorfra Livets Musik lød ud til os som en Forelskets Mumlen.

Hver sin Kimære.

Under en graa Himmel, paa en vidtstrakt, stovet Slette, uden Veje, uden Græs, uden en Tidsel og uden en Nælde, mødte jeg flere vandrende, krumbøjede Mænd.

Enhver af dem bar paa sin Ryg en stor Kimære, der var ligesaa tung som en Sæk Mel eller Kul eller en romersk Soldats Oppakning.

Men det afskylige Dyr var ikke nogen livløs Byrde;

tværtimod, det omslyngede Manden og trykkede ham til Jorden med sine elastiske, kraftige Arme; det hagede sig med sine to umaadelige Kløer fast i hans Bryst; og dets græsselige Hoved ragede op over Mandens Pande som en af de forfærdelige Hjelme, med hvilke Oldtidens Krigere søgte at indjage Fjenden Skræk.

Jeg spurgte en af Mændene om, hvor de vandrede hen. Han svarede, at det vidste hverken han eller de andre; men rimeligvis kom de nok et eller andet Sted hen, thi de dreves frem af en uimodstaaelig Trang.

Men det besynderligste var, at ikke en af disse Vandringsmænd saa ud til at bære Nag til det grusomme Dyr, der klamrede sig fast ved hans Hals og klistrede sig til hans Ryg; man skulde tro, at han betragtede det som en Del af sig selv. Alle disse trætte, alvorlige Ansigter viste ingen Fortvivlelse. Under Spleentaagens Himmel, vadende i en Jord, som var Støv og atter Støv og ligesaa trøstesløs som Himlen, vandrede de afsted, resignerede som Folk, der ere fordømte til altid at haabe.

Og Skaren drog forbi mig og forsvandt i Horisonten, der hvor Planetens Runding dølger sig for Menneskenes Blik.

I nogle Øjeblikke gav jeg mig til at gruble derover: dette Mysterium vilde jeg forstaa; men snart sænkede den fuldkomne Ligegyldighed sig over mig, og jeg overvældedes endnu mere af den end de af deres Kimærer.

Suppen og Skyerne.

Jeg spiste til Middag hos min lille viltre Elskerinde, og gennem det aabne Spisestuevindu betragtede jeg de skiftende Arkitekturer, som Gud skaber af Dampene, Lys og Skyggers vidunderlige Spil. Og medens jeg betragtede dette, sagde jeg til mig selv:

— Alt dette skiftende Skær er næsten lige saa skønt som min Elskedes Øjne, den lille grumme Vildkat med de grønne Øjne.

Men pludselig fik jeg et voldsomt Næveslag bag i Ryggen, og jeg hørte en raa og henrivende Stemme, en Stemme, hysterisk og ligesom hæs af Alkohol, min Elskedes Stemme, som sagde:

— Naa, skal du snart til at spise din Suppe, din fjollede Skykræmmer?

Den Fattiges Legetøj.

Jeg vil give Eder en Ide til en uskyldig Fornøjelse; der er saa faa Fornøjelser, der er uskyldige.

Naar I gaar Eders Morgentur og har i Sinde at drive om paa Landevejene, saa fyld Eders Lommer med billigt Legetøj til en Skilling, — f. Ex. en Sprællemand, de to Smede, der slaar paa en Ambolt, eller ogsaa en Hest med en Fløjte bagi — og forær dem til de ukendte, fattige Børn, som I træffer udenfor Værtshusene eller ved Foden af et Træ. I skal se, hvor deres Øjne bliver store. Strax tør de slet ikke tage imod det; de tvivler om deres Lykke. Derpaa griber de hurtigt Foræringen og løber bort med den, ligesom Kattene, som først i lang Afstand fra Eder spiser det, I har givet dem, thi de har lært, at man altid bør mistro Mennesket.

Indenfor Gitteret til en stor Have, i hvis Udkant man saa et smukt, hvidt solbeskinnet Landsted, stod en rask lille Dreng i en køn Sommerdragt.

Overdaadighed, Sorgløshed og stadig Staaen Ansigt til Ansigt med Rigdom gør disse Børn saa smukke, at man skulde tro, at de var af et andet Stof end de simple eller de fattige Børn.

Ved Siden af ham i Græsset laa der et dejligt Stykke Legetøj, ligesaa straalende som dets Ejermand, ferniseret, forgyldt, klædt i Purpurkappe og oversaaet med Fjer og Glasperler. Men Barnet brød sig slet ikke om sit Yndlingslegetøj; dets Opmærksomhed var rettet paa noget helt andet.

Udenfor Gitteret, ude paa Vejen, imellem Tisler og

Brændenælder, stod en anden Dreng, lurvet og smudsig; det var en af disse smaa Pariaer, i hvilken et upartisk Øje vilde kunne opdage en Skønhed, hvis det rensede ham fra Elendighedens frastødende Snavs, ligesom en Kender strax aner et Mesterværk, selv under den tykkeste Vognsmørelse.

Gennem disse symbolske Gitterstænger, som adskilte to Verdener, Landevejen og Landstedet, viste det fattige Barn det rige sit eget Legetøj, hvilket denne begærligt betragtede som en sjælden og ukendt Genstand. Dette Legetøj, som den lille snavsede Unge trillede og rystede frem og tilbage i en tilgitret Kasse, var en levende Rotte! Forældrene havde taget Legetøjet, sagtens af Økonomi, midt i Livet.

Og de to Børn lo broderligt til hinanden og viste fire Række Tænder, der var lige hvide.

En Spøgefugl.

Det var Nytaarsdag: et Kaos af Snavs og Sne, gjennempløjet af Tusinder af Vogne, straalende af Legetøj og lækre Sager, summende af Havesyge og Fortvivlelse, en stor Bys officielle Delirium, skabt til at forvirre den stærkeste Eneboers Hjærne.

Gennem alt dette Virvar og Spektakel travede et Æsel hurtigt afsted, drevet frem af en grov Tølpers sviende Piskeslag.

Ligesom Æslet skulde dreje om et Hjørne, kom der gaaende en pæn Herre; han havde fine Hansker paa, lakerede Støvler, det dejligste Halstørklæde og var klemt ind i flunkende ny Klæder; meget ceremonielt bukkede han for det stakkels Dyr, tog Hatten af og sagde til det: »Maa jeg ønske Dem glædeligt Nytaar!« Derpaa vendte han sig lapset om mod nogle Kammerater, som for at anmode dem om at bifalde hans Spøg.

Æslet saa ikke den nette Spasmager; ivrigt blev det ved at løbe videre, derhen hvor Pligten kaldte det.

Men jeg blev pludselig grebet af et ubændigt Raseri mod denne pyntede Idiot, der forekom mig at være en Fuldblods Repræsentant for hele Frankrigs Aandrighed.

En Racehest.

Hun er grim. Og dog er hun allerkæreste!

Tiden og Kærligheden har mærket hende med deres Klør og grusomt lært hende, hvad hvert Minut og hvert Kys berøver hende af Ungdom og Friskhed.

Hun er virkelig grim; hun er en Myre, en Edderkop, ja, et Skelet, om du vil; men hun kender Lægedom, hun kender Lægedrik, hun er en Tryllerske! kort sagt, hun er dejlig.

Tiden har ikke kunnet bryde hendes svævende Gangs Harmoni eller hendes Skikkelses evigunge Ynde. Kærligheden har ikke forandret hendes barnlige Aandedræts Sødme, og Tiden har intet røvet hende af hendes fyldige Haar, hvor hele Sydfrankrigs Levekraft i rødgule Parfumer aander ud i djævelsk forvirrende Duft: Nîmes, Aix, Arles, Avignon, Narbonne og Toulouse, dejlige Byer, velsignede af Solen, mættede med Elskov!

Tiden og Kærligheden har forgæves sat Tænder i hende; de har ikke kunnet forminske hendes Drengebrysts vage, men evige Skønhed.

Maaske er hun medtaget, men hun er ikke træt, og altid er hun beredt, saa at man ved Synet af hende kommer til at tænke paa de ægte Raceheste, som den virkelige Kenders Blik strax opdager, selv foran Drosken eller Kærren.

Og saa er hun saa blid og saa glødende! Hun elsker, som man elsker om Efteraaret; man skulde næsten tro, at Vinterens Nærmelse tænder ny Ild i hendes Hjærte, og hendes slaviske Ømhed trætter aldrig.

Any where out of the world.

Dette Liv er et Hospital, hvor hver Syg begærlig higer efter at skifte Seng. En vilde lide ved at komme til at ligge ligeoverfor Ovnen, og en anden tror, at han vilde blive rask, dersom han laa henne ved Vinduet.

Jeg for mit Vedkommende har en Følelse af, at jeg altid vilde befinde mig vel der, hvor jeg ikke er, og dette Spørgsmaal om at skifte Opholdssted er et af dem, jeg bestandig drøfter med min Sjæl.

— Sig mig, Sjæl, stakkels forkomne Sjæl, hvad mener du om at bo i Lissabon? Der maa der være varmt, og der kan du igen tø op og blive livlig som et Firben. Denne By ligger ved Havets Bred; man fortæller, at den er bygget af Marmor, og at Folket der bærer et saadant Nag til Planteriget, at det river alle Træer op med Rode. Det maa være et Land for dig, et Land skabt af Lys og Sten, og Vandet, for at spejle dem begge!

Min Sjæl svarer ikke.

— Jeg véd, du elsker Hvile og skiftende Billeder. Vil du da til Holland og slaa Bo i dette saliggørende Land? Maaske vil du finde Glæde i denne Egn; du har jo saa ofte beundret Afbildninger deraf i vore Musæer. Hvad mener du om Rotterdam, du, der elsker Masteskove og Skibe, fortøjede ved Husenes Fod?

Min Sjæl er stadig stum.

— Maaske vilde du synes bedre om Batavia? Der vilde vi finde Europas Aand, viet til Tropernes Skønhed.

Ikke et Ord. — Er min Sjæl da død?

— Er du da bleven saa dorsk og sløv, at du kun finder Behag i din egen Elendighed? Hvis saa er, da lad os fly til de Lande, der er i Slægt med Døden. — Nu véd jeg, hvad vi gør! Vi rejser til Torneå. Længere endnu, til Østersøens yderste Krog; endnu længere bort fra Livet, om vi kan; lad os slaa os ned ved Nordpolen; der strejfer Solen kun Jorden paa skraa, og Lysets og

Nattens langsomme Skiften undertrykker enhver Afvexling og forøger Ensformigheden, dette det Halve af det store Intet. Der kan vi længe bade os i Mørke, medens Nordlysene, til vor Lyst, prange med rosenrøde Straaler, ligesom Genskin af et Fyrværkeri i Helvede!

Endelig bryder min Sjæl ud, og viseligen raaber den til mig:

— Ligemeget hvor! ligemeget hvor! naar det blot er udenfor denne Verden!

Charles Baudelaire.

Af Paul Bourget.

Overs. af Vald. K.

At læse »les Fleurs du Mal« i sytten års alderen, når man endnu ikke har øje for det ironiske moment, der i krasse paradoxer fremsætter tanker, som allerede i og for sig er overraskende, er som at indføres i en verden, fuld af hidtil ukjendte følelser. Der findes sjæleopdragere, hvis belæring er mere strængt nøjagtig end Baudelaires, Taine f. ex. og Henri Beyle, men der findes ingen, der er mere tankevækkende og betagende:

Et tes yeux attirants comme ceux d'un portrait ...

har han skrevet om en af de brødefulde kvinder, hvis trylleri han har været underkastet; noget af dette dragende og af dette blik breder han over sine mystiske og kælne, halvt ironiske og halvt klagende vers. Verslinier af ham forfølger ens tanke, og med en ihærdighed som næsten gjør ondt, lader de en hverken rist eller ro. Han forstår især at begynde et digt med højtidelige ord, der på én gang er så storslåede og så følsomme, at man ikke mere glemmer dem:

Que m'importe que tu sois sage!
Sois belle et sois triste ....

Og et andet sted:

Toi qui, comme un coup de couteau,
dans mon cœur plaintif es entrée ...

Og et andet sted:

Comme un bétail pensif, sur le sable couchées,
Elles tournent leurs yeux vers l'infini des mers . . .

Paa grund af sin natur, men også af stilistiske hensyn omgiver Charles Baudelaire sine digte med sælsomhedens vage glorie; thi, som Edgard Poe, forfatteren af den uforlignelige elegi »To Helen«, er han overbevist om, at alt skjønt må være lidt aparte, og at forbauselse er en nødvendig betingelse for digterisk fortryllelse. Og virkelig er det en fortryllelse for den, som ikke lader sig skræmme af det indviklede i denne kunst. Indtrykket kan sammenlignes med det, man får af Leonardos portrætmalerier med deres hendøende farvenuancer, der breder et hemmelighedsfuldt, fløjelsblødt skjær over smilets omrids. En farlig nysgjerrighed betager ens opmærksomhed og bevæger en til langvarige drømmerier foran disse gådefulde digte eller malerier; og når man længe har stirret på gaaden udleverer den måske sin hemmelighed. Baudelaires hemmelighed er den samme, som flere end én af os går om med; der er således megen udsigt til, at den kan tilegnes af den yngling, der finder behag i denne paa åbenbaringer uudtømmelige læsning.

I.

Undersøgelse af kjærligheden hos Baudelaire.

Først og fremmest findes der hos Baudelaire en særegen opfattelse af kjærlighed. Jeg troer, at man kunde give en ret træffende karakteristik af den ved tre betegnelser, der er uensartede som det samfund, vi leve i. Baudelaire er i sine kjærlighedsdigte på en gang mystiker, libertiner og iagttager. Han er mystiker og et overjordisk Madonna-ansigt viser sig stadig for ham i hans lyse og i hans mørke timer og minder ham

om, at i en anden verden, som vor kun er et usselt og plumpt billede af, findes der en kvindesjæl, »ren og klar«, altid attråværdig og altid husvalende:

Elle se répand dans ma vie
comme un air parfumé de sel,
et dans mon âme inassouvie
verse le goût de l'Éternel . . .

Han er libertiner, og syner, udskejende indtil sadisme, omtåger denne samme mand, som lige har tilbedt sin Madonnas løftede lillefinger. Den vulgære Venus' dorske rus, den sorte Venus' berusende lidenskab, den kyndige Venus' raffinerede nydelse, den blodtørstige Venus' forbryderske dristighed har efterladt deres spor i de mest beåndede af hans digte. En modbydelig alkovedunst slår en i møde fra disse to vers i det pragtfulde digt »Morgendæmring«:

Les femmes de plaisir, la paupière livide,
Bouche ouverte, dormaient de leur sommeil stupide . . .

Det er en krushåret veninde med elfenbenshvide tænder, hvis ansigt, strålende sort som ibenholt, har inspireret denne kjærlighedshymne:

Je t'adore à l'égal de la voûte nocturne
O Vase de tristesse, ô grande taciturne

Hedenske præstinder vilde have anset Baudelaire for en deltager i deres hemmelige fester, når de havde læst beskrivelsen af det boudoir, — autoriteterne har fået det lukket i, — hvor Hippolyte hviler sit trætte hoved:

A la pâle clarté des lampes languissantes
sur les profonds coussins, tous imprégnés d'odeur . . .

Og det — i hvert fald efter min mening — smukkeste stykke i hele samlingen, la Martyre, kunde til motto have den uhyggelige sætning, som forfatteren af

»la Philosophie dans le boudoir« besluttede at skrive over et af værelserne i det lille hus, der var gjenstanden for hans drømme: »Her pines«.

L'homme vindicatif, que tu n'as pu, vivante,
malgré tant d'amour assouvir,
combla-t-il, sur ta chair inerte et complaisante,
l'immensité de son désir? . . .

Midt under så mange forvildelser, hvor hans tørsten efter en uendelig grad af renhed blander sig med hans fortærende hungren efter kjødets mest krydrede glæder, vedbliver hans iagttagende forstand ubarmhjærtig at være herre over sig selv. Mysticismen, så vel som sanseligheden, finder sit udtryk i bestemte formler i denne hjærne, der opløser sine fornemmelser lige så nøjagtig, som et prisme opløser lyset. Den feber, der får hans blod til at koge, eller den exstase, som fremmaner fantasibilleder for ham, rokker aldrig ved hans fornuft. I denne mand lever der på en gang tre mænd, der forener deres indtryk for bedre at knuge hans hjærte og udpresse af det al den varme, røde væske lige indtil sidste dråbe. Disse tre mennesker er meget moderne, og endnu mere moderne er forbindelsen af dem. Tilintetgjørelsen af den religiøse tro, Pariserlivet og den videnskabelige tidsånd har samvirket til at danne og siden at sammensmælte disse tre forskjellige slags følelsesliv, der tidligere var så skilte, at det syntes umuligt at bringe dem i berøring med hverandre, men som nu er så forbundne, at de synes uadskillelige, i det mindste hvad det væsen angår, som før det 19de århundrede ikke har noget sidestykke i Frankrig, nemlig Baudelaire.

Det er altså let for os, når vi blot ser rundt om os, at bestemme de spirer eller rettere de successive lag, som har frembragt denne sjæl. Er der ikke i vor vantro tidsalder katholicisme nok tilbage, til at et barnesind med uforglnmmelig styrke kan gjennemtrænges af mystisk

kjærlighed. Troen vil svinde bort, men mysticismen vil, selv når forstanden forkaster den, holde sig på følelsens område. Det religiøse sceneri dukker frem for Baudelaire i tusmørkets dunkle øjeblikke, og hans velbehag derved viser, hvor stærk den første bevægelse, bønnen forårsagede ham, har været[1]. Indtrykket udslettedes aldrig. Ganske naturlig glider for ham blomsternes duft over i røgelse, den skjønne himmel er et alter, den nedgående sol er en monstrans. Føler mennesket ikke mere den samme intellektuelle trang til at tro, har det i det mindste bevaret en trang til at føle, som da det troede. Mystikerne havde allerede gjort opmærksom på denne evne hos følelsens religiøsitet til at holde sig, når tankens religiøsitet svinder bort. Det udbrud af lidenskab, hvorved mennesket overfører på et eller andet væsen, en eller anden gjenstand, den varme begejstring, som ikke mere finder anvendelse overfor gud, også det kaldte de gudsdyrkelse — idololatri. Man kan nævne mærkelige exempler hos Baudelaire på denne kultus, f. ex. brugen af kirkelige udtryk, hvor han vender sig til en elskerinde og forherliger en vellyst:

Je veux bâtir pour toi, Madone, ma maîtresse,
un autel souterrain au fond de ma détresse, . . .

Eller endvidere det prosastykke, der omhyggelig er udarbejdet i forfaldslatin med titlen »Franciscæ meæ laudes«, og som han har skrevet til »en dannet og gudelig modehandlerinde«. Det, som hos en anden vilde være blasfemi eller et kunststykke, er hos ham noget, jeg kunde næsten sige: uvilkårligt, hvis ordet uvilkårlig gav en forestilling om det sammensatte i denne subtile og besynderlige mands naturel.

På den anden side havde han sine udskejende tilbøjeligheder fra Paris. Lasten i Paris afgiver et helt

[1]) Se i »Fleurs du Mal« nr. XXVIII, der benævnes aftenharmoni.

sceneri for størstedelen af hans digte, på samme måde som der findes et helt sceneri af katholske kirkeskikke. Man ser, at han har været rundt i alle den usædelige byes lastefulde boliger, og man aner, hvilke dristige erfaringer han dér har gjort. Han har siddet til bords ved siden af sminkede piger, hvis mund bløder indenfor et lag af blyhvidt. Han har sovet i berygtede huse og kjender den væmmelse, man føler, når det stærke dagsskjær beskinner de falmede gardiner og den solgte kvindes endnu mere falmede ansigt. Gjennem alle arter af ophidselse, med en til vanvid grænsende vildskab i sin brynde har han jaget efter det højdepunkt af sanselig vibreren, der breder sig fra nerverne til hjærnen, og som for et sekund befrier en fra kvalerne ved at tænke.

Og på samme tid har han stået og passiaret rundt om på alle denne forfærdelige byes gadehjørner; han har levet som en forfatter, der stadig gjør studier, og han har bevaret, ja hvad mere er, han har skjærpet sin tænknings brod dér, hvor andres vilde være blevet sløvet for stedse, og foruden opfattelsen af en kærlighed, der på en gang er mystisk, sanselig og intelligent, har dette tredobbelte arbejde frembragt en strøm af tungsind så skarp og så fortærende, som den nogensinde er vældet frem fra en menneskesjæl.

II.

Baudelaires pessimisme.

Lamennais udbrød en dag: »min sjæl er kommet såret til verden«. Baudelaire kunde have anvendt disse ord på sig. Han hørte til en slægt, der var hjemfaldet til ulykke. Det er måske den forfatter, til hvis navn benævnelsen »usund« oftest er blevet føjet. Ordet er rigtigt, hvis man derved vil betegne, at lidenskaber af den nys angivne art vanskelig finder livsforhold, der

passer til deres krav. Der er uoverensstemmelse mellem mennesket og omgivelserne. Deraf følger en åndelig kamp og hjertekvide. Men ordet »usund« er unøjagtigt, hvis man dermed vil opstille en naturlig og regelmæssig tilstand, der skulde være sundhed, som modsætning til en ødelagt og kunstig tilstand, der skulde være sygdom. Egentlig gives der ikke legemlige sygdomme, siger lægerne; der gives kun fysiologiske tilstande, som kan være ødelæggende eller heldbringende, men som altid er normale, når man betragter det menneskelige legeme som en organisme, hvor en vis mængde materie udvikles og kombineres. På lignende måde findes der hverken sjælelig sygdom eller sundhed; der findes kun psykologiske tilstande, når man ser tingene fra et standpunkt uden metafysik; thi så ser man i vore sorger og vore evner, i vore dyder og laster, i vore viljesytringer og vore opofrelser kun omskiftelige, men lovbestemte og følgelig normale kombinationer, der er undergivet de bekjendte love for forestillingsforbindelserne. Kun ved en fordom, i hvilken den forældede lære om endelige årsager og troen på et bestemt verdensformål går igjen, kan vi betragte Dafnis' og Chloës elskov i dalen som naturlig og sund, men som kunstig og usund en Baudelaires elskov i boudoiret, som han skildrer udstyret med en stræben efter sanseligt melankoli:

Les riches plafonds,
Les miroirs profonds,
La splendeur orientale,
Tout y parlerait
A l'âme en secret
Sa douce langue natale.

Der er kun den forskjel, at sammensatte forestillinger mindre har udsigt til at træffe omgivelser, der passer til deres sammensatte natur. Den, der har vænnet sig til at drømme om en lykke, som der skal mange

betingelser til at skabe, lider ved virkeligheden, som han ikke kan omforme efter sin attrå: »Den kraft, vi udfolder i tilværelsen, er begrænset, og de ydre årsagers indflydelse er uendelig langt større«. Denne sætning i »Ethique« indeholder forklaringen af den forfinede Baudelaires tungsind, lige så vel som af tidens orm, pessimismen. Når mennesket er nået langt i kultur, kræver det af forholdene, at de skal stemme overens med hans hjærtes krav, et træf, der er desto mere sjældent, jo sælsommere sindet er forfinet, og da viser den ubodelige ulykke sig.

Ganske vist har livslede altid været de rigt udstyrede existensers hemmelige orm. Men hvor kan det alligevel være, at dette »forfinelsens uhyre« [1]) aldrig har været så ivrigt for at fremstille sin egen ynkelighed som i den moderne litteratur, hvor der dog er så mange betingelser for liv, der gjensidig udfylder hverandre, — hvis grunden ikke er den, at netop denne fuldkommenhed tillige gjør vore sind mere sammensatte og derved gjør os udygtige til at blive lykkelige? De, der tror på fremskridtet, har lukket øjnene for denne sørgelige følge af vort større velvære og vor mere alsidige uddannelse. I vor litteraturs mørke præg har de kun villet se en forbigående virkning af vor tids sociale rystelser, ret som om andre rystelser og det sådanne, som har medført langt mere indgribende omvæltninger i privatlivet, hos slægtens førere havde frembragt denne samme udygtighed til at være lykkelig. Det synes mig rimeligere at betragte tungsindet som den uundgåelige følge af en uoverensstemmelse mellem vore krav som civiliserede og den ydre virkelighed, og det så meget desto mere, som det moderne samfund, over hele Europa, frembyder de samme symptomer på dette tungsind og paa denne

---

[1]) »Du kjender det, læser, dette forfinelsens uhyre«. — Prologen til »Fleurs du Mal«.

uoverensstemmelse, om end med forskjellige afskygninger hos de forskjellige folkeslag. En almindelig utilfredshed med denne verdens mangler griber Slaver, Germaner og Romaner og giver sig hos de første udslag i nihilismen, hos Germanerne i pessimismen og hos os i enestående og bizarre nervesygdomme. De russiske sammensvornes mordermani, Schopenhauers bøger, kommunens vanvittige ildspåsættelser og de naturalistiske romanforfatteres hidsige menneskefjendskab, — jeg vælger med vilje de mest uensartede exempler, — røber alle denne samme tendens henimod livets tilintetgjørelse, som med hver dag gjør vestens kultur mere glædesløs. Vi er utvivlsomt langt fra planetens selvmord, hvilket er det højeste ønske, pessimismens theoretikere nærer; men langsomt og sikkert udvikler der sig en tro på naturens insolvens, som lader til at skulle blive det 20de århundredes uhyggelige tro, hvis videnskaben eller en ny folkevandring ikke frelser menneskeheden, der grubler for meget, fra sine egne tankers træthed.

Det vilde være et lige så interessant som nyt stykke sammenlignende psykologi at påvise, hvorledes skridt for skridt de forskjellige europæiske folkeslag har udviklet sig til på så sørgelig en måde at fornægte alle tidsalderes samlede anstrængelser. Det synes, som om der fra Slavernes halvt asiatiske blod opstiger til deres hjerne en svimlende ødelæggelseslyst, der driver dem til tilintetgjørelse som til en slags helligt orgie. Den berømteste af de russiske forfattere sagde engang i min nærværelse om nihilisterne: »de tror ikke på noget; men de føler trang til martyriet«. En lang række metafysiske grublerier over fænomenernes ubevidste årsag har bragt Tyskerne til, trods deres praktiske positivisme, at fremsætte læren om samtlige disse fænomeners trøstesløse tomhed. Hos Franskmændene er, tiltrods for iøjnefaldende forkertheder i nationalkarakterens udvikling i de sidste 100 år, pessimismen endnu kun en sørgelig und-

tagelse, som vel bliver mere og mere hyppig, men som dog altid skyldes en skjæbne, der kun er undtagelsen. Det er kun hver enkelts grublen, der driver flere af os, trods vor medfødte optimisme, over i en yderliggående negativ livsopfattelse. Baudelaire er et af de mest vellykkede tilfælde af denne individuelle udviklingsproces. Han kan opstilles som en fuldendt type på en parisisk pessimist, to ord, hvis forbindelse er besynderlig stødende. Endnu 20 år, og man vil måske bruge dem flydende ved siden af hinanden.

Først og fremmest er han pessimist, hvilket skarpt skiller ham fra erotiske skeptikere som Alfred de Musset eller stolte oppositionsmænd som Alfred de Vigny. Han har pessimistens skjæbnesvangre karaktertræk — »hestefoden« vilde de kristne kalde det, — nemlig afsky for at være til og forkjærlighed for, rasende længsel mod det rene intet. Hos ham går hinduernes Nirwana igjen, midt under nutidens neurastheni og derfor påkaldt med hele den kraftesløshed, der er ejendommelig for en mand, hvis forfædre har været virksomme, ikke længer betragtet med en Inders rene og klare blik:

Morne esprit, autrefois amoureux de la lutte,
L'Espoir, dont l'éperon attisait ton ardeur,
Ne veut plus t'enfourcher. Couche-toi sans pudeur,
Vieux cheval, dont le pied à chaque obstacle butte.
Résigne-toi, mon cæur, dors ton sommeil de brute.

Man bør især læse nr. LXXVIII, LXXIX og LXXX i »Fleurs du Mal« under titlen »Spleen«, den næstsidste strofe i nr. LXXXX, betitlet »Madrigal triste« og hele det ypperlige stykke »Le Voyage«, som slutter samlingen:

Pour ne pas oublier la chose capitale,
Nons avons vu partout et sans l'avoir cherché,
Du haut jusques en bas de l'échelle fatale
Le spectacle ennuyeux de l'immortel péché.

I disse vers er det ikke mere en klage, der møder os, det er ikke savnets klage, der begræder den tabte lykke, eller attråens, der anråber den fjerne lykke; men det er den sidste bitre forbandelse, udslynget mod menneskeheden af den overvundne, der går under i ubodelig nihilisme — her at tage i ordets mere almindelige betydning; og vi behøver blot at erindre os, et for et, de psykologiske elementer, hvis indflydelse vi har erkjendt på dannelsen af digterens kjærlighedsliv, for at anskueliggjøre os, hvordan denne forkjærlighed for det rene intet er opstået hos den skuffede katholik, efter at han er blevet libertiner og iagttager.

Mennesket har modtaget en katholsk opdragelse, og de åndelige sandheders verden er blevet ham åbenbaret. For mange er denne åbenbaring uden følger. De tror på gud i deres ungdom, men overfladisk, de føler ham ikke som personlig og levende. De kan nøjes med en tro på forestillinger, en abstrakt tro, som kan undergå alle slags omdannelser; de kræver et dogme, ikke en vision. Deres oprindelige tro på gud kan de ombytte med troen på friheden, på det ordnede samfund, på revolutionen eller på videnskaben. Enhver af os kan daglig hos sig selv og hos sine omgivelser bemærke den slags omdannelser. Det er ikke således med det mystiske sind, — og et sådant havde Baudelaire. Thi når en sådan sjæl tror, nøjes den ikke med troen på en forestilling, den ser gud. Gud er for den, ikke et ord, ikke et symbol, ikke en abstraktion, men et væsen, i samfund med hvem sjælen lever, som vi lever sammen med en fader, der elsker os, kjender os og forstår os. Illusionen er så velgjørende og så stærk, at når den endelig brister, efterlader den ingen plads for surrogater af en mindre inderlig natur. Når man har lært opiumens beruselse at kjende, føler man lede ved vinens, den synes kun ringe. Når troen ved tidsalderens indflydelse svinder bort, efterlader den i den slags sind en læk,

hvorigjennem al glæde siver ud. Det har været Baudelaires skjæbne. Det er værdt at lægge mærke til den ringeagt, — en ret ufornuftig ringeagt, må vi indrømme, som al art af ringeagt, — hvormed han spotter de troende af anden grad, dem, der har gjort menneskeheden eller fremskridtet til deres gud. Hvad er da mere naturligt, end at han nærer en følelse af tomhed overfor denne verden, hvor han forgjæves søger et konkret ideal, der kan tilfredsstille den higen, han endnu føler mod det hinsides. Da er det, at han for at udfylde eller glemme denne tomhed, rasende jager efter ophidsende midler; da er det, at han tyer til en læsning, der beruser som opium, Proclus, Swedenborg, Poe, Quincey, kort sagt alle de bøger, der skildrer sjælens flugt »bort, ligegyldig hvorhen, blot bort fra verden«[1]). Da er det, at han tyer til opiater, der stimulerer som hans læsning. Hvad denne mand i sin tørsten efter uendeligheden trænger til, er et kunstigt paradis i mangel af troen på et virkeligt paradis. Da er det også, at han i sine mørke timer søger at vende tilbage til den oversanselige verden ad rædselens vej; men fra disse forsøg vender sjælen tilbage, stadig mere svækket, stadig mere overbevist om, at religionen kun er et subjektivt og løgnagtigt drømmeri af mennesket, der afspejler sine længsler i naturens intet. Ingen angst er frygteligere for en mystiker end denne, at indse, at trangen til at tro er ren subjektiv, og at vor tidligere tro havde sit udspring i os selv og kun var vort eget værk. Og af himlens tomme dyb fremdukker da i en både frygtelig og trøsterig skikkelse den magt, der befrier fra al trældom og frigjør for al tvivl, nemlig døden,

qui parcourt comme un prince inspectant sa maison,
le cimétière immense et froid, sans horizon,
où gisent, aux lueurs d'un soleil blanc et terne
les peuples de l'histoire ancienne et moderne.

---

[1]) Titlen på et af Baudelaires »vers i prosa«.

Den samme nihilisme er resultatet af den for Baudelaire ejendommelige analyserende sanselighed. Flere digtere, i første række Musset, har fortalt os, hvor ødelæggende udsvævelser er for kjærligheden. Baudelaire er gået dybere i den menneskelige natur ved at fortælle os, hvor ødelæggende udsvævelser er for nydelsen. Vist er det, at på bunden af hver skabning, der er skabt til noget stort og som har misbrugt sine sanser, hæver der sig undertiden en smærtelig og forvirret længsel efter en sjælefryd, der stedse flygter.

Dans la brute assouvie un ange se réveille . . .

Endvidere findes der den sørgelige uformuenhed til at skaffe det overanstrængte nervesystem en udelt følelse af nydelse. En art af tungsind, som det er umuligt nærmere at angive, et fysisk tungsind, der ligesom frembringes af blodets træthed, får indpas hos vellystningen, der ikke mere kjender beruselsen. Hans fantasi ophidses; han drømmer da om at lide og om at pine, for at nå til denne højeste grad af bæven, som skulde være hele hans væsens absolute exstase. Det besynderlige afsind, som har frembragt Nero og Heliogabal, angriber ham. »Tilintetgjørelsens blodige værktøj« alene kan for et minut kjølne denne feber, der skyldes en sanselighed, som aldrig vil blive mættet. Dette er dekadenten, der har bevaret en ulægelig hjemve efter sine forfædres smukke drømme, men som ved for tidlige misbrug har udtørret livskilden i sig, og som med et blik, der har bevaret sin klarhed, overskuer hele den ubodelige elendighed ved sin skjæbne, det vil sige ved hele menneskehedens skjæbne; thi ser vi verden anderledes end fra vore egne inderste kravs synspunkt?

III.
Dekadencens theori.

Hvis en meget ejendommelig afskygning af kjærlighed og en ny måde at forklare pessimismen på allerede gjør Baudelaires person til et sjælden interessant psykologisk fænomen, er det, der giver ham en selvstændig plads i den moderne litteratur, den omstændighed, at han selv udmærket har forstået sine ejendommeligheder og overdrevet dem på en næsten heltemodig måde. Han har gjort sig det klart, at han er fremstået sent i en kultur, som ældedes; men i stedet for at beklage sig derover, som f. ex.: La Bruyère[1]) og Musset[2]), har han været glad derover, ja næsten gjort sig til deraf. Han var en dekadent, og han blev en dekadencens theoretiker. Det er måske det mest foruroligende karaktertræk ved denne foruroligende Skikkelse; men det er måske det, der mest tiltrækker og bedårer hans samtid.

Med ordet forfaldsperiode betegner man gjerne en samfundstilstand, hvor der frembringes et altfor stort antal individer, som er uskikkede til at arbejde på det almene livs opgaver. Et samfund bør ligne en organisme. Det består ligesom en organisme af en forbindelse af mindre organismer, som selv består af en forbindelse af celler. Individet repræsenterer cellen i samfundet. For at den samlede organisme kan virke kraftig, er det nødvendigt, at de mindre organismer, hvoraf den består, også virker, men med en underordnet kraft; og for at disse mindre organismer selv kan virke, er det nødvendigt, at de celler, hvoraf de består, også virker, men med en underordnet kraft. Hvis cellernes kraft

---

[1]) Alt er allerede blevet sagt, og man kommer alt for sent, da der nu i 7000 år har været tænkende mennesker (Caractères).

[2]) Jeg er trådt alt for sent ind i en alt for gammel verden (Rolla).

bliver uafhængig, ophører de organismer, som danner den samlede organisme, ligeledes at underordne deres kraft under den samlede kraft, og det anarki, som da får indpas, medfører helhedens dekadence. Samfundsorganismen er også undergivet denne lov, og dens forfald begynder, så snart det individuelle liv er blevet for kraftigt ved det erhværvede velværes og arvelighedens indflydelse. Det er den samme lov, der betinger en anden organisme, nemlig sprogets udvikling og forfald. En dekadencestil er en sådan, hvor bogens enhed opløses for at give plads for sidens uafhængighed, hvor siden opløses for at give plads for sætningens uafhængighed, og sætningen for at give plads for ordets. Det mylrer i samtidens litteratur med exempler, der bekræfter denne betydningsfulde hypothese.

Når en kritiker skal bedømme en dekadencetid, kan han stille sig på to synspunkter, der er så forskjellige, at de næsten danner modsætninger. Lige overfor et samfund, der er i opløsning, det romerske rige f. ex., kan han, idet han stiller sig på det første af disse standpunkter, undersøge helhedens styrke og godtgjøre dens utilstrækkelighed. Et samfund kan kun bestå, når det er i stand til med styrke at optage kampen for tilværelsen med de rivaliserende nationer; det må nødvendigvis kunne frembringe mange kraftige børn og stille mange kjække soldater på benene. Den, der undersøger disse to betingelser, vil finde, at de indeslutter alle huslige og borgerlige dyder. Det romerske samfund satte kun få børn i verden; tilsidst anvendte det slet ikke mere nationale soldater. Borgerne brød sig kun lidt om de kjedelige faderpligter; de hadede det rå liv i felten. Kritikeren, som undersøger dette samfund fra dette almene synspunkt, vil knytte årsag til virkning og gjøre den slutning, at raffinerthed i nydelsen, forfinet skepticisme, svækkelse af nervesystemet og dilettanteriets ustadighed har været det romerske kejserriges samfunds-

plager og i ethvert andet tilfælde vil være samfundsplager, som vil undergrave hele statslegemet. Således ræsonnerer politikere og moralister, der er optagne af spørgsmålet om, hvor megen kraft samfundsmekanismen kan udvikle.

Et andet synspunkt vil det derimod være, når kritikeren betragter denne mekanisme på en uinteresseret måde og ikke mere med henblik på dens helhedsvirkning. Når en forfaldstids borgere står lavt som arbejdere for fædrelandets storhed, står de så ikke så meget desto højere som kjendere af deres egen sjæls indre? Når de er udygtige til private eller offentlige sysler, er det så ikke, fordi de er altfor dygtige til ensom tænkning? Hvis de er dårlige til at sætte nye generationer i verden, er det så ikke, fordi en vis overflod på sarte fornemmelser og en sjælden finhed i deres følelsesliv har gjort dem til raffinerede, men ufrugtbare mestere i lyst og smerte? Når de er ude af stand til at give sig hen i dyb tro, er det så ikke, fordi deres altfor udviklede forstand har skilt dem af med fordomme, og fordi de efter at have gjennemgået alle standpunkter er nåede til denne højeste grad af upartiskhed, der finder alle systemer berettigede og holder al slags fanatisme borte? Det kan ikke nægtes, at en germanerhøvding i det andet århundrede var mere skikket til at erobre kejserriget end en romersk patricier var skikket til at forsvare det, men den lærde og fintdannede, videbegjærlige og fordomsfri Romer, således som vi f. ex. ved, at Hadrian, den kejserlige dilettant fra Tibur, var, repræsenterede en rigere skat af åndeligt indhold. Det store argument mod dekadencer er, at de ikke har nogen fremtid for sig, men at et barbari knuser dem. Men er det ikke så at sige det udsøgtes og det sjældnes sørgelige lod at lide nederlag overfor brutaliteten. Man har lov til at sympathisere med den slags nederlag og fore-

trække Athens nederlag under dets forfald fremfor den voldsomme Macedoners sejr.

Det forholder sig på samme måde med dekadenceliteraturer. Heller ikke de har nogen fremtid for sig. De udmunder i omkalfatringer af gloseforrådet og spidsfindigheder i ordbrugen, som gjør stilen uforståelig for fremtidige slægter. Om 50 år vil brødrene Goncourts stil, — jeg vælger folk, der selv har erklæret sig for dekadenter, — kun blive forstået af specialister. Hvad gjør det, kunde dekadencens theoretikere svare; er forfatterens formål at stille sig som evig kandidat for at opnå århundredernes samlede stemmer? Vi nyder det, som I kalder vor ødelæggelse af stilen, og vi deler vor nydelse med de forfinede naturer blandt vore landsmænd og vore samtidige. Det bliver da spørgsmålet, om vi, undtagelserne, ikke er et aristokrati, og om det største antal stemmer på æsthetikens område repræsenterer andet end det største antal ignoranter. For ikke at tale om, at det er temmelig barnligt at tro på udødelighed nu, da den tid nærmer sig, hvor hukommelsen, overlæsset af det forbavsende store antal bøger, vil erklære sig fallit overfor berømmelsen, er det en dumhed ikke at have mod til at gjøre, hvad der skaffer os en intellektuel tilfredsstillelse. Lad os da nyde vore ejendommeligheder i ideal og i form, selv om vi til gjengjæld indelukker os i en ensomhed, hvor ingen søger os op. De, der da kommer til os, vil i sandhed være vore brødre, og hvorfor skulde vi ofre de andre det inderste, det ejendommeligste og det personligste i os.

Begge standpunkter er berettigede. Det er sjældent, at en kunstner har mod til resolut at stille sig på det andet. Baudelaire havde dette mod og overdrev det indtil praleri. Han erklærede om sig selv, at han tilhørte dekadencen, og det er bekjendt, med hvilket urokkeligt mod han i livet og i kunsten opsøgte alt det, der synes mere enkle naturer sygeligt og kunstigt. Hans

yndlingsfornemmelser er de, som vellugt frembringer, fordi de mere end de andre vækker noget ubestemmeligt, sanselig dunkelt og vemodigt i os. Den årstid, han elsker, er efterårets slutning, når tungsindets fortryllelse breder sig over den skyede himmel og over hjærtet, der vånder sig i smerte. Den tid på dagen, han foretrækker, er aftenen, når himlen, som på Leonardos malerier, farves med afskygninger af dystert rødt og næsten hendøende grønt. Han synes kun om den kvindeskjønhed, der er tidlig udviklet og næsten dødningeagtig mager med en fin benbygning under de ungdommelige former, eller også modenhedens sildige og allerede hensvindende skjønhed.

. . . Et ton cæur, meurtri comme une pêche,
est mùr, comme ton corps, pour le savant amour.

Indsmigrende og smægtende musik, aparte bohave, ejendommelige malerier danner den nødvendige staffage for hans tanker, hvad enten de er mørke eller muntre, »sygelige« eller »kåde«, som han selv mere nojagtig siger. Hans yndlingsforfattere ere de, hvis navne jeg allerede har nævnt, undtagelserne i litteraturen, de, der ligesom Edgar Poe har anspændt deres nervesystem lige indtil de har fået hallucinationer, en slags talsmænd for det stormfulde liv, folk, hvis sprog allerede »har ligpletter«[1]. Overalt hvor det som han selv med en i dette tilfælde nødvendig besynderlighed kalder »forrådnelsens fosforskjær«, flimrer, føler han sig tiltrukket som af en uimodståelig magnetisk kraft. På samme tid giver hans stærke foragt for det vulgære sig udslag i overdrevne paradoxer og i søgte mystifikationer. De, der har kjendt ham, fortæller mærkelige ting om ham med hensyn til dette punkt. Selv om man skriver en del på legendens regning, vedbliver det dog at være godtgjort, at denne

[1]) Th. Gautier: Studie over Baudelaire.

overlegne mand altid beholdt noget foruroligende og gådefuldt ved sig, selv for sine bedste venner. Hans sørgmodige ironi nærede en og samme følelse af foragt overfor dumheden og troskyldigheden, overfor den uskyldiges enfold og synderens stupiditet. Lidt af denne ironi kaster endog sit skjær over de smukkeste stykker i »les Fleurs du Mal«, og frygten for at være til nar skræmmer mange læsere, selv de intelligenteste, fra fuldt at beundre denne store mand, der strømmer over af hån og foragt.

Men ikke desto mindre og til trods for de spidsfindigheder, som gjør hans værker mer end vanskelig tilgjængelige for den store hob, vedbliver Baudelaire dog at være en af de betydningsfulde opdragere af den kommende slægt. Hans indflydelse er ikke så let kjendelig som Balzacs eller Mussets, fordi den kun virker på en lille del af befolkningen. Men denne del er de fremragende begavelser, folk, der snart får digternavn, romanforfattere, der allerede drømmer sig berømte, fremtidige kritikere. Indirekte, gjennem disse mænd, breder nogle af de sjælelige ejendommeligheder, som jeg her har forsøgt at fastslå, sig ud i et større publikum, og er det ikke på den måde, at dette ubestemmelige noget danner sig, som vi kalder tidens åndelige fysiognomi?

Københavnske Vers.

Københavnsk.

Der er et Kuld af Evaslægt
(de er som slanke Søjler)
de regner godt, de taler kækt,
de fører Kassens Nøgler.

En Slægt saa farlig ligefrem,
snart altfor kaad, snart lunken,
som fryser og vil hurtig hjem:
til Mor og Varmedunken!

»Du lette, ranke! jeg er varm,
jeg vil i stolte Stunder
bestige Dionysos' Karm
og tæmme Løvehunner.

Jeg vil ej tumle Hest og Hors,
hvis jeg kan klappe Tigre;
saa fæst mig til dit Favntags Kors
med Nagler og med Spigre!«

Hun snurrer blot paa Hælen rundt,
mens du, i Hjærtekrankhed,
gad køle Kinden et Sekund
mod hendes høje Slankhed!

. . . Herre Gud fri os naadeligst
ud af vor Synd og Kummer;
led os — som alle raadeligst —
hjem til vor daglige Slummer!

Balnat.

Alle Instrumenterne rømmer sig nu,
de kagler, de skratter, de nynner,
Bassen brummer dybt fra sin klagende Bug,
mens sagte Violinerne begynder.

En Bukken, Inklineren, en Løben op og ned,
til vor Kvadrille er samlet.
Saa stryger alle Buer rask den Musik,
som vagt sig over Strengene har famlet.

Som en sirlig Mus Frøken Eva danser frem
i lyseblaat, lidt sky, men hjærtevindig,
nejer sig galant, mens Øjets finblaa Glans
blir stadig mere blaa og tungsindig.

Saa viser os Enken med buttede Hop
sin modne, ustadige Alder,
knixer til Jord for hver Herre og ler
og uforknyt i Favnen os falder.

Men dronningeskælmsk i sin sorte Atlask
Kathinka, den fejende ranke, sig vender,
trykker i Haanden os alle en Gang
og dobbelt sin Kærestes Hænder.

Johanne — den blege Kusine — staar
i Silke med Hoved paa skraa og grunder;
Øjnenes Mørke spørger saa fjærnt,
som ruged hun stum paa en Drøm, der gik under.

Den fine Pande bag brunsort Haar
og disse Øjne saa trofast-sære
synes at huske en Ven, hun har kær,
som er langt herfra, ej værdig sin Ære!

. . . Og naar vi har danset den sidste Tur,
de klapper i Hænderne kaade.
Og Rheinlænder-Polkaen fejer dem med,
til Kinderne ler og dugges vaade.

Naar Ballet er endt, er det sildig Nat;
vor Klynge ned ad Trapperne famler.
Kathinka træder først ud i Sneen paa Taa,
mens Skørterne med Haanden hun samler.

Saa gyser hun, trykker den kærestes Arm
og baner ham Vej som sin Skygge;
mens Enken vil vise baade Varme og Tak,
hvis ên byder Haand til sin Lykke.

Og Mørket gør Eva fra Mus til en Kat,
der kradser elektrisk, med Ynde.
Men Frøken Johanne er stille og mild,
hun véd: »Kun muntre Mennesker kan synde«.

Dog han, som er med hende, tog hendes Haand:
»Hvad Lykke ved Tummel og Latter?
Nej den, som er venligst og dybest i Sorg,
sin Vellyst vidunderligst fatter«.

Og som de stod, har hun grebet ham rask
og kysset ham og Tavshed befalet
og vugget ham sødt til Godnat, til Godnat!
og længe vinket efter ham med Sjalet.

Hendes Favntag og Kys er en ridderlig Rus,
som ej for Morgnens Taageklarhed flygter . . .
Det trætte Blik forfølger i Længsel og Drøm
Dagskæret paa en Række slanke Lygter.

. . . Hvad er der saa sært som en Lygte ved Dag,
naar blankrudet, bleg og forsovet
den løfter mod Lyset i udslukt Ro
sit fine og tænksomme Hoved —?

Aaret rundt.

Saa snart jeg Violer kan sanse,
da længes jeg tyst efter Græs,
efter krusede Bukar-Kranse
og Landsbyers Pile og Gæs —
fjærnt ud over Fodtrins-Dønningen
mellem Søndermarken og Grønningen!

Paa frodige Sommeregne
gaar Dagen i Eng sig varm,
og Korn alle vide Vegne
blotter sin solbrændte Barm.
Det dufter af Mjødurt; og Bygget faldt
i drukne Drømme om Malt — om Malt!

Men i den grønne Oktober
med Solskin af plettet Guld
jeg drømmer om Urskov og Cooper
blandt Blade og fugtig Muld
og gaar til en Dam bag Østerbro
at fiske *Alger* og *Krebseklo*.

Ved Lygter i taaget Vinter
er alle Hexe graa.
Men vaarlige Hyacinter
bag snehvide Ruder staa.
Og Stjærnekaaben sit Dronningeblaa
vil om Frostnattens Marmorskuldre slaa.

Jan.-Febr. 1889.

Sophus Claussen.

Saalunde talte Zarathustra.

7 Kapitler af Friedrich Nietzsches Bog.

Oversat af Sophus Michaëlis.

Om Kyskhed.

Jeg elsker Skoven. I Byerne er slet at leve: dèr findes for mange Brunstige.

Er det ikke bedre at falde i en Morders Hænder end i en brunstig Kvindes Drømme?

Og se dog paa disse Mænd: deres Øje siger det — de véd intet bedre paa Jorden end at ligge hos en Kvinde.

Mudder er paa Bunden af deres Sjæle; og vé, naar deres Mudder ovenikøbet har Aand!

Var I dog blot idetmindste fuldkomne som Dyr! Men til at være Dyr hører Uskyld.

Raader jeg Eder at dræbe Eders Sanser? Jeg raader Eder til Uskyld i Sanser.

Raader jeg Eder til Kyskhed? Kyskhed er hos nogle en Dyd, men hos mange næsten en Last.

Disse afholder sig vel: men Tæven Sanselighed skinner med Avind ud af alt, hvad de gør.

Selv op paa deres Dyds Tinder og helt ind i den kolde Aand følger dem dette Dyr og dets Ufred.

Og hvor pænt forstaar Tæven Sanselighed at tigge om et Stykke Aand, naar et Stykke Kød bliver den nægtet.

I elsker Sørgespil og alt, hvad der knuser Hjærtet? Men jeg er mistroisk overfor Eders Tæve.

I har mig for grusomme Øjne og skæver lystent efter Lidende. Har ikke bare Eders Vellyst forklædt sig og kalder sig Medlidenhed?

Ogsaa denne Lignelse giver jeg Eder: ikke faa, der vilde uddrive deres Djævel, gik derved selv i Svinene.

Den, hvem Kyskheden falder svær, er den at fraraade: at den ikke skal blive Vejen til Helved — det er til Mudder og Brynde i Sjælen.

Taler jeg om smudsige Ting? Det er mig ikke det Værste.

Ikke, naar Sandheden er smudsig, men naar den er lav og grundet, stiger den Erkendende nødig ned i dens Vand.

Sandelig, der gives Kyske fra Grunden af: de er mildere af Hjærte, de ler lettere og rigeligere end I.

De ler ogsaa over Kyskheden og spørger: »hvad er Kyskhed!

»Er Kyskhed ikke Daarskab? Men denne Daarskab kom til os og ikke vi til den.

»Vi bød denne Gæst Hjem og Hjærte: nu bor den hos os, — lad den blive, saa længe den vil!«

Saalunde talte Zarathustra.

* * *

Om gamle og unge Kvindfolk.

»Hvi lister du saa sky gennem Dæmringen, Zarathustra? Og hvad skjuler du varsomt under din Kappe?

»Er det en Skat, som blev skænket dig? Eller et Barn, som blev født dig? Eller gaar du nu selv paa Tyvenes Veje, du Ven af de Onde?« —

Sandelig, min Broder! sagde Zarathustra, det er en

Skat, der blev skænket mig: en lille Sandhed er det, jeg bærer.

Men den er uregerlig som et lille Barn; og naar jeg ikke holder Munden paa den, saa skriger den i vilden Sky.

Da jeg idag alene gik min Vej ved den Time, da Solen synker, mødte mig en gammel Kælling og talte saaledes til min Sjæl:

»Meget sagde Zarathustra ogsaa til os Kvinder, dog aldrig talte han til os om Kvinden«.

Og jeg svared hende: »om Kvinden skal man kun tale til Mænd«.

»Tal ogsaa til mig om Kvinden, sagde hun; jeg er gammel nok til strax at glemme det igen«.

Og jeg føjed den gamle Kælling og sagde følgende til hende:

Alt hos Kvinden er en Gaade, og alt hos Kvinden har én Løsning: den hedder Svangerskab.

Manden er for Kvinden et Middel: Maalet er altid Barnet. Men hvad er Kvinden for Manden?

Tvende Ting vil den ægte Mand: Fare og Leg. Derfor vil han Kvinden som det farligste Legetøj.

Manden skal opdrages til Krig og Kvinden til Krigerens Vederkvægelse: alt andet er Daarskab.

Altfor søde Frugter — dem ynder Krigeren ikke. Derfor ynder han Kvinden; bitter er ogsaa selv den sødeste Kvinde.

Bedre end en Mand forstaar Kvinden Børnene, men Manden er barnligere end Kvinden.

I den ægte Mand er der gemt et Barn: det vil lege. Op, I Kvinder, saa opdager dog Barnet i Manden!

Et Legetøj være Kvinden, ren og fin, Ædelstenen lig, bestraalet af en Verdens Dyder, der endnu ikke er til.

En Stjærnes Straale skinne i Eders Kærlighed! Eders Haab skal hedde: »gid jeg maa føde Overmennesket!«

I Eders Kærlighed være Tapperhed! Med Eders Kærlighed skal I gaa løs paa den, der indgyder Eder Frygt!

I Eders Kærlighed være ogsaa Ære! Lidet forstaar Kvinden sig ellers paa Ære. Men dette være Eders Ære, altid at elske mere end I elskes, og aldrig at være Numer to.

Manden frygte Kvinden, naar hun elsker: da bringer hun ethvert Offer, og enhver anden Ting gælder hende uden Værd.

Manden frygte Kvinden, naar hun hader: thi Manden er i Sjælens Grund kun ond, men Kvinden er ussel.

Hvem hader Kvinden mest? — Saaledes talte Jærnet til Magneten: »jeg hader dig mest, fordi du tiltrækker, men ikke er stærk nok til at trække til dig«.

Mandens Lykke hedder: jeg vil. Kvindens Lykke hedder: han vil.

»Se, just nu blev Verden fuldkommen!« — saaledes tænker enhver Kvinde, naar hun adlyder af sin fulde Kærlighed.

Og lyde maa Kvinden og finde et Dyb til sin Overflade. Overflade er Kvindens Sind, en bevægelig, stormkruset Hud paa et grundet Vand.

Men Mandens Sind er dybt, hans Strøm bruser i underjordiske Huler: Kvinden aner hans Kraft, men begriber den ikke. —

Da svared den gamle Kvinde mig: »Mange pæne Ting sagde Zarathustra og særligt for dem, der er unge nok dertil.

Sælsomt er det, Zarathustra kender kun Kvinderne lidet, og dog har han Ret i, hvad han siger om dem! Sker dette, fordi hos Kvinden intet er umuligt?

Og nu tag til Tak en lille Sandhed. Jeg er dog gammel nok til den!

Svøb den ind og hold Munden paa den: ellers skriger den i vilden Sky, denne lille Sandhed«.

»Giv mig, Kvinde, din lille Sandhed!« sagde jeg. Og den gamle Kælling sagde følgende:

»Du gaar til Kvinder? Glem ikke Pisken!« —

Saalunde talte Zarathustra.

* * *

Om Barn og Ægteskab.

Jeg har et Spørgsmaal til dig alene, min Broder: som et Blylod kaster jeg dette Spørgsmaal i din Sjæl, at jeg kan vide, hvor dyb den er.

Du er ung og ønsker dig Barn og Ægteskab. Men jeg spørger dig: er du et Menneske, som har Lov til at ønske sig et Barn?

Er du den Sejrrige, Selvbetvingeren, Sansernes Hersker, dine Dyders Herre? Saaledes spørger jeg dig.

Eller taler ud af dit Ønske Dyret og Nødtørften? Eller Lede ved at være ensom? Eller Ufred med dig selv?

Jeg vil, at din Sejr og din Frihed skal længes efter et Barn. Levende Mindesmærker skal du bygge for din Sejr og din Befrielse.

Du skal bygge ud over dig selv. Men først maa du selv være bygget, retvinklet paa Legeme og Sjæl.

Ikke blot skal du forplante dig videre, men opad! Dertil hjælpe dig Ægteskabets Have!

Et højere Legem skal du skabe, en første Bevægelse, et ud af sig selv rullende Hjul, — en Skabende skal du skabe.

Ægteskab: saaledes kalder jeg Viljen hos to til at skabe det ene, som er mere end de der skabte det. Ærefrygt for hinanden som for de Villende af en saadan Vilje kalder jeg Ægteskab.

Dette være dit Ægteskabs Betydning og Sandhed. Men det, som de Mange-for-Mange kalder

Ægteskab, disse Overflødige, — ak, hvad skal jeg kalde det?

Ak, denne Sjælens Armod hos to! Ak, dette Sjælens Smuds hos to! Ak dette jammerlige Behag hos to!

Ægteskab kalder de alt dette; og de siger, deres Ægteskaber er sluttede i Himlen.

Nu, jeg ynder den ej, denne de Overflødiges Himmel! Nej, jeg ynder dem ej, disse i det himmelske Net sammenslyngede Dyr!

Fjærn fra mig blive ogsaa den Gud, der halter frem for at velsigne, hvad han ikke sammenføjed!

I maa ikke le over saadanne Ægteskaber. Hvilket Barn havde ikke Grund til at græde over sine Forældre?

Værdig tyktes mig denne Mand og moden for Jordens Betydning: men da jeg saa' hans Kvinde, tyktes mig Jorden et Hus for Afsindige.

Ja, jeg vilde ønske, at Jorden bæved i Krampe, naar en hellig Mand og en Gaas parrer sig med hinanden.

Denne gik som en Helt ud paa Jagt efter Sandheder og endelig fik han som Bytte en lille pyntet Løgn. Sit Ægteskab kaldte han det.

Hin var vanskelig i Omgang og valgte kræsent. Men med ét fordærved han for stedse sit Selskab: sit Ægteskab kaldte han det.

Hin søgte en Pige med en Engels Dyder. Men med ét blev han en Kvindes Pige, og nu mangled det blot, at han af den Grund ogsaa skulde blive til Engel.

Omhyggelige fandt jeg nu alle Købere, og alle har listige Øjne. Men sin Kone køber selv den Listigste i Sækken.

Mange korte Daarskaber — det kaldes hos Eder Kærlighed. Og Eders Ægteskab gør Ende paa mange korte Daarskaber som én lang Dumhed.

Eders Kærlighed til Kvinden og Kvindens Kærlighed til Manden: ak, gid den dog var Medlidenhed

med lidende og tilhyllede Guder! Men for det meste finder to Dyr hinanden.

Men selv Eders bedste Kærlighed er kun en henrykt Lignelse og en smærtelig Glød. En Fakkel er den, som skal lyse Eder til højere Veje.

Ud over Eder selv skal I engang elske. Saa lærer først at elske! Og derfor maatte I drikke Eders Elskovs beske Kalk.

Beskhed er der i selv den bedste Elskovs Kalk: saaledes bevirker den Længsel efter Overmennesket, saaledes vækker den Tørst hos dig, den Skabende!

Tørst hos den Skabende, Pil og Længsel efter Overmennesket: sig, min Broder, er det din Vilje til Ægteskab?

Hellig kalder jeg saadan Vilje og saadant Ægteskab. —

Saalunde talte Zarathustra.

* *
*

Paa de lyksalige Øer.

Fignerne falder fra Træerne, de er gode og søde; og idet de falder, brister deres røde Hud. En Nordenvind er jeg for modne Figner.

Saaledes, ligesom Figner, falder disse Lærdomme til Eder, mine Venner: drikker nu deres Saft og deres søde Kød! Høst er det trindt om og ren Himmel og Eftermiddag.

Se, hvilken Fylde der er om os! Og midt i Overflødigheden er det skønt at skue ud over fjærne Have.

Engang sagde man Gud, naar man saa' paa fjærne Have; men nu lærte jeg Eder at sige: Overmenneske.

Gud er en Gisning; men jeg vil, at Eders Gissen ikke maa naa længer end Eders skabende Vilje.

Kunde I *skabe* en Gud? — Saa tier dog om alle Guder! Men vel kunde I skabe Overmennesket.

Maaske ikke I selv, mine Brødre! Men til Fædre og Forfædre for Overmennesket kunde I omskabe Eder: og dette være Eders bedste Skaben! —

Gud er en Gisning: men jeg vil, at Eders Gissen skal være begrænset i Taknemligheden.

Kunde I *tænke* en Gud? — Men dette maa for Eder betyde Viljen til Sandhed, at alt forvandles til Menneske-Tænkeligt, Menneske-Synligt, Menneske-Føleligt! Eders egne Sanser skal I tænke til Ende!

Og hvad I kaldte Verden, det skal først skabes af Eder: Eders Fornuft, Eders Billed, Eders Vilje, Eders Kærlighed skal selv vorde det! Og sandelig, til Eders Salighed, I Erkendende.

Og hvorledes vilde I udholde Livet uden dette Haab, I Erkendende? Hverken i det Ubegribelige maatte I være indfødte, eller i det Ufornuftige.

Men paa det at jeg ganske kan aabenbare Eder mit Hjærte, I Venner: *hvis* der gaves Guder, hvor kunde jeg holde ud ikke at være en Gud! *Altsaa* gives der ingen Guder.

Vel drog jeg denne Slutning; men nu drager den mig. —

Gud er en Gisning: men hvo kunde drikke al denne Gisnings Kval uden at dø? Skal man fratage den Troende hans Tro og Ørnen dens Svæven i Ørne-Fjærnhed?

Gud er en Tanke, der gør alt Lige krumt og alt, hvad der staar, drejende. Hvorledes? Skulde Tiden være borte og alt Forgængeligt kun Løgn?

At tænke dette er Hvirvel og Svimmel for menneskelige Ben og selv en Opkastning for Maven: sandelig, den drejende Syge kalder jeg at gisse noget saadant.

Ondt kalder jeg det og menneskefjendtligt: al denne

Læren om det Ene og Fulde og Ubevægede og Mætte og Uforgængelige!

Alt det Uforgængelige — det er kun en Lignelse! Og Digterne lyver for meget. —

Men om Tid og Vorden skal de bedste Lignelser tale: en Pris skal de være og en Retfærdiggørelse af al Forgængelighed!

At skabe — det er den store Frelse fra Lidelsen, og det er Livets Vorden-let. Men at den Skabende kan være til, selv dertil er Lidelse og megen Forvandling nødvendig.

Ja, megen bitter Døen maa være i Eders Liv, I Skabende. Værer derfor I Talsmænd og Retfærdiggørere af al Forgængelighed.

Paa det at den Skabende selv kan være Barnet, der nyfødes, maa han ogsaa ville være Barselkvinden og Barselkvindens Smerte.

Sandelig, gennem hundred Sjæle gik jeg min Vej og gennem hundred Vugger og Fødselsveer. Mangen Afsked tog jeg alt, jeg kender de hjærtebristende sidste Timer.

Men saaledes vil min skabende Vilje, min Skæbne det. Eller, for at sige Eder det ærligere, just en saadan Skæbne — vil min Vilje.

Alt Følende lider hos mig og er i Fængsler: men min Villen kommer stedse som min Befrier og Glædebringer.

At ville befries: det er den sande Lære om Vilje og Frihed — saa lærer Zarathustra den ogsaa.

Ikke-mere-at-ville og Ikke-mere-at-vurdere og Ikke-mere-at-skabe! ak, gid denne store Træthed stedse blive fjærn fra mig!

Ogsaa i Erkendelsen føler jeg kun min Viljes Tunge og Vorde-Lyst; og naar der er Uskyld i min Erkendelse, saa sker dette, fordi der er Vilje til Avling i den.

Bort fra Gud og Guder lokked denne Vilje mig; hvad vilde der dog være at skabe, naar der var Guder til!

Men til Mennesket driver den mig stedse paa ny, min inderlige Skaber-Vilje; saaledes drives Hammeren mod Stenen.

Ak, I Mennesker, i Stenen sover et Billed, mine Billeders Billed! Ak, at det skal sove i den haardeste, hæsligste Sten!

Nu raser min Hammer grusom mod sit Fængsel. Fra Stenen staar et Støv af Splinter: hvad ænser jeg dét?

Fuldende vil jeg det: thi en Skygge kom til mig — det Stilleste og Letteste af alle Ting kom engang til mig!

Overmenneskets Skønhed kom til mig som Skygge. Ak, mine Brødre! Hvad angaar længer — Guderne mig! —

Saalunde talte Zarathustra.

* *
*

Dansesangen.

En Aften gik Zarathustra gennem Skoven med sine Disciple; og mens han søgte efter en Brønd, se, da kom han ud paa en Eng, om hvilken der stod stille Træer og Buske: paa den dansed Piger med hinanden. Saa snart Pigerne kunde kende Zarathustra, aflod de fra Dansen; men Zarathustra traadte med venlige Lader hen til dem og sagde følgende Ord:

»Lad ikke af fra Dansen, I elskelige Piger; Ingen Legforstyrrer kom til Eder med ondt Blik, ingen Pigefjende.

Guds Talsmand er jeg for Djævlen: men denne er Tunghedens Aand. Hvor skulde jeg, I Lette, være fjendtlig mod guddommelige Danse? Eller Pigefødder med skønne Ankler?

Vel er jeg en Skov og en Nat af dystre Træer: dog, den der ikke ræddes for mit Mørke, finder ogsaa Rosengange mellem mine Cypresser.

Ogsaa den lille Gud finder han nok, der er Pigerne kærest; ved Brønden ligger han, stille, med lukkede Øjne.

Sandelig, ved lyse Dag sov han ind, den Dagtyv! Jaged han mon for meget efter Sommerfugle?

Vredes ikke paa mig, I skønne Dansende, naar jeg tugter den lille Gud en Smule! Skrige vil han vel og græde, — men rede til Latter er han midt i sin Graad!

Og med Taarer i Øjet skal han bede Eder om en Dans; og jeg selv vil synge en Sang til hans Dans:

En Dansesang og Nidvise om Tunghedens Aand, min allerhøjeste stormægtigste Djævel, om hvem de siger, at han er »Verdens Herre«. —«

Og dette er den Sang, som Zarathustra sang, da Cupido og Pigerne dansed sammen.

I dit Øje stirred jeg nys, o Liv! Og jeg syntes jeg sank i det Uudgrundelige.

Men du trak mig ud med gylden Medekrog; spotsk lo du, da jeg kaldte dig uudgrundelig.

»Saa lyder alle Fiskes Tale, sagde du; hvad de ikke kan udgrunde, er uudgrundeligt.

»Men foranderlig er jeg blot og vild og i alt en Kvinde, og ingen dydig:

»Om jeg end for Jer Mænd hedder »den Dybe« eller »den Trofaste«, »den Evige«, »den Hemmeligheds-fulde«.

»Dog I Mænd tillægger os stedse Eders egne Dyder — ak, I Dydige!«

Saaledes lo hun, den Utroværdige; men jeg tror aldrig hende og hendes Latter, naar hun taler ondt om sig selv.

Og da jeg talte under fire Øjne med min vilde Visdom, sagde hun harmfuld til mig: »Du vil, du be-gærer, du elsker, derfor alene l o v e r du Livet!«

Nær havde jeg da svaret ondt og sagt den Harmfulde Sandheden; og man kan ikke give ondere Svar, end naar man »siger sin Visdom Sandheden«.

Saalunde nemlig staar det til mellem os tre. Af Hjærtet elsker jeg kun Livet — og, sandelig, mest da, naar jeg hader det!

Men at jeg har Godhed for Visdommen og ofte for megen: det kommer af, at hun minder mig saare meget om Livet!

Hun har hendes Øje, hendes Latter og endog hendes gyldne lille Medestang: hvad kan jeg for, at de begge ligner hinanden saa meget?

Og da Livet engang spurgte mig: Hvem er det dog, Visdommen? — da sagde jeg ivrig: »Ak ja! Visdommen!

Man tørster efter den og bliver ikke mæt, man ser gennem Slør, snapper gennem Net.

Er hun smuk? Hvad véd jeg! Men de ældste Karper medes endnu med hende som Agn.

Foranderlig er hun og trodsig; ofte saa' jeg hende bide sig i Læben og føre Kammen mod sit Haars Strøg.

Maaske er hun ond og falsk og i Alt et Kvindemenneske; men naar hun taler slet om sig selv, just da forfører hun mest«.

Da jeg sagde dette til Livet, da lo det ondskabsfuldt og lukked Øjnene til. »Om hvem taler du dog? sagde hun, mon om mig?

Og selv om du havde Ret, — siger man mig det saaledes i mine aabne Øjne! Men tal dog nu ogsaa om din Visdom!«

Ak, og nu slog du atter dit Øje op, o elskede Liv! Og jeg syntes igen jeg sank i det Uudgrundelige. —

Saalunde sang Zarathustra. Men da Dansen var til Ende og Pigerne gangne bort, blev han mod i Hu.

»Solen er forlængst nede, sagde han langt om længe; Engen er fugtig, ud af Skoven strømmer Kølighed.

Noget Ubekendt er om mig og ser eftertænksomt ud. Hvad! Du lever endnu Zarathustra?

Hvorfor? Hvortil? Hvorved? Hvorhen? Hvor? Hvorledes? Er det ikke Daarskab at leve endnu? —

Ak, mine Venner, Aftenen er det, som spørger saaledes ud af mig. Tilgiv mig min Sørgmodighed!

Aften blev det: tilgiv mig, at det blev Aften!

Saalunde talte Zarathustra.

* * *

Om Digterne.

»Siden jeg har lært Legemet bedre at kende, — sagde Zarathustra til en af sine Disciple — er for mig Aanden kun endnu ligesom Aand; og alt det »Uforgængelige« — det er ogsaa kun en Lignelse«.

»Saa hørte jeg dig allerede engang sige, svared Disciplen; og dengang føjed du til: »men Digterne lyver for meget«. Hvorfor sagde du dog, at Digterne lyver for meget?

»Hvorfor? sagde Zarathustra. Du spørger hvorfor? Jeg hører ikke til dem, som man tør spørge efter deres Hvorfor.

Er da mine Oplevelser fra igaar? Det er længe siden jeg opleved Grundene til mine Meninger.

Maatte jeg ikke være et Fad af Hukommelse, hvis jeg ogsaa vilde have mine Grunde hos mig?

Det er mig allerede for meget blot at beholde mine Meninger; og mangen Fugl flyver bort.

Og nu og da finder jeg ogsaa i mit Dueslag et tilfløjet Dyr, som er mig fremmed, og som skælver, naar jeg lægger min Haand paa det.

Dog hvad sagde Zarathustra dig engang? At

Digterne lyver for meget? — Men ogsaa Zarathustra er Digter.

Tror du nu, at han her taled Sandhed? Hvorfor tror du nu det?«

Disciplen svared: »jeg tror paa Zarathustra«. Men Zarathustra rysted paa Hovedet og smilte.

»Troen gør mig ikke salig, sagde han, navnlig ikke Troen paa mig.

Men sæt, at Nogen for ramme Alvor sagde, Digterne lyver for meget: saa har han Ret, — vi lyver for meget.

Vi véd ogsaa for lidet og er daarlige Læredrenge: alt af den Grund maa vi lyve.

Og hvem af os Digtere skulde ikke have forfalsket sin Vin? Mangent giftigt Miskmask skete i vore Kældere, mangt Ubeskriveligt gjordes dèr.

Og fordi vi véd saa lidet, behager os af Hjærtet de Fattige i Aanden, særligt naar det er unge Kvinder.

Og selv efter de Ting er vi endnu begærlige, som gamle Kællinger fortæller hinanden om Aftenen. Det kalder vi selv det Evigt-Kvindelige hos os.

Og som om der gaves en særlig Løngang til Viden, der kastes til for dem, som lærer noget: saaledes tror vi paa Folket og dets »Visdom«.

Men dét tror alle Digtere: at hvo, der liggende i Græsset eller paa ensomme Skrænter spidser Øren, erfarer noget om de Ting, som er mellem Himmel og Jord.

Og kommer ømme Rørelser over dem, saa mener Digterne altid, at Naturen selv er forelsket i dem.

Og at den lister sig til deres Øre for at tilhviske dem Løndomme og forelskede Smigrerier: deraf bryster og blærer de sig for alle Dødelige!

Ak, der gives saa mange Ting mellem Himmel og Jord, om hvilke Digterne kun har ladet sig drømme Besked.

Og især over Himlen: thi alle Guder er Digter-Lignelse, Digter-Tilsnigelse!

Sandelig, stedse drages vi op — nemlig mod Skyernes Rige: paa disse sætter vi vore brogede Bælge og kalder dem saa Guder og Overmennesker: —

Ja, de er akkurat lette nok til disse Stole! — alle disse Guder og Overmennesker.

Ak, hvor jeg er ked af al det Utilstrækkelige, som absolut skal være en Begivenhed. Ak, hvor jeg er ked af Digterne!

Da Zarathustra talte saaledes, vrededes hans Discipel paa ham, men han tav. Ogsaa Zarathustra tav; og hans Øje havde vendt sig indad, lige som om det saa' ud i fjærne Vidder. Endelig sukked han og drog Aande.

Jeg er fra idag og fordum, sagde han saa; men der er noget i mig, som er fra imorgen og i overmorgen og engang i Fremtiden.

Jeg blev ked af Digterne, de gamle og de nye: Overfladiske er de mig alle og lavvandede Have.

De tænkte ikke nok i Dybden: derfor sank deres Følelse ikke ned indtil Grundene.

Nogen Vellyst og nogen Kedsomhed: det har selv deres bedste Eftertanke været.

Spøgelse-Pust og Spøgelse-Vimsen gælder for mig al deres Harpe-Klingklang; hvad har de hidtil vidst om Tonernes Inderlighed! —

De er mig heller ikke renlige nok: de plumrer alt deres Vand, at det skal synes dybt.

Og gærne ter de sig tillige som Forsonere: men Mæglere og Fuskere bliver de ved at være for mig og Halvhedsaander og Urenlige! —

Ak, jeg kasted vel mit Net i deres Have og vilde fange gode Fisk; men stedse trak jeg en gammel Guds Hoved op.

Saalunde gav Havet den Sultne en Sten. Og de selv stammer vist fra Havet.

Ja vist, man finder Perler i dem: des mere ligner de selv haarde Skaldyr. Og i Stedet for Sjæl fandt jeg ofte hos dem saltet Slim.

De lærte af Havet tillige deres Forfængelighed: er ikke Havet Paafuglenes Paafugl?

Selv hen for den hæsligste af alle Bøfler ruller det sit Slæb, aldrig bliver det ked af sin Kniplingsvifte af Sølv og Silke.

Trodsig ser Bøflen til, Sandet nær i sin Sjæl, endnu nærmere Tykningen, men Sumpen nærmest.

Hvad er for den Skønhed og Hav og Paafuglepynt! Denne Lignelse siger jeg til Digterne.

Sandelig, deres Aand selv er Paafuglenes Paafugl og et Hav af Forfængelighed!

Tilskuere vil Digterens Aand: skulde det end være Bøfler! —

Men denne Aand blev jeg ked af: og jeg ser komme en Tid, da den bliver ked af sig selv.

Forvandlede saa' jeg allerede Digterne og med Blikket rettet mod sig selv.

Aandens Bodfærdige saa' jeg komme: de voxed ud af dem.

Saalunde talte Zarathustra.

* * *

Før Solopgang.

O Himmel over mig, du Rene! Dybe! Du Lys-Afgrund! Skuende dig skælver jeg i guddommelig Attraa.

At kaste mig i din Højde — det er min Dybde! At dølge mig i din Renhed — det er min Uskyld!

Guden tilhylles af sin Skønhed: saaledes skjuler du dine Stjærner. Du taler ikke: saaledes forkynder du mig din Visdom.

Stum over det brusende Hav er du gaaet op for mig idag, din Elskov og din Blusel taler Aabenbaring til min brusende Sjæl.

At du skøn kom til mig, indhyllet i din Skønhed, at du stum taler til mig, aabenbar i din Visdom:

O hvor gætted jeg ikke alt det Blufærdige i din Sjæl! Før Solen kom du til mig, den Ensomste.

Vi er Venner fra Oprindelsen af: vi har Græmmelse, Gru og Grund tilfælles; ogsaa Solen er os fælles.

Vi taler ikke til hinanden, fordi vi véd for meget —: vi tier til hinanden, vi tilsmiler hinanden vor Viden.

Er du ikke Lyset til min Ild? Har du ikke Søstersjælen til min Indsigt?

Sammen lærte vi alt; sammen lærte vi at stige over os til os selv og at smile skyfrit: —

— skyfrit at smile ned ud af lyse Øjne og i milevid Fjærnhed, naar Tvang og Hensigt og Skyld damped under os som Regn.

Og vandred jeg alene: hvorefter sulted min Sjæl i Nætter og paa Vildstier? Og besteg jeg Bjærge, hvem søgte jeg nogentid om ikke dig, paa Bjærge?

Og al min Vandren og Bjærgbestigen: en Nød var det kun og en Nødhjælp for den Ubehjælpsomme: — blot flyve vil min hele Vilje, flyve ind i dig!

Og hvem haded jeg mer end drivende Skyer og Alt, som sætter Pletter paa dig. Og selv mit eget Had haded jeg, fordi det pletted dig!

De drivende Skyer er jeg gram, disse snigende Rovkatte: de tager fra dig og mig, hvad vi har fælles, — den uhyre, ubegrænsede Sigen-Ja og -Amen.

Disse Mæglere og Blandere er vi gramme, de drivende Skyer: disse Halv-om-Halve, der hverken lærte at velsigne eller at forbande af inderste Hjærte.

Heller endnu vil jeg sidde under lukket Himmel i Tønden, hellere sidde uden Himmel i Afgrunden, end se dig, Lys-Himmel, plettet med Drivskyer!

Og ofte havde jeg Lyst at hæfte dem fast med takkede Lyn-Guldtraade, at jeg ligesom Tordenen kunde slaa Pavker paa deres Kedelbug: —

— en harmfuld Pavkeslager, fordi de røver mig dit Ja! og Amen! du Himmel over mig, du Rene! Lyse! Du Lys-Afgrund! — fordi de røver dig mit Ja! og Amen!

Thi heller endnu vil jeg Larm og Torden og Uvejrseder end denne varsomme tvivlende Katte-Ro; ogsaa blandt Mennesker hader jeg hedest alle Sagtetrædere og Halvhedssjæle og tvivlende, nølende Drivskyer.

Og »hvo der ej kan velsigne, skal lære at forbande!« — denne klare Lære faldt ned til mig fra den klare Himmel, denne Stjærne staar ogsaa endnu i sorte Nætter paa min Himmel.

Men jeg er en Velsignende og en Ja-siger, naar du blot er om mig, du Rene! Lyse! Du Lys-Afgrund! — ned i alle Afgrunde bærer jeg da endnu mit signende Jaord.

Til den Velsignende er jeg vorden og til den Jasigende: og længe brødes jeg og var en Bryder, paa det at jeg engang kunde faa Hænderne frie til at velsigne.

Men det er min Velsignelse: over enhver Ting at staa som sin egen Himmel, som sit runde Tag, sin Azurklokke og evige Sikkerhed: og salig er den, der velsigner saaledes!

Thi alle Ting er døbte ved Evighedens Brønd og hinsides Godt og Ondt; men Godt og Ondt er selv kun Mellemskygger og fugtige Bekymringer og Drivskyer.

Sandelig, en Velsignen er det og ingen Bespotten, naar jeg lærer: »over alle Ting staar Himlen Tilfælde, Himlen Uskyldighed, Himlen Slumpetræf, Himlen Overmod«.

»Lykkeriddere« — det er Verdens ældste Adel,

denne gav jeg alle Ting tilbage, jeg løste dem af Trældommen under Hensigten.

Denne Frihed og Himmel-Klarhed stilled jeg som en Azurklokke over alle Ting, da jeg lærte dem, at over dem og ved Hjælp af dem ingen »evig Vilje« — vil.

Dette Overmod og denne Galenskab stilled jeg i Stedet for hin Vilje, da jeg lærte: »ved alle Ting er ét umuligt. — »Fornuftighed!«

Et Gran Fornuft ganske vist, et Visdommens Frø spredt fra Stjærne til Stjærne — denne Surdejg er indblandet i alle Ting: for Løjers Skyld er Visdom indblandet i alle Ting!

Et Gran Visdom er nok mulig; men denne salige Sikkerhed fandt jeg ved alle Ting: at de heller endnu — danser paa Tilfældets Fødder.

O Himmel over mig, du Rene! Høje! Det er for mig nu din Renhed, at der ikke gives nogen evig Fornuft-Edderkop og Fornuft-Spindelvæv: —

— at du for mig er en Dansebod for guddommelige Tilfælde, at du for mig er et Gudebord for guddommelige Tærninger og Tærningspillere! —

Dog du rødmed? Sagde jeg noget Uudsigeligt? Bespotted jeg, idet jeg vilde signe dig?

Eller er det Blufærdigheden hos to sammen, der fik dig til at rødme? — Bød du mig gaa og tie, fordi nu — Dagen kommer?

Verden er dyb —: og dybere end nogentid Dagen har tænkt. Ikke Alt maa komme til Orde for Dagen. Men Dagen kommer: saa skilles vi nu!

O Himmel over mig, du Blufærdige! Glødende! O du min Lykke før Solopgang! Dagen kommer: saa skilles vi nu! —

Saalunde talte Zarathustra.

En Replik.

I »Tilskueren«s Februarhefte d. A. har Erik Skram gjort nogle Bemærkninger til mine i »Ny Jord« f. A. meddelte Artikler om »Moderne Digtning«. Det vil næppe føre til noget igen at begynde en Polemik; Forf. erklærer da ogsaa: »Mellem to, hvoraf den ene med Begær indsuger gennem alle Organer og Porer en Gades Liv ... og som først lever, naar han oplever, og hvoraf den anden kun føler de uundgaaelige Sansninger som Tilskyndelser eller Hindringer i en, uafhængig af Stedet, begyndt Hjernevirksomhed, er egentlig enhver Forstaaelse umulig«. I Virkeligheden staar her ogsaa to Aands- og Sindsretninger overfor hinanden, som ikke kan kæmpe med Argumenter, da der ikke er Tale om logiske Fejl, men forskjellig Vurdering, og som derfor hver kun ved sin Levedygtighed kan bevise sin Leveberettigelse.

Men Hr. Skram synes mig ikke helt at have faaet den rette Modsætning frem og ikke ganske følgerigtig at konstruere de to Aandsretningers forskjellige digteriske Stræben. Han bestemmer »Modernismen« som en Kunstretning, der, lig hele Tidsaanden, er rettet helt mod Livet og Kendsgerningerne, stræber at forstaa og forklare dem gennem et skarpere og nyt Syn, og i Stedet for tidligere Tiders løse Lunefantasier vil give

»sine Indfald den Art og Orden og Følge, som Livet paa de givne Betingelser maa have«, og som Digteren kun af Erfaringen øser Kundskab om.

Men hvorledes forstaar og forklarer man noget ved blot at genfremstille det? Den blotte »Refereren« udelukker ikke — som S. paastaar — al Kunst; netop det specifik kunstneriske: Fremstillingens Kunst bliver tilbage, og i dennes Udvikling har Nutidens Digtning store Fortjenester —; men den fortolker ikke. Det »nye Syn«, der gør Digteren til »et Modsigelsens Tegn«. ser jeg ikke meget af; deri bestod netop min Hovedanke mod Realismen; og de russiske Forf. maa vor hjemmebagte Realisme ei tage til Hjælp, thi hvo ser ei, at deres Magt over vore Sind beror dels paa det for os helt ny i Tankegang, Følesæt og Livsformer og dels paa det originale almindelige Livssyn og den næsten agitatoriske Stemningsbevægethed, der bærer Skildringerne, hvis Konstruktion ofte er alt andet end virkelighedstro?

»Nysynet« opstaar aldrig ved en halsløs Bestræbelse for at feie rent Bord i sin Sjæl og sætte sig hen at være et passivt, rent Spejl for Indtrykkene; nei! det fremkommer ved, at et indre, levende Idè- og Stemningsindhold lægges ind i Omverdenen som Fortolkning. Men nu holder man sig, af Stræben efter Objektivitet, til den gængse flade Opfattelse af Virkeligheden, som hvis Repræsentant baade Skram og jeg nævnte Huysmann. Der skrives derfor en Underholdningsliteratur, som kan føre Læseren gennem en Del Oplevelser og vække i ham Billeder og Følelser; men Virkningen er forbi, naar Bogen er ude; der bliver ingen Tanker vakt af den, den giver intet Indskud i den menneskelige Aands Kulturudvikling. Er der i os en Trang til at opleve og til Stofforøgelse — den samme Trang, som den moderne Opdragelse ensidig tilfredsstiller —, saa er der ved Siden en Trang til Forstaaelse af Livet og

til Klarhed over, hvad der har Værdi eller ei, og hvad man bør tilstræbe eller undgaa, — som vor realistiske Literatur, i Modsætning f. Ex. til Ibsens idealistiske, slet ikke giver Næring.

Overhovedet er den »modernistiske« Kunstopfattelse aldeles ikke noget positivt Digtningsprogram. Det Løsen: »Virkelighedstroskab« vækker ingen Digtning; S's egen Formulering stiller kun en rent negativ Fordring, idet den paalægger Digterens Fantasi at følge den erfaringsmæssige Livets Gang; men hvilket Stof Digteren vælger, beror paa et rent tilfældigt »Indfald«. Det ene Æmne er lige saa godt som det andet — en Knappenaal som en Sølverskaal —; og blot man holder sig til Erindringer og Erfaringer, kan man forresten sammensætte disse ganske efter Lune.

Men dette kalder jeg at »smække« eller bedre at strikke en Roman sammen, naar af ens tilfældige Oplevelser og Erfaringer man vælger et Stof og sætter en Historie sammen — thi Historien kan dog aldrig med Nødvendighed deduceres af det oprindelige Udgangspunkt —, uden at bæres af andet Øjemed, eller bestemmes af andet Hensyn end Virkelighedsefterligninger.

Dette kan man i Sandhed kalde at have »Livet til Religion«. At denne Opfattelse af Kunsten bunder dybt i Tidsretningen, var netop mit Udgangspunkt i min første Artikel; men at der ved Siden af denne passive, udadvendte Stofoptagen, denne Dyrkelse af de blotte Kendsgerninger, der selv fremtræder som Reaktion, maatte dukke ny produktive Aandsretninger op, det var mit Haab. Det saa sandelig ogsaa haabløst ud, om alle Folk gik om og »først levede, naar de oplevede« ɔ: naar det ydre Liv bragte dem nye Indtryk, og om alle Folk gik om i kunstnerisk Ligegladhed og Fatalisme og »dyrkede Livet som Religion«.

Det gjorde ganske vist ikke »Fortidens Folk«, og det vil heller ikke »Nyromantikerne« som Skram — jeg

ved ikke, hvorfor, — kalde dem, jeg skal være Talsmand for — hvem disse er, véd jeg heller ikke. Men derfor har S. dog ikke Ret i at sige, at de »tilbeder Jeget som saadant«, og at de lader sig inspirere af tilfældige Stemninger og af »Paafund«, alene af den Grund, »at det var dem selv, der havde fundet paa det«. Saaledes blev aldrig den store Digtekunst til, hvis store Traditioner jeg her er Talsmand for; og mon ikke dette er en Mangel paa »Sporsans«, saaledes at miskjende: jeg vil ikke tale om den klassiske, tyske og engelske idealistiske Digtning, men selv den danske Romantik. Var »Aladdin« et Paafund? Eller Oehlenschlägers Tragedier? Eller Hauchs, ja Ingemanns Poesi? Eller Paludan-Müllers Digtninge? Her dyrkedes ganske vist ikke Livet som Religion — er det egentlig ogsaa værd at dyrke? — men kun enkelte, ideale Livsmagter og en vis romantisk Dogmelære; men Digtningen skabtes ikke af løse Indfald, den voxede med indre Nødvendighed ud af hele det aandelige Liv, som Udtryk for, Udslag af Tidens Tro og Idealer, Tidens Livsfilosofi og Grundstemninger. Den idealistiske Kunst har da lige saa vel sin Rod i Livet, som den realistiske; kun ikke direkte i den ydre Virkeligheds Liv, men i det indre menneskelige Livs Reflexioner over og Følelser overfor Livet; Digtningen tager ikke sit Udgangspunkt i »et Stykke forefundet Virkelighed«, men *just for at* fortolke Livet løser den det tilfældige Virkelighedsvirvar op og fremtræder som en Tydning af, hvad Digteren anser for Sammenhængen og de ledende Magter i en eller anden Virkelighedsregion, som en Trosbekendelse af, hvad han vurderer i Livet, hvad han føler overfor Virkeligheden, som et Skriftemaal af, hvad hans Fantasi udmaler sig af særlig skønt eller lykkeligt, særlig ophøjet, rørende, sørgeligt eller latterligt. Idet denne digteriske Ide udfolder sig i en Fantasiskabning, danner der sig et Stykke Kunstliv, der —

sammensat af lutter Livsindtryk — dog er komponeret efter andre Regler end den tilfældige Virkelighed, og i alfald kun giver »en Brøk for det Hele« — netop for at tyde og forklare noget i Livet.

Men den »udgiver« ei »en Brøk for hele Tal«, thi Digtningen udgiver sig ei for Virkelighed. Den skal ei gøre Indtryk af at være Virkelighed; det er kun æstetisk udannede Mennesker, som i Theatret forvexler Kunsten med Virkelighed og tilraabe den ulykkelige Heltinde Trøsteord. Indtrykket er kun æstetisk, naar det føles som noget, der ikke virkelig sker, naar »den Tanke« — jeg gjør mig en Fornøjelse af i »Ny Jord« og overfor Hr. Skram at citere Heiberg — »om end ubevidst ligger i vor Sjæl, at det, hvad vi belér, det, hvad vi sørge for, og det, hvad vi befrygte, er Illusion«. »Brædderne« forestille ikke »Verden«, men »betyder« Verden; i dette det repræsentative Moment i al Kunst ligger dens Sandhedsmoment, dens Forhold til Livet, det, der gjør Kunsten til mere end aandelig Lediggangs Motion, mere end vilkaarlig Leg.

Endnu kun to Ting. Den »voxende Fortrolighed med Livets Love«, som af sig selv — uden bevidst Virkelighedsefterlignen — vil gøre Digtningens Fantasikonstruktioner altid mere virkeligstro, og som Skram ei ved hvorfra kommer, beror paa den simple psykiske Lov — som Skram med sin Kunstnerforagt for al Theori vel ei kender — om de uopløselige Ideforbindelser, der danne sig i Sjælen af ophobede Erfaringer om Aarsagssammenhæng; — mellem f. Ex. Lethed og Flyvefærdighed viser Virkeligheden en saa fast Forbindelse, at denne ogsaa behersker og tøjler Fantasien. — Hr. Skram har ligeså misforstaaet mit Udtryk om Kunstens »lydløse Forstaaelse af Sjælelivets Økonomi«. Den skal naturligvis ikke »spilles i Læserens Sind» (? !); men for at Digteren kan haandtere Læserens Sjæl, bringe den til at føle og høre og se det, han vil, inter-

esseres, le og græde, hvor han vil, maa han forstaa Læserens Sjæleliv og kende dets Økonomi.

P. S. Forresten forstaar jeg egentlig ikke ret, at Erik Skram ikke behandlede »Fruen fra Havet« paa samme Maade som i sin Tid »Rosmerholm«. Thi dette tjener kun til at forvirre Forholdet, synes jeg. Jeg kan nemlig ingen Væsensforskjel se mellem de to Digtninge — thi at »den fremmede Mand« (som Skram vil) kunde være udeladt eller erstattet ved Brevskaber osv., ser jeg ikke, og det vilde desuden ikke give Fabelen et Gran mere Troværdighed —; de burde — efter Realismens Kogebog — begge lyses i Ban.

Vald. Vedel.

Aandsbrødre.

Der sad tre Digtere og en halv:
en Solgud, en Alf, en Nervøs, som skjalv,
og den halve, som spillede Loke,
for han gjorde ikke Epoke.

Saa talte den halve dem til paa Stand:
»Du Solgud, du Alf, du nervøse Mand!
nu har vi hædret hverandre saa tit
for det, som var godt, og det, som var skidt;
hvad om vi i Aften begynder
at haane hverandres Synder?«

Men Solguden vrissede: »lad os i Fred!«
og Alfen blev bleg og blev rød derved,
den nervøse hued det ilde,
dog ikke tav Loke stille:

»Med Ros for Ros har vi frisket vort Mod,
skønt ingen Sind' vi hverandre forstod.
Jeg mener, den Glæde er liden;
vi skal jo dog misunde siden«.

»Naa«, svared den Solgud, jeg byder dig Fred,
for dig er der intet at misunde ved.«
Da greb ham Loke behænd' ved hans Knap:
»Du Sollys-Herold og Skribent for »de mange«,
om *hvordan en Solstraale lader sig fange!*
Stilen er »Landevej«, Solen af Pap«.

»Haa haa!« og »naa naa!« lo de andre baade,
men Solguden harmedes over al Maade.

Men Loke fôr fort: »Men du, nervøse!
dine Vers, disse *malende, melodiøse,*
er som et Tempel, et stolt Monument;
paa Indgangen staar med højtideligt Prent:
Her ligger — lad Verden dem aldrig savne —
dødfødte Kongebørn kongeligt begravne!«

»Haa haa!« og »naa naa!« lod de andre to,
men han, som det gjaldt, var lidet fro.

»Og Alf, du vege, vemodige Væsen,
dine *odes barbares* mig kilrer i Næsen;
dine Vers, som jeg har et uendeligt Grin a',
forsætter mig helt til det indre Kina«.

Saa talte man op, saa talte man ned,
man skiftevis lo, blev skiftevis vred!
Loke spotted dem alle sammen,
og én efter én blev de røde i Kammen.

Da tordnede Solguden: »Luk nu dit Gab,
Loke, du troløse, evige Flab!
De Vers, du selv gør, er slet ikke Vers,
din Prosa falder paa kryds og paa tværs.
Nu har du Spot, som kan ætse og bide,
men dine Værker er fjottede blide.
Og derfor med Uret du kom herhen
at haane os, som er bedre Mænd!«

— — —

Men ogsaa var der en Maler til Stede,
det voldte ham liden Gammen og Glæde.
Og den Gang Striden tog bedst paa Vej,
han maatte i Gaarden at brække sig.

1885. Antonius Gynt.

Om det juridiske Studium.

Hr. Redaktør!

Tillad mig at fremsætte et Par Bemærkninger i Anledning af en Ytring i Hr. E. Henrichsens Afhandling om det juridiske Studium i Ny Jords 2det Februarhæfte. Jeg sympathiserer i høj Grad med Hr. Henrichsens Afhandling og troer, at den som Helhed er et godt og korrekt Udtryk for de yngre Juristers Følelser overfor deres Studium. Men netop derfor vilde jeg beklage, om den paa det enkelte Punkt, med Hensyn til hvilket jeg mener, at dette ikke er Tilfældet, kom til at staa uimodsagt.

Den Udtalelse, hvortil jeg sigter, er den, »at det er ganske overflødigt, ja ligefrem Tidsspilde at besøge Forelæsningerne, da de i Reglen er Diktatforelæsninger«.

Dette er ikke rigtigt. Og saavel almindelig Retfærdighedsfølelse som Frygt for, at man ved at give Indignationen en fejl Adresse skal forspilde Virkningerne af den Agitation, det er lykkedes at rejse mod det juridiske Studium, bringer mig derfor til at modsige Hr. Henrichsen.

Det er ganske vist, at det vilde være ren Tidsspilde nogensinde at sætte sin Fod paa Universitetet, hvis Forelæsningerne var Diktatforelæsninger. Men det er de nu kun i et aldeles forsvindende Omfang. At Hr. Hen-

richsen ikke har været opmærksom herpaa, forklares ved, at Omslaget paa dette Punkt ikke er ret gammelt, og at det derfor let har kunnet undgaa den, der ikke har haft Lejlighed til at følge meget nøje med det juridiske Fakultets Rørelser.

Uagtet Bornemann, Professor Goos' Forgjænger som Lærer i Retsfilosofi, i sin Tid deducerede ud af den almindelige Retsidé, at Professorerne ikke burde holde Diktatforelæsninger, men behandle deres Discipliner i »mundtligt og frit« Foredrag (se Bornemann: almindelig Rets- og Statslære S. 445), vedblev Diktatforelæsningerne dog at florere. Men der skabtes efterhaanden en stigende Uvillie derimod, og med Professor Deuntzer i Spidsen gav Professorerne efterhaanden efter for Tidens Krav. Diktatforelæsningerne forsvandt, de fri Forelæsninger, der ialtfald saaledes som man tog dem var lidet praktiske, indskrænkedes, og for Øjeblikket bestaa Øvelserne ved det juridiske Fakultet næsten udelukkende af Examinatorier og Skriveøvelser. Et Blik paa Universitetets Forelæsningskataloger vil overbevise om Rigtigheden heraf. Og samtidig hermed har der i de sidste Aar været en kjendelig Bestræbelse hos Professorerne efter at naa et rimeligt Stykke igjennem hver Time. Den tidligere Marscheren paa Stedet er bleven afløst af, hvad man fra et juridisk Professorstandpunkt maa kalde for Fart. Særlig efterat der for en 3 à 4 Aar siden i Dagspressen var blevet rettet stærke Angreb paa det juridiske Studium synes det mig, at Professorerne have gjort deres Bedste for at udfylde deres Lærerpligter, og jeg har ogsaa som Manuduktør haft rig Lejlighed til at bemærke, at Universitetet nu spiller en betydelig større Rolle for de juridiske Studenter end for nogle Aar siden.

Jeg mener derfor, at Hr. Henrichsens Udtalelse, at det er Tidsspilde at gaa paa Universitetet, da Forelæsningerne ere Diktatforelæsninger, er en Antikvitet, og jeg troer i det hele taget ikke, at der, saaledes som For-

holdene er, kan forlanges synderlig mere af Professorerne end de yde, maaske med Undtagelse af en bestemt Fællesplan for Examinatorierne, hvorved der toges fornødent Hensyn til de forskjellige Stadier, paa hvilke de Studerende befinde sig.

At konkurrere med Manuduktørerne formaa Professorerne ganske vist ikke. Men det kommer dels af, at omtrent det halve Aar er optaget for dem af Universitetsferier og Examiner, og dels af, at Professorerne, der udnævnes paa Livstid med udelukkende Hensyntagen til videnskabelige Kvalifikationer, som Helhed ikke er saa dygtige Lærere som Manuduktørerne, der, under stadig Tilførsel af friske Kræfter, af de Studerende selv vælges og vrages væsentlig efter deres Evner som Lærere. Paa disse Punkter vil der imidlertid ikke let kunne ske nogen Forandring, og i ethvert Fald er det jo ikke noget, der kan bebrejdes Professorerne.

Overhovedet synes det mig, at man i Stedet for Uvillie mod de juridiske Professorer maa føle Sympathi for deres haabløse Kamp. Og haabløs er den, saalænge der ikke iværksættes en radikal Omordning af Studiet. At komme ind herpaa ønsker jeg imidlertid ikke. En Reformplan fra de yngre Juristers Lejr vilde nemlig næppe have den ringeste praktiske Betydning. Thi her i Landet er det ikke Ræsonnementers Rigtighed, men officielle Stillingers Værdighed og høj Alder, der er det afgjørende, naar noget skal gjennemføres.

Deres ærbødige

Oskar Johansen.

„Fruen fra Havet“ paa Christiania Theater.

Tirsdag var en Mærkedag i vort unge sceniske Liv. Henrik Ibsens saa meget omdisputerede »Fruen fra Havet« opførtes for første Gang for udsolgt Hus.

Premieren var en Success for vore Kunstnere, for saa vidt de her fik stillet nye og ingenlunde lette Opgaver at løse og viste nye Sider af dramatisk Figurtegning, der gjorde det godt for enhver Kunstven at se udviklet. Successen gjaldt dog ikke mindst Digteren, og Premierpublikumet gav sig heller ikke tilfreds, før Regissøren ved Forestillingens Slutning var kommet frem og havde lovet, at Publikums Hyldest skulde blive Digteren meddelt. Det var dog allerede første Aften Symptomer paa, at Stykket alligevel neppe vilde blive et Kassestykke, og det har da ogsaa senere hen, de tre Gange, det idethele nu har været opført, vist sig, at disse Symptomer har slaaet sørgelig godt ind, idet Stykket senere har været spilt for godt, men langt fra udsolgt Hus. Hvad kan Grunden være hertil? Man skulde da tro, at dette Stykke, der betegner en ny Udvikling i Ibsens Digterretning og som unægtelig staar paa Høiden med hans bedste Arbeider paa Digterstadierne, maatte staa Repertoiret, og saa vil det neppe holde det saalænge, som de Forcestykker, Theatret hidtil af pekuniære Hensyn har været nødt til at bænke. Grunden ligger i Stykkets Eiendommelighed, i de nye og dybe Tanker, som er brudt frem af denne mørke, grublende Mands store Sjæl og Publikums Mangel paa Forstaaelse. Digteren har gjort et for stort Skridt fremad, og det almindelige Publikum har endnu for tung Blyvægt af Fordom og Tradition til at kunne gjøre Skridtet med, og saa staar han der selv som det mest vidunderlige af det

vidunderlige. Og saa Dagbladskritiken, der har ogsaa Forstaaelsen manglet gjennemgaaende. For at nævne et Exempel, skriver Morgenbladets Anmelder, i en forøvrig velvillig Kritik, at Slutningsindtrykket svækkes noget ved et Par Repliker om Frihed og Ansvar, der ialfald for almindelige Dødelige hører hjemme blandt de Vrangforestillinger, af hvilke Ellida netop lykkelig skulde være kommen ud, siger Anmelderen. En slig Bemærkning virker næsten komisk ved sin sørgelige Mangel paa Forstaaelse, naar man erindrer, at Ibsens Hovedmotiv til »Fruen fra Havet« netop er at fastslaa Valg i fuld Frihed, men med Ansvar. Fra Anmelderens Synspunkt er det da ikke saa underligt, at han tror Ibsen nu er Romantiker paa sin Hals og at han mener, det havde været en Forbedring ved Stykket om Digteren havde ladet »den fremmede Mands uvirkelige og dunkelt fortonede Skikkelse kun været et Foster af Ellidas forvildede Fantasi, usynlig for alle andre end for hende«. En Ting er at læse et Skuespil, en anden at se det opført, saaledes ogsaa med Ibsens sidste. Ved Opførelsen ser vi de forskjellige Figurer træde frem i Liv og Kraft, gribende ind i Begivenhederne, alt efter den Vidde og paa den Maade, Forfatteren har anvist, og vi ser mere, der, hvor Digteren kun har givet Antydninger til Karakteren, træder den helstøbt frem, og man faar et ganske andet Overblik. Ibsens Digtning har indtil den allersidste Tid været mere eller mindre pessimistisk-problematisk og Botemidlet for alt det skjæve og fejle, som præger Menneskelivet, har mindre konkret kommet tilorde end Tilfældet er i »Fruen fra Havet«. Den i Menneskenaturen mere eller mindre stærke Higen ud til nye Livsforholde, Trangen til Udvikling og Brydning af de gamle, udnyttede Former har sine Repræsentanter i Ellida og Bolette. Den første fandt i sin Ungdoms Vaar en sympatiserende Sjæl, den anden havde Trangen tilstede i saa stærkt Maal, at hun lod sig overtale til Hengivelse til den Mand, der nu en Gang var i Besiddelse af de ydre Betingelser for at føre hende fremad. Digteren har vist os denne Trang i sin stærkeste Form, han har vist, hvorledes Ellida altid, trods de stærkeste Hindringer, beherskes af sin Ungdoms higende Længsel, uforstaalig tildels for hende selv, og hvorledes igjen den samme Trang bringer den forstandige Bolette til at sælge sig, og samtidig har han vist os Aarsagen til de Feilgreb, som gjøres, i den Tvang, som Forholde og Tradition paalægger en i Brydningsperioden værende Menneskesjæl. Og saa Botemidlet herfor, siger Digteren, er frit Valg

med Ansvar. Her ligger det enkle vidunderlige; naar man kommer saa vidt, at ethvert Menneske faar frit vælge, og med fuldt Ansvar i alle Livets Forholde, vil den ulykkelige Skjæbne, som nu hviler over Menneskenaturen, være tilintetgjort. Det vil være til Held for det enkelte Individ, som det hele Samfund.

Dramatisk betragtet kan det nok være, at de Indvendinger, som er gjort mod Stykkets Bygning som Helhed, kan være noget berettiget. Det er nok muligt, at Bygningen kunde have været større i et Par Akter og dertil mere fast, men idethele er »Fruen fra Havet« af større dramatisk Effekt end noget af Ibsens andre Værker, og det vil naturligvis ikke sige lidet.

Hvad Stykkets Opsætning paa Christiania Theater angaar, saa maa den siges at være meget tilfredsstillende, naar Hensyn tages til de Midler, man raader over. Vistnok kunde det være adskilligt mere, man kunde ønske sig, men i det hele taget er der vist en Omtanke og en Flid, som fortjener Anerkjendelse. Scenearrangementet er gjennemgaaende vellykket, især for 5te Akts Vedkommende, hvor man ser Amerikaskibet med den fremmede Mand ombord atter reise bort. Vor dygtige Instruktør, Bjørn Bjørnson, har fornemlig Fortjeneste heraf. Rollebesætningen er ogsaa gjennemgaaende heldig. Ellida spilles af vor Scenes mest fremtrædende Karakterskuespillerinde, Fru Gundersen, og i bedre Hænder kunde ikke Rollen være lagt. I et vel gjennemtænkt, konsekvent Spil lægger hun Ellidas Karakter med al dens Eiendommelighed. Lidt mere Løssluppenhed vilde vistnok forhøiet Effekten enkelte Steder, og en finere mimisk Stemning gjort hendes Følelsesliv mere forstaalig, og i den Retning er det min Overbevisning, at den altfor tidlig bortdragne Fru Reimers, i hvem vor Scene ubetinget havde sin største Karakterskuespillerinde, vilde have gjort adskillig mere. Gjennemgaaende følger man imidlertid Fru Gundersens intelligente Spil med altid stigende Interesse. Ellidas Nervøsitet og uimodstaalige Længsel samt hendes Frygt for sig selv kommer godt til sin Ret ved hendes Samspil med den brystsvage Lyngstrand, da han fortæller om sit Sammentræf med den fremmede Mand, og i Scenerne med Manden Dr. Wangel i Forklaringsøieblikket og da hun, af ham faar sin Frihed igjen og i Kraft af denne skal vælge sin Fremtids Skjæbne. Hendes Havstemninger viser ogsaa Høiden af hendes Fortolkningskunst. Entreen gjør hun i 1ste Scene

efter Badet i en mørkerød Kjole og gyldende udslagent Haar, i de øvrige Scener bærer hun halvmørke Klædninger og opsat Haar. Herr Gundersen spiller Dr. Wangel med adskillig Følelse, og han karakteriserer Typen i rigtige men maaske vel solide Drag. Hans svage Side er Mangelen paa en finere Udmeisling i Detaljer. Hans Samspil er godt. Bolette spilles af Frk. Constance Brun, der igjen i denne Rolle har retfærdiggjort de store Forhaabninger, man nærede til hende ved Udførelsen af Titelrollen i Bjørnsons »En Handske«. Den intelligente unge Skuespillerinde har sikkert en stor Fremtid for sig i Karakterfaget. Hendes Bolette er en fint udført Præstation, fuld af smukke Enkeltheder, og opfattes paa en sand kunstnerisk Maade. Hendes Spil er i al sin Inderlighed flere Steder virkelig gribende. Den fremmede Mand spilles af Herr Reimers, og han er efter min Mening den mindst heldige. Hans Maske ødelægger for en stor Del Typen, saaledes som han nu karakteriserer ham i en plump stor Sømand med et langt Skjæg nedover Brystet. Det kommer igrunden lidet eller intet frem af den aandelige Magt, han skal besidde over den fintfølende Ellida. Det er ikke det fysisk-ydre stærke, men den alle Hindringer skyende indre Overlegenhed, som skal bevirke dette Fænomen, og her maa dette komme frem i Replikbehandlingen og Karakterens voldsomme Energi, og ikke saameget i de ydre Midler. Hvad Birollerne angaar, gir de ikke Anledning til nogen Bemærkning. De udføres med Dygtighed af Frk. Juell, Herrerne Schancke og Johs. Brun. Overlæreren havde i Herr Hanssons Hænder faaet det rette pædagogiske Anstrøg, men virkede for meget ensformig.

Christiania d. 15—2—89. Kireu.

Theatrene.

Det kgl. Theater. Operaen. Søndag d. 17de Marts opførtes for første Gang på det kongelige Theater Adam's 3akts Opera »Konge for en Dag«. For så vidt var den en gammel Bekendt for Københavnerne, som de svenske Operister, der for nogle År siden gæstede os, havde den på Repertoiret. Mange kunde således anstille Sammenligninger mellem Gengivelsen i sin Tid på Dagmartheatret og Premièren i Aftes på vor Operascene, — Sammenligninger, der måske ikke vil mildne Dommen over, hvad vi har præsteret. Anmelderen var ved sin Fraværelse fra Byen forhindret i at overvære de nævnte svenske Forestillinger, så han ser sig udelukket fra alle komparative Betragtninger over, hvad de gjorde fortræffeligt, og vi i det højeste præsentabelt osv. osv. —

Lad os da se på »Konge for en Dag«, som Stykket gik over Scenen i Aftes.

Om man kalder det Opera eller Opera comique eller Sangspil eller Syngestykke er for den Sags Skyld ligegyldigt; det er ganske simpelt en Operette, skrevet af en habil, rutineret Mand, der sidder inde med et elskværdigt Talent, men i høj Grad mangler Personlighed og Kraft. Adams Musik er — for at bruge et overmåde forslidt Udtryk — flydende; just ikke vittig, men dog ikke uden et vist Lune, ofte pikant uden dog at være raffineret. Den er så forskrækkelig lige ud ad Landevejen; er man lidt øvet i at høre og opfatte Musik, ved man på Punkt og Prik, »hvad der nu kommer«, og man skuffes ikke i sine Forventninger; det er den Slags Musik, der går lige lukt i Folk; desværre er det også den Slags Musik, der går lige »durch«, — ind

ad det ene Øre, ud ad det det andet! — Men denne »Transit-musik« er af temmelig tvivlsom Værd.

Hvor pretentionsløs så end denne Musik er, stiller den dog Sangerne adskillige vanskelige Opgaver, og er der ikke Udsigt til, at de kan løses på en i det mindste respektabel Måde, bør man hellere lade Stykket uopført. Når så Sangerne endda kunde få Lov at synge! Men de skal sige Repliker næsten lige så meget, som de skal synge; og det kommer de som Regel dårlig fra. Så scenevante Kunstnere som Frøknerne Dons og Schrøder, Herrerne Simonsen, Ødmann og Christophersen følte sig åbenbart som famlende Debutanter, når de skulde tale fra Scenen; Stemmerne lød så uskolede, så underlig tørre og hårde. Hr. Foss, der jo anvendes lige så meget i det reciterende Skuespil som i Operaen, følte sig derimod tilsyneladende ikke som de andre generet ved at skulle sige noget.

Hr. Ødmann, for hvis Skyld Stykket siges at være bragt til Opførelse, skilte sig i sanglig Henseende fortræffelig fra sit Parti (den forelskede Fisker). Også det dramatiske lykkedes ham forbavsende; selve hans kantede og stive Fremtræden, der ved andre Lejligheder har skadet hans Præstationer, hjalp ham her til at danne et morsomt Totalbillede. — Frk. Dons sang kønt som Prinsessen, om end ikke altid ganske rent; Spil var her ingen Lejlighed til. Hr. Simonsen gav Fyrsten med megen Bravur. Af stor Virkning var hans modererede Foredrag i 1ste Akt og hans flotte Gengivelse af den smukke Drikkevise i 2den Akt. — Frk. Schrøder og Hr. Foss ydede noget ganske præsentabelt i deres mindre Roller, henholdsvis som Fiskerens Søster og Prins Cadoor, Stykkets uundværlige Skurk. Hr. Schrams gamle, arrige Skatteopkræver var uimodståelig komisk; bedre Farcefigur skal man lede længe efter. — Også Hr. Christophersen vakte megen Morskab, dog for største Delen sikkert mod sin Vilje. Når må vi dog få Lov til at blive fri for at skulle glædes ved den Tenor, — der har været? —

18—3—89. G.

-

Paa Forhaand havde det kgl. Theater tilintetgjort hvert Haab om, at Ibsens sidste Drama, »Fruen fra Havet«, vilde tilkæmpe sig en varig Plads paa Repertoiret, ved den Rollefordeling, som havde fundet Sted.

Først og fremmest var det et Fejlgreb at lade Fru Eckardt spille Ellida, thi hun kunde ikke magte denne store

og vanskelige Rolle. Efter at Theatret er ophørt med at spille Tragedier, har Fru Eckardts væsenligste Opgave været at udføre Anstandsdamen i de moderne Skuespil; en enkelt Gang har hun med Held forsøgt sig i en komisk Rolle. Der har maaske været det Tidspunkt, da hun havde kunnet udføre Ellida, men nu traf denne Rolle hende uforberedt, og hun spillede da ogsaa i det store og hele rutinemæssigt og fladt og bragte aldrig Bud om den store Kunst og de mægtige Følelser. Der var intet Øjeblik, man »skjalv« paa Tilskuerpladsen, man sad kold og udeltagende overfor denne Ellida, forstod ikke hende, ikke hendes Rædsel og ikke hendes Befrielse fra den fremmede Mands koglende Magt, da de forløsende Ord om »at vælge i Frihed og under eget Ansvar« lyde fra hendes Ægtefælle. Da Fru Eckardt i første Akt traadte ind som Ellida med det gule vaade Haar udslaaet over Skuldrene og begyndte at klage over, at Vandet er »saa lunkent og saa slapt«. »Uh! Vandet er sygt her inde i Fjorden. — Ja det er sygt. Og jeg troer det gjør én syg ogsaa«, var man strax klar over, at denne Ellida svarede ikke til hende, Ibsen havde tegnet med hele sin uforlignelige Kunst. Kun i én enkelt Scene — Opgørsscenen paa »Udsigten« i anden Akt — gjorde Fru Eckardt tildels Fyldest. Den Maade, paa hvilken hun skildrede Mødet med Kvænen og hendes Forhold til ham, var virkningsfuld, og i Repliken: »Om Storm og Stille. Om mørke Nætter paa Havet« o. s. v. tonede Ellidas dybfølte Begejstring for det storladne Hav. I Optrinene med den fremmede Mand slog Fru Eckardts Kunst derimod atter Klik, og Slutningsscenen naaede ikke den tilsigtede Virkning.

Det store Spørgsmaal bliver: Hvilken dansk Skuespillerinde formaaer at spille Ellida? Fru Hennings vilde næppe kunne støbe den Skikkelse i dens rette Form, skønt hun sikkert allerede i sit Organ har et stort Forspring for Rollens nuværende Fremstillerinde; det lød i højeste Grad uskønt at høre Fru Eckardt sige mange af Ellidas fængslende Repliker med fordærvet københavnsk Udtale. Fru Nyrop har en Gang kunnet spille Ellida, og havde kunnet det den Dag i Dag, hvis ikke hendes ubestridelig store Talent var blevet saa forsømt fra Theatrets Side, at det er en ren Undtagelse, naar der tilstaas hende en Rolle.

Foruden den norske Fru Gundersen, for hvem Ibsen efter sigende har skrevet Ellida, er der en nordisk Skuespillerinde, som er det københavnske Publikum velbekendt,

der vilde kunne give denne Rolle en storladen Udførelse, nemlig Fru Kivekäs (Frk. Aalberg). Hun maa kunne spille denne »havtagne« Fru Ellida, der baade skræmmer og drager, der troer, »at dersom Menneskene bare fra først af havde vænnet sig til at leve sit Liv paa Havet, — i Havet kanske, — saa vilde vi nu ha' været ganske anderledes fuldkomne end vi er. Baade bedre og lykkeligere«. Hun maa — i Modsætning til Fru Eckardt — netop kunne udtrykke Havets lokkende, dragende Magt og dets grufulde Rædsel med fængslende Kunst og forme den nagende Længsel efter det aabne, frie Hav i Ord. —

Dr. Wangel blev udført af Hr. Emil Poulsen, som ikke havde bekymret sig om, at Wangel udtrykkelig betegnes som Ynder af stærke Drikke, men spillede Manden, der beklæder det vanskelige Embede som Distriktslæge og ofte maa drage lange Veje — hyppig i Baad paa den oprørte Fjord — i Sygebesøg, i en ulastelig sort Frakke. Wangel blev nærmest en skikkelig Spidsborger, der har haft det Uheld at faa en noget forskruet Kvinde til Hustru. Der kom ingen Autoritet, ingen Selvbevidsthed til Orde i Hr. Poulsens Spil i Scenerne med den fremmede Mand, da Wangel med Myndighed optræder som sin Hustrus Værn og Værge, og harmfuld opfordrer den fremmede til at forføje sig bort, hvis han ikke vil sættes fast for sit Mord paa Kaptajnen. Frk. Anna Petersen spillede Bolette, men Rollen laa over denne unge Skuespillerindes Kræfter. I den store Scene med Arnholm slog hun aldeles ikke til. Bolette afslaar Arnholms Frieri; han har jo været hendes Lærer, og hun kan ikke tænke sig at staa i noget andet Forhold til ham. Men da Arnholm taler indtrængende til hende og minder hende om, at hun maaske kommer til at staa hjælpeløs og alene i Verden, naar hendes Fader er død, og muligvis maa hengive sig til en anden Mand uden at elske ham — ja saa udbryder hun: »Kanske det da ikke var saa rent umuligt alligevel«. — »At det kunde la' sig gøre, — at gaa ind paa — paa det, — som De foreslog mig«. Dette totale Omslag i Bolettes Stemning overfor Arnholm formaaede Frk. Petersen i ingen Henseende at klargøre; hele denne Scene virkede kedsommeligt og faldt totalt til Jorden, til Trods for Hr. Mantzius' virkelig intelligente Spil. Arnholm passer egentlig ikke for denne Skuespiller, men han tog saa sikkert og støt paa Rollen, at han klarede flere af Skærene og gav et paa mange Punkter dygtig gennemført Billede af den noget

betænksomme, inderst inde hjærtelige og brave Overlærer, hvis varme, oprigtige Følelser ikke ere blevne kvalte af Bogstøvet. Fru Bloch spillede den halvvoxne Hilde med sikker Kunst og gav et i alle Enkeltheder fuldendt Billede af den unge Pige i Overgangsalderen. Hun fremhævede med Held det tøsede, overgivne hos hende, hendes Nysgerrighed og Lyst til at spotte og modsige. Hildes Optræden overfor den brystsyge Lyngstrand, hendes ivrige Fritten, hendes naive Spørgsmaal, om han tror, lyse Farver vil klæde hende, var truffet paa en Prik. Derimod var Hr. Jerndorff alt andet end heldig som Lyngstrand. Han havde sikkert nok godt Greb paa enkelte Repliker, men som Helhed gik man fuldstændig Glip af denne fra Ibsens Side saa mesterlig tegnede Figur. Der var intet Hold i Hr. Jerndorffs Spil, og ingen vilde, tiltrods for nogle slattende Bevægelser med Benene, falde paa, at denne naive, kejtede Hr. Lyngstrand, var brystsyg. Hr. Poul Nielsen eller en anden af Theatrets yngre Skuespillere burde have spillet denne Rolle. Hr. Foss berøvede den fremmede Mand al fængslende Kraft. Han bevægede sig frem som Spøgelset i »Hamlet«, og Replikerne lød hult og uheldsvangert. Det var en komplet Gaade, at Fru Ellida ikke kunde udholde den fremmedes Blik, men stadig maatte udbryde: »Staa ikke og se saaledes paa mig!« En Michael Wiehe eller en Kainz maatte den Skuespiller være, som kunde forlene den fremmede Mand, det gaadefulde Hav personificeret, med den Tryllemagt, som lænkebinder Ellida. Hr. Olaf Poulsen var morsom, maaske lidt for overdreven som Tusindkunstneren Ballested, der saa bestemt hævder, at Menneskene kan a-kli-matisere sig.

Iscenesættelsen var foretaget med den særlige Omhu og Samvittighedsfuldhed, som skyldes et Arbejde af Henrik Ibsen.

Kasino har i de sidste Uger uafladelig skiftet Repertoire og ikke kunnet drage Publikum til Huse. Foruden en »Folkekomedie«, et usselt Makværk, kaldet »En Snushane«, af Hr. Poul Markussen, og en fransk Farce, »Postejbageren«, der indeholdt adskillige kaade Scener, men ikke blev spillet i det rette Tempo, har dette Theater genoptaget »Mester og Lærling«, som har alle de hostrupske Sangspils gode Sider: det elskværdige Lune, de stemningsfulde Scener, den

rammende Karakteristik af Personerne. Derimod virker det fantastiske Element flovt og fladt. Det ser saa usigeligt latterligt ud, at disse Københavnere, Typer, tagne ud af det daglige Liv, omgaas Ellefolkene, som om det var den naturligste Sag af Verden, og det er Tale hen i Vejret, naar en Bladanmelder nylig skrev om Stykket, at det overnaturlige Element ikke længer vil skræmme nogen. »Der var en Tid — saa omtrent fra Midten af forrige til Midten af dette Tiaar — hvor Almenheden mulig vilde have været mindre modtagelig derfor. Men nu har Strømmen forlængst vendt sig i saa Henseende«, siger Anmelderen. Men han tager storlig fejl, denne Anmelder, Strømmen har ikke »forlængst« vendt sig, og gør det ikke i Fremtiden. Man kedede sig usigeligt over de Scener i »Mester og Lærling«, hvor det fantastiske spiller ind med, og maatte trække paa Smilebaandet over den Naivitet, som præger dem, en Naivitet ingen længer vil tage for god Vare. Stykkets tekniske Svagheder og dets utrolige Bredde i de to sidste Akter traadte i et endnu grellere Lys ved den utilfredsstillende Udførelse. Hr. S. Neumann var den eneste, som var paa Højde med sin Rolle, men hans Justitsraad Bjernø var da ogsaa et lille Mesterværk. En bedre Udførelse af den forfjamskede Gubbe, der anstrænger sig for at tækkes den usle Bladsmører, — i lønlig Angst for, at Aarsagen til hans Afskedigelse skal blive røbet — kan man søge længe om. Hr. Pios Grønholt var forfejlet i hele Anlæget, og heller ikke de øvrige agerende ydede noget nævneværdigt, thi Theatrets Personale er saa uensartet sammensat, at der aldrig bliver Tale om godt Sammenspil og tilfredsstillende Udførelse af alle et Stykkes Roller. —

Foruden et Par Smaastykker, som der ikke er Grund til at dvæle ved, har Dagmartheatret spillet et 3akts Lystspil af Adolf Wilbrandt, »Jephtas Datter« (paa tysk »Malerne«), som ikke staar saa lidt over de sædvanlige Lystspil, københavnske Privattheatre ufejlbarligt tye til, naar Kassen er slunken. Stykket virker ikke saa meget ved en behændig slynget Intrige, som ved den Elskværdighed og det gode Humør, der præger det, og i Tegningen af den unge Else, der absolut vil være Malerinde, trods svigtende Evner, og som fuldstændig er Kammerat med sin Broders Venner, indtil en gryende Kærlighed atter kalder Kvindelighed til Live i hende, er der noget virkelig vellykket og nyt. Oven i Købet fik denne Rolle en karakteristisk Udførelse

af Fru Secher, der navnlig var heldig som den emanciperede Else i den grimme graa Kjole og med Briller paa Næsen. Den slentrende Gang, de mandhaftige Bevægelser og det hele løsslupne Væsen var fortræffeligt gennemført. Ikke helt saa dygtigt spillede Fru Secher i 3dje Akt, da Else præsenterer sig som en smuk, ung Pige og aldeles bedaarer de unge Malere, saa de alle vil fri til hende. Hr. J. Wiehe udførte Maleren Oswald, som tilsidst forlover sig med Else, livfuldt og elskværdig, og synes i det hele — efter denne Rolle og Titelrollen i »Dr. Jojo« at dømme — at have alle Betingelser for at blive en Kraft af Rang paa Lystspillets Omraade.

Endvidere har Dagmartheatret opført Victorien Sardous Skuespil »Ferréol«. Sardou viser sig i dette Stykke som en Mester i scenisk Teknik. Der er kun liden digterisk Inspiration i »Ferréol«, dets Intrige er alt for konstrueret, men det holder Publikum i uafbrudt Aande, Spændingen stiger fra Akt til Akt for at kulminere i sidste, hvor Traadene løbe sammen og Knuden løses med forbløffende Færdighed. Den rette Morder, Skovfogden Martial, bliver opdaget, Ferréol er fri — og Stykket synes endt. Da træder Roberte, Præsidentens Hustru, ind: Ferréol er uskyldig, siger hendes Husbond. Ja, ikke sandt, Martial er Morderen, udbryder hun. Derved opdages Hemmeligheden, at Ferréol har været hendes Elsker. Præsidenten lader hende — koldsindig og fattet som han er — forhøre, men da Forhøret er endt, meldes det, at Martial har hængt sig i Arresten. Derved er Processen bortfaldet, Præsidenten befries for den Vanære at lade sin Hustru møde for Retten som Vidne. Han tilgiver hende, og Dramaet ender i Fred og Forsonlighed. Det lider maaske i de tre første Akter af nogen Bredde og Uklarhed, men den genialt opfundne sidste Akt redder Indtrykket. Det sørgelige er kun, at Sardou — trods sin rent tekniske Ævne — savner den virkelige Digters Grundighed og Fordybelse i Æmnet.

Udførelsen var tilfredsstillende. Ferréols Rolle passede godt for Hr. Vilh. Wiehe. Hans nervøse Spil stødte ikke her, og han anskueliggjorde med Dygtighed Ferréols Sjælekamp, hans Tvivl, om han skal lade en uskyldig lide Straf for Mordet eller angive den virkelig skyldige, men derved tillige forraade den Kvinde, han elsker og ærer. Bedst skilte Hr. Wiehe sig maaske ved den Scene, hvor han tilhvisker Martial: Du er Morderen, og byder ham Penge

for at flygte til Amerika. Der var virkelig Myndighed og Vilje i den Maade, hvorpaa han sagde Replikerne. Fru Secher var ikke fuldt saa heldig som Roberte, — iøvrigt en kedelig Rolle —. Hr. Alfred Møller spillede Hultmanns gamle Glansrolle, Præsidenten, med Forstand, medens Hr. J. Wiehe undertiden var lidt for fersk og sentimental som Fuldmægtigen Lavardin.

Efter mange Genvordigheder lykkedes det endelig Strindbergs Forsøgstheater d. 9. Marts at give den første Forestilling, som bestod af tre Stykker af Strindberg. »Kreditorer« holdt Opmærksomheden udelt fangen ved det nye i hele Stykkets Anlæg og ved de tankerige, undertiden paradoxale Repliker[1]). Ogsaa Udførelsen interesserede. Hr. Hunderup stolede vel meget paa sin Rutine og tog i det hele alt for massivt paa Gustavs Rolle, saa den rette Karakter undertiden blev udvisket. Hr. G. Wied, der som Adolf første Gang betraadte Scenen, viste afgjort Talent, selv om hans Repertoire vil blive begrænset. Han gav paa flere Punkter et gribende Billede af den forpinte, epileptiske Maler, der tilsidst dør i Krampe, som Offer for sin Hustrus Utroskab. Frk. N. Larsen spillede Tekla med Talent, om end noget forceret. — »Paria«, Aftenens næste Stykke, er skrevet efter en Novelle af Ola Hansson, som »Ny Jord« offenliggjorde i forrige Bind, men Strindberg har uddybet Æmnet og skrevet en Række aldeles fortræffelige Repliker, der rummer en Mængde vittige og bidende Bemærkninger. Hr. Hunderup tog i dette Stykke Oprejsning og ydede som Arkæologen, der i sin Ungdom ved Uagtsomhed har slaaet et Menneske ihjel, men aldrig har meldt det til Øvrigheden for ikke at forspilde sit Liv og sin Karriere, en levende Menneskefremstilling, der var fuldendt til de mindste Enkeltheder. Hr. Schive sagde den rejsendes Repliker med megen Naturlighed. Forestillingen sluttede med en dramatisk Situation, »Den stærkeste«, hvis eneste Talerolle Fru Essen-Strindberg udførte med en Scenevanthed, der lod Monologens skarpe Ytringer komme til deres Ret.

---

[1]) Saavel dette Stykke, som »Frk. Julie«, bliver Genstand for nærmere Omtale i et af »Ny Jord«s næste Hæfter.

»Frk. Julie«, som Censor havde forbudt, blev opført for Studentersamfundets Medlemmer af Forsøgstheatret, og den gribende Tragedie gjorde et dybt og varigt Indtryk, tiltrods for de mindre gunstige sceniske Forhold. Udførelsen skal imidlertid — paa Grund af Forestillingens private Karakter — ikke nærmere bedømmes.

D. 15/3 1889.

Carl Behrens.

Hvad vil Richard Wagner?

(Et foredrag, holdt for en mindre kreds d. 26de Febr. 1889.)

Hvad vi i det følgende skulle betragte, er ikke Wagners kunstteorier, — ganske simpelt, fordi Wagner slet ikke var teoretiker i ordets almindelige forstand, — fordi han aldrig har opstillet et system med skuffer og rubrikker. — Han siger selv et sted, at for ham er kunstværket, fuldfærdigt og levende, som det fremføres for offentligheden, det første; teorierne, doktrinerne noget sekundært; han skaber sit værk, som hans hele individuelle ejendommelighed byder ham, — først bag efter søger han at lægge ud fra hinanden for det uforstående, måbende publikum, hvad det er for tanker, der ubevidst har drevet ham til at bryde med traditionen både her og dèr. Hans hele æstetiserende virksomhed går kun ud på at hjælpe til forståelse af hans egne dramatiske frembringelser. Dens hovedegenskab er en veltalenhed, der til tider kan være trættende snakkesalig, ofte gentagende sig selv, billedrig og livlig, af og til springende og aforistisk. Jeg vil ikke anbefale enhver at gennemlæse alle Wagners samlede skrifter i 10 bind[1]; foruden at stilen nemlig oftest er ægte tysk-filosofisk og hyperschwungvoll,

---

[1]) Sidste udgave: »Gesammelte Schriften und Dichtungen von Richard Wagner«. 2det oplag. Leipzig 1888.

er sommetider tankerne så metafysiske, at man kiger efter dem, som efter en ballon, der er ved at forsvinde i horisonten. — I anledning af nogle pariserkritiker over Webers »Freischütz« bebrejder Wagner franskmændene deres overdrevne kærlighed til logiken; når man læser Wagners egne afhandlinger, sukker man tit efter lidt af den franske logik. — Naturligvis kan man med stort udbytte stifte bekendtskab med forskellige af Wagners hovedværker; derimod er det fuldkomment håbløst at give sig i lag med den kolossale literatur, Wagner har fremkaldt, — skrifter for og imod, af beundrere, der kalder ham en halvgud, og hadere, der i ham ser Antichristen, — en syndflod af bøger fra voluminøse produkter til små slanke og pretentionsløse pièecer. Men netop denne brogede vrimmel af indlæg i den wagnerske sag, disse tusender af bøger, skrevne af folk i de forskelligste livsstillinger, affattede i omtrent alle evropæiske sprog, viser bedst, hvor overordentligt et røre denne ene mand vakte ved sin virken; hvorledes han for at bryde sig sine nye baner måtte slå ned til højre og venstre; og den viser, at Wagner fremsatte krav, som ikke kunde lade en ligegyldig, som man måtte låne øre, enten man så var med eller imod. — Og disse krav, disse kunstneriske reformationstheses — alt det, Richard Wagner vil — det skulde være genstanden for den følgende undersøgelse.

Før vi giver os dertil, vil det måske dog være rettest i al korthed at gennemgå det vigtigste af Wagners liv. —

Wilhelm Richard Wagner blev født d. 22. maj 1813 i Leipzig; allerede 5 måneder efter døde faderen, der var politiembedsmand; hans store interesse for scenisk kunst gik i arv til børnene og lod 2 af dem,

sønnen Albert og datteren Rosalia vælge teatervejen. Moderen giftede sig senere med hofskuespiller Ludvig Geyer i Dresden, hvorefter familien flyttede til hovedstaden. Den lille Richard kom i skole, og ingen mennesker anede, der boede musik i drengen. Da Geyer var død, flyttede enken med børnene tilbage til Leipzig, der dengang som nu var et af Tysklands musikalske centrer. Her fik den 14-årige Richard lejlighed til at høre adskillige operaer og begyndte også ved siden af sine studier at spille lidt klaver; mest interesserede han sig imidlertid for literatur, særlig dramatisk. Han stiftede nøje bekendtskab med de græske tragikere og Shakespeare og arbejdede i et par år på et kæmpemæssigt drama i shakespearesk stil; at han endnu i temmelig høj grad savnede sans for scenisk økonomi, fremgår af, at han allerede i 4de akt havde taget livet af alle de nogle og fyrretyve personer, der optrådte i stykket, så han for at få den traditionelle 5te akt med måtte lade de agerende stå op igen fra de døde. Da dette ejendommelige opus endelig var blevet færdigt, hørte han Beethovens musik til »Egmont«; det gik da op for ham, at sådan en musik måtte hans værk også have for at kunne svare til idealet; først var det imidlertid nødvendigt at sætte sig grundig ind i den mystiske generalbas; fyren var ikke forknyt: — i samfulde 8 dage studerede han musikteori, og derefter skrev han så til sin tragedie en musik, der sikkert har stået på højde med stykket. — Vi ser altså, at han strax virkede som digter og komponist på én gang. Heller ikke malerkunsten havde han ladet uforsøgt; der var endog en tid lang tale om, at han skulde være maler, men sandsynligvis har den strænge geometriske tegning gjort ham ked af det. Også skuespillertalent havde drengen, men fra sin tidligste tid nærede han aversion for alt det traditionelle »komediantvæsen«, og han har aldrig selv optrådt på en scene — uden som instruktør for sine egne sangere i langt senere

år. — Jeg har dvælet lidt udførligere ved disse hans første naive forsøg, fordi hele hans senere ejendommelige kunstnerbegavelse, der fremtræder som en så udelelig totalitet, allerede her, hos drengen på 14—15 år, kommer til syne, men i hver kunstart for sig — uden noget indbyrdes forhold eller samvirken; han er digter for sig; komponist for sig; maler og mimiker særskilt, — ikke som siden alt i ét. —

Hvad jeg her har omtalt, var imidlertid egentlig slet ikke det, Richard Wagner skulde; — han skulde studere, gik i Thomasskolen i Leipzig og blev student. Så nød han livet, bildte sig selv og andre ind, han studerede filosofi og æstetik, mens hans studium sikkert indskrænkede sig til den læsning af de store digteres og tænkeres værker, som en ung, videbegærlig kunstnernatur fandt fornøden for at uddybe sig selv. Ti nu var det gået op for ham, at han måtte blive kunstner; musik vilde han dyrke. Et halvt år tog han undervisning i kontrapunkt hos universitetsmusikdirektør Weinlig og arbejdede overmåde ihærdigt. Han skrev forskellige kompositioner og fik 1833 — altså 20 år gammel — ansættelse som kordirigent ved teatret i Würzburg, hvor broderen Albert var engageret. Her skrev han sin første opera, der hed »Feerne« og først for kort tid siden er bleven opført. — Så forflyttedes han til teatret i Magdeburg, hvor han blev musikdirektør og skrev sin næste opera »Das Liebesverbot«. Efter at Magdeburgerteaterpersonalet havde opløst sig, var Wagner kort tid musikdirektør ved teatret i Königsberg, og efteråret 1837 blev han kapelmester i Riga. Dèr påbegyndte han »Rienzi«, som han håbede at få opført i Paris; sangvinsk som han var, opgav han sin post i Riga og rejste med sin hustru, en ung skuespillerinde, over London til Paris. Naturligvis blev han skuffet i sine forhåbninger, og for overhovedet at kunne existere så han sig tvungen til at give sig af med musikalsk håndværksarbejde; han lavede

klaverudtog af Donizettis operaer, arrangerede arier og skrev i bladene. Samtidig fandt han dog lejlighed til at fuldende »Rienzi«, og han skrev texten til sin »flyvende hollænder«, hvortil han havde fået idéen på den strabasrige sørejse fra Riga til London. 1842 vendte han tilbage til Tyskland, hvor hans »Rienzi« gaves i Dresden med så stort bifald, at også »den flyvende hollænder« blev antagen til opførelse og gik over scenen med stor sukces. Da der nu netop blev en kapelmesterplads ledig ved operaen i Dresden, fik Wagner den øjeblikkelig, da han allerede havde skaffet sig et navn som udmærket dirigent. —

Strax efter »den flyvende hollænders« fremkomst rejste der sig en hæftig opposition mod den ejendommelige musikalske udtryksmåde, der almindelig kaldes »den wagnerske stil«, og som først trådte klart i forgrunden i »hollænderen«; medens Wagner i sine tidligere arbejder var vandret ad den slagne landevej, var han nu nået så vidt i sin udvikling, at han måtte bryde med traditionen — (hvori dette brud bestod, skulle vi senere se) — og fra nu af daterer sig den voldsomme strid mellem Wagners bekæmpere og hans forsvarere, mellem de ærkekonservative og de unge, modtagelige naturer, — en hensynsløs kamp, hvor der ikke spares på insinuationer af laveste art, og hvor ligeså meget det personlige som det saglige drages frem for det nysgærrige publikum.

I vinteren 1844—45 fuldendtes »Tannhäuser«, som Wagner allerede under sit Pariserophold havde lagt planen til, og dette senere så populære værk opførtes i Dresden den følgende sæson. — 1848 havde Wagner gjort »Lohengrin« færdig, og samtidig finder vi ham dragen med ind i det politiske røre; han gør udkast til omordningen af teaterforholdene i Sachsen, holder politiske taler og anser det endelig for rådeligst at flygte bort; fra 19. maj 1849 forfølges han som et politisk farligt individ. Så rejser han først til sin ven Franz

Liszt i Weimar, derfra over Paris til Zürich, hvor han slog sig til ro for længere tid. Her udarbejdede han sine skrifter: »Kunst og revolution«, »Fremtidens kunstværk«, »Kunst og klima«, »Opera og drama«, hvori han fremstiller sine reformationstanker, der under opholdet i Dresden havde arbejdet sig op i ham, men først nu, da han havde de bestående teater- og overhovedet kunstforhold på afstand, stillede sig frem for ham i deres fulde klarhed. Til denne første række skrifter slutter de senere sig væsentligst som supplement og specificeren; anskuelserne rokkes ikke, målet er stadig det samme; — hele Wagners virken er en videre og videre rækkende synthese.

I de følgende år skriver Wagner digtningen og musiken til sit store kærlighedsdrama »Tristan og Isolde« og tekstbogen til sit største værk »Der Nibelungenring« (udkommet, trykt for venner, 1853), og i samme periode træffe vi ham på rejser til London, Paris og Brüssel, hvor han på konserter dirigerede fragmenter af sine værker. — I Paris skulde også efter kejserens befaling »Tannhäuser« opføres på den store opera, men takket være det usalige klikevæsen blev forsøget en fuldstændig fiasko. Det var 1861; imidlertid havde Wagner fået tilladelse til atter at betræde tysk grund; strax efter »Tannhäuser«-skandalen tog han så til Wien, og derfra til Bieberich ved Rhinen, hvor han beskæftigede sig med kompositionen af »Mestersangerne«; dog måtte han afbryde sit arbejde for at gå på konsert-turné til Prag, Petersborg og Moskov. Ikke længe efter indtræffer så det store vendepunkt i Wagners liv; — i forordet til den offentlige udgave af tekstbogen til »Nibelungenring« (1863) siger han, at der er 2 måder, hvorpå han alene kan nå til opførelse af sit kæmpeværk: ved subskription af kunstvenner, — en metode, han imidlertid ikke har videre tro på; — eller ved understøttelse af en fyrste; og han skildrer, hvor umulig en

opførelse vilde være på et af de bestående teatre; han må have et nyt »Bühnenfestspielhaus«, uafhængigt af alle hofintendanter, indrettet efter hans eget behov; så skulde folket se, hvad der kunde ydes af original og national kunst; han selv skulde skaffe kunsten, så måtte de andre give ham pengene; men ved »de andre« forstår han en fyrste. — Så råber han da ud over hele Tyskland: »Findes denne fyrste?« — og resigneret føjer han til: »Jeg håber ikke mere på at komme til at opleve opførelsen af mit værk; jeg tør jo næppe en gang håbe at finde tid og lyst til at fuldende den musikalske komposition«. —

Men fyrsten fandtes! — Bajerns unge konge Ludvig II så, hvad det gjaldt, og skærmede den nyfødte kunst; han kaldte Wagner til München, tilstod ham en årlig understøttelse på 1200 gylden og forærede ham en villa ved Starnbergersøen. Nu fik Wagner da altså foreløbig ro til at arbejde på trilogien; — men også kun til en tid! — Som man kan tænke sig, rejste der sig nu en storm, hæftigere end nogensinde før, mod ham, kongens yndling; misundelsen voxede dag for dag og gav sig luft i bagtalelser og kabaler. Til sidst så Wagner sig tvungen til at rejse bort fra München; han gik over Genf til Luzern, hvor han tog fast bopæl i Triebschen. Her gjorde han 1867 »mestersangerne« færdig og 2 år efter giftede han sig for anden gang, med Franz Liszt's datter Cosima, pianisten og dirigenten Hans v. Bülows fraskilte hustru. — Nu led det mod afslutningen af det store værk »Nibelungenring«, der havde været så længe under arbejde; det første udkast stammede egentlig fra 1847—48, da Wagner skrev dramaet »Siegfrieds Tod«; han indså dog snart, at Nibelungenstoffet var for overvældende rigt til at kunne indsnævres i en enkelt teateraftens 5 akter, og han besluttede sig til at udvide sit værk til en cyklus, bestående af 3 aftner og en »foraften«, som han kalder den. Allerede 1853—54 var

forspillet, »Rheingold« skrevet; 1856 cyklens 1ste dag »Walküre«; — den 2den dag »Siegfried« påbegyndtes i Zürich, men blev afbrudt af arbejdet på »Tristan og Isolde« og fuldendtes først 1869. — Endelig trilogiens 3dje dag — »Götterdämmerung« — blev taget under udarbejdelse i Triebschen 1870 og blev først færdig i Bayreuth 1874.

Efter at man af forskællige grunde havde set sig nødsaget til at opgive planen om at bygge et teater i München til speciel brug for en opførelse af »Nibelungenring«, måtte man søge andre veje til opnåelse af Wagners hensigt. En mægtig støtte fandt Wagner hos folket, der — uden måske tilfulde at forstå den store opgave, der forelå, — dog følte dunkelt, at her var en genial kunstner, der trængte til hjælp og bistand. Og trindt om i Tyskland trådte musikere og lægfolk sammen i »Wagnerforeninger«, der samlede penge sammen for at rejse mesteren et teater i Bayreuth, som han ønskede det; selv arbejdede han rastløs for at øge de summer, vennerne bragte; han drog fra by til by og arrangerede konserter til indtægt for sit foretagende; — fra staten fik han afslag på sit andragende om tilskud. —

1872 var man nået så vidt, at man på Wagners fødselsdag kunde lægge grundstenen til festspilhuset under store højtideligheder, bl. a. en konsert, ved hvilken Beethovens 9de symfoni udførtes af de mest udvalgte orkester- og korkræfter, der i dagens anledning var indtrufne til den afsides liggende lille by. — Efter at allerede i sommermånederne 1875 de medvirkende — både sangere, sangerinder og orkestermusikere — havde holdt prøver i det færdig byggede teater, fandt der det følgende år 3 opførelser sted af den hele cyklus under stor tilstrømning af rejsende Wagnerbeundrere fra så godt som alle Evropas lande, — ja, endog fra Amerika. — Det havde været Wagners mening fra først af, at disse opførelser skulde gentages hver sommer, men man

indså snart, at det vilde blive for kostbart. Ligeledes måtte man opgive planen om i Bayreuth at indrette en skole til sangeres uddannelse i den wagnerske stil, — en institution, som Wagner anså for nødvendig for at undgå, at hans værker blev dragne ned i den almindelige kunstsfære, hvor traditionerne fra den italienske og franske opera sad til højbords. Hvor stor overvindelse det end kostede Wagner, så han sig dog af pekuniære grunde nødsaget til at give sit samtykke til, at »Nibelungenring« blev opført udenfor Bayreuth, og snart efter gaves den i de fleste større tyske byer som Leipzig, Wien, München, Hamborg, Köln, Berlin osv.; — desuden stillede den bekendte Angelo Neumann sig i spidsen for et ambulant »Wagnerteater«, der opførte trilogien rundt om i Tyskland, Holland og Italien i årene 1882—83. —

Wagners sidste værk »Parsifal«, som han kalder et »Bühnenweihfestspiel«, fremførtes første gang for publikum i sommeren 1882. Imidlertid havde, som man kan tænke, disse store arbejder og den rastløse virken på de forskælligste områder undergravet Wagners helbred i en betænkelig grad; allerede vinteren, før »Parifal« kom til opførelse, havde han tilbragt i Italien, og strax efter, at festspillene var endt, drog han atter derned og tog bolig i et gammelt palas i Venedig, hvor han beskæftigede sig med udarbejdelsen af et nyt symbolskreligiøst musikdrama »Buddha«. — Og den 13. febr. 1883 gik sørgebudet ud over verden, at Richard Wagner var død, — ramt af et slagtilfælde[1]).

---

[1]) Dem, der ønsker en udførlig beskrivelse af W's liv og virken, vil eg henvise til C. F. Glasenapp's bog »R. Ws Leben und Wirken« 1876 (2 bind) og 1882 (supplement).

Vi vil nu gå over til at belyse, hvorledes disse livsbegivenheder udviklede Wagners kunstnerpersonlighed, så han blev den store epokegørende reformator, som hvilken vi senere skal se ham.

Allerede fra sin tidligste barndom nærede Wagner stor interesse for den høje kunst; det bedste var ham ikke for godt; vi ved, han med forkærlighed læste klassikerne, og i musiken så han med beundring op til Beethoven og Weber. — Og denne store kunst tiltalte ham ikke ad refleksionens vej, men rent umiddelbart nød han den, assimilerede den med sig, fordi hans ånd altid higede mod det store og ophøjede, og for så vidt kan man gærne sige, at han allerede fra sin barndom skimtede sit ideal, men fjærnt og som i tåge, — det samme ideal, der i den modne manddomsalder stod ham så klart for for øje, og som han havde held til at nå i alt væsentligt. —

Så var der de år, da Wagner — endnu ganske ung — kom ud i verden og skulde virke praktisk, — den vanskelige og farlige overgangsperiode, da den 18-åriges idealer kommer i konflikt med den hårdhændede virkelighed. — For Wagner var den kamp ingenlunde let, og han var længe om at sejre. Som man vil mindes, blev han, kun lidt over 20 år gammel, kapelmester i forskællige nordtyske byer og måtte som sådan væsentligst beskæftige sig med de tarvelige italienske og franske operaer, der dengang var i mode, — en uhyggelig blanding af gøgl og kunst, der var lige demoraliserende for publikums og de udførendes smag. — Men disse overfladiske, både i dramatisk og musikalsk henseende som oftest meningsløse fabrikarbejder gav fuldt hus og bragende bifald, og — hvad der var det værste —: det var gøglet, der tog publikum. Hvad under da, at Wagner, der aften efter aften så, for hvor ringe pris man kunde høste guld og ære, bukkede under for fristelsen, opgav de ideale fordringer, han havde bragt med

hjemmefra, og gik i gøglets sold! — Man mærker det på hans »Rienzi«, der skriver sig fra denne periode. — Han så, at ingen gjorde noget for den store kunst, og troede, det var, fordi man ikke havde den behov; han så, at publikum løb efter franske og italienske middelmådigheder, og forvexlede det, den store hob i en købstad forlangte, med samtidens kunstneriske krav. — Imidlertid var disse år, i hvilke Wagner havde sat sit ideal udenfor, af ikke ringe betydning for ham på andre områder; ti, da gøglet, han levede med, væsentligt havde sin grund i rutine, i blot og bar teknisk overlegenhed, hvortil der kun ikke svarede det nødvendige tanke- og følelsesindhold, erhvervede han sig i denne periode en sådan praktisk erfaring og en så udviklet evne til at beherske alle kunstens midler, at han, da senere vendepunktet kom, og han atter fandt sig selv, stod dèr med hele tidens tekniske apparat fuldt færdigt, som villigt redskab for den kunstneriske villen.

Da Wagner 1839 rejste til Paris, kom han til det sted, hvor kunstgøglet kulminerede, ikke alene hvad repertoiret angår, men også og navnlig med hensyn til de forhold, hvorunder kunsten og kunstnerne eksisterede. Paris's egentlige musikalske midtpunkt var den gang som nu »den store opera«; dens første musikkapacitet Meyerbeer; det var ham, der med sine rabalderoperaer gav tonen an over hele den civiliserede verden. Det fik endda være; men selve kunsttilstandene i det hele taget var så bundrådne, at de på forhånd umuliggjorde enhver hævning af niveauet, ethvert forsøg på at emancipere sig fra den herskende stagnation for at komme den store kunst et skridt nærmere. Kunstens ulykke i Paris var traditionen, ɔ: den bornerte tradition, vanen, ugideligheden. — Jeg vil blot nævne ét eksempel, hvoraf man kan se, hvorledes det var fat; det er rigtignok fra 20 år efter Wagners første Pariserbesøg, men forholdene var i det stykke de samme 1840 og 1860. — Det er blot

grunden, hvorfor »Tannhäuser« gjorde fiasko i Paris. — Da den blev antagen til opførelse, henledede direktionen Wagners opmærksomhed på, at det var skik og brug, at der fandtes et balletdivertissement i ethvert værk, der gik over den store operas scene. Det fandt Wagner naturligvis var en meget mærkelig skik, at der skulde danses i en opera, enten handlingen i stykket krævede det eller ej; men man kunde vel så gøre en undtagelse med hans »Tannhäuser«. — Nej, det kunde man ikke! Ballet måtte man have, og det i anden akt (i hallen på Wartburg). — Aldeles umuligt! erklærede Wagner; det vilde være det rene vanvid. — Meget muligt, men det fik nu være! — Så kunde Wagner da bedre anbringe noget danseri i første akt (i »Venusbjærget«). — Duede ikke! Det skulde være midt på aftnen; men de kunde jo også imellem første og anden akt indskyde et balletintermezzo, der ikke havde noget som helst med stykkets handling at bestille, hvis han hellere vilde have det. — Vorherre bevares!! — — Takket være Wagners stædighed nøjedes man så med balletscenen i første akt, — (en tilføjelse, som Wagner i grunden var ganske tilfreds med), — men så kom skandalen, og med den forklaringen på, hvorfor direktionen havde været så forhippet på dans midt på aftnen. — Ved premièren indfandt sig — en timestid efter forestillingens begyndelse, — Paris's viveurer, de herrer medlemmer af de aristokratiske klubber, der kom lige fra dineren og nu skulde fordøje i ro og mag, mens de havde deres egne og hverandres balletdamer i kikkerten; — det var nemlig den måde, hvorpå de hørte opera. — Men, da der nu blot præsteredes en hel del sang og musik, og de skønne ikke viste sig, mens samtidig rygtet gik mand og mand imellem, at de havde været der, at balletten var danset ved stykkets begyndelse, — så brød uvejret løs mod den arme digterkomponist; de råbte og peb, og under almindelig tumult dømte dette roué-areopagos »Tannhäuser« til døden, —

fordi der ikke som sædvanlig vankede ballet klokken dit eller dat. —

Man ser, hvorledes det stod til; disse forhold kunde ikke andet end åbne Wagners øjne for al den galimathias, der huserede rundt omkring, — ikke alene i Frankrig, men overalt, hvor kunsten dyrkedes; de fremkaldte hos ham et glødende had til de bestående tilstande; de drev ham ud af hans indifferentisme; de vakte hans kunstneriske samvittighed, der så længe havde sovet trygt, og som en bodfærdig synder bad han sit »pater peccavi« og trådte frem for al verden som en profet, der bragte bud om frelse fra tidens dårlighed. I lange år modnedes hans ånd; efter reaktionens første opbrusen fulgte den rolige udvikling, og, da tanken om »fremtidens kunstværk« stod ham klar i de mindste enkeltheder, forkyndte han sit evangelium.

Og så er der en ting til, Wagner lærte i Paris. Det var: at elske sit fædreland. Også på det nationale felt kaster han sin indifferentisme over bord, ti hidtil havde han som Laube og Gutzkow været tilhænger af »det unge Tysklands« kosmopolitiske anskuelser, skønt han enkelte gange udtaler sin beklagelse over, at der ikke findes nogen tysk opera, lige så lidt som et nationalt drama: »vi er for lærde til at skabe varme, menneskelige skikkelser. — Den vil blive vor mester, der ikke skriver italiensk og fransk, — men tysk«. — Således taler han dog kun sjældent i den tid, optagen som han er af sine verdensborgerfantasier, men i Paris kommer han til sig selv og bliver sig bevidst, hvor han hører hjemme. Han, der er som legemliggørelsen af den germaniske ånd, så han kun kan forstås til fulde af de germaniske folk[1]), — han følte sig så uendelig ene og

[1]) I en mindetale, Wagner holdt over Weber, da dennes lig overførtes fra London til Dresden, siger han bl. a.: »Se, britten lader dig vederfares retfærdighed; franskmanden beundrer dig, men kun tyskeren kan elske dig«, — ord, der kan passe på Wagner selv.

forladt i de franske omgivelser, fordi han fuldstændig manglede evnen til at lade sig akklimatisere. Det er næppe nok at sige, han led af hjemve; det var ikke et enkelt bestemt sted, han længtes imod; nej — det var ham, som han var berøvet den luft, han måtte ånde for at kunne leve, — som var han sat ud i en ørk, hvor der ikke var den ting, der kunde nære hans ånd, ikke det menneske, han kunde betro sig til, og hans hele væsen vendte sig i den dybeste kærlighed mod det germaniske liv. — Som sønnen, der med tårer i øjnene, vemodig og blød i sindet fra det fjærne tænker på moderens lune, hyggelige stue, der rummer hans bedste minder, — således skriver Wagner[1]): »Mit herlige, tyske fædreland! Hvor må jeg dog elske dig! hvor må jeg dog sværme for dig! — Du elskelige tyske drømmeri! du sværmeri — skovens, aftenskumringens, stjærnernes, månens og landsbykirkeklokkens, når den slår 7! — Hvor er den dog lykkelig, der forstår jer, der kan tro med jer —, føle, drømme og sværme med jer! Og hvor må jeg ikke være glad, at jeg er en tysker!« —

Når Wagner i sine skrifter stadig taler om den »tyske ånd«, mener han den »germaniske«, og man må ikke tro, at han, når han f. eks. studerede sit folks ældste mytiske historie, holdt sig alene til de tyske versioner af sagnene; tværtimod — han indrømmede, at vore skandinaviske heltedigte og sagaer var prægede af langt større oprindelighed i karakteristiken og et langt mere storslået livssyn end de tilsvarende tyske[2]). — Men følgen af denne meget eksklusive, overdrevne germanisme var, at Wagner hadede alt af anden oprindelse, fransk eller italiensk, men navnlig alt, hvad der

---

[1]) I en beretning til Tyskland om en pariseropførelse af Webers »Freischütz«.

[2]) Denne Wagners indrømmelse af de nordiske myteformers ypperlighed overfor de tyske er, såvidt jeg ved, næppe almindelig bekendt.

var semitisk. Han kan ikke finde udtryk, der er nedrivende nok, når han taler om jøderne; han håner og udskælder dem, levner dem ikke gran af berettigelse til at eksistere i det evropæiske samfund, frakender dem alle andre evner end netop merkantile; han har skrevet en bog om »jødevæsnet i musiken«, hvori han søger at vise, at jøderne er aldeles ude af stand til at virke noget selvstændigt og originalt i musiken (som i kunsten overhovedet), da de står fremmede overfor vor kulturudvikling, er faldne ned midt i den og mangler det grundlag, hvorpå vi andre bygger: den kristelige sædelære og den kristelige kunst. — Naturligvis må jøderne være Wagners syndebuk; det aller meste af, hvad der er forkasteligt og usundt i vore nuværende livsvilkår og kunsttilstande, tilskriver han dem; — resten får italienerne og franskmændene til deling. —

Hvad vil Wagner så? — Vi ser det, når vi gennemgår hans hovedværker: »Kunst og revolution«, »Fremtidens kunstværk« og »Opera og drama«, der alle, som man vil mindes, affattedes i Zürich i hans landflygtighedsår.

Kunst og revolution: Er en politisk revolution til gavn eller til skade for kunsten? — Kunstens dyrkere vil den måske som regel skade ved de urolige tilstande, den fremkalder; men for kunsten selv vil den være et et gode; ti hensigten med en revolution er jo altid at bringe bedre politiske forhold, sundere livsvilkår, og jo naturligere det borgerlige livs former er, des bedre står det til med kunsten. Dette forhold mellem stat og kunst, — dette, at kunsten er et nødvendigt led i kæden af alt det, der møder individet i det daglige liv, — det er udgangspunktet for Wagner i al hans æstetiseren. —

Men i vort moderne samfund er det meget langt fra, at denne nøje sammenhæng består; det skyldes en århundredlang dekadence. Med stor veltalenhed skildrer han det harmoniske forhold mellem det helleniske liv og den helleniske kunst; kunsten var i Grækenlands blomstringstid naturlig fremgået af livet; dette er idealet.

Den ypperste kunstart — den dramatiske — er i vore dage kommen i et så sørgeligt forfald, fordi man har skælnet mellem opera og skuespil, og, før denne adskillelse hæves, kan det umulig blive godt igen. Kunsten har i vor tid en tjende, der gør den ubodelig skade; det er industrien; man driver kunst, som man driver industri, som et håndværk, — den rene ruin! — Man må frem til nye tilstande, analoge med de helleniske; kunsten må stå åben for alle, og, når et teater ledes som en forretning, ikke som et organ for den højeste kunst, bør det lukkes og stænges, indtil samfundslivet og kunsten atter er komne i indbyrdes overensstemmelse. —

Fremtidens kunstværk (tilegnet Ludwig Feuerbach). — Atter her betones fordringen: kunsten må være nødvendig, den må svare til en trang hos folket; ellers bliver den luksus. — Danse-, tone- og digtekunsten er de rent menneskelige kunstarter, eftersom deres organ ligger i selve det menneskelige legeme; i kunstens barndom optrådte de sammen, men senere har de skilt sig ud fra hverandre og optræder nu selvstændigt, idet de hver for sig ambitionerer at være »kunsten«. — En sådan særtilværelse af de tre kunstformer beror på en misforståelse og fører til alskens uhyrligheder. Dansekunsten udarter til latterlig, frivol pantomime; med et stereotypt, sødladent smil vil den tækkes publikum, og visse chargerede, af traditionen foreskrevne arm- og håndbevægelser træder i stedet for karakterfuldt minespil. — — Tonekunsten bliver, når den siger sig løs fra den oprindelige treenighed, »absolut musik« ɔ: selvstændig instrumentalmusik, men allerede i Beethovens

9de symfoni (med slutningskoret: »hymne til glæden« af Schiller) har den erkendt sin afmagt og har måttet ty til ordet; denne symfoni er altså efter Wagners mening den sidste, der kunde skrives; herefter måtte instrumental musiken slutte sig sammen med poesien for at kunne eksistere. — Digtekunstens dekadence har nået videst i det misfoster, der kaldes »læsedrama« ɔ: et scenisk produkt, der ikke er beregnet for scenen. Dette er for Wagner toppunktet af vanvid. — Hidtil har operaen været det eneste forsøg, man har foretaget for at forene de 3 kunstarter, — en sammensmeltning, der dog kun har været illusorisk, da de endnu alle fungerede ganske selvstændigt; kun derved, at de opgiver deres egoistiske krav på særeksistens, nås det fuldendte kunstværk, som Wagner kalder »Gesammtkunstwerk«. —

Efter denne omtale af de rent »menneskelige kunster« går Wagner over til at fremsætte sine anskuelser om de øvrige, og han fremkommer her med udtalelser, der for en stor del er temmelig skruede og ensidige. Således skal arkitekturens højeste opgave være at bygge de haller, hvor folket samles for at nyde fremtidens kunstværk; billedhuggerkunsten er forstenet mimisk kunst, og malerkunsten har, efter at historiemaleriets tid er omme, kun portrættet og landskabet tilbage. — Fremtidens kunstværk er da en sammensmeltning af alle de hidtil adskilte kunstarter; det opstår, når hver kunstart opgiver sin selvstændighed og kun eksisterer i og ved de andre. Og vi ser, hvorledes det bliver til: grundlaget — det egentlig dramatiske — afgiver digte-, tone- og dansekunsten (mimiken) i forening; arkitekturen giver teatret, og malerkunsten dekorationerne. — Og, når man så spørger, hvem der skal være fremtidens kunstner, svarer Wagner: »Fremtidens kunstner er det frie kunstnersamfund, der forener sig udelukkende for at tilfredsstille sin kunsttrang.

Opera og drama[1]. — Hovedfejlen ved nutidens operaer er, at musiken, der kun skulde være et udtryksmiddel, bliver målet, medens på den anden side det dramatiske, der skulde være målet, bliver middel. — Komponisten har opkastet sig til herre over digteren, hvorved fremkommer et forhold, der er ligeså bagvendt, som om man, når man skulde bygge et hus, vilde tage mest hensyn til tapetsereren. — Wagner gennemgår så operaens historie for at vise, hvad ulykker komponistens supremati over digteren har voldt. Det ældste element i operaen er arien[2]; dernæst kom der ballet til, og disse to heterogene bestanddele sammenføjede man så ved hjælp af recitativet, som man lånte fra kirkesangen. Af disse 3 faktorer er altså operaen dannet. — Var digteren afhængig af komponisten, så var komponisten det ikke mindre af sangerne; efter deres forgodtbefindende måtte han tit skrive noget ganske andet, end han tænkte og følte, måtte stryge ud og lægge til, så det passede til deres stemmer; — så kunde det forresten være det samme, om hans kompositoriske villen fik lov at komme til orde eller ej. — Mod al denne vilkårlighed trådte Gluck energisk op; men mellem komponist og digter blev forholdet det selv samme forkerte. Når man derfor betragter operaens udvikling, ser man, at det kun er operamusiken, der til de forskellige tider forandrer fysiognomi, medens teksterne gennemgående er af samme middelmådige kaliber. — Og denne operamusikens udvikling er atter i grunden kun operamelodiens periodiske forandring; medens formerne står omtrent uforandrede, synger hver af de navnkundige operafædre sin

---

[1]) Meget i denne bog har Wagner senere selv betegnet som exentrisk og ensidigt.

[2]) Wagner har heri taget fejl; det er ikke arien, men madrigalen, der er operaens prototyp.

slags melodi, og Wagner påpeger det karakteristiske ved hvert enkelt stadium — som Rossinis »frivole« melodi og Webers folkemelodi. — Så anvender han et sted et billede, der er ganske betegnende for hans opfattelse af forholdet mellem musiken og digtningen. Han siger, at musiken er det kvindelige element i kunsten; dens organisme formår derfor kun at føde den sande, livsvarme melodi, når den befrugtes af digterens tanke; og det er det afsindigste vanvid, når den ikke alene vil føde, men også avle, — men det er netop det, der er tilfældet med operaen.

Derpå karakteriseres den dramatiske digtekunst; den svinger mellem Shakespeare og det græske drama; snart tages den første til mønster og forbillede, snart kopierer man de sidste eller rettere sagt konstruerer efter de aristoteliske enhedsprinciper, som man misforstår, nogle teaterstykker, der netop har lige så meget med livet at gøre som de læresætninger, over hvilke de er byggede, — nemlig slet intet. — Men midt imellem disse to retninger går vejen til fremtidens kunstværk.

Så kommer Wagner endelig til digtekunstens og musikens forening i fremtidens kunstværk. Det er det egentlig positive i hans reformationsskrifter. Først med hensyn til poesien hævder han, at efter hele det tyske sprogs væsen er det kraftige stavrim at foretrække for de svagere enderim, der hører hjemme i de romanske sprog. — Dernæst — hvad musiken angår, — forkaster han anvendelsen af kor; som det overhovedet var ham om at gøre at lade hele handlingen fremtræde med så stor indre sandhed som muligt, indså han snart, hvor urimeligt det var at stille en masse mennesker op, der på én gang begyndte at give deres følelser luft til en kapelmesters taktstok. Denne anvendelse af koret fordømte han i ethvert tilfælde; »en masse kan ikke interessere os, — kun forbløffe os«,

siger han et sted; — skal man endelig benytte et kor, når handlingen uundgåelig kræver det, må det virke polyfont ɔ: det må være, som når i virkeligheden en skare mennesker bryder ud i ét og det samme råb; nogle begynder, andre fortsætter, så er der dem, der varierer råbet osv. osv., men stadig er det det samme, der råbes, — således også med korene på scenen, hvis de skal virke dramatisk og ikke blot som en sangforening. — Endvidere tildeler Wagner orkestret en meget betydelig rolle i sit drama; han vil, at det skal male, lægge grundfarven i hver af de vekslende stemninger, og så skal det afspejle hver lidenskab, der kommer til orde, følge hver svingning i det dramatiske, så at sige føle hver person på pulsen; — det skal sukke og hulke med dem, der klager; juble og trodse med de stærke og frejdige, og så skal det bære den store stemning ud over folket, der lytter og gribes. — Men, som det slår bro over kløften mellem kunstværket og folket, idet det med al den »absolute musik«s ɔ: den rene instrumentalmusiks umiddelbarhed virker ind på publikums sind, — således lægger det også en afgrund mellem kunstværket og folket; det hæver kunstværket op i den ideale sfære, det omgiver det sceniske liv med et strålende lys, så de lidenskaber, der føres frem for os, skønt rent menneskelige, forekommer os større og vældigere. — Dette vil Wagner af orkestret; men, for at det skal kunne øve disse undere, må det selv være ideelt ɔ: usynligt må det høres; først da, når alt det stoflige er ophævet, kan det svare til sin bestemmelse[1]).

Endnu en ting må vi nævne, som Wagner tillægger den største betydning. Det er ledemotivet. Ved et

---

[1]) Med Wagners opfattelse af orkestrets betydning i dramaet kan sammenlignes Schillers anskuelser om det tragiske kor (se hans fortale til »Die Braut von Messina«).

ledemotiv forstår han så en musikalsk sætning — kortere eller længere —, der som udtryk for en enkelt stemning kommer igen, hver gang denne stemning skal vækkes hos tilhøreren — snart klart, snart dunkelt som en anelse. Dette er der nu i og for sig ikke noget at sige til; men, når Wagner vil, at ledemotivet påny skal kunne fremkalde ikke alene en stemning, men også en tanke, så det kommer til at fungere som en slags hørlig ideassociation, eller med andre ord, så personerne kommer til at tænke højt ved hjælp af den »absolute musik«, så forlanger han det umulige, så sandt som musiken ikke kender det ringeste til det logiske begreb, — tankens første fremtrædeform.

Vi føres her over til et beslægtet spørgsmål, — det om melodien. Hvad er melodi? Det er en række toner; det kan alle blive enige om; men hvad er det, der bestemmer, om en given tonerække skal kaldes melodi eller ej, — derom står striden. — Den gamle æstetik med sine vage metafysiske begreber sagde, kriteriet var skønheden. Var en tonerække skøn, måtte man kalde den for melodi; men, hvori dette skønne bestod, forklarede den imidlertid ikke. Så kommer nutiden og fortæller, at karakteristik er kendemærket på melodi, og dèr har man betydelig mere fast grund under fødderne. — Men dramatisk fremtræder karakteren som lidenskab, og den dramatiske melodi bliver altså lidenskabernes udtryk. Det er netop de ord, Wagner bruger. Som den instrumentale musik i fremtidens kunstværk navnlig skal tolke stemningen, således må den vokale musik — sangen — tale lidenskabernes sprog; når digterens ord får sit naturlige udtryk i sangen, er det, som det skal være. —

Denne forklaring af musiken som stemningens og lidenskabens sprog løser nogle af den gamle musikæstetiks gåder. — Denne metafysikdyrkende æstetikerskole har en nulevende meget anset repræsentant i

professor Edv. Hanslick i Wien; ham vil jeg da citere. For det første kan han ikke forstå, at musiken skulde kunne tolke bestemte følelser, da de jo altid må være bestemte ved et begreb, og det logiske begreb er fuldstændig fremmed for musiken. Det har han fuldkomment ret i; det kan vi andre heller ikke forstå. Men så bliver spørgsmålet: kan musiken da heller ikke udtrykke ubestemte følelser? — Ja, dem — må han tilstå — kender han ikke. Men det gør vi andre, for det er ganske simpelt stemninger; ti hvad er en stemning andet end en følelse — eller en gruppe følelser —, der ikke endnu er tilstrækkelig klaret til at kunne lade sig rubricere af erkendelsen ind i en af begrebsformerne, den er ligesom den grøderige jordbund, hvoraf følelserne skyder op, når tiden er der. — Men det har Hanslick nu ikke tænkt på. — Så kan han heller ikke forklare sig, hvorledes det går til, at musiken kan virke ind på vort følelsesliv. »Hvad det må komme an på, er, hvorledes affekter fremkaldes ved musiken«, siger han; ti at de fremkaldes, drister han sig ikke til at nægte. Men dette hvorledes kan han ikke komme ud over; så er det godt, at vi atter kan hjælpe ham; — vi kunde tilbyde ham Wagner, men, da han næppe vilde tage ham au sérieux som videnskabsmand, vil vi hellere bede Herbert Spencer tage sig af ham. Spencer har skrevet en lille afhandling »Origin and functions of Music« (1870), som er god at få forstand af. Efter at have nævnet en række eksempler fra det daglige liv resumerer han sin anskuelse således: »at det, vi betragte som de betegnende karaktertræk for sang, simpelt hen er karaktertrækkene for sindsbevæget tale i en skarpere og systematiseret form; og med hensyn til den almindelige karakteristik af vokalmusik og som følge deraf af al musik tro vi at have gjort det klart, at denne er idealiseren af stærke sindsbevægelsers naturlige sprog. — — Hvoraf kommer det, at visse

sammensætninger af toner skulde have visse virkninger på vore følelser; at én skulde bibringe os en glad følelse, en anden melankoli, én kærlighed, og atter en anden ærefrygt? — — Når musiken, — idet vi som dens rå materiale tager stemmens forskællige modulationer, der er de fysiologiske resultater af sindsbevægelser, — styrker, forbinder og sammensætter disse; når den overdriver styrken, resonansen, tonehøjden, intervallerne og afvekslingernes mængde, som i kraft af en organisk lov er kendetegnene på lidenskabelig tale; — når den ved yderligere at drive disse egenskaber mere tæt, mere samlet og mere udholdende igennem, frembringer et idealiseret sindsbevægelsernes sprog, så bliver dens magt over os fattelig; men går man bort fra denne teori, synes musikens stærke indvirkning på os uforklarlig«. —[1]) — Vi ser altså, hvorledes videnskaben står på ganske samme standpunkt som Wagner, og vi forstår, hvad han mener, når han kalder den dramatiske sang »musikalsk tale« eller lignende; sandhed i udtrykket — det er ham det vigtigste, så må de traditionelle former springe, om de er for snævre; den dramatiske sang skal gå som en bred, brusende strøm gennem akter og scener og skylle alt det gamle pæleværk med sig, både arier og recitativer og duetter og tersetter og sprællemandsagtige koristers meningsløse unisonosang.

Så tror jeg, vi har set det vigtigste af, hvad Wagner vil. —

---

[1]) At dette ikke er noget nyt, ser man ved hos en gammel, nu glemt musikæstetiker Thrandorff at læse bl. a.: »Al lyd og klang i hele naturen er enten smertensråb eller sejrjubel i kampen for tilværelsen, — fra den skraldende torden til det mindste insekts sagteste summen, fra det mest tyste »ak!« til den mest imponerende koral«. »Aesthetik oder Weltanschauung in der Kunst« (1827).

Det ligger nær at spørge, hvormeget Wagner som reformator skylder fortiden og samtiden. Jeg tror, man må svare, det er ikke så lidt endda. —

Allerede Gluck havde hævdet det dramatiske som det primære, som kærnen i operaen. Men hvori bestod nu hans reform, og i hvad forhold stod den til Wagner? — Der findes en meget lærd bog om dette emne af den prøjsiske statsminister H. C. Bitter; den hedder »Die Reform der Oper durch Gluck und R. Wagners Kunstwerk der Zukunft« (1884) og går ud på at vise, at Wagners reform egentlig kun er en karikatur af Glucks hundrede år i forvejen.

Lad os da se på Glucks program; han har givet det i fortalen til sin opera »Alceste« (1769).

1. Han vil føre musiken tilbage til dens oprindelige bestemmelse: at understøtte digtningen; — for ham forholder musiken sig til digtningen som farverne til tegningen.

2. Han vil afskaffe alle misbrug, der er opståede i den italienske opera ved sangernes vilkårlighed og komponisternes utidige eftergivenhed.

3. Han vil modificere arien efter det dramatiske behov.

4. Orkestret skal anvendes overensstemmende med handlingens gang.

5. Han fordrer simpelhed og sandhed i musiken. —

Det er jo altsammen såre priseligt, hvad Gluck dèr har sat sig til mål, og Wagner burde med taknemmelighed have fremhævet, hvad han skyldte ham; dette har han imidlertid undladt, — eftersom han i det hele taget ikke holdt af at gøre opmærksom på andres fortjenester, — og man er derfor tilbøjelig til at tro, at Wagner har bygget op fra bar grund, hvor han dog i virkeligheden havde den geniale Glucks tanker at tage op og føre videre. — Derimod er det fuldtud berettiget, når Wagner — som ovenfor omtalt — i »Opera og

»drama« udtaler, at Glucks reform var uden betydning for operaens udviklingsgang; man skulde nemlig ikke tro, at Gluck havde levet og virket, sålidt har hans reformatoriske ideer fundet vej til den almindelige bevidsthed, og det er derfor let forståeligt, at vi er nær ved at glemme ham (— kun som reformator — naturligvis!) for vor store samtidige, der med alle de midler, der i vore dage står til disposition, gjorde propaganda for sine meninger og agiterede for sit »fremtidens kunstværk« som det eneste saliggørende.

Men nu den anden store tanke, der går som en rød tråd gennem Wagners kunstskrifter, — alle kunsters samvirken til én totalitet? — Er den original? Jeg tror det. Ganske vist findes der en underlig tåget og ubestemt ytring hos Lessing (»Hamburgische Dramaturgie«, stykke 48, slutningen): »I lærebøgerne kan man skille dem (kunstarterne) ud fra hverandre så meget som muligt; men, når et geni til et højere formåls opnåelse lader flere af dem gå i hverandre i ét og samme værk, så skal man glemme lærebogen og blot spørge, om dette højere mål er nået eller ej«. — Dette lyder næsten som en profeti, der skulde bruge et hundrede år om at gå i opfyldelse; men kan denne isolerede udtalelse, der kommer ganske en passant, tages som kimen til vort »Gesammtkunstwerk«? — Jeg betvivler det.

Så tror jeg snarere, at Wagner i det som i så meget andet er påvirket af Arthur Schopenhauer[1]. — I sin æstetik siger Schopenhauer et sted et ord, der sikkert har måttet slå ned i Wagner: der er, når alt kommer til alt, kun én eneste kunst og dens opgave er: øjeblikkelig frigørelse fra livets lidelser. —

---

[1]) At Wagner, der var besjælet af en så mægtig vilje; der først og fremmest vilde det nye, vilde sætte sine anskuelser igennem, — at han følte sig særlig tiltalt og påvirket af Schopenhauer, — denne filosof, der satte viljen som det første, som det tilgrundliggende i livet, er let at forstå.

Men dette med kunstens enhed er jo akkurat det, Wagner siger, indvender man nu; så er han jo ikke original! — Tror man måske, at det at være original vil sige at hitte på noget splinternyt, at udspekulere noget overmåde snedigt »noch nie da gewesenes«? — Nej, — en original tanke er en gammel tanke — oftest uhyggelig gammel —, der drages ind i en ny sammenhæng, får en ny belysning og derved tager sig ud som ny. — Og det er Wagners originalitet, at han har trukket Schopenhauers teori om kunstens enhed fra dens tronende stade i skyerne ned på jorden og gjort den til virkelighed. Og så må man mindes, at Wagners reform ikke skyldes læsning i bøger, men er en reaktion mod de bestående tilstandes slendrian. —

Når »Wagnerwühlerne«, — disse ensidige, bornerte, der velbehagelig vælter sig i Wagner og alt hvad hans er, — når de hævder, at først med Wagner begynder kunsten, at alt, hvad der gik forud for ham, er et intet, så kommer de for skade at erklære, at Wagner hverken havde rod i fortid eller samtid; — og den, der hverken har rod i fortid eller samtid, han er simpelt hen en umulighed. —

Blot et par ord endnu om »fremtidens kunstværk«! — Jeg tror, man kan betegne det som udslag af en kolossal kunstnerisk egoisme. — »Jeg og mit« — det er det, der lyder gennem det hele. Alle de enkelte kunster er ingen ting værd — ikke en rød øre! — Først, når de går op i hverandre i »fælleskunstværket«, har de ret til at eksistere. Det er naturligvis en meget uholdbar sætning; hvad i al verden skulde der være i vejen for, at romanen, skuespillet, landskabs- og genremaleriet, både den instrumentale og vokale musik kunde bestå for sig uden nogen indbyrdes sammensmeltning? — Ikke det mindste! — Men noget ganske naturligt er det at fordre,

at alle de kunstelementer, der spiller en rolle i musikdramaet, virkelig bærer kunstens stempel, så at alle kunster yder deres bedste og mest fuldkomne som bidrag til dramaet. Og der er vel heller ingen tvivl om, at det er denne sunde og naturlige opfattelse af »fælleskunstværket«, der gennem tider vil beholde sin betydning og bevare Wagners navn. —

Man skulde tro, Wagner havde kunnet nøjes med at betegne sit kunstværk som det højeste; — men det har han ikke kunnet; for ham var det det eneste; det kommer vel af, at han for ingen pris vilde gå på akkord med den kunstmenage, hvis skavanker han så grundig kendte, og som indgød ham afsky; vældig idealist som han var, havde han kun blikket fæstet ufravendt på tinden, så det højeste blev ham det eneste; og at det er det højeste — også for os — det indrømmer sikkert enhver, der har haft lejlighed til at overvære en avtentisk Wagnerforestilling.

Vi har nu undersøgt, hvad Wagner vil; det er imidlertid egentlig kun den ene side af sagen. Wagner var nemlig ikke alene den store kunstner, det gigantiske geni; han var også — og i nøje sammenhæng dermed — en afgjort praktisk mand. Han vidste ikke alene, hvad han vilde, men også, hvorledes han vilde det[1]. Hans praktiske reformvirken knytter sig væsentligst til det teater, han ved venners og beundreres bistand fik rejst sig i Bayreuth. Ved det må vi derfor dvæle lidt; det er næppe for meget sagt, at det i enhver henseende

[1]) Han er således himmelvidt forskællig fra det, Schopenhauer tænkte sig ved et geni, når han skrev: Geniet er som en konge uden krone, der vier sig til ophøjet ensomhed. — — Geniet lever kun i nuet og har frigjort sig for viljens overherredømme. —

er et mønsterteater; Wagners rige erfaring kom ham her fortrinlig til gode; han vidste ud og ind, hvad der kunde bevares af de gamle teatres indretninger, og hvad der måtte ændres, for at det fremstillede drama kunde virke så intensivt som muligt. Og denne tanke, at teatret skulde være så meget som muligt egnet til at lade kunstværket komme til sin ret, denne eneste rigtige tanke ledede ham ved opførelsen og indretningen af hans reformteater, og han lod sig ikke påvirke af noget som helst andet hensyn.

Han gik ud fra, at alle skulde høre og se ens i teatret; derfor måtte han vende tilbage til den amfiteatralske form for tilskuerpladsen. Så skulde endvidere scenen være det eneste, der eksisterede for tilskueren; derfor måtte han fra tilskuerrummet fjærne alt, hvad der kunde distrahere, først og fremmest alle lyspunkter, der kunde drage øjet til sig; således måtte orkestret gøres usynligt og sænkes ned, — en foranstaltning, der passede fortræffelig sammen med den opgave, Wagner tildelte det.

Så får vi altså: et stort amfiteatralsk gulv (c. 30 rækker bænke med 32 pladser på den korteste, 65 på den længste); foran: det nedsænkede, af et halvtag skjulte orkester; bagved: en række loger i ringe højde over de bageste rækker til brug for fyrstelige gæster — og Wagners egen familie; scenen skjules af et stort grågult tæppe, der i to stykker kan trækkes til siderne. — Hver af sidevæggenes umådelige flader brydes af 6 søjlefremspring (en slags »spanske vægge«), der foruden at være dekorative prydelser tjener som lokale proscenier, ɔ: fra en hvilken som helst plads man indtager i teatret, virker som proscenier, i fortsættelse af det egentlige, så at perspektiven derved i betydelig grad forhøjes. — At alt maskin- og belysningsmateriel i selve scenehuset er fuldendt, behøver vel ikke at nævnes.

Det teater, der for øjeblikket står i Bayreuth og benyttes, er kun provisorisk; man havde ikke råd til at

opføre den monumentale renæssancebygning, der fra først af var projekteret, og hvortil alle planer og tegninger var udarbejdede af den berømte arkitekt Gottfried Semper under stadigt samråd med Wagner. —

— Ikke alene som quasi-arkitekt virkede Wagner for sine tankers udførelse i praksis. Også som instruktør var han uforlignelig, når han ved prøverne gik om på scenen mellem de agerende — med filtsko på for ikke at vække støj — og gjorde gestus for dem, sang for dem, rådede dem og viste dem til rette, hvad de skulde gøre, for at dramaet kunde blive forvandlet til levende liv. —

Samtidig var han arrangør af dekorationer og kostumer og endelig sjælen i det hele Bayreutherforetagende, den, på hvem hele ansvaret hvilede, og den, der med bistand af »festspillenes« forvaltningsråd bar alle organisationens byrder!

Og når man så sidder i Wagnerteatret og overværer opførelsen af et af mesterens storværker, så falder det pludselig som skæl fra ens øjne; man glemmer sig selv og lever kun i scenens liv, og så opdager man, hvorfor de ydre forhold skulde være netop sådanne og ikke anderledes, — hvorfor alle kunster skulde forenes; — det var, for at vi — med Schopenhauer — kunde finde nogle øjeblikkes trøst for livets lidelser, det var for at vække den store stemning i os.

Ti det er den, Richard Wagner vil. —

Gustav Hetsch.

Foraarskantate.

Hør! Vaaren Sejr over Vintren fik,
den kommer! — stille! — med Livsmusik,
med Klang over Sø og Vænge,
med Spil paa tusinde Strænge.

Se! forrest rider den kaade April
med hvirvlende Lokker og lyse Smil;
han synger — tys! — lad os høre,
han har vist en Skjælm bag sit Øre?

Jeg sadler op min raske Hest
hvert Aar ved Foraarstid;
den er lidt vild og gjør lidt Blæst,
men jeg er god og blid.

Jeg synger ud min friske Sang
og blæser i min Lur;
kom Blomster frem i Skov og Vang,
vaagn op du fri Natur.

— Og fandt jeg paa en Skalkestreg,
kom mangen en tilkort;
men møder jeg den unge Maj,
hu! hej — saa maa jeg bort.

Nu kommer den unge straalende Maj,
hun ager i gylden Karm;
en Blomstervind fra Mark og Vej
gjør Kinden smilende varm.

Og Solen tænder sin lyseste Glød
i Pigens duftende Haar;
den enes Liv er den andens Død,
nu sejred den unge Vaar.

Kom lad os tage vort fejreste Skrud
til Dans under Skovens Kroner,
hvor Festen staar for den unge Brud
til Livsmusikens Toner.

Saa fange vi alle Foraar i Sind
med nyt og spirende Haab.
Hurra for Vaaren, der nu drog ind
og gav os sin lyse Daab.

Niels Strange.

Et clair-obscur.

Fragment.

[Jeg tror, jeg kan opnå hvilken alder som helst uden at glemme den scene, så fast sidder den mig i minde, skjønt jeg dengang kun var et barn, vel 8 år.

Og den er ikke en af disse såkaldte barndomserindringer, som man kun bilder sig ind at mindes, fordi de ere blevne én gjenfortalte så tit og mange gange, at man selv tilsidst husker med; nej den er levende i mit sind, den har endnu magt over mig, skjønt de magter, dens agerende kalder til, forlængst ere blevne mig døde og kraftesløse; ja — om jeg engang skal til at tage en livsbeslutning, hvoraf der må følge brud med fortiden og uhjælpelig krænkelse af mine nærmestes følelser, berettigede eller uberettigede, deres forfængelighed eller stolthed, tro eller ærgjærrighed, jeg tør ikke forsværge, at da dette optrins få ord, ind-crusterede i barnets kitbløde fantasi, ville blande sig sært med mandens forstandsreflektioner, ville tales om igjen med de afdødes stemmer.

Det var aftenen før Jaum-Kipur, jødernes store fest, den dag, som sidst taber sin glorie — for konvertiten som for den, der uden at søge sig ny menighed har skilt sig fra »fædrenes tro« — den eneste dag, hvor den indtil kvalme forslidte saga om jødernes sammenhængskraft alle lande imellem, hvor den er et gran mere end talemåde — den store forsoningens dag. Og Jaum-kipur dagen faldt det år sammen med mine forældres bryllupsdag, som var deres femogtyvende[1]. Sølvbryllupsdagen måtte imidlertid vige for helligdagen, fader og min ældste broder skulde som altid faste, de andre voxne

---

[1]) Jaum-Kipur er som bekjendt en efter den gregorianske kalender bevægelig festdag, da den rettes efter måneskiftet. Verdslige festdage rettes derimod af de mindre orthodoxe efter den gjængse kalender. Den store forsoningsdag holdes som fest- og fastedag, selv af ikke strengt orthodoxe jøder.

i kirke formiddag og eftermiddag og kun spise, hvad nødvendigheden krævede — moder var allerede dengang svagelig og min nygifte søster efter omstændighederne forhindret fra faste, jeg som under 13 år lovlig fritagen. Men mandagen efter skulde sølvbryllupet fejres, og den hele uge havde været optagen af feberagtig iver; dog nu var helligaftenens fred falden over huset. Selv jeg, der kun halvt fattede sølvbryllupsforberedelsernes travlhed, slet ikke den religiøse fests alvor, følte mig slagen af den højtidelige, ligesom forjættende stilhed. Med denne tysthed begynder for mig erindringernes række].

— — — Nej, egentlig var det begyndt med, at fader inde i dagligstuen havde givet sig til at pusle med at tænde en lille lampe[1]), én af dem med et lag olie oveni et glas med vand og så en hvid tande svømmende ovenpå, stukken ned i sådan morsomt stykke prop; den lampe tændtes ellers kun, når vi vare syge, og der ikke måtte være helt mørkt i sovekammeret om natten. Jeg der holdt så uhyre meget af at lege med lys og svovlstikker, havde bedt sådan i al uskyldighed om jeg måtte tænde lampen an; jeg havde ikke lagt mærke til den dybe alvor i faders ansagt, da han skred til denne i mine øjne hverdagsagtige handling, men følte svært godt, dog uden at forstå det, at jeg havde gjort noget galt, da fader rystede på hovedet og sagde: »Nej, Benny, den lampe kan Du tidsnok komme til at måtte tænde; når Du engang fatter dens betydning, vil Du indse, at en sørgeligere pligt påhviler der ikke noget menneske, og Du vil ikke længes efter den«. Og de havde alle sammen set alvorlig og bebrejdende på mig. Lampen var bleven stillet ind i det lille rum i kakkelovnen og udsendte derfra et blegt, stille lys i det halvmørke værelse.

Og den havde så lagt sig over hjemmet, denne Kol' nidres[2]) højtidsfulde forventning, som siden har grebet mig år for år ligesålænge der i det hele var et bånd mellem mig og den jødedom, hvis højeste udtryk den er, og som jeg selv nu, hvor det alt står mig så fjernt, så fremmed, tænker tilbage på med resten af en venerationsfuld bæven.

Og så havde fader taget mig med i kirke til Kol' nidre

---

[1]) Jahr'zeitslampen tændes på årsdagen efter en jødes død af hans børn som symbol på sjælens udødelige lys. At en, som har begge sine forældre ilive, ikke kan tænde den uden at besmitte sig, er indlysende.

[2]) Kol' nidre, aftenen før den store forsoningsfest, en høj helligaften.

gudstjenesten. Det var første gang, jeg om Jaum-kipur kom i kirke. Fader havde taget mig ved hånden og var længe gået tavst med mig; jeg husker, hvor svær han var at følges med for mine mindre ben; for han gik med lange, faste skridt, sådan som han undertiden hjemme kunde gå op og ned ad gulvet, når noget pinte ham; så turde vi aldrig tale til ham, hverken moder eller vi andre. Jeg følte ret vel, at det var mig, som havde givet hans tanker en pinlig retning, sådan som børn så mærkværdig fatter det, men hvordan vidste jeg ikke. Så begyndte han imidlertid, ganske fredsommelig, at forberede mig på, at der i kirken vilde møde mig noget usædvanligt, som jeg ikke måtte blive bange for. Når jeg så' hele kirken opfyldt af hvide skikkelser så skulde jeg kun se rigtig efter ansigterne, så vilde jeg kjende, at det var alle de venner, jeg så' hver dag, som havde taget en hvid kittel på[1]).

Hvorfor de havde det?

Ja, det var ikke sådan at forklare mig endnu; men såmeget skulde jeg dog vide, at den hvide skjorte, som de stod i i kirken iaften og imorgen, den havde de også på, når de var døde, og at bedstefader, ham, fader havde tændt lys for idag, han havde nu også sådan en skjorte på. For han var jo død, det vidste jeg vel.

Om fader selv skulde have sådan en skjorte på?

Nej, han plejede ikke at gjøre det, og skulde heller ikke iaften, men imorgen vilde han vist som et minde både for bedstefader og fordi det var hans egen bryllupsdag, hans femogtyvende, og det var en stor fest for én selv, mens Jaum-Kipur var en fest for alle mennesker, og den kittel — fortsatte han — som man fik på, når man var død, og som jeg vilde få at se i kirken, det var den samme, som éns kone gav sin mand på bryllupsdagen.

Med den besked var jeg kommen i kirke. Jeg havde naturligvis ikke forstået den, thi fader, som ellers var så let at følge, havde iaften været rigtig indviklet; men netop i forventningen om det ufattelige var min fantasi kommen i mægtig bevægelse, og ganske forskræmt stod jeg nu i kirkestolen ved siden af fader, der strax havde taget den store gamle bønnebog i læderbindet frem og givet sig til at læse. Kirken var tætpakket, uh! ha! hvor var luften trang.

---

[1]) På forsoningsfesten iklæder den orthodoxe jøde sig sin begravelsesskjorte, som bruden har skjænket ham på bryllupsdagen.

Jeg så' bortgemt på alle de alvorlige hvide mænd, som læste noget halvhøjt op af hver sin store bog, en masse ord, som jeg ikke forstod; jeg hørte én synge, så blødt og bevægeligt, og søgte at få øje på ham; dér, helt henne foran det store skab med de røde fløjls, klokkeringende stokke[1]), som jeg engang havde sét de gamle syngende bære omkring i kirken, stod han, og nejede sig og sang; jeg hører endnu hans gjennemsigtig klare, milde, hastige stemme for mig. Også han havde hvid skjorte på; men han var jo ikke død, det havde fader bekræftet, mon han havde bryllup? Og alle de andre? Og så kom der en gammel mand med en, til at begynde med, næsten uhørlig stemme frem bag et katheder, som det, lærerne sad ved i skolen, men hvidt og forgyldt og med rødt fløjl; jeg så' kun kalotten og lidt af den hvide skjorte over kathedret. Og først bad han og stemmen rystede, men så truede han; røsten blev ængstende stærk og hans hånd faldt hårdt i kathedret, så det rungede. Hvorfor mon han var så vred? Jeg hørte fader sige til sin sidemand: »Han har ret; der er en gruelig sløvhed i menigheden; de unge falder fra som fluer«. Og de hvide mænd bag mig og ved siderne rystede alvorlig på hovederne, og den gamle Frænkel, væveren, som ellers var så stilfærdig beskeden, så' også vredt omkring sig, og jeg syntes næsten, at hans vrede blikke gjaldt fader. Så var det, jeg havde hørt fader sige til onkel Benjamin, som havde været hos os til middag og som først kom til nu: »Ben, mens de andre læser Haskoras neshaumaus[2]) vil jeg bede for Georgia; jeg vil bede for hendes forvildede sjæl«. Og efter en lang stilhed, medens rundt om os de hvide mænd mumlede og slog sig for brystet og manden ved skabet igjen sang så inderligt, fortsatte han sagte, utydeligt: »Det var dog hende, som dræbte fader«.

Georgia?! Det måtte jo være tante Georgia, som jeg var så gruelig bange for, fordi hun altid var så streng og alvorlig; alene hendes sorte kappe med de lange, lange bånd, der lå stift og ligefrem truende roligt langs ned ad nakken, ja, og så hendes hovedrysten, når vi vare en smule urolige, gjorde, at jeg var ængstelig i hendes nærhed. Og hendes hjem var så musestille, så altid ens, at jeg var langt mere højtidelig stemt, når jeg skulde besøge hende og hendes

---

[1]) Thoraen, de fem Mosebøger, som opbevares i enhver synagoge, bæres på en bestemt dag af året, rundt i kirken.

[2]) Mindebønnen for de afdøde, ordret: de dødes ihukommelse.

artige børn (manden var nok altid på rejse), end ellers i kirke; iaften vilde jeg naturligvis ikke tale om, hvor alle vare så alvorlige, men ellers, når fader tog mig med forat høre dem blæse basun eller se dem bære de røde fløjls stokke omkring, var jeg ikke nær så bange for at røre mig i kirkestolen, for at rejse mig og sætte mig, som for at rejse mig og sætte mig hos tante Georgia, hvor meublerne ligefrem knagede af forbauselse, når nogen nedlod sig uventet og uden tilbørlig værdighed. Og dog — trods al hendes strenghed havde jeg altid troet, hun var god, og kun var så hård mod os børn »for vor egen skyld« — eller troede jeg det ikke, så sagde moder det idetmindste — og ligesådan var hun så dæmpet stille i sin tale, og hendes evige hovedrysten kunde være helt sørgmodig, så jeg var ligeved at holde af hende, hendes alvor uagtet. — Men nu hørte jeg, hun havde dræbt bedstefader. Og »Du må ikke ihjelslå«, det sagde budene; desuden havde bedstefader vist været en udmærket mand; når de i kirken, de gamle mest, så' mig, så sagde de næsten enslydende: Na, na, det er nok en sønnesøn af salig Rebbe[1]) Nathan; Du skulde blive som han, og så klappede de mig pa kinden så kjertegnende som min egen elskværdighed, der jo var dem ubekjendt, ikke kunde opfordre til; og — hvad jeg lagde mere i — når fader talte om ham, så endte det altid med, at hans stemme blev netop så underlig utydelig som nu før. Hvad jeg kun slet ikke kunde fatte, det var, at fader alligevel altid var venlig mod tante Georgia, maaské nok noget anderledes end mod os andre, men altid venlig, mens han aldrig vilde tale med min tyske onkel, ham den stygge mand med den lange næse, som de sagde havde dræbt sin kone. Og medens alt dette løb mig gjennem hovedet, bad fader sagte med hånden over panden, og med den anden greb han min hånd og trak mig henimod sig, beskyttende syntes jeg, men mod hvad? Hans hånd brændte, jeg mærker den fugtige varme endnu. Jeg var af angst lige ved at græde.

På hjemvejen vilde jeg spørge; men fik ikke tid. Thi fader begyndte:

Sig mig, Benny, véd Du, at Du er jøde?

Jo-o det vidste jeg nok; om ikke for andet, så fordi mine skolekammerater tidtnok sagde mig det.

Ved Du, hvad det er?

---

[1]) Rabbi.

Nej-e, ja, det vil sige, jeg vidste, at jeg ikke måtte spise flæsk.

»Å, sikke snak, Benny, det er kun noget rent ydre, oprindelig en sundhedsforanstaltning; nej, Benny, jøderne, det er Guds udvalgte folk; det er en stolt tanke at være jøde«.

Så ung jeg var, var det mig noget ganske nyt; hidtil havde det nærmest forekommet mig som noget lavtliggende noget, noget, som selv mine tarveligste kammerater vare hævede over, noget, man lo ad; og så det ærgerlige med flæsket; at det var vrøvl med fløden, det vidste jeg, for fløde fik vi hjemme; men med flæsket havde det sin rigtighed. Og de hånede mig med alt i anledning af det »jøde«-væsen. Endnu idag havde den store Hassel fra »1ste real« spurgt mig i en spydig tone, om jeg havde spist kraftig i disse dage, for nu fik jeg nok ingenting før iovermorgen, og de andre havde let hånligt. Næ-j, sådan egentlig med nogen stolthed havde jeg ikke forbundet det at være jøde. Jeg skulde til at meddele det, da fader fortsatte:

»Men ikke alene, at vi ere Guds folk; vi ere også de eneste, som ejer Guds sande religion; det er en stor synd at forlade den. Synd mod Gud, synd mod os selv, også synd mod familien. Din bedstefader døde fra os, fordi en af hans familie forlod hans religion«.

Jamen, er det at dræbe ham?

»Hvad mener Du? — Sig mig, hvad Du mener. Du ved, til mig kan Du tale frit; gjør jeg nogensinde nar ad Dine spørgsmål?«

Jeg måtte indrømme nej; alle andre lo, når jeg spurgte, men fader fortalte og svarede, ganske som om mine spørgsmål altid vare fornuftige, eller, mente jeg, fordi de altid vare fornuftige. Men dette her var noget kildent, for hvad fader sagde i kirken, var nok ikke for mine øren.

Men omsider besluttede jeg mig: Jo, fader, jeg hørte, Du sagde i kirken, at tante Georgia havde dræbt bedstefader, og så troede jeg, at måské —;

Han så' ud, gjorde fader, som om disse ords virkning på ham var frygtelig; ligesom med et slæng slap han min hånd og gik et par skridt foran mig, som i vrede, men vendte sig så atter om, stansede, og da han så', hvordan jeg stolprede efter ham af alle kræfter for ikke at komme fra ham på gaden mellem de mange mennesker, lod han sig indhente, tog atter min hånd og gik taust videre med

sine lange skridt; jeg hængte med møje ved hans hånd. Og så med ét trak han et af disse, hans egne dybe, dybe suk i flere, langthentede drag, hvori tømte sig sådan en usigelig hjerteve ud. Jeg så' op til ham, for det suk forbausede mig altid fra den raske og ivrige mand, indtil jeg lærte at fatte, at det var hans strenge og mørke, tunge barndom, som sukkede sig frem.

Så kom det stille og blidt:

»Benny, glem mine stygge ord. Tante Georgia fulgte sin overbevisning, og dertil havde hun ret. Men, tilføjede han sagtere, det kostede hendes fader livet«. —

Vi kom så hjem. Der var oplyst i hele lejligheden, og den nærmeste familie var samlet. Faders og moders sødskende, naturligvis i anledning af sølvbryllupet. Thi imorgen — Jaum-kipur vilde de alle være i kirke.

I dagligstuen, hvor de sad sammen med moder, havde vi ikke gas, så der brændte en lampe med skjærm på det runde dagligstuebord. Belysningen var grumme dæmpet; på kakkelovnen var der strøt kongerøgelse, som udsendte en krydret duft, der i forening med den dystre belysning gjorde værelset tungt, tyngende tungt at ånde i. Og inde i det lille kakkelovnsrum stod olielampen og skinnede blegt, uforstyrreligt ens og blegt uden at lyse.

Der var ikke festdagsglæde, men helligaftensalvor over dem alle.

Moder sad i den gamle stive grønne sopha bag bordet med lampen. Foran hende på bordet lå den fint fløjlsindbundne tyske bønnebog opslået; i hånden havde hun et brev. Hun var harmfuld, det kunde jeg strax se, på den måde, hvorpå hun febrilsk og ivrigt krammede det nederste hjørne af brevet sammen, medens hun læste; hendes bevægelse havde allerede forplantet sig til hendes ældste søster, som sad ved siden af hende i sophaen og rokkede med overkroppen i lange, dybt følte tag, og vendte øjnene mod himlen, tegn på stor betagethed; jeg kunde ikke gjøre for det, men tante Regine tog jeg meget tidlig humoristisk. Af faders sødskende var der tre eller fire, folk, jeg kun kjendte grumme lidt til; vi så' dem kun sjældent hos os; alene tante Georgia var en hyppig gjæst. Men iaften var hun her ikke. Det så' næsten ud, som om faders sødskende alene ved deres nærværelse lagde et tryk på de andre i stuen; alle sad omkring i de lave, gammeldags, sprinkelbenede

grønne stole, småhviskende og alvorlige. Der hørtes ikke et højt ord. Det var fader, de ventede på.

Jeg var kommen ind, stille og pænt, og havde sat mig på en skammel ved moders fødder.

Rejs Dig, sagde moder strengt og myndigt; der er vel ikke død nogen, som Du sidder Schiwwe[1]) for. En forstemt taushed indtrådte i stuen.

Jeg forstod det ikke, det, moder havde sagt, men rejste mig lydig og satte mig i min egen stol. Moder gjorde flere gange mine til at tale, og det vilde ikke blive blidt, men tog sig i det med et blik på faders søster, tante Sahra, en længere dame, ugift, spids som en synål, spydig som en hveps — men god af hjertet som gamle jomfruer sådan er. Mærkværdig stilfærdigt kom det tilsidst:

»Sahra, det er et brev fra Georgia, et brev, som — ja, læs det selv«.

Tante Sahra læste; og mens hun arbejdede sig gjennem begyndelsen trillede tårerne ned ad hendes kinder, men henimod slutningen lynede øjnene op, jødindens mørktbrune, sydlandske øjne lynede op; der var i dem det blink af jordens krigerske, som jøden får, når man træder hans helligste for nær — hans forfængelighed eller stolthed, hans tro eller ærgjærrighed.

»Hun! hun vover at bede for os andre! Sin fader har hun dræbt; af sin broders hus har hun jaget os blot ved sin nærværelse; og hun beder Gud tilgive os«.

Fader trådte ind; i hånden havde han »den hvide æske«, familiereliquien.

I døren var hans ansigt smilende, men da ingen rejste sig, ligesom en usynlig magt holdt dem nede, og heller ingen talte, forstenedes også hans smil og han så ængstelig spørgende rundt i stuen.

Moder sagde: »Philip! Georgias datter er død; hun selv skriver os til. Hun vil ikke komme iaften, skriver hun, og forstyrre vor festglæde; men i sit hjem vil hun bede for os begge. Og hun vil bede Gud vende vort sind imod frelseren«.

Fader taug; en trækning fór over hans ansigt, som om

[1]) »Du skal sidde på jorden, klædt i sæk og aske« hedder det, når en nærpårørende er død. Heraf har udviklet sig den skik, at den nærmeste familie i sørgedragt modtager condolencevisiterne siddende på skamler, hvilket kaldes »at sidde Schiwwe«.

han smilede, men med sammenbidte læber og lukkede øjne, og knyttet og truende, førtes med anstrængende langsomhed hans hånd gjennem luften, — til den faldt slapt ned.

Tante Sahra meddelte, at hun havde været hos Georgia; hun var utrøstelig. Ellers sagdes Intet.

Før jeg begyndte: Fader, Du har hentet »den hvide æske«, vil Du læse noget op af den?

Fader nikkede, ligesom han fattede en beslutning, der faldt ham svær, og satte sig.

Med rystende hånd åbnede han æskens låg og famlede rundt blandt papirerne. Han søgte noget bestemt, thi heftig greb han ned i helligdommene, som han ellers, når æsken engang imellem ved højtidelige lejligheder åbnedes, af ham og ham alene, tog varsomt på som på svagelige børn. Dér fløj de, alle de kostelige sager, som hver havde sin historie, alle familiens gamle brevskaber og faders og moders forlovelsesbreve og dér, den gamle tegning af bedstemoder ved spinderokken, og hårlokkene i små papirer og fødselsdagsbrevene fra os børn, og vielsesattesterne, og faders festsange — dér fløj det altsammen under de søgende hænder, som de papirsstumper det var, hulter til bulter ned for faders fødder, op og ud af den hellige hvide æske med jernbeslaget på låg og sider. Jeg fulgte hans bevægelser, stiv af forbauselse, med store, vidtåbne øjne; han søgte og søgte stadig.

I stuen var så stille, at de eneste lyde, som hørtes, var papirernes knitren mellem hænderne, og det lette dump, når de mødtes på gulvtæppet. Han var nået ned til bedsteforældrenes breve, og nu blev hans søgen methodisk. Hvert af de gamle blå eller gulnede papirer beså' han under den åndeløse taushed. Endelig havde han, hvad han søgte. Og han læste:

Min Datter!

Thi saaledes kalder jeg Dig endnu, idet jeg skriver Dig dette til, for en sidste Gang at søge at holde Dig tilbage fra den fortvivlede Beslutning, Du har fattet. Betænk Dig vel, inden Du lader Tanke blive til Handling.

Jeg vil ikke tale om den Forargelse, Du vil vække i Menigheden, om den Skam, hvormed Du bedække mit Navn, den Foragt, hvormed de, hvem jeg i tyve Aar har ledet, for Fremtiden ville betragte deres Præst, hvis Livsgjerning slutter med, at Frafaldet rammer hans egen Familie; ja, slutter, thi

igaar kom den ny Sjælehyrde, jeg har skaffet min elskede Menighed.

Til Din Forstand vil jeg tale, ikke til Dit Hjerte.

Hvor kan Du, i hvem jeg med Fryd har erkjendt Aandens skjønneste Evner, Opfattelsens Kraft og Udfindelsens Snille, hvor kan Du lade Dig besnakke — thi besnakket Dig maa man have — til at vende Din Troe og Dit Hjærte til Hedenskabet. Hvor kan Du se en Gud i den Sværmer, der vilde gjøre Forandring i det over al menneskelig Forstand skjønne Tempel, som vil hæve sin Tinde mod Himlen, naar der ikke er Sten paa Sten tilbage af hans egen skrøbelige Bygning. Hvad skriver jeg, hans Bygning. Nej, den lærde Saulus er Bygmesteren eller Fuskeren, der paa Profeternes vidunderfrodige Mark har sanket de enkelte Spirefrø, som have voxet sig frem blandt de golde Ax; ham er det, der pyntet med den korsfæstede Sværmers Navn og med Profeternes Tankesprog som Ravnen med de andre Fugles Fjer, er denne hedenske Læres Fader. Tro mig, det er, som jeg siger.

Saamegen Tillid har Du vel endnu til Din gamle Fader, at naar jeg siger Dig, at med Iver og af Kjærlighed til Sandheden alene har jeg gjennemvandret den Ørken, som de Christne kalder Evangeliet, det nye Testamente, saa troer Du ikke, jeg farer med Usandhed; men ved den levende Gud, af min Gransken har jeg fundet, at ikke én af de skjønne Tanker, som Jesus den korsfæstede fører i Munden, har han af Gud direkte; af Profeterne komme de; ny er de ikke.

Og dertil kjender jeg Din klare Tanke for vel, dertil er Du ogsaa for meget Kjød af mit Kjød, til at jeg vil tro, at Du skulde se paa det Ydre, paa de enkelte Ceremonier, der (som Menneskeværk, omend ledet af en guddommelig Tanke, af et Guds Ord anvendt efter Tidens Sæd og Stedets Krav) kunne hefte ved Troen som Slakken ved det rene Guld, — at Du frastødt af denne enkelte, maaske disse flere Ceremoniers forslidte Klædebon skulde forsmaa at trænge ind under Skallen forat finde den evig friske Kjærne. Endmindre kunde jeg tro, at Du, hvis Grunden laa dér, kunde søge Hvile i den Religion, hvis Cultus er den platte Legemliggjørelse af det, der i Jødedommen er den højeste Aandelighed, til den Grad Legemliggjørelse, at kun et Hanefjed længere vil føre ud i det, selv for de mest fanatiske Christne, forargelige.

Men tænk tillige paa, — thi ogsaa Hjertets Røst maa jeg dog søge at vække, naar mit elskede Barn gaar Fortabelsen imøde — tænk paa, hvad Du forlader. For Din Slægt vil Du være død, for Din Fader, som har ledet Dine første Skridt i Tænkningens Lykkeland vil Dit Navn være forsvundet som Sporet i Sandet, naar en Stormvind er gaaet hen over det; jeg vil, jeg maa sidde Schiwwe over min døde Datter. Tænk paa, at Du forlader Dit Folk uden at vinde Dig noget Nyt; thi for dem, Du kommer iblandt, vil Du kun være den døbte Jødinde, aldrig Andet eller Mere; og Du kjender Menneskene for godt til ikke at vide, at Overløberen benytter man, man triumpherer maaske over ham, men agte ham lige med sig selv, det gjør man ikke. Tænk vel over, hvad Du gjør.

Dog, endnu ét. Omend min Pligt bød mig det, jeg forbander Dig ikke. Jeg formaner Dig, men forbande Dig, om Du ej lyder Formaningens Røst, det vil jeg ikke, det kan jeg ikke. Men det skal Du vide, at om det sker, det Rædselsfulde, det Utænkelige, da dræber Du

Din gamle Fader.

Brevet var endt, faders stemme, som fra den dæmpede, mystiske klang, hvormed jødens røst forlenes, såsnart hans Gud og hans tro er talens gjenstand, havde hævet sig her og der til begejstringens stormsus, var ved hans faders hjertevéstønnen over den døde datter knækket over, indtil den atter, da forbandelsens ord svævede deres fælles ophav på læben, bævede hen over brødre og søstre, gjennem den tunge luft, stille men fast, lydløst næsten, som flagermusflugt over en natstille sø. Men mægtig tillige. Alene tanken på forbandelsens ord har for jøden en sælsom magt; thi kun i forbandelsen lyder, nævnet med hans eget forfærdelige navn, Herren, den Frygtelige, Jehova.

Med forbauselse, uden forståelse havde jeg hørt på læsningen af brevet, det flossede, gulnede papir, som i dette øjeblik ligger foran mig. Men forbandelsens nærmelse fornam jeg med alle mit uudviklede sjælelivs tråde, og jeg bøjede hovedet som for et uvejr. Da jeg hævede det, stod tante Georgia i døren sørgeklædt, høj, bleg, men rolig.

Fader så' hende. »Du har hørt det?« spurgte han stille. Hun nikkede svagt nogle gange og gik frem i stuen, rolig og stilfærdig; rakte så sin hånd frem, naturligt som med overbevisningen om at modtage faders velkomst. Fader

rystede på hovedet. »Nej«, tonen var stille, »min hånd kan jeg ikke give Dig, før Du siger, at Dit brev idag er et forvildelsens værk, skrevet i modersorgens afsind. Thi, er det ikke det (stemmen hævede sig), så må Du forlade mit hus«.

»Det er Din velkomst til mig, som forlader mit døde barn forat bringe Dig en tak for alt hvad Dit hjem har været for mig i femogtyve år?«

»Det er min velkomst til den, hvis frafald dræbte hendes fader — og som beder Gud tilgive os andre«.

»Og således indleder Du den store forsoning?«

»Nej, indledningen sørgede Du for at skabe ved at vække forbandelsens Gud på forsoningens dag«.

»Min fader forbandede mig ikke, og nu, i Guds rige, hvor han, det håber jeg vist, skjønt vantroens mærke var på hans pande, er optagen i det hellige samfund, nu jubler han over, at sandhedens lys er tændt over hans datter, og med frelserens nådige bistand, vil det tændes også over Dig«.

»Georgia! Vogt vel på, hvad Du siger; husk, at med pligterne mod Din fader, mens han levede, har Du ikke frigjort Dig for pligterne mod hans minde. Tal ikke om noget vantroens mærke; glem ikke, at navnet »jøde«, gudsfolkets hædersnavn, engang har været Dit tilfulde«.

»Aldrig!«; hun rettede sig, i stemmen lød det som af stål. »Kun ved tvang holdtes min ånd i tømme, kun faders mægtige personlighed holdt mig tilbage blandt Eder; det indser jeg nu; sålangt min hukommelse rækker, har jeg i mit hjerte aldrig været jøde. Også Du holdes endnu kun tilbage af Din barndoms og Din faders skygge; Du er ikke jøde. I Dit hjerte kan Du ikke kalde jødenavnet gudsfolkets hædersnavn. Din faders Gud var måské hævnens Gud; Din er det ikke.

Velsignelse over dem, som åbnede mine øjne!«

»Men forbandelse over Dig selv! Dog, den behøver jeg ikke at udtale; Du er i forbandelsen. Bedækker Eders hoveder (råbte han ud i stuen), thi forbandelsens, hævnens Gud går hen over os.

Da Du sagde, Georgia, at Du forlod Dit døde barn for at takke mig, sagde Du ikke sandt; Du kom, fordi Du vidste, at jahrzeitslyset var tændt for Din fader. Jeg véd det jo, at den dag, hvor Du kjender Din faders ånd over mit hus, den dag kan Du ikke blive hjemme hos Dig selv; det er ikke Dit hjem den dag; Du kan ikke være andetsteds end her. Du måtte forlade Dit barn forat søge Din fader. Men

det er forbandelsen, som kommer fra Herren, Jehova, at Din fader, som Du dræbte, det vil jeg råbe ud for alle vinde, hans minde må Du også besudle. Og det er forbandelsen, at Dit barn, som Du elskede, det døde. Og det er forbandelsen, at Du på Dit sidste vil komme til at vride Dig i selvpinslernes rædsel. I dag i kirken har jeg bedt for Din sjæl; men, ved den levende Gud, når Din yderste time nærmer sig, og Du omfavner Guds knæ i altopslugende selvbebrejdelser, da kan jeg ikke bede for den, som dræbte sin fader og besudler hans minde. Gå nu!«

»Jeg skal gå« — tante Georgias stemme var mild og stille, stålet fra før var borte — »men det skal Du endnu høre, at om Gud har bortkaldt mit barn som en sonebod, da er det ikke for min brøde, men for deres, som have øjne, men se ikke, øren, men høre ikke, og var det en sonebod, og kunde det have lykke til at virke, offret for mine elskedes frelse, jeg offrede det med fryd.

Farvel, Philip, min sidste broder, endnu engang rækker jeg Dig min hånd, denne gang til afsked«. Fader vendte sig bort. Og stille og blegt nikkede tante Georgia før hun gik, flere gange ud i stuen, hvor Ingen besvarede hendes hilsen.

Forsoningens aften.

Derpå begyndte fader ligesom mekanisk at opsamle fra gulvet de gamle papirer, ét for ét, varsomt som svagelige børn.

Og lidt efter lidt kom en samtale frygtsomt glidende frem, dæmpet som stuens belysning, om de svundne femogtyve år.

Mens olielampen uden at lyse skinnede blegt og uforstyrrelig ens inde i kakkelovnsrummet.

Sept. 88.

Dr. Judæus.

Konsertrevy (1888—89.)

I.

De Konserter, vi i denne Sæson har haft Lejlighed til at overvære, har gennemgående i en altfor ringe Grad haft Sigte på det Mål, ethvert Konsertforetagende — det være stort eller lille — må stræbe efter, om det skal kunne siges at tjene Kunsten og ikke blot være en Lejlighed, hvor en Virtuos viser den naive Del af Publikum sine Kunster og rent tekniske Færdigheder, eller en opskydende »lovende« Novice udfolder sine knapt tilmålte, af Tanter og Kusiner lovpriste Evner for Venner og bekendte, der komme til Stede for at fylde Salen og applaudere de som oftest endnu ufærdige Præstationer. — Såsnart et Konsertforetagende ikke vil *dette*, men vil fremføre Musikværker for Musikens Skyld, således at der først og fremmest sker Komponistens Intentioner Fyldest, må det kaste alt det herskende Virtuosvæsen over Bord, se bort fra, at den eller den udøvende Kunstner kunde ønske på den eller den Konsert at spille eller synge dit eller dat for at vise sine Fremskridt, — det må kort sagt emancipere sig fra de syngende og spillende Kunstneres Regimente og sammensætte sig et Program, der byder på god Musik og karakteristisk Musik, og hvis Norm er, at kun Nyheder af virkelig Værdi og kun Repriser af usædvanlig Værdi bør bringes til Opførelse. — Og nu er vi så heldige at have så intelligente Mænd som Professorerne *Gade* og *Malling*, Kapelmester *Svendsen* og *Rung* til at lede vore større Konsertinstitutioner, — Folk, der med stor Fagdygtighed forener en fint dannet Smag og den varmeste Interesse for det bedste i deres Kunst; — skulde man så ikke tro, at de kunde vælge deres Programmer med det Mål for Øje, der forekommer os at være det eneste gyldige: en mønsterværdig Fremførelse af det værdifuldeste af den ældre og yngre Musik — uden Indblanding af andre, ganske underordnede Hensyn?

Den af Prof. *Otto Malling* ledede *Konsertforening* er — synes det os — kommen Idealet nærmest. Ikke et eneste af de Numre, den har haft på sit Program i denne Sæson, har været en Indrømmelse til Virtuosuvæsenet, og de opførte Værker har gennemgående kunnet gøre Fordring

på betydelig Interesse, ligesom de på en enkelt Undtagelse nær har haft fuld lødig musikalsk Værdi.

Dens første Konsert — (dens fra forrige Sæson overgemte sidste Konsert) — indlededes med Saint-Saëns' gammeltestamentlige Oratorium »Le déluge«, som Foreningen allerede for et Aar siden havde gjort sine Tilhørere bekendt med. Det lider af en Uensartethed i Stilen, der gør, at det falder noget fra hinanden, — snart er man midt inde i Händel, snart møder man atter moderne Klange; højest står uden Tvivl 2den Del, hvor Saint-Saëns ret con amore har kunnet hengive sig til Tonemaleri; med storslået Fantasi og sin overlegne Orkestertekniks Raffinement skildrer han, hvorledes Vandene stiger og stiger og opsluger alt i det endeløse Hav. Man kan ikke andet end overvældes af dette højst ejendommelige Stykke Musik, der ligefrem er genialt gjort. Næstefter denne 2den Del er det stemningsfulde Forspil og Begyndelsen af 3dje Afdeling (Sopran-Soloen: Fortællingen om Duen) det, der indeholder den mest karakteristiske Musik; de store fugerede Satser i 1ste og 3dje Del viser Komponistens Mesterskab på det tekniske Område, men gør på Grund af deres Tørhed og Mangel på Inspiration ingen synderlig Virkning. — Hvis man ad Åre atter skulde tænke på at sætte »Syndfloden« på Programmet, burde man vistnok nøjes med 2den Del som den ejendommeligste og mest værdifulde. — Foruden nogle nydelige små Sange for Damekor af Brahms udførtes af vokalt en stort anlagt »Indtogsmarsch med Kor af Goldmarks Opera »Dronningen af Saba», et Musikstykke, der åbenbart vilde have imponeret mere, hvis større Stemmemasser havde været til Disposition. — Med stor Glæde hørte man Otto Mallings formskønne og virkningsfulde Fantasi for Violin og Orkester, i hvilken Soloen med sædvanlig fin musikalsk Smag og overlegen Dygtighed udførtes af Hr. Anton Svendsen. Ved Siden af alle disse Numre, der beredte Tilhørerne en afgjort Nydelse, virkede Astolfskvadet af Fr. Rung temmelig nedstemmende på Humøret. For den mørke Stemning, der hviler over Digtet, havde Komponisten kun antydningsvis fundet det rette Udtryk; der var gjort adskillige Tilløb til orkestralt Maleri, men uden synderligt Held. Frk. Gætje havde med Intelligens og Dygtighed taget fat på sin Opgave at udføre det lidet taknemmelige Sangparti. —

Den følgende Konsert indlededes med Griegs Konsertouverture »I Høst«, et Arbejde, der på intet Punkt

fornægter sin Oprindelse. Griegs Ejendommeligheder m. H. t. Melodibygning, Harmonisering og Rytmik er på Veje til at udarte til Maner, til en Fernis, der trækkes over enhver nok så fattig Tanke, og det er stor Skade for en Mand, der har skrevet så dejlige Ting som Grieg, at han skal glide ud i tomt Effektjageri og leve på sin stereotype Stil i Stedet for på sine nye Tanker. I den Konsertouverture, vi her skal omtale, hørte man helt igennem de griegske Klange, som man kunde udenad, men Indholdet var lovlig tyndt, Formen mærkværdig aforistisk, og Virkningen som Følge deraf kun så som så. — Også en Nordmand sluttede Konserten; det var Kapelmester Johan Svendsen, der i egen Person dirigerede sin 2den norske Rhapsodi; medens Grieg tit er extravagant og søgt i sin Harmonisering, er Svendsen klar og naturlig; men derfor er han ikke mindre »norsk«. Med glimrende teknisk Færdighed og smittende Humor gengiver han sit Hjemlands jævne, karakteristiske Folkemelodier, og til Trods for den større Løshed i formel Henseende, den rhapsodiske Udtryksmåde berettiger, gjorde hans Værk langt større Helhedsindtryk end Griegs Ouverture. Det levende Bifald, der modtog Rhapsodien, skyldtes uden Tvivl ikke alene det højst fornøjelige Musikstykke, men i væsentlig Grad også den elektriserende Udførelse, der blev det til Del. — Af tysk Musik opførtes Brahms' tankevægtige »Schicksalslied«, der først og fremmest udmærker sig ved den karakterfulde Måde, hvorpå den gengiver Texten; Brahms' overvejende grublende, noget tunge Kunstnerindividualitet passer så fortræffelig til den Opgave, han her har sat sig. Koret skilte sig gennemgående ganske godt fra sit overordentlig vanskelige Hverv; Brahms skriver som bekendt ikke altid let for Stemmer. — Endelig præsenteredes der Publikum 2 franske Nyheder, nemlig en smuk, omend ikke meget ejendommelig Violoncelkonsert af Saint-Saëns, fortræffelig spillet af Hr. Robert Hansen, og Brudstykker af Hector Berlioz's store Værk »La damnation de Faust«. Man vil i indviede Kredse vide, at denne Opførelse af de 3 Fragmenter kun var en Forsmag på det hele, — en Prøve på Publikums Stemning overfor den meget omstridte Komponist; og efter den Glæde, ja ligefrem Begejstring, hvormed Tilhørerne modtog den rakte Prøvebid, kan man vist trøstig sige, at »det smagte efter mere«. På det fine, poesirige lille Stykke, der bærer Titlen »Songe de Faust« fulgte den i al sin Ejendomme-

lighed yndefulde, allerkæreste »Danse des Sylphes«, som ved flere Lejligheder er kommen til Opførelse herhjemme. Mefistos karakteristiske Serenade, der bæres af et bredt Lune og med sine musikalske gode Egenskaber forener Evnen til »at gå lige i Folk«, tog stormende Bifald og måtte gives dakapo. —

Den 2den Konsert i denne Sæson var for for så vidt enestående, som det var en »stor« Konsert uden Orkester. Af pekuniære Grunde havde den energiske Bestyrelse set sig nødsaget til Indskrænkninger, men den reddede sig ud af sin vanskelige Stilling på den nydeligste Måde af Verden. Man kunde fristes til at ønske sig en sådan Konsert hvert År. Alle Programmets Numre var fine små Lækkerbidskener, der — på et enkelt Solistuheld nær — fik den dem tilkommende Udførelse. Koret deltog aldeles fortræffeligt i Anton Rückaufs smukke »russiske Folkepoesier« (en Cyklus på 5 Sange med Klaverakkompagnement for 4 Hænder) — et Mønster på en sangbar, og netop derfor virkningsfuld Korsats, og i Massenets antike Idyl »Narcisse«, som Foreningen for et Par År siden bragte til Opførelse. Med stor Glæde hørte man atter dette lille Mesterværk, der fik en ganske fortrinlig nuancerig og delikat Udførelse af Hr. Bielefeldt, det ypperlig sammensungne Kor og Prof. Malling og Hr. S. Levysohn ved Klavererne. — Brahms nye »Zigeunerlieder«, der for Tiden gør Runden i Evropas Konsertsale, havde Tilhørerne ligeledes Lejlighed til at gøre Bekendtskab med i en karakteristisk og lunefuld Gengivelse (ved Frk. Rothe og Gætje, Hr. Bielefeldt og Frederiksen). De kønne og fornøjelige Småsange modtoges — som alle Aftnens Ydelser — af det talrige, åbenbart meget animerede Publikum med overordentlig livligt Bifald. I Nerudakvartetten havde Foreningen sikret sig en Solistassistance af allerførste Rang. Foruden nogle mindre Brudstykker af Strygekvartetter spillede den sammen med Frk. Agnes Hansen en melodiøs og letflydende Kvintet af Dvorák. — Som man ser, byder disse Konserter på så megen gedigen og fortræffelig Musik — ny og ældre, — at det vilde være i højeste Grad beklageligt, om Foreningen skulde savne den Sympati fra Publikums Side, den utvivlsomt fortjener, og således se sig tvungen til at indskrænke sin Virksomhed.

G.

Josef Kainz.

I en Kreds af Kunstnere og Literater deklamerede Josef Kainz paa sit Opholds sidste Aften tre Digte. Det var Ernst v. Wildenbruchs »Hexenlied«, »Dykkeren« og »Kampen med Dragen«. Man véd ikke Digte, han kunde vælge, der til Afsked saaledes gav Summen af hans Kunst og hans Væsen — som just disse tre.

»Hexenlied« er Digtet om en gammel Munk, Djævlen besætter i hans sidste Stund. For Skrifte hvidsker han Ord i Brynde, for Psalmer om Bod synger han Sange om Synd. Abbeden lader Klokkerne ringe. Abbeden lader Brødrene bede. Forgæves er Klokker som Bønner. Den stiger, den stiger kun, den Døendes Pris af den vilde, den fagre Synd.

Den fylder alle Klosterets Gange; den bortskyller Bod som Bønner; og den raser selv i Klokkernes Klemten — den althærgende Kærligheds Sang.

Dette er Josef Kainz fulde Opfattelse af Kærligheden; hvis Flammer, en Gang tændte, slaar sammen om det hele menneskelige Væsen; om Sjæl og Sands, Planer, Forsæt og Fornuft, om Dyd og Vilje, om et Livs Resultater, om Tro og Tanke — alt brænder den ud og skyller hen derover, fylder ene og helt den Redningsløse og Lykkelige.

»Kampen med Dragen« og »Dykkeren« giver hans

Væsens og Fremstillingsomraades anden Side. Hans hele kunstneriske Liv var én Kamp mod den Drage-Tradition. Man tror paa, at denne Energis lynende Sværd nedlægger Uhyret. I Josef Kainz Mund lyder Skildringen af »Dragekampen« som en Oplevelse og Sangen om »Dykkeren« bliver en Fortælling fra hans eget Liv.

I.

Det tyske Gæstespil ifjor var Fart gennem Brænding og Skær.

Med Bølgen op, med Bølgen ned.

Alle véd, paa hvilket Tidspunkt de tyske Kunstnere kom. De slesvigske Myndigheder havde et Par Dage efter at Kontrakterne om de Berlinske Skuespilleres Gæstespil definitivt var undertegnet, forbudt et Par af vore første Skuespillere at holde Oplæsninger i Nordslesvig. Forbuddet maatte berøre alle smerteligt. Visse Blade bemægtigede sig det til en Agitation, hvis spærrede Skrifts Brodd først og fremmest vendtes mod de Kunstnere, som efter fyrre tyve Aars Forløb atter skulde lade tysk Tunge høres paa dansk Skueplads.

Situationen var vanskelig. De Kommende havde at kæmpe med nogles aabenbare Antipati, manges Ringesætning; alles Ukendskab til Art og Stil.

Under disse Omstændigheder valgte den betrængte Trups Direktion at udspille strax, hvad man antog for sit sikre Kort. Et Gæstespil, bygget om Kainz, aabnede med Kainz' berømteste Rolle: »Romeo og Julie« blev den første Forestilling, og Kainz som Romeo jog anspændt ind paa Sejren — og faldt.

Efter en Førsteaften, der havde svinget hastigt mellem Nederlag og Triumf, fulgte en Andenforestilling med gabende Tomhed i Huset.

Det var den brogede Begyndelse. Og Forløbet af

Gæstespillet forblev dets Begyndelse lig. De sikreste Udspil tabtes, de jævne Kort blev Trumf. Hele Spillet var Feber.

Der fik ikke i Tide dannet sig nogen fast Anskuelse om Spil og Selskab, og de Fremmede erhvervede ikke den Autoritet, der bærer frelst frem over utrygge Forestillinger.

Kritiken havde sin Skyld deri.

Ti den københavnske Kritik viste ikke nogen overdreven Forstaaelse af dette Gæstespils Ejendommelighed. De forholdsvis Underrettede blandt Kritikerne dømte det med visse — lidt overgemte — Burgteaterstudiers noget misvisende og utilstrækkelige Maal. Burg er Kunstolymp, hvor de Udvalgte bygger harmoniske Boliger paa hævdvundne kunstneriske Resultaters Grund. Men nedenfor Olympen, nærmere Jorden, der tørner elektrisk Sky mod Sky, kæmper Stil mod Stil, strider Idé mod Idé. Der er det, Kunsten gennem Kamp — fornyes.

Og midt i en saadan Kamp, der vil forny, var det just, Sommerens Gæstespil førte os ind. Og det var selve Fornyelsens Høvedsmand — en Kamps, hvis Virkninger har spaltet al det sidste Femaars nordtyske Scenekunst og spores paa hvert Teater ligetil den Stadscene i Stralsund —: det var Josef Kainz, der kom og stillede os Ansigt til Ansigt med selve Slaget.

Her dømte nu vor Kritik, som sad den til Doms over en færdig Kunst, ikke over hedtkæmpende og geniale Kunstbestræbelser. Og det betragtede det »Givne« uden at sé det som frembrydende Led i en Kunstudvikling, der som et Fremmedlands ikke vedkom os.

Maaske kan Kritiken have haft Ret. Men mon den dog ikke havde gjort større Gavn, om den havde skænket dette — ofte saa kaotisk virkende — Givne en Baggrund af Forklaring? Om den ved at oplyse om Striden, der luende hærgede Schillerdramaerne for vore Øjne, havde

interesseret os for Fægtningen og havde skænket os det stridskyndige Overblik, saa vi helt kunde følge Slaget?

Alt var jo Kamp; Samspillet Strid mellem Skoler; Opfattelsen Kamp mod hundredaarige Traditioner; Høvedsmanden selv en Mand i Selvstrid. Ti Josef Kainz, hvis Navn er blevet Løsen for en hel Kunstbevægelse, kæmper endnu, staar midt i Kampen med Omgivelserne, med Værkerne og — med sig selv.

II.

For tysk-østrigsk Teaterungdom er Grilparzer og Hebbel det daglige Brød. Disse attenaarige er Schiller kold og hans Ord »altfor menneskelige». De, hvis hede Blod er blandet med Slovakers, Kroaters og med Zigeuneres, drives mod Grilparzers uhyre Billeder og den Hebbelske Ubændighed. Grilparzers Pegasus er Gangeren for dem. Dens Vej er Himmelrummet og alle Kloder. Op under dens Hov hvirvler Stjerner og Sand.

I denne Vildhed løber østrigsk Teaterblod sig træt. Dets Ild udlader sig i disse yderste Ord, og selve Voldsomheden befrier.

Josef Kainz er som Personifikationen af denne tysktalende Ungdom født paa Zigeunerlandes Grænser. Hans unge Raseri har paa Sulkowsky-Teatret, hvor han første Gang som sekstenaarig sprang op paa Scenen, strakt alle Lemmer i Grilparzersk Tragik. Her, hvor Skæbner og Smerter har overnaturlig Størrelse, var der endelig Tumleplads for ham, hvis Tanker famlede om Udtryk for det Gigantiske.

Naar han læste eller selv raabte sig træt i disse Tragedier, har de som lædsket hans utaalmodige Ungdom. Men saá han dem paa de »rigtige« og store Teatre, genkendte han dem ikke. Det var ikke hans Tragedier mere. Det var kun klassiske Forestillinger.

Wien bød den unge Kainz to Arter af tragisk Fremstilling.

Ved Gæstespil og paa Forstadsscener saá han uskrømtet hele den pompøse Stils Tragedie. De brede Midler skal illustrere store Følelser, og Deklamation og »Pose« er Stilens Akser. Røstforbruget betegner Maalet af Lidenskab og »Posens« Storladenhed Dybden af Affekten.

Flaget, hvorunder der sejles, er Skønhed, og det værnende Skjold er Traditionen.

Men Ordet Tradition har ikke haft noget helligt for den unge Kainzs revolutionære Sind. Med tusind Spørgsmaal har han bestormet denne Unatur, der opslugte Værker, som han elskede. Med tusind »Hvorfor« har han sønderskudt denne Stil, der underkuede Menneskeligheden.

Fra Fremstillingen er han vendt tilbage til Værkerne. Og forgæves har han søgt Grunde, der kunde retfærdiggøre en Forvrængning, som gjorde ham hans Yndlingsværker ukendelige. Hans unge Hast har stormet gennem Versene, og han har søgt om Personernes Handlinger og Nerverne i deres Følelser. Hvad indeholdt disse Dramer — Romeos Haab og Begær, Mortimers Begejstring og Tro, Carlos Venskabstrang, Karl Moors Frihedsbegær og Tyrannernes Had, Prinsens Attraa og Lyst, Ferdinands Trods, Homburgs Dødsens Angst? Var det da andet end hvad der sydede ham selv i Hjernen, i Hjertet og Blodet? Var de da ikke, Romeo, Prinsen, Homburg, Mortimer, Carlos, Karl Moor, Leander, Ferdinand netop fuldt Mennesker som han?

Han har spurgt med det oprørske Ungdomssinds Voldsomhed. Men alt har i Wien gennet hans Spørgsmaal tilbage. Ogsaa selve det fredlyste Burgteater.

Ti heller ikke dèr genfandt han sine Dramer.

Det høje Burg har sin egen tragiske Spilleart. Det har afdæmpet Deklamationens Tragedie og smagfuldt

mildnet de brede Gestus' Fynd. Det har forringet den ydre Unatur og kneblet Skrigene, men det har ikke øget det indre Liv, og de store Følelser størkner i denne dannede Recitations altfor træge Strøm.

Og den unge Kainz følte sig om mulig endnu mere fremmed overfor al denne Dæmpethed end midt i hint Forstadsscenernes tomme Bulder. Der, paa Forstadsteatrene, var i det mindste Støj. Og mindst af alt sniger sig disse Følelser frem paa Filt, og den Paradekaarde, en Krastel, en Robert, en Sonnenthal førte i glacébehandskede Hænder, var ikke tragiske Skæbners rammende Dolk.

Burgteatret undgaar kun det Latterlige for at strande paa det Kedsommelige. Her maa Dæmpethed blive det sidste af det sidste.

Den, — har Kainz sagt til sig selv — der stiller sig Ansigt til Ansigt med Tragedierne, faar Kinderne brændt af deres tøjlesløse Ild. Deres Følelser er Voldsomhed, deres Skæbner det yderste Fald. Deres Liv er Livets Potens.

Nu vel — da: for at spille dem — føl som de. Giv dig hélt, giv dig hensynsløst hen. Giv din Følelse i deres.

Sæt alt til Side for i deres Kærlighed, Had, Trods, Bønner, Fortvivlelse, Haab, sidste Jammer, Dødsfrygt, Længsel, Adskillelses Nød — at give Potensen af din. Bryd dig om intet andet end fuldt at gengive Følelserne, som er deres og dine, og du vil sejre — hvis du er deres Følelsers Ligemand.

Følelsesstyrken er her Evnernes Maal.

Naar Maalet var dette, kunde Josef Kainz haabe — der hvor han paa de skønne og store Midlers Teater maatte plat fortvivle. Paa det Skønne maatte han forsage, overfor Deklamationstragediens brede Helte blev hans Drengekrop til Spot.

Men der hvor det galdt om at arbejde sig frem til

i og gennem Mestrenes stærke Værker at naa det fulde Udtryk for og det hele Billede af sig selv — dèr turde Josef Kainz have Haab.

— — — Saa sprang han da dristig op paa det virkelige Teater, og han brød som Vovehals ind for at sætte i Brand ved sin Sjæls Ild Fædrenes gamle Skuespil.

III.

Han vilde kun ét: Sandheden. Han tror, at kun ét eneste virker overbevisende: den fulde Ægthed. Han vil sige sig løs fra al Tradition for kun at gengive ét: sin Følelse.

Men mod hans Vilje hænder det stundom, at han bliver hængende i Traditionen.

Det kan ské, at Omgivelserne smitter ham og denne Smitte af Traditionelle bliver det ene af de to modsatte Onder, hen mod hvilke Omgivelserne kan føre ham.

Den københavnske Kritik, der ellers var uenig om næsten alt, var saare enig i sin Roes over det tyske Selskabs Samspil. Rent ydre sét turde man jo have Ret. Det Hele »gik«. De tyske Skuespillere kunde deres Roller og vidste, hvor de skulde gaa og staa. Tingen var ganske simpelt den, at det med en eneste Undtagelse — »De Nygifte« — var Repertoirestykker, de spillede. Alle de her givne Stykker hørte, paa det Bjørnsonske Skuespil nær, til dem, i hvilke enhver Skuespiller maa sidde fast inde med sit Fags Roller. De allerfleste findes allerede paa hans »Liste« ɔ: hører til Rækken af de Partier, hvis Ordlyd og mise-en-scene han allerede maa have tilegnet sig i Teaterskolen, før han kan gøre sig Haab om ved et hvilketsomhelst Teater at opnaa nogetsomhelst Engagement.

Der gives tyske Middelteatre, hvis Kontrakter forpligter Medlemmerne til med kun én Dags Varsel og én Prøve at udføre enhver af de respektive Listers

Roller. Disse Partier maa derfor ligge fast. At de gør det, skyldes det, at Repertoirestykkerne selv af »en sammensanket Trup« som her kan spilles uden ydre Anstød.

Den danske Kritik er imidlertid saa uvant med, at Skuespillere overhovedet kan nogetsomhelst — endogsaa deres Roller — at alene det, at den ydre Gænge var der, hensatte den i Forbauselse.

Og saa — talte den om »Samspil«.

Jeg for mit Vedkommende tilstaaer rént ud, at jeg aldrig har oplevet blodigere Ironi. Ti — oprigtig sagt, disse tragiske Forestillinger var det sande Haandgemæng. Ja, hvis man ved Samspil forstaar Stilens Enhed, Tonens Samstemmen hos alle Spillende, den ensartede Stemnings Klarhed over Scenerne — da var Samspillet Desperation.

Ti kan Kamp være Samspil?

Men naar Josef Kainz var Ferdinand v. Walther og Gertrude Giers Lady Milford, kæmpede netop Ild med Vand. Frk. Giers er Clara Zieglers direkteste Arvtager. Hun er den krasseste Repræsentant for den massiveste Deklamation. Selv hendes Korpus har Heroinens Stormaal. Og hendes Deklamations Torden ruller tilintetgørende hen over al jordisk Tales Jævnhed.

Hun dvælede, hvor Kainz huggede af. Hun svælgede i Røst, hvor Kainz' Tone var knap. Hun vuggede paa Fraserne langsommelig, naar han havde skæbnesvanger Hast. Det var to Stilarter, to Tempoer, to Kunstanskuelser, der kæmpede og forvirrede hinanden. Og var det stort bedre, naar Maria Barkánys Eboli forførte denne Karlos? Maria Barkány har ikke en Giers Storladenhed. Hun er gaaet paa Akkord og staar paa det tyske Teater en Ellmenreich nær. Med smidig Teatermæssighed har de nærmet Tragediens Heltinder til Salondamernes glatte Virtuosmanér. Deres Kostymer, der ikke ofrer Fortiden Turnyren og paa den moderne Dragt kun bibeholder nogle flatterende Puffer, afspejler

nøje Karakteren af deres Spil. Det er et helt ydre Kompromis, hvor den moderne udklædte Eboli i Virkeheden hvæser og hviner paa alle Deklamationens overleverede Melodier, mens Manerernes »Fedora«mæssige Elegants skriger op mod Diktionen. Med denne Eboli spiller saa Kainz, der river Situationen til sig og spiller den som den maatte lægge og forme sig for en moderne Mand, tørt, brutalt og kort — en ung Mands Ligegyldighed, hvem en Kvinde ækler med Erklæringer.

Saaledes staar Kainz bestandig paa Kant med Omgivelserne.

Der kan da, som ovenfor sagt, hænde to Ting; det ene er, at det omgivende Traditionsspil kan smitte ham. Han kan fanges ind af dets Tone, og han rives med af dets Aktion.

Det andet er, at han under Kampen med sine Medspillende — overdriver sin egen Art. Det er letforstaaeligt, at det kan gaa saaledes.

Af al Magt forsøger han at drive de Højtdeklamerende ind i sin Tone og Aktion. Han gør Modsætningen urimelig og gabende for at tvinge dem. Hans Jævnhed bliver Ligegyldighed, hans Repliks Oprigtighed stiger til Brutalitet — og han betvinger dem ikke.

Tværtimod — de andre begynder paa deres Side kun at kæmpe som han. De bredgør deres Deklamation, udvider deres Brystforbrug, forstørrer deres Apparat for paa deres Side at tvinge ham til én stærk Tone, et højt Svar, én bred Gestus som Svar paa deres. Og de faar intet.

To Yderligheder kæmper sig bare træt, indtil Scenen er omme . . . .

Hvor tidt saá vi ikke paa Somrens tragiske Aftner denne Strid? Hvor ofte forvirrede den ikke Publikum, som følte et uforklarligt Ubehag overfor al denne Uensartethed, som det ikke forstod; hvor ofte fordærvede den ikke Indtrykket af Akter og Scener. Hvor tidt jog den dog Kainz uforstaaelig fra Overdrivelse til Overdrivelse.

IV.

Og Kampen med Omgivelserne var ikke Josef Kainz' eneste. Han laa tillige i Strid med Værkerne og Rollerne selv. Og ogsaa denne Strid gav to Udslag.

Kainz forbliver i det klassiske Repertoire, fordi det har Følelsesstyrke fælleds med ham selv. Desuden er han Sydlænder, der maa give sine Følelser Luft. Han trænger til Grillparzersk og Schillersk Ordrigdom for at udlade sig med Raseriets Fynd.

Men hvor meget der end binder ham til det klassiske Repertoire, er og bliver det dog Barn af en anden Tid end han. Dets Enkeltudtryk, dets Ord er ikke hans. Før han faar gjort disse Vers og Sætninger til sine, bereder de ham en uendelig Kamp, i hvilken han ikke altid bliver Sejrherre — saa meget mindre som alle hans Teater-Erindringer, de Tonefald af andre Fremstillere, som hans Øre gemmer, Deklamations-Melodien, han fra Barn har indsuget, lokker og forfører ham.

Saa ofrer han undertiden atter til Traditionen, og han gør det saa meget undskyldeligere, som der findes mangfoldige Steder hos denne Lyriker paa Scenen, Schiller — der synes at maatte deklameres, der paatvinger os Melodiens søde Tonefald og som besnærer os til at aande Vellyd ud over de klingende Vers.

Naar man ikke lader sig forføre, er det desuden ofte saa utaknemligt.

Mortimer i »Maria Stuart« gav et Bevis derpaa. Den første Scenes Fortælling om Ungdommen, Rejsen til Rom, er én af Deklamationskunstens skønneste. Matkowskys[1]) dejlige Stemme bygger Peterskirken op for vore Øjne, mens vi lytter, og vi sér »højest over alle — Paven paa sin hellige Stol«. Fortællingen virker som en Arie — men dens Musik er malende og skøn.

---

[1]) Kainz' fornemste Medbejler paa den tyske Scene. Fra næste Sæsons Begyndelse Medlem af Berlins kgl. Skuespilhus.

Josef Kainz river de skønne Ord ned til sig — ind i Situationen, i Dronningens Fængsel, hvor hver Dør har en Lurer, hver Væg kan gemme en Fjende, og hvor han fortæller dæmpet, hartad hvidskende, sky og i Hast Mortimers Ungdomshistorie . . . .

Af Mortimer blev alt ægte, men Versene, der bærer Schillers Syner — faldt paa en Maade virkningsløst til Jorden.

Endnu. Ti det var første Gang, Kainz sagde disse Vers paa denne Maade. Han vil endnu kunne lære. Han vil kunne gennembrænde disse halvsagte Ord med Fanatismens Glød, han vil give dem Lød af ulmende Feber — og da vil han sejre ogsaa her ved Livets Midler.

Men Vejen er lang, og selv den modigste kan undertiden trættes. Saa griber han hastig efter Udtrykkets nemme Skønhed, som er let tilfals. Der var rundtom — særlig i »Røverne« — Øjeblikke nok, hvor Kainz gjorde det. Hvor han fulgte Ordenes Sirenelyd og »sang« . . . .

Men oftere sés en anden Virkning af Kainzs Strid med Rollerne. Ofte fortvivler han under vanmægtige Forsøg paa at lægge disse med Stjerner og Blomster opstoppede Tirader tilrette for sin Følelse, og som i et Anfald af Forbitrelse slynger han disse Avner fra sig, hvirvlende dem op som det Støv de er — i rasende Fart. Han ligesom fejer deres Dumheder ud af Dramaet, mens han stormer videre . . . . .

Dette intetbetonende Væddespil med Respirationen og Lungers Evner er de tyske konservative Kritikeres yderste Forargelse.

V.

Gennem alle denne Strid maa Kainz hugge sig Fod for Fod for at naa sit Maal: at gøre disse Dramer til sit Liv.

At sé hans Fejl er let. Men lærerigere er helt at forstaa, hvorledes han Skridt for Skridt er naaet stadig videre i sin Kamp. En Art kronologisk Oversigt over hans Roller vil vise det. Den københavnske Kritik tog ingen kronologiske Hensyn i sin Bedømmelse. Alligevel kan man kun saaledes gøre Kunstneren Ret og Skel.

Josef Kainz' to berømteste Roller er tillige hans ældste. Han spillede Romeo og Carlos allerede i München i Gennembrud'ets første Tid — i de Dage, hvor Kong Ludvig, der drømte om Schillers Genfødelse, lykkelig, hilste hans ungdomshede Rasen som en Forjættelse. Og de er uden Ophør forblevet Kainz' Repertoirepartier siden. Han er derfor aldrig kommen til Ro overfor disse Roller, og han har aldrig kunnet begynde deres Arbejde forfra. Han har ikke faaet Tid til at rive dem løs i kunstnerisk Nyskabelse fra den Periode, som skabte dem, og de er, midt under hans Udvikling, forblevet staaende som Overleveringer fra en tilbagelagt kunstnerisk Fase.

De bærer som ingen Præg af hans Væsens Ild. De spilles med knyttede Hænder. Voldsomt betager paa lykkelige Aftner Carlos' og Romeos Jammer.

Men Rollerne er forblevet inégale. Virkningerne er ofte raat tilhugne, og Voldsomheden virker som Brutalitet. Endnu forraader Spillets Krampagtighed alle Forsøgets Anstrængelser, og som en forgæves Modstridig falder Kainz til Tider med en egen Hvinen ind i en Deklamation, hvis Lænker han ikke kan bryde.

Indtrykket af Romeo og Carlos maa paa et Publikum uden Forudsætninger blive délt. Her anerkendte alle Geniet hos en Romeo — der faldt; og Carlos slyngede efter Ferdinand og Karl Moor Kainz saa langt tilbage i Kritikens bevægelige Omdømme, at han som Mortimer maatte vinde det hele Slag paany.

Ferdinand er én af Kainz' tidligere Roller. Men den har oftere hvilet, og Skuespillets borgerlige Ramme har

hos alle Fremstillere tvunget Tonen ned. Saaledes som jeg har sét Rollen i Tyskland, var den nærmest et Overgangsled i Kunstnerens Produktion, hvor »Røverne« — af de her spillede Roller — for første Gang bærer Vidne om den hele revolutionære Besiddelsestagen af en klassisk Storfigur.

Kainz spillede i Sommer Karl Moor for kun anden Gang. I Tyskland har han aldrig spillet ham. Selv i Berlin faldt hans Fiesco, der kun havde Herskerens Aand ikke Teaterheltes Skulderbredde. Og det vilde ikke gaa hans Karl Moor bedre[1]). Det er lettere at fravriste Ørene en forudfattet Mening eller Smag — og sætte Tale for Deklamation — end at fravriste vore Øjne en forudfattet og fastgroet Forestilling. Kainz' Kamp for Helterollerne vil i Tyskland længe strande paa Øjnenes Vane, der altid mødte Helten skulderbred som en Sergent i Garden.

Desuden er Karl Moor af alle Roller Deklamationens fasteste Borg. Dette Parti idetmindste maa deklameres. At fylde denne Himmelstorm med Stemme gør paa Halvvejen alle første Helte hæse. Men for at fylde dette »Unicum« med Liv maatte man være — et Geni. Af gode Grunde har derfor i et Hundredaar tusind Fremstillere indskrænket sig til at forsyne Karl Moor med Røst — indtil man, selv paa de første Teatre, for Alvor troede, at her var Lunger i Virkeligheden det ene Fornødne.

Josef Kainz forsøgte sig første Gang i Rollen i Prag. Han stolede i dette største Stormløb mod Traditionen paa det østrigske Publikums uforlignelige Finfølelse og Modtagelighed — og han sejrede. Og dog fik han ikke

---

[1]) I Virkeligheden er Kainz i Løbet af Vinteren i Berlin »falden« som Karl. Kun Paul Lindau og de alleryngste Kritikere ved Spree fandt Ydelsen genial.

Mod til at gentage Rollen, før han næste Gang var udenfor Tyskland — i København.

Han sejrede her til Jubel.

Der var Pletter i Rollen. Nogen teatermæssig Plastik — ved Siden af al den Legemets skønne Udtrykskunst, som Stund efter Stund minder om de fuldkomne Værker af en Paul Dubois — nogle Sceners stærke Stænk af Deklamation. Men aldrig er med uimodstaaeligere Energi en Rolle bragt til Samliv med Kunstnerens inderste Egenskaber end her skét.

For at danske Læsere kunde maale, hvilket Kæmpeværk der er fuldført ved at genskabe Karl Moor i det Schillerske Billede — Talerør for den levende Ungdoms Trods, Revolutionstrang og Tvivl, kunde jeg mer end ønske, at det var mig muligt at give blot en ringe Forestilling om den Dykkeruniform af Unatur, Deklamationsfærdighed, Teatermæssighed og Dumhed, hvori et Hundredaars Fremstilleres Uformuenhed, Efterlignelsestrang, Effektsyge og Personløshed har indspændt Karl Moor. Men det er mig umuligt at give en saadan Forestilling. Jeg kan kun dyrt forsikre, at Hr. Posa-Kraussneck er en paa Førstescener velestimeret Karl.

Karl Moor er af alle Kainz'ske Ydelser den indholdsrigeste. Men i Formen har den endnu Ruhed. Og den Ro, hvor Rollens Helhed stiger ganske frem af bevægede Enkeltheder, var endnu ikke vunden.

Dens Klarhed lyste først over Mortimer.

Her gav os Kainz for første Gang ikke: gribende men løsrevne Ytringer af sydende menneskeligt Liv men Billedet af ét Menneskeliv — Mortimers. Her fravristede han ikke med voldsom Haand Traditionen Scener og Scener. I Ro mejslede han ud sin Tankes Mortimer.

Her havde han jo til Raadighed hele sin nuværende Modenhed og kunstneriske Sikkerhed.

I syv Aar havde han ikke spillet Mortimer. Det

gamle Billede havde tabt sin Magt over ham, og de gamle Tonefald var hendøende i hans Øre. Han kunde skabe som fra nyt.

Mortimer blev kun overgaaet af den Ferdinand, som København saá og kun København har sét. Saaledes har Kainz aldrig spillet denne Skikkelse. Den københavnske von Walther skabtes i Nuet ved en kunstnerisk Revolution. Det er en Slags uhyre Omvæltninger, som foregaar i Kunstnernes Sjæle enten under Jublen over en møjsommelig Sejr eller under Slaget af et knusende Nederlag. Ferdinand steg frem af Romeos Vanheld.

Temperamentet Kainz har fejret mer glimrende Triumf. Skuespilleren aldrig. Her bemægtigede han sig fuldkomment den Skuespillerens Forvandlingsevne, der bestaar i, at en enkelt Egenskab hos Kunstneren former alle Skuespillerens Midler efter sin Vilje. Hans Energi tog Billedet af den unge Krigsmand og Soldat.

Denne Rolle viser, hvor vidt Josef Kainz som rén Skuespillerbegavelse kan naa, saasnart hans Geni har ført Kampen mod den almindelige Teatertradition til Ende . . . . . .

. . . .

Kainz er i det sidste Femaar Rolle for Rolle naaet til at give alt klarere Udtryk af sig selv. Og han synes nu at være rykket frem til et Punkt, hvor han fuldkommen kan udfolde hele sin Personlighed.

VI.

Der er talt adskilligt om Josef Kainz' Masker. Man vilde genkende ikke blot Schiller men ogsaa baade Marat og Danton. Kainz har næppe tænkt hverken paa Danton eller Marat. Han ligner af Revolutionstidens Mænd ingen og alle. Hvad man finder hos ham, er kun den store Familjelighed mellem ham og Mændene, der var Oprørere som han.

Kainz er af Oprørets Blod og af deres Race, hvis Liv er Storm mod Himmel og Jord. Den Storm spiller han som Ferdinand og Karl Moor.

Karl er blevet en Tvivler om Gud og en Hader af Samfundet.

Denne Tvivl giver Kainz en sær og egen Farve. Som Karl hos ham tvivler og raser, gør i Oprørstid Folket Oprør mod Gud, paa hvem deres Barndom troede. Folkets unge Grublere, hvis stumpe Tanke Dag for Dag løfter sig fortvivlet paa den énfoldige Vantros uløselige Spørgsmaal; hvis Fornægtelse er Renegatens Fanatisme og Angst; hvis Forhaanelse flænger Himlen, mens de skælver for det Lyn, som vil bryde frem af dens Skyer; hvis Benægtelse er Paakaldelse, den elendige Paakaldelse: at de dog maatte sé ham, den mægtige, den straffende og forfærdelige Gud, sé ham og dø — — hvis han er.

De Vantro spiller Kainz. Hans Moor krydser Klinge som fortvivlet med den Gud han fornægter. Og for at fravriste den Stumme et Svar kunde han jage ham sit Sværd gennem Skyerne.

Saadanne Tvivlere lever i bestandig Samtale med den Gud, paa hvem de ikke tror; og ingensinde kom netop sandere Ord over Kainz' Læber, end naar de hastige Spørgsmaal til Gud pludselig brød frem af hans utaalmodige Sjæl.

»Giebt es denn einen Gott«, skreg han altid paa ny; Tvivl omkredser bestandig hans Tvivl. Det er Wienerdrengens Helgene, som sidder gemt i Krogene i hans Sjæl og stirrer Mandens Overbevisning syg med deres malede Øjne.

Men hvor meget vi spørger, Himlen giver intet Svar. Den forbliver stum over en Verden fuld af Jammer.

Den Verden, hvor Dyden døer og Broder er Forræder mod Broder. Hvor Skændslen sidder i Højsæde

med sin Livvagt af Løgnen, og Sønnekærligheden døer i Armene paa Havesygen.

Paa en saadan Verden ser rolig han, de kalder Gud. Men et saadant Samfund gør af Karl Moor en Røver. Han vil omstyrte, hvad han hader, nedbryde de Skændselsfulde, ramme de Foragtelige, myrde de Hyklende — tilintetgøre de Elendige. Han vil.

Han vil, ti i ham luer den Bedragnes Harme. Han har jo troet den som et Barn saa vel, den Verden, han nu vil tugte.

Selv frimodig har han troet Verden aaben som han, selv ædel har han troet Menneskene ædle og højsindede. Han har troet sin Fader, han har troet paa sin Broder, som Kainz' Friedrich af Homburg tror paa Kurfyrsten:

Hohenzollern, Friedrichs Ven, kommer til ham i Fængslet. Han vil forberede Friedrich, melde ham, at hans Dom er fældet, at Kurfyrsten har dødsdømt ham.

Men Hohenzollern kan ikke faa sagt det — ti Homburg tror ham ikke, lér kun ad selve Muligheden for en Dødsdom: Var da en Dødsdom ikke uretfærdig? spørger han. Hvordan kan du saa tale derom? Kurfyrsten kan ikke dømme uretfærdigt.

— Men om nu dog saa var? siger Hohenzollern.

— Det kan ikke være.

— Men hvoraf véd du det? spørger Vennen.

— Véd? Véd? svarer da Josef Kainz' Homburg utaalmodigt, og efter en Pause siger han fuldkomment afgørende og som et ugendriveligt Bevis:

— Ich fühl' es so.

Ordene blev sagte halvhøjt kun, simpelt, uden Spræl, og de rummede i et Par Lyd hele en nobel Sjæls noble Tyrketro paa, at andre maa være højsindede som de.

Og saaledes har Karl troet paa sin Fader og Carlos, Infanten paa Filip. Og som de troede dem, har de troet paa Menneskene.

Karl Moor har været som Carlos var, der ved

Højskolen just blev Posas Ven og Lærling: skønnere har ingen drømt om en gylden Tid for den gyldne Verden end Infanten og Karl Moor, og fastere troede ingen paa den Menneskehed, de vilde gøre lykkelige.

Men en Dag tog Filip, hans Fader, Elisabeth, hans Brud, der var ham »lovet — foran Verdens Aasyn af to store Troner« — og Carlos blev »sky og kold«. En Sommerdag faar Karl Moor det faderlige Brev, som Franz har skrevet — og den brustne Tro paa de Bedste bliver Oprørerens Harme mod alle de Elendige.

Paa Gud har han troet, og nu hader han ham, som Renegaten hader, mens han endnu frygter. Menneskene har han elsket og nu hader han dem som Idealisten hader dem, der omstyrtede hans Billedstøtter:

For Øjnene af denne Karl, der bryder ud i de bøhmiske Skove, flimrer Revolutionens »Ocean af Blod«. Hans Sjæls Harme er slaaet ud i Desperationens Lue:

— Afsted, afsted til Bøhmen.

Karl Moor er blevet en af de store Ødelæggere.

VII.

Hans Sjæls Utaalmodighed har ladet ham fødes dertil i en Verden, han er kommen til at foragte.

Utaalmodigheden er Tidssygdom. Født af den rappere Samfærdsel, af den hastigere Meddelelse, af den tusindfoldige Idé-Udvekslen, af den strengere Livskamp, af den bitre Nydelsestrang, af Tempoet for Elektriciteten og Dampen — er den blevet endnu ilfærdigere end det ilfærdige Liv, som har skabt den. Den iler forud for alle Planer og al Fuldendelse, forud for enhver Nydelse. Den vil naa alt og paa samme Tid. Og den slynger os derfor fra krampagtigt at ville til at opgive sløvt.

Den er Moder til vore Kunstskoler. Det er den, der klynger Skribenter og Malere til det evige Kors: at ville gribe selve det Ilende og at fæstne Bevægelsen.

Den har født vor Stil, hvis evige Svingning er Spændthed og Slappelse. Den dirrer i selve Sprogene, hvis Perioder bliver kortere og ligesom forpustede.

Den lever i os og om os.

Den øges Dag for Dag ved Samfunds-Modsætningerne, som vi sér uden at kunne forsone dem; ved vor Videns Stigen, der vokser og vokser og dog giver Stene for Brød uden at magte Forklaring af det Uendelige; ved Nydelsernes Øgen, der kun uddyber Tomheden, formerer Lidelsen og gør vor Lede altid ny og uovervindelig — alting øger vor Utaalmodighed, der har Febrens Væsen, som opflammer og fortærer:

I Kunsten træffer vi de Utaalmodige overalt.

Paa Scenen hedder Utaalmodigheden Kainz: Han er i sig selv hele Billedet af den.

Hans Nerver dirrer deraf. Hans Ord har Hast deraf. Deraf faar Blikket Lyn og Hænderne knyttes deraf. Hans Tale faar deraf sin ulige Flugt.

Utaalmodigheden rider ham som en Mare, og den piner ham som en Heks. Den kribler ham bestandig i Kroppen og den lader ham skære Tænder af en summende Flue, mens den — pludselig opgivende alt hvad Modstand er og formet om til sin Modsætning, Sløvhed paa den anden Side lader ham rolig bides ihjel af Hvepser.

Utaalmodigheden er hans Rollers Sjæl. Den er hans Geni. I den findes den uophørlige Kilde til hans tragiske Furor. Med denne moderne Følelse gyder han det nye Liv i de gamle Dramer.

Hvad der vækker hans Raseri kan være ubegribelig Lidt, fordi Smerteindtrykkene for disse Sjæle, der er blevet saa følsomme, er tusindfoldige og uberegnelige.

Jeg husker fra »Narciss« et sært Exempel. Narciss er, tror jeg, spærret inde eller skal blot vente. Vente et Bud i en god Stue, foran en varm Ovn. Sligt maatte

kunne bæres — hvis ikke Venten mest af alt var denne skælvende Taalmodsmangel imod.

Nu sitrer Kainz efterhaanden af Raseri, han maaler Gulvet, han téer sig som et Dyr i Fængsel, han skriger sit:

— Jeg keder mig — med hele en nervøs og pint Sjæls yderste Ophidselse og — forbløffer den, som ikke husker, at denne Ventende er Kainz . . . . . .

Man maa vel ogsaa indrømme, at naar Tidens Utaalmodighed en Gang sidder just en Skuespiller i Blodet, skal selve hans Kunst nok give den Næring som ingen anden.

Vi andre arbejder dog med Naturen selv og vore egne Øjnes Syn. Skuespillerens Stof er Rollen og en Fremmeds Værk. Med hvor mange Særheder skal man ikke her forsone sig, hvormange Ruheder skal man ikke afslibe, med hvormange Uensartetheder ikke komme overéns — før den store Enhed er skabt, i hvilken disse to skal smelte sammen: Rollen og Fremstilleren . . . .

Kainz gav os i »Narciss« et Glimt af sin Rolletilegnelses Art.

Der er Prøve paa Komedien i Komedien, og Narciss lærer Rollen. Kainz fløj til det yderste forbitret gennem en Flom af Ord, som ingen Genklang gav i hans egen Sjæl, han jog Dumhederne til Side, til han endelig traf en Sætning, der ramte ham, og saa med Dyrets Klo slog ned derom — med dens begærlige Hunger, hvem man længe gav Stén for Brød.

Forbitrelse er Sindstilstanden, hvori Kainz hensættes af sine Roller. I forbitret Utaalmodighed betvinger han dem.

. . . . . Naar da denne altid paany nærede Utaalmodighed endelig driver et Geni til Oprør; naar han maa støde sine Bønners Pande mod Karl Moors tomme Himmel og maa mætte sine Øjne med en Verdens Hykleri, hvor en Franz er Herre i Kraft af sine Mis-

gerninger — da genfødes i hans Kunst »Røverne« til et Revolutionens Digt og Karl bliver Marat, Danton, den unge Schiller . . .

De andre store Oprørere, der tabte Taalmodigheden som han.

VIII.

Herskerne blandt Oprørerne.

Ti Josef Kainz er paa Scenen Fører og Herre.

Han er lille, spinkel, med en Zigeuners Ansigt, med en Brystsygs Stemme, sær at skue —; Hr. Arndt, Hr. Kraussneck, alle de andre er skulderbrede, højtbygte, Stadsfolk at sé til, har store Røster — ligemeget de er Røverne og Josef Kainz Kaptejn.

I den Flok tager man ikke Fejl og overfor denne Karl har Kossinski Ret, naar han søgende Kaptejnen stanser med Ordene: Har man sèt dig, søger man her ikke længer. Ti denne Uansélighed har Geniets hemmelige Adel; hans Ord har Vægt som Ord af den, der véd, han tør befale; og i Faren ejer han Ro — de store Utaalmodiges Ro.

Ti saaledes er disse altid Urolige, af hvis Stof en Kainz er dannet, og hvis Liv er Anspændthed og Sløvhed; der er nervøse som Kvinder; der er attenaarige af Begær og snarlig mætte i Tilfredsstillelsen; hvis Lidenskab er den næste, hvis Maal er det uopnaaelige —: den store Fare gør deres Uro rolig.

»Liv eller Død« mætter endelig deres Utaalmodighed, og i de store Begivenheder hviler deres Sjæle. Hvor Skæbner fuldbyrdes, føler de sig hjemme. Der er endelig deres Verden og Fædreland.

Hvor var ikke Kainz, der skreg af Narciss' Kedsomhed, rolig under Røvernes Mytteri; hvor stille han, der raste mod Lorenzo, da han fuldbyrder Dommen over sig og Louise; hvor dæmpet myndig den altid opfarende

var, da han ved Hungertaarnet slaar Hermann hans Klinge af Hænderne; hvor stilfærdig den store Morder Karl gik den sidste Vej — til Døden.

Kainz giver overhovedet aldrig Dødsscener.

Han døer hastigt, uden Skrig og Suk.

Ti hvad var vel Livet denne Ferdinand værd, der saá sin Fader som en Skurk, sit Navn som en Vanære, sit Samfund som de triumferende Misgerninger. Hvad Livet Mortimer værd, hvis Eksistens var et Forsæt, han forfejlede? Hvad Livet Karl værd eller hvad en Romeo, naar Julia ligger paa Baare?

Man kan dø roligt den Dag, Skæbnen vil.

Alligevel er det Optrin, som har skaffet Josef Kainz i Tyskland hans maaske største Triumf, blevet just en Scene, hvor han fremstiller Dødsangsten.

Optrinet forekommer i Kleist's »Friedrich af Homburg«.

Skuespillet blev af forstaaelige Grunde ikke opført i København. Man vilde undgaa det Skær af en Hensynsløshed, der maaske kunde ligge i Kleist's begeistrede Forherligelse af Huset Hohenzollern.

Trods Stykkets mægtige Patriotisme har det iøvrigt, og just i Preussen, i lange Tider været mindre velsét. Grunden laa netop i Dødsangst-Scenen. Det forargede at sé en preussisk Officer i Rædsel for Død. En Preusser modtager uden Skræk det dræbende Bly.

Alligevel skulde Dramaet genoptages — i selve Berlin.

Og »denne preussiske Officér, der skælver som et Espeløv« skulde end yderligere spilles af Kainz — »den umandige«, — hvem Berliner Kritik efter hans første Optræden viste ned i »den Børnestue, hvor andre Drengebørn af hans Alder holdt til«.

»Friedrich af Homburg« blev spillet og med denne Dreng Kainz som Friedrich naaede det gennem Dødsangstscenen en uforlignelig Sukces.

Optrinet er dette.

Friedrich har faaet Vished: imorgen skal han dø.

Og sanseløs, uden Tanke, forvildet, styrter han bort af sit Fængsel, over Slotsgaarden — der ser han sit Skafot — til sin Tante Fyrstinden, for at bede, for at tigge, for at trygle om Naade — om Livet.

Han vil opgive alt: Kærlighed og Ære. Ti hvad er vel Kærlighed og Ære mod Livet? Han vil leve i Vanry og Skændsel. At leve med Skændsel er dog at leve. Han vil flygte til den yderste Kyst, han vil bo i den bestandige Nat. At leve nok saa fjernt er dog at være.

Saaledes trygler Helten hos Kleist.

Og Kainz spillede i disse Ord, under denne Rædsel, hvor han, uden Sands, væltede sig for Fyrstindens Fødder, hvor han opgav den Elskede uden en Tanke, hvor han ladede Skændsel paa Skændsel uden blot at vide det — han spillede hele Livets Angst for Døden, den Talendes for det, som er evig stumt, dens Angst, der kan gaa, der kan røre sin Arm, sin Fod, sin Finger, for det evigt Ubevægelige; det rullende Blods Angst for det koldt Stivnede, Tankens Angst for det Ubegrebne — — hele Dødsrædslen, saadan, som den kan vokse sig stor i en Sjæl, hvor Døden kun er Mørket, Tilintetgørelsen, Intet, den hele Forsvinden.

Dette var »Spil«, som vilde have rystet en Turgénjew til Roden af hans Sjæl.

Selv Officerer af Preusergarden indsaa, at denne vældige Magt, denne Livslov var endogsaa de underlegne — og kunde bekende det uden Skændsel.

De har siden Aar efter Aar applauderet »denne preussiske Officér, der skælver som et Espeløv«.

IX.

Men ellers møder Kainz' Helte, som sagt, oftest Skæbnens Dag med Ro og uden Suk.

Skæbnens, der helst slaar Kærligheden Følge.

Ti overalt i Livet kan vi lyve vor Anspændthed til Kraft — kun i Kærligheden ikke: Den griber vor Svaghed. Den lægger os for Fode uimodstaaeligt og helt. Og som Lynet rammer den, saa hastigt.

Der er i Hero og Leander en Scene, hvor Leander og hans Ven venter i Tempelgaarden, mens Præstinderne gaar dem i Optog forbi. Iblandt dem er Hero. Hun kommer Leander nær, deres Øjne mødes, hun er gleden forbi . . . . . .

Men Kainz' Leander er langsomt, ganske langsomt sunken ned i Knæ i Støvet som den, der, ramt til Døden, segner tyst. Dette ene Knæfald siger, at denne Yngling gik nu hans Skæbne forbi: Her er Oprør ude. Denne Rebel har strakt Vaaben. Den Utaalmodiges Daad er blevet: at gennemskære Verdenshavet og naa hende.

For et Blik sank han hen — vaabenløs og stum.

Denne tause Segnen for den Overvældende gentages ofte af Kainz, der »varierer« saa lidet og dog altid synes os ny, fordi han er altid ægte: I Pompadours Skød ligger Narciss livløs og uden Mæle; uden Ord glider Carlos ubevægelig ned for Dronningens Fod.

Det er den Kærlighedens Segnen, om hvilken Sappho sang: Blodet tager den af vore Aarer og Kraften af de skælvende Knæ.

Kainz, hvis Væsen er Oprør og Trods, bøjer sig uden Modstand for Kærligheden — den Uafvendelige.

Og Elskoven blotter uden Barmhjertighed, at al hans Styrke kun var anspændt Svaghed. I Elskov er hans Helte Børn, hans Fyrster Pager, hans Romeo en Dreng.

Hans Kærtegn er Barnets, hans Stemme, hans Blik. Hans Lyst er Drengens, hans Tilbedelse og hans Lidenskab.

Karl kan være Røvernes Kaptein, Leander kan naa igennem Havet, Friedrich kan vinde Slag — i Elskov er deres Styrke kun den myge Svaghed.

Og denne Kærlighed, der gør af Manden en Dreng, den bliver ham skæbnesvangert alt. Husk Romeos Storm: ned slaar han Verden og Love og Slægt, Fornuft og Sands, ti Elskov er alt og Elskov er Julia. Husk Carlos med Dronningens Brev: Lad Alba tage Belgien, Holland, Riget selv. Af Ven er Infanten Fjende, af Fjende Ven — han har jo Dronningens Brev.

Der er ingen Himmel uden det. Han har ingen Jord. Hans Verden er Dronningens Brev.

For Kainz' Karlos er Elskov alt og ét.

Ikke nytter det Karlos, at han er Eboli nær, Prinsessen, som er fager og skøn. Han véd og fornemmer og sér ikke hende, ikke nogen af de Piger i Madrid. Han véd kun ét: sin Elskede Dronningen, sit Fordærv.

Fordærv — ti Kærligheden er Feber og Fortærelse. Dens Smerte er Mord, Raseri er dens Nydelse. Den er Ilden, der hærger Verden, og Sjælene udbrændes af dens Sol. Som den stille Glød gør den sit Værk, naar den dæmpes; naar Flammen slaaer ud, er den den bratte Rasen.

Saaledes er denne Kærlighed og Mortimer var dens Billede.

Hvem husker ikke endnu Bifaldsstormene, der bruste ud over dette Geni i Luer — Kainz' Mortimer foran Dronningen. Der stod en Sjæl i Brand, og ud brændtes et Menneskes Marv i Brynde.

Her var Elskov blevet Vanvid og Vanvid blevet skønt.

Denne Hast syntes skøn og disse magtløse Hænder, og denne Attraa skøn, der stamper mod det umulige, og Truslerne og Blikkene og de barnebedende Ord, de syntes skønne — ti han var Tidens Søn, vor Samtidige, denne Rasende, der vil voldtage det Uopnaaelige . . . .

Med denne Scene skiltes Josef Kainz fra København. Maaske var den nær det Højeste, som nogensinde blev ydet af hans utaalmodige Geni.

X.

Mod Mennesker, der er ham Fjender eller ligegyldige finder Kainz paa Scenen ganske hensynsløse Tonefald, der isnende blotter, hvor interesseløse han finder dem, dem og deres Færd. Hvor ganske fjernt de staar ham, de Folk, saa de slet ikke rører ham, ham eller hans Liv.

Hans Kulde er brutal. Hans Foragt er Foragt for Kræ. Hans Ord til Hofmarchallen sætter Personen ned blandt Dyr. Hans fuldkomne Aandsfraværelse gør Eboli til en Ting. Hans Blik alene deklasserer Alba til et »Væsen«, et noget, der én Gang lever, der aander, der maaske faar Hær at føre, men som aldrig kom i Slægt med Infanten, en Kongesøn . . . . et Geni.

Saa uopdragen er man mod Mennesker, man foragter saa dybt.

Men dog føler Karl og Ferdinand ofte Medlidenhed: Ti de véd, at Smerten er det store Fælleds. Vor Lidelse er deres — alles. Derfor har Ferdinand Medfølelse med Lady Milford — derfor Karl Venskab for Kossinski, der har lidt og skal lide som han.

Og taler Friedrich til sin Ven, da er hans Stemme god og mild og hjælpsom og vil saa gerne finde de lægende Ord og udtale de dulmende Tanker.

Posa burde Kainz en Gang spille, Posa, der stille ofrer sig for Carlos' Lykke.

. . . . . .

Endelig er den sidste Side naaet. Langt er dette Arbejde blevet, som saa længe har ventet.

Men jeg har ikke villet slippe dette Forsøg — —

som aldrig lykkes, Forsøget paa at fæstne i Billede den Kunst, der er saa flygtig og — saa skøn.

Josef Kainz' Betydning i et stort Land, for de Unge i et stort Land maa være Undskyldning nok for disse mange Sider om en fremmed Kunstner, hvis Storhed det er, at han er Sjæl af vor Sjæl og at vi tiltror ham de vældige Følelser.

Herman Bang.

Romeo synger til Julie.

Der svømmer en Stjærne i Nathimlens dunkelblaa Flod,
den kaster sit Glimmerskær over Taarne og Kupler,
den lyser mod Maalet frem for min hastende Fod,
mens mit Hjærte Gensynets Fryd i Møde alt jubler.
Jeg øjner en Skikkelse, mørk mod et lysnet Gardin,
jeg skimter en Flig af et let og flagrende Lin,
der vifter imod mig hist oppe fra som et Banner.
Jeg svinger mig over Balkonens gitrede Karm
og kender det bløde Tryk af en favnende Arm,

mens to Læbepars stammende Elskovsord i hinanden sig
blander.

Verona nu kalder sin Ungdom til ridderlig Færd,
de rustes at drage til Kampen med Spyd og med Lanse.
Jeg bliver alene tilbage, hvor du er mig nær, —
hvad ænser jeg Slagmarkens Hæder og Sejrenes Kranse?
Din Elskov har drukket mig Blodet af Aarerne ud,
har døvet og blindet min Hu for hvert manende Bud,
dine Kys mit Mod og min Manddom uhjælpelig stjæler.
Min Kamp er imod dine Øjnes betagende Magt —
sløres de for mig, da viger jeg veg og forsagt;

men min skønneste Sejr er, naar dig for Fode besejret
jeg knæler.

O elskte, dit Blik er som Sydlandets glødende Kvæld
med Ildfluer tændt' paa hver Kvist af de sorte Cypresser.
Din Aande er sød som Magnoliens duftende Væld,
i din Tale er Højtid med Klokker og Kærter og Messer.
Som de Marmorstøtter, de graver fra Fortiden ud,
er din mejslede Skønheds Glans udødelig prud,
naar du sænker dit Klædebons Flig fra den blændende
Skulder.
I din Latter bor der en Tarantella saa kaad,
men Lavaglød i din Lidenskabs tunge Graad —

og din Længsel blaaner som Middelhavet, der langeligt
ruller.

Der svømmer en Stjærne i Nathimlens dunkelblaa Flod
mellem drivende Vrag af Solrødens synkende Skyer.
Den lyser mod Maalet frem for min hastende Fod,
hver Aften dens evige Glans og din Skønhed fornyer.
Jeg svinger mig over Balkonens gitrede Karm
og kender det bløde Tryk af din favnende Arm,
medens Mund imod Mund i forventningsfuld Andagt
sig bøje.
Saa steder til Glemsel vi Timernes Uro og Kiv,
og udenfor — fjærnt fra os — lever Verden sit Liv —

mens mit Liv er din Favn, og min vide Verden dit
straalende Øje.

Oscar Madsen.

Dunst.

Vi havde havt vor vanlige Thorsdagskneipe, vi Billedhuggere, og skiltes tilslut ved Skinnet af en urolig Gasflamme i Rue de Rivoli. Tobaksrøgen og Øllet i Palette d'or havde gjort Hjernen tung og Øjnene lidt taagede.

Regnen slog i sylhvasse Streger ned paa min Nikkels Lorgnet og samlede sig i vældige Draaber ved Underkanten, førend den som Taarer lod sig trille ned ad de febervarme Kinder. Jeg gik i en af disse store blaa Slængkapper, som i Styggeveir i særlig Grad udmærker sig ved at vifte og flagre, spile sig ud til Flyveredskaber, blære sig paa éns Rygstykker og idetheletaget gjøre mest mulig Omsvøb for Gangen.

Det sjaskede og slaskede; — — jeg selv traskede — forbi den ene Gaslygte efter den anden, ballancerede saavidt mulig paa Rendestenen, og det hændte ikke saa sjelden, at den ene eller den anden af mine Fødder pludselig og med stor Sikkerhed plantede og begravede sig i Sølen, saa den sprøitede mig langt opover Ryggen, og Væden sydede og kogte under Fodsaalene ud igjennem Snørehullerne.

Men trods alt, — trods dette Hundeveir, trods min Slængkappe, trods min uigjennemsigtige, nikkelindfattede Lorgnet og trods mine vaade Fødder, var jeg i Stemning — i brillant Stemning!

Jeg vandrede gjennem den saa skumle Louvregaard — Vejen til Seinebroen, — stoppede ubevidst op midt i en prægtig gasbelyst Søledam for at puste ud og pudse min Lorgnet. — Vendte saa Blikket mod det høje, mod selve Louvrebygningen.

Mange har vandret her før Dig, tænkte jeg. Hvilket

mægtigt Slot, hvilke herlige Buegange, hvilke Tildragelser har Du ikke været Vidne til.

Taarnuret slog i Kirken St. Germain l'Auxerois, — jeg lyttede, den var allerede ét og en halv.

Lyden døde omsider hen. Jeg havde lovet min Hustru at være hjemme til elleve. Bartholomæusnattens Rædsler steg mig i dyb Melankoli til Hovedet. — — Klokkerne i St. Germain l'Auxerois lød da ligesom nu — Kristenblod flød i Strømme — maaske her paa selvsamme Flek. Instinktsmæssig trak jeg mig bort fra den vaade, slibrige Dam op paa Fortoget — — —

En Skikkelse med en rund Glo i Munden strøg mig nær forbi. Han vendte sig flere Gange og saa efter mig; jeg fortsatte min Gang, kold og rolig.

Nok én passerede, vendte sig ligeledes om.

Jeg følte mig mere og mere smigret. Min Person vakte Opsigt, det var greit at skjønne; man tog mig maaske for en eller anden Original, — en bekjendt Størelse, — i min Kappe à la Michel Angelo.

Med hævet Selvfølelse naaede jeg Pont Royale. Seinen gled saa mørk og stille i Regnveiret. Broen var øde og tom. Jeg hørte kun mine egne dumpe Fodtrin, og af og til et Par Hestehover paa Brostenene inde i Byen.

Regnen og Stormen piskede mig i Ansigtet. Hvor virkede det ikke storartet i den ensomme Nat . . . Nye lyse, kraftige Idéer vaagnede, Napoleons Magt og Vælde dukkede frem for min Fantasi — — »Sur les bords de la Seine!« . . .

Jo mere jeg tænkte over Napoleons uhyre Geni og storslagne Hensynsløshed, des mere svandt Frygten og Samvittighedsnaget over min sildige Hjemkomst — og gav Plads for et stigende bittert Raseri over, at jeg nogengang havde kunnet huse saadanne svage Følelser. Jeg skulde herefter vise Kammeraterne og min gode Hustru, at jeg ikke var den, de havde antaget mig for, — tvertimod! Hun — min gode, uskyldige, intet anende Ven — skulde imponeres; — i en meget høj Grad skulde hun imponeres!

Jeg pustede tungt og stirrede et Øjeblik ørkesløst i Dybet med vaade Øjne og underlige kolde Sveddraaber paa Panden — Reaktionen efter en saa anstrengende Tænkning. Lænede mig hastig udover Brorækværket . . .

Sé saa! — der gik den nikkelindfattede Lorgnet — og mér til — i det uudgrundelige Dyb.

Jeg studsede et Øjeblik over, hvad der egentlig var hændt, og tørrede lidt forknyt Panden med Lommetørklædet; men erindrede saa, at en Mand som Napoleon den første ogsaa havde havt et lignende Ildebefindende i Slaget ved Leipzig, og at han tilsidst døde af Kræft i Maven paa St. Helena.

Kammeraterne havde altid sagt, at jeg i visse Maader ikke lignede Napoleon den store, — grundet paa den Smule Mangel paa Energi og Udholdenhed, jeg ved visse Leiligheder havde lagt for Dagen. Dette beroede paa en komplet Misforstaaelse! Jeg tænkte saa smaat at bevise det modsatte — begynde nu strax — paa Flekken. Fortælle min Henriette naturlig og ganske uden Omsvøb, hvad jeg egentlig var for en Mand, hvilken stor Viljekraft og Sjælsstyrke jeg i Virkeligheden sad inde med. Forestille hende min faste Beslutning — den Beslutning nemlig, at jeg herefter — fra imorgentidlig senest otte — kom til at vise Verden, hvad jeg egentlig duede til — — —

Hun vilde paaskjønne det; — min stakkels uskyldige Henriette vilde ganske vist paaskjønne det. Hun vilde græde af Glæde, falde mig heftigt om Halsen og paa sine Knæ trygle mig om Tilgivelse for den krænkende Forurettelse og den Mistillid hun hidtil havde havt til mig og mine Forsætter.

Nu forstod jeg det, — hvorfor disse Forsætter aldrig før havde vist sig frugtbringende. Det kom simpelthen af denne Mistillid fra min Kones Side. Hun havde rent ud forarget mig ved sin Mistro og derved betaget mig baade Lysten og Humøret til virkelig at udrette noget stort — — — Men nu — — jeg lod ikke længere smaalig Ømfindtlighed hindre min Bane.

Fortabt i lyse Betragtninger over den uhørte Energi og Viljekraft, jeg herefter vilde komme til at lægge for Dagen, fortsatte jeg min flagrende Vandring opefter langs Kaien. Jeg rettede mig op med luende Øjne og truende Mine, trak Skuldrene tilbage, Brystet ud, Navlen ind og aandede friere. Den store Sjælekamp var over, Beslutningen taget.

Jeg skelede skummelt, men paa samme Tid vémodig til hver især af de grønne bekvemme, indbydende Bænke, der stod henstillet til Afbenyttelse for den ensomme Nattevandrer. De var ikke længere for mig, disse Bænke, — o forlængst hedengangne Tider! — nej, Livets haarde Pligter — et Liv i Arbejde, et Liv i Trængsel, Møje og bittert

Savn, et Liv i Rørelse fra Hanegal til Solnedgang, — det var herefter min Lod, — for saa tilsidst at triumfere i en glimrende Seier.

Jo min stakkels uskyldige Henriette skulde nok faa sé — og Kammeraterne — — dog Skryt nyttede aldrig. Jeg vilde vise det i selve Gjerningen — ganske simpelthen vise det; — nu paa Flekken vilde jeg begynde. Derfor følte jeg ogsaa en betydelig Trang til at forbigaa den langbenede Udhaler af en Laban, som den hele Tid havde skridtet foran mig.

Havde jeg før været tilbageholden og beskeden, vilde jeg nu vise mig desto mere paagaaende og energisk — selv i de mindste Bagateller, — som for Exempel at bede den langbenede om en Fyrstikke. Aldrig havde jeg paa Gaden bedt en Fremmed om en Fyrstikke — ikke engang om en Smule Ild. Modet svigtede mig altid i det afgjørende Øjeblik. Men nu — det skulde simpelthen vise sig, at jeg var min Beslutning tro, at jeg ikke vég tilbage for nogenting. Fremføre mit Forlangende i en bydende Tone, bøje denne langbenede Fremmede under min kraftige Vilje og mit truende Blik, triumferende gaa ham forbi med en nyantændt to Sous Cigar, — den sidste Nydelse, førend Afholdet fra Tobak og Drik fuldstændig begyndte. Thi fuldstændig, total Afholdenhed var fra nu af mit Løsen, — og derfor — — jeg stoppede gesvindt min sidste to Sous Cigar langt ind i Munden.

Det afgjørende Øjeblik nærmede sig — Hjertet bankede, jeg følte en voldsom Trykken for Brystet, — og midt foran mig i Taagen og Regnet bevægede Skikkelsen sig. Lang og gespenstig listede han lydløst afsted. Jeg siger listede — — hans spage, forkuede Fodtrin i Modsætning til mine kunde neppe høres — —

Jeg studerede disse Fodtrin nøjere og nøjere og uddrog deraf den bekjendte Slutning: som Benene, saaledes ogsaa Hovedet; viser Benene sig at være vaklende, lider Hovedet i de fleste Tilfælde af det samme. Disse to Legemsdele staar nemlig i en stærkere Rapport til hinanden, end man i Forhold til den betydelige Afstand skulde ha Grund til at antage . . .

Jeg studerede videre — — — fandt ud, at man uden Overdrivelse kunde bruge Ordet »rave« om dette Menneske, ja endnu stærkere Udtryk; — thi han ravede og slingrede snart paa min højre, snart paa min venstre Side i de

underligste Positioner. Just, som jeg syntes jeg havde ham til højre, tørnede jeg pludselig mod en Lygtepæl til venstre og stod en Stund bedøvet overrasket.

— Var det saa forsvarlig for en Mand i min Stilling at nedværdige sig til at bede en saadan Person om en Fyrstikke?

Jeg betænkte mig, — spyttede et Stykke afbidt Cigar ud mod den venstre Seinebred — — — denne Stakkel af en Fyr, som sandsynligvis ikke engang havde frigjort sig for sin Hustru! — Nok en Tanke rejste sig i min Sjæl. Om jeg simpelthen fra nu af — strax paa Flekken — afholdt mig fra al Tobaksrøgning?

Vilde Napoleon den store eller Carl den dristige ha nedværdiget sig til at bede denne Person om en Smule Ild? — aldrig i Evighed!

Men passeres forbi skulde han; — ikke lod jeg mig kujonere eller trampe ned af nogensomhelst, — han være rig eller fattig, høi eller lav.

Overlegent gik jeg ham forbi.

Og jeg gik forbi mange flere. Forbi en urolig drømmende Kudsk, en smaatudende halvgal Hund, en forloren Kludesamler.

Men henne paa Hjørnet af Rue Bonaparte osede og blaffede en fattig liden Lygte paa en Spærrebuk midt ude i Gaden.

Skandse paa Skandse var opkastet i Firkant bagom denne Lygte — — dybe Grøfter indenfor . . . Fra disse mørke Gjemmesteder hørtes Hug og Slag, hæse Røster, Trudsler og Eder. Enkelte Hoveder dukkede nu og da op, for som Hvalen at trække frisk Luft.

Jeg raabte dem an allerede paa lang Afstand: Halloi, I Ligemænd . . . I energiske Mennesker, som ikke engang under Eder den fornødne Nattero og Søvn!

Huggene og Slagene fortsattes i héd Energi, — større og større blev Skandserne, — mit Raab var som Raab for Vinden.

Skandsen maatte stormes, det var soleklart!

Jeg angreb tappert Grøftens høire Fløi; men blev heftigt kastet tilbage af en Spade fuld med Jord. Instinktsmæssig gjorde jeg en Volte til venstre henimod Lygten for at aflede Fienden; der fik jeg Rodfæste — om end ikke under Fødderne — —

Flere mislykkede hele og halve Forsøg paa at dække

Stillingen — Kampen var haard, og Kamptumlen endnu ikke over. Jeg vilde kjæmpe paa Knæerne til sidste Blodsdraabe. Ikke overgi sig paa Naade og Unaade til disse Makabæere! — saalænge der var Fnug af Bevidsthed i mit Indre.

Jeg lænede mig udtømt tilbage for at samle Kræfter til næste Bataille — —

Seiren er vor! raaber de gjenlevende; — men ingen tænker paa den saarede, maaske for Livet ruinerede, ingen paa den, hvis Hustru i Angstens Sved sidder hjemme og venter . . .

I dyb Rørelse — Medlidenhed — faldt mit Hoved ned ved den osende Vagtild.

Kampen var forbi! —

Mons Lie.

Paris i Februar 1889.

Vor Tid.

Af Mikajl Lermontov.

Med Sorg jeg ser paa vor unge Slægt!
Hvor træt den skrider frem, med Blikket slukt og øde,
Med Sjælen brudt af Tvivl og tunge Tankers Vægt,
Falmende daadløst hen i Sorg for Haab, der døde.
Fra Fødslen alt til bitter Skænk vi fik
Fuldt op af Fædres Fejl og trætte Olding-Tanker;
Ti er os Livet nu en led og dyndet Drik,
En trælsom Vej, hvor uden Maal vi vilse vanker.
Og uden Ild og Sans for Vrangt, hvad heller Ret
Ved Banens første Sving vi uden Sværdslag viger;
Rædde for kækt at trodse Farers Net,
Usselig Træl for Magtens Vold og plumpe Smiger. —
Blegsottige som en Frugt foruden Saft og Sødme,
En lødløs, gold, for tidlig moden Frugt,
Der falder ned ved første Skær af Sundhedsrødme:
Den første Skønhedsglans, — og ud dens Liv er slukt!

En Last af døde Kundskabsdynger uden Værd
Vor hede Higens Ild forlængst fik lagt i Aske,
Mens hvert et lønligt Haab, vor Sjæl endnu har kær,
Vi skjuler bag en vantro Spottermaske.

Og tidligt har vor Ungdomskraft vi ødet,
Endnu før vi faar Sødmens Bæger sat til Mund;
Men hver en Sødmes bedste Lyst har selv vi dødet,
Af Frygt for Bærmen, gemt paa Bægrets Bund.

Og ingen Skønhedstørst og Kunstens Glæde dulmer
Vort Sind og spreder Mulmet i vor Tankes Nat,
Men karrigt fjæler vi den Glød, der endnu ulmer,
Dybt i vor Barm, som Gnieren graver ned sin Skat.
Vi hader kun og elsker halvt iblinde,
Og Had og Elskov drages vi kun trægt imod;
En sælsom Kulde ruger dybt i Sjælen inde,
Naar Flammer brænder i vort Blod.
De Gamles Glæder glatter ej vor Pandes Rynker,
Det lyse Letsind ej i Ungdomsrusens Stund;
Og uden Ry og Lykke vi i Graven synker
Med trodsigt Spottersmil om Mund.

En Tungsinds-Slægt, hvis Navn er snart forstummet,
Vi skrider sagte, lydløst over Jord;
Ej stolte Tanker har vi slynget ud i Rummet
Og intet Værk, der sætter evigt Spor.
Og haanligt ned engang vor Gravhøj træder
En Efterslægt, der hadsk vort Navn med Nidvers slaar,
Som en forarmet Søn sin Fader smæder,
Der ussel øded Arv og Gaard.

Fra Russisk
ved
Knud Berlin.

Af hvem er *Faust?*

Man vil erindre, at der for et Par Aar siden fra amerikansk Side blev fremsat, at *Shakespeare* aldrig havde været Digter, og at alt, hvad der gik under hans Navn, var af *Baco*. »Beviserne« var til den Grad vovede, at de slet ikke kunde kaldes Beviser, — man stillede sig stærkt skeptisk, ja selvfølgelig rent ud afvisende heroverfor; *Swinburne* skrev en vittig Parodi paa Shakespeare-stormeriet, hvori han »klart« viste, at *Tennyson* havde stjaalet alle sine Værker fra *Darwin*.

— — Nu troede man den Sag gemt og glemt, — men hvor maatte man ikke forfærdes, da en fremragende tysk Kritiker, Professor *Moritz Carrière*, Forfatter til betydelige Værker af æsthetisk, filosofisk og kunsthistorisk Art, i Tidsskriftet »Die Gegenwart« (for 5. og 12. Januar 1889) proklamerede, at *Faust* ikke er af *Goethe*, men af — — *Lessing*, fra hvem den første har stjaalet den! Ja, ligefrem stjaalet *Faust!* Carrière skrev, at han havde vidst det længe, men ikke havde vovet at løfte den første Haand mod Afguden, — men de famøse Shakespeare-styrtere har bestemt ham til at tage Bladet fra Munden. Saa følger »Argumenterne«. Man véd, siger Carrière, at Goethe studerede i Leipzig og i sine Memoirer fortæller, at han og hans Kammerater her med Flid undgik at møde Lessing, og at han siden angrede dette, da han ikke fik nogen anden Lejlighed til at træffe sammen med ham; man véd endvidere, at Goethe ikke forhastede sig med at udgive første Del af *Faust*, men nøjedes med at oplæse Brudstykker for sine Omgivelser, og endelig, at Lessing har skrevet en *Faust*, hvoraf kun et Fragment er bevaret,

og har udtalt sig med sjælden Bitterhed om Goethe, saa vel mundlig som skriftlig. Heraf slutter Carrière, at den unge Goethe har besøgt Lessing i Leipzig, at han har haft dennes Manuskript til *Faust* mellem Hænder, rolig har stukket det i sin Lomme under Paaskud af, at Geniet »*prend son bien où il le trouve*« (med mindre han har taget en Afskrift deraf og ladet det forsvinde, hvad der bliver det samme), og at hans Del i Arbejdet kun har bestaaet i »at sætte Lessings Prosa i daarlige Vers« og at ændre eller fjærne de Partier, der altfor stærkt mindede om denne. Og saa er det hele klaret! Goethe siger, at han aldrig har sét Lessing, skønt det er Løgn, for at fjærne enhver Mistanke; Lessing bagtalte Goethe, fordi han havde sine egne Tanker uden dog i Mangel af Beviser at turde anklage ham offenlig, og endelig Goethe forhalede *Fausts* Trykning, fordi han ventede paa, at dens virkelige Forfatter skulde dø. — Men hermed slaar Carrière sig ikke til Ro, for at hindre enhver Tvivl kommer han dernæst med »Argumenter«, der er byggede paa en »indgaaende« Kritik af *Fausts* Indhold. For det første, at Goethe ikke har været i Stand til at skrive *Faust*, ti i den Alder, hvori han almindeligvis siges at have undfanget Idéen dertil, var han kun — efter Herder, der kendte ham nøje — en »Faarekylling«; og havde kun meget vage Begreber om Filosofi. Det, at man genfinder visse af *Leibnitz's* Tanker, viser klart nok, at Grundlaget ikke er af ham selv. Tværtimod — man genkender Lessing i hele den filosofiske Del af Værket. Det er hans Idéer og hans Udtryk, udviskede og ødelagte af en elendig Versifikation, men let genkendelige. »Hvor skulde Goethe« — fortsætter Carrière — »have faaet hele den klassiske Lærdom, der er nedlagt i anden Del af *Faust* . . . . . uden fra Lessing?« Og hvorfra Fausts Samtale med Wagner i Begyndelsen af første Del . . . uden fra Lessing? — — Summa summarum: Hele *Faust* er den rene, skære »Lessing«! — Ubarmhjærtig dissekerede Carrière *Faust*. Han viste, hvor lidt Tankerne hører hjemme hos Goethe, medens de udmærket passer hos Lessing, og at Versene er det eneste, der ikke er Plagiat!

Som sagt man forfærdedes, saa at man maatte give sig Luft, eller man lamsloges af Rædsel, saa at man var nødt til at sætte sit Haab til, at Swinburne eller en Swinburne vilde træde til og behandle denne Affaire paa den tilbørlige Maade og efter Fortjeneste. Ti naar en Mand som

Carrière sagde dette i en alvorlig Tone, kunde man kun formode, at det var Alvor. Man tog ham altsaa *au sérieux* og gjorde ham latterlig, og i *Revue bleue* mindede en Kritiker i en vittig Artikel om, hvilke tyske Indianerhyl der mødte den franske Forfatter og Kritiker *Barbey d'Aurevilly,* da han i en profetisk Anelsens Stund kaldte Goethe for »en litterær Lappeskræder« — uden dog at tænke, at en Tysker skulde bringe ham Undsætning. Man glædede sig til at se, hvad Tyskerne vilde sige, naar de fik deres *Faust* frem og fik den læst om og om igen, forfra og bagfra, — — og saa kommer Carrière og bryder alle Illusioner ved at erklære det hele for — Ironi, og man bliver ikke mindre forfærdet ved denne Meddelelse. Det havde man dog mindst tænkt sig. Og han sender Breve rundt til Tidsskrifter og Blade, der alle har misforstaaet ham, og bl. a. ogsaa til *Revue bleue,* der spydig bemærker, at det er godt, at den Kommentar kom, og at man i Frankrig skriver for at forstaas og ikke har Smag for klodset Ironi og mørk Tale.

Der findes i dette Brev Bemærkninger, der gør denne mislykkede Parodis Fremkomst eller rettere Hensigten dermed betydningsfuld og fortjent til at omtales ikke blot for Kuriositetens Skyld. Saaledes skriver Carrière heri: »Da jeg sagde, at Goethe havde stjaalet *Faust* fra Lessing og sat den paa Vers, har jeg udtrykt min Tanke [at »*Faust* i mere end én Henseende er beslægtet med Tanker hos Lessing, Herder og Schiller«] i ironisk Form; jeg har med Forsæt overdrevet for at parodiere en Metode, som er i Færd med at skaffe sig Indpas i det litterærhistoriske Studium[1]). I al Fald undertiden drager man af en overdreven Trang til Kritik, af en Lyst til *Hyperkritik* Traditionen i Tvivl, selv naar den harmonerer med de virkelige Kendsgærninger. Denne Fremgangsmaade er kommen i Mode hos Amerikanerne, og den har ogsaa sine Tilhængere i Tyskland . . . . . Hvad Læreren fremsætter som Hypotese, udbasunes af Disciplene og de halvstuderede Røvere som en bevist Sandhed«. Disse Ord giver Sagen Betydning, og man kunde kun ønske, at Carrière i Steden for at gøre et parodisk Forsøg paa en Parodi, havde givet os en Kritik af denne forfejlede og ødelæggende videnskabelige Metode,

---

[1]) Udhævet af Artiklens Forf.

da Ironien har vist sig ikke at høre til hans litterære Rollefag.

Naar en Gang Professor Carrière for sine videbegærlige Tilhørere skal forklare Ironiens Væsen og Egenskaber, tør man maaske vente, at han, der har vist sig som en naiv Mand paa dette Punkt, vil sige som afdøde Professor Sibbern, hvem et ironisk Forsøg havde samme Udfald for og havde indbragt alvorlige Ubehageligheder: »Ironien, mine Herrer, er et farligt Vaaben — — hm! — det véd jeg af Erfaring — vogt Dem vel for at bruge den!«

J. P.

Gaa paa!

Der klinger en brusende Stormvinds-Koral,
det toner fra Raa og fra Stang —
det stiger paa Bølgebjerg, falder i Dal,
det jager til Bunds med den flygtende Hval —
— Ungdommens sejrtrygge Sang!

For længe de ventende laa under Land,
mens Stormen den blæste fra Nord,
den satte lidt Brænding — en tangslimet Strand,
mens vammelt Forligets brakkede Vand
skvulped i Sund og i Fjord!

Saa laa de da dér — turde ej tone Flag,
og gaa mod alt løjet og raat.
De turde ej andet end ligge i Mag
og vente paa Godvejr fra Dag og til Dag
og pænt taale Krabbernes Spot.

Det mangled, det Ungdommens raske »gaa paa«
for alt var saa valent, saa klamt!
den evige Kællingefrygt for at faa
en friskende Braadsø, en blæstsplintret Raa,
alt —: saa fornuftigt, saa tamt!

Vi vil ikke ligge forsigtig i Havn
og vente til Stormen bli'r træt!
nej, før vil vi døje lidt Kulde og Savn,
og vende mod Braadsø og Brænding vor Stavn
og slaa for, hvad vi kalder — Ret! —

Halloj: Kammerater! saa støder vi fra!
med Lyst og Humør skal det gaa;
hver Fjende vi møder en Hilsen skal ha' —
men om vi forliser — saa gaa vi herfra
med Sange fra Dæk og fra Raa!

Otto Rud.

Theatrene.

Ved Opførelsen af »Dronning Margareta« gav det kgl. Theater et utvetydigt Bevis paa, at det ikke formaar at spille Tragedier — specielt ikke Oehlenschlägers. Vore sceniske Kunstnere staa fuldstændig famlende over for den femfodede Jambe og udtale det pompøse Versemaal hakkende og stødende. Der er ingen Tradition, ingen Forbilleder, — der spørges i Øst, man svarer i Vest; der er ingen Ensartethed, ingen Stil: Stilløshed karakteriserede Forestillingen fra først til sidst.

»Dronning Margareta« hører langtfra til Oehlenschlägers bedste Tragedier, hvor rig den end er paa lyrisk Skønhed i Diktionen. Det er en Tragedie uden Skyld og Skæbne, godt »skrevet«, i meget mindende om franske Intrigedramaer af den hugoske Skole. Ved Tragediens Fremkomst i 1833 blev Dronning Margareta udført af Mad. Wexschall (Fru Nielsen) med al den Majestæt og Storhed, som Rollen kræver. Fru Eckardt, i hvis Hænder Rollen nu er lagt, har de ydre Midler i sin Magt. Hun fører sig med majestætisk Anstand, men Spillet er tamt, uden indre Kraft og Fylde. Organet lyder haardt og skurrende, og de brusende Stropher i første Akt:

»Herre! jeg takker Dig,
Du har beskyttet mig — — — —«

faldt fuldstændigt til Jorden; der manglede hvert Gran af den glødende Begejstring og den Jubel, som betager Dronningen ved det lykkelige Budskab. I Optrinet med den falske Oluf i tredje Akt var Fru Eckardt derimod tildels heldig; hun fandt et træffende Udtryk for Moderens Uvished

om det er hendes Søn eller ej. Men bortset fra et saadant enkelt Lyspunkt var Fru Eckardts Spil mat og følelsesløst, og Oehlenschlägers fuldttonende Jamber lød spidse og haarde i hendes Mund. Hr. Emil Poulsen deklamerede monotont sin Rolle — Abbed Anders Mogensen, og Fru Hennings aflagde som Ingeborg Vidnesbyrd om, hvorledes en uheldsvanger Manèr mere og mere faar Overhaand i hendes Kunst, saa at alle Roller skæres over den samme Læst, og Stemmen lyder i det samme ensformige, klagende Tonefald. Under Fru Hennings' Bortrejse har Fru Oda Nielsen overtaget Ingeborgs Rolle, men hun spillede affekteret og uden Følelse, og hendes Stemme lød altfor spæd. Derimod var det en Fornøjelse igen at se Fru Nyrop i en Rolle. Hun gav et gennemført Billede af den lidenskabelige norske Bondekvinde, der vil fremad og skaffe sin Søn Kongenavn, der ingen Midler skyer, blot de føre til Maalet, det store Maal, hun har stillet sig. Ganske vist slog Stemmen i de første Akter hyppig Klik og lød hæs og uartikuleret, men i Scenen i sidste Akt, da Ragnhild holder Opgør med Dronningen, overvandt Fru Nyrop alle Hindringer og hævede sig i Højde med Opgaven. De sidste Repliker blev sagte med en Pathos og Hengivelse i Rollen, som man sjælden er Vidne til paa det kgl. Theater. Ragnhild frydes over i sin sidste Stund at kunne optræde som Margaretas Medbejlerske, at kunne lade hende pines af den Tanke, at Hakon i lang Tid har elsket Ragnhild, men glemt sin Viv Margareta. Hun har hverken stor Kærlighed til Kristus eller til Odin, hun vil ikke frelse sin Sjæl, som Dronningen beder hende om, nej! hun stoler paa Jætterne:

»De mægtige Naturens Kræfter, kun paa dem
Jeg troer med Haab og Tillid, og jeg gaar til dem.
I Fossens Skum min Aand skal dandse mangen Nat,
Regnbuen spejle tidt sig i min hvide Dunst.
I Nattens Storm jeg hyle skal. Og hører Du
En Nordenvind ved Midnat i din Bøgeskov,
som lynsnar kom fra Kattegat og Dovrefield —
Ha, — det er Ragnhild Jonson med sin blege Søn,
Som frygteligt til Regnskab atter kalder Dig!«

Det Bifald, som hilste Fru Nyrop efter denne Scene, var sjælden velfortjent.

Hr. Zangenberg spillede den falske Oluf og naaede endnu højere end som Kaj i »Broder Rus«. Det naive,

barnlige ved Rollen klædte ham mindre, men strax i Scenen med Ingeborg i anden Akt hævede Spillet sig. Hr. Zangenberg fandt et prægnant Udtryk for Olufs Fortvivlelse, da hans elskede fortørnet forlader ham (»O Gud! hun gaar. Jeg Alt har tabt — —«), og for hans Rædsel, da han skuer Retterstedet og Galgen med Stejle, der hæver sig sort og ildevarslende oppe paa Bakken bagved Ridder Steen Bengtsens Have. I Scenen med Ingeborg, da Oluf udkaster sin Plan til Flugt, var der en Begejstring og Spænstighed over hans Spil, som førte med sig et Pust af den store Kunst, hvor efter alle længes. Og det gode Indtryk befæstedes yderligere ved Optrinnet i 5te Akt, hvor Oluf, før han gaar sin sidste Gang til Retterstedet, dvæler uden for Ingeborgs Bolig for at tage Afsked med Naturen og modtager hendes Rose som et sidste Farvel. Hr. Zangenberg har i sine to sidste Roller aabenbaret nye Sider af sit Talent og vist, at hans Ævner ere i rig Udfoldelse. Det er nu Theatrets Opgave at benytte dem paa rette Maade. — —

I sin Afhandling om Schram i »Dansk Skuespilkunst« siger Dr. E. Brandes, »at vilde man blot vove at give ham Jacob von Tyboe, denne Kryster par excellence, vilde man sikkert faa en Udførelse af denne vanskelige Rolle at se, som stod højt over de umiddelbart foregaaende. Det betyder sandt at sige ikke saa særdeles meget. Skønt Adolf Rosenkilde debuterede i den, er det sikkert den Rolle, han har spillet slettest af alle; og hvor megen Umage end Mantzius gjorde sig, kunde heller ikke han faa det rette Greb paa den storpralende Soldat. Da Holberg dog for Tiden er Stedbarn, saa forsøge man at give Jacob von Tyboe en Gang en Fastelavn med Schram i Hovedrollen, og jeg antager, det vil blive den rette festivitas«.

Nu, da Schram er en Mand nær de halvfjers, har man haft Mod til at betro ham denne vanskelige Rolle — han er jo ogsaa den eneste ved Theatret, der kan spille den — og han udførte den med den Sikkerhed og Djærvhed, der karakteriserer ham som Kunstner. Men man savnede dog noget — et mere bredskaaret Lune, en frodigere Fantasi. Den stortalende Soldat burde males i endnu mere skrigende Farver, hans Indbildskhed, hans Faaredumhed fremhæves endnu skarpere. Alligevel maa man bøje sig i Ærbødighed for det, Hr. Schram har ydet som Jacob von Tyboe. Vidste man det ikke, vilde man forsværge, at det var en 70aarig Mand, der for første Gang spillede Rollen med den

Hurtighed og Fuldendthed i Memoreringen. Hr. Olaf Poulsen var en glimrende Oldfux. Hans Snyltegæst er en fiffig Kavaler, ikke saa lidt anløben endda, fordrukken og forspist, men ellers en gemytlig Fætter, uudtømmelig paa Intriger og Spilopper. Han gaar paa med Dødsforagt, spiller Ven med begge de stridende Parter, lader det gaa ud over dem begge og hytter sit eget Skind. I Hr. Poulsens Spil var der al den frodige Fantasi, alt det overstrømmende Lune, som manglede Hr. Schram. Magister Stygotius blev spillet noget tørt af Hr. Mantzius, som for øvrigt med Held holdt denne Figur ude fra Magister Rosiflengius i »Det lykkelige Skibbrud«. Magister Stygotius blev en i Grunden skikkelig, men indskrænket Pedant, der helt og holdent er gaaet op i sin latinske Videnskab og kun lever og aander for den. Hr. Lindstrøm var uheldig som Peer; han udførte Rollen farveløst og uden Lune og spillede lige ud af Landevejen; der laa intet Studium bagved. Hr. Kolling søgte forgæves at faa Hold paa Magisterens Karl Jens, men Gnisten manglede. Fru Hilmer udførte Pernille med sædvanlig Rutine, men fik for øvrigt intet ud af Rollen. Den Tid burde nu være forbi, hvor Fru Hilmer ødelægger Holbergs Pernilleroller ved fantasiløst og rutinemæssigt Spil; Fru Emma Nielsen, som her maa nøjes med Lucilias kedelige Rolle, har alle Betingelser for at blive en energisk og slagfærdig Pernille.

Iscenesættelsen var ualmindelig slet. Gaden var sammenbragt af gamle Sætstykker fra »Maskeraden« og »Det lykkelige Skibbrud«, og Dekorationen i tredje Akt udmærkede sig ved en højst ejendommelig Forstue, ind i hvilken Portechaisen med Tyboe bringes. Burde Portechaisen ikke snarere føres midt ind i Stuen, og vilde mon ikke derved den komiske Virkning fordobles?

Paa Kasino er der blevet opført en Farce, »Skønhedskonkurrencen paa —«, bearbejdet efter et Stykke af Rudolf Kneisel. Den er ligesaa vrøvlevorn som tyske Farcer i Reglen ere, men den har den Fordel, at Lystigheden stiger fra Akt til Akt, for at kulminere i sidste. Der er liden Metode i Galskaben, kun lidt af de franske Farcers Vid og Teknik, men Stykket spilles i det rette Tempo, saa Forestillingen er til at udholde. Blandt de agerende var særlig Hr.

Kolling flink som den aldrende, levelystne Fabrikant fra Næstved.

Folketheatret har spillet »Pak«, Overskous bedste og maaske mindst forældede Komedie. Overskou hører til de Forfattere, hvis Navn vil mindes, men hvis Værker glemmes. Han var en overfladisk Skribent, der sikkert kæmpede redelig og ærlig, men aldrig skrev et epokegørende Værk, til hvilket hans Navn fæstner sig. »Pak« blev imidlertid — trods Stykkets undertiden altfor vamle Sentimentalitet — en fornøjelig Forestilling, takket være den dygtige Udførelse og det fuldendte Sammenspil. Hr. Zinck var morsom som den sølle Vagtel, Hr. Kolling Ærligheden og Støtheden selv som Palle Blok, medens Hr. Hellemann var en karakteristisk Boghøker. De to unge Piger fik en tiltalende Udførelse af Frk. O. Meyer og Fru M. Müller.

En Dramatisering af Dickens berømte »The Pickvick Papers«, som »Landmandslivs« Bearbejder havde foretaget, stod betydeligt over Hr. V. Østergaards »David Copperfield« og gjorde Lykke. Ganske vist faldt de enkelte Optrin noget fra hinanden, og Personerne virkede noget trættende og ensformige i Længden; men paa den anden Side var der en saadan Mængde livfulde og drastiske Optrin, at »Hr. Pickvick« faldt i god Jord hos «Folketheatrets« Publikum. Blandt de rollehavende udmærkede Hr. Dorph-Petersen sig. Hans Jingle var et lille Mesterværk, som fortjener at erindres, thi denne glimrende dickenske Figur var truffet paa en Prik.

Endelig har »Folketheatret« genoptaget Delacours og Hennequins Farce »De røde Dominoer«, der nu som i fordums Dage vækker stormende Munterhed og spilles fortrinligt. Hr. Zinck fører Tropperne an som den stakkels Beaubuisson, der saa haardt maa bøde, fordi han gaar paa Maskebal og narrer sin Kone. »Abekatten«, som »det kgl. Theater« har udlaant, falder meget triviel og langtrukken, men de kønne Sange holder Stemningen vedlige. Hr. Zinck var ret i sit Es som Iversen, Fru Julie Hansen en fortræffelig kalkunsk Frøken, og Hr. Kolling naturligvis den personificerede Godhed som Ole.

Dagmartheatret har desværre haft Uheld med de senere Forestillinger. En Folkekomedie af Bourgois og Alboise, »Ludvig den elvtes Ungdom«, var ualmindelig kedsommelig med den evindelige Appel til Fædrelandskærligheden, og den hastemte Begejstring for Frankrig og dets Konge. Hr. Hunderup spillede Kong Karl den niende med

stor Dygtighed og gav navnlig et gennemført Billede af den affældige Konge, men Stykket var dødsdømt efter faa Opførelser. — Scribes Lystspil »Bagtalelse«, eller — som den danske Oversætter vilkaarligt har kaldt det — »Badet i Dieppe«, gjorde heller ikke Lykke. Det er skrevet med hele Scribes tekniske Færdighed og skarpe Blik for det theatralske; der er hyppig Kraft og Saft i Replikkerne, men som Helhed gør Stykket dog et antikveret Indtryk og burde have hvilet i Fred i »det kgl. Theaters« Arkiv. Havde »Dagmartheatret« imidlertid Lyst til at spille det, burde det have anvendt mere Omhu og Flid paa Indstuderingen og have fordelt Rollerne med mere Omtanke. Hr. Vilh. Wiehe var en stadselig Minister Raymond, men Rollen er kedelig og »ædel«. Frk. Albrecht udførte Ministerens Myndling Cecile rutinemæssigt og kedsommeligt. De øvrige spillende magtede ikke deres Roller eller havde ikke lært dem.

Endelig har Theatret opført et gammelt Lystspil af »det kgl. Theaters« Repertoire: »Man kan hvad man vil«, som J. L. Heiberg har bearbejdet efter Ancelot og de Comberousses franske Original. I Slutningen af »trediverne« gjorde det stor Lykke med Fru Heiberg og Holst i Hovedrollerne, men nu er det flove, barnlige Stykke uudholdeligt at se, naar det ikke spilles af fremragende Kræfter. Kun Hr. Vilh. Wiehe hævede sig over det almindelige Niveau som den djærve Ruy Gomez, der saa bestemt hævder, at man kan, hvad man vil, og som virkelig tilsidst erobrer sin elskede fra den affældige Greve og Generalissimus.

D. 25/4 1889.

Carl Behrens.

Brødre.

En Studie.

Personerne:
Otto, 19 Aar.
Karl, 17 Aar.
Karen, 16 Aar.

(En Landsteds-Dagligstue. En Eftermiddag sent paa Sommeren).

(Karen staar ved en Dør i Baggrunden, lyttende med et lille Smil til Trin, der nærmer sig udefra, som for at overraske den indtrædende. Da Døren aabnes og Otto kommer ind, kaster hun sig om hans Hals og kysser ham.)

Otto
(gør sig fri).

Du gjorde mig næsten bange, Karen. Er du ganske alene hjemme?

Karen.

Det kan du da forstaa. Hvor tror du ellers jeg havde turdet. De er allesammen ude i Skoven og kommer først hjem til Aften. — Vi har en hél lille Time, du.

Otto.

Ja — Karl kommer forresten herover — (han lægger sig magelig paa en Chaiselongue) Kom hen og sæt dig hos mig, min egen lille Pige. (Karen sætter sig hos ham) — Men hvorfor ser du dog saa fortrydelig ud. —

Karen.

Jeg havde glædet mig saadan til denne Time. Det er saa længe — — —. Otto!

Otto.

Ja —

Karen.

— Du har slet ikke kysset mig.

Otto
(ser paa hende).

Du er en sød Pige, Karen.

Karen.

Synes du?

Otto.

Det ved du jo meget godt selv. — Hør du. Rejs dig et lille Øjeblik, jeg ligger ikke rigtig godt. — — Se saa, du. Giv mig saa det Kys.

Karen
(kysser ham).

Min egen søde Dreng! Hvor det er dejligt at være sammen med dig — ganske alene. Det hænder virkelig altfor sjældent. (lidt bedrøvet) Jeg synes slet ikke du kommer her saa ofte som før — og jeg vilde dog saa gjærne altid være sammen med dig.

Otto.

Men kjære Karen! Du kan da ikke forlange, at jeg skal rende herover hver Dag. Vi bliver jo dog aldrig alene.

Karen.

Nej, det ved jeg nok, — men alligevel — — —. Karl kommer hver eneste Dag herover.

Otto
(efter en lille Pause).

Du Karen — Karl er vist forelsket i dig?

Karen.

Saa?

Otto.

Aa, lad nu bare ikke, som om du ikke ved det! — Har han aldrig sagt det til dig?

Karen.

Hvor kan du tro? — Er han virkelig forelsket i mig? — Stakkels Karl!

Otto.

Du har vist forresten koketteret svært meget med ham?

Karen.

Det er slet ikke sandt Otto! Jeg har været ganske almindeligt elskværdig mod ham. —

Otto.

— Aldrig et lille Blik for meget eller et lidt for varmt Haandtryk.

Karen.

Du ved meget godt, at det slet ikke kunde falde mig ind. Det er slet ikke kønt af dig at sige det!

Otto.

Naa, naa Lille! —. Vend dig lidt om saa jeg kan se paa dig, og smil saa lidt? — Du er forfærdelig sød!

Karen.

Jeg kan virkelig ikke gjøre for, at Folk bliver forelsket i mig. — Jeg er bare saa glad over at du er blevet det.

Otto.

Du Karen — bøj dig lidt ned, saa jeg kan hviske dig noget. —

(Karen gjør det, naar hun har hørt, hvad han hvisker, slaar hun Armene om hans Hals).

Otto.

Naa forresten — —. Karls Forelskelse hører vel nok til dem, der gaar over. Det er en nydelig lille Haand, du har (han kysser hver enkelt af Fingrene).

Karen
(ser smilende til).

(Pludselig). Hys! — Vær stille et Øjeblik — der kommer vist nogen. (Hun rejser sig) Rejs dig Otto!

Otto.

Jeg gider virkelig ikke. Du kan jo — — (Karen gaar mod Døren i Baggrunden), Hvem skulde det ogsaa være? Din Far og Mor er jo vel anbragt.

Karen.

Nej, det var nok ingen — (Hun sætter sig igen hos Otto.)

Du, Otto, du maa ikke blive vred, men jeg synes — Ja synes du ikke selv at vi skulde forlove os rigtigt — — og sige det til Far og Mor.

Otto
(hurtig, idet han rejser sig).

Nej det er der ikke Tale om. Du faar slet ikke Lov, Karen. Nej det vil jeg ikke have. Paa ingen Maade, hører du Karen.

Karen.

Ja, ja Otto. Jeg skal virkelig ikke sige det, naar du ikke vil have det. Vi kan jo vente.

Otto.

Hvorfor spørger du mig da saa ofte om det?

Karen.

Aa fordi — —. Du gjør mig undertiden saa bange. Det er undertiden, som om du var begyndt at holde mindre af mig.

Otto
(seende ud af Vinduet).

Hvad skal det nu til at sige saadant noget. Det ved du jo meget godt, at jeg ikke gjør. Naa der har vi Karl.

Karen.

Saa maa jeg nok skynde mig ind at ordne Haaret. Gud ved hvordan det ser ud? Det er ogsaa kedeligt, at han skal komme og forstyrre os?

Otto.

Ja jeg sagde dig jo, at han kom.

Karen
(i Døren tilvenstre).

Se om du kan faa ham afsted igen. Du kan jo sige, at ingen her er hjemme.

Otto
(sætter sig ved Bordet).

Det nytter ikke noget, men jeg kan jo gærne forsøge.

Karen
(i Døren).

Otto! —

Otto
(lidt gnaven i Tonen).

Ja — hvad vil du?

Karen
(lidt bedrøvet i Tonen).

Aa ikke noget —

Otto.

Naa saa skynd dig lidt — og Du! Husk saa at lade som du kommer udefra, hvis jeg ikke faar ham til at gaa.

(Karen ud. Otto tager et Album og blader i det, et Øjeblik efter fra Baggrunden Karl.)

Karl.

Er du her? Du skulde jo til København.

Otto
(uden at se op).

Jeg kom for sent til Toget.

Karl.

Hvorfor kom du da ikke ind og hentede mig paa Tilbagevejen.

Otto.

Jeg vidste jo, vi vilde træffes her.

Karl.

Hvorfra vidste du det?

Otto.

Du sagde jo, du vilde gaa herop.

Karl.

Naa, det er sandt? Er Karen hjemme?

Otto.

Nej — men det er ikke umuligt, at hun kommer.

Karl.

Ja saa venter vi vel?

Otto.

Ja det gjør vi vel.

Karl.

Er der kommet nogle nye Fotografier, siden du underholder dig saa livligt med det Album.

Otto.

Nej, det er kun de gamle.

Karl.

Der er et Par, som ligner storartet.

Otto.

— Af hende?

Karl.

Ja, især det fra i Vinter med Pelsværkskraven. Kan du huske det? (Otto blader i Albummet) Nej det er længere ude, det staar øverst paa en Side tilvenstre.

Otto.

Ja der er det.

Karl.

Er det ikke storartet?

Otto.

Aa jo —

Karl.

Du er naturligvis ikke fornøjet.

Otto.

Nej jeg synes ganske vist, at Fotografier overhovedet aldrig ligner.

Karl.

Det er noget Vrøvl, Otto. Laan mig Albummet lidt? (Otto rækker ham det) Jo, ved du hvad, det er da brillant, der er da Liv i det. Se paa Øjnene. Det er nogle dejlige Øjne, hun har. Hvad Farve mon de egentlig har?

Otto.

Det gider jeg virkelig ikke tænke paa nu.

Karl.

Hvorfor kan du ikke svare mig ordentlig?

Otto.

Fordi jeg ikke har Lyst til at snakke. Hvorfor kan du ikke sidde rolig, og tie stille. Nu har du jo ogsaa dine Billeder.

(Lille Pause).

Karl.

Hvor er Karen henne?

Otto.

Jeg ved ikke.

Karl.

Har du ventet her længe?

Otto.

Aa, en ti Minutters Tid —

Karl.

Saa trækker det maaske længe ud?

Otto.

Ja gider du ikke vente, saa kan du jo gaa.

Karl.

Skal vi følges?

Otto.

Nej jeg har god Tid!

Karl

(rejser sig og begynder at spadsere om i Stuen).

Hvad gaar der af dig i Dag? Er du i daarligt Humør?

Otto.

Tværtimod!

Karl.

Hvorfor er du da saa uelskværdig. — Man kan jo ikke faa et Ord ud af dig — (stanser foran Skrivebordet.) Du, hun er igrunden nydelig, naar hun sidder og skriver. Kan du huske, Ansigtet saa grumme alvorligt, og Hovedet en lille Smule paa Skraa.

Otto.

Ja og formodentlig Tungen lige i Munden.

Karl.

Skulde nu det være morsomt. Fordi du nu engang ikke kan faa dine dumme Øjne op for Karens Dejlighed, skal du ikke spille vigtig. Jeg synes nu, at Karen er sjælden smuk.

Otto

(med et lille Smil).

Naa — . . . Det er forresten ikke saa vanskeligt

at mærke. Du sidder jo og ser saa stift paa hende, at det er et Under hun ikke bliver rød.

Du maa ikke tro, du opfører dig dannet.

Karl.

Jeg gjør, hvad jeg vil.

Otto.

Ja naturligvis, men det er alligevel næsten upassende. Hun siger selv — — (bryder af) Nej —

Karl
(hurtig).

Siger hun — —?

Otto.

Nej det var ingenting.

Karl.

Jo, Otto. Sig mig det? Siger hun noget Stygt om mig? Hører du Otto, du skal fortælle det.

Otto.

Nej, vist ikke nej — Du ved jo godt, at hun synes godt om dig.

Karl.

Synes om. — Naa, ja —.
(Lille Pause).

Otto.

Spil lidt!

Karl
(blader i Noderne paa Klaveret).

Otto.

Spil den ny Gavotte. Den er saa brillant.

Karl.

Nej jeg vil hellere spille denne (spiller de første Takter af Chopins Mazurkà op. 33 No. 4, vender sig saa halvt om). Den holder hun saa meget af.

Otto.

Jeg ogsaa du.

Karl
(spillende under denne og den følgende Replik).

Aa du har jo ikke Begreb om Musik.

Otto
(i Lænestolen).

Jeg kommer da i alt Fald altid i en saadan underlig, blød sentimental Stemning, naar jeg hører sagte, melankolsk Musik. Jeg kommer altid til at mindes de gode gamle Dage. Du kan da huske den Tid — det er vist en 3—4 Aar siden — da du altid om Aftenen spillede den lille moment musical (Karl, der har spillet langsommere, slaar nu gennem nogle Mellemakkorder over i Schuberts moment musical No. 3). Ja det er den (nynner sagte et Par Takter med) — Det er næsten den Melodi, jeg holder mest af. Du spillede den saadan ind i mit Øre, at jeg aldrig kunde blive af med den. Til alt, hvad jeg foretog mig, — alt hvad jeg læste eller tænkte, blev den et sagte Akkompagnement. Og nu saa længe efter, er det, hvergang jeg hører den, som om jeg pludselig ser mig igen som den 15—16 Aars Dreng. Og det er jo altid saa behageligt at mindes, det der har været — ligesaa behageligt som at drømme om det, der helst maa ske.

Karl
(stanser sit Spil og vender sig om paa Stolen).

Hvorfra har du pludselig faaet al den Lyst til at snakke?

Otto.

Du maa ikke holde op. Saa ødelægger du hele min Stemning. Jeg sagde dig jo, at jeg bliver saa sentimental, naar du spiller, og det er saa rart at være lidt sentimental til Mode, naar man sidder i en blød Lænestol i et kønt Værelse og venter —

Karl.

— paa en sød ung Pige. — Var det ikke Fortsættelsen? Kan du se, din Ligegyldighed er bare paataget. Ikke sandt, du, Karen er dejlig. Jeg kan i Grunden slet ikke lide at tale om det. Men alligevel, til dig har jeg saa ofte Lyst at fortælle, alt hvad jeg mener og føler. Ikke sandt, Karen er dejlig?

Otto
(med et lille Smil).

Naa — — — —. Hvordan har det sig forresten med den lille Ellen — den søde Pige — dit Sværmeri —

Karl
(idet han vender sig om til Klaveret).

Forbi, gamle Dreng, forbi for længe siden. (han spiller igen, nu H-Dur Themaet af Mazurkaen).

Otto.

Saa du har troløst svigtet hende —? (nynner sagte med Det er smukt det der. Jo sørgmodigere, des bedre. Hør du Karl, naar du saadan sidder og spiller og jeg i Ro og Mag kan nyde min Cigaret, kan jeg slet ikke begribe, at vi saa ofte kommer op at skændes.

Karl
(stadig spillende).

Nej det er i Grunden latterligt.

Otto
(rejser sig).

Ja for i Grunden er vi to dog de bedste Venner af Verden (lægger sine Hænder paa Karls Skuldre) Ikke sandt, Karl.

Karl.

Jo Otto.

Otto.

Vi vil altid holde sammen. Jeg kan slet ikke tænke mig os skildt ad. Vi har jo altid været sammen, og det vil vi blive ved med at være.

Karl.

Ja, du.

(Fra Baggrunden kommer Karen med friskplukkede Nødder i sin Kurv).

Karen.

Er I her beggeto? Goddag. — Har I ventet længe paa os.

Karl.

Ja vi har ventet noget paa dig.

Karen.

Paa mig? Vil du have nogle Nødder, Karl? De er lige plukkede. Der er en ustyrtelig Masse ude i Skoven. Far og Mor og Georg er der ude endnu.

Karl.

Er du da løbet fra dem.

Karen.

Nej jeg skulde hjem med Besked. Værs'god Otto (hun rækker Nødder til Otto).

Karl.

Varer det længe inden de kommer.

Karen.

Aa om en lille halv Time har vi dem nok til Aften.

Otto.

Hvorfor sætter du dig ikke, Karen.

Karen.

Lad mig bare sætte Nødderne fra mig.

Karl
(staar henne ved Vinduet).

Det bliver vist Regn i Aften. Din Familie burde vist skynde sig med at komme under Tag. Der er nogle helt sorte Skyer nede over Bakkehusene.

Otto
(gaar hen til Vinduet).

Aa de kan saamænd have godt af en lille Skylle.

Karl
(til Otto).

Skal vi blive her til Aften.

Otto.

Ja, hvis de beder os?

Karl.

Vi kan vel nok faa Karen til det. Spørg hende om det?

Otto.

Tør du ikke selv.

Karl.

Jovist tør jeg —

Otto
(hen til Karen).

Jeg skulde hilse dig fra Karl og spørge om du vilde skaffe os en Invitation til i Aften.

Karen.

Hvorfor spørger han ikke selv?

Otto.

Han tør ikke, han er saa genert

Karl.

Det er noget Sludder. Jeg har aldrig bedt Otto om at bede dig. Det er bare noget han finder paa for at drille mig.

Karen
(tæt forbi Otto).

Drillepind! (hen til Karl ved Vinduet) Staar du og ser paa Skyerne.

Karl.

Nej, jeg siger bare, jeg tror det bliver Regn.

(Under de følgende Repliker staar Karl og siden Karen ved Vinduet tilhøjre. Otto sidder i en Lænestol tilvenstre i Stuen).

Otto.

Skal vi ikke have Lys snart.

Karen.

Det er jo ganske lyst endnu.

Karl.

Nej lad endelig være med det. Der er ikke noget saa hyggeligt, som en Sommermørkning.

Karen.

Saa skulde du spille lidt Karl.

Karl.

Jeg kan ikke mer.

Karen.

Du spillede jo, da jeg kom.

Karl.

Netop derfor kan jeg ikke mer.

(Lille Pause).

Karen.

Har I oplevet noget Nyt?

Karl.

Hvordan skulde det gaa til?

Otto.

Du kunde jo have mødt nogle Røvere i Skoven paa dine aftenlige Spadsereture.

Karen.

Gaar du alene i Skoven om Aftenen. Det turde jeg ikke.

Karl.

Ja der er saa rart stille. Man kan faa Lov til at tænke i Fred.

Otto.

Du kan nok mærke paa Karls Konversation, at han er en stor Tænker.

(Karen ler lidt med).

Karl
(lidt hidsig).

Hvorfor kan jeg ikke faa Lov til at sige en eneste Sætning, uden at du strax skal styrte dig over mig med et haanligt Smil.

Otto.

Naa det var jo bare min Spøg. Hvorfor lader du dig drille saa let.

Karl.

Det er bare for at gøre dig vigtig, fordi Karen er her. Naar vi er alene, er du aldrig saadan mod mig. Har du rent glemt, hvad du sagde før?

Otto.

Hvad sagde jeg — —

Karen.

Lad nu være med at skændes. Det er slet ikke morsomt. Vi kunde have det saa hyggeligt, til de andre kom, naar I bare kunde holde Fred. (til Karl) Du skal slet ikke tage dig nær af, hvad den lange Dreng siger.

Otto
(truer smilende).

Karen!

Karen
(ligesaa).

Otto!

Karl.

Jeg tager mig slet ikke nær af det. Det bare

ærgrer mig. Naa naturligvis kan han jo sige, hvad han vil.

Otto.

Kom lidt herhen, Karen.

Karen.

Jeg sidder godt her.

Karl
(glad).

Ja ikke sandt. Her er allerbedst herhenne ved Vinduet. Man kan saa rart se ned over Vejen. Den tager sig ellers godt ud nu. Der er en storartet glødende Farve over Himmelen.

Karen.

Ja kom hen og se, Otto!

Otto.

Jeg sidder saa rart her. Jeg kan jo ogsaa se paa min Cigaret. Den gløder ogsaa dejligt, og saa er der tilmed en Duft ved den. Kom hen og lugt Karen. Hør forresten. Jeg maa vel nok lægge mine Ben op paa en af de Stole, hvad?

Karen.

Skal jeg maaske ovenikjøbet hjælpe dig?

(Karen gaar hen til Otto, og flytter en Stol nærmere).

Otto
(sagte til Karen).

Kom nu lidt herhen og sid hos mig.

(Otto vil, da han ser Karl se ud af Vinduet, tage Karens Haand. Karen gjemmer sin).

Karen
(sagte).

Nej, vær forsigtig Otto.

(Otto vil atter tage Karens Haand, da det mislykkes, ler begge).

Karl
(uden at vende sig).

Hvad ler I af?

Otto.

Jeg sagde noget morsomt om dig —

Karl.

Naa saa er det vel ikke for mine Øren.

Otto.

Nej du kan tro Nej —

(Idet Karen bagom Ottos Stol vil gaa tilbage, tager Otto hende hurtigt om Livet, bøjer hende ned til sig og kysser hende. Karl, der vender sig og ser det, vender sig hurtig igen om. Karen gaar hen til Bordet, hvor Nødderne staar).

Karl

(staar lidt ved Vinduet og trommer paa Ruden, saa siger han — lidt uroligt).

Bliver I længe herude endnu?

Karen.

Aa et Par Uger, tror jeg. (hun aabner en Nød) Her er en Fillipine! Otto! til hvornaar?

Otto.

Aa til vi første Gang er alene sammen.

Karen.

Værs'god! Grib (hun kaster Kærnen til ham).

(Et Øjeblik efter siger)

Karl

(stadig lidt uroligt).

Nu kan I forresten faa Anledning til at se, hvem der er rappest i Munden. — — Jeg havde rent glemt, at jeg maatte være hjemme i Aften.

Otto.

Hvad er det for nogle presserende Forretninger, du pludselig har faaet?

Karl.

Det kan vel være det samme. — Farvel Karen — Undskyld, at jeg saadan — — render min Vej — — udenvidere. Men jeg kom virkelig pludselig — aldeles pludselig til at tænke paa. . . . Naa Farvel.

Karen.

Hvorfor vil du dog afsted. Kan du ikke blive. — (Karl ryster paa Hovedet) Naa ja ja. Farvel, da. Ser du herover i Morgen.

Karl

(i Døren i Baggrunden).

Ja, jeg synes jeg plejer at komme her hver Dag.

Otto

(siddende i Lænestolen).

Farvel du. Sig hjemme, at jeg bliver her.

(Karl ud, fulgt til Døren af Karen. Karen gaar derpaa forsigtig hen bag Ottos Stol, bøjer sig over ham, kysser ham —).

Karen.

Fillipine.

Otto
(lidt oversasket).

Skal du nu igen vinde fra mig fattige Stakkel. — Du er forresten en forfærdelig sød Pige. (vil tage hende om Livet).

Karen.

Nej Otto — Du maa ikke. Tænk om nogen saa det. Det var ogsaa rigtigt stygt af dig, at kysse mig før, da Karl var her. Tænk om han havde set det.

Otto.

Ja hvad saa! Har jeg ikke Lov til at — ..... (bryder pludselig af og siger) Tror du han saa det? Det saa næsten ud som om han gik for at lade os være alene. (rejser sig hurtigt.)

Karen.

Det var jo meget pænt af ham.

Otto
(staar et Øjeblik).

Hvis han ikke er gaaet, vil jeg have fat i ham.

Karen.

Lad ham dog have Lov til at gaa, hvis han har Lyst. Otto — saa bliver vi jo alene.

Otto.

Lad mig om det!

(Ud).

Karen
(efter ham).

Otto!

(Karen gaar imod Baggrundsdøren og venter lidt. Fra Baggrunden høres hidsige Stemmer. Lidt efter kommer Otto og Karl tilbage).

Karen.

Er I nu igen oppe at skændes.

Karl
(kort).

Nej.

Karen.

Det var ellers kønt af dig at blive.

Otto
(sagte til Karl).

Jeg siger dig. Du havde gjort dig latterlig. Den Maade du rendte afsted paa —

Karl
(hidsig).

Hold dog op med at tale om den Ting. Du irriterer mig. Jeg er jo blevet her, det er vel nok.

Otto.

Jeg forstaar ikke, hvorfor du bliver vred.

Karl.

Saa lad være.

(Lille Pause).

Otto.

(Ser af og til hen paa Karl, saa rejser han sig, gaar hen og sætter sig ved Siden af Karen og siger sagte til hende). Du, der er noget i Vejen med Karl. Jeg vilde meget gjerne faa Lov til at snakke lidt med ham.

Karen.

Det vil altsaa sige, at jeg skal gaa. Du er ikke meget rar mod mig i Dag Otto.

Otto.

Karen, vær nu sød.

Karen
(rejser sig).

Ja naar det er saa vigtigt.

Otto.

Vær sød og lad, som du gaar af dig selv.

Karen.

Nej jeg har ingen Lyst til at spille Komedie for den Sags Skyld.

(Ud).

Karl
(naar Karen er ude).

Hvorfor bad du Karen om at gaa. Jeg har ikke noget at snakke med dig om.

Otto.

Hvad er der i Vejen, Karl. Du kommer her munter og tilfreds og saa pludselig maa du afsted. Og da jeg

ude i Gangen beder dig sige mig, hvorfor du gaar, overfalder du mig formeligt. Og du ser helt forstyrret ud.

Karl.

Jeg kunde ikke gjøre for, at jeg blev hidsig.

Otto.

Hvorfor vilde du ikke sige mig Grunden? Hvorfor syntes du det var saa urimeligt, at jeg bad dig blive? Hvorfor, Karl? Jeg maatte jo næsten tro, at jeg havde gjort dig noget ondt, saadan som du talte til mig.

Karl.

Lad mig være i Fred, Otto. Jeg beder dig. Jeg har ikke noget at sige dig.

Otto
(gaar hen til ham).

Karl! Jeg kan ikke gjøre for det, men det gjør mig virkelig ondt, at du er saadan mod mig. Kan du huske, du sagde før, at du ofte havde Lyst til at sige mig alt, hvad du mener og føler? Du Karl, sig mig! Er det noget med Karen?

Karl.

Hvorfor vil du gjøre mig rasende, Otto. Jeg taaler det ikke.

Otto.

Husker du da slet ikke, at vi engang har sluttet Fostbroderskab »for evig«. Kan du huske, vi var den Sommer ovre ved Vesterhavet, som altid, kommet i Haarene paa hinanden, og du havde sagt, at du vilde være min Uven »for evig«. Da vi saa blev gode Venner igen, var vi meget bedrøvede over at vi altid skændtes, og vi besluttede derfor, at fra da af skulde vi altid være gode Venner. Ja jeg kan godt huske, at vi lagde os paa Knæ i Sandet, og at du bad Fadervor, for at det skulde være saa meget sikrere.

Karl
(lidt rørt).

Hvorfor kommer du med de gamle Børnehistorier.

Otto.

Ja jeg ved meget godt, at det er skrækkeligt sentimentalt. Men jeg bliver altid blød om Hjærtet, naar jeg tænker mig os to som smaa Drenge i blaa Bluser og med langt vildt Haar. Og jeg synes — —

Karl.

Hvorfor piner du mig, Otto. Du ved jo meget godt, at jeg er din gode Ven —, din bedste Ven, og at jeg aldrig mener noget med min Hidsighed, men jeg har ikke noget at snakke med dig om. —

(Lille Pause).

Otto

(stille).

Karl! Saa du, at jeg kyssede Karen?

(Lille Pause).

Karl

(stille).

Ja.

Otto.

Det er altsaa alligevel Karen?

Karl.

Hvorfor tvinger du mig til at sige det. Ja, ja, det er Karen, Otto! Nu har jeg sagt det. Lad mig saa faa Lov til at beholde Resten for mig selv. En anden Gang, maaske, men ikke nu.

Otto.

Men jeg vil saa gærne tale med dig. Lad nu være med at være bedrøvet. — — — Fordi Karen. — — — Herregud, en Forelskelse gaar jo dog snart over. — — — — Jeg brydder mig virkelig ikke længer noget videre om Karen. — — — Jeg synes hun er en forfærdelig sød Pige, men — — —. Du har jo dog selv været forelsket før. — — Karl! Lad nu være med at være bedrøvet.

Karl.

Otto, hvis du vil gjøre mig — — (med lidt Graad i Stemmen) Otto. Ti stille. — Jeg kan ikke gjøre for det.

Otto.

Karl, græder du —? Omforladelse, Karl, hvis jeg har bedrøvet dig.

Karl.

Du har ingenting at bede mig Omforladelse for. Det er jo ikke din Skyld. Men hvis du vidste — — —

Otto
(stille).

Jeg skal ikke plage dig mer. Jeg skal ikke tale til dig.

(Lille Pause).

Karl
(rejser sig).

Jeg vil alligevel gaa, Otto. Nu er jo Karen her ikke — og saa du — (han staar henne foran Ottos Stol) Farvel, saa længe.

Otto
(rejser sig).

Jeg følger dig, hvis du vil hjem.

Karl.

Lad mig gaa alene. Farvel du. (han trykker hans Haand)

(Ud).

Otto
(staar et Øjeblik stille, saa gaar han hurtig hen til Sideværelsets Dør og siger ud).

Karen, Farvel. Vi gaar alligevel hjem. (mod Baggrundsdøren), —

Karen
(i Sidedøren).

Otto! Hvorfor gaar du? (efter ham, tager hans Arm). Skal vi da slet ikke være alene sammen. Otto, det varer længe, inden vi igen. — —

Otto
(ryster paa Hovedet).

Karen.

Du er helt anderledes i Dag mod mig, end du plejer. Otto, Kys mig dog til Farvel.

Otto
(tager hendes Haand bort).

Slip mig, Karen.

Karen.

Otto! — Hvorfor? Otto.

Otto

(hurtig — lidt anstrængt).

Fordi jeg ikke mere brydder mig om dig.

(Ud).

(Karen staar taus tilbage, lænende sig mod Dørstolpen med lukkede Øjne).

Ove Rode.

Om „Creditorer“ af Aug. Strindberg.

(Tragikomedie. Schubothes Forlag. København).

Dette drama har — i det mindste — det fortrin fremfor de fleste andre, at det ikke har et eneste dødt punkt: Man læser (eller ser) det i samme spænding fra begyndelse til ende; replik tager replik med en sikkerhed og fart som hjulene i et maskineri — et mølleværk, hvor tre menneskers livslykke males i kvas! — Og hvilke replikker! hvor rammende! hvor følte! Det er, som en menneskesjæl dirrede i hvert ord — som tænderne i dette maskineri skar i kød! En dialog, der i vid, åndfuldhed og dybsind, skarphed og behændighed søger sin lige! — Og hvor følger ikke virkning på årsag, slag i slag, med livets egen ubønhørlige, uafvendelige — om end »betingede« — nødvendighed! Man føler som et pust af skæbnens »stille magt« — ikke skæbnen som oversvævende, absolut fatum, ej heller som mirakuløst styrende forsyn, men skæbnen, således som den i livet virkelig er: det sammenfiltrede væv af »naturel og omstændigheder«, der uundgåelig lader menneskene handle og lide, som de gør — under livets ofte forunderlige selvsikre gang — hvor en snebold kan blive til en lavine, hvor dråben udhuler sten — og hvor man ofte selv fremkalder det, man mest frygter: »Stenen ruller, men det var ikke den sidste vanddråbe, som satte den

i gang — heller ikke den første — det var dem alle tilsammen!« — Eller som »Lavra« siger i »Faderen«: Hvad der er sket, »er gledet frem ad skinner, du selv har lagt ud, og jeg føler mig for gud og min samvittighed uskyldig, selv om jeg ikke er det«. Ja, »uskyldig i skæbnen — ansvarlig overfor menneskene!« — som »Gustav« svarer »Tekla«.

— Man har indvendt mod dette stykke i rent teknisk henseende, at tilskueren slet ikke forberedes på det, der sker, ja end ikke kan ane før midt i stykket, at Gustav er Teklas fraskilte mand — hvis han da ikke har set det på programmet — og derfor står uforstående overfor personerne og deres handlemåde. — Jeg tror ikke, denne anke er synderlig berettiget. Ti for det første har man vel program for der at kunne finde de oplysninger, man tror nødvendige, og for det andet: behøver tilskueren virkelig fra først af at vide, hvem Gustav er? Lad os antage, at han ikke ved det. Han befinder sig da, når tæppet går op, som pludselig dumpet ned midt i en samtale mellem to ham ganske ubekendte mænd. Men samtalen vil fængsle ham, og med »Adolf« er han straks paa det rene, og han vil således næppe føle sig synderlig generet af, at han i begyndelsen ikke ved, hvem Gustav er; siden vil han vel ane det, om han end først sent i Stykket får vished. Mon ikke Strindberg netop har villet det så? Læg mærke til, hvorledes stykket begynder: »— og alt dette kan jeg takke dig for« — altså: tankestreg og lille bogstav! Med denne replik og den måde, hvorpå den begynder, er tydelig angivet, at tæppet skal tænkes at gå op midt i samtalen. Personerne tale og handle ikke for publikums skyld, have ikke travlt med at præsentere sig for publikum; at publikum ligesom kommer til midt i deres samtale, er noget, der så at sige ikke vedkommer dem. Forf. giver for så vidt al »teknik«, alle regler og doktriner en god dag, eller han mener vel, at den bedste

teknik i et stykke er livets egen gang. Og hvad skal også al »teknik« og forberedelse og sligt til andet end som middel til at få publikum i sin magt? Men når man nu tror at kunne opnå det ligeså godt ved pludselig at sætte tilskueren in medias res? Og her forekommer der mig at være nået mere på denne måde, end der vilde være nået ved alle indledende »forberedelser« — hvori nu disse skulde have bestået: Forberedelser og bihandling, hvoraf de fleste stykker vrimle, kunne også kede og trætte; her er, som sagt, ikke et eneste »dødt punkt«.

Men personerne! siger man — vi forstå ikke, hvorfor de handle, som de gør, og navnlig forstå vi ikke Gustav! — Jeg ser ikke denne indvendings berettigelse. Først Tekla! Hun er jo ikke blot hovedperson, men også den, ud fra hvilken de to mænds handlemåde må forstås og forklares: Hun er skildret og skal tænkes som en letsindig, egoistisk og sanselig-lysten kokette; derimod er det næppe meningen, at hun skal tænkes som virkelig fordærvet eller løsagtig i egenlig forstand. Hun har virkelig til da været henholdsvis sine to mænd tro og hengiven — snarest altfor hengiven — og kun koketteret med de andre. Husk hendes replik: »Nej det er synd mod ham! Hvis han elsker mig endnu, vil jeg ikke gøre ham ondt«! — Er hun end ikke en skønhed, må hun dog tænkes så smuk, at hun drager mændene. Hun er kynisk dristig og samtidig barnlig åbenhjærtig (hun fortæller de unge mennesker på dampskibet om sit skænderi med sin mand) og legende naiv i sit koketteri, så hun på en gang ægger, besnærer og afvæbner. Og er hun end åndelig kortsynet og lidet original-produktiv som de fleste kvinder — Strindberg synes at mene: alle — så må hun dog tænkes så naturlig begavet og åndfuld — om hun end har lånt det meste fra andre — at hun kan fængsle mændene. Hun er således »en farlig kvinde«, »en heks«, »en djævel« — som de to mænd kappes om at kalde

hende — i slægt med de kvinder, for hvem mændene ødelægge sig — skyde sig — man ved jo, der gives sådanne. — — Men ud fra denne karakter, dette »naturel« og væsen — som man vel ikke vil påstå, er utænkeligt — forekommer det mig, hendes handlemåde er tilstrækkelig forklaret: Hvad der mangler, føjer »omstændighederne« til: skænderiet med Adolf og hans forsøg på »oprør«, Gustavs påtagne elskværdighed og smiger — »komplimenter«, som kun de færreste kvinder kunne gennemskue — og endelig det iturevne fotografi. — — Og med det samme har man en forklaring af hendes magt over disse to mænd — der elske hende »grænseløst«, halvt imod deres vilje: Hør Adolf! »Jeg længes efter hende, og jeg er bange for hende. Hun kærtegner mig, viser mig ømhed — men hendes kys kvæler mig, lammer mig, bedøver mig« o. s. v. — Og vil man sige, at det dog er urimeligt således at dyrke og være slave for en i grunden så lidet værdig kvinde som Tekla, så er hertil at svare, at det er nu engang ikke just de værdigste kvinder — i spidsborgerlig forstand — som mændene mest forgude, og for det andet kende de hende jo først egenlig bagefter — og endelig vil vel Strindberg føje til — at det netop er deri, det »tragikomiske« består: — at Herakles må trælle for Omfale.

Men det er især Gustav, hvis handlemåde man mener, er uforståelig. — Man må her huske, at han i virkeligheden har elsket Tekla ganske på samme måde som Adolf — med legem og sjæl — ja i grunden gør det endnu — om han end også har lært til en vis grad at foragte — eller som han siger: beklage — hende. Læg således mærke til hans store replik: »Tilgiv, at du trådte på mit hjærte« o. s. v. eller: »Jeg rejser ud — ligegyldig hvor, ti jeg har intet hjem, og jeg vil ikke have noget, ti der er intet mere — for mig!« Denne mand er det så, der bedrages eller forlades af

Tekla og så efter års forløb på et hotel træffer hendes elsker, som nu er hendes anden mand, medens Tekla er borte. Han vinder — som han selv siger til Tekla — »hans sympati gennem en reflexvirkning«, som han »ikke vil være så uartig at forklare nu«. Strindberg mener: hvad Tekla er og var, da Adolf lærte hende at kende, det havde Gustav væsenlig gjort hende til; det var hans tanker, hans væsen, hun havde opsuget i sig, ti »når en kvinde elsker, så modtager hun, men manden giver«; derfor finder Adolf noget af det hos Gustav, som behersker ham hos Tekla, og deraf dennes magt over ham. Gustav mærker denne magt, han har set Tekla kokettere på dampskibet, han hader denne mand, som har taget hans ære, hans lykke — om end han nu indser, det var en farlig lykke. Tænk ham desuden som et stykke af en psykologisk experimentator à la Søren Kierkegård! Og man forstår — forekommer det mig — tilstrækkelig hans handlemåde. Husk også, han har ikke haft det for øje, som sker, han har fra først af hverken tænkt at friste Tekla eller dræbe Adolf, således som han nu kommer til. Han er af naturen den overlegneste af de tre — »den stærkeste« — og forholdene lader ham blive endnu stærkere. De andre blive som dukker i hans hånd, og han leder dem som deres hævner, deres skæbne. — Men jeg tror ikke der heri er noget urimeligt: han kommer som sendt af skæbnen, d. e. forholdene, tilfældet lægger alt til rette for ham[1]).

Men det er ikke virkelige mennesker men »filosofiske marionetter«, har man sagt. — Ja, at de taler et mere åndfuldt, dybsindig-filosofisk sprog end tre gennemsnitsmennesker vilde tale, er naturligvis sandt; men derfor

---

[1]) Men så må han rigtignok også spilles med en ganske anden storhed og overlegenhed — man må ligesom mærke noget af skæbnens vingesus i hans ord — og ikke som en fed og selvgod bonvivant eller ræsonnør efter det Franske — således som hr. Hunderup nærmest spillede ham ved opførelsen på Dagmarteatret.

behøve de dog ikke at blive marionetter. Kun hvis de på noget punkt tænkte eller handlede anderledes, end mennesker kunde tænke og handle, vilde de ophøre at være mennesker; men at tværtimod deres tænke- og handlemåde er fuldt ud psykologisk forståelig, tror jeg i det foregående at have vist. Om man så vil kalde stykket idealisme eller realisme — naturalistisk menneskeskildring eller »filosofisk problemdigtning«, er temmelig ligegyldigt: I begge tilfælde må man vel gøre sine personer — eller »sjæle« — så naturtro, så psykologisk sande og forståelige, at læseren (eller tilskueren) på intet punkt gør oprør mod at anerkende dem som sine lige og derigennem interessere sig for deres skæbne, og begge digtformer få vel tilsidst også kun berettigelse gennem det idéindhold, den belæring, påvirkning — hvad man vil — man derigennem søger at bibringe læseren eller forberede ham til at modtage — hvad enten man så tror at nå sit mål bedst ved direkte at fremstille ideerne — lægge dem i sine personers mund eller give dem udtryk i deres handlemåde — eller indirekte ved at skildre den nøgne, idéforladte virkelighed, som den er, og derved vække længsel efter noget nyt.

— Men først og sidst i dette stykke: den helt igennem glimrende, åndfulde dialog:

Der er f. eks. den fine replik, der begynder: »Børn lege »fader og moder«, men når de blive store, lege de »broder og søster« — for at skjule det som skal skjules« — og som forklarer, hvorledes »den krænkede mand« i Teklas snævre tankegang blev »tyrannen og idioten« (men som tilligemed flere andre af de bedste replikker væsenlig blev strøget ved opførelsen for ikke at støde et snærpet publikum).

Der er fremdeles den store replik (som ligeledes blev strøget ved opførelsen), hvor Adolf har sagt: »hun skulde være det i mig, som gud var, før jeg slap ham, hun skulde være genstanden for min ærefrygt« og videre:

»jeg kan ikke leve uden ... at agte en kvinde — tilbede hende« — og Gustav svarer: »gå så heller tilbage til gud ... En smuk ateist, som ikke har sluppet sin overtro — på kvinder! En dejlig fritænker, som ikke tør tænke frit — om kvinder!« — Jeg tror stykkets hovedtanke må søges i denne replik. Stykket er et »indlæg« — for at bruge dette udtryk — ikke så meget imod skilsmisseforhold — som det kunde se ud — om det end benytter de konflikter, som derved kunne opstå, men et indlæg mod kvinder, kvindedyrkelse, den efter Strindbergs mening almindelige overvurdering af kvinden og derigennem mod kvindeemancipationen i det hele. Denne tanke, der for øjeblikket synes fuldstændig at optage Strindberg og ofte antager grelle former, som når han slår kvinderne sammen med »negere, idioter og forbrydere«[1]), har sikkert sin berettigelse, at kvinden også fra naturens hånd såvel i legemlig som åndelig henseende er gennemsnitlig ringere udviklet end manden og derfor heller aldrig vil komme på højde med ham, er vist utvivlsomt — man behøver blot at lægge mærke til, hvad Schopenhauer har gjort opmærksom på, at kvinden i regelen er fuldt udviklet i atten-tyveårsalderen, manden først henimod de tredive; men den hurtige udvikling betegner overalt i naturen de lavere udviklingsformer — men dette er sikkert ingen grund til at stænge hende ude noget steds, hvor hun kan gøre fyldest, eller berøve hende rettigheder, som man tildeler selv de lavest udviklede mænd. — — Men ligesom altså denne Strindbergs ringeagt for kvinden som den både i intellektuel og moralsk henseende laverestående sikkert har sin berettigelse — i det mindste tilstrækkelig berettigelse til poetisk behandling — således forekommer det mig også, at den her fremtræder under en mere almen og mere berettiget form end enten i »Faderen« eller »Kamraterna«,

---

[1]) I en afhandling om »Kvinnosaken« i »Ny Jord«.

her har skabt en mere menneskelig og psykologisk forståelig type (Tekla) end enten »Lavra« eller »Bertha«, hos hvem ondskaben og dumheden fremtræder altfor grelt, d. v. s. er for lidt motiveret, hvorfor de begge blive mer eller mindre umulige eller uforståelige som karakterer. For så vidt står altså »Creditorer« over begge disse stykker — om der end i »Faderen« er scener og replikker af mere storslået virkning. — —

Der er fremdeles at nævne replikker med en intensitet i følelse og en klang i udtryk som denne: »jeg er som et benløst barn og min hjærne er blottet«. — Eller en replik som følgende, der i sig rummer — eller kan rumme — en hel samfundsreform: Gustav har spurgt, hvorfor Tekla tog sin første mand, når han efter hendes mening var en idiot, og Adolf svarer: »fordi hun ikke kendte ham — man kender jo aldrig hinanden førend bagefter«. Herpå svarer så Gustav: »så skulde man aldrig gifte sig — førend bagefter«. Publikum lo ved opførelsen ad denne replik og betragtede den rimeligvis blot som et komisk paradox, men den synes at pege dybere.

Endnu skal jeg blot særlig fremhæve slutningsreplikken. Gustav siger som for sig selv, da Tekla har kastet sig jamrende over sin døende mand: »Hun elsker ham! Ja — sandelig — hun elsker ham!« Der skal i dette »sandelig« ligge — tror jeg — på en gang et spørgsmål og en bekræftelse, en undren — og måske noget af en anger: hvor er det muligt? jo det er muligt! hvor forunderlig dog en menneskenatur kan være! Derved bliver denne replik i sin korthed og simpelhed til en af de fineste i stykket[1]).

---

[1]) Men at der kan ligge så meget i et eneste ord, var imidlertid noget hr. Hunderup slet ikke anede eller i det mindste ikke ævnede at give udtryk. — Derimod være det her i forbigående sagt, at de to andre spillende — dilettanter — dog i alt fald

— — Jeg har her forsøgt at fremhæve nogle af dette stykkes fortrin og afvise de indvendinger, man har gjort imod det — da det efter min mening langt fra er blevet vurderet efter fortjeneste. Og jeg har gjort det så meget hellere, som jeg ellers ingenlunde hører til de absolute Strindberg-beundrere. Det går i regelen mig som vel flere andre, at jeg overalt kan yde det geniale og uforfærdede hos denne forfatter min hyldest, men hyppig også må ærgre mig over det overfladisk-ensidige og ufærdig-paradoxe, der mere synes egnet til at ægge modstandere end til at vinde tilhængere. Selv om det er sandt, som det hedder i fortalen til »Frøken Julie«, at alt nyt for den store mængde er paradox, så ved Strindberg naturligvis også meget godt, at ikke ethvert paradox derfor uden videre bliver nyt og fortræffeligt. Strindberg er den af de moderne forfattere, der vel mest resolut har stillet sin kunst i filosofiens: ideernes og samfundsreformernes tjeneste, og dette er hans ære — jeg indser ikke, hvorledes kunsten og navnlig litteraturen, der hidtil væsenlig har eksisteret som en luxusret på de riges bord, i en rationel og demokratisk tidsalder som den, vi utvivlsomt dog sikkert, om end langsomt, gå i møde, skal kunne hævde sin ret til at være på anden måde, hvis den da ikke skal synke ned til på en eller anden måde at være »blot til lyst« eller til rekreation; og gør den det, vende vi uundgåelig tilbage til den gamle uskyldige romantik. Men medens Strindbergs ensidighed og overdrivelse, eller som det også kan udtrykkes: den exklusive energi, hvormed han synes at kaste sig over enhver ny idé, der får magt i ham, måske kan gavne ham som digter, forsåvidt den giver hans ord en kraft og hans tanker et relief, der i det

---

spillede med forståelse, og navnlig sagde hr. Wied f. eks. den store replik: »husker du den gang stormen gik over vore hoveder!« o. s. v. — smukt og følt.

mindste gør dem skikket til at ægge opmærksomheden, så skader den ham åbenbart som filosof, reformatorisk tænker og svækker hans indflydelse. En filosof, der stadig kun kan se én side af sagen! — der f. eks. i »Tjenestepigens søn« synes helt at fordømme familielivet — fordi »helten« under visse tilfældige forhold har haft en ulykkelig barndom! — eller i »Kamraterna« vil fordømme enhver tanke om kvindens emancipation og ligestilling i ægteskabet — fordi et »kammeratligt« ægteskab er umuligt med en tyv og kæltring som »Bertha«! Ja endnu i »Frøken Julie« begriber man ikke hvilken sammenhæng der skal kunne være mellem hendes emanciperede opdragelse og hendes specielle skæbne. Hvorledes kan hendes opdragelse som mand — for at udtrykke det således — forklare hendes fejltrin — eller hvad man vil kalde det — som kvinde? Det synes her blot at være forfatterens lyst til at komme visse ideer til livs, der har dikteret denne kombination. Men det forekommer mig ellers, som Strindberg i de nu senest offenliggjorte stykker er kommen til en mere alsidig og derfor dybere og sandere betragtning af liv og personer. Måtte blot den geniale forfatter ret indse, at så lidt som »et broget liv« — som det træffende hedder i »Creditorer« — lader sig »opløse med et enkelt tal«, så lidt lader et konkret livsforhold sig dømme ud fra en enkelt betragtning eller efter en enkelt kendsgerning. Livet er et uendelig sammenfiltret væv af tusinde krydsende tråde — eller årsagsrækker. Derfor er det, at det ofte viser sig, at der »findes mere mellem himmel og jord, end vi i vor filosofi drømme om«; og derfor er den den store tænker — eller reformator — som ikke blot har tænke- og handlekraft — men også formår at beherske de mange tråde, som aldrig dømmer — eller handler — før han nøje har prøvet og vejet, og derfor heller ikke behøver hvert øjeblik at skifte anskuelse, fordi

han fra først af har prøvet alle anskuelser. Derved bliver en sådan mand også den store »karakter« — et begreb, Strindberg ikke synes at have nogen ret forståelse af, om han end også her halvvejs har ret, for så vidt det vel unægtelig hos de fleste mennesker nærmest er vane og åndelig enerti — ulyst til at prøve andet end det en gang tilvante — der træder i stedet for karakter.

S. Hansen.

Foraarsudstillingen.

I.

»Der er noget i Kunsten af en Drøm«. — Hvem vil i faa Ord kunne give sit Syn paa Kunsten et skønnere og mere træffende Udtryk. Prof. Julius Lange har i det Letterstedske Tidsskrifts sidste Hæfte paa sin sjældent fine og harmløse Vis skrevet en Artikel om »Studier i Marken, Skilderiet og Erindringens Kunst«, der burde læses af alle, mest af Malerne selv. Al den Inderlighed, et helt Livs fortrolige Forhold til Kunsten kan lægge i Ens Tanker, al den sunde Dom, saa megen Erfaring kan gøre troværdig, slaar Læseren i Møde fra disse Linier.

Der er noget i Kunsten af en Drøm, siger han. Og nydeligt skildrer han, hvorledes i Erindringens Stilhed skyder op fra Sjælens Bund de sjældneste, vidunderligste Blomster; helst i Mørke og dyb Fred, naar Tankerne er alene med sig selv, former Fantasien af Mindernes rige Stof sine ejendommelige Stemninger, sine lyse Syner.

Det er Erindringens Kunst han betoner og med Rette, fordi man er eller var paa Veje til at glemme, at den skabte de skønneste Monumenter i Kunstens Tempel. Ikke for første Gang indskærper han den Lære, Fotografiens Opfindelse burde have givet os tilfulde, at

Kunstens højeste Maal ikke er at gengive Virkeligheden. Skulde Kunstneren intet andet end sit ganske Liv male Studier i Marken (Portræter af Natur og Mennesker), stræbende af al Evne at give kun dét han saa', da vilde hans Virksomhed mest være at ligne ved et Fotografapparats.

I al stor Kunst er det dog til syvende og sidst den Skabendes Personlighed, hvorpaa det kommer an. Hans ejendommeligere finere Sansning, hans større Intelligens, hans dybere Følelse skal fylde og udvikle den Hørendes, Seendes, Læsendes Sanser og Tanker. Rigere vil man gaa ud af en Bog, bort fra et Billede, beriget med om blot et Glimt af en dybere Forstaaelse af Livet og Verden og Verdens Ting, end man kom med.

Men Lange mener, at vore Nutidskunstnere bør vogte sig for midt i al deres Syslen med Studier i Marken at glemme om ikke det ene, saa det først fornødne over alle de mindre Ting. Ansigt til Ansigt med Naturen skal de vel aabne deres Øje for Farve og Lys og samle en rig Høst af Billeder og Minder. Studierne i Marken skal være som en staaende Hær, der i et Nu kan kommanderes mobil.

Enhver véd, hvorledes Erindringen vrager blandt Minderne; meget skydes ud som banalt og raat, men enkelte Minder vil ikke slippe. De lyser op selv i Nattens Mørke; man husker et Smil, en Stilling, et yndefuldt Billed, en Scene fuld af gribende Kraft, et Indtryk, der magttager Ens Tanker, saa de bruser omkring det som Havet om en Klippe. Erindringen er Stemningens Moder, som avler et Barn — Fantasien; den dier sig stor og stærk af de svulmende Minder.

Der er noget i Kunsten af en Drøm. Det har jo alle følt, som har staaet for et Billede af Rembrandt. Som en gylden Drøm af Nattens brusende Mørke er hans Emaus-Billede tonet frem af hans Sjæl; al Erindringens Andagt ligger deri.

I vor Tid har vi vel ingen Maler, som griber os dybere end Millet. I hans Billede »le greffeur« f. Ex., hvor er de Typer sete med Drømmens Øjne. Vemodigt og sært skinner i Skumringen disse blege Ansigter; vi véd ikke, hvor i Verden de bor, slige Folk,. eller hvor Huset der bagved ligger, og dog kender vi dem, og vi hører fra dem som tyste Suk af vore egne tunge Nutidstanker; de taler næsten Filosofi til vort Hjærte. Eller »les glaneuses«: hvor disse tungfodede Kvinder gaar ludende over den golde Mark; hvor de bukker sig som under Slag af Fattigdommens Svøbe; graadige føres disse Arme mod Jorden; al Armodens jordtyngede Kval ligger i de krummede Rygge. Som en Drøm, en Aabenbaring griber dette Syn os til Marv og Ben, og vil ikke slippe igen.

Eller husker man Cazins Billeder fra ifjor — ogsaa i dem var der noget af en dyb, sørgmodig Drøm. —

Julius Langes Afhandling rummer ligesom et forløsende Ord. Mange har følt, at just dette trængte vi til at faa klart sat frem og lydeligt betonet. Langsomt dæmrer jo den kunstneriske Trang frem i sin nye Fase. Paa det literære Felt kom Vald. Vedels Artikler sikkert belejligt for mange Unge. Noget famlende og uklar i sit Angreb, fik han dog Udtryk for, hvad han vilde betone, at det er paa Tide, at der atter stilles Krav paa Subjektivitet, paa Personlighedens Kraft og paa større Hensigt og Maal end at skrive blot og bar Underholdningslekture om et hvilketsomhelst Emne taget fra Virkeligheden. Disse Krav har vi hele Tiden stillet, siger nogle; meget muligt, men man var idetmindste ved at glemme dem, saa optaget har man været af at tage Studier i Marken. I lange Tider har man talt mere om Tekniken og Arbejdsmethoden, om abstrakte Begreber som »Sandhed« og »Ægthed«, fordi man stadig som ved Fotografier drog Sammenligning med

Virkeligheden og spurgte, om Fotografien lignede og stemmede. Ens kunstneriske Begejstring kulminerede i at sande, at noget var storartet og uforligneligt godt gjort. Viser ikke denne Kunst-Maalestok noksom, at man var paa Nippet til at glemme det først fornødne.

Ifjor lo man lidt ad Chr. Krohg, da han udstødte sit Suk i Kunstbladet; man trode, han var paa Paradoxernes Vildspor. Dog kom Sukket fra en ærligtstræbende Kunstners Inderste, om end Udtrykket var famlende og sært.

Julius Langes Ord bør vække Sindene til Omtanke. Her er intet uklart, intet ensidigt. Det er ingen advarende Røst, men et manende mildt Godtord, som det kan gavne hver en Kunstner at læse.

* * *

Betragtninger i dette Spor bliver ret naturligt aktuelle i Anledning af dette Aars Foraarsudstilling, hvor man maa søge længe for at finde et Kunstværk, der enten har noget nyt at sige, eller blot hæver sig over den gyldne Middelmaadighed. Alt for ofte savner man i disse Billeder Gnisten af personlig Ild, af Erindringens Inderlighed eller Fantasiens Extase. Her er ingen levendegjort Drøm, der kaster Glans foran os paa den Vej, Tiden vil vandre; her er sjældent den dybtfølte Stemnings betagende Magt. Vor danske Kunst er saa lidenskabsløs og rolig, saa pæn og pillen. Der er ikke saa ubetydelig en Ting i Verden, at jo vore Kunstnere kan faa Lyst at male den. Det er for saa vidt en glædelig Alsidighed. Men meget faa har noget magtpaaliggende at fortælle. De allerfleste maler saa hyggeligt og net — Landeveje og Dagligstuer, Rønnebær og Hundehvalpe, Køer og Faar, Heste og Stalde. Det er rigtig en Dagligstuekunst; men hvad der foregaar i disse Dagligstuer, er i Reglen ingenting. Folk spiser og drikker,

læser Aviser eller daser i en jævn Passiar; Folk klæder sig af, Folk ligger i Sengen osv. Det er altsammen noget, hvorom vi ikke behøver at belæres. I det højeste giver det Kunstneren Anledning til at vise, hvor dygtigt eller daarligt han kan male Møbler og arrangere en Lysvirkning; men saare sjældent strejfer han i Skildringen af Mennesker det ejendommelige Glimt af Liv og af Udtryk — et Smil, et Blik, der ligesom sekundflygtigt aabner Døren til Menneskesjælen paa Klem — noget af dét, som er værdt at se og dejligt at mindes.

Den inderste Grund til dette ligger ikke blot i, at Kunstnerne for Tiden som oftest sætter alt ind paa sanddrueligt at gengive Naturen uden at vrage, uden at forbedre ved stærkere at betone det egenlige Grundmotiv, hvorfor de egenlig vælger at male netop dette Sujet, men mest i, at Personlighed fattes. De store Personligheder er altid sjældne, derfor ogsaa den store Kunst. Der er saa underligt mange Dilettanter, Folk med jævn Flid og jævnere Evner. Den Kunst falder næppe saa trang at lære at male et Landskab i al Beskedenhed, — lige saa hæderligt og lige saa — karakterløst som de fleste andres. Den tekniske Nødtørftighed kan de fleste erhverve sig, og saa forvexler man ideligt denne med den kunstneriske Begavelse. Derfor produceres der saa megen Kunstindustri, der gives ud for Kunst. Grænsen er jo vanskelig at drage, og det kan være godt nok. Men et Maleri har ingen praktisk Bestemmelse og er følgelig ganske unyttigt, naar det ikke har kunstnerisk Værd.

Maalet burde sættes højere. Fremfor alt maa Kunstnerne være mere kræsne i Valget af Emner; de bør ikke være saa villige til at male snart sagt hvad det skal være. Den daglige Syslen med alt det tekniskes smaa Problemer gør, at de for meget udelukkende betragter det for det væsenligste at uddanne deres Øjne til at se korrekt og beflitte sig paa at male dadelløse

Billeder. Fra den store Kunsts vægtige Pund formaar dog en Tegnefejl ikke at drage et Kvint.

Men Manglen paa Personlighed staar i ligefremt Forhold til Manglen paa store Sujetter. At male en Bunke Kiselsten, om end nok saa dygtigt, kan aldrig blive til et Billede af højest Kunstværdi, lige saa lidt som den Opgave at male et Glas med Tulipaner og Hyacinther kan tilfredsstille en Mesters kunstneriske Trang. Vel er det sandt, at en Kunstner kan være stor selv i det mindste, men ikke størst i det mindste. I den gamle Kunstvurdering ligger der for meget af den traditionelle kristelige Moral, at man skal have Kærlighed til det mindste. En Kunstners Trang bør aldrig være smaalig. Hvor kan dog det mindste, det livløse, det døde Stof begejstre nogen stor Kunstner. Kunde dog den Tradition rives ud af alle Hjærner, at det er ligegyldigt, hvad en Kunstner sætter sig for at gøre, blot han omfatter selv det mindste med sin fulde Kærlighed. At male Sneglehuse og Blomster, alt, hvad der hører ind under det saa yndede Begreb »nature morte«, stempler kun den, der sysler dermed, som et beskedent Gemyt med snæver Synskreds, ialfald med snævre Evner.

Den største Kærlighed til det største bør det højeste Løsen være. Men hvad er det største? — Har det ikke været forskelligt til de forskellige Tider? — Kun tilsyneladende. Det største er i den store Kunst altid Udtryk af menneskelig Styrke og Adel, af Menneskesjælenes stærkeste Svingningsøjeblikke og sarteste Stemningsejendommelighed. Hvorsomhelst det indre Liv blotter sig glimtvis i det ydre — blændende som et Lyn paa Nattehimlen — hvorsomhelst det personligt umejslede Sind lyser i Aasyn og det hele Legeme, hvor en Slægts eller Nations Stolthed eller Sorg præger Former og Udtryk, eller hvor Menneskesjælen skrifter sine lønligste Minder og skæreste Tanker — dèr har vi den store Kunst eller Tilløb dertil.

Det gælder om, at Kunsten vil uddrive alt det smaalige og ufornødne. Hvad er et Landskab eller rettere, hvad bør det være? Sikkerlig ikke en korrekt Fotografi af en eller anden Egn. Men Kunstneren maa fange den Stemning, som Lys og Vind og Vejr lægger over Naturens vide Linier. Ansigt til Ansigt med Naturen maa han føle sin Sjæls Strænge dirre i samme Grundakkord som alt omkring ham; han maa fornemme sig hjemme i et Landskab, som gav det Luft for, hvad han ellers ikke vidste Ord eller Farver for. I dét maa han aande ud al sin lønlige Trang, sit befriende Suk eller sin stilleste Længsel. I Øjeblikkets Følelse maa der intet andet være til for ham end netop dette Landskabs Linier og Lys og fuldtonende Harmoni. Og hans Pensel skal famle sig frem til Farver og Strøg, som giver netop dette, han hedest føler.

* * *

Hvad er det nu, man denne Foraarsudstilling bærer med sig hjem fra sine Besøg — af indvunden Rigdom, af Blik, man kan huske, af Stemninger, man gærne vil leve i? Dette objektive Spørgsmaal vil altid faa subjektivt Svar; men om noget kan dog nogle enes.

Hvem kan glemme en ung nys vaagnet Pige, der sidder paa Kanten af sin Seng og umiddelbart leder sine Tanker fra Drømmenes Verden ind i Læsningens Fantasibilleder. Hvor dette unge runde Hoved er alvorligt og sært fordybet i sin vaagne Drøm, der slet intet har med Omverdenen at gøre. Og dog lysner Morgenen i de blegt røde Gardiner, og Livet begynder at dæmre. Men hun læser i sit bare Linned; da hun vaagnede, var det med et underligt Ekko af Nattens Drømme i sit Øre, og hun greb Bogen for at knytte Traaden og søge længere ind i den mystiske Labyrinth. Naar hun endelig vaagner, vil hendes nøgne Fødder være gennemkolde,

og hun vil frysende finde sig sidddende uklædt i sin Seng.

Vil man ikke ogsaa huske Rekonvalescentens Profil, den unge Mand, som i sygelig Extase beundrende ser den indsovede Sygeplejerske ind i hendes sunde Ansigt. Hvilken Modsætning mellem hans vaagne Forpinthed og hendes slumrende Sundhed. Hun er ikke synderligt æsthetisk at se til, men hun er rødkindet og karsk, og hvor han beundrer dette i hende.

Ogsaa i Børnehospitalet er der Hoveder og Ansigter, som fortæller os saa meget, at vi atter iaar kommer i Gæld til Irminger. Hans Billeder naar vel denne Gang næppe op mod Refsnæsasylet fra ifjor. Men paany maa vi erkende, at han byder os sjældne Ting; aandfuld og dyb er han som faa. Man plejer at anke over Farven i hans Billeder. Den unge Piges Linned og Lagener synes ogsaa noget jordslaaede; dog er der god Lysvirkning og megen malerisk Finhed netop i dette Maleri; men Irminger gennemarbejder Stoffet saa grundigt i Tegning og Formgivning, at man mindes, at han oprindelig er Billedhugger; hans Farver kan da ogsaa være lidt lerede, men altid er de meget harmoniske.

Ved Siden af Irminger bliver Ilsted løs og uvederhæftig i sine Genrebilleder. Iaar er han saa overfladisk som nogensinde. Gode Tilløb, men intet færdigt. Hans Idyller bliver ret ferske, han tangerer kun, men faar sjældent det karakteristiske frem i en Skikkelse. Ogsaa hans Farvegivning er iaar mere end tilladeligt sødlig.

Saa er Carl Thomsen ganske anderledes inderlig i sin milde hyggelige Genre. »Søndag Eftermiddag i Præstegaarden« lyser af Solskin og elskværdigt Gemyt. Han har næppe malet et Billede saa rigt og skønt i Farven som dette. Der er vindende Ynde i den unge Pige, som ruller Gardinet ned, kaad Vildhed i den lysgrønne Bachfisch med Lawntennis-Hatten i Nakken, mild Værdighed over Præstekonen, blussende Godhed over

den middagssovende Sjælehyrde — kort sagt — det er et Præstegaardsinteriør fuldt af Poesi, ikke blottet for Lune, indtagende alle.

Der er roligt Vand i de fleste danske Genrebilleder — Brænding binder Kunstnerne nødigt an med — ialfald ikke Brænding i Menneskesind. Der er ogsaa Havblik i Michael Anchers »Fiskere ved Stranden en stille Sommeraften«. Der staar disse mange og dog hinanden saa lignende Fiskertyper, vejrbidte Ansigter med rødligt pjusket Skæg — paa det bløde vigende Sand ved det stille aandende Hav. De har intet at gøre, slaar kun en Sludder af i den stille Aften. Maleren har glædet sig over al den gyldne Glans og rødmende Rigdom, som den nedgaaende Sol lægger over deres sunde Ansigter og tarvelige Vamse. Det er et Solbad, hvori disse djærve Hoveder ligefrem glinser af Lys. De kan næsten taale at se Solen i Øjnene, saa medgørlig bliver den i Afskedens Stund, men den kærtegner deres Nakker og Kinder med sit varmeste Skær. Derfor er Billedet saa smukt, det er som en Apotheose af den hovedrige Sol, der smykker selv Fattigmands Kofte med kongelig Pragt.

Der er et andet Billede, som er lige saa stille i sin Stemning, ligesaa fredeligt, men uden Sol. Dybt inde mellem mossede Stammer med sprukken Bark, med de blaa Fingerbølblomster nøjsomt voxende i Skygge. Hen over den tørre Løvbund vanker en bredskoet Morlil ensom, men glad i sin Ensomhed, med det godeste Smil af Verden paa sit skikkelige Matroneansigt. Det er Kirsten Pihl, Dyrehavens gode Fe med Sølvglorie om sit Hoved, for en Gangs Skyld i al historisk Ædruelighed kostumeret som Jordemoder, hvad den gode Kone nok virkelig var. Det er betegnende for dansk Pedanteri, at saa mange forarges over, at Maleren, Hans Nik. Hansen, ikke har fulgt Traditionen ɔ: den oehlenschlægerske om den dejlige Pige, som fòr vild paa

spæden Fod; fordi Folk kun kender Kirsten Pihl af Oehlenschlægers Digt, er det dog urimeligt at forlange af Kunstneren, at han skal rette sig efter deres Viden eller Uvidenhed. Hvad Vægt ligger der ogsaa paa, om Kirsten Pihl ser saadan eller saadan ud. Billedet er saare fornøjeligt for den ærbare gamle Piges Skyld, der passer saa godt ind i dette Interiør, denne Underskov af gamle barkrevnede Stammer, Mos og vissent Løv. Hun er dog Helgeninden til dette tyste Skovkapel.

Man gaa fra dette Billede hen foran Gotfred Christensens store Landskab fra Egebæksvang. Kirsten Pihl gaar blandt Træer i Forfald, halvtudgaaede Stammer. Her er Aarstidens Forfald i Anmarsch. Det er paa Slutning af Sommeren. Bladene sidder alt lidt løse paa Grenene, Høstens Fugtighed begynder at spæde deres grønne Farve op. Hvor denne Maler dog er Herre over Midlerne, med hvilken Friskhed er hele dette Sensommers Skovliv sat paa Lærredet. Sollyset er uroligt, Skygger flyver over Vejen, der er Opløsning i alt, Høstens vandede Saft. Hele denne Stemning taler til os; man kunde godt strax spasere lige ud ad Vejen ind i det hele.

Ogsaa hans lille Junibillede »Ud ad Landevejen« er fortrinligt. Dette flade Landskab med de høje hvide Ukrudtsskærmplanter langs Vejkanten og langt ude en galopperende »Lyseblaa« som den herligste Staffage, fastholder vor Interesse omtrent som Skovgaards »sjællandske Landevej« i den Hirschsprungske Samling.

Saa godt som alle har vel iaar fundet Jul. Paulsens 4 smaa Landskaber søgte og blaserede. Originale er de unægteligt, ogsaa noget fordringsfulde ved deres udsøgt aparte Motiver. Et af dem slipper dog ikke af Minde. Det er den blaa, svagt kreppede Indsø med de hvide Smaahuse hinsides i Solskin. Saadan er Vand ikke set malet før. En højst karakteristisk Penselføring med mange smaa Strøg — ligesom ridsede med en Knappe-

naal i den blaa Farve — frembringer dette Præg af sitrende Liv i Vandskorpen. Saa ejendommeligt virker Søens Overflade, der fint rynkes af en frisk Brise, og Træernes Skygger falder over den usporligt og dog virkende lange og mørknende. Der er et Indhold — stilfærdigt og dog saa talende — i dette lille Billede — saa personligt og nyt set, saa enkelt i sin Virkning, at det nok skal huskes.

En lignende Skat er Kyhns lille Søbillede, sikkert det allerbedste af hans Malerier iaar. Vand og Himmel er fuld af skiftende Liv; en pulserende Stemning, ejendommelig og ny, slaar os i Møde fra dette i Behandlingen saa ømme og dog friske Billede.

Ligeledes en anden ældre Landskabsmaler maa nævnes for nogle meget smukke Billeder. La Cours »Vinterdag« har en skær og blændende Sne, og hans »Aften ved Fuldmaane« griber ved sin tyste Poesi, diskret i sin vage Stemning, musikalsk som en dæmpet Serenade. Havet ligger drømmestille, Himlen er køligblaa og Maanens Gyldenglans pibler mellem Træernes lette Løv.

(Fortsættes).

April 89.

Sophus Michaëlis.

Teater-Jubilarer.

Spredte Bidrag til dansk Teaterstatistik

ved

Arthur Aumont.

Tegn-Forklaring. Dagsangivelsen efter Skuespillerens (-indens) Navn f. Eks. Mad. Holst, 22 Marts 61, angiver Dagen for vedkommendes første Udførelse af Rollen; ved Rollens første Ihændehaver er dog Datoen udeladt; er Dagsangivelsen sat i Parenthes, f. Eks. Pætges, (15 Jan. 50,) betyder det, at vedkommende tidligere har spillet Rollen, og nu, efter at denne har været i andre Hænder, atter overtager den; er et Skuespillerindenavn tilligemed den vedføjede Dagsangivelse indfattet i Klammer, f. Eks. [Md. Nielsen, 1 Novbr. 34.] angives derved, at vedkommende Dame den nævnte Dag udførte en tidligere spillet Rolle første Gang efter at have skiftet Navn.

I. Dronning Margareta.

Tragedie i 5 Akter af Oehlenschläger.

Dronning Margareta: Md. Wexschall. [Md. Nielsen, 1 Novbr. 34.] Md. Holst, 22 Marts 61. Jfr. B. Nielsen, 14 Novbr. 68. Fru Eckardt, 22 Marts 89.

Kirsten: Md. Winsløw. Md. Eisen, 11 Decbr. 33. Jfr. H. Andersen, 2 Marts 49. Fru Jacobson, 14 Novbr. 68. Fru Oda Nielsen, 22 Marts 89. Frk. Antonsen, 1 April 89.

Ingeborg: Jfr. Heger. [Md. Holst, 1 Novbr. 34.] Jfr. Thorberg, 22 Marts 61. Jfr. Dehn, 14 Novbr. 68. Fru Hennings, 22 Marts 89. Fru Oda Nielsen, 1 April 89.

Anders Mogensen: N. P. Nielsen. M. Wiehe, 2 Marts 49. C. Wulff, 14 Novbr. 68. Holm-Hansen, 19 Jan. 70. Emil Poulsen, 22 Marts 89.

Ivar Lykke: Stage. Holst, 2 Marts 49. A. Madsen, 22 Marts 89.

Albrecht af Meklenborg: Hass. Gundersen, 2 Marts 49. Foss, 22 Marts 89. Christophersen, 1 April 89.

Ragnhild Jonsdatter: Jfr. Jørgensen. Md. Winsløw, 2 Marts 49. Jfr. Müller, 15 Jan. 50. Md. Nyrop, 14 Novbr. 68.

Oluf: Holst. Hultmann, 2 Marts 49. Vilh. Wiehe, 14 Novbr. 68. Zangenberg, 22 Marts 89.

Rudolph: Kragh. Emil Poulsen, 14 Novbr. 68. Jerndorff, 22 Marts 89.

Grev Otto af Rupin (ikke medtaget ved Genoptagelsen i 1888—89): Pætges. Kr. Mantzius, 2 Marts 49. Joh. Wiehe, 22 Marts 61. Døcker, 14 Novbr. 68.

Grev Geert af Holsten (ikke medtaget ved Genoptagelsen i 1888—89): Seemann. Schneider, 2 Marts 49. Joh. Wiehe, 14 Novbr. 68.

Viggo Moltke: Ryge. N. P. Nielsen, 2 Marts 49. Kr. Mantzius, 22 Marts 61. C. Price, 22 Marts 89. Foss, 1 April 89.

Breide Limbek: J. Liebe. Pætges, 2 Marts 49. Albrecht, 24 April 49. Pætges, (15 Jan. 50.) Schneider, 14 Novbr. 68. Christophersen, 6 Jan. 69. Martinius Nielsen, 22 Marts 89.

Hans Abildgaard: C. Foersom. Winsløw sen., 10 Marts 34. Foersom, (24 April 49.) Th. Liebe, 15 Jan. 50. Møller, 22 Marts 89.

Steen Bengtsen: Hvid. Th. Liebe, 24 April 49. Hvid, (15 Jan. 50.) Ferslev, 22 Marts 61. Soph. Petersen, 22 Marts 89.

En Drost (1ste Gang: 2 Marts 49, sidste Gang 19 Jan. 70): Th. Liebe. Ravnkilde, 24 Aprl 49. Sahlgreen, 15 Jan. 50. Funck, 22 Marts 61. C. Price, 6 Oktbr. 61. Funck, (27 Oktbr. 62.) Dorph Petersen, 14 Novbr. 68.

Hans: Waltz. Nehm, 26 Jan. 50. Waltz, (16 Septbr. 50.) Nehm, (12 Novbr. 53.) Aug. Nielsen, 22 Marts 61. Em. Hansen, 14 Novbr. 68. Faaborg, 22 Marts 89.

Erik: Hansen. Ravnkilde, 2 Marts 49. Sahlgreen, 24 April 49. Ravnkilde, (15 Jan. 50.) Møller, 22 Marts 61. Funck, 6 Marts 62. Møller, (27 Oktbr. 62.) Meyer, 14 Novbr. 68.

En Drabant [findes kun: 33—34, 34—35, 35—36 og 88—89]: Schneider. Iversen, 22 Marts 89.

Henning Podebusk (1.), Fikke Norby (2.) og Algot Magnussen (3.) [*stumme Personer*, de udførende findes kun opført i 33—34, 34—35 og 35—36.]: (1:) Fredstrup, (2:) Hammer, (3:) Jacobsen. Friis, 21 Febr. 34. Füssel, 20 Novbr. 35.

Dronning Margareta er opført 1833—34 (Decbr. 4, 7, 11; Jan. 13, 17, 25; Febr. 21; Marts 10.), 1834—35 (Novbr. 1.), 1835—36 (Novbr. 20.), 1848—49 (Marts 2, 8; April 24, 28; Maj 7.), 1849—50 (Jan. 15, 26; Febr. 1.), 1850—51 (Septbr. 16; Decbr. 3; April 3.), 1852—53 (Septbr. 21; Oktbr. 14; April 8.), 1853—54 (Novbr. 12 (*25*); Marts 2, 10.), 1860—61 (Marts 22; April 6, 11; Maj 13.), 1861—62 (Septbr. 17; Oktbr. 6, 28; Jan. 29; Marts 6; Maj 2.), 1862—63 (Oktbr. 27; Jan. 29; Marts 6.), 1868—69 (Novbr. 14, 16, 20, 29; Decbr. 8; Jan. 6.), 1869—70 (Jan. 19.), 1888—89 (Marts 22, 24; April 1 (*50*).)

II. Pak!

Lystspil i 5 Akter af Th. Overskou.

a. *Det kgl. Teater:*

Etatsraad Dobel: Hvid. Kragh, 31 Decbr. 58.

Baron Lillie: C. N. Rosenkilde. Gundersen, 23 Febr. 49.

Johannes Vagtel: C. Foersom. P. Knudsen, 27 Oktbr. 51. Ad. Rosenkilde, 3 Maj 57.

Kirstine: Jfr. Rosenkilde. [Md. Sødring, 10 Septbr. 49.]

August: Holst. Paetz, 3 Maj 57.

Mathilde Strøm: Jfr. Natalia Ryge. Md. Larcher, 12 Novbr. 46. Jfr. Ryge, (16 Oktbr. 47), Md. Larcher, (11 April 48.) Jfr. H. Andersen, 3 Maj 57.

Frederik Dahl: M. Wiehe. Hultmann, 3 Maj 57.

Palle Blok: N. P. Nielsen.

Ellen: Md. Nielsen. Md. Louise Phister, 3 Maj 57.

Grethe: Md. Holst. Md. Louise Phister, 15 Febr. 47. Md. Holst, (19 Septbr. 47.) Md. L. Phister, (13 Novbr. 52.) Md. Holst, (22 Novbr. 52.) Jfr. B. Nielsen, 3 Maj 57.

Peer Qvit: Phister.

Pak! er opført 1844—45 (April 22, 24, 26; Maj 2, 5, 12.), 1845—46 (Septbr. 14, 18, 23, 29; Novbr. 2, 8, 23, 28; Decbr. 14, 31; April 28, 30.), 1846—47 (Novbr. 12, 17; Febr. 15; Marts 6.), 1847—48 (Septbr. 19; Oktbr. 16; Novbr. 1 (*25*); April 11.), 1848—49 (Oktbr. 28; Febr. 23), 1849—50 (Septbr. 10; Oktbr. 27; Jan. 27), 1851—52 Oktbr. 27; Novbr. 2, 25; Decbr. 4, 20.), 1852—53 (Oktbr. 22; Novbr. 13, 22; Jan. 13; Febr. 22.), 1853—54 (Decbr. 13, 23; Jan. 5, 14; Febr. 27; Marts 19.), 1856—57 (Maj 3, 6, 13 (*50*).), 1857—58 (Decbr. 15; Jan. 4; Febr. 6.), 1858—59 (Decbr. 31; Jan. 4; Febr. 9; Maj 9), 1859—60 (Septbr. 19; Oktbr. 22; Decbr. 29.) — i alt 60 Gange.

b. *Folketeatret:*

Etatsraad Dobel: la Cour. Benj. Pedersen, 4 April 79.

Baron Lillie: Chr. Møller. Dorph Petersen, 4 April 79. Orlamundt, 15 Marts 89.

Johannes Vagtel: O. Zinck.

Kirstine: Frk. Møller. Fru J. Hansen, 4 April 79. Fru Rosenbaum, 15 Marts 89.

August: Dorph Petersen. Pio, 4 April 79. Johs. Ring, 15 Marts 89.

Mathilde Strøm: Fru Borchsenius. Frk. Olga Meyer, 15 Marts 89.

Frederik Dahl: Abrahams. Stigaard, 4 April 79. Reumert, 15 Marts 89.

Palle Blok: H. Kolling. Abrahams, 4 April 79. H. Kolling, (15 Marts 89.)

Ellen: Fru Holst. Fru J. Møller, 15 Marts 89.

Grethe: Frk. Vermuth. Frk. D. Olsen, 4 April 79. Fru M. Müller, 15 Marts 89.

Peer Qvit: Züberlein. H. Kolling, 4 April 79. Hellemann, 15 Marts 89.

Pak! er paa Folketheatret opført 1874—75 (Jan. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 26, 29; Febr. 1, 10, 14 (*25*); Marts 7, 10; April 5, 19; Maj 7), 1875—76 (Septbr. 26, 28; Oktbr. 3, 29), 1878—79 (April 4, 5, 6, 7, 8, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21) 1888—89 (Marts 15, 16, 17, 18 (*50*)).

c. *Kasino:*

Etatsraad Dobel: Knobelauch. — Baron Lillie: Abrahams. — Johannes Vagtel: Soph. Neumann. — Kirstine: Fru J. Møller. — August: Aagaard. — Mathilde Strøm: Fru Borchsenius (jvfr. Folketeatret.) — Frederik Dahl: Mart. Nielsen. — Palle Blok: F. A. Cetti. — Ellen: Frk. Lerche. — Grethe: Frk. Julie Lund. — Peer Qvit: Hougaard.

Pak! er paa Kasino opført 1881—82 (April 21, 23, 24, 25, 26; Maj 10), ialt 6 Gange.

III. Syvsoverdag.

Romantisk Komedie i 3 Akter af J. L. Heiberg; den tilhørende Musik komponeret af J. P. E. Hartmann.

Fantasus: Sigurd Lund. Frk. Dehn, 27 Septbr. 72. Frk. Jensen, 1 Jan. 73. Frk. Berthelsen, 8 Septbr. 81. Frk. Olivia Jørgensen, 29 April 89.

Hummelskou: C. N. Rosenkilde. Phister, 27 Septbr. 72. V. Kolling, 8 Maj 74.

Max: C. Foersom. Ad. Rosenkilde, 27 Septbr. 72. Schram, 30 Novbr. 81. O. Poulsen, 29 April 89.

Fru Max: Jfr. Jørgensen. Fru Sødring, 27 Septbr. 72. Fru Phister, 8 Septbr. 81.

Anna: Fru Heiberg. Frk. Schnell, 27 Septbr. 72. Fru Oda Petersen, 8 Septbr. 81. [Fru Oda Nielsen, 29 April 89.]

Balthasar: Phister. O. Poulsen, 27 Septbr. 72. Poul Nielsen, 29 April 89.

Fru Lüttich: Md. Winsløw. Fru Phister, 27 Septbr. 72. Fru Hilmer, 8 Septbr. 81.

Constance: Jfr. Natalia Ryge. Fru Nyrop, 27 Septbr. 72. Fru Emma Nielsen, 29 April 89.

Steier: Pallesen. Hultmann, 27 Septbr. 72. Jerndorff, 8 Septbr. 81.

Valdemar Atterdag: N. P. Nielsen. Vilh. Wiehe, 27 Septbr. 72. E. Poulsen, 8 Septbr. 81.

Dronning Helvig: Md. Hansen. Fru Eckardt, 27 Septbr. 72.

Henning Podebusk: J. C. Ryge. Joh. Wiehe, 27 Septbr. 72. Th. Liebe, 8 Septbr. 81. Soph. Petersen, 12 Septbr. 82. Th. Liebe, (7 Decbr. 82.) Soph. Petersen, (29 April 89.)

Thorstein: V. Holst. E. Poulsen, 27 Septbr. 72, Zangenberg, 8 Septbr. 81.

Syvsoverdag er opført: Sommerforestillingerne 1840 (Juli 1 (i Anledning af Kristian VIIIs Kroning), 3), 1840—41 (Oktbr. 29; Novbr. 6, 9), 1872—73 (Septbr. 27, 28, 29; Oktbr. 2, 3, 9, 15, 20, 30; Novbr. 6; Decbr. 11; Jan. 1), 1873—74 (Maj 8, 9, 12, 20, 21), 1881—82 (Septbr. 8, 11, 13 (*25*), 19, 25; Oktbr. 8, 14, 19, 23; Novbr. 30; Decbr. 6, 16, 26; Jan. 5, 9; Febr. 4, 17, 20; April 1, 11; Maj 11), 1882—83 (Septbr. 12, 23, 29; Oktbr. 25; Decbr. 7, 18), 1888—89 (April 29 (*50*)).

Lastens vei.

Hansine var en liden fjong gudsskabning i fløilsjakke og kort lys kjole med seiligt fald om et par hofter blødt vuggende som edderfugle i en solvind. Hun gik i paradeskridt, stolt og udfordrende i sine bevægelser. Den stramme holdning passede forresten komisk til hendes suffisante skøierfjæs med de blaa »lefnadslustiga« øine. Om aftenen optraadte hun paa Karljohan i en kolossal straahat.

De unge piger, som vandrer lastens vei, pleier — ifølge alle gode bøger — at længes efter et liv i dyd, og det længedes ogsaa Hansine efter. Men det var saa vanskelig at faa fat i den der dyden eller ialfald at føle sig lykkelig i dens arme.

Hun havde vandret lastens vei et helt halvt aar, rigtignok uden at føle sig glad en eneste dag. Var hun jublende og sprudlende af livslyst om kvælden, naar hun med sine »venner« drog fra basarhallen til tivoli og fra tivoli til centralhallen, saa hadde hun om dagen stunder fyldte af rædsel, af en fortærende angst og anger ved tanken paa forældrene dernede i »fillabyen«. Ofte naar hun ikke følte denne deilige dødelige træthed efter natten, tog de uhyggelige tanker formiddagssøvnen fra hende, og da ønsked hun bare, det snart blev aften.

I sine breve hjem løi hun alt, hvad hun orked, og

det faldt ikke forældrene ind, at hendes lille hjerne i timevis stræved med at faa den barnslig-troskyldige tone ind mellem linierne. Hun var den flittigste i syetablissementet og tjente akkurat 30 kroner om maaneden. Det var lidet, men hun greied sig dog og var stolt over ikke at trænge mer.

Saa kom der et tilfælde spillende ind i hendes tilværelse.

Hun hadde en veninde ved navn Atalanta, som en dag foreslog, at de skulde ta sig en glad aften sammen. For det var midt om sommeren og alle deres hyggelige studenter var spredt rundt om i landet.

Ja det var Hansine med paa, men heller ikke hun hadde penge til drikkevarer. Da skrev veninden en rekvisitionsseddel til en kolonialvarehandler paa et par flasker vin og et pund kjæks og undertegned det med en eller anden rigmands navn.

Efter mange indvendinger, som den sindrige forfatterinde med stor dygtighed slog i marken, gik Hansine ind til kjøbmanden og »skulde hente dette« fra X.

Det gik imidlertid galt, og følgen var, at beggeto maatte i fængsel, Hansine samme aften, veninden dagen bagefter.

Hun skulde likt sig noksaa godt der Hansine — og det var jo forsaavidt det samme, hvor hun opholdt sig i denne »døde« sæson — hvis det ikke var det, at forældrenes billede hjemsøgte hende værre der end nogensteder. Hun trøsted sig dog paa bedste maade med at tænke paa høsten, naar hun var fri og vennerne kommen tilbage.

Men en dag — det var i hendes sidste fangetid — stod faren pludselig foran hende i fængslet, hendes rundryggede magre far med de sorte stikkende øine midt i alt vildskjægget. De brændte af had, syntes hun, og hun forstod ikke, at hun ikke døde af skræk.

Hun blev saa ræd, at hun kasted sig paa sengen, krøked sig ihop med hænderne for ansigtet og skreg, hylte, at han ikke maatte dræbe hende, bare ikke dræbe hende, saa skulde hun bli »orntli«.

Saa kom hun hjem til Xstad syg af skam men glad over at være revet ud af fordærvelsen i Kristiania. Det jubled i hende, naar hun tænkte, at hun ved et englerent liv og stilfærdig flittig syarbeide snart skulde vinde forældrenes tillid, saa de glemte hendes fald. Faren, som nu ikke vørred hende et ord og saa tung og bister ud ved maaltiderne, skulde nok engang bli mildere stemt mod sin lille Hansine. Det skulde nok forundes hende som før at gaa paa værftet med kaffe og smørrebrød til ham.

Og moren stakkar! hun var saa snil, at Hansine næsten kunde græde. Stakkars, stakkars mor! Hendes rynkede forkrøblede Koneansigt under natkappen og de blaa kloke øine kunde bedst som det var hvile spørgende paa hende som om de gad vide, om hun virkelig mente at bli skikkelig efter alt dette, om hendes stilfærdighed og frygtsomhed virkelig var ægte. Ja vent bare du kjære mor, skal du se! tænkte Hansine.

Imidlertid gik dagene uden at forældrene blev anderledes. Moren bad for hende hver kvæld, men holdt sig ellers paa afstand, og faren gik til og kom fra sit arbeid uden at vørre hende andet end et foragtelig truende blik. Det syntes hun var haardt og begyndte mod sin vilie at ræsonere — først for sig selv. Men da hun endelig engang voved en liden bemærkning, om hvor uvenlig man var mod hende, sprang faren op i sinne og spurgte, om hun endnu ikke var blet ydmyg — om hun turde forlange venlighed, hun!

Naar han med en masse hentydninger hadde rippet op i de gamle saar, fik hun atter øinene op for sin umaadelige syndighed og takked Gud for hans naade, at hun var frelst itide.

Men der gik et par maaneder, og synden blev efterhaanden mindre igjen for hendes øine, ialfald liden i forhold til den straf, der laa i farens foragt. Hun tvilte paa, at han nogensinde vilde tilgi hende. Og det var saa haardt, saa haardt, hun hadde det saa ondt, saa ondt! Naar skulde det bli bedre? naar skulde hun begynde at bli anset som ordentlig?

Gik hun ud i byen, saa var det som at gaa spidsrodsgang, for alle kjendte hendes historie. Selv hendes gamle veninder fra konfirmationen saa paa hende som paa en øgle og var forlegen, talte hun til dem. Det var ikke til at holde ud. Og disse veninder, som var ræd for hende, fordi de selv var saa dydig — var de igrunden stort bedre end hende? Vilde de ikke ha været som hun, hvis de var kom't til Kristiania og en 17 mai hadde danset paa fæstningen og var bleven spendert paa af en vakker student, som de tilsidst i vinrusen var blet dødelig forelsket i? Men nu — siden de aldrig hadde danset paa fæstningen og aldrig hadde mødt nogen virkelig sød student, nu gik de og var hoven af sin dyd.

Sligt kom Hansine ofte at tænke paa, naar hun sad ved vinduet og sydde, for da var det hun følte sig mest ulykkelig. Nedenunder hende laa byen fattig og smaaagtig omkring den vesle ragnformede bugten, og hun kunde se alle de huse, hvor den bodde og hvor den bodde, og hvor den hadde siddet i vinduet og kaldt paa nogen inde i stuen, naar hun gik forbi. Da krymped det sig i hende, hun gjøs af harme og skam, og hun følte sig mere indeklemt og trykket end i hovedstadens fængsel. Hvor her var forfærdelig i denne lille byen, hvor ingen glemte noget, hvor alle kjendte hende, hvor det ikke gik an at gjemme sig, hvor hun følte sig som gjenstand for byens samtale, hvor hendes egen fornedrelse mødte hende tyve gange om dagen! Huf! — hun hadde lyst at se sjøen vælte ind over vigen, rulle

opover bakkerne og skylle alle husene væk. Eller hun skulde jubled, hvis en ild opstod under en storm og bragende for fra sjøbod til sjøbod, fra hus til hus, mens alle de dydige veninderne skrigende flygtede indover landet.

Da svimled det for hende, og henrykt trodsig sendte hun hadske blikke udover den lille teglstensrøde by, som hun var født i. — — — —

Ud i Oktober, en sort regnfuld aften sad hun paa sit trange kot oppe paa loftet. Hun hadde forsøgt at sy, men det gik ikke; ti hun følte en tristhed, som intet arbeide kunde fordrive. Aldrig, aldrig hadde hun følt sig saa ensom, saa ulykkelig, saa uhelbredelig ulykkelig som i kvæld. Forældrene var i besøg hos maskinist Nielsen paa den anden side af havnen, og faren hadde stængt husdøren, før han gik. Da hun hørte det — at nøglen blev dreiet om, for at den stængte dør skulde være hende en ydmygende paamindelse om hendes skam — bed hun sig i læben af harme og kasted hodet mod bordet i raseri. Ogsaa hun var bedet i besøg, men der var ikke engang blet talt om det nede. De vilde ikke vise sig med hende ude blandt folk.

Hun kunde ikke faa græde, men den voldsomme harme la sig lidt efter lidt, og en underlig ro kom over hende. Hun slukked lampen og satte sig bort i vinduet for at stirre ud i mørket.

Da sneg sig over hende en følelse af frihed, lettelse alt eftersom en beslutning modnedes, som i de sidste dage hadde gjæret hos hende under en angstfuld modstand. Nu i aften, efterat man i sin store hellige selvgodhed hadde laast hende inde, nu blev det hende først tydelig, at hun ikke kunde holde livet herhjemme længer ud. Ja hun blev saa klar og frygtløs, at hun uvilkaarlig begyndte at nynne paa en visestump fra tivoli.

Naar hun saa ud i mørket og saa alle de lys, som tilsløret af regnet viste byens skikkelse, haded hun den

ikke længer. Hun haded ikke veninderne, hun haded ikke sin far, som sad og drak toddy derborte paa den anden side af bugten. Ingen og ingenting haded hun længer, bare tænkte paa, at hun snart skulde være borte fra alt sammen, og at man en stund vilde faa travlt med at tale om hendes forsvinden.

Hun forestilled sig Karljohan paa denne tid af døgnet, hun smilte listig over snart at skulle gaa der paa den brede aabne gade og møde alle sine hyggelige venner. Hvor hun skulde narre konstablerne, saa de ikke greb hende i at promenere paa det forbudte fortoug! Og hun skulde sidde sorgløs, omgit af sorgløse og vakre studenter, i den oplyste centralhalle med det larmende aftenliv! Musiken døived larmen, og man skreg og sang og var glade. Heisan! saa skulde de gaa paa tivoli og høre trikotklædte damer synge, og punsj og vin og øl vilde flyde!

Men penge maatte skaffes til reisen, dampskibet var ventende klokken 9 i kvæld.

Fem kroner — hvordan fik hun fem kroner? Hun maatte ha dem, om de saa skulde stjæles. For nu, hun først hadde set sig hensat i det svulmende Kristiania-aftenliv, efterat hun var bleven klar over, at hun maatte tilbage til det — holdt hun ikke ud engang tanken paa at være i »fillabyen« en dag længer. Hun frygted, forældrene kunde gjennemskue hende og binde hende fast.

Ingen pantelaaner var der i byen, bare et udsalg af gamle klær, men dĕr kjendte de hende og vilde fatte mistanke, om hun kom ansættende for at sælge sine sengklær. Andet fans ikke hjemme, som hun kunde kalde sit.

Alligevel — hun lo haansk — penge skulde hun skaffe, det var en let sag for hende. Bare at gaa ned i strandgaden, saa traf hun herrer.

Ja — det er greit — jeg kan ikke andet — han

er selv skyld i det! mumled hun koldt og kasted paa nakken som for at ryste tanken paa faren af sig.

Hun hadde vel siddet en times tid ved vinduet, da hun pludselig sprang op og tændte lampen. Med feberagtig hast pakked hun sine faa stykker undertøi, baade det skidne og det rene, ind i en avis, gjorde toilette og stak kammen i lommen.

Med en udslidt uldbaret paa og guttaperkakaaben prøved hun sig i speilet, stod derefter stille et øieblik og lytted. Hjærtet banked saa voldsomt under korsettet, at hun neppe kunde aande.

Et sidste blik rundt i det fattige kammer, et farvel til fængslet og hun pusted let i lampeglasset, saa lyset gik ud, famled sig ned den bratte trappe og stod i kjøkkenet. Der var det saa mørkt, at hun neppe skimted det eneste vindu ved siden af døren, den stængte dør. Her lytted hun ogsaa; — hvor komisk! om nogle timer komme hjem og finde fuglen væk i et lukket bur. Naar moren imorgentidlig klokken fem vaagned og stødte i taget med gardinstokken, vilde ingen svare. Saa vilde hun bli sint over, at datteren ikke straks stod op, kom ned og kogte kaffe. Hun vilde banke en gang, to gange, tre gange, rope op, skjænde op, tilsidst vilde faren vaagne, tung efter toddyen og spørge, hvad som stod paa. Ogsaa han vilde bli rasende, bande paa, at han skulde knække hendes trods, og han vilde tumle ud paa gulvet, løbe oven paa i bare skjorten — og finde sengen tom —.

Vilde han angre? — vilde han skjønne, at han var skyld i det? at han hadde været haard? Nei — han vilde helt simpelt ønske hende til helvede og være overbevist om, at hun kom der. For han stod ikke høiere i dannelse end at han trodde paa hint pinselssted; det var noget, hun kunde le af, ti hun vidste at selv præsterne trodde ikke paa det.

Med varsom haand følte hun sig rundt paa kjøkken-

bænken foran vinduet og bar alle kjørlerne bort paa komfuren. Saa aabned hun vinduet, kravled op paa bordet og lod sig glide ud paa maven. Da hun hadde bragt sin kjole i orden efter den komiske undvigelse, klemte hun vinduet igjen.

En paraply burde hun havt, det var jo sjofelt at gaa uden. Huf for et veir! vinden var stærk heroppe og lod regnen piske hende i ansigtet. Men ingen sorger for det! Snart kunde hun kjøbe sig baade paraply og alt, hvad hun trængte. Hurra, hvor hun var fri, hvor hun var lykkelig!

Og i den stemning kravled hun sig forsigtig nedover de bratte uregelmæssige stentrapper, som endte i smuget ned til strandgaden.

Det var saa lunt og varmt dernede, regnen pisked ikke længer hendes hud; den vilde trods, hun følte naar stormen jog forbi hende i susende jag, naar lungerne fyldtes af den isnende friske havluft, var forsvundet i den stille indelukkede gade med de spredte taagede lysklatter, lygtepælene. Og da hun saa hørte den brustne ilende lyd af dampskibspiben ude ved næsset, blev hun skjælvende angst — for at hun ikke skulde komme med, for at hun skulde staa igjen og bli fundet af sine forældre midt paa sorte natten.

Byens politibetjent og to skikkelige borgere gik forbi hende udover mod bryggen. Ingen »herrer« var at se, og med et pludselig haab om, at der ombord var en eller anden kjendt, en student, som kunde hjælpe hende, fulgte hun efter de skikkelige borgere.

Det var som saa hun ind i selve himmerig, da dampskibet festlig oplyst gled indover den kulsorte vang. Det fortalte om det glade lystige liv, livet hvor friheden, latteren, overgivenheden ikke kuedes af mørke og onde og selvgode giftspyende tunger, livet hvor man var sig selv, hvor den ene lod det anden være i fred — naar bare han ikke stjal! . .

Nu gjaldt det at faa følge med dette herlige skib, som kunde bringe hende midt op i livsglæden — at det ikke gik fra hende, fordi hun var fattig. Kommandoraabene lød saa barskt og kjækt ind til hende og lyden af trosserne, der kastedes mod dækket, fik hende til at trippe af utaalmodighed efter at være ombord. Der var ikke noget af »fillabyens« klynkende skinhellige bedemandsvæsen i dette skrog, som det sort og mægtig gled indover med sine mange ildøine; det virked paa hende som en forjættelse om kraft og herlig storhed.

Bryggen oplystes af en lygte, der hang paa en grøn stak og hadde et rødt glas ud mod fjorden. For ikke at bli set stod hun i mørket inde ved den vaade nagne fjeldskraaning, som stak ud i sjøen ved bryggens yderste kant. Der var mødt frem en ti—tolv personer, næsten alle fattiggutter uden paraplyer. De to skikkelige borgere stod for sig selv og politibetjenten ligeledes, idet han holdt et nidkjært øje med sjauernes kreds.

En hvislende lyd af en tougende fulgt af et »ta imot der« afbrød stilheden, et par skikkelser kasted sig over tougenden og halte trossen ind. Lidt efter styrted de samme skikkelser længer ned, hvor en anden trosse plaskende faldt i sjøen.

Nu laa skibet der, hun maatte komme med.

Paa agterdækket gik en herre hurtig frem og tilbage med frakkekraven opslaat, og hun undredes paa, om der ikke var flere passagerer til alle de kufferterne og vadsækkene, som var stabled op agerst bag røgelugaren; men de andre hadde vel lagt sig.

Landgangen blev lagt ud, et par dragere trængte ind paa dækket og omringed den enslige passager, der bare rysted paa hodet og fortsatte sin vandring. Saa drev de fattige stakkar i land igjen en efter en og forsvandt i mørket efter først at ha bøied sig ned og keget lidt ind i salonen. Tilsidst var bare politibetjenten igjen; han spurgte op til styrmanden, som stod under lygten

ved landgangsbroen, om de skulde ligge der i nat. Til klokken fire! var svaret.

Ved dette kvak hun op som af et mareridt og drog pusten let. Ti hun var blet overfaldt af en dyb modløshed, som hun stod derborte i regnet uden at turde vove sig frem. Det hadde skreget i hende af fortvilelse ved tanken paa, at skibet kunde gaa straks — før politibetjenten, saa hun kunde be den enslige passager hjælpe sig. Han maatte hjælpe hende — selv om han var »skikkelig« skulde hun vinde ham; hun kunde lyve, græde — — alt kunde hun gjøre for at slippe ind til den store herlige Karljohansgade, som uafladelig stod hende for synet, mer og mer lokkende. Gud, hvor hun skulde le høit, synge, være vild af glæde, juble naar hun først stod der! Aldrig en tanke mer paa »fillabyen«, paa forældrene, paa det fortærende fangenskab, hun var brudt ud af. Alt dette skulde rives ud af sindet som en ond drøm; bare sang og svir og løssluppen galskab herefter!

De to borgere var gaat, sjauerne var gaat, politibetjenten ogsaa; hun hørte hans sidste skridt, som han slaskende i sølen var paa vei indover mod gaden. Ombord var heller ingen at se andre end den ihærdige vandrer. Der var stille, som om hele skibet sov. Hvergang han vendte sig ved lygten oppe under kommandobrættet faldt der lidt lys over hans ansigt, og hun syntes det var en ung pen herre. Han gik vist i tanker, satte sig ofte paa bænken ved røgelugaren, men sprang straks op igjen for at vandre.

Længe lytted hun om der var nogen forud eller nogen inde i røgelugaren, men kunde ingenting høre. En sagte plaskende lyd af regnet, som fra dækstaget silte ned i sjøen, den unge mands skridt samt nu og da noget inde fra maskinen udhæved bare stilheden. Med energi tog hun sig sammen, satte op et sorgløst ansigt og gik med mest mulig støi frem under lygten paa den

grønne stak lige ved bryggekanten. Der stirred hun ned i den smale strime sjø mellem dampskibet og bolværket — et sort gap fuldt af bittesmaa lysende stjerner — morilden, som frembragtes af regndraaberne.

Den ensomme herre blev ved med sin vandring, men hun stirred ned i det sorte stjernevand og undredes paa, hvad han tog hende for. Tilsidst saa hun op med sit blideste aasyn, han gik uanfægtet videre frem og tilbage, keg ned paa hende en og anden gangen. Tilknappet og utilgjængelig saa han ud med hænderne dybt begravet i frakkelommerne. Ikke lidet forlegen over hans uventede opførsel tog hun et par skridt længere op mod skibets agterende. Paa bænkene ved rælingen glinste det vaadt, røgelugaren var oplyst og grønne gardiner trukket for vinduerne. Mon der var nogen derinde?

Kahytsgluggerne var i nivaa med bryggen; hun bøied sig ned til et af dem og keg ind i salonen; dernede paa en rød sofa laa en dame og sov med et tørklæde om hodet. — Det var da en rar fyr, som ikke hadde vit at snakke til hende. Skulde kanske hun begynde, mente han det? — men sæt nu, at han var skikkelig, at hun kunde skræmme ham med en tilnærmelse. Ja — da vidste hun nok, hvad der var at gjøre. Hun vilde lade som hun gik, gaa en omvei op smuget forbi farens hus og komme ned igjen ved den bratte fjeldskrænten bag bryggen. Der i mørket kunde hun saa passe paa, naar han engang i nattens løb blev træt af denne idiotiske spadseringen, og saa — vilde hun med kattens hurtighed lydløst snige sig ombord, bag røgelugaren og nappe en af vadsækkene der. Hun skulde derefter løbe, uden at stanse løbe i hele nat, til hun var i nærheden af nabobyen, hvor hun aabned vadsækken, tog den lettest sælgelige ting med sig og solgte den til den første den bedste bondemand. Saa fik hun da penge til billetten.

Uf nei — hun var lidet modig til at stjæle; denne

unge pene manden maatte hjælpe hende. Hun trak guttaperkakaaben tættere om sig, idet rappe frysninger for nedover ryggen paa hende. Bare et øieblik jo, en fem minutters pine og skamfuldhed, saa var det forbi — jo hun maatte vove det.

Langsomt og nølende steg hun op landgangen, den risted under hende, og af frygt for at nogen skulde høre det og komme op, skyndte hun paa. Den unge mand hadde sat sig paa bænken under røgelugaren, saa hun ikke kunde se hans ansigt. Hun hørte sit hjærte hamre, men opbød al sin frækhed og trak pusten af al magt langt, idet hun gik bortover dækket. Nu var et tilbagetog umulig.

God aften! — begyndte hun ydmygt og bøied sig for ham. Tværtimod al forventning sprang han op, var den galante kavaller, bukked og spurgte, hvormed han kunde være til tjeneste. Dette forvirred hende ikke saa lidet, ti hun begyndte at tvile paa sin første plans hensigtsmæssighed: at spille den fattige ulykkelige enke. Vilde han noget alligevel kanske?

Hun saa ham forlegent sky op i ansigtet og mødte et venlig forundret blik, som gjorde hende endnu mer tvilende. Tog han hende for en dame? Var det den avispakken, hun bar under armen, med undertøiet i, som gav hende et saa skikkelig udseende? — En stund var der en pause, mens han ærbødig vented paa, at hun atter skulde aabne munden. Men hun — skjønt hun var lige ved maalet — holdt paa at segne af forskrækkelse over sig selv. Situationen her paa det tause dampskib midt om natten forekom hende saa uforklarlig, manden der foran hende saa ren og uskyldig og hun selv saa afskyelig besmittet. En dødsens skam fik hende til at holde aandedrættet tilbage; fra maskinen hørtes en kulskufle klirre mod jerngulvet.

Jeg vilde — vilde bare — — tog hun i, men følte idetsamme blodet jage sig op i ansigtet.

Han bukked atter: jeg er til tjeneste.

Noget roligere over, at han endnu ikke spurgte, om hun hadde en skrue løs, saa hun ham ind i øinene. Var det noget at være ræd for denne fyren, som saa saa snil ud? Han var jo heller ikke saa ung — heller ikke saa pen; kanske var han gift.

Jeg vilde — bare be Dem hjælpe mig lidt! blæste hun ud af sig og gav sit skøierfjæs det bedrøveligste udtryk.

Med fornøielse! — atter et buk, men denne gang med en langsom, umaadelig forundret stemme.

Naa? spurgte han utaalmodig.

Jo, ser De, jeg skulde —, og saa ramsed hun op en lekse om at hun var enke, hadde et sygt barn hjemme, som skulde bruge kostbare mediciner. Men hun kunde ikke faa dem, hadde ingen penge og kjendte ingen at laane af.

Hun vilde ogsaa til at undskylde sin paatrængende med noget om, at han saa saa snil ud, hun var saa ulykkelig og lignende, da hun holdt inde ved, at han gik bort til landgangsbroen under lygten og knapped op frakken og tog frem sin lommebog. Hun fulgte stilfærdig efter, men glæden holdt paa at faa magt med hende, hun kunde faldet ham om halsen og kysset ham. Da sendte han hende et eneste blik, som lod hende føle det svælgende dyb mellem dem, et blik fuldt af overlegen foragt, der sa saa meget som: du lyver, min gode pige, men din elendighed vækker min medlidenhed.

Værs'go, her er fem kroner, sa han tvært, vendte sig og gik nedover agterdækket igjen, knappende frakken.

Ligesom bedrøvet over hans daarlige tro om hende, tvang hun sig til at gaa langsomt ned fra skibet, skjønt hun brændte efter at gi sin undertrykte jubel luft; tvang hun sig til endnu mere slæbende at gaa indover mod strandgaden. Pengesedlen krammed hun mellem fingrene uden at turde gjemme den, ti hun syntes at føle hans

foragteligt-undersøgende blik forfølge sig. Først da hun naaede ind under husene i gaden, aanded hun frit og voved en hurtigere gang. Nu var det overstaaet, nu var hun frelst! fortere og fortere jog bevidstheden om det hende afsted, indover, op det første smug, da — idet hun fik øie paa farens hus stansed hun brat som ved et slag for synet. Der var lys deroppe, de var kommen hjem; det hadde hun ikke tænkt paa — at den ryddede kjøkkenbænk og vinduet, som ikke var lukket indefra, maatte røbe hende allerede iaften. Ængstelig for hvad som kunde ske, blev hun staaende ved opgangen til huset. Ja — de maatte skjønne hendes flugt; nu forsvandt lyset fra stuen og — jo ganske rigtig, der var de oppe paa hendes værelse. Lidt efter blev det mørkt igjen der og atter lyst nedenunder.

Kom der nogen ud? — hun fór forskræmt ind til husrækken og trykked sig op i en gadedør. Hvert øieblik vented hun en afgjørelse; koldsveden la sig over hende, og klæerne klæbed sig fast til kroppen. Hun skjalv, hjærtet stod stille; noget maatte ske nu, og hun forberedte sig til at springe frem og gaa opover som ingenting, som om hun hadde god samvittighed.

Hun hørte døren, som var paa bagsiden, bli aabnet; morens jamrende stemme trængte ud blandet med en truende hæs røst. Lidt efter hurtige skridt, — hun keg op, skimted i lyset fra stuen moren løbende nedover mod trapperne; i samme øieblik kom andre skridt klampende, hun saa de to skikkelser sammen, hørte dem brydes, farens hvæsende aandedræt, saa et skrig ledsaget af et vildt: rø—ører du dig efter hende, slaar jeg dig ihjel! Ind —! De begyndte at kjæmpe paa ny, det skurred fæsende i sandet, naar de tumled omkring, men ikke en lyd fra nogen af dem andet end hæse arbeidende aandedrag. Hun var svagest, begge var paa vej opover igjen, han trækkende hende efter armene: Slip mig! slip mig! — datter min — stakkar —! — Hold kjæft, sier

jeg! hold kjæft! — Slip mig! — Jo du kan bande paa det! — — — — — —

Mer hørte hun ikke tydelig. De forsvandt bag hushjørnet, døren blev voldsomt slaat igjen, og lidt efter saa hun farens skygge jage frem og tilbage over gardinet i vinduet.

Gud, gud, gud — hvisked hun forskrækket og gik frem. Saa opbød hun alt sit mod og stamped i jorden. Nei! raabte hun og lo koldt, han er selv skyld i det. Og tvingende tankerne paa flugt sneg hun sig op trapperne, forbi huset uden et blik til siden, videre opover bakken, helt til det blev fladt.

Der laa den svarte by foran hende! en fire fem usle gasblus var alt det lys, hun saa. Rundt omkring var det bare sort, der yderst ude laa fyret. Vinden strøg brummende indover, snart dæmpet, snart lydt, og regnet pisked i ansigtet, snart stærkt, snart svagt.

For satan! lad dem ha det som de vil! skreg hun ud vanvittig vildt.

Til Kristiania!

Hurra! hvor hun var fri!

Gabriel Finne.

„Det nytter ej “.

Det nytter ej, Du fører dig
saa dristig og gudindestolt,
som var dit Hjærte altid koldt,
og Verden kun en Spillebold,
der næsten næppe rører dig,
jeg véd, der komme vil en Tid,
da det bli'er Alvor med din Leg,
da Falken bli'er en Due blid,
da Tislen bli'er en Lilje veg,
da Øjet er paa Lyn Fallit
og sænker sig for mit.

Det nytter ej, Du gaar saa kønt
til Kirken med din Salmebog,
saa tryg i Troens sikre Aag,
at høre Præstens Kvalmesprog
om Troens Blaat og Haabets Grønt
og Kærlighedens Rosenrødt,
om Synden og om Kødets Lyst,
om Naaden, der sig sænker sødt
med Fred til hvert uroligt Bryst, —
det Sprog skal blive snart forslidt
og byttes om med mit.

Det nytter ej, Du spænder dig
saa dydig i Korsettet ind,
den Glød, der dvæler paa din Kind,
har røbet mig forlængst dit Sind
og sagt mig, hvad der brænder dig,
det er ej Arnens stille Skær
og ingen hellig Vestaild
nej, Gnisten, Du i Hjærtet bær,
vil blusse hed og flamme vild,
og Skinnet, den vil kaste vidt,
skal ene blive mit.

Det nytter ej, at nok saa tit
din Fæstning slog mit Stormløb af,
for hvert et Saar, mig Kampen gav
kom nærmere min Løbegrav,
og Breschen gabed mere vidt,
den funkler alt, den skjulte Skat
ved Lyden af min Spadeklang,
mens nærmere for hver en Nat
jeg synger dig min Sejerssang,
til Porten bliver aabnet blidt
og alt en Gang bli'er mit.

Marcus Wesenberg.

„Oteren“.

(Fortælling af Simon Hammer).

I.

Naar man for en Del Aar siden fra den store Alfarvej langs Fjorden østover tog op tilvenstre i Nærheden af »Tolholt Mølle«, kom man efter en syv, otte Minuters Gang ind i en liden Tarm af en Gade ved Navn »Smuget«, der var berygtet som et af de værste Strøg ude i Forstaden saa nær indpaa Byen.

Det var et kroket, sølet Stræde med smaa gammeldagse Huse, hvis indfaldne Døre, skjæve Vinduer og stinkende Portrum stod i bedste Overensstemmelse med Kvarterets Ry. Om Dagen saa man her for det meste kun en Flok fillede Unger med skidne Næser og sorte Ansigter rodende i Skarnet, mens gamle Madamer og Skjøger, som ingenting havde at bestille, stod og snakkede sammen i Portene med Armene i Siden. Men først om Kvælden — særlig de lange Vinterkvælder — var det, at »Smuget« fik sit egentlige Præg. Her samledes Skøjergutter i vid Omkreds til hemmelige Raadslagninger, her dreves ulovlig Øludsalg i lumske Kælderetager med Lemmer for Vinduerne foruden meget andet — og for at gøre det endnu bekvemmere — her fandtes intet Politi, da »Smuget« nemlig hørte ind under »Sognet«, hvis Kommune fandt at have andet at tænke paa.

I et af disse Huse — et graat, indeklemt med en Kvist, der sprang frem som at faa Pusterum — havde der allerede i en Del Aar boet en Blikkenslager ved Navn Søren Lomsrud, der nu var en af »Smugets« mest bekjendte Figurer. Regelmæssig halvfuld hele Ugen igjennem var han Lørdagskveldene saa døddrukken, at han stadig tilbragte Nat til Søndag ude paa de mest utrolige Steder, naar ikke en eller anden medlidende Sjæl tog sig af ham og lejede ham hjem. Hans Hustru var død for syv Aar siden — lidt efter at de var kommen hid — og siden den Tid var det stadig gaat nedover med Lomsrud. Vistnok havde hun efterladt ham to Børn — Alette og Maja, af hvilke den ene var 10, den anden lidt over 3 Aar gammel — men da Konen døde var det som Blikkenslageren havde mistet alt i Verden, og Børnene var ham kun en utaalelig Lænke om Foden. Han brød sig ikke mere om at være hjemme, men lod Børnene gaa for Lud og koldt Vand og opdrage sig selv. Men dette var for meget endog for en saa stø og alvorlig Pige som Alette. Hun kunde ikke lade være at modtage Indtryk af sine Omgivelser, saa meget hun end søgte at undgaa dem — som Moren havde bedet om. Men værre var det med Maja, hos hvem alt fæstede sig hurtigere, og som fra sin tidligste Alder viste en udpræget Tilbøjelighed til at ligge paa Gaden. Det varede derfor heller ikke længe, førend de slette Anlæg begyndte at udvikles, og Aar for Aar voksede de stedse frodigere i Gadens fede Dynd. Som 10 Aars Jentunge var hun saaledes allerede inde i flere Historier, der røbede en for hendes Alder sørgelig Verdenserfaring. Og det var umuligt for Søsteren, trods alle Anstrængelser, at redde hende fra at blive en Gadetøs. Thi selv om Maja imellem brød sig om at høre paa hende og lovede Bedring, saa glemte hun straks sine gode Forsætter, naar hun kom udenfor.

Imidlertid var det ogsaa begyndt at gaa tilbage

med Farens Arbejde, siden han havde slaat sig paa Drikken og, det som det var, narrede sine Kunder. Desuden bekymrede han sig endnu mindre end før om Børnene og brød sig neppe om at give dem mere end det aller nødvendigste — og knapt det — til Mad og Klær. Alette sagde ingenting, men vedblev at flikke og lappe paa sit og Søsterens Tøj, saa godt det lod sig gjøre, nægte sig selv alt og stedse give hende det bedste og peneste. Men Maja rugede og ærgrede sig over denne Fattigdom og lod aldrig en Anledning gaa hen til at bruge Mund.

»Det fordømte Svinet!« udbrød hun en Søndagsmorgen. »Her ligger han og fylder sig hver Kvæld, og saa har vi to neppe det vi kan svælge. Og saa vil han klæ' os naken med! Jeg vil ikke gaa med sligen luset Søndagskjole længer. Før skal jeg være inde!«

Alette, der havde været beskæftiget med denne Søsterens Kjole til langt udover Natten, saa op med et bebrejdende Blik.

»Er det Takken for jeg har sat og strævet med den for dig?«

»Det er ikke dig jeg siger noget til heller. Det er ham, Fyldesvinet, som netop gik ud af Døren og endda figet til mig for ingenting. Ja, du saa det ikke du, for du var ude«.

»Du har vel sagt noget da — om ikke just nu, saa kanske inat — noget han huskede. Du ved du tidt er fælt grov mod ham, Maja«.

»Ja kan en andet slig som han bærer sig? Men jeg blaaser i ham, om han saa var Far min ti Gange — han har aldrig gjort mig saa meget godt, som der kan ligge paa en Negl. Men nu skal det være slut! Du ser, hvor alle Pengene gaar hen — i Halsen paa ham og de andre Svina — og vi faar ingenting. Vi faar nok tage fat selv, ser det ud til, hvis det ikke skal blive Sultihjæl for os begge to«.

»Ja, det er sandt, Maja — jeg har ogsaa tænkt paa det i det sidste; men det er ikke saa grejt at faa noget som du tror. Rigtignok kunde jeg faat noget Skurearbejde inde i Byen for en Tid siden — saa fik det heller have taget paa det syge Brystet mit, saalænge der var noget igjen. Men det var det jeg maatte have været borte kanske hele Dagen, og det gaar jo ikke, naar du er paa Skolen«.

»Ja, hvordan det blir eller ikke — noget maa vi ha' at leve af, om vi saa skal stjæle det!«

Og før Søsteren kunde svare paa denne sidste Kraftsats forlod hun Stuen i den samme Kjole, som hun for et Øjeblik siden havde forsvoret at ville gaa med.

Et Par Dage efter kom hun hjem med den overraskende Nyhed, at nu var hun ansat som Avisbærerske ved et af Aftenbladene inde i Byen, hvis Navn hun nævnede. Selv paastod hun, at hun havde faat Posten ganske tilfældig samme Dag, mens Alette, der vidste, hvormeget Maja var at stole paa, havde en vis Mistanke om, at hun allerede Søndag havde været sikker paa sin Plads, siden hun optraadte saa bestemt. Ikke desto mindre lod hun alligevel som hun troedet og tilstod aabent, hvor det glædede hende.

»Ja, nu skal vi ikke behøve at krydse ham længer, Svinet, for nogen stakkars Skillinger!« udbrød Maja overlegent.

Denne Ansættelse gav imidlertid snart Anledning til Trætte, hvor navnlig Maja følte sig med sin raa Mund, der strømmede over af Gadeudtryk. Selv syntes den drukne fuldstændig at overhøre det hele eller endog finde en ejendommelig Fornøjelse i at fortsætte og søge at overbyde hende, men for Alette var det aldeles uudholdeligt. Thi om hun end selv imellem skjældte ham Huden fuld i retfærdig Harme over dette Drankerliv, som ødelagde deres Hjem — et glemte hun aldrig:

Minderne fra Morens Tid, da han endnu ikke drak, og der var Fred i Stuen bestandig. Men yngre som Maja var havde hun ingen af disse Erindringer. For hende var Faren, der aldrig havde været hende mere end et Navn, kun en ret og slet Dranker, som hun foragtede. Derfor var heller ikke Forholdet mellem Søstrene som det skulde, og de trættede jævnlig baade for Farens Skyld og for sin egen.

Saa hændte det en Sommerkvæld Maja gik hjem fra Byen, at hun tilfældigvis stiftede Bekjendtskab med en dengang 17 Aars gammel Gut, som hun allerede ofte havde lagt Mærke til havde betragtet hende nøje. De kom straks udmærket godt overens og besluttede at fortsætte Kameratskabet. Den følgende Aften mødtes de efter Aftale igjen og ruslede sammen ind paa en Restauration, hvor han forlangte eget Rum og trakterede hende med Brus og Kager. Dermed var »Isen brudt«, og en Uge efter var det allerede som de skulde have kjendt hinanden i mange Aar.

Det var en lang, opløben Gut med et haardt, koldt Ansigt, smaa skarpe Øjne og et stridt noget rødagtigt Haar. Desto rigere var han imidlertid udstyret med Hensyn til Evner — en hurtig, smidig Aand, hvor Mod og Viljekraft parrede sig med udpræget Samvittighedsløshed og lovede en fremtidig Forbryder af høj Rang. Allerede 10 Aar gammel var han første Gang faldt i Hænderne paa Politiet, trods en vis Svømmetur i Mørket indunder en Brygge, hvor det havde været umulig at finde ham igjen. Men hos Kameraterne havde den kun yderligere tjent til at befæste hans hædrene Tilnavn fra før — »Oteren«; mens den fra den anden Side indbragte ham 6 Slag Ris, som han udholdt uden et Ord i afmægtigt Raseri. Senerehen havde han gjort sig videre bemærket ved den ulige fortjenstfuldere Handling at springe over Broen en Vinterdag og redde en liden Gut, der kom drivende mellem nogle Isflag, men siden-

havde heller ingen hørt mere til Oteren. For Øjeblikket var han Stenhugger i Kommunens Tjeneste paa en Vej, som blev anlagt vestover, men bødede paa sin mangelfulde Dagløn ved lejlighedsvise Tyverier, der aldrig blev opdagede.

Maja havde gjort et stærkt Indtryk paa ham — saa stærkt som ingen før — hverken Gut eller Jente. Denne forfløjne 14 Aars Gadetøs med sit viltre, brune Haar, de skjælmske Øjne og det solbrændte Ansigt — det var just slig hun skulde være den han kunde bryde sig om! Og saa den Latteren! Han fandt ikke Ord for den. Den var som Fanden! Men det var ikke Kjærlighed han følte — snarere et vildt, umættelig Begjær efter at kunne være sammen med hende om Kveldene, klemme, trykke og kysse hende for Penge, Kager og Drikkende som Vederlag. Men naar hun blev voksen engang og han kunde nyde hende — da vilde han have hende først før nogen anden; thi han var vis paa hun vilde gaa i Hundene ligevel og ende som saa mange andre paa Gaden eller paa Husene. Det var næsten som en Bonde, der gjøder et Stykke Fæ til en eller anden Højtid. Kun Maja forstod ikke det ringeste og lo og skvaldrede med sin rappe Tunge til Oteren, der trak rolig paa Smilebaandet. Og i de lyse Sommerkvelder drev hun ude med ham i Omegnen af Byen og kom først hjem langt paa Nat, rød og fuld, med Læberne endnu vaade efter Oterens Kys. Alette skjændte, men uden Nytte; thi Maja følte sig nu saa mægtig, at hun bare lo af hvad Søsteren sagde. Men paa Bunden var der ogsaa en Del kvindelig Skinsyge med, som Maja godt forstod og derfor stadig søgte at holde vedlige. Det morede hende, at Søsteren, der var saa langt mere voksen, ikke fik saa meget som et Øjekast af Oteren, hvem hun selv mente at beherske som et Barn.

Senhøstes samme Aar blev pludselig Lomsruds

Svend borte en Morgen uden at man nogensinde fik Spurlag af ham. Dette fortalte Maja til Oteren, der straks fik en Idé.

»Jeg gaar til Far din«, sagde han. »Blikkenslager er vel ikke saa farlig en Kunst. Om Lørdag skal vi skejes ud en Del af os, ogsaa, paa den nye Vejen. Da blir jeg uden Arbejde«.

»Det er næsten ingen Dagløn«, indskjød hun.

»Skidt, Fanden!« svarede han som en Mand, der er hævet over slige Bagateller.

Og i Virkeligheden sad han allerede Mandag Morgen paa Værkstedet hos Lomsrud med en Blikplade over Knæerne, mens Ilden fra det fine Slagg lyste i Krogen med smaa blaalige Flammer og »Mesteren« klinkede en gammel Balje.

Med denne Ansættelse begyndte et nyt Liv i Huset, navnlig for Alette, hvis Beundring for Oteren stadig steg. Det var en uforklarlig Lidenskab, der var født, hun vidste ikke hvorledes, efter det første tilfælde Bekjendtskab og nu næredes endnu mere ved det daglige Samvær. Men hvad der især pinede og gjorde hende endnu lidenskabeligere, var den Ligegyldighed, hvormed han behandlede hende i Sammenligning med Maja. Det vakte næsten Had til Søsteren. Hvad Oteren angik, syntes han at betragte Huset fuldstændig som sit eget, og skaltede og valtede der som han vilde. Han havde altid fuldt op af Penge og kom ret som det var med Presenter til baade Alette og Maja i Form af Forklær, Kamme, Lugtevand og lignende. I saa Henseende gjorde han aldrig Forskjel. Og de to Jenter, der begge vidste, at han umulig kunde faa alt dette paa ærlig Vis, tog ikke des mindre villig imod hans Gaver — Maja, fordi hun allerede var hævet over al Moral, Alette med en stille Modstand af Samvittighed, der øjeblikkelig druknede i Glæden over en Opmærksomhed fra Oteren.

Men endnu mere end alt dette interesserede det hende at høre ham udvikle sine Theorier om Ejendomsretten. Det var sligt som hun aldrig engang kunde have drømt om — vildt, men paa samme Tid saa ejendommelig tiltalende, at hun kunde have hørt paa ham hele Natten. Det var Kommunismens store Tanke, der netop var oppe i 1871, og hvis Udvikling Oteren fulgte med levende Interesse. Forresten kjendte han allerede en Del til den fra før gennem en svensk Stenhugger, der i sin Tid havde været i Amerika og senere, da de tilfældigvis var kommen sammen paa Vejarbejde og var blet nærmere kjendte, havde laant ham en liden svensk amerikansk Brochure over det samme Emne. Guds Død og Pine! var det Alvor, det here? Han vidste hverken ud eller ind. Men da han læste om igjen og begyndte at forstaa alt bedre — da tændte Ordene Ild i hans Sjæl og han følte sig greben som af et stort Evangelium. Desværre kunde han ikke beholde Brochuren, da Svensken snart efter rejste og vilde have den igjen. Men Oteren kunde den da næsten halv udenad. Grunden var ialfald lagt — den han udvidede yderligere ved Læsningen af forskjellige Aviser, som han kom over i Restaurationer eller Trappegange, og som han aldrig undlod at tage med sig, hvis de ikke kunde læses paa Stedet.

Ejendom eksisterede ikke, sagde han; der fandtes bare en Ting, og det var Tyveri. Alt var stjaalet fra Verdens Skabelse, da alle var lige nakne, og til nu. De rigeste var de største Tyvene. Derfor fandtes der ikke større Tyve end Konger og Kejsere, som i tusenvis af Aar havde stjaalet Magten fra Folket, der skulde have den, og ladet den gaa i Arv fra Far til Søn. Med Magt fulgte Penge — det var klart. Andre, som ikke havde naaet saa højt, havde stjaalet mindre, hver eftersom de havde kunnet — Amtmændene, Biskopperne, Præsterne, Officererne med Guldsnorene, Storthings-

mændene med 3 Daler Dagen og de forædte Grosserne — allesammen var de noget gedigent Tyvepak! Saalænge havde de stjaalet, at de nu endog indbildte sig at være ærlige Mennesker. »Nej, de eneste, som ikke har stjaalet noget, skal jeg sige Dere, hvem det er, Jenter — det er sgu' os simple Fattigfolk, det! Men derfor blir vi ogsaa behandlet som Slaver og Idioter hele Livet igjennem. Og er der en, som ikke vil finde sig i det here og tar igjen af det, som hans er, saa kalder de ham Tjuv og sender ham paa Slaveri. Dere skjønner vel, at sligt noget er rivende galt. Det er netop det de slaas om nede i Frankrige her om Dagen, Fattigfolk — for nu begynder de at skjønne, hvor det bærer hen, naar de store faar raade. De skulde bare have skjønnet det før Krigen, saa havde de sluppet at blive saa rundhjulet som de blev. Den som kunde være med dernede! Jeg skulde slaas saalænge der var Blodsdraaben igjen i mig! For Ret skal vi have engang ogsaa eller Fanden skjære — Jenter — det er ikke værd at leve en Time længer!«

»Jagu skal vi ha'! Du er Gut, som har vasket sig du!« ropte Maja, der forlængst var fuld Kommunist. Endog Alette reves med.

»Det var det Jesus sagde ogsaa, at vi skulde dele med hverandre. Det er rigtig«.

»Ja vist! Men det er det de rige ikke vil. Saa blir vi nødt til at forsyne os paa egen Regning, om de kalder det Tjuveri længe nok«, sagde Oteren. »Men tro det, Jenter, den Dag kommer nok, da de rige firer, og kan Præsterne stryge det 7de Bud!«

Næsten hver Dag under Kommunens mindeværdige Maaneder førtes slige Samtaler i det lille Hus i Smuget, hvis Beboere samtlige rasede mod Kapitalen. Thi ogsaa Blikkenslageren var et Stykke af en Kommunist, især naar han var fuld. Da sprængte han stadig alle »Stortjuvene« i Luften med de frygteligste Eder.

De andre lo, men Oteren smilte foragtelig. Han vidste, at ingen af dem — ikke Maja engang — troede et Ord paa, at hvad de selv sagde, var Ret. For slig lærte ikke Bibelen. Det var Religionen, som gjorde Folk til Rædharer!

Udpaa Sommeren samme Aar begyndte Alette at skrante, og efterhaanden, som det led mod Høsten, at blive stedse daarligere. Oteren, hvem Kommunismens Nederlag for en Tid havde gjort led og kjed af alt Arbejde, havde forladt Lomsruds i Begyndelsen af Juni, men saa ikke desto mindre noksaa ofte derhen. Kun var han mere taus end ellers, som om hans forstyrrede Sjæl gik og rugede paa noget han ikke vilde frem med. Men Alette var endnu mere lidenskabelig indtaget i ham end før.

Sent en Kveld i Sluten af Oktober — en stormende Lørdagskveld med Regn — var Alette mere end almindelig ussel. Faren var som sædvanlig ude paa Rangel, og der var ingen hjemme uden hun og Maja, der laa over Bordet med en gammel Avis. Hun havde netop standset i Læsningen og saa nedover Siden efter mere nyt. Men hun fandt intet og blev siddende i Tanker. Udenfor hørtes kun Lyden af Regndraaberne, der hoppede paa Gaardspladsen, ledsaget af den gamle bulkede Tagrendes Gulpen, mens Taget over dem knagede under Mejerne af en Vugge, der stadig gik. Det var Konen ovenpaa, der byssede en af sine smaa i Søvn.

Endelig saa Maja op og syntes at ville fortsætte, men Alette standsede hende.

»Hold op at læse mere, Maja — eller ogsaa bare for dig selv — er du snil. Jeg kan ikke høre mere«.

»Er du træt?«

»Ja baade træt og syg, som jeg ikke har været det paa lang Tid. — Jeg gjør det ikke længe«.

»Kan du ikke sige, hvad det er som fejler dig

da? Jeg spør dig saa tidt, men kan aldrig faa Greje paa det«.

»Aa det er det Brystet, det Brystet og saa den Blodspytningen bestandig og saa — ja ogsaa — ogsaa er det han, Maja!« Og hun vilde til at graate.

»Hvem han?«

»Oteren. Han vil ikke ha' noget med mig, og jeg er gal efter ham — rivende gal. Jeg kan ikke for det!«

»Du Alette! Hvad er det du siger!«

»Jo, det er sandt. Jeg ved nok han bare bryr sig om dig. Men det er just derfor jeg er saameget galere efter ham«.

»Det vidste jeg ikke«.

Alette saa et Øjeblik hen paa Søsteren uden at svare. Hun sad der saa rank og frodig ved Bordet med sin endnu ikke fuldt udviklede 16 Aars Jentefigur og den store Flette slængt hen over Skulderen ligesaa ligegyldig som hun selv. Det var som en Haan i Ansigtet paa Alette, hvis Fortvilelse paany luede op i sin Kraft.

»Det er Løgn i din hule Hals, Jente! Er det andet vi har trættet om i Aarevis end hvem han skulde være mest glad i! Jeg saa straks, at det var dig, men at du ikke brød dig en Fille om ham uden fordi han gav dig alverden. Men derfor havde du heller ingen Ret til ham. Men jeg havde Ret til ham, som holdt af ham over alt paa Jorden og var villig til at give hvad det skulde være for at blive hans. Jeg har ljuget og hælet, smilet og leet, naar han snakkede om at tage fra de rige og endog dræbe dem, hvis det behøvedes — altsammen, for at han skulde se paa mig og tro, at jeg vilde noget jeg ogsaa. Men aldrig et godt, venlig Ord, saa jeg kunde skjønne han brød sig om mig. Det var dig, dig bestandig. Og endda siger du, at du aldrig har vidst, at jeg holdt af ham! Du ljuger, gjør du, Maja!«

Vuggen ovenpaa standsede. Atter hørtes kun Lyden af Regnet udenfor og Alette, der graat henne i Sengen. Maja blev siddende et Par Øjeblikke i indre Kamp, saa nærmede hun sig Søsteren venlig.

»Alette — du — Alette! Hør naa! Jeg mente det ikke saa vondt som du tog det. Saa rasende vidste jeg ikke du holdt af ham. Stakkars Letten!«

Den anden saa op.

»Snille Maja — saa skal jeg tro du ikke mente det noget vondt, men jeg har gjort det endnu mere end jeg har sagt. — Husker du sidst Oteren var her henne — det var endda nu Tirsdag som var — Far var ude, og du vilde heller ikke komme hjem paa en Stund. Vi sad ganske alene i Mørke — jeg i den gamle Gyngestolen, han lidt længere borte. Men saa flyttede han nærmere og begyndte at trække saa smaat i Stolen — jeg ved ikke hvad der gik af ham. Tilslut kom han helt indpaa mig og lagde Armen rundt Halsen min. Da kunde jeg ikke længer, men kastede mig ind til ham, begyndte at knuselske ham, sagde at han var det kjæreste jeg havde i Verden og at jeg maatte have ham, om saa bare i fem Minutter. Jeg merkede han tog til at skjælve og dirre, saa jeg neppe kjendte ham igjen, mens jeg selv ikke vidste, hvor jeg var af bare Galskab. Men saa blev han med et rolig og løste begge Armene mine. »Låd os ikke være dumme«, sagde han. Jeg troede jeg skulde gaat fra Forstanden og kom ikke til mig selv igjen før han gik. Det gjorde han straks efter — just som du traf ham i Døren. — Saa meget har jeg kunnet gjøre for ham, Maja — byde ham hele mit Liv og saa har han ikke villet røre mig i fem Minuter!«

Hun sank tilbage og blev liggende et Par Øjeblikke herjet af den vildeste Smerte. Det blege Ansigt glødede under det tunge, stærke Haar, der syntes at trykke Hjernen, mens Brystet gik og Øjnene lyste blanke af Lidenskab. Maja havde aldrig set noget mere fortvivlet.

»Den som havde vidst, dette før Alette. — Han skulde ikke have været her! Det var mig, som fik ham hid. Sig om du er vond paa mig for det!«

»Nej, Maja, nej! Du kunde ikke vide det vilde blive som det er blevet. Men ham hader jeg for Livet, og holder du noget af mig, saa bryd med ham, naar jeg er væk. For han er fæl, Oteren! Du kan det saa let, for du er jo ikke glad i ham.

Det var sandt. Men alligevel følte Maja, at hun blev hed ved disse Ord. Der var saa meget, som bandt hende til Oteren, og desuden frygtede hun ogsaa Følgerne af et Brud. Derfor svarede hun blot i en undvigende Tone:

»Jeg skal se, Alette«.

Mere blev der ikke talt, da i det samme nogen bankede paa Ruden. Det var Faren. Maja gik ud og lukkede op for ham. Han var ikke saa fuld som han plejede; men dog nok til at hun fandt at burde nægte ham Adgang til Sovekammeret gjennem Stuen.

»Alette er syg og har lagt sig. Du kan gaa gjennem Værkstedet. Der er færdig i Kammeret«.

Han vilde tiltvinge sig Adgang; men i et Øjeblik rev Maja Døren til Værkstedet op og puffede ham ind igjennem før han sandsede det mindste. Det var en af hendes letteste Manøvrer med denne Pilt af en Dranker.

»Her er du i Kammeret, Mand — og Gud naade dig, hvis du nu ikke er ordentlig!«

Med disse Ord smældte hun Døren ilaas og overlod ham til sig selv.

Men inde i Stuen optoges atter Samtalen mellem de to Søstre, skjønt om andre Ting, med mangt et blødt og varmt Ord, der forlængst burde været talt. Udenfor vedblev Regnet at plaske som før, mens den lille ovenpaa klynkede og Vuggen vekselvis taug og gik. —

Alette døde 14 Dage efter af en Lungebetændelse,

der var kommen til, plejet med trofast Omhu af Maja, der ikke veg fra hendes Leje. Oteren saa aldrig indom, da Alette havde bedet Maja sige, at det var en smitsom Sygdom, saa Doktoren havde forbudt Fremmede at komme ind. Men om hun banlyste Oteren fra Stuen — hun kunde dog ikke faa ham ud af sine Tanker. Og hun døde fyldt af denne vanvittige Kjærlighed, som hun aldrig havde kunnet tilfredsstille, med Dødsangst i det blege Ansigt under det tykke, tunge Haar.

Da Maja atter mødte Oteren, og Samtalen faldt paa Alette, nævnede hun ikke et Ord om denne Kjærlighed, der havde dræbt Søsteren, men gav ham blot hendes sidste Hilsen med Bøn om ikke at stjæle mere.

Oteren blev alvorlig et Øjeblik og svarede intet. Men Kvælden før Alettes Begravelse bragte han selv en pen liden Myrtekrans hen til Lomsruds.

»Sæt den paa Kisten, Maja, fra mig«, sagde han. Og da hun saa paa ham med et Par spørgende Øjne, tilføjede han ligesom forsikrende:

»Hun kan trygt tage den. Jeg har kjøbt den ærlig og redelig for Penge jeg selv har tjent«.

II.

Oterens Mor var Enke og drev en liden Delikatessehandel et Par Kvartaler bortenfor »Smuget«. Hendes Mand — en vild, ustyrlig Natur, der drak og slog hende — havde været Jagteskipper og faret mellem Jylland og Norge med Poteter og Grisunger. Paa en af disse Farter var han pludselig død under Omstændigheder, som hans Hustru aldrig nærmere havde faat vide, men havde dog levet længe nok til at efterlade et Minde i Oterens Sjæl. Han glemte aldrig denne voldsomme Far, der paa en Gang fyldte ham med Beundring og

Skræk, og navnlig ikke, hvorledes han forstod at smugle. Det var næsten vidunderlig. Og mens Moren, naar hun hørte ham fortælle disse Historier, skalv af Rædsel, forat han engang skulde blive opdaget og gjøre dem alle ulykkelige — saa sugede Oteren dem med hele Barnets Begjær i den dybe Understrøm af Had mod al Øvrighed, der fyldte Faren og siden blev et af de mest karakteristiske Træk i hans eget Liv. Hans Død efterlod derfor i Guttens 6 Aars Sind et af disse Indtryk, som sidder for bestandig.

Men for Moren var Oteren tabt, og de gode Spirer hun søgte at nedlægge i ham døde ud en for en — eller snarere de fæstede aldrig Rod. Men med sit bløde, fromme Sind, der navnlig efter Mandens Død havde faaet et stærkt religiøst Drag, blev hun ikke desto mindre aldrig træt, og Dag og Nat bad hun for hans forvildede Sjæl. Men intet hjalp. Oteren holdt urokkelig fast ved sine Theorier fra Faren, der efter hvert som han voksede op blev klarere og mere bevidste. Og med sin Magt over hende tvang han endog den svage Kvinde til at gjemme for ham hvad han selv havde stjaalet. Siden han engang efter Farens Eksempel havde lagt Haand paa hende i Raseri, vovede hun aldrig mere at sige nej. Gud at blive slaat af sit eget Barn! »Men det er de stygge Ungerne rundt omkring, som ødelægger ham for mig — min stakkars Gut!«

Det var to Aar efter Alettes Død en stormende Novemberaften henimod Klokken otte. Lomsrud var Kvelden iforvejen taget et Par Mil op i Landet med en gammel Bekjendt og skulde blive borte til Mandag Middag. Maja var blevet hjemme for at passe Huset. I Stuen var det mørkt og ikke en Gjenstand saaes uden to røde Pletter, der tegnede sig som et Par Ildøjne i Natten. Det var Maja og Oteren, som sad og snakkede og røgte et Stykke fra hinanden.

Alettes Død havde ikke ledet til nogen Forandring

i deres Forhold, uden for den første Tid efter. Thi Maja var ikke af dem, som længe huskede. Desuden havde hun jo heller aldrig lovet noget bestemt. Og med sin lette Natur jog hun Mindet om disse tunge Dage bort og gik videre med Oteren, der aldrig standsede.

De Fattige skulde forsyne sig, mens der var Tid! Om de havde faaet Juling nede i Frankrige og ble't baade halshugget og sendt til Sydamerika — Satan anamme — det beviste ikke, at ikke de havde Ret ligevel! Det kommer igjen — sagde Manden — han gav Purken Flæsk! De skulde mærke det engang de Dævler, som ikke vilde dele med de Fattige!

Og med sin ejendommelige Magt over sine Omgivelser havde han ført hende stedse videre ud paa Skraaplanet og undergravet hendes sidste Rest af Karakter. Og hun ejede i dette Øjeblik i Virkeligheden ikke andet end sin Renhed — vild og gal som en Fole, der ikke tænker. Naar den faldt, var hun ikke længer andet end et viljeløst Redskab for Oteren. Men her skulde Kampen alligevel blive haardere end han tænkte.

Første Gang han virkelig forsøgte at nærme sig hende uanstændig, brast hun i en Skoggerlatter, der fuldstændig forvirrede ham, trods hans overlegne Ro. Men han gav sig ikke. Gang paa Gang kom han igjen med den samme urokkelige Bestemthed, ødslende med Presenter, Traktering og Billetter til Cirkus, som Maja besøgte omtrent hver Kveld. Men forgjæves. Hun vedblev fremdeles at le, som hun ikke forstod det mindste. Men netop denne klingende Latter gjorde Oteren endnu vildere, og han gik hjemover, bandende af Raseri, med Ild i Aarene, der holdt ham vaagen hele Natten. Men tilslut blev han kjed af det og besluttede at gribe til et Middel, som alene en Gut med hans Karakter virkelig kunde ville falde paa at benytte sig af.

»Ja nu kan du gjøre hvordan Fanden du vil Maja — jeg vil ikke gaa som Nar længere. Du giver mig Svar

paa Søndag om du vil — eller jeg melder baade dig og mig til Politiet!«

Det var forrige Onsdag han havde sagt dette efter en Del fortvivlede Forsøg, der endte med at han blev rasende og gav hende et Ørefig. Maja kvitterede paa Stedet for Modtagelsen, og det saa et Øjeblik ud til, at der skulde blive et almindeligt Slagsmaal. Saa sansede han sig og gik.

Et Par Dage var gaat hen i Uvenskab — saa var de atter blevet forligte. Men Oteren holdt fast ved sit, og Maja søgte forgjæves at komme undda.

»Torsdag«.

»Sikkert da?«

»Ja ganske sikkert«.

Men Torsdag blev hun ræd.

»Nej Søndag, Oteren! Heller Søndag, du! Da er Far borte: og al Ting«.

Og han havde ladet sig overtale endnu en Gang af dette rædde Barn. Men han bandte paa, at nu skulde det være slut.

Samtalen var standset for over fem Minuter siden og af Mangel paa Stof, og var ikke atter optaget fra nogen Kant. Udenfor hørtes kun Stormens ensformige Sus rundt Hjørnet, mens Loftet over dem knagede under den evindelige Vugge, der syntes at have gaat i to Aar. Og i det mørke Rum, hvor ingen saa hinanden og kun Oterens Cigar endnu lyste med sit røde Øje, mødtes de begge i et stort Spørsmaal, der gjaldt deres Liv. Men ingen vilde begynde. Da brød endelig Oteren den fortvilede Stilhed efter en lang Betænkning og sagde rolig:

»Naa, Maja! Hvad blir det saa til?«

»Hvad for noget blir?« svarede hun med en let Skjælven.

Han tog et Drag af sin Cigar og fortsatte.

»Du ved hvad det er ligesaa godt som jeg. Vi har

snakket om det saa mange Gange nu, at jeg gider ikke tage det op igjen. Forresten lovede du det til idag«.

»Aa du — da, Oteren . . . .?« forsøgte hun at komme fra det med en liden Latter. Men han blev ved sit.

»Nej, du lovede det — og saa skal du jagu' holde det ogsaa. Jeg vil ikke høre noget Snak længer«.

Endnu søgte hun at komme undda, og fortsatte næsten ti Minuter med at finde de mest fortvilede Udveje. Men Oteren var fast som Fjæld. Da forstod hun, at der maatte svares. Det kunde ikke gaa længer paa denne Vis.

»Ved du, hvad det er du forlanger af mig, Oteren?«

»Kom ikke med Sludder, Jente — vist ved jeg saa!«

»Da maa du være gal. Du ser jo jeg ikke vil!«

»Ja, men du skal! Du har lovet det. Tror du jeg er nogen Skidtunge for dig kanske — som du kan fly' og ajere med, saa tar du — Fanden raspe mig — fejl. Hvorfor sige nej længere forresten, naar du engang skal den Vejen? For det er og blir jo aldrig andet end Svin, de, som bor i Smuget ligevel?«

Maja taug et Øjeblik som forstummet; thi en gammel uhyggelig Erindring slog pludselig ned i hendes Sjæl. Hun huskede, at hun engang i Oterens Nærværelse havde brugt akkurat samme Ord til Alette. Men at han kunde anvende dem mod hende selv i en Sag som denne, virkede som en Kniv lige i Brystet hendes. Hun for op og skreg:

»Satan gale, hvad er du siger! Slig snakkede du ikke til »Gjertrudsfuglen« engang — det Svinet, om du var der!«

»Vil du eller vil du ikke?« afbrød han kort; men nu var Maja rasende og Munden fòr som en Kværn:

»Vil ikke! Vil ikke! Vil ikke! Ikke med dig ialfald! Før med alle andre, men aldrig, aldrig med

dig! Jeg skal hus'e hvad du har sagt jeg, din Satan du sidder der! Du er det, som i alle de here Aarene har gaat og ødelagt mig Bete for Bete og nu vil tage det sidste jeg har, fordi jeg vil blive et Svin tilslut ligevel. Men hvem vilde gjøre mig til Svin — jo du, din Tjuvrad! Men just derfor blir det ikke dig — skjønt ingen anden heller — men sidst, sidst dig, som ikke har arbejdet for andet i aarevis. Hvorfor mig? Her var jo saa mange andre. Alette kunde du ogsaa faat — det har hun selv sagt. Hun døde, fordi hun ikke fik dig. Men mig skulde du have — jeg som var Barnet og du tænkte at kunne greje. Men jeg blaaser i dig, spytter af dig — gjør jeg. Tjuv, Tjuv! Du skal faa vide det er ikke alt, som kan stæles!«

Dette var for meget, selv for Oterens Sindsro. Som et vildt Dyr for han op af Stolen og kastede sig over hende som et Bytte. Men hun kjæmpede imod i det mørke Rummet med Tænder og klorede med Negle, saa Oteren et Øjeblik maatte slippe. Det var nok for Maja til at komme op og forskanse sig bag en Stol. Ovenpaa var Vuggen stanset, som om man lyttede til Støjen under.

»Guds Død, rører du mig! Jeg skriger saa hele Huset kommer ind!«

Oteren standsede et Øjeblik fortvilet. Han saa, at det vilde være den reneste Dumhed at gjøre Skandale, men paa den anden Side forstod han ogsaa, at fra idag var alt forbi mellem ham og Maja — Maalet han havde stilet mod i mange Aar. Der var altsaa noget, som ikke kun stjæles. Hans aldrig hvilende Aand stod stille som et ødelagt Maskineri, og han var i Virkeligheden saa hjælpeløs som et lidet Barn. Saa truede han atter for at vise, at han endnu ikke var knækket.

»Saa gaar jeg til Politiet og melder dig, saa ska du fa'a at se om det er hyggeligere, din Hælertøs! Der

skal du faa Lov at lade dig undersøge af Doktoren ogsaa, dit Svin, din Tøjte!«

Men Maja bare lo:

»Haa, haa! Tror du jeg blir ræd nu! Nej hus' paa det — jeg lar mig ikke skræmme! Gaa du til Politiet — gaa, gaa, hvis du er saa fejg, at du maa bruge Konstabler mod en enlig Jente. Saa faar jeg noget Straf — og den skal jeg vel altid bære. Du troede kanske jeg var en Dritunge, men jeg skal vise dig noget andet, jeg, Gut!«

Hun tændte Lampen, og Oteren saa et Øjeblik paa hende fuld af Beundring. Det var ikke længer den gælne Jentungen med det viltre Haaret — det var en Maja han ikke kjendte — en Kvinde, der vidste hvad hun gjorde. Hendes Kinder glødede og hele Legemet skalv i Bevægelse, men i Øjet var der noget, som sagde, at hun kunde møde hvad det skulde være. Han fik et Øjeblik en Trang til at kaste sig ned for hende, bede hende om Naade og Tilgivelse, sige, at han elskede hende højere end alt i Verden. Nej! nej! hun vilde ikke tilgive ham! Det var forbi altsammen!

Han tog sin Lue og klemte den krampagtig i Haanden, gul i Ansigtet. Saa forlod han Stuen uden et Ord.

Maja blev staaende ved Vinduet i Tanker og stirrede længe ud for sig i Mørket. Saa veg hun stille hen til Bordet, hvor hun sank om paa en Stol og graat tungt og længe. —

Men Oteren, som hun ventede paa, kom ikke mere igjen, og først Dagen efter erfarede hun hvad der var blevet af ham gjennem et Brev han selv havde lagt i Postkassen.

Det var over fem Sider, skrevet under stærke Spor af hans ophidsede Sindstilstand med Ord, der fulgte hverandre, haarde og huggende under hans vilde Bebrejdelser mod sig selv. Han havde i sit Raseri for en

Ubetydelighedsskyld endog lagt Haand paa Moren og næsten revet hele Stuen overende. Saa taget en svær Slirekniv og gaaet sin Vej, fast bestemt paa at sætte den fast i Brystet paa den første Konstabel han mødte indenfor Bygrænsen. Men Politiet var aldrig hvor det skulde. Han havde ikke truffet nogen og var atter kommen hjem uden at vide hvorledes. Der fandtes ikke et Liv. Det var som Folk skyede ham ikvæld som et Udyr, for det var han.

»Ja, Maja!« sluttede han, »jeg er gal, siden det er forbi mellem os for bestandig, for jeg skjønner, at som dig vil jeg aldrig komme til at holde nogen Jente i hele Verden. Melde dig! Jeg var gal dengang! Fanden red mig! Nej, jeg har en anden Udvej, som er bedre end saa. Det Livet jeg ikke vilde byde dig, da jeg kunde — tag det nu Maja, saa du kan skjønne, at Oteren er glad i dig ligevel. Det here skriver jeg ogsaa til Mor foruden lidt andet med, om Dere to Kvindfolk engang skulde komme til at snakkes ved om mig. Stakkars Mor — hun gaar ennaa herhjemme og suller bag Disken? Ja, Maja — i denne Stund, da jeg ved, at naar Brevene er færdige, saa bærer det i Elven — nu er Dere to de sidste jeg tænker paa. Jeg dør med den Troen jeg har havt i mit Liv, at Tjuveri ikke er Synd, om saa Præsterne præker det hver Dag, men at der er noget, som er to tusen Gange værre — at forsøge at voldtage en ung Jente og bagefter slaa sin egen Mor. Saa liderlig lumpen har jeg været! Derfor bærer det ogsaa afsted som det gjør, og jeg ender paa Bunden som Oteren dem har kaldt mig efter. Farvel! Husk din stakkers Ven

Andreas Mikalsen«.

Maja blev siddende en lang Stund uden at røre sig, knust og lamslaaet med Brevet i begge Hænder. Indefra Værkstedet, hvis Dør stod paa Klem, lød Hammerslagene endnu højere i den regntykke Eftermiddag, og hun hørte

Faren og Svenden more sig over en liderlig Historie fra Smuget. Da var det som noget løsnede i hende, og hun saa op med et fortvilet Blik vaad i Øjet. Alette var borte, Oteren var borte — der var kun hende selv igjen i denne væmmelige Gade, der vrimlede af Skjøger, og herhjemme den fulde, liderlige Faren. Lykkelige de, som var væk! Ja! Ja! Eller om en selv aldrig var født!

Og hun vred sig overgivet endnu længere ned i Stolen.

To utrykte Breve fra Edvard Storm og Tode.

(Angaaende Selskabet for Efterslægten).

I.

Forslag.

Selskabet vil i sine nye Værelser i Pilestrædet Nr. 100 forefinde en gruelig Tomhed og Mangel paa alt, hvad der bærer Navn af Meubler. Nu er det vist nok, at det behøver efter sin Hensigt kun faa. Det kan stifte megen Nytte uden at eie store Speile, Lysekroner, Marmorborde, stolte optrukne Gardiner o. s. v. og dets Lemmer kunne være gode Patrioter, og ganske velsindede mod Efterslægten uden at sidde i Franske Lænestole, eller paa Canapeer; Men siddes maa der dog, hvor Folk kommer sammen til Deliberationer og Forretninger, og da Tyrkernes Maade er endnu ikke indført hos os, saa maa der være noget at sidde paa, var det endog kun en Træbænk. —

Jeg har tilforn givet mig den Ære mundtlig at foreslaae, at enhver skulde skaffe sig selv en Stoel, hvilket, saavidt jeg kunde mærke, blev bifaldet. Men ved nærmere Overvejelse har jeg fundet, at denne Meublerings-Maade har sine store Mangler. Ikke formedelst det pudseerlige Syn, de mange forskiellige Slags Stole ville give i et Værelse; et Selskab af den Art,

som vores, er langt ophævet over slige Smaating — Nei! Aarsagerne, hvorfor jeg har forkastet den Idee om at levere hver sin Stoel, ere disse: Det vil blive mange af os, sær dem, som ikke ere boesatte, vanskeligt at tilveiebringe en Stoel in natura, uden at kiøbe den, eller lade den giøre, hvilket blev dog en Udgift af et Par Rigsdaler i det allermindste. Dernæst behøver Selskabet langt fra ikke saa mange Stole, som det har Lemmer, da Erfaring lærer, at der siælden kommer over 24—25 Personer sammen paa engang, og hvortil da 80 eller flere Stole? Endog naar Selskabet var 100 Mand stærkt, er jeg forsikret om, at 3 Dusin Stole vilde skaffe den nødvendige Magelighed, og at endog disse sjælden vilde allesammen blive besatte. Leverede da kun nogle Medlemmer Stole, og andre ikke, saa var Byrden ikke deelt liige blant os, som den dog burde være. —

For at undgaae disse Mangler, og skaffe Selskabet Stole for lettere Pris, end om enhver skulde kiøbe sig en selv, foreslaaer jeg da: »At enhver af Selskabets »nuværende Medlemmer, en gang for alle, strax, eller »inden denne Maaneds Udgang, indskyder 1 Rigsdaler »under Navn af Meubel-Penge. For disse Penge bliver »der hos en Stolemager forfærdiget af simple Ryslæders »Stole til den laveste Pris 3 Dusin, som er alt, hvad vi »i lang Tiid vilde behøve. Ligeledes, at enhver, som »her efter indtræder i Selskabet, ogsaa skal yde sin »Rigsdaler, hvilken da, tilligemed det Overblevne af vort »eget Indskud, maatte stedse beregnes Cassen til Indtægt. »Derved blev Byrden ens for alle, baade nuværende og »tilkommende Medlemmer, og Cassen, der sandelig ikke »taaler mange Snit, kunde ved samme Lejlighed tillige »faae nogen Erstatning for den overordentlige Udgift, »den har maattet gjøre til et Skrivebords Anskaffelse. —«

Da Sagen intet Ophold taaler, saa beder jeg, at Selskabet i Dag 8 Dage ville fatte sin Beslutning over nærværende Forslag, og ved Ballottering give tilkiende,

enten samme skal antages, eller forkastes. I første Tilfælde ville Selskabet tillige decidere, om Udenbyes Medlemmer ogsaa skulde svare den Rigsdaler i Meubel-Penge, som dog ikke synes at være billigt. I sidste Tilfælde ville det behage at udfinde noget bedere Raad, end dette, hvormed jeg nu efter min Overbeviisning og i den bedste Hensigt har opvartet det, thi noget maa der absolut giøres, og snart giøres ved denne Sag.

Kiøbenhavn d: 3die Maij 1786.

Edv. Storm.

Til Selskabet for Efterslægten.

II.

P. M.

I anledning af Canzler Cramers og Bibliotecar Giörwels Optagelse i Selskabet for Efterslægten, og den Quæstion, som deraf har reist sig, om begge disse Mænd kunde og maatte optages til simple corresponderende eller Æres-Medlemmer, have adskillige af de sidst tilstedeværende Herrer Medlemmer ladet føre deres Meening til Protocols. Jeg haaber derfor, at Selskabet ligeledes vil værdige mine ringe Tanker sin Beagtelse og derefter lade dem henlægge ad Acta.

I denne ømme Sag kommer det an paa følgende Hovedposter:

1) Om det overalt er tienligt at antage Æres-Medlemmer:

2) Hvorvidt de 2 proponerede Mænd dertil maatte optages.

Hvad den første Post angaaer, da kunne de Grunde, som synes at være imod Æres-Medlemmers Optagelse, vel neppe findes i andet end disse Omstændigheder:

a) at Lovene have forbigaaen denne Classe,

b) at Modestie forbyder at skride til noget som

kunde forklares, ligesom Selskabet satte for høi Priis paa sig selv,

c) at saadan en Distinction var nogenlunde anstødelig for de øvrige helst de overordentlige Medlemmer,

d) at det kunde lade, ligesom Selskabet søgte sin Glands og Hæder tildeels i Æres-Medlemmer,

e) at det vilde løbe Fare for at faae Æres-Medlemmer, som det ikke væsentligen var tient med.

Men alle disse Grunde ere saare svage; thi

a) hvad Lovene angaaer, da er i dem intet blevet sagt om Æres-Medlemmer, fordi Selskabet den Tid endnu ingen Existents havde, altsaa ikke, uden at underkaste sig de mest grundede Critiqver, kunde tale om Æres-Medlemmer. Men nu er Selskabet i den Stand at det gierne kan giøre et Skridt, som det i, eller rettere førend, sin Begyndelse ikke maatte have Anseelse af at ville tænke paa.

Desuden staaer i vore Loves sidste Artikel udtrykkeligen, at Selskabet forbeholder sig at bestemme, hvad det til sin Betrygning og Udbredelse fremdeles maatte finde fornødent.

b) Modestie er det tilvisse, at ikke ville have Æres-Medlemmer, saalænge herunder allene forstaaes de Personer, som have Ære og Hæder af Selskabet, uden at kunne give det Ære og Hæder. Men naar det gielder om at hædre Mænd med det udmærkende Navn af Æres-Medlemmer, hvis Fortieneste og Anseelse er saa stor, at det er Selskabet selv, som har den meste Ære af deres Tiltrædelse, er det en Giørwell og en Cramer, som ville, om jeg tør tale saa reent, nedlade sig til at blive et saa ungt, endnu saa uvigtigt, saa uhædret Selskabs Æres-Medlemmer; saa løbe vi Fare for at beskyldes for det Modsatte af Modestie eller for den store Vildfarelse at troe, at vi ved at optage Æres-Medlemmer allene giver, ikke vinder Ære.

c) Saalænge ingen andre Æres-Medlemmer vælges

end Mænd af samme Værd, som en Giørwell og en Cramer, kunne vore Overordentlige og øvrige Medlemmer ikke støde sig over denne Distinction. Thi vi optage disse store Mænd jo ene og allene for Fortienesters Skyld, som ere notoriske, overeensstemmende med vore Bestræbelser, og af den Beskaffenhed at neppe nogen af vore øvrige Medlemmer vil kunne sætte sig i nogen Sammenligning med dem.

d) Aldrig kan det lade ligesom Selskabet satte en Deel af sin Værd i Æres-Medlemmer, saalænge det ikke seer paa udvortes Omstændigheder, men vælger saadanne Mænd som en Giörwell, en Cramer, (og for Fremtiden en Resewitz og fleere.) At søge Glands og Hæder i høie Personers Tiltrædelse, i en Forbindelse med de Vældige og de Rige, det er noget ganske andet. Men at sætte den største Priis paa en Giørwells, en Cramers, en Resewitzes, en Campes Medvirkning; det giør Selskabet ingen Vanære; det er dets Skyldighed. At ville modtage slige Mænds Bidrag, Raad og Understøttelse, uden at vise dem derfor anderledes sin Taknemlighed end ved at optage dem blant vore andre corresponderende Medlemmer, det var at gnie paa Hæder eller det var at sætte os ganske ved Siden af dem; det var at agte vort Selskab saa høit, at de der maaskee ere Æresmedlemmer i andre Selskaber, gierne kunne lade sig nøie med at være corresponderende i vort.

e) Endeligen har det ingen Nød, med uværdige Personers Optagelse iblant Æres-Medlemmernes Tal, saalænge Selskabet bliver sig selv ligt, foragter laant Glimmer, og for alting saafremt Lovcommissionen giør denne Optagelse saa vanskelig, at ingen uden den der virkeligen giør os Ære, kan foreslaaes, end sige vælges. Hvor let er det ikke, at bestemme denne Distinction ene og allene for Lærde Pædagoger o. s. v. af notorisk Fortieneste?

Jeg kommer til det andet Spørgsmaal: hvorvidt det er tienligt eller giørligt, at optage de af vort værdige

Medlem, Hr. Aabye til Optagelse foreslagne, eller rettere, som Indgangne anmeldte høifortiente Mænd til Æres-Medlemmer.

Og herpaa er let at svare med et Contra-Spørgsmaal:

Hvad, om Hr. Aabye allerede havde meldt dem, at Selskabet ønskede deres Tiltrædelse som Æres-Medlemmer?

Om Hr. Aabye for at vinde disse Mænds Medvirkning havde brugt dette Prædicat til at udtrykke Selskabets Høiagtelse og vise dets Levemaade; om han i Haab om at den for os saa uskatteerlige Vinding, som han nu og virkeligen har opnaaet, vilde bevæge Selskabet til, med Glæde at samtykke hiint Skridt, havde vovet det, hvad da?

Skulde vi give ham en Dementi, ham, som ikke allene i denne Begivenhed har gjort, men endog i fleere, lige vigtige kan giøre Selskabet en væsentlig Tieneste?

Skulde vi sætte os i Fare for at tabe begge store Lærdes Agtelse?

Skulde vi underkaste os den mest grundede Dadel ved at nægte vort Samtykke til noget som ikke meere uden Fornærmelse kan gienkaldes?

Jeg troer derfor, at Selskabet ikke kan giøre bedre, end erkyndige sig hos Hr. Aabye om det jeg har supponeret, virkeligen forholder sig saa; og om saa er, da at ansee begge indgang[n]e Mænd som Æres-Medlemmer, uden meget at ventilere Sagen, men derimod at opgive Lovcommissionen, jo før jo heller at giøre Forslag til alt hvad Æres-Medlemmers Optagelse angaaer.

Da jeg i sidste Møde ikke havde hørt noget om det af Hr. Aabye allerede giorte Skridt, saa var jeg ikke af de Tanker jeg nu er af og bør være af. At forandre sin Meening er naturligt, naar man seer Sagen selv er forandret.

Kiøbenhavn d. 28 Jun. 1786.

Tode.

Historisk Literatur.

Troels Lund: Danmarks og Norges indre Historie i Slutningen af det 16de Aarhundrede. I. Indre Historie. Niende Bog. Dagligt Liv: Trolovelse. (C. A. Reitzels Forlag).

Hr. Troels Lund har føjet et nyt led til rækken af sine kulturhistoriske undersøgelser over Danmarks historie i det sekstende århundrede, omhandlende et meget vidtstrakt og interessant tema, trolovelsen. Lige som de tidligere arbejder er også dette bind skrevet i en meget livlig og populær form, der gør det tilgængeligt for et større publikum. Det er sikkert med forsæt, at forfatteren har valgt denne fremstillingsmåde for alle sine arbejder; sansen for fædrelandets historie må absolut vækkes ad denne vej. Før denne er kommen tilstede, kan det ikke nytte at ville forsøge på at fængsle opmærksomheden for den udenrigske politiks intriger og nøjagtige detajlestudier over den indre historie. Derfor har forf. også begyndt med at fremdrage den mest indbydende del af historien, Kulturhistorien, og derfor lader han sin bog fremtræde med et så lokkende tilsnit som muligt. Medens folket således står i taknemmelighedsgæld til forfatteren, gælder det samme desto værre ikke i så høj en grad videnskabsmanden. Også for ham står så mange forhold ubelyste i Danmarks indre historie, at det kunde være ønskeligt, om der mange steder var givet en grundigere og rettere oplysning. Det eneste specielt for fagmænd beregnede stykke er det register, der findes i slutningen af bindet. Når man vil have fyldigere oplysninger, må man da gå ud herfra og selv arbejde videre; ti bogen giver en ofte kun halv besked eller byder på hypoteser, for hvis rigtighed næppe nogen garanti lader sig opstille. Det hele er fikst

og åndrigt gjort, men hvad forf. undertiden kan få ud af en nok så simpelt stykke tekst, må absolut vække forbavselse og tyde på en meget udpræget divinationsævne.

Det foreliggende bind giver nu oplysning om mangt og meget, som det netop har sin betydning kommer ud og bliver bekendt blandt en større kreds. Vi finde en historisk fremstilling af trolovelsens og giftermålets udvikling i de nordiske riger og se, hvorledes bevægelsen har strakt sig fra verdslig bortfæstning til kirkelig, idet det først nærmest var praktiske hensyn, der førte til at benytte kirken som skuepladsen for bortfæstningen. De højerestillede i samfundet opgav da også kun grumme nødigt og kun lidt efter lidt i løbet af det 17de årh. den behagelighed i selve hjemmet at kunne forene de unge. Benyttelsen af præst er ligeledes noget, der ved tilfældighedernes magt har indsneget sig, uden oprindelig at være knyttet til bortfæstningen. Det 16de og 17de århundrede krævede nemlig ved alle højtidelige handlinger et meget strængt ceremoniel; det var ikke så lige en sag i de tider at få sig en medhjælperske i livet. Når man søgte at vinde sig en ung kvinde, måtte man først gennem »talsmænd« forebringe sit ønske for dennes nærmeste mandlige slægtning. Svaret faldt aldrig med det samme; hvad enten man var gunstig stemt for frieriet eller ej, var det aldeles nødvendigt af sømmelighedssyn at fordre betænkningstid, i reglen et par måneder. Selv om svaret nu faldt ud til fordel for frieren, manglede der endnu noget: den egentlige bortfæstning, og før denne fandt sted, vare de nøjere betingelser for ægteskabet blevne fastslåede, som størrelsen af medgift og morgengave — det hele i overværelse af en mængde vidner, der skulde forhindre, at nogen af parterne senere vilde unddrage sig sine forpligtelser. Ti man må vel tage i betragtning, at ægteskabet i de tider betragtedes som en handel og ej som en hjærternes gensidige tilknytning. Nu havde der i tidens løb udviklet sig regler for den tale, man burde føre både ved »tiltalen«, »gensvaret« og »bortfæstningen«; i overensstemmelse med hele det 16de århundredes karakter kan man vel forstå, at disse formularer hverken udmærkede sig ved klarhed eller korthed. Man fik ganske vist senere trykte formular-bøger, i lighed med vor tids »brevbøger«, som man kunde ty til i en snæver vending. Men det var alligevel ikke så let at bevare de knudrede, kunstigt slyngede sætninger i sin hukommelse; man kender et eksempel fra Henriks frierbrev i »Den politiske kandestøber«. I reglen

tyede man da til den mand, hvis sag det netop var at kunne magte ordet, præsten; for gode ord og penge indfandt han sig da ved bortfæstningen i brudgommens hjem, men når det var mindre velstående hjem, der lå langt fra præsten, var det, at man tyede til kirken som fælles centrum.

Først senere indtrådte der en adskillelse mellem trolovelsen og det egentlige giftermål, der tillod parterne at komme sammen; imellem bægge disse handlinger kom lysningen, men alligevel betragtedes trolovelsen dog endnu som hovedhandlingen ved forbindelsen mellem mand og kvinde, og navnlig faldt det præsterne vanskeligt at gøre den lavere befolkning forståeligt, at det nu ej mere gik an som før at søge sammen efter trolovelsen. I løbet af det 18de århundrede begyndte trolovelsen mere og mere at vige pladsen for vielsesakten, men det var dog først 1799, at kirkelig trolovelse ganske afskaffedes. Nu er som bekendt trolovelsen erstattet af den lettere opløseligere, men rigtignok også lettere indgåeligere forlovelse.

Man har som sagt fornøjelse af at læse hr. Troels Lunds arbejde; det er sikkert ingen gal idé, hvis forlæggeren har tænkt på at foranstalte en billig folkeudgave af den foreliggende cyklus arbejder, som rygtet vil vide. I så fald kunne de fejl og pletter, som nu skæmme bogen, jo blive fjærnede, og et større antal høste gavn af hr. Lunds historiske viden, end nu er tilfældet.

J. C.

Inspektøren fortæller!

Hvabehar? — —

Hvad der er bleven af blege Martin? — Herregud, har De kendt ham? — jo, det er rigtigt — De flyttede fra Egnen i 59; — aak ja — da var han en lille Buxetrold paa syv Aar, der stjal mine vidtberømte Renekloder, naar han kunde komme til det. Ja rigtig — det var jo Dem, som lærte ham at gaa paa Hænderne paa Græsplænen. Dér havde De skam nær lagt Dem ud med hans Moder! Kan De huske, at han faldt lige ned paa Hovedet? — vi sad inde i Havestuen og drak Kaffe, og Moderen fór ud og troede, at Drengen havde knækket Halsen — der skulde mere til! — aa ja, det Skind! jeg mener Moderen; hun har sandelig haft det haardt i sit Liv! Naar jeg tænker paa hende som ung Pige, da Købstadens Lapse om Søndagen red den lange Omvej ned over Rundholtet — Faderen var jo Gartner hos den gamle Greve — for at faa et lille Glimt af »Gartnermarie«, naar hun laa og plukkede Jordbær ude ved Leddet; til Hest kunde man se ind over Tjørnehækken. Ja jeg var saamænd selv med, — det var dengang, jeg gik med Knæbenklæder og havde faaet den graa Skimmel — — kan De huske den? — næ, det er sandt, da var De jo et rent Barn. Jeg forsikrer

Dem, der har aldrig været Mage til det Dyr i hele Amtet; Grevens den langhalede var ikke halvt saa fin i Benene — aak ja, det var lykkelige Tider! —

Hvabehar? — —

Ja rigtig — det var ham, jeg kom fra — blege Martin, siger De — det var dengang! Senere blev han ellers rød nok. Gud Fader bevare mig, hvad det dog var for en Knægt til at gøre Knuder. Herude paa Gaarden, naar han kom i Ferierne, kaldte vi ham aldrig andet end »den unyttige Person«.

Det skrev sig fra — skal jeg sige Dem — at han en Dag havde været ovre hos gamle Brikkelse — De véd — Sognepræsten —

Talp? — næ, han var baade død og begraven dengang — og for Resten har han aldrig været Præst her; det var i Nabosognet. Næ — dette her var sandelig Brikkelse — De véd: Bøgh fulgte efter ham og sad saa smaat i det med den lange Pension til Enken, som Vorherre ikke vilde have med at bestille. — Næ vist var det Brikkelse — »hist oppe og her neden« — som han sagde, en Snes Gange i hver Præken — aak ja, dengang var man kaad og en gudsforbandet Hedning. Det skulde nogen have sagt mig for fyrretyve Aar tilbage, at jeg skulde komme til at gaa i Kirke hveranden Søndag og til Alters ved Højtiderne paa mine gamle Dage! — saadan noget kommer med Alderen — det skal De nok faa at se, Højstærede! — ligesom Podagraen — Gud være lovet! den kender jeg da ikke noget til!

Hvabehar? —

Jo, den højre er en Smule hoven af og til; men det er ikke andet end almindelig Bondegigt.

Det var ham, jeg kom fra — Brikkelse! — ja man bliver gammel; det kniber med at holde Tankerne sammen, gør det! — Det var det, jeg sagde til Jens — han har nu været Kusk hos mig — lad mig se: til Marts bliver det énogtredve Aar — Jens, sagde

jeg forleden; han sad saa underlig og trak i Tømmen; det kniber snart med at holde dem; du er bleven noget skør i Leddene, synes jeg. — Det kan nok være! — siger han saa; naar man er saa gammel i Gaarde, har man jo frit Ord, forstaar De — Hr. Inspektøren er kanske lige saa galant paa Fingrene som for tyve Aar siden?

Det var det, jeg vilde fortælle: — Martin havde en Dag i Sommerferien været ovre hos gamle Brikkelse. Han var nemlig kommen paa den Tanke, at han vilde søge Regensen. — Ja De véd vel, at han slap igennem til første Examen: Artium kalder de det? — med anden Karakter — naa ikke? — jo — et rent Mirakel skal det have været; det sagde da Forstraadens Victor, som er fra samme Aar som han. Der var ingen, som kunde huske at have set ham over en Bog i alle de Aar, han boede i Pension hos Madam Spækuld paa Torvet. Altid laa han og spillede Klink op ad Plankeværkerne med Byens Skomagerdrenge — og senere sad han skam og punsede hos Jakob Firkløver, der holdt Smugkro nede i Spandemagerstrædet og havde en Pokkers køn Tøs af en Datter; men se alt det kom jo først op længe bagefter.

Han slap da igennem til Examen — og glad var han og Forældrene — jeg husker tydelig, at hans Moder, Gartnermarie, det velsignede Menneske, kom over og meddelte os den glædelige Nyhed — og tørte sine Øjne, fordi Vorherre havde været saa naadig imod dem! hun sad saamænd der paa Stolen, hvor De nu sidder! — næ, det er sandt, det var ikke den Stol; den har staaet ovenpaa siden Jubilæet — De véd, den gamle udskaarne fra højsalig Kong Kristjan den fjerdes Tid. — Han havde tænkt, at han vilde søge Regensen, havde Martin, skønt han fik sine halvtreds Rigsdaler om Maaneden godt og vel i gamle Penge — og saa var det,

at han maatte over til gamle Brikkelse. Vi fik det hele at vide af hans Niece, Petra — hende maa De jo have kendt? — ja vel, hun blev senere gift med Assistenten, Skov. Hun sad inde i Dagligstuen og broderede — og Døren stod aaben og alle Vinduerne; det var treogtyve Grader i Skyggen eller deromkring — og —

Hvad han vilde hos Præsten? — Jo, forstaar De, han skulde have testimonium pauportatus eller hvad det er de kalder det — og det skulde undertegnes af Stedets Præst. Nu havde Fyren smurt hele Dokumentet op og besvaret alle Spørgsmaalene rigtig kønt og udførligt — og gamle Brikkelse, som blev vækket af sin Middagslur, var gnaven — det var jo ogsaa en underlig Tid at komme, tilmed i saadan en Varme; men kanske det var Udspekulerthed; for gamle Brikkelse saa' meget daarligt, og han har naturligvis ikke gidet tage Brillerne. Da han hører, hvad det er, saa kradser han sit Navn op dér, hvor det skal staa. Men da Martin var kommen halvt ud af Døren, bliver han dog betænkelig ved at underskrive noget, han ikke kender, og tænker, at det dog er bedst at sé, hvad det er, han forskriver sig til. Saa kalder han ad Martin — som jo var en lang, opløben Knægt dengang — og beder ham om Dokumentet, at han for en Ordens Skyld kan se efter, om alting har sin Rigtighed. Det kan nok være, der blev Spektakel. Fyren havde lavet den ene sorte Løgn værre end den anden. Dér, hvor der blev spurgt, om han nød nogen Understøttelse hjemme fra, havde han skrevet rent ud nej, skønt — som jeg siger Dem — han havde halvtredsindstyve blanke Daler hver Maaned — det var saamænd hans Forældres Stolthed, at de kunde holde ham standsmæssig til Studeringerne — og se det vidste Brikkelse meget godt, naar han fik tænkt sig om, fra Moderen nemlig — Gartnermarie, som altid talte om sin Søn. Saa blev der ogsaa forlangt Attester for, at han

flittig havde besøgt Forelæsningerne, og hvad de ellers har for derinde paa Universitetet — dér havde han skrevet, at han fra Barnsben havde lidt af et Broktilfælde, der forbød ham at sidde længe stille paa et Sted — vil De tænke Dem, saadan noget forbandet Vaas! — kort sagt Usandhed fra Ende til anden! Jeg kan saamænd ikke huske det halve af det. Jo — det er sandt; saa stod der ogsaa, om han havde nogen Arv i Vente. Nej, havde han skrevet. Nu var det en bekendt Ting her paa Egnen, at hans Onkel, den gamle Doktor i Stybelse, der var Ungkarl, havde gjort Testamente til Fordel for ham og hans yngre Søster — og Doktoren spillede L'hombre hver Lørdag Aften med Brikkelse. Da han fik Nys om dette her, skal han have bandt paa, at naar Knægten ikke vilde være Arven bekendt, kunde han ogsaa blive fri for den — det fortalte man i det mindste. Saa meget er vist, at han til almindelig Forargelse gik hen og giftede sig Aaret efter med en ung Kone, saa hverken Martin eller hans Forældre fik en rød Øre.

Naa — Brikkelse havde jo konfirmeret baade Moderen og ham — og intet Under var det, at han blev arrig. Han river Dokumentet midt over, smider det i Papirkurven — nær havde han jo sat sit Navn under al den Ugudelighed — og giver sig til at skælde ham Huden fuld baade med Grovheder og Skriftsteder fra Katekismen, som han jo har lært ham saa daarligt — og siger uden videre Du til det lange Menneske. Du er en Løgnhals, sagde han, som aldrig i dine Dage bliver til noget! — en unyttig Person, er Du, siger jeg — en unyttig Person! — raabte han ganske højt — som skulde skamme dig, fordi du har saadan agtværdige Forældre — naa, det kunde Fyren jo strængt taget ikke gøre for.

Petra, som havde siddet og hørt det hele, fortalte,

at Fyren sagde ikke et Muk under Prækenen; men da den gamle endelig var færdig, saa hørte hun, at det hev og trak i ham, og saa giver han sig pludselig til at græde og tigger Præsten om ikke at tale om det til hans Forældre. De maatte jo ikke have vidst, at han søgte Regensen; saa kunde han have levet som en Greve der inde i København og slaaet rigtig til Skaglerne. Præsten lovede da at tie stille med det hele for denne Gang — skønt det kneb ham haardt. — Jeg har saamænd mangen Gang sét ham sidde og pudse Næsen og rokke paa Stolen, naar vi var sammen hos Forpagterens, eller de kom over hos mig, og Martins Moder, det velsignede Menneske, sad og udbredte sig over sin prægtige Søn — harmeligt var det jo ogsaa at høre paa!

Der gik et Par Aars Tid, tror jeg, hvor han ikke udmærkede sig ved noget andet mærkeligt end at bruge en farlig Mængde Penge, som hans Forældre var skikkelige nok til at sende ham, naar han skrev et rørende Brev hjem.

Men saa engang — det var en Sommerferie — havde vi en hel Del Ungdom herude paa Gaardene. Der var Forstraadens Victor, som altid var kommen godt ud af det med Martin, og Forvalteren — og de to Forstelever. De havde jo ikke det Gud har ladet skabe at bestille, — og en Eftermiddag kommer hele Kompagniet over til mig og spørger, om de maa laane min Vogn og mine Heste — Forpagterens var alle i Arbejde. De havde bestemt, at de vilde tage ind og gøre sig en glad Aften i Købstaden — det var nemlig Torvedag af den rigtige gamle Slags med Kram og det hele. Naa lidt énsformigt er der paa Landet, og unge Mennesker var det jo — saa jeg lader dem da faa Køretøjet og Hestene paa den Betingelse, at Victor skulde køre og i det hele have Ansvaret. De tog saa ind som sædvanlig hos Jespersen — De véd, paa

Hotellet — og satte sig i Billardsalen og forlangte Kaffe med Cognac. Saa spillede de, og Martin tabte nok en hel Del Partier, for han har aldrig været nem paa Fingrene, skønt man skulde tro, at han netop maatte have Øvelsen inde fra København. Da de saa er bleven ked af det, vil de ud og se paa Lystigheden — og i det hele taget, hvad Lejligheden nu kan byde. Victor og Martin havde jo Barndomserindringer sammen fra Latinskoletiden, og blandt andet havde de tænkt, at de vilde op og hilse paa deres gamle Rektor, — Snoptrup, De véd — ja han lever saamænd endnu, men er baade døv og blind. Det sagde de i det mindste til mig, at de vilde, da de laante Køretøjet. Da de kom hjem, forklarede de rigtignok, at de ikke havde faaet Tid; kanske det ogsaa har været Poliskenstreger for at faa Køretøjet; — det véd jeg nu ikke. — De havde allerede drukket en hel Del og marcherede op ad Gaderne med hinanden under Armen. Halløj skal de have gjort, hvor de kom frem, og kysset paa Fingrene ad alle de Pigebørn, som de saa' i Vinduerne — det fortalte da Adjunkt Strik, som havde mødt dem og var meget fortørnet, fordi de havde glemt at hilse ham; han har nu alle sine Dage været noget giftig paa Ungdommen. Saa naaede de endelig Torvet, hvor Markedsboderne var, og dér skal de have skabet sig saa slemt, at Politiet maatte i Lav med at vare dem ad.

Allerbedst som de gaar, faar Martin Øje paa Madam Spækuld, som han havde boet hos tidligere. Hun havde arvet en Smule Penge efter sin gamle Tante, Naalemagersken og holdt Middagsabonnement for Byens Ungkarle — Pensionsvæsenet var hun bleven ked af. Martin har nu i Grunden altid haft et godt Hjærte — og da han opdager hende paa den anden Side ovre ved Husene, løber han fra de andre, sætter midt over Torvet mellem Kurve, Boder og Grise, over til Madammen, griber fat om hende og giver hende en Svingom midt

paa aaben Gade. Et pudsérligt Syn skal det have været, for Madammen kendte ham ikke strax. Men da han havde sagt, hvem han var og alt saadan noget, blev Madammen jo glad og det hjalp ikke: hele Selskabet blev inviteret ind paa Tykmælk. Dér sad de saa — vel en fem sex Stykker i det hele og gjorde et farligt Halløj. Martin løb ind og købte en Flaske Cognac hos Urtekræmmeren — Iversen, De véd, paa Hjørnet; naa De kan ikke huske ham? — Madammen boede i en lav Stue; de sang og drak hendes Skaal, og Folk, der var til Marked, stillede sig op udenfor Vinduet og kiggede ind og morede sig kostelig over den hele Komedie; mange af Bønderne var jo ude fra vores og kendte dem allesammen. Det generede dem ikke det mindste, at de havde Tilskuere, og da de er færdig med Tykmælken, lægger de sig i Vinduet og gør Løjer og Fjas med Publikum. Som sædvanlig var Martin den værste, og Madammen forsøgte flere Gange at sætte en Dæmper paa ham, uden at det nyttede noget. Men pludselig, som de ligger allerbedst og sér udover Torvet, bliver Martin ganske stille, og et Øjeblik efter er han ude af Døren. Da de opdager, at han er væk, saa kigger og kigger de, og Victor ser ham dreje om Hjørnet ned ad Spandemagerstrædet. De syntes jo allesammen, at det var en sær Maner at stikke af uden saameget som at sige Farvel eller Tak til Madammen for Beværtningen. Senere sagde Victor rigtignok, at han havde tænkt sit, da han saa' ham gaa ned ad Strædet; det førte nemlig ud til Bymarken, saa han maatte vel have Ærinde i ét af Husene der, og Victor har nu altid vidst en lille Smule mere om Martins Drengestreger fra Skoletiden, end han egentlig vilde ud med. — Han var og blev borte — og de andre blev ganske adstadige. Lidt efter sagde de Farvel til Madam Spækuld og takkede for al hendes Venlighed og hvad

man nu saadan siger; men hun var ganske fortørnet paa Martin. Saa gik hele Selskabet tilbage til Hotellet og ventede med Aftensmaden. Men der kom ingen Martin. De spiste — han viste sig ikke; de drak Puns; og saa blev Klokken elleve. Jeg havde nu givet Victor Ordre paa, at de skulde være hjemme med Køretøjet Klokken tolv senest; ellers skulde det blive sidste Gang, jeg viste dem den Villighed. Der var altsaa ikke andet for; de maatte sidde op uden ham.

Hjemme paa Sandager laa der et Hus, da han ikke kom med tilbage. Moderen, det velsignede Menneske, gav sig til at græde og troede, at han var kørt over eller kommen til en anden Ulykke — det lange Menneske; og Faderen bandede —

Kan De huske Forpagteren? — naa ikke! Han holdt meget af at lade, som han var bøs — og naar man ikke kendte ham rigtig, skulde man tro, at han var en Helvedeskarl. Tyendet var svært bange for ham i den første Maanedstid, de tjente; men det varede ikke længe, før de fik luret ham af, at han kun havde det i Munden, og saa var det fælt at se, hvor de sløjede. Gartnermarie var den blideste Husmoder, man kan tænke sig. Hun nævnte aldrig et ondt Ord. Saadan var det ogsaa overfor Sønnen. Han var baade god og kærlig mod Moderen, naar de var sammen — det maa man sige — og omhyggelig for hende og bad hende om Forladelse og alt saadan noget. Men Faderen vendte og drejede han, som han selv vilde.

Jeg gav Victor en ordentlig Røffel, fordi han ikke havde faaet ham med, og Victor, den Grønskolling blev hidsig — jeg husker tydelig, han sagde, at jeg selv havde sagt, at han skulde være hjemme Klokken tolv, og jeg var det urimeligste gamle Mandfolk, han kendte. Den næste Dag gik. Jeg hørte stadig ikke noget fra Sandager. Saa havde jeg Bud to Gange derovre med Jens Kusk, som fik den Besked, at han ikke var kommen

endnu. Jeg kendte jo Familien godt, og megen Godhed har jeg altid haft for Moderen, det velsignede Menneske — og saa den tredje Dags Morgen kunde jeg ikke dy mig: jeg maatte over og trøste hende lidt; for jeg vidste jo nok, hvor nær hun tog sig det.

Da jeg kom ind i Stuen — jeg svedte som en Hest, kan jeg godt huske, og støvet og snavset var jeg, for jeg var gaaende derover — og hun, jeg mener Gartnermarie, har nu altid været meget sirlig af sig. Da jeg kommer ind ad Døren, staar hun og hænger Gardiner op efter Vask, og jeg hoster, og hun vender sig forskrækket om; det gjorde mig rigtig ondt at se, hvor bedrøvet hun saa' ud. Jeg tænkte ved mig selv, at det gik skam ikke an at være saa ømhjærtet, fordi saadan en Flab af en Søn bliver uvan og render grassat; men jeg sagde det naturligvis ikke; for hun kunde ikke taale, at man aabnede sin Mund om Sønnen. Naa — da hun havde faaet glattet lidt paa Forklædet, og vi havde sat os ned, saa fik jeg da at vide, at de for en Times Tid siden havde faaet Brev fra Martin med en Bondedreng, som havde faaet det af en Herre, han ikke kendte, paa Byrup Landevej — andet kunde han ikke sige. I Brevet bad han dem tilgive sig, hvis han forvoldte dem Sorg. Han var rejst bort og kom ikke tilbage for det første. Der stod hverken hvorhen eller hvorfor, men kun at det var nødvendigt. Til Slutning bad han dem om at sende ham nogle Penge poste restante i København. Jeg tænkte jo mit baade om Nødvendigheden og det hele, men kunde for Resten ikke spekulere ud, hvad han havde for.

Senere fik vi Klarhed paa det, som jeg nok skal fortælle! — Der var jo ikke andet at gøre end at spørge sig frem baade her og der. Victor lovede at søge efter ham i København. Han fandtes ikke paa sin gamle Adresse, og det hele var og blev forgæves. Pengene, som han bad om, havde Moderen sendt. Jeg

vilde have fraraadet det bestemt. Det maatte jo være det sikreste Middel til at faa fat i ham, ligefrem at sulte ham ud af Hulen, som man siger; men jeg fik det for sent at vide.

Efteraaret gik. Det blev langt hen paa Vinteren, og en skøn Dag læser jeg i Amtstidenden, at Jakob Andersen, kaldet Firkløver, er sat fast for uberettiget Værtshushold og andre Misligheder. Nogle Dage efter faar Knob paa Sandager fra Politimesteren — Attrup, De véd, sendende en Regning paa Fortæring og leverede Drikkevarer til Sønnen Martin. Den er funden hos Firkløver — og tilligemed en Del andre Papirer af lignende Slags tjente den til Bevis i Sagen mod den gamle. Knob kom over til mig og spurgte, hvad han skulde gjøre ved den. Jeg sagde ham min Mening, at jeg syntes, det var skammelige Ting, at saadan en gammel Job, som Firkløver, skulde forføre Ungdommen til Galskaber og trække Forældrene op bag efter. Jeg raadede ham til at lade være at betale og vente, til han hørte nærmere. Han blev aldrig senere krævet for Beløbet. Firkløver slap for Resten med 3 Maaneders simpelt Fængsel, saa vidt jeg husker, og en betydelig Bøde. Knob græmmede sig stadig over Sønnen, og Moderen, den velsignede Stakkel — De skulde have sét, hvordan hun tog det — ikke saadan heftig og voldsomt — stille og bleg gik hun omkring, og blev ganske mager, forsikrer jeg Dem, og naar man kom paa Sandager, turde man ikke længer nævne Martins Navn. Aak Gud ja — det tog ogsaa paa mig, den hele Geschicht — — Knægten havde jeg jo kendt, da han ikke kunde knappe sine egne Buxer — men mest dog for Moderens Skyld!

Saa gik der igen en Tid, hvor vi ikke hørte nogen Verdens Ting, — hvor længe, kan jeg ikke huske; men Foraaret kom da, og jeg fik jo travlt, som jeg altid har det hvert Foraar og Efteraar, med Regnskaber og

Skriverier til Terminen og alt saadan noget. Hen paa Aaret faar vi saa Besøg — jeg og min Kone — af Forstraadens Victor. Han havde taget sin Examen og var bleven et skikkeligt og flinkt Menneske, som vi rigtig havde Glæde af her paa Egnen. Vi kom godt ud af det sammen, og jeg lod som, om jeg ikke huskede, at han sidst havde kaldt mig et urimeligt, gammelt Mandfolk. Lad mig se — det var skam i Paasken, han kom herud fra København! — Mutter og jeg havde været til Alters om Formiddagen. Efter Middag satte vi os ind til mig for at ryge, Victor og jeg — og saa spørger jeg jo som naturligt var, om han har set noget til Martin. Ja, en Dag for et Par Maaneder siden havde han set ham i en Drosche sammen med et Kvindfolk, som han syntes, han skulde kende. Hun var svært udstaset og flot paa det, men han saa' daarlig og medtagen ud. Martin opdagede ham ikke, og Vognen kørte. Det var alt, hvad han havde hørt og set til ham, siden vi sidst taltes ved. Saa sidder vi og snakker frem og tilbage, og saa foreslaar Victor mig at køre med ham til Byen og tage ind og besøge Madam Spækuld. Hvis nogen skulde vide noget, maatte det være hende. For hun havde altid holdt meget af Martin, og der havde han jo været i sine Drengeaar. Det ærgrede mig, at jeg ikke var falden paa det for længe siden.

Jeg slog til, og næste Dag tog vi sammen til Byen. Da vi kom op til Madam Spækuld, blev hun meget forbavset over at se os, beder os sidde ned og beværter os med Kaffe og Smaakager, som hun lige har bagt i Anledning af Paasken. Victor havde nu lovet at føre Ordet, og da vi har siddet lidt og sladret om hende selv og Byens nye Jærnbanestation, og hvad der ellers kan være af mærkværdigt, saa siger Victor ligesom ganske tilfældig — han er nu dreven som en Birkedommer —:

»Hør Madam Spækuld« — siger han — »jeg kan saamænd hilse Dem fra Martin Knob«.

Madamen havde nær tabt Kaffekoppen og spørger ham meget ivrig ud. Victor fortæller, som det var, at han havde sét ham i Droschen. Derefter tale de om ham i gamle Dage og alt det Kommers, de har holdt — og jeg lader som ingenting, og siger:

»Martin — naa, han Knob er det, De taler om?« og drikker en stor Slurk Kaffe.

Da vi saa har siddet lidt, spørger Victor, om hun kan huske sidste Gang, de saa' hinanden — Torvedagen, da de spiste Tykmælk og holdt et farligt Halløj. Saa siger han ganske alvorlig:

»Stakkels Martin! siden den Dag er det nok gaaet ham rent galt!«

Den gode Kone begynder at faa Vand i Øjnene, og jeg maatte spise den ene Kage efter den anden for at holde Humøret oppe. Saa varede det ikke længe, førend hun kom ud med alt, hvad hun vidste. —

Jeg kan ikke rigtig faa Orden paa det! — lad mig se engang — Naa, det kan da for Resten ogsaa være det samme. Det skal jo ikke i Trykken, som man siger.

Det første, hun vidste at fortælle om ham — skrev sig, saa vidt jeg kan huske, allerede fra hans trettende Aar. Han havde været et Aars Tid i Pension hos hende og skikket sig meget ordentlig; men saa begyndte han at blive doven og sløse sin Tid bort med alskens Uglspilstreger og kom altid for sent hjem fra Skolen. Han havde nemlig, som hun senere fik at vide, naar han gik fra Skole mødt den kønne Nelly Firkløver, som dengang var en ung Tøs paa samme Alder som han, men, som Pigebørn jo plejer at være, langt mere udviklet. Han var en ilter Knægt og gaar hen og forelsker sig i hende, passer hende op, naar hun gaar fra Skolen og spaserer med hende bag om Byen og forærer hende alle sine Lommepenge. En Dag møder han hende med forgrædte Øjne — og, da hun sér ham, farer hun ham om Halsen og kysser ham — det var første Gang. Han græder

og hun græder, og de græder begge to. Faderen har nemlig faaet noget at vide om deres Spasereture, har givet hende en ordentlig Dragt Prygl og truet med at melde ham til Politiet. De snakker frem og tilbage. og han faar Pigebarnet overtalt til at stikke af med ham, langt bort. Hun skal møde ham om Aftenen ved den gamle Poppel, nede bag Gartner Hansens Slaaenhæk, og saa vil de flygte. Saa skal det netop træffe sig saa nederdrægtig uheldig, at Martins Forældre kommer til Byen samme Eftermiddag og drikker Kaffe hos Madam Spækuld sammen med deres kære Søn. Moderen, Gartnermarie, som ikke har sét sin Øjesten i en hel Maaned, kan naturligvis ikke slippe ham af Syne. Sprekkelsens Teaterselskab er netop i Byen, og Faderen bestemmer, at de skal i Teatret og inviterer Madammen med. Martin græder sine modige Taarer og siger, at han har travlt og har Tandpine, men hvad enten han nu vil eller ej, saa maa han da med paa Komedie — og Bortførelsen bliver der ikke noget af.

Der gaar nogen Tid; den kønne Nelly spiller fornærmet og vil ikke se til den Side, hvor Martin er, og vækker alle Skinsygens Kvaler hos ham ved at lege og smiske med nogle lange Læredrenge hos Bødkeren ligeoverfor det Hus, hvor hendes Fader bor. Da Martin en Tid har gaaet og set rolig paa det, passer han en Aften en af Rivalerne op, ypper Kiv og stikker ham én; men Læredrengen er stærkere, og Enden paa det bliver, at Martin faar sig en ordentlig Omgang, saa Blodet staar ham ud af Næsen. I det samme kommer Nelly hjem fra Justitsraadinden, Enken efter salig Redaktør Klapp, som hun gik Byærender for. Hun ser Læredrengen staa og gnide sig op ad Muren og slikke sig om Munden efter Sejrens søde Løn, og Martin, blodig og forreven, vil liste sig bort som en Hund, da han opdager hende. Hvad gør hun — smider Tøflerne i Hovedet paa Læredrengen, løber hen til Martin og

vinker til ham, at han skal følge efter hende. Hun gaar hurtig ned ad Strædet, ud bag Plankeværkerne, og da de er bleven alene, tager hun hans Lommetørklæde uden at sige et Muk, tørrer det meste Blod af, lægger saa ganske stille sin Arm om hans Hals og kysser ham paa Munden, midt i det blodige Ansigt, og siger, at hun aldrig har holdt af andre end ham, men har været fornærmet, fordi det ikke blev til noget med Bortførelsen. Naturligvis ender det med, at de lover hinanden, at de vil til Præsten og vies, naar han bliver Student og hun konfirmeret. Hun fortæller ham, at Faderen er meget nærig og holder Beværtning i al Hemmelighed, som er aaben langt ud paa Natten, naar alle andre er lukkede. Hun foreslaar ham, at han skal komme og sidde der om Aftenen og bestille Drikkevarer ligesom de andre; saa kan de faa hinandnn at se. Den gamle bliver nok mild, naar han faar en ny Kunde, og desuden er han bange, at nogen skal melde ham. Den Ide finder han udmærket. Han indsmigrer sig hos Firkløver, lærer Tegnet, han skal bruge, naar han banker paa — og hver Aften, naar han har sagt Godnat til Madammen, Lyset er bleven slukket og hun er gaaet i Seng, saadan Klokken halv elleve omtrent, lister han ned ad Køkkentrappen, — han havde Værelse ovenpaa, siden han var bleven konfirmeret, en lang Knægt paa en femten sexten Aar dengang! — og han har skaffet sig en Nøgle til Bagdøren, saa at han kan smutte ind over Gaarden og ud i Strædet. Den gamle Jacob Firkløver kendte omtrent alle og hver, som boede i Byen og vidste meget godt, hvem Martin var, at han var godt beslaaet med Penge og altsaa en god Kunde. Det blev indrettet saaledes, at han skulde sidde oppe i Familjens Dagligstue, som laa lige over Beværtningslokalet nede i Stuen og vendte ud til Gaarden. Det gik jo ikke an, at han blev set af dem, der søgte, som sandsynligvis kendte enhver Dreng i Latinskolen af Udseende; kanske kunde han

have truffen en af sine egne Adjunkter; det havde jo været en forbandet Historie. En rigtig gammel Æsel maa han jo have været, samme Firkløver, siden han kunde lade de to unge Mennesker sidde deroppe ganske alene, naar undtages, at han kiggede op en Gang imellem for at se, om han drak noget, og alt ellers gik ordentligt til. Hvordan det er gaaet, maa Vorherre vide; det talte Madammen ikke noget om; men drukket har de naturligvis; Kys og Klap har der vel ogsaa vanket, kan man tænke. Naa — de var vel heldigvis for unge begge to saadan til rigtige Utuskestreger; skønt intet Menneske kan jo vide, hvad der er passeret, uden de selv. Positive Resultater havde det da ikke — Gud være lovet; det siger Madammen aldeles bestemt.

Jeg kan som sagt ikke faa Orden paa Tiderne, og hvordan det ene fulgte paa det andet. Men det gik vel saadan paa den Maade, lige til Fyren blev Student, og det var jo et helt Mirakel, at han fik den Examen, som sagt; for Læsningen blev der jo ikke megen Tid og Kræfter til. Jeg kan saamænd erindre, at gamle Rektor Snoptrup flere Gange har været i Lag med Faderen; han syntes, det var Synd for Drengens gode Evner, at han saadan gik og dovnede. Saa bliver han da Student og kommer til København, og hvordan det gaar, véd jeg ikke; men Madammen mente da, at det maatte være raget uklar mellem dem paa en eller anden Maade; for da Martin kom hjem i den næste Ferie, var Nelly kommen ud at tjene, og han vidste ikke, hvor hun var, eller hun, hvor han var.

Aaret efter var det jo saa, at han fik anden Examen. — Saa skulde han studere til Præst ligesom Knobs Fader; det vilde Moderen have. Fyren sagde ikke noget derimod — det var saamænd en net Prædikanter, hvad? — han studerede vel helt andre Ting derinde i København, kan jeg tænke. — Engang havde han faaet den Ide, at han vilde søge Regensen. En Dag, det var treogtyve

Grader i Skyggen eller deromkring, var han ovre hos gamle Brikkelse —

Hvabehar? —

De kender den? —

Det er rigtigt — det har jeg jo ogsaa! Ja er det ikke skrækkeligt, som man bliver gammel.

Ja, saa tror jeg ikke, der passerede saadan noget videre, det jeg kan erindre, i nogle Aar. Han holdt sig i Skindet, naar jeg undtager, at han brugte en Hoben Penge, og det begyndte at knibe for Forældrene at skaffe dem. Knob sad jo for en høj Afgift, og saa kom de daarlige Aar. Det hændte saamænd af og til, at han havde Pokkers ondt ved at udrede Pengene til Terminerne. Jeg forstrakte ham et Par Gange, naar det kneb haardest. Dengang tjente jeg godt og havde lige solgt den gamle Avlsgaard, som Mutter og jeg arvede efter Svigerfader; men jeg skal ikke nægte, at det mange Gange ærgrede mig, naar jeg hørte, at det lange Menneske gik der og drev Dagene hen for halvtredsindstyve blanke Rigsdaler om Maaneden — og studerede Theologi, som det hed. Hver Gang jeg slog paa, at Forpagteren skulde knappe lidt af, baade for de daarlige Tiders Skyld og for at have en lille Klemme paa Sønnen, saa strandede det altid paa Gartnermarie — jeg mener hans Moder. Hun kunde ikke taale, at man talte derom, og jeg vilde nødig have, at hun skulde blive gnaven paa mig; jeg har nu altid Pokkers godt kunnet lide den Kone, som jeg vidst har fortalt Dem. Saa holdt jeg op med at blæse fra den Kant.

Lad mig se engang —! Ja — saa var det jo den Dag, da Martin pludselig løb sin Vej — De véd Torvedagen. Madammen havde tænkt, at hun vilde tage ham ordentlig i Skole, naar hun saa' ham igen; hun mente nu, at det var saadan et Lune hos ham — han var jo ikke god at blive klog paa. Et Par Dages Tid efter

banker det paa hendes Dør; Martin kommer ind, kaster sig paa en Stol og ser saa ulykkelig ud, at hun ikke nænner at sige noget, og han siger heller ikke noget ligestrax. Saa gaar hun hen og tager ham om Hovedet, ligesom han kunde være en Dreng, og saa lægger han Armen ned paa Bordet og Hovedet paa Armen og giver sig til at græde, rigtig ulykkelig. Da han har siddet lidt saadan, begynder han at tage paa Veje med, at han er det ulykkeligste Menneske paa Jorden; han vilde ønske, at han aldrig var født; han er til ingen Verdens Nytte og burde tage Livet af sig jo før jo heller, inden han faar gjort mere Fortræd. Madammen er jo en erfaren Kone, tager det ikke saa alvorligt — og tænker, det er hans unge Blod; men han bliver ved og siger, at hun er det eneste Menneske, som gider have med ham at bestille. Hun siger, at det er noget Snak og faar ham saa til at fortælle hende, hvad der er i Vejen.

Grunden til, at han saa pludselig var forsvunden, da de var oppe at spise Tykmælk hos hende, var den, at han fra Vinduet havde faaet Øje paa Nelly Firkløvers, som han ikke havde set, siden han var bleven Student, og alle de gamle Følelser og Fornemmelser fra Drengeaarene blussede op i ham igen. Han tænkte ikke paa andet end at træffe hende; for han kunde da ikke erindre, at han havde haft saa lykkelige Dage, siden dengang han løb og gjorde Jux med hende hos den gamle i Spandemagerstrædet. Han var faret efter hende, stillede sig op foran hende og betragtede hende stivt. Hun blev blussende rød af Glæde og Forbavselse, gik ned ad Strædet, og han bagefter. Saa var de gaaet ned langs de gamle Plankeværker bag om Byen og opfriskede alle Barndomsminderne. De havde nok ikke savnet hinanden saa farlig meget i Mellemtiden — havde nok begge to moret sig og holdt Humøret oppe paa andre Steder; men lige saa snart de saa' hinanden igen, var de strax væk. Saadan gaar det jo, naar man er

ung! Madammen generede sig for at fortælle rigtig udførlig om alle disse Dele; for man kunde nok mærke, at hun havde faaet alting at vide, baade ondt og godt. Han havde kysset og favnet hende og alle deslige Dikkedarer, som man gør, naar man er i Begyndelsen af tyverne og ikke har set hinanden længe. Nelly tager ham med hjem til den gamle Firkløver, som bliver glad ved Tanken om, at der er noget at tjene. Han disker op for ham baade med Mad og Drikkevarer. Pigebarnet var uden Tjeneste og havde ligget ledig hjemme i en Uges Tid; den gamle har vel tænkt, at det blev for bekosteligt i Længden. Han snakker Martin saa meget for om Faderpligter og Datterens gode Navn og Rygte, en fattig Piges eneste Rigdom, at Fyren lovformelig i den gamles Nærværelse forlover sig med hende. Nu var alting klappet og klaret; den gamle titulerede ham Hr. Svigersøn, og begge de unge var i den syvende Himmel. Det bliver saa arrangeret saaledes, at Martin skal blive der om Natten. Tage hjem var der jo foreløbig ikke Tale om, og paa Hotellet turde han ikke vise sig for ikke at blive kendt. Saa om Aftenen efter Klokken elleve begynder det gamle Kommers med Sviren og Nattesæde, akkurat som i hans Skoletid. Den gamle maatte være nede og passe Gæsterne. De to unge lod han sidde ovenpaa som et Par Turtelduer paa en Pind. Det vil sige, han kom jo op en Gang imellem for at se, om han drak noget; Meningen var nemlig ikke, at det skulde være gratis Traktement; han klagede sig saa gudsjammerlig, at han var en meget fattig Mand.

Der sad de saa alene, og unge var de jo begge og iltre med. Han havde faaet Haanden om Livet paa hende og alt saadan noget med videre, som enhver kan tænke sig. Klokken bliver tolv og et; saa kommer den gamle op og siger, at nu er det vist bedst, de kommer til Ro. Han tænder en Stump Lys for at følge ham i Seng og smisker hel fordægtig i Skægget, den gamle

Gavtyv; og efter at Martin og Nelly har sagt kærlig Godnat til hinanden, gaar han og den gamle ud paa en lille Gang, der er der ovenpaa; og Firkløver gaar foran og lyser, og lukker saa op for et lille Kammer, meget net, men tarveligt, sætter Lyset paa Servanten og staar og smaasludrer med ham og ser hele Tiden rigtig svinefordægtig ud. Han giver sig til at spørge efter hans Udsigter, Familje og Formuesomstændigheder. Saa taler han om, hvad for en mageløs Pige Nelly er; derefter giver han sig til at forklare, hvordan hele Huset er indrettet. Han taler om Lejligheden baade ovenpaa og nedenunder og siger saadan ganske tilfældig, at Nellys Værelse ligger paa den anden Side af Gangen ligeoverfor det Værelse, hvor Martin skal sove; men han selv ligger nedenunder, for at han kan høre, hvis der skulde komme nogle Gæster, naar han er gaaet i Seng. Det er et rigtig solidt gammeldags Hus, fortæller han, hvor man ikke kan høre fra den ene Stue til den anden, saadan som i de moderne Sprinkelværker. Han behøver altsaa ikke at være bange for at forstyrres i sin Nattesøvn af Gæsterne. Martin tænker, at han bryder sig Fanden om Gæsterne, og kan ikke begribe, hvor al den Omhyggelighed kommer fra, men tror jo, at den gamle Synder vil gøre sig elskværdig. Da han har faaet alt det sagt, tager han saa endelig Lyset og ønsker ham en rolig Nat med et rigtig svinepolisk Ansigt, som Martin endnu ikke kan blive klog paa. Lidt efter aabner han Døren paa Klem, stikker Hovedet ind og hvisker, at han ikke skal lukke af — det bruger de ikke der i Huset — »vi sover allesammen for aabne Døre, for Ildebrandstilfælde skal jeg sige Dem — allesammen« — lukker saa Døren igen og lister ned ad Trappen. Saa gaar der lige med ét en mægtig Praas op for Martin. Han syntes jo nok, at det er en rigtig gammel Slyngel, han har faaet til Svigerfader; men kan ikke lade være at tænke over, hvad han har sagt og staar og sunder

sig paa dette her, at de allesammen sover for aabne Døre. Blodet løber ham til Hovedet, tager Vejret fra ham, saa han slet ikke rigtig véd af sig selv — og medens han staar dér og vakler frem og tilbage, saa hører han Nelly komme gaaende over Gangen. Han lister hen til Nøglehullet. Hun har intet Lys med sig. Men Maanen skinner ind ad Gavlvinduet for Enden af Gangen. Hun gaar ganske rigtig ind ad Døren ligeoverfor ham og lukker ikke — af Forsigtighed i Ildebrandstilfælde, som den gamle sagde. Hvordan det saa er gaaet, kan man jo nok tænke sig. Madamen fortalte da for Resten aaben og ærlig, at da Martin havde staaet lidt og betænkt sig og holdt igen, saa slukker han Lyset og lister ganske sagte over Gangen og ind ad Døren ligeoverfor.

De levede i Sus og Dus hele næste Dag, og om Aftenen gik det paa samme Maade. Men saa den tredje Dag viste det sig rigtig, hvad for en Kæltring den gamle var. Martin begyndte nu at besinde sig og talte om, at han maatte se at komme afsted, enten hjem eller til København; her kunde han jo ikke blive altid. Saa siger den gamle til ham, at nu er det bedst, at Nelly tager med ham hjem til hans Forældre paa Sandager for at blive præsenteret for dem og faa Forlovelsen deklareret. Martin erklærede rent ud, at det blev der ikke noget af. Den Sorg har han dog ikke nænnet at gøre sin Moder. Han mente, at det var bedst at se Tiden an. Firkløver gaar ham paa Klingen, og han kan da ikke faa anden Mening ud af det, end at Martin mener, de skal vente, til Moderen er død; men da hun jo er en Kone i sin bedste Alder, finder han, at det ret beset er at holde ham og Pigebarnet for Nar. Martin staar paa, hvad han har sagt. Den gamle bliver grov og spørger, om han vil gaa fra sit Ord og truer saa smaat med Lov og Ret. Det maa man lade Nelly: da han begynder paa den Maade, bliver hun vred, beder

ham paa en pæn Maade om at holde Mund, gaar hen og tager Martin om Halsen og siger, at han vel nok véd, at hun ikke tænker paa samme Maade som Faderen; men synes dog ligegodt, det er haardt, at han ikke vil være hende bekendt. Saa begynder den gamle igen at tage paa Vej. Man kunde vel nok tvinge saadan et Mandfolk, som først lover en stakkels Pige Ægteskab og derefter gaar hen og — men han faar ikke talt ud, for Nelly fór op imod ham, blussende rød og kaldte ham med Graaden i Halsen en gammel Kæltring — vil De tænke Dem sin egen Fader! Saa løb hun hulkende ud af Stuen.

Da de har staaet og skændtes lidt, tabte Martin Taalmodigheden og gik sin Vej, ud paa Gaden. Da han ikke vidste, hvad han skulde gøre, gik han lige hen til Madam Spækuld, hans gamle Veninde og anden Moder og fortalte hende hele Historien, som den var passeret, Ord til andet. Madammen er en rigtig fornuftig Kone, som altid tager Tingen fra den praktiske Side. Hun vidste jo nok, at det naturligvis ikke kunde nytte noget, at hun gav sig til at præke for ham om at lade Nelly være den, hun var. Det vilde hun heller ikke sige noget til: Naar to Mennesker virkelig holdt af hinanden, saa var hun ikke den, som vilde dømme ilde eller skille dem ad, selvom de levede sammen uden Lysning og Præstevielse — ja tænk Dem; det sagde hun ganske aaben og ærlig som den naturligste Ting af Verden! Men ét vilde hun blot sige ham: at han var det usleste Mandfolk paa Jorden, som fortjente hendes og alle Menneskers Foragt, hvis han understod sig at tage hende med hjem til Sandager, som Forholdene i hvert Fald var for Øjeblikket — dertil maatte han dog kende sin velsignede Moder tilstrækkelig: ligesaa godt kunde han gaa hen og tage Livet af hende strax. Se det Ord ærer jeg hende for. Havde hun ikke sagt det, kan man aldrig vide, hvad det gamle

Asen og hans Datter tilsidst kunde have faaet ham snakket til — desperat Mandfolk, som han jo altid har været! For Resten sagde hun, hvad det angik med Firkløver, saa skulde hun gaa over og tale med ham endnu samme Dag. For det første var der den ulovlige Beværtning, han holdt, som kunde komme ham dyrt nok at staa, og for Resten var der nok forskellige andre ubehagelige Smaating, hun vidste om ham. Hun skulde da nok faa stoppet Munden paa ham. Og ganske rigtig, da hun havde faaet talt med den gamle, fik Piben en anden Lyd. Han blev igen hel elskværdig mod Martin. Da han mærkede, at han ingen Vej kom med Grovhederne, har han naturligvis tænkt, at det var bedst at tjene saa meget paa ham som muligt. Madammen forsøgte flere Gange at faa Martin bort fra Hulen og tilbød ham Logis hos sig; men han vilde eller turde ikke, var vel bange for at blive set. Imidlertid havde han skrevet det Brev hjem, som jeg talte om før — og dengang var han altsaa endnu i Byen, medens vi efter Brevet at dømme troede ham langt borte.

Madamen vidste ikke, hvad hun skulde stille op med ham. De maa jo erindre, at han var i den Alder, hvor Folk plejer at raade sig selv — ja, han var vel saadan omkring Midten af tyverne, tror jeg. Et Par Gange havde han været inde hos hende; men saa holdt han pludselig op med at komme. Da hun havde ventet nogle Dage forgæves, gik hun en Morgenstund ned i Strædet hos Jakob Firkløver for at spørge efter ham. Her laa der et Hus. Den gamle var rasende. Aftenen i Forvejen var Martin og Nelly gaaet ud at spasere. Det varede længe, og de kom ikke. Strax tænkte han ikke saadan videre over det, for de plejede at spasere og gik først ud, naar det var bleven mørkt, for at han ikke skulde blive kendt. Klokken blev henad tolv, og saa begyndte Firkløver at ane Uraad. Han gaar op paa Martins og Nellys Kamre, og begge Steder var der

laaset af; men han havde Hovednøgle til hele Lejligheden. I hvert Kammer laa der paa Bordet et Brev til ham, næsten enslydende, hvori de underrettede ham mir nix dir nix om, at nu var de rejst bort sammen; han skulde ikke bryde sig om at lede efter dem, og han saa' dem ikke igen for det første. Hun havde faaet Lejlighed til at tage en Vadsæk med det nødvendigste med sig paa Rejsen. Gal var den gamle og snakkede op baade om Forførelse og Politi; men saa vidt Madammen kunde mærke, var det nok mest Logis og Kost, som det ærgrede ham, at han ikke fik betalt; for Datteren havde jo kun kostet Penge ved at ligge ledig derhjemme.

Madam Spækuld blev meget bedrøvet over dette her, som rimeligt var, at han saadan kunde rejse uden saa meget som at melde hende et Ord; men mest var hun dog bekymret for hans videre Skæbne — »Jeg har altid følt for ham som en Moder; saa det var en tung Sorg« — sagde hun med Taarer i Øjnene, den gode Kone. Saa meget kunde hun nok forstaa af det hele, at han var rejst pludselig, fordi han var bange for at hun skulde faa ham fra hans Forsæt, hvad dette nu var, og Pigebarnet har vel tænkt det samme og skyndet paa ham.

En Maaneds Tid efter faar hun saa ganske uventet Brev fra Martin — og saa kan det nok være, hun fik stort nyt at høre. Brevet var efter Poststemplet fra en jysk By — jeg har glemt hvilken — og meldte hende, at han skrev nu paa sin Bryllupsdag for at underrette hende om Begivenheden, saa snart den var sket. Han havde løst Kongebrev og ladet sig vie der ovre i en Landsbykirke, som han ikke nævnte. Han og Nelly var bleven enige derom allerede, medens han endnu var hos Firkløver; af den Grund var de rejst pludselig; og han havde ikke været hos hende, fordi han ikke vilde tage Afsked fra den, der havde været saa meget for ham,

med en Løgn paa Læberne — og fortælle hende det, vilde han ikke, at hun ikke skulde tale ham fra Rejsen; det havde han desuden maattet love Nelly — »sin Kone« — som Fyren skrev, for hun havde altid været lidt skinsyg paa den Magt, Madammen havde over ham. For Resten havde de det godt, og hun maatte tro, at hvad der var sket, var det bedste baade for ham og Nelly. Til Slutning skrev han, at han var vis paa, at hun vilde være tavs med, hvad han nu havde betroet hende — fremfor alt overfor Forældrene. »Vi er jo lovformelig gift nu« — stod der — »men alligevel kan jeg ikke overvinde mig til at lade dem det vide. Det faar vente til bedre Tider«. Hvad han egentlig mente med det, stod der ikke noget om. Om sine Udsigter skrev han ikke andet, end at han haabede at kunne tjene Brødet til dem begge ved Undervisninger og Kursus, som han agtede at oprette. Naturligvis maatte de leve yderst tarvelig.

Saa havde Madam Spækuld ikke hørt eller set noget til ham i lange Tider, indtil hun nu for en Uges Tid siden igen havde faaet Brev fra ham med københavnsk Poststempel, hvori han fortalte, hvorledes det var gaaet dem. I Begyndelsen havde han tjent godt ovre i en af Jyllands Købstæder — jeg kan skam ikke huske hvilken! men saa blev baade han og Nelly syge. Det gik tilbage for dem. De maatte sælge den Smule Møbler, som han fra Tid til anden havde købt. Nelly havde haft en Sparekassebog med sig hjemme fra, som han aldrig havde villet tage Hul paa, førend nu da Nøden tvang dem. For et Par Maaneder siden var de flyttet til København, i det Haab, at han bedre kunde finde en Beskæftigelse under de større Forhold — og for Resten, stod der, havde der været saa nederdrægtig kedeligt, ikke til at holde ud, navnlig for Nelly, som jo var et livsglad Gemyt.. — Se, Victor maa altsaa have mødt dem, lige efter at de var komne derover. — I

København havde han intet kunnet faa. Det var stadig blevet værre og værre. Samme Dag som han skrev, var de bleven sat ud af Lejligheden. Næsten alt, hvad de ejede, stod hos Pantelaanere; han var stadig uden Beskæftigelse, havde opgivet alt, og de vidste bogstavelig ikke, hvor de skulde faa Føden den næste Dag. Deres eneste Trøst var, at de holdt sammen i godt og ondt. Han skrev nu til hende for at bede hende hjælpe, hvis hun kunde. Hvis hun ansaa' det for nødvendigt og ikke vilde indlade sig paa at lave en Usandhed, saa maatte hun fortælle Sandheden; men kun paa den Betingelse, at hans Forældre ikke fik det at vide — nu mindre end nogensinde, stod der.

Madam Spækuld tog derfor ikke i Betænkning at sige det til mig og Victor — dem, som hun tænkte, næst hans Forældre havde bedst Hjærte for ham og Midler til at hjælpe. Hun havde selv strax sendt ham, hvad hun havde liggende; men det var kun smaat. Til Slutning sagde hun, at det gjorde hende saa ondt at høre det, Victor før havde fortalt, om at han havde set dem i Droschen, og at hun havde været saa udstaset; naar alt kom til alt, var det vel hende, der havde slugt Fortjenesten. Martin maatte man jo ære, at han ikke sagde andet end godt om hende. —

Se, saa store Nyheder havde Victor og jeg jo ikke tænkt os at faa at høre. Jeg skal ikke nægte, at det gik mig nær til Hjærte, baade for Fyren selv og hans stakkels Forældre. Én Ting maa jeg sige — og jeg sagde det da ogsaa til Madammen selv: I hendes Sted havde jeg ikke følt mig forpligtet til at tie saa længe, fordi han ønskede det; der var jo dog ogsaa et Hensyn at tage til hans Familje — og navnlig da hans Moder; men iøvrigt maatte jeg ære hendes varme Følelse og sunde Forstand, og jeg har siden den Tid næret den oprigtigste Hengivenhed for Madam Spækuld paa Torvet.

Victor og jeg kørte saa hjem, og Sagen blev da

ordnet saa vidt, at jeg — som begribeligt var — strax sendte ham en Understøttelse gennem Madam Spækuld med bestemt Paalæg om ikke at sige fra hvem; det var ikke meget; tre hundred Kroner, tror jeg. Jeg kunde jo nok undvære dem, naar det galdt hendes — jeg mener Gartnermaries Søn. Samtidig skrev Madammen efter min Anmodning til ham, at han ingen yderligere Understøttelse kunde vente, med mindre han opgav sin Bopæl og lovede at udsone sig med sine Forældre. Jeg havde jo saa ofte set, hvor hans Moder græmmedes bort Dag efter Dag, fordi hun intet hørte fra ham, og jeg vidste med mig selv, at skulde dette længe blive ved, saa maatte jeg enten blive fra Sandager, eller ogsaa maatte jeg fortælle, hvad jeg vidste; for al den udtærende Sorg og Længsel kunde jeg ikke holde ud at se paa.

Sommeren gik, og jeg havde saa smaat ventet, at Paamindelsen skulde have frugtet, saa at vi kunde vente at se den forlorne Søn træde ind ad Døren en skønne Dag. Men nej, der kom ingen Martin. En Dag, jeg var i Byen, tager jeg ind og besøger Madam Spækuld. Vi havde jo nu ligesom faaet noget med hinanden at gøre og kom i det hele taget rigtig godt ud af det sammen. Hun fortalte mig, at hun for ganske nylig igen havde faaet Brev fra ham, hvori han meddelte, at det atter gik frem ad for dem. Han havde faaet en Plads paa et Kontor hos en af sine tidligere Medstuderendes Fader, der var Grosserer, saa vidt jeg husker, i Kul. Og nu fortalte hun ogsaa, at hun flere Gange, efter at have sendt ham de trehundrede Kroner fra mig med Paamindelsen, havde sendt Penge til ham, naar hun havde lidt tilovers; for Resten havde han aldrig bedt hende derom, og for de trehundrede Kroner havde han da takket og skrevet, at han forhaabentlig aldrig oftere skulde ulejlige Vedkommende. Se, paa den Maade anede jeg jo ikke, at han vilde tage det. Madammen takkede Gud, fordi han havde været saa heldig

at faa en Ansættelse; for hun kunde ikke længe have blevet ved med at spæde til paa den Maade, naar det da ikke skulde gaa ud over Abonnenternes Middagsmad, som de jo betalte deres gode, reelle Penge for.

Naa, glade var vi jo begge to — og som naturligt var, fik vi godt Haab om, at hele Sagen tilsidst vilde gaa pænt i Orden, naar nu de bedre Tider kom, som han hele Tiden havde skrevet om. Vi glædede os allerede til at se Konen og den lille — det glemte jeg jo at fortælle: — Nelly ventede sig om et Par Maaneder havde han skrevet — til at se hele den forlorne Familje vende tilbage til den fædrene Arne, som man siger — og helt morsomt kunde det blive at se Gartnermarie te sig som Bedstemoder, naar det første Uvejr havde sat sig.

Den Glæde skulde ikke times nogen af os! — Ja, der er nu gaaet en Del Aar siden den Tid; hverken han eller Forældrene lever mere, saa jeg kan gerne fortælle dem, hvad der senere passerede. —

Det var vel omtrent et Par Maaneder efter min sidste Samtale med Madam Spækuld. Jeg sad en Formiddag til Ørerne i Skriverier og Regnskaber i Anledning af den forestaaende Termin og hører saa en Vogn komme rumlende ind i Gaarden. De har nok lagt Mærke til, at vi har en ganske forbandet Stenbro! Jeg havde ikke Tid til at tænke videre derover. Lidt efter banker det paa Døren og jeg raaber »kom ind«. Jeg var lige midt i en lang Optælling og vender mig ikke om, før den er færdig. Saa er det Knob. Det vil sige den gamle — Faderen, og idet jeg ser op paa ham, kan jeg huske, det slog mig, at han var bleven gammel i det sidste Aar. Han saa' støvet ud og havde ikke givet sig Tid til at skifte sin Markdragt, skønt han ellers er sirlig ligesom Konen. Da han var kommen til Sæde, fortalte han mig, at han lige havde faaet et Brev fra en bekendt Bank derinde i København. Den præsenterer

en Vexel til Betaling, endosseret af ham selv. Han siger ikke noget videre, men rækker mig Dokumentet, som viser sig at være udstedt af Sønnen Martin. Jeg har nu altid haft en Skræk for Vexler, hvadenten man nu udsteder dem eller blot endosserer. Da jeg ser denne, er jeg ikke noget Øjeblik i Tvivl om, hvorledes det hænger sammen. Det var en tre Maaneders Vexel paa tusind Kroner. Jeg ser paa Knob; han ser paa mig, og ingen af os siger noget. Jeg spørger, om han vil ryge. Nej Tak, siger han. Saa stopper jeg mig selv en Pibe og ryster formelig paa Hænderne, kan jeg huske. Da jeg endelig har faaet den tændt og sat mig ned, vender jeg igen Vexlen for at være sikker i min Sag, og da jeg betragter Knob, ser han ganske forstyrret ud. Jeg glemmer aldrig de Minutter.

»Ja, gamle Ven — siger jeg saa rolig som muligt — det er en Vexel! — siger jeg — paa tusind Kroner, forfalden til Betaling igaar. Den er udstedt af Martin Knob — din Søn«.

»Ja, af Martin — min Søn« — siger han langsomt.

Saa sidder vi igen lidt, uden at nogen af os siger noget, og jeg kan godt huske, at jeg sad og tænkte paa Gartnermarie. Saa gaar det op for mig, at der kun er én Maade at tage den Sag paa.

»Lad mig se — siger jeg igen hel ængstelig, medens jeg vender og drejer Vexlen — den er endosseret af Cornelius Knob — — det er jo dig! ikke sandt — Martins Fader?«

Han ser op paa mig med et underligt sky Blik, jeg ser paa ham igen. Saa forstaar vi hinanden gennem Øjet, og han nikker ganske langsomt og siger som før:

»Rigtig, — det er mig — Martins Fader«.

Gud være lovet, tænkte jeg; nu er vi over det værste.

»Har Du Pengene liggende, Knob?« — spørger jeg saa, da vi har sundet os lidt.

»Tohundrede Kroner har jeg. Det er alt«. —

Heller end gerne havde jeg betalt Vexlen; men det var mig ikke muligt. Min Kone havde været sengeliggende i det sidste Halvaar — De véd, den gamle Svaghed indvendig — og Reparationen af Stuehuset og de trehundrede Kroner i Foraaret til Martin havde fuldstændig blottet mig, saa at jeg ovenikøbet havde været nødt til at tage Forskud paa min Gage for hele det næste Fjerdingaar — noget, som jeg aldrig har gjort hverken før eller siden; jeg er af den Mening, skal jeg sige Dem, at man ikke har Lov til at bruge de Penge, som man ikke har tjent endnu. For Knob var det rent galt. Som jeg fortalte Dem før, sad han for en temmelig høj Afgift. De sidste to Terminer var det kun med yderste Nød og til Dels ved gamle Venners Hjælp, at han havde redet Pengene ud, og hverken han eller jeg vidste Raad for, hvordan han skulde komme igennem med de femtusend til Decemberterminen: Høsten havde været betydelig under Middelhøst, og Greven var selv saa beklemt, at han ikke kunde give Henstand. Det var sandelig en sørgelig Stilling. Vi havde som sagt hjulpet ham over de to sidste Terminer, og at denne Historie vilde give ham Dødsstødet, var jeg temmelig sikker paa. Jeg kunde se paa Knob, at han tænkte det samme. Han sad og drejede paa Hatten og stirrede paa Rosetten i Loftet.

»Har Du ikke noget af Maries Mødrenearv tilbage — spurgte jeg for at sige noget; for i Grunden vidste jeg godt, at den var gaaet med allerede for en Termin tilbage.

Han rystede paa Hovedet, og der faldt et Par Taarer ned ad hans Kinder. Lidt efter siger han saa:

»Besætningen er min ifølge Kontrakten — og saa er der Indboet!«

Jeg sagde ingenting, for jeg kunde ingen Udvej se. Jeg tænkte paa, at han havde maattet gaa alligevel, om

ikke nu, saa til næste Termin; det kunde der ingen Tvivl være om. Nu kom han jo ud af det i Tide; maaske han endda kunde redde noget.

»Besætningen maa kunne forslaa til Afgiften nu til December, maaske til Købmand Løfkvist med. Og saa har vi jo Indboet!«

»Kan Du ikke gaa til Greven?« — spørger jeg saa.

»Dér har jeg været. Han kan ikke, siger han. Desuden er der Lars Koll paa Follerupgaard; han er jo formuende og vil gerne have Forpagtningen til sin Søn og har budt femhundrede Kroner mere i Afgift. For Resten skal det ikke siges, at jeg ikke har svaret hver sit«.

Saa rejser han sig op. Jeg spørger ham, om det har saadan Hast; men han vil ikke blive. Saa trykker jeg ham i Haanden flere Gange og lover at komme over med Kontanter næste Dag. I det han gaar ud af Døren, vender han sig om imod mig og siger:

»Marie, min Kone, véd ikke noget om Vexlen!«

Jeg fik Taarer i Øjnene og trykker igen hans Haand, og vi bliver enige om, at hun aldrig skal vide det.

Om Eftermiddagen tog jeg til Byen og fik Kontanter i Banken. Paa Hjemvejen var jeg baade hos Skovrideren og Apothekeren og Distriktslægen, for at faa en Subskription sat i Gang mellem hans mange Venner, som længe havde ventet dette. Naturligvis talte jeg ikke om Vexlen. Næste Dag var jeg paa Sandager, som jeg havde lovet. Forpagteren skrev saa ind til Banken, medens jeg var der, at det altsammen havde sin Rigtighed og sender de tusend Kroner. Jeg spørger paa hans Venners Vegne, om han vil se Tiden an, for saa vil de skyde sammen til Forpagtningens Udredelse endnu denne Gang. Men det vil han ikke høre noget om, hvilket jeg ærer ham for. Thi det vilde blive den samme Historie til næste Termin; saa hellere komme ud af det i Tide ved egen Hjælp. Han havde allerede

gjort Skridt til at sælge Besætningen og en Del af Indboet.

Dagen efter tog jeg igen til Byen, skønt jeg ikke kunde indse, hvordan jeg skulde faa Ende paa Regnskaberne. Jeg gik op til Madam Spækuld, for om muligt at faa noget nærmere at høre. Sidst vi talte sammen, havde han jo skrevet saa fornøjeligt om den Bogholderplads han havde faaet. Nu var det igen galt. Omtrent samtidig med, at Knob havde faaet Vexlen sendende, havde hun faaet Brev fra Martin med lutter sørgelige Meddelelser. De havde set Fremtiden i det lyseste Skær og ventet med Glæde paa Arvingen. Men jo nærmere Tiden kom, desto svagere var hans Kone bleven. Hele Foraaret og Sommeren — i den vanskelige Tid, da de intet ejede, havde hun jo maattet slide med alt Slags Arbejde; i de Omstændigheder, hvorunder hun befandt sig, havde det taget dobbelt stærkt paa hende. Lægen havde forberedt ham paa, at der var stor Tvivl om, hvorvidt hun vilde gaa det igennem. I disse sidste Dage var hun død i Barselseng under store Lidelser efter at have født en Dreng, som fulgte Moderen et Par Timer efter. Jeg læste Brevet. Det var ganske haabløst. Endvidere skrev han med Hensyn til Bogholderpladsen, at han havde maattet stille en Kavtion paa tusend Kroner. Han og Konen havde da henvendt dem til Jakob Firkløver, som de havde truffet sammen med i de Dage. Efter først at have givet et bestemt Afslag, lod han sig formilde af Datteren og Udsigten til snart at blive Bedstefader saa vidt, at han lovede at skænke hende tusend Kroner som en Slags Erstatning for Udstyr; Martin vilde han ikke give en rød Øre. Men gerrig og snedig, som han er, har han naturligvis tænkt sig Muligheden af, at hun skulde gaa bort, og de tusend Kroner derfor tilfalde Martin helt og holdent, og havde derfor tilføjet, at hun først fik dem, naar hun havde født. Martin havde ikke kunnet overtale ham til at gaa i Kavtion for de tusend

Kroner; han havde da selv maattet skaffe sig Pengene mod en Vexel, i det Haab at betale, naar Tiden kom, at Nelly modtog Pengene. Nu da hun var død, havde han skrevet til Firkløver og meddelt ham den sørgelige Begivenhed — og som han havde frygtet, svarede den gamle, at han aldrig havde lovet ham noget, men kun sin Datter; da hun nu var død tilligemed Barnet, betragtede han sig ikke længer som bunden ved Løftet. Martins Brev endte saa med en Række Selvbebrejdelser og forblommet Tale, om at det snart vilde være klart for alle, hvad for en Kæltring han var. Han ventede taalmodig sin Straf, stod der, næsten som en Lindring i sin store Sorg. Mest gjorde det ham ondt for hans Moder.

Jeg nænnede ikke at skjule noget for Madam Spækuld af hvad jeg vidste, da han sigtede til det i Brevet. Hun fik hele Sammenhængen at vide og græd sine modige Taarer.

Saa blev det da som bestemt. Besætningen fik vi solgt underhaanden til Lars Kolls Søn, som skulde overtage Forpagtningen. Heldigvis forslog den og Gaardens Beholdning af utærsket Sæd til Dækning baade af Afgiften, Købmandens Regning og Vexlen. Men tilbage blev ikke andet end Indboet. Jeg skaffede dem et lille Hus nede ved Kovænget, som havde staaet ledigt et halvt Aars Tid efter Sivert Bøssemagers Død, for en ubetydelig Leje og gav ham en Del Arbejde hos mig med Regnskaber, og et Par Maaneders Tid efter fik han en Skriverplads paa Helligsø Godskontor hos Justitsraad Lungholt, en gammel Ungdomsven, som har kendt Familjen længe og været sammen med dem hos os mange Gange.

Paa den Maade var det hele nu klaret og gaaet i Orden igen, naar undtages, at vi ikke havde set eller hørt noget til Martin. Gennem Madam Spækuld fik han nok at vide, hvorledes Sagerne stod; men hun lod

sig ikke mærke med, at hun vidste noget om Vexlen. Faren var overstaaet. Han havde sin Bogholderplads og vi lod det bero ved de dyre Lærepenge, han havde betalt.

Endelig kom den frygtede Termin; ved en Del Extraarbejde fik jeg da — Gud være lovet — alt i Orden med Regnskaberne og iøvrigt gjort min Pligt. Mutter blev mere og mere svagelig — ja, hun havde kun to Aar til —, og jeg begyndte at faa Gigten i Foden, som har plaget mig lige siden. Jeg holdt ud saa længe som muligt med min daglige Spaseretur; naar det ikke var altfor slemt, gik jeg helt ned til Knobs og sad og passiarede en Times Tid. Det var altid en Fornøjelse at komme, for baade han og Gartnermarie oplivedes meget af mine Besøg; og herhjemme vidste de altid, hvor jeg var, naar jeg udeblev fra et Maaltid.

Atter kom vi ind paa Foraaret, og et ualmindelig naadigt Vejr havde vi dengang. Det var en Fornøjelse at se, hvor der var Grøde og Væxt i alting; alligevel var det en tung Tid paa mange Maader. Gartnermarie med sit blide Gemyt blev altid melankolsk paa den Aarstid — aak ja! enhver véd jo, hvor underlig Minderne kan strømme ind over en, naar Varmen kommer i Luften, og Græsset begynder at spire. For mig var det galt med Gigten. Den kneb og bed i Foden efter Vind og Vejr som et rent Barometer; jeg maatte holde mig inden Døre meget mere, end jeg havde godt af.

En skøn Dag, som jeg sidder paa Verandaen — vi var hørt op med at lægge i Kakkelovnen — og ryger min Eftermiddagspibe, som jeg har plejet van at gøre i de sidste tredive Aar, kan jeg godt sige — ser jeg en Karl komme gaaende over ad os til, og en Fart har han paa, saa Støvet staar i en Sky efter ham paa Landevejen. Jeg tænker ikke videre over det, førend Petræa, Stupigen, en ung Tøs, vi havde faaet fra København, kommer ud paa Verandaen og siger, at det er Bud nede

fra Kovængehuset, om jeg ikke kan komme derned med det samme. Jeg faar en ordentlig Forskrækkelse; det sætter sig strax i Foden — den var som sagt meget ømtaalig i de Dage; — jeg lader øjeblikkelig spænde for, — ride har jeg længe ikke givet mig af med. Et Kvarters Tid efter var Jens Kusk og jeg derovre. Der er en god halv Mil; saa det var godt kørt.

Jeg kommer ind i Stuen. Vil De tænke Dem — aak Herregud ja — der sidder Martin i Sofaen, og Gartnermarie, det velsignede Menneske, paa en Stol ved Siden af og holder ham i Haanden og stirrer uafladelig paa ham — med saadan nogle elskelige Øjne, som — ja jeg kan ikke sige Dem, hvor rare de var. Jeg kunde nok kende Trækkene, skønt han havde forandret sig en Del. Mager var han bleven som et ondt Aar, og om Munden var der nogle Folder og Linjer, som man ikke plejer at finde dem hos en Mand i hans Alder. Han rejste sig tavs. Jeg rakte ham Haanden. Han saa' mig forskende ind i Øjnene med saadan et ængstelig Udtryk; derefter trykkede han min Haand, som om han vilde sige Tak; men han sagde ingenting. Jeg fandt det rigtigst at lade, som jeg aldrig havde vidst noget. Gamle Knob gik langsomt op og ned ad Gulvet. Men ogsaa han var glad, kunde jeg se. En Gang imellem betragtede han ham fra Siden, naar Martin ikke mærkede det, med et undersøgende, ligesom forbavset Blik; det var tydeligt, at han ikke kunde blive klar over, hvor hans Søn, som han tænkte paa halvt som en Dreng, havde lært alle de Virtuosstreger, som han havde præsteret i den korte Tid. Han var kommen med det første Morgentog, og i tre Timer, til gamle Knob kom hjem fra Godskontoret, sad han alene med Moderen. Hun fortalte mig senere, at han havde talt til hende om sit Ægteskab og om Nelly, som nok havde været en skikkelig Pige alligevel.

Jo mere jeg fik set paa ham, des klarere blev jeg

over, at han virkelig var ramt af et uerstatteligt Tab, at han led, uden at Forældrenes Tilgivelse kunde trøste ham, af en nagende Sorg, hvad enten det nu var over Nelly og Barnet eller Misfornøjelse med sig selv.

Hvordan det var gaaet til, at han var vendt tilbage? — Han kunde ikke holde ud at være alene, nu da hun var død; saa havde hans Hjærte igen vendt sig mod Hjemmet. Han opgav sin Plads. Rimeligvis har han ikke formaaet at udfylde den rigtig til Tilfredshed, — hvor i Alverden skulde han have lært Kontorarbejde fra? en skønne Dag pakkede han sin Randsel, som man siger, og vendte hjem for at faa Tilgivelse og søge Lindring og Glemsel for sin Sorg.

For ikke at gaa ganske ledig omkring, kom han og hjalp mig med nogle Skriverier, naar der var noget, eller sad og undersøgte, halvt mekaniskt, de Bøger og Papirer, der kunde ligge paa mit Bord. Jeg erindrer saaledes, at jeg netop i de Dage havde faaet sendende en Plan fra Livsforsikringsanstalten af 1871, som han studerede omhyggelig igennem. Den lod til at more ham. I Begyndelsen havde alt dette paa en Maade Nyhedens Interesse, og det kvægede ham øjensynlig, at hans Forældre og alle der paa Egnen havde modtaget ham, som de gjorde. Men da den første Maanedstid var gaaet, sank han atter tilbage i sig selv, skyede Selskab, søgte alene omkring i Skoven og paa Marken og kom kun hjem ved Maaltiderne. Den stadige Uvirksomhed sløvede ham og nærede hans Sorg, og han var for svag til at holde igen. Tit og ofte sagde jeg til ham, at han skulde søge nogen Beskæftigelse. Han lovede det ogsaa og fik indrykket nogle Avertissementer og kom en Tid lang hver Dag over til mig for at se Adresseavisen og Morgenberlingeren igennem. Men hvad kan det nytte? En Bestilling kommer jo ikke dumpende af sig selv. Man maa sandelig, naar man er i hans Alder, selv ulejlige sig en Smule med at rende indflydelsesrige

Folk paa Dørene og saadan noget. Engang tog jeg mig paa at skamme ham ordentlig ud, fordi han laa sine Forældre til Byrde, som sad meget smaat i det; jeg syntes nu paa en Maade, det var min Pligt. Og da jeg først var begyndt, saa kunde jeg jo ikke dy mig for at lade ham høre al den Fortræd, han havde forvoldt, og alle de mange Penge, han havde kostet. Lidt efter lidt kom saa hele Lektien ud af mig; — jeg var i et nederdrægtigt Humør, kan jeg godt huske: Gigten var saa slem ved mig i de Dage, og jeg kunde ikke lade være at ærgre mig over at se ham gaa og have sine gode Dage, medens vi gamle Mennesker, baade hans Fader og jeg, maatte slide for Føden, ligesom alle andre. Ja, jeg blev hidsig — forstaar De — da jeg nu engang havde faaet Bladet fra Munden. Naar jeg tænker mig om, kan det nok være, at jeg maaske har været for haard ved ham, naar man tager i Betragtning det, som han havde gaaet igennem. Jeg sagde til ham, at selv om man ogsaa bar paa en Sorg, saa var det sandelig ingen Undskyldning for at gaa og drive sin Tid hen — og navnlig maatte han huske paa, at han kun laa, som han med Djævlens Vold og Magt selv havde redet mod alle fornuftige Menneskers Raad; men det var en evig Skam, at hans gode Forældre laa ligesom han. Saa kunde jeg jo ikke dy mig for at nævne Vexlen, der ellers ligesom ved en stiltiende Aftale aldrig var bleven berørt hverken af Knob eller mig. Jeg kan saamænd ikke huske alt, hvad jeg sagde. Men det var da omtrent alt, hvad jeg vidste. Til Slutning mindede jeg ham om, hvad salig, gamle Brikkelse havde sagt: han kaldte ham en unyttig Person — og det var saamænd et Sandhedens Ord, sagde jeg.

Han hørte ganske rolig paa det hele. Da jeg var færdig, rejste han sig op, saa' først lidt paa mig, som om han vilde sige noget; men saa nikkede han til mig og gik ganske langsomt ud af Stuen. Jeg vilde naturligvis

ikke tage noget i mig igen; for det var jo Sandhed hvert evige Ord, jeg havde sagt — og kanske kunde det dog blive ham til Nytte. Det var jo sagt i en god Mening.

Aak ja — det var en tung Tid! Jeg kunde ikke blive klog paa ham. Naar man saa' ham, var det akkurat, som man kan se en Dampmaskine, naar der er noget galt ved et Hjul eller en af Tappene — den spilder i etvæk Damp og naa'r ikke videre end til lige at holde Stemplet i Bevægelse. Der var ikke Spor af Drift i ham. Senere hørte jeg af Madam Spækuld, at hun havde holdt en lignende Præken for ham nogen Tid efter — og han havde taget det akkurat paa samme Maade: sagde ingenting, men saa' ud, som om han indrømmede det altsammen og havde en eller anden Plan i Hovedet. Jeg tænkte, at han maaske gik og pønsede paa at stramme sig op.

Efter at jeg havde haft ham saa alvorlig i Skole, varede det et Par Ugers Tid, inden jeg saa' ham igen. Men saa en Formiddag kom han over til mig ligesom før. Jeg lod, som ingenting var passeret, var venlig og skikkelig imod ham som altid og smigrede mig allerede med, at min Overhaling havde frugtet. Da han som sædvanlig har siddet og kigget lidt frem og tilbage i Avisen, uden rigtig at læse noget, beder han mig pludselig, om jeg vil laane ham et Par hundrede Kroner. Jeg skal ikke nægte, at jeg blev noget forbavset og tænkte: Gud maa vide, hvad han nu skal bruge dem til. Jeg sagde ikke noget strax, men dampede løs paa Piben. Saa fortæller han, at han vil rejse til København og søge sig en Plads. Anden Forklaring fik jeg ikke. Da jeg har sundet mig lidt paa det, spørger jeg ham, hvad for en Sikkerhed, han egentlig har ment, at jeg skulde have for mine Penge.

»Er det Vexlen, Du tænker paa?« — spørger han ganske rolig, men med et ubehageligt, koldt Smil.

«Nej« — skynder jeg mig at forklare ham — »jeg tvivler ikke om, at Du vil betale mig dem tilbage, naar Du kan; men hvem siger mig, at Du lever saa længe?«

»Jeg kan jo tegne en Livsforsikring« — siger han saa.

Naa, tænkte jeg, Fyren begynder at blive fornuftig. Det er ikke værd at vise ham tilbage og hindre ham i det første Skridt, saa meget mere, som jeg jo selv havde opfordret ham saa eftertrykkelig til at sætte sig i Bevægelse. Jeg vilde ikke trænge videre ind paa ham, at han ikke skulde tro, det var Mistillid til hans Hæderlighed, og efter at have snakket lidt frem og tilbage, giver jeg ham Pengene og tager ikke andet Løfte af ham, end at han vil vende tilbage om et Par Ugers Tid eller lade høre nærmere fra sig. Han takker mig for Pengene, men uden synlig Glæde derover. Dagen efter kommer han over, siger Farvel og trykker mig i Haanden, hel hjærtelig — og jeg klapper ham paa Skulderen og ønsker ham god Lykke. Om Eftermiddagen gik jeg ned i Kovængehuset. Dér havde han taget en rigtig rørende Afsked med sine Forældre, og Gartnermarie havde nær ikke villet lade ham rejse, af Angst for at hun ikke skulde se ham mere.

Der gaar et Par Ugers Tid, og jeg tænker allerede, at han naturligvis kommer hjem med uforrettet Sag, fordi der ingen Drift er i ham. Saa faar jeg endelig et Brev, hvori han takker mig rigtig kønt for alt, hvad jeg har gjort for ham og for Pengene, jeg har laant ham og skriver, om jeg vil sende min Enspænder til Byen og hente ham ved Stationen næste Aften, naar han kommer med Ti-Toget; men ikke et Ord om Resultatet af Rejsen. Jeg tænker jo, at Fyren ellers gerne kunde spasere det Stykke Vej; men da man jo ikke kan vide, hvad han har med sig, og gamle Knob ikke længer holdt Køretøj, saa sender jeg næste Aften Vognen derind med Lars, en ung Karl, jeg havde faaet lige fra Tjenesten, medens Jens laa paa Sygehuset af en Brandbyld i Nakken.

Jeg satte mig ind paa mit Kontor for at vente, til han kom, nysgerrig efter at høre, om han havde faaet Kig paa et eller andet. Jeg gav mig til at læse Avertissementerne igennem i Berlingske for at faa Tiden til at gaa med noget. Klokken blev henad elleve. Nu maa han omtrent være her, tænker jeg. Men maaske har han givet sig Tid til at spise til Aften først paa den nye Jærnbanestation og ladet Vognen vente. Det var netop min sædvanlige Sengetid; jeg bliver søvnig og blunder ind over gamle Berlingske. Noget efter vaagner jeg ved, at det banker paa Døren. Jeg ser paa Uret — den er bleven halv tolv, godt og vel — og raaber »kom ind!« Saa er det Lars, som staar med sine Træsko i Haanden paa Dørtærskelen.

»Naa« — siger jeg glad — »er I endelig dér. Det varede saamænd syv lange og syv brede. I har nok været til Kros?«

»Næ, jeg har ikke« — siger Lars, ganske stødt. — Jeg gik af Byen Klokken et Kvarter over ti samtidig med, at den unge Herre kørte fra Stationen«.

»Er Du gaaet hjem?« —

»Den unge Herre bad mig besørge et Brev ned til Madam Spækuld paa Torvet, og en Vadsæk med noget Tøj til Jakob Firkløver nede i Spandemagerstrædet. Han vilde køre hjem med det samme; for da jeg ingen Foder havde med, mente han, at det blev for sent for Bæstet med at vente. Saa kunde jeg gaa hjem, sagde han«.

»Dumrian« — siger jeg — »en anden Gang forlader Du ikke Hest og Vogn, naar de betroes til din Omsorg, forstaar Du. Nu kan Du gaa!«

Lars staar ret, drejer sig militærisk om paa Hælen og gaar. Jeg tænkte, at det var underligt af Martin at laane Køretøjet og saa tage hjem uden at levere det af — og Fanden skal laane ham Hest og Vogn mere. Saa gaar jeg gnaven og ærgerlig til Sengs uden

at tænke videre derover. De havde nemlig Staldrum nede i Kovængehuset.

Næste Morgen Klokken halv fem, tror jeg, bliver Mutter og jeg vækket af Petræa, der er bleg som en Skummemælksost og ser ganske forstyrret ud. Mejeribødkeren er derude og melder, at nu da han kørte til Malkning, har han fundet mit Køretøj i den store Mergelgrav — som De nok har lagt Mærke til dernede, hvor Vejen svinger over ad Follerup til. Jeg kom i en Fart paa Benene og hele Besætningen følger med ud til Stedet. Der fandtes Hesten med knækket Hals, Køretøjet med brækkede Stænger og Martin underst med Hovedet ned, sandsynligvis kvalt strax af Dyndet. —

Se, Follerupvejen gaar jo lodret ud fra vores Landevej, — ja, den hedder egentlig Byrupvejen, men vi har nu altid kaldt den vores, fordi den fører fra Byen den lige Vej baade til os, til Sandager og Kovængehuset. — Og i Hjørnet mellem disse to Veje ligger Mergelgraven, et Stykke nede ad Follerupvejen lige ind til Grøften; dér har altid været et meget farligt Sted, naar man kom kørende i Mørke. Men den Vej kommer man jo slet ikke paa, naar man skal til os eller Sandager — og dér havde Martin heller ikke kørt. Vognen var nemlig rullet ned i Graven fra den Side, der vender ind mod Marken — og derfra kunde vi følge dens Spor tilbage, tværs overs Pløjemark, Græsning og Roejord — ind paa vores Landevej, et godt Stykke forinden Omdrejningen til Follerup. Det var højt Maaneskin; og der, hvor Vognsporet løb fra Vejen ind over Marken, laa der en Bunke nylig huggede Skærver. Stenhuggerens Vindskærm stod der endnu. Jeg kan nu ikke tænke mig andet, end at Hesten, hvor adstadig den ellers plejer at være, har følt sig usikker, da den kendte en fremmed Haand i Tømmen. Maanen har skinnet paa Skærverne. Den er bleven sky — stejler og løber løbsk ind over Marken. Han har ikke kunnet holde den. Den har altid været noget sløv

i Mulen og Gummerne; men rent vild maa den jo have været, siden han ikke en Gang har kunnet faa den drejet udenom Mergelgraven. Men den har han maaske slet ikke opdaget. Hans Vadsæk svømmede ovenpaa. Jeg tog den med mig, da jeg gik ned i Kovængehuset for selv at bringe den sørgelige Efterretning.

Det var en tung Gang! —

De tog det begge forunderlig smukt og rolig. Jeg tror næsten, Gartnermarie tænkte, at Vorherre havde taget ham til sig, for at hun altid kunde være sammen med ham, naar der nu snart blev løst op for hende. — Aak Herregud ja! Hun døde Aaret efter, saa mild og fredelig, som hun havde levet, med helt forklarede Øjne, og hun takkede mig, for hvad jeg havde været — og trykkede min Haand paa det sidste og — ja — ja Herregud — aak ja! —

I Vadsækken fandt vi en Livsforsikringspolice paa sextusend Kroner, tegnet til Fordel for hans Forældre for en Uges Tid siden, altsaa medens han var derinde i København. Den lød paa Betaling i aarlige Præmier paa ethundredefem Kroner hver, af hvilke den første var betalt samtidig med Tegningen. Dertil har han altsaa blandt andet brugt de tohundrede Kroner. Hvad Udbytte han ellers havde af Rejsen har vi aldrig faaet at vide, rimeligvis har det ikke været stort. Det blev oplyst, at han havde været hos forskellige store Forretningsmænd, som naturligvis ingen Brug havde for en ganske ubekendt Person uden Anbefalinger. De Penge, jeg havde laant Martin, fik jeg tilbagebetalt af den gamle Knob. Han talte ogsaa om at erstatte mig Hest og Vogn; men det vilde jeg selvfølgelig ikke vide noget af. Det maatte jo skrives paa Tilfældets Regning. Skulde nogen erstatte dem, maatte det nærmest blive Lars, til hvem de var betroet. Samme Lars tog sig for Resten den Historie meget nær og flyttede fra Egnen kort efter. —

Hvabehar? —

Om Anstalten vilde udbetale Pengene? — Det blev de skam nødt til; vi havde jo Policen for det. Naturligvis gjorde de Vrøvl. Der var en vidtløftig Forhandling dem og os imellem. Der var baade Lægesyn og Undersøgelse og Politiforhør. Det vilde jo gerne have det gjort til et Selvmord.

Se, hvad det Spørgsmaal angaar, kan jo ikke noget Menneske paa Jorden vide noget derom. Det er og bliver en Trossag. Jeg for mit Vedkommende indrømmer, at det var mistænkeligt med den store Forsikringssum; men det forekommer mig dog ikke mærkeligere end saa meget andet mærkeligt, han har foretaget sig. Jeg vidste jo, som jeg ogsaa forklarede, at han havde sat sig ind i de Sager. Sandsynligvis har det været ham magtpaaliggende at have Muligheden for om ikke medens han levede, saa dog naar han døde, at kunne betale sine Forældre noget tilbage af alt, hvad han havde kostet — især nu, da de jo sad i meget smaa Kaar. Allerede som ganske ung erindrer jeg, at han havde den Tro, at han ikke levede længe.

Men sig mig, højstærede! hvis han virkelig vilde have taget Livet af sig, hvorfor skulde saa det ulykkelige Dyr og min gode Vogn, som jeg havde laant ham paa Tro og Love, følge med? — det var da en skammelig Maade at lønne mig for alt, hvad jeg havde gjort for ham — og rent umenneskelig var det dog overfor Dyret! Og desuden: af hvad Grund skulde han lægge sig til at dø nu, netop som han var i Færd med at komme paa den rigtige Kant af Livet! — nu da al Uro og Bekymring var overstaaet? Og maatte man ikke kalde det en rigtig Kæltringestreg? — anderledes kan jeg ikke se.

Nej, min Sæl om jeg tror det! Det hverken tør eller kan jeg. — De kan gerne smile ad mig og tænke, at jeg er et gammelt Vrøvl; De er jo endnu saa ung —

og saadan noget kommer med Alderen, som jeg sagde før; — men jeg vil dog sige Dem, at naar jeg ikke kan tro det, saa er det for hans velsignede Moders Skyld — Gartnermarie, som gik bort i det Haab at træffe ham andetsteds — hvor hun selv kom frem.

Jeg har fortalt Dem det hele — nøjagtig som jeg véd det og saavidt jeg da kan huske. Hvad De nu vil tro eller mene — hvad enhver vil tro eller mene, maa han afgøre selv. Man tror vel om dette, som ens egen Samvittighed er beskaffen.

Men sørgeligt er det under alle Omstændigheder, naar man maa sige om et Menneske, at han aldrig har været til saa megen Nytte, medens han levede, som nu, da han døde — synes De ikke? —

April 1887.

Laurids Bruun.

Meiningernes Gæstespil.

Hertugen af Sachsen-Meiningens Hoftheater har i Maj Maaned forsøgt at samle det theaterkyndige Publikum i København til en Række Gæstespil paa Kasino. Desværre var Besøget, paa Grund af den usædvanlige Sommervarme, langtfra talrigt, og to Dagblade, hvis Anmeldere nok tør siges at repræsentere Halvdannelse og Bornerthed indenfor den københavnske Presse, have med en virkelig beundringsværdig Ihærdighed søgt at skræmme Folk bort. En latterlig Chauvinisme — ligesaa imbecil som fræk — er kommen til Orde: da det var tyske Skuespillere, burde gode danske Patrioter ikke gaa ud i Kasino og se nogle af Literaturens herligste Storværker spillede i en mønstergyldig Indstudering. Ja! det er kommen vidt herhjemme, naar saadanne Meninger tør vove sig frem. Gæstespillet blev imidlertid ført tilende, og man fik Lejlighed til paa nært Hold at dømme om den Scenereform, hvortil Meiningernes Navn knytter sig. —

Strax ved sin Regeringstiltrædelse i Aaret 1866 begyndte den kunstforstandige Hertug Georg af Meiningen at arbejde paa den sceniske Reform, som han har gjort sig til Banebryder for. Før ham havde indsigtsfulde og energiske Mænd — nogle af Tysklands første Dramaturger — Heinrich Laube, Franz Dingelstedt og Edvard Devrient — med større eller mindre Held forsøgt at puste Liv i det klassiske Repertoire, i det store Drama, som ved alle Scener var Stedbarn og blev spillet i lurvet Udstyrelse af middelmaadige Skuespillere. Richard Wagner havde fremsat sine storladne Theorier om Musikdramaet — Fremtidens Kunstværk — og forlangt, som Gluck og Rousseau i tidligere Dage, at Digtekunst, Musik, Sang, Skuespilkunst og Maleri skulde samvirke harmonisk

for at frembringe Kunstværket. Paa Skuespillet blev Wagners Indflydelse uden særlig Betydning, — alt hvad der angik det dagligt fornødne, det daglige Repertoire, var ham en Gru — og han forkastede den traditionelle Scene. Hertug Georg vilde derimod netop reformere den gamle Scene og søge paany at vække Sansen for det store Drama. Han lagde Vægt paa det sceniske Udstyr og vilde gøre det saa nøjagtigt og historisk som muligt. Statisten skulde ikke længere være en lidenskabsløs Tilskuer til Handlingen, men en lidenskabelig Deltager i den. De meningsløse Scenebearbejdelser, som havde lemlæstet de store Digteres Værker, blev forkastede, og Dramaerne opførte i deres oprindelige Skikkelse med enkelte uvæsenlige Forkortelser. Fortæppet anvendtes altid for ikke at changere for aaben Scene. Hertugen gik til sit store Værk med Begejstring. Han udkastede Modeller til Dekorationer, han uddelte Roller — ingen Skuespiller kan gøre Fordring paa noget »Fag«, alle Roller ere lige vigtige — og han blev støttet af sin Hustru, »Freifrau« von Heldburg, der selv har været Skuespillerinde, og af Hofraad Cronegk, som leder Iscenesættelse og Prøver med det skarpeste Blik for det scenisk og malerisk virkningsfulde. —

I Aaret 1874 drog det meiningeske Hoftheater saa til Berlin og begyndte den første Maj under Cronegks Ledelse det første Gæsespil med »Julius Cæsar«. Forestillingerne vakte Opsigt, og fra det Aar til den Dag i Dag ere da Meiningerne nogle Maaneder hvert Aar dragne fra By til By i Tyskland, og overalt har deres Optræden fremkaldt Bevægelse, de have vundet begejstrede Venner og mødt hensynsløse Fjender, der paaviste Farerne ved deres Reform. De ere optraadte i Ungarn, i Amsterdam, St. Petersborg og London. Til 1887 have de besøgt 29 Byer og givet 1969 Forestillinger. Langt om længe naaede de til København.

Hvad der virker tiltalende i høj Grad, er Meiningernes dybe Pietet over for de klassiske Digtere. Aldrig blive de til Opførelse bestemte Dramaer lemlæstede af samvittighedsløse og ukyndige Bearbejdere. Man tillader sig kun at sammendrage flere Scener til én enkelt for at forebygge Dekorationsforandringer (saaledes navnlig i Shakespeares »Julius Cæsar« og »Helligtrekongers Aften«.) Derimod er den vidtstrakte Anvendelse af Fortæppet lidet heldig. Der changeres aldrig for aaben Tæppe. Dekorationernes og Rekvisiternes Opstilling forbyde det; men det er til ubodelig

Skade for Helhedsindtrykket, at f. Eks. »Røverne« eller »Wilhelm Tell« udstykkes i 11 eller 14 Akter. Forgæves har man søgt at komme ud herover ved at anvende Skyslør eller Formørkelse under Dekorationsforandringen, men stadig er man vendt tilbage til Fortæppet som et nødvendigt Onde.

De berømte Folkeoptrin ere af betagende Virkning, men enkelte Besynderligheder undgaa ikke Opmærksomheden. Saaledes de ensartede pantomimeagtige Armbevægelser, og det taktmæssige Raab, naar den rasende Folkehob kommer i Affekt. Aldrig hører man Mængdens Mumlen, der stiger som et Hav, aldrig de tusinde Stemmer, der ville have Ordet paa samme Tid, nej hele Skaren udslynger i Takt de samme Ord — noget som aldrig sker i Virkeligheden. Dekorationerne kunne ikke prises højt nok for historisk Troskab, malerisk Stemning og Perspektiv, desto mere ærgrer man sig over enkelte Smagløsheder, som de gyselige arsenikgrønne Træer, der skæmmede Skovdekorationerne. Undertiden kunde den nøjagtige Iscenesættelse dog ikke andet end bortlede Opmærksomheden fra Handlingen, eksempelvis i »Et Vinteræventyr«, hvor Springvandet i første Akt plaskede saa stærkt, at man umulig kunde opfatte Skuespillernes Ord.

Desværre blev man ikke forskaanet for Tyskernes Smag for grove Effekter. F. Eks.: Saasnart den gamle Attingshausen i »Wilhelm Tell« blidelig er hensovet, og Husfolkene staa i stille Bøn om hans Stol, falder der strax en Solstraale fra det store Vindu henover hans Ansigt, medens Borgens Klokke lader sin dumpe Klang høre. Flere lignende Eksempler kunde anføres. I det hele stod Belysningen hos Meiningerne langt tilbage. Der var en mærkværdig Forskel mellem Belysningen af Forgrund, Mellemgrund og Baggrund, og en stadig Forandring i Lysets Styrke. Orkestret benytter Meiningerne ikke. Musiken udføres altid paa eller bag Scenen, hvad der er et virkeligt Fremskridt og af stor Virkning.

Meiningerne raader over en stor Stab af dygtigt uddannede Kunstnere. Hos dem alle mærker man Skolen. Stjærnekomedie er noget ukendt hos dem; hver enkelt bidrager til at frembringe den harmoniske Virkning, og Dubleringssystemet er gennemført med stort Held. Det er granvoksne Skikkelser, med velklingende Organer, som de have fuldstændig Herredømme over. De forstaa at føre sig paa en Scene og at bære et Kostume, ligemeget til hvad Tid det henhører. De maskere sig med stor Omhu — de indse,

at en fuldendt Maske er af overvættes Betydning for deres Kunst. Og man erindrer disse Skikkelser, naar man en Gang har set dem: Cæsar og Cassius, Illo og Wallenstein, Talbot og Bastarden, Franz Moor og Roller, Tell og Geszler o. s. v. De staa for vort Øje med det og det bestemte Ansigt, iførte det og det Klædebon. Man mindes Carl Weisers lidenskabelige Shylock, hans myndig-bestemte Geszler, man husker Leopold Tellers mangesidige Kunst og Paul Richards intelligente, afdæmpede Spillemaade. Man bevarer Indtrykket af en stræbende Kunst, der har stillet sig Opgaver, som kæmper for at løse dem, og tænker med Sorg paa, at i Danmark stiller Kunsten sig ingen Opgaver og giver sig over Hovedet ikke af med at kæmpe. —

Som ved det berlinske Gæstespil i 1874 blev Forestillingernes Række aabnet med Shakespeares »Julius Cæsar«. Tragediens 18 Scener vare forkortede til 7; kun en enkelt — den med Triumvirerne — var udeladt. Tragedien udmærker sig jo ikke ved nogen sammenhængende Handling, men den giver et mesterligt Billede af den romerske Republik paa Cæsars Tid, med de larmende Folkemøder, hvor den urolige Befolkning lader sig drive fra den ene Yderlighed til den anden. For den meiningeske Iscenesættelseskunst var her rig Lejlighed til at udfolde Glans. Først og fremmest var der de pragtfulde Optog paa Forum Romanum, hvor Cæsar træder op i Spidsen for det jublende Folk og ledsaget af Republikens brogetklædte Embedsmænd. Uvejrsnatten følger: Regnen falder i Strømme, Tordenen ruller og Lynene knitre. Man ser de Sammensvorne mødes i Brutus' maanebelyste Have og overværer Cæsars Mord i Pompejus' Curie, hvis Statue hæver sig majestætisk i Baggrunden; man hører Antonius' Tale under Folkemødet paa Forum: han skildrer Cæsars Fortjenester og oplæser hans Testamente. Stemningen vender sig, Folket forbander Morderne, og Skriget om Hævn forplanter sig videre og videre. Tilsidst: Hærens Sammenstød ved Philippi og hele Slagets Rædsel. — —

Af Shakespeare opførtes endvidere »Købmanden i Venedig«, »Et Vinteræventyr« og »Helligtrekongers Aften«.

I »Købmanden fra Venedig« var Partiet ved Shylocks Hus, hvor man har den af Gondoler besejlede Kanal foran sig, virkningsfuldt, og Retsscenen med de rødklædte Dommere og den anspændt lyttende Tilhørerskare, broget og bevægelig. Carl Weisers Shylock var Kunst af første Rang. Der var

Lidenskab og stærke Følelser i hans Spil. Til de mindste Enkeltheder var Billedet af den grusomme, gamle Jøde udført, men man beholdt Medlidenheden med ham, da han beskæmmet og forarmet vakler ud af Retssalen, berøvet sin Datter og sine kære Dukater. De øvrige rollehavende spillede respektabelt. I Carl Gørner havde Selskabet en tungerap, men noget ensformig Komiker; hans Lancelot var vilter og springsk, noget af en Gadedreng. — »Et Vinteræventyr« blev spillet i den originale Skikkelse uden Hensyn til Dingelstedts Scenebearbejdelse og uden Anvendelse af Flotows Musik. Man fik et stærkt Indtryk af, hvor lidt dette Drama — et af Shakespeares senere og svagere Arbejder — egner sig for den moderne Skueplads. Det falder som bekendt i to temmelig skarpt adskilte Halvdele: den ene tragisk og mørk, den anden kaad og overgiven. Vanskeligt — for ikke at sige umuligt — er det at forbinde disse to Halvdele til en dramatisk Helhed, og Meningerne formaaede det da heller ikke. Iscenesættelsen var ogsaa mindre omhyggelig end sædvanlig, Retsscenen kunde langtfra maale sig med den i »Købmanden fra Venedig«, og Hyrdescenerne savnede Æventyrets Stemning og Poesi. Hr. Weiser spillede Leontes og fandt et prægnant Udtryk for den vaagnende Skinsyge, der driver ham lige til Forbrydelsens Rand. Hr. Arndt var fortræffelig som Landstrygeren Autolikus, friskfyragtig og sorgløs, rigtig en Gavtyv at se til med et forslagent Ansigt. Trallende sine Viser drager han ad den slagne Landevej og narrer de enfoldige Bondeknøse for deres Penge. Hr. Gørners klovnagtige Hyrdedreng virkede plump og ubehagelig. — »Helligtrekongers Aften« var en af Meiningernes bedste Forestillinger. Shakespeares herlige Lystspil er for en Del Aar tilbage gaaet over det kgl. Theaters Scene, men med den næsten utrolige Pietetsløshed over for Shakespeares imposante Digtning, som altid karakteriserer Theatrets ledende Mænd, spillede man det i Sille Beyers usle, forkvaklede Bearbejdelse, hvor flere af de livligste Scener vare bortskaarne. »Helligtrekongers Aften« er et af Shakespeares vidunderligste Lystspil, de fineste Elskovsscener veksle med jublende Skæmt; der er ingen særlig Intrige, det er en Række lystige, løst forbundne Scener, som vilkaarligt have faaet Navnet »Helligtrekongers Aften«, fordi Stykket vel opførtes første Gang hin Aften. Hos Meiningerne var Scenen med to Undtagelser hele Tiden henlagt udenfor Olivias Hus, til hvilket en Fritrappe fører op og forbi hvilket Vejen gaar.

I Mellemgrunden er der et Lysthus, hvor Ridder Tobias støjer og pokulerer sammen med Kristof ved Nattetid, medens den forbitrede Malvolio staar og skænder paa Altanen. Malvolio blev spillet af Hr. Leopold Teller, som virkelig ydede et Mesterstykke af fin og behersket Komik, der naaede vidt ved smaa Midler. De øvrige agerende blev revne med af Stykkets lystige Stemning, og uden at udmærke sig særligt bidrog de (navnlig Frk. Lindner som Viola, Arndt som Narren og Gørner som Kristof) til det gunstige Indtryk, som Forestillingen efterlod. — —

Schiller blev repræsenteret ved Wallenstein-trilogien, »Jomfruen fra Orleans«, »Røverne« og »Wilhelm Tell«.

I en lang Aarrække syslede Schiller med sin Wallenstein-Digtning, før den vandt Form. Han studerede med Flid 30 Aarskrigen, skrev dens Historie og arbejdede fra 1796 ivrig paa Tragedien. Han var i Tvivl, om han burde vælge Prosaform eller Versform; men paa Humboldts Raad begyndte han Udarbejdelsen i Prosa, for dog siden at forkaste den og i Overensstemmelse med sin gode Ven Kørner at vælge den femfodede Jambe — næppe til Held for den dramatiske Virkningsfuldhed. Kørner og de øvrige Venner hjalp ham med Excerpter af gamle Bøger, og han meddelte dem de enkelte fuldførte Dele af Tragedien. Arbejdet skred imidlertid kun langsomt frem. Schiller var syg og lidende, paa én Arbejdsdag fulgte mange Dage, hvor Sygdom hindrede al Digtning. I Slutningen af Aaret 1798 var Digterværket sin Fuldendelse nær, og Forspillet »Das Lager« gik over Weimartheatrets Scene d. 12. Oktober 1798. Den berømte Prolog blev fremsagt af Skuespilleren Vohs, og Stykket blev spillet med Friskhed og Liv. I December Maaned var Trilogiens anden Del færdig, men Schiller havde da ogsaa sat al sin Kraft ind derpaa. Stykket blev opført d. 30. Januar 1799 paa Hertugindens Fødselsdag under anspændt Opmærksomhed fra det talrige Publikum. Endelig blev »Wallensteins Todt« fuldført i Slutningen af Marts, og hele Trilogien givet i April. Den sceniske Virkning maa have været stor, thi Schillers Hustru skriver: »Alle i Theatret hulkede, selv Skuespillerne maatte græde, og paa Prøverne kunde de, inden de havde vænnet sig dertil, ikke fortsætte for Graad«. I Berlin blev »Die Piccolomini«, givet af fortræffelige Kunstnere, som Iffland og Ægteparret Fleck, og gjorde et overvældende Indtryk. — Meiningernes kunstfulde Iscenesættelse kommer i høj Grad Trilogien til Gode. I

»Lejren« ser man det vilde, brogede Soldaterliv fra 30 Aarskrigen genfødt for sit Øje, hører den raa Sang, de plumpe Eder og den drønende Spot over Kapuzinerens Tordentale. Og i de to Dramaer føres en Række Interiører forbi én, som virke sjælden illuderende ved historisk Troskab i alle Enkeltheder. Man overværer Generalernes Sammenkomst hos Wallenstein med den kejserlige Afsending, og deres Drikkegilde hos Grev Terzky. Kostbare Fade og Glas straale paa de lange Borde, i mægtige Armstager brænde talrige Lys. Tjenerskabet er i stadig Virksomhed, Bægerne fyldes uafbrudt, Livsglæden stiger og stiger; der drikkes Skaaler, man raaber og synger, Ansigterne blusse, Tungen laller, og Haandgribelighed ender Laget. Kun et forundrede: at Glassene var og blev tomme, hvilket synes at stemme lidet overens med Meiningernes Princip. Med uforglemmelig Kraft virker de ti Kyrasserers taktfaste Indmarsch i 3dje Akt af »Wallensteins Todt« og Pappenheimernes Indstyrten i Hobe for at redde deres Feltherre Max, som efter Rygtet holdes fangen paa Slottet. Hr. Hilmar Knorr var en imposant Wallenstein, og i hans Spil var der virkningsfulde Momenter, men hans Deklamation var her som i andre Stykker buldrende og snærrende. Paul Richard spillede fint og følelsesfuldt Octavio Piccolomini; derimod var Alexander Barthel temmelig uheldig som Max, sentimental og unaturlig. Han havde iøvrigt en bestemt Maner i alle Roller. Han bøjede altid Hovedet til den ene Side, saa' i Vejret med et taareomhyllet Blik og strakte Armen dirrende ud til Siden. Carl Weiser var den lidenskabelige, altid gestikulerende Illo, Wallensteins fortrolige Ven. Wilh. Arndt spillede Kroatergeneralen Isolani med ypperlig Karakteristik og Leopold Teller den hævngerrige Oberst Buttler. Frk. Lindner udførte Thekla, men hendes unaturlige Deklamation skadede hende her som i hendes andre Roller. — — »Jomfruen af Orleans« begyndte Schiller at arbejde paa umiddelbart efter, at »Marie Stuart« var gaaet over Scenen i 1800. Andre Arbejder forsinkede Dramaets Fuldendelse, og først i Slutningen af April 1801 sendes Digtningen til Forlæggeren i Berlin. Goethe havde da allerede læst den og fældet sin begejstrede Dom: »Det er saa bravt, godt og skønt, at jeg ikke véd noget, der kan sammenlignes dermed«. Først i 1803 blev det opført i Weimar, Schiller havde selv ledet Indstuderingen, og Tilskuernes Begejstring var stor. Den glødende Appel til Fædrelandskærlighed, til Enighed og

Samdrægtighed gjorde et uudsletteligt Indtryk; ved at forandre Frankrig til Tyskland passede alt paa Samtidens Forhold. I Berlin var Stykket allerede i Efteraaret 1801 blevet opført under Ifflands Ægide, og andre Scener fulgte Eksemplet. — Til Schillers bedste Dramaer hører »Jomfruen fra Orleans« efter Nutidens Opfattelse ikke. Der er dejlige Versheri, men den tragiske Konflikt er uinteressant og lidet menneskelig, og Romantiken har skudt flere vilde Skud, fremfor alt den sorte Ridder (Talbots Genfærd?), der besværger Johanna ikke at forfølge Sejren videre. — I Meiningernes Iscenesættelse tiltalte Slagscenerne mindst, derimod var Kroningstoget imposant og farverigt. Frk. Lindner var »wunderschön« som Johanna, men deklamerede svulstig. Hun var bedst i Taarnscenen, da Johanna sprænger sine Lænker under Slagets Tummel og styrter bort for sidste Gang at føre den franske Hær til Sejr. Carl Weiser spillede gribende Talbots Dødsscene, og Victor Kutschera aabenbarede som Bastarden af Orleans en Begavelse, der i meget er beslægtet med Kainz'. Han sagde Repliken, da han erfarer Johannas Tilfangetagelse:

»Zu den Waffen! Auf! Schlagt Lärmen! Rührt die Trommeln!
Führt alle Völker ins Gefecht! Ganz Frankreich
Bewaffne sich! Die Ehre ist verpfändet,
Die Krone, das Palladium entwendet.
Sezt alles Blut, sezt euer Leben ein!
Frei musz sie sein, noch eh' der Tag sich endet!«

med en Kraft og Patos, med en saadan Energi og Hengivelse, at alle blev revne med til enthusiastisk Bifald. — Det var en absolut Fejl af Meiningerne at opføre »Røverne«, thi hvem erindrer ikke Josef Kainz' Karl Moor fra forrige Sommer, og en tilsvarende Udførelse af denne Rolle formaaede Hr. Kutschera ikke at yde. Han saa' fortræffelig ud som den unge Anfører, men savnede Kainz' himmelstormende Raseri. Han spillede overensstemmende med Traditionen, nu og da lykkedes det ham at give en enkelt Scene med intensiv Kraft, men han manglede det overlegne, det altbeherskende, som bevirker, at han, han ene og alene, kan blive og være Røvernes Fører. Hr. Carl Weiser spillede Franz Moor med Overlegenhed. Fremfor alt den reflekterende Skurk kom udmærket frem. De lange Monologer blev sande Kunstværker i Weisers Mund, hver

Sætning, hvert Ord var vel overvejet og blev sagt med ejendommelig Betoning. I den Retning stod han højt over Gustav Kober, der spillede Rollen forrige Sommer. I Scenerne i 4de og 5te Akt, hvor Franz vanker hvileløs om i Slottets øde Billedgaleri og omsider dræber sig selv, var der mere malende Fantasi i Kobers Spil. Weiser var her mærkelig afdæmpet. Men man fik et bestemt Indtryk af at staa overfor en sjælden intelligent Skuespiller, der kender sin Kunst ud og ind og raader over alle dens Midler. Hr. Otto Godeck spillede den gamle Moors Døds- eller rettere Afmagtsscene med gribende Naturtroskab. Fru Prasch-Grevenberg var en meget uheldig Amalia, usand i Deklamation og Mimik. Leopold Teller skildrede som Roller sin vidunderlige Frelse ved Anførerens Hjælp med malende Ævne. Hans Ansigt straalede af Glæden over at være givet tilbage til Livet, og Øjnene saa' sig forbavsede omkring, lige som de ikke ret kunde tro, at Døden var undgaaet. Max Freiburg fortalte om Kosinskys hjærtegribende Skæbne med malmfuld Stemme, og Ernst Selten var som Bastarden Herman fortræffelig i Scenen med Franz i 4de Akt, hvor han viser Slynglen sin usminkede Foragt. — Meiningernes Iscenesættelse stod naturligvis højt over det tyske Selskabs noget improviserede forrige Sommer; der var Bevægelighed i de brogede Røveroptrin i Skovene, Dragterne vare tidshistoriske og Interiørerne fra Moorernes gamle Borg stilfulde og maleriske. — — »Wilhelm Tell« var Schillers sidste Arbejde. Allerede Goethe havde paatænkt at behandle Tellsagnet — i et episk Digt. Han havde i 1797 opholdt sig i Schweiz og i et Brev meddelt Schiller sin Hensigt. Digtet blev imidlertid ikke til noget, og han raadede Vennen til at benytte Æmnet. Schiller var noget skeptisk overfor det, men da han gennemlæste Tschudis berømte Schweizer-Krønike, traf han atter paa Æmnet, der nu forekom ham sjælden egnet til dramatisk Behandling. Han begyndte Udarbejdelsen, og skønt han aldrig havde været i Schweiz, frembragte han dog et Værk med en forbavsende Lokalfarve. D. 18. Februar 1804 forelaa »Wilhelm Tell« fuldendt — atter et Frihedens Drama, der i meget mindede om de berømte Ungdomsværker, gennemglødet som det er af Kærlighed til Frihed og Had til Tyranni. Paa Scenen var det af stor Virkning. Den 17. Marts blev det opført i Weimar, i Juli i Berlin under stormende Bifald. Ligesom i »Jomfruen fra Orleans« kunde mange Steder i »Wilhelm Tell« anvendes paa Samtidens Tilstande, og hvor

kunde Fremstillingen af et Folk, som kæmper paa Liv og Død for sin Frihed mod en grusom Tyran, undlade at gribe hver tysk Tilskuer, hvis Fædreland sukkede under Napoleons Aag. — Meiningerne havde foretaget en enkelt Forkortelse, i det nemlig hele den mærkelige Scene mellem Tell og Kongemorderen Johannes Parricida var udeladt, men den savnedes ikke. Udførelsen var ikke saa heldig, thi Hr. Knorr magtede ikke Wilhelm Tell og flere af de mindre Roller vare i uheldige Hænder. Alexander Barthels Spil som Arnold von Melchtal var sandere og mere følelsesfuldt end sædvanlig. Geszler blev udført af Carl Weiser, som ramte paa en Prik Tyrannens hensynsløse og tirrende Opførsel; Paul Richard spillede den gamle Attingshausen fint og stilfærdig. —

Grillparzers »Esther« havde, skønt det kun er et Fragment af et ufuldført Drama, Interesse som en Prøve paa den østerrigske Forfatters Digtning, der er saa sørgelig ukendt her i Landet. Stykket behandler i farveprægtige Vers det gammeltestamentlige Sagn om Esther, Mardochai og Haman, men naar kun til det Tidspunkt, da Esther modtager Kronen af Kongen, der har forskudt sin Hustru. Frk. Lindner var en indtagende Esther; Paul Richard lignede som Mardochai ganske et Billede af en gammel israelitisk Profet, og Scenen mellem ham og Esther i Lunden udenfor Huset med det glødende orientalske Landskab i Baggrunden, mindede om en Illustration til en bibelsk Legende. Leopold Teller var snu og aaleglat som den indsmigrende Haman. —

Foruden Bjørnsons ret interesseløse og kedelige Saga-Bagatel, »Mellem Slagene«, opførte Meiningerne af nordiske Skuespil kun Henrik Ibsens »Gengangere«, men Opførelsen blev nærmest en Fiasko. For det første var Dekorationen uhyggelig og stilløs: Et stort, øde Rum med Vinterhaven i Baggrunden, hvor en mægtig Glasrude aabnede Udsigt til Fjældene. Borde, Stole og Sofaer vare paa en underlig vilkaarlig Maade fordelte rundt i Værelset, hvis Belysning var lidet virkelighedstro. Udførelsen var med to Undtagelser alt andet end tiltalende for et dansk Publikum, men man fængsledes alligevel af Ibsens storladne Drama, knugende og imponerende som en antik Skæbnetragedie, scenisk virkningsfuldt og betagende som faa dramatiske Arbejder og følgelig udelukket fra den kongelige Scene, hvor barnlige Æventyrkomedier og naive Vaudeviller opføres for et henrykt Tantepublikum. — Carl Weiser spillede Snedker Engstrand, og man havde lyslevende for sig den gamle skinhellige Hykler,

der saa godt forstaar at snakke Præsten efter Munden. Stemmen havde det rette dirrende Tonefald af Salvelse og Brændevin, og Øjnene plirrede rødrandede og listige. Hr. Leopold Teller udførte Pastor Manders og fik Præstemandens Godmodighed og Inskrænkethed sikkert frem. Replikerne faldt skarpt og pointeret. — —

Maatte nu Meiningernes Optræden i København blot ikke være som Skrift i Sandet! Gid vore egne Skuespillere og Theaterledere vilde drage gavnlige Lærdomme af deres Kunst. Dekadencen indenfor dansk Skuespilkunst er for Øjeblikket saa stor som ingensinde tidligere. Interesserne ere smaa og spage. Sløvheden almindelig. Nu m a a Døsen have Ende! De talrige Opgaver bør ikke længere vente paa deres Løsning. Meiningernes Kunst maa være en Spore til fornyet Arbejde.

— — Og saa Dørene op for fremmed Paavirkning! Lad der ude fra komme et frisk Pust til vor af Stueluft næsten kvalte Skuespilkunst. Ned med den kinesiske Mur, som har omgærdet den! Lad os lære derude fra, fra de store Kulturcentra, fra de store Kulturfolk, hvad enten de hedde Tyskere eller Franskmænd, hvad enten de have været vore Fjender eller ere vore Venner — — — og lad saa kun Chauvinisterne i »Dagbladet« og »Avisen« skælde og smælde til egen Opbyggelse.

Carl Behrens.

Foraarsudstillingen.

II.

Det danske Landskab har en meget uensartet Karakter — ikke blot foranderligt med Aarstiden, men ogsaa efter Provins og Egn. Der kan ikke opstilles nogen specifik jysk Landskabstype, snarere kan der tales om et sjællandsk Landskab i Almindelighed. Men naar man vilde sammenligne f. Ex. Kabells store Landskab fra Flintemose ved Præstø med Joakim Skovgaards Landskab fra det nordvestlige Sjælland, kunde man tro, at det var to forskellige Verdensdele. Denne Forskel har selvfølgelig ikke mindst sin Grund i de tvende Kunstnertemperamenter, af hvilke de er spirede.

Dog anslaar dette Begreb »dansk Landskab« som oftest en bestemt ejendommelig Stræng og fremkalder Mindet om en vis frodig Vegetation ud over bløde, langelige Jordsmonlinier. Man møder det i Zachos Fursøbillede eller i J. Th. Jensens »Sommerdag i Engen« med de dejlige Aabredder. Kabells Billede fangede i Aar saa stor Interesse ved sin hyggelige Hjemmetone — over det laa noget af dansk Sind og dansk Poesi, saaledes som den hyppigst findes i en dansk Hjærne. Man kendte saa godt dette store Skovbrus til venstre med de mange Slags Løvkroner kuplende sig ind mellem hverandre, denne støvgraa Vej, der løber langt i Bakke med skarpt Sollys oppe paa Højdekammen, og til højre denne fredelige Husmandslod med Gulerodsfelter og hyppede Kartofler. Denne lidt prikne, lidt dvælende Pensel. den næsten for omhyggelige Udførelse imødekom den danske Nationalitets Hang til det idylliske, dens Glæde over alt det meget smaa, men frodige Liv.

Joak. Skovgaards Landskab var mindre, men mere storladent i sin Grundakkord. Det rummede saa lidt af ydre Formationer — kun en lille Træø paa vid Mark — men det sang af Blæst og frisk Luft — den var ligefrem symboliseret i det blinkende Jag af Maager over Egnen.

Ogsaa Niels Skovgaards Landskab »Uroligt Vejr over Jyllands Vestkyst« havde sin sære Vejrstemning. I den stort komponerede Himmel med rullende og taarnende, rødligt belyste Skyhvirvler var der et Naturspil, som sjældent ses. Mange Landskabsmalere vænner

sig efterhaanden til en vis, fælles rutineret Maade at lave Skyer paa — de tager sig Himlen altfor let. Friluftsbilleder suger dog al deres foranderlige Stemning og Liv fra den høje Himmelkuppel, hvis Skydrag skifter som intet i Verden og aldrig er ens. Her var et gennemstuderet Himmelfænomen med Lys og Spil passende sært til de golde graa Klitter forneden.

En saadan samstemt Harmoni mellem Himmel og Jord kunde iagttages glimtvis stærkt i et lille dejligt Billede af Therkildsen med den fortræffelige Titel »Paa Græs i Efteraarsvejr« — slaaende ved sin lille Stump forpjuskede Stemning — med Kimingen lysende som en Glorie om den fugtige Græsmark, hvor et Øg stod enligt i sine Høstfornemmelser

En sælsom Stemningsduft stod ud fra Haslunds »Optrækkende Tordenvejr«: Som den Forgrund var stille vegeterende med Følfodens blege Fnugkroner aandende i tung Luft, som de Høstfolk gik langt ude i Horisonten — smaa og mørke op mod en vild Uvejrshimmel med sivende Sollys . . .

Spredtvis var der i det hele præsteret fin og smuk Landskabskunst. Hvor var et Billede som Th. Niss' »Bygevejr« rigt og friskt og nyt — det bragte et Aandedrag lige fra Naturen — eller Bredsdorffs »Løvfaldstid« og hans frodigt blomstrende Grøft med de brogede Blomsterfarver i det høje mylrende Grønne. En glad Overraskelse beredte Frants Henningsen os ved sin Vej med Telegrafstænger; det Billede havde sit eget gode Indhold, som forsonede med tidligere Skuffelser. Lorens V. Hinrichsen havde et lille, meget stemningsfint Snelandskab.

Eller man erindre Niels Petersen Mols' malerisk nydelige »Kalve i en Have« og ét af hans smaa Solnedgangsbilleder. Karl Madsens tvende Landskaber var meget farvefine; ved »Sommeraften« kunde man komme til at tænke paa Erindringskunst; det er malet med saamegen Mindets Ømhed og sarte Smag, at man ikke tror, at dette Motiv findes haandgribeligt et Steds i Verden. Er det end en Studie malet i Marken, har Erindringen virket, Erindringer maaske snarere fra gamle gedigne Billeder end fra Naturen selv. Der var næsten lidt af en Hobbemask Klangfarve i Anslaget.

To af vore ejendommeligste Kolorister har søgt sydligere Himmel og andre Løvfarver, end vort danske Landskab ejer. Zahrtmann er saa sikker og hjemmevant under Sydens Sol blandt Oliven og Cypresser; han forstaar de stive Løvformer med de besynderligt metalliske Farver — Blade som Messing, som Kobbererts og som Bronze, han maler en Tempelportal med Søjler af rødligt og violetfarvede Sten, sammenstemte til den fineste Harmoni af Toner, der dog er os saa ukendt stærke og dejlige, at vi tror at befinde os i en Æventyrverden; han ser en hel Skala af Kulører i en udslagen regnblank Paraply — Havet skinner i Smaragdskær under den regnende Himmel. Zahrtmann er som en Skattegraver, der lægger Rigdomme for Dagen, hvor han saa graver.

Wildenradt sysler med Forsøg. Der er noget, han higer efter at naa; og det vilde være Uret at stemple hans sære Provencebilleder som blot søgte og skruede. Han stræber at se Naturen ganske paa sin egen Vis og at male os en fin og navnløs Stemning — flygtig som et Vindstød ad Vejen — farveejendommelig som sitrende Solguld paa skælvende Løv.

Som Marinemaler indtog iaar Godfr. Christensen den første

Plads. Hans smaa Billeder var betagende fyldte med Vejrets Uro, Flugt i Skylaser, skvættende Sø og ruskende frisk Nordost.

* * *

Den, der den 1ste Maj gik og søgte blandt den anden Ophængnings Billeder, stansede med ét sin Gang Man saa' ind i en Stue, hvor Lyset laa roligt og fint paa Gulvtæppets douce Farver, paa et nøddebrunt Klaver med en lille Blomsterkrukke foroven, en Portière, en Puf, en høj dobbelt Vindueskarm med graagrønne Planters slyngende Stængler, og ved et blankt skinnende Sybord en ung bleg Pige bøjet over sit Haandarbejde. Man drog et befriende Suk: i denne Kunst var der Hvile, her sporedes en Haand, der magtede alt bedre end alle de andre, der kunde male igennem, saa det blev levende og harmonisk, — et Øje, som fulgte Lysets sarteste Sitren, — en Maler der saa' malerisk stærkt, som næppe nogen anden. Og der dukkede frem et andet Interiør fra ifjor og ét fra iforfjor — en Stue omtrent som denne — eller vel den samme — kun set den Gang ligesom en face, nu i Profil.

Man stod og kunde daarligt se sig mæt. Man turde ikke kalde det Skaar i Glæden, at den unge Piges Kulør var noget usund gul — det kunde dels komme af Blegsot, dels af den blege Dagklarhed — eller at hendes Hænder var noget unaturligt magre; men hvor Lyset laa i hendes sorte, glatte Haar, hvor Kind og Næse og det alt havde Form, og hvor dejlig den graablaa Kjole med de mørke Striber var at se til. Om det saa var den lille Blomsterkrukke paa Pianoet, havde den sin store maleriske Poesi.

Mangen, som kom igen og paa ny forlangte at mættes, er det vel gaaet modsat hin Profet, for hvem Olien i Krukken aldrig slap op. Mangen syntes, det bød paa mindre og mindre. Glæden over dette Billede var fra først at saa udtrykkelig malerisk og blev ved at være det. Kom man senere og søgte dybere i Motivet, blev man skuffet, tildels uden Grund. Den Dagligstue er virkelig alt andet end blottet for Poesi — en fornem, men dog øm og inderlig Ynde. Billedet er præget af et malerisk Raffinement i Følelsen, man kunde sige af et kunstnerisk Aandsaristokrati, som er sjældent herhjemme. Det er ganske ørkesløst at sukke for Holsøes Fremtid og frygte, at han alt har overgaaet sig selv. Hans Interiør er udmærket Kunst og sikkert et af Fænomenerne i dansk Malerkunst. Maaske ingen herhjemme har ført en Pensel saa fint.

Man kan indvende, at hele Billedets Gennemførelse og Apparition har en vis Mindelse om en — saare fortrinlig — Fotografi, saadan som Lyset skinner og toner over alt, fint og skært. Men Farven giver jo ikke Form og Tegning noget efter, og ingen Fotografi kan virke saa levende som denne harmoniske Farvegivning. Man søger Kunstnersjælen, siger man; den er der ogsaa, om end den har gemt sig i fornem Dygtighed.

Et andet Interiør kunde fortjene at skydes frem ved Siden ikke blot af Holsøes, men ogsaa ved Siden af Fritz Sybergs i alle Maader saa fortræffelige Sovekammerscene, der var malerisk frisk som næppe noget andet Billede paa denne Foraarsudstilling, simpel og dog stor i sin Komposition med det kunstige Lys liggende varmt og fyldigt over alle Farver. — Jeg sigter til Schønheyder Møller.

Et Kig langs den ene Side af et Studerekammer med en gammel Empire-Sofa, Bogreoler i Skygge, et Landkort paa den halvtbelyste Sidevæg, Lyset skinnende hvidt i en Vandkaraffe paa Sofaens ene Sideskab, og støttet til det andet Stuens stille Beboer, der lever i sin Bog med Tænkerens lette Smil over sit fuldskæggede Hoved. Det var en Stump Stue, sikkert skaaret ud, med Luft og Halvlys og Studerestemning over alt derinde — et Billede der vandt og vandt, mens utallige tabte.

Saa vil man sent glemme Farveharmonien i Slott Møllers Interiør med det fine hvide Morgenlys sivende gennem de sammenhæftede Gardiner og spillende over Vaskebordets lille Verden af dejlige Lystre i Vandfad og Glas og Flasker. Den nøgne Kvindekrop var fast og dygtigt formet; Skyggerne var lidt blækkede, Konturen lidt tung og mørk, men Lyset over Brysternes fulde Form overmaade skønt. Som hun dèr stod og satte Haaret op i Nakken, gav den Omstændighed, at Ansigtet var skjult af Armen, Billedet en egen lille Smag af det ukendtes lokkende Ynde. Fantasien opererede frit med personlige Forestillinger om et Ansigts Skønhed.

Børge Stuckenbergs »Tegneskole« virkede ved sikker Dybde i Rummet, friskt Lys, og Vandfarven var benyttet med let og kyndig Haand.

Endnu maa af Interiører eller Genrebilleder nævnes Viggo Pedersens smaa nydelige Børnescener, navnlig »Ved Vuggen«, hvor et Par pudsige blaa Øjne titter op over Dynen paa den lidt ældre Søster, der med et allerkæreste Smil ser ned paa Ungen. Dette Billede var elskværdigt fortalt og i malerisk Henseende meget livligt.

Heller ikke i Aar har Axel Helsted været fuldt heldig med sin store Opgave. Billedet er paa sine Steder uskønt ved stygge Farvesammensætninger. Men i alt hvad denne sjældent begavede Kunstner præsterer, er der udmærkede Ting, ogsaa i dette. Ingen giver som han Øvelser i praktisk Psykologi, udtrykt med Pensel og Palet. Der er morsomme og rammende Træk i flere af »Gardens« Medlemmer, men Sammenspillet er lidt for sendrægtigt og fattigt paa Nyancer, i enkelte Figurer er der en tør Stivhed i Retning af Wenzel Tornøeske Træmænd, og det hele Milieu er ikke ganske hjemligt; disse Typer har man ondt ved at godkende som danske. Langt højere er Helsted naaet i sine mindre Billeder: »En Moder« er fortræffeligt malet og rummer megen Følelsens Dybde. Moderens Udtryk er næsten vidunderligt stærkt og pulserende, og »Drengen, der læser Lektier«, er meget fint taget paa Kornet — hvor hans Ansigt er ort i sit aandsfraværende Udtryk; den Flues Summen paa den varme Eftermiddag har ubarmhjærtigt drevet Tankerne fra Bogen, og han kan opgive hvert Haab om at samle dem igen.

Seligmann havde udstillet et Billede, der trods noget Snuskethed i Behandlingen, trods sine underligt urene og grumsede Farver var af stor Interesse. Det gav en Samling Portræter — alle sete med skarpt Blik for den individuelle Ejendommelighed, paa sine Punkter saa skarpt, at det blev til Karrikatur — grupperede om forskellige Sysler i et Rum, hvor de alle syntes at høre hjemme. Hele Billedet var i høj Grad »typisk« for hele den Forening, i hvis Spillestue Sceneriet gaar for sig. Maaske ganske ubevidst er dette gledet Maleren i Penselen, saa meget des bedre. Det er i høj Grad fornøjeligt at se med hans Øjne paa disse Existenser, der ikke blot rent tilfældigt befinder sig i samme Lokale. Hver af de Portræterede maatte kunne opstilles

som Type paa en egen Race Mennesker, som af Livets Nemesis er havnet eller maa havne i denne Stue, der ogsaa for sig taler helt symbolsk. Seligmanns Billede har virkelig dansk-kulturhistorisk Betydning og har Fortjenesten af første Gang at have trukket sligt et Interiør frem i Maleriets Lys.

Af Portræter kunde der være Anledning til at nævne ét og andet. Carl Bloch har sikkert ydet det bedste i sit lille Billede af en ældre Jøde; han var glimrende med sin snedigt lurende Intelligens, de markerede Træk og de griske Øjne. Af hans øvrige Portræter var et Par temmeligt negative i Opfattelsen og maniereret rejelyserøde i Farven. Derimod var det store Dameportræt ligesom helt forynget malet med frisk og uhildet Haand.

Schlichtkrulls Portræter var karakterfaste, men lidt kedelige. Oscar Matthiesen glædede os ved endelig engang i sit Portræt af Bispinde Grundtvig at levere et rosværdigt Arbejde. Frk Johanne Krebs havde et meget sympatetisk opfattet Dameportræt (Knæstykke) og det ejendommelige, energisk gennemarbejdede Billede af Billedhuggerinden Frk. Brodersen. Peter Hansens »Smaapiger« var meget fornøjelige.

Det sjælfuldest opfattede Portræt var omtrent Frk. Sofie Holtens af Ring, trods alt hvad det syndede mod Tegning og Farve. Og saa et lille dejligt Pigehoved af Haslund ikke at forglemme.

* * *

Der ligger en Mand, bunden med Tarme om Lænd og Haandled og Ankel, og vrider sine Lemmer over Stenblokke. En Fod stemmer han mod et Klippestykke, som vilde han skubbe sig ud og bort gennem de snærende Baand. Kroppen krummer han om paa Siden med opspændt Bryst, og Tarmbaandene skærer sig ind i hans Underliv. I Smertens Raseri er der ikke den Fiber, som jo dirrer, ikke den Muskel som jo skælver i et Kraftens Suk efter at slippe løs.

En plastisk Opgave som denne, at sætte hele det menneskelige Legems Maskineri i Gang paa alle-Punkter, maatte vel kunne lokke en energisk Billedhugger. En Debutant, Niels Hansen Jacobsen har løst den, saa det næppe har sit Sidestykke i dansk Plastik. Han har følt en ubændig Vilje til at vise alle sine Evners ungdommelige Styrke og give som paa ét Bræt det mest mulige af sin plastiske Viden. Ind paa sin Loke har han sat en Energi, der giver store Løfter. Det har mindre at sige, at Statuen kun giver lidet nyt eller selvstændigt set til Opfattelsen af den nordiske Mythologis Mefistofeles, den har sine store Fortrin udenfor dette. Figuren har intet allegorisk Smugler-Indhold — heldigvis —, men bæres heller ikke af nogen mærkbar kunstnerisk Inspiration; den taler kun ved sin dristige Dygtighed, ved sin rigt studerede Form og ved sine kraftige, virkelig plastiske Linier. Der er langt snarere for meget end for lidt, men herover er det ikke Umagen værdt at beklage sig. Her er Hundreder af Enkeltheder givne med kyndig Haand og samtidig en fængslende Helhedskraft. Det er værdt at bemærke, at Ansigtet, i hvilket man vel navnlig vilde søge den lokeagtige Karakteristik, dét Sjæleliv, som skulde sætte Seglet paa hele den lænkede, lidende Skikkelse, er maskeagtigt med Grimassetræk. Kunstneren vilde have et opsigtvækkende Navn til sin overordenligt dygtigt gennemførte Model, der helst ikke

maatte skjule en eneste Enkelthed af sit stærkt spændte Muskelspil. Navnet blev ikke stort andet end en Etikette, men kunde vel forklare Motivets hele Kraftudfoldning. Dét, som Fantasien skulde have givet sit Skær af Vision, kom til at mangle, og Fantasihovedet blev det ringeste. Men Loke blev alligevel Foraarsudstillingens store plastiske Ord. Galleriet købte dette Arbejde, som det passende vil kunne anvende som Pegepind, naar Talen er om solid og energisk Dygtighed. Og der er al Grund til at haabe noget stort af en saadan Debutant.

Billedhuggerkunsten bød i det hele denne Gang paa mere og bedre end den plejer. Der var Aarsleffs ypperlige Statuette af en Yngling, levende og frisk set i hele Formen, trods dens Lidenhed, gode Arbejder af Brandstrup, navnlig den lille aandfulde Drengebyste (»Mario«) i Marmor, der var dejlig ved sin Gratie og sit Smil, ved den fine Behandling af de bløde, yndefulde Træk, og der var Saabyes udmærkede Byste af Hartmann.

Et Relief af Bundgaard var vel Opmærksomhed værd. Manglede det noget i kraftig Form, rummede det paa den anden Side en fin Følelse i Fortællingen, der ejendommeligt støttedes af den smukt rundede Komposition. Det besad i hvert Fald en kunstnerisk Poesi, som ganske fattedes de øvrige Konkursarbejder.

Ved Siden af Krøyers to polykrome Byster kunde det have været ønskeligt at se et Par ufarvede Exemplarer. Man var i Tvivl, om Bysten af Fru Ancher virkede saa fornemt smuk ved sin Form eller ved sin Farve, eller hvor meget denne sidste havde bidraget til at forhøje (eller forringe) det levende Udtryk; man vilde gærne vide, om Bysten ikke kunde have baaret sig uden Farver. Paa lang Afstand, naar den lidt plumpt paasatte Ansigtssminke ligesom spredtes rødmende over Ansigtet, stod Hovedet forunderligt levende, navnlig var der i Blikket en mørk, tænkende Dybde. Nær ved var det vanskeligere at forsone sig med den grove Farvebelægning. Men Hovedet var skønt i sin Form og sad dejligt paa Halsen i en højst karakteristisk lille Drejning.

Sluttelig er at notere det glædelige Syn af gamle Prof. Peters' »Fløjtespillerske«, der svulmede af Fylde i de ungdommelige Ledemod, med en frodig Form og et dansende Sving, som gjorde en Del bedaget og livløst Makværk useligt til Skamme.

Ellers vil Mindet om Foraarsudstillingen 1889 knytte sig til Navnene C. Holsøe og Niels Hansen Jacobsen.

Juni 89.

Sophus Michaëlis.

Hvad vil Richard Wagner?

Når jeg i de følgende Linjer tager til Orde mod Hr. Gustav Hetsch's Afhandling (se »Ny Jords« 1ste Aprilhæfte) er det ingenlunde af den Grund, at jeg undervurderer dette Arbejdes Betydning; tværtimod. Jeg ser i Hr. Hetsch's Afhandling et nyt Vidnesbyrd om, at den Wagnerske Bevægelse nu endelig begynder at få fast Fod her hjemme, hvor hidtil — takket være vore musikalske Avtoriteters Konservatisme — den største Del af Publikum har levet i en lykkelig Uvidenhed om — man kunde næsten fristes til at sige Richard Wagners Navn.

Ganske vist de mest fremskredne fandt »Hollænderen« interessant og »Lohengrin« yndig, men kom man blot en Hårsbred ud herover, var Talen om Wagners modneste Værker og den Revolution, de fremkaldte i Musik overhovedet og Opera i Særdeleshed, ja da turde det måske næppe være for meget sagt, at »Hollænderens« og »Lohengrins« Beundrere takkede deres Gud for, at slige kætterske Ting endnu ikke var nået ind over de danske Grænser.

Et betegnende Exempel i så Henseende kan jeg anføre.

Det var på en filharmonisk Koncert for nogle År siden, at kgl. Kapelmester Johan Svendsen, hvem vel næppe noget fornuftigt Menneske vil betegne som Wagnerianer end sige »Wagnerwühler«, havde haft den ualmindelige Dristighed at ansætte »Walkürenritte« på sit Program; efter Fuldendelsen af dette Musikstykke, der afsluttede Koncerten, kunde man nede i Parkettet bemærke en ældre Herre med lynende Øjne og forbitrede Gebærder docere for det forbi passerende Publikum om »Skandalen«.

Det var hans Opfattelse af Kapelmesterens desværre

ikke overdrevent store Iver for at bringe ikke tidligere hørte Wagnerske Arbejder frem.

Den gamle Mand var en af vore mest ansete Musikkritikere. —

Imidlertid den forløbne Sæson har jo — i det mindste tilsyneladende — ført os et Hanefjed fremad; den har bragt os Hr. Karl Gjellerups fortrinlige Artikler (i »Reform«); kun Skade, at denne Forfatter, der sikkert af alle Ikke-Musikere her hjemme er den, der medbringer den største Kyndighed og Avtoritet på dette Område, så hurtig opgav Ævret.

Senest har som »Ny Jords« Læsere vil mindes — Hr. Gustav Hetsch søgt at forklare Publikum, hvad det var, Richard Wagner vilde, og Forfatteren har i sin lille Afhandling med megen æstetisk Indsigt ved Siden af en sammentrængt Biografi foretaget et lidet Uddrag af Wagners æstetiske, polemiske og kritiske Skrifter.

Men det synes mig unægtelig, at Hr. Hetsch i Bestemmelsen af sit Mål, det Wagner vilde, er kommet noget på Siden af Opgaven.

Wagner var jo dog først og fremmest Musiker og må vurderes og forklares som sådan — først i anden Række var han den Æstetiker, hvis Billede Hr. H. præsenterer for os.

Sikkert nok har Forfatteren også selv haft Følelsen heraf, idet han begynder sin Afhandling med disse Ord: »Hvad vi i det følgende skulle betragte er ikke Richard Wagners Kunstteorier — ganske simpelt, fordi Wagner slet ikke var Teoretiker i Ordets almindelige Forstand«; men ikke desto mindre kommer Hr. H. på intet Punkt ud over Kunstteorierne, og han synes så læg over for Musik, at så godt som intet Blad i hans lille Afhandling — ja ikke et Bogstav i den — behøvede at undergå nogen Forandring, selv om Wagner aldrig havde skrevet en Side Partitur, endsige da »Tristan og Isolde« og Tetralogien (»Rheingold«, »Walküre«, »Siegfried« og »Götterdämmerung«).

Hr. Hetsch synes yderligere at nære meget ringe Tiltro til den tyske »Wagner-Literatur«.

Om Wagners egne Skrifter siges det, at deres »Hovedegenskab er en Veltalenhed, der til Tider kan være trættende snakkesalig« o. s. v.; om den øvrige »Wagner-Literatur« mener Hr. H., at det vilde være fuldkomment håbløst at give sig i Lag med den; men når Forfatteren selv i denne kolossale

Literatur ser et Bevis på det overordentlige Røre, denne ene Mand vakte, et talende Vidnesbyrd om at Wagner fremsatte Krav, som ikke kunde lade en ligegyldig, hvad enten man var for eller imod, så burde vel hverken det særlig tysk-filosofiske eller »hyperschwungvolle« i Stilen afholde nogen virkelig interesseret fra at gøre sig bekendt med denne Literatur.

Eller tror måske Hr. Hetsch, at det danske Publikum vilde være særlig slet tjent med en lille Oversættelse efter Mænd som Brendel, Nohl, Hans v. Wohlzogen eller Liszt, hvis kunstneriske og videnskabelige Kvalifikationer, hævet over enhver Tvivl, som de er, vilde skaffe dem betydelig større Avtoritet end de fleste af vore hjemlige Musikskribenter formår at udøve over deres Læsekreds?

— — — — — — — — — — — — — — — —

Disse Bemærkninger var det, jeg har ønsket at fremsætte, for om muligt at yde mit Bidrag til at undgå Misforståelser ved Besvarelsen af det Spørgsmål, der er sat over nærværende Linjer.

København den 25 Maj 1889.

J. Nathansen.

Hvad vil hr. J. Nathansen?

Det er mig ikke ganske klart; det eneste, jeg kan tænke mig, er, at han vil vise »Ny jord«s læsere, at han også forstår sig på Wagner, og at han akkurat lige så godt — (om forladelse! meget bedre) — kunde have skrevet og holdt mit foredrag. Desværre må jeg bedrøve hr. N. med på det venligste at betro ham, at han — i det mindste efter dette indlæg at dømme — er et godt stykke fra at forstå Wagner og hvad hans er.

Hr. N. indvender: »Wagner var jo dog først og fremmest musiker og må vurderes og forklares som sådan, — først i anden række var han den æstetiker, hvis billede hr. H. præsenterer for os«. —

Misforstået! — Desværre aldeles misforstået! Wagner var nemlig en så helstøbt kunstnerskikkelse, hans åndsvirksomhed så sjælden centripetal, at man aldeles ikke kan tale om, at han var dit i første og dat i anden række. Hr. N. går endnu omkring og tror, at den store Wagner først og fremmest var musiker; det — og adskillige andre ting — vilde han sikkert have taget ham meget ilde op, om hr. N. havde haft den ære at være kendt af mesteren. Navnet »kunstner« vilde han give ham lov til at bruge, men ikke specielt »musiker«. Men kom hr. N. så og fortalte ham, at han »først i anden række« var æstetiker, vilde Wagner utvivlsomt le ham op i ansigtet med sit grimme grin »Hæ—hæ—hæ!« og lade en kras bemærkning falde om »belletristische-feuilletonistische Strassenjugend« — (sit venia verbo!) —, der hellere skulde lade være at snakke om ting, den ikke forstod sig på. Det er en selvfølge, at W. ikke om formiddagen skrev sine revolutionære musikdramer og efter middag ved sin kaffe og sigar satte sig til at udspekulere sin vidtløftige »æstetik«. — Naturligvis var han **i** og **under** sin kunstnervirksomhed æstetikeren med det store, nye syn på så mange forhold i samfundsliv og kunst; og jeg synes, det må koste særlige anstrængelser at lade være at forstå mig, når jeg i mit foredrag siger: — han (Wagner) skaber sit værk, som hans hele individuelle ejendommelighed byder ham, — først bag efter søger han at lægge ud fra hinanden for det uforstående, måbende publikum, hvad det er for tanker, der ubevidst har drevet ham til at bryde med traditionen både her og dèr«. — Dette »først bag efter« tager hr. N. som »først i anden række«; — deraf misforståelsen! Hr. N. kan åbenbart ikke tænke sig æstetikeren Wagner som andet end som forfatteren af Wagners æstetiske skrifter; men det er en kort tanke.

Nu vil hr. N. vel sige, at man ikke altid kan tro på, at folk vurderer sig selv rigtig; det er jo meget muligt, at Wagner har haft et rent forkert blik på sine evners rækkevidde og begrænsning. — Det kan hr. N. have ret i. Men lad os ganske se bort fra, hvad Wagner, hr. N. og jeg mener om den sag, og blot betragte de faktiske forhold. Det er jo bekendt nok, at al virkelig dramatisk musik kun delvis kommer til sin ret i konsertsalen, der er »den absolute musik«s forum. Endvidere vil ingen uden at være affektert kunne nægte, at Wagners typiske musik ved konsertopførelser forfejler sin virkning mere end

nogen anden betydelig komponists typiske værker; det kommer ganske simpelt af, at Wagners musik ikke kan skilles fra musikdramaets øvrige elementer, uden at der sker voldeligt brud på en efter sin oprindelse ubrydelig totalitet. Når man ved en konsert hører stumper og stykker af Wagners dramatiske musik med samme tro, hvormed hr. N. må gøre det, nemlig, at Wagner først og fremmest var musiker og må vurderes og forklares som sådan, — så kommer man, — om man da vil være ærlig, — til det resultat, at Wagner var en sær fyr, en forskruet, ja på sine steder endog utålelig kedsommelig musiker. Jeg ved ikke, om hr. N. vil tage den konsekvens. —

Indvendingerne mod mig kommer jeg hurtigere fra. Hr. N. er naiv nok til at tro, at jeg skulde være så naiv at fare fort på en uret vej i håb om, at jeg ved en sætning på skruer, en bevidst tilsnigelse nok kunde stikke læserne blår i øjnene. Hr. N. tror, at jeg har haft en dårlig samvittighed, da jeg skrev, at jeg ikke vilde behandle Wagners kunstteorier — og dog ikke på noget punkt er kommen ud over dem i min afhandling. — Det var mig om at gøre på forhånd at lade publikum vide, at det ikke måtte vente sig udfoldelsen af et wagnersk filosofisk-æstetisk system, ti som sådant kan intet fornuftigt menneske betragte al denne uklarhed, der hist og her rummer en stor og genial tanke. Derfor skrev jeg, som jeg skrev; jeg troede, at det var tydeligt nok; det har vist sig ikke at være tilfældet; — her er kommentaret! —

Så skriver hr. N., »at jeg synes så læg overfor musik, at så godt som intet blad i min lille afhandling — ja ikke et bogstav i den — behøvede at undergå nogen forandring, selv om Wagner aldrig havde skrevet en side partitur, endsige da »Tristan og Isolde« og tetralogien«. Det er grumme let at svare paa; hvad Wagner vilde, er aldeles uafhængigt af hans partiturskrivervirksomhed, ja af hele hans kunstnerproduktion; d. v. s. man kunde godt tænke sig, at Wagner sad inde med alle sine reformatoriske tanker uden at besidde de skabende evner til at føre dem ud i praksis. Man vil altså kunne tale om hans kunstsyn og æstetiske anskuelser uden at komme nærmere ind på hans musikdramatiske produktion; man kan derimod ikke godt tale om denne sidste uden i det mindste at måtte berøre de første. Desuden behøver hr. N. blot at vente, så kommer det altsammen. Hr. Karl Gjellerup, — for hvis Wagner-præsteskab han med en lægmands hele kritikløshed kaster sig på maven, — er i færd med at offentliggøre en række artikler om »Nibelungens ring« i »Literatur og kritik«. — For over et år siden fandtes i nærværende tidsskrift en lille afhandling af mig om »Gralsagnet og R. Wagners »Parsifal««. Når så hr. N. overtager »Mestersangerne« og »Tristan«, er det forsømte indhentet.

Endelig er hr. N. vred over, at jeg ser ned på den tyske Wagnerliteratur; det beror på en misforståelse, hvori jeg selv måske er skyld. Jeg skriver: »derimod er det fuldkomment håbløst at give sig i lag med den kolossale literatur, Wagner har fremkaldt« osv. osv. — Ja, det er håbløst, NB for den, der vil orienteres; det burde måske have været tilføjet. Den, der vil have sine begreber om Wagner klarede, båder det sikkert ikke at læse Hans v. Wohlzogen & konsorter. Men ikke desto mindre skulde det glæde mig og ligesindede at se en oversættelse af Brendel, Kohl, v. Wohlzogen og Liszt, foretagen af en kyndig og fremfor alt klarende ånd; — måske hr. N. skulde føle sig kaldet?

Gustav Hetsch.

„To mennesker“.

»To mennesker« — af billedhugger Sinding — en mand og en kvinde, der inderlig omfavne og kysse hinanden! —

Hvilket ypperligt emne, hvilket rigt og dybt motiv!

Og man husker den geniale kunstners seneste værker: barbarkvinden, der slæber på sin sårede søn — og: den bundne moder, der dier sit barn — husker, hvor kunstneren der har forstået at give en af de dybeste menneskelige følelser et så ejendommelig energisk — smærtelig energisk — og betagende udtryk — og tænker, hvad netop Sinding her måtte kunne give.

Og så, når man ser det — så alligevel! — så synes man alligevel ikke, at udførelsen ganske svarer til emnet.

— Jeg taler ikke om den rent tekniske udførelse — fra denne ser jeg fuldstændig bort — men om det mere almindelige: valg af modeller — om jeg så må sige — figurernes indbyrdes forhold og stilling. —

Hvorfor er han stor og stærk som en kæmpe, hun spinkel og spæd som et barn? Hans arme er så tykke som hendes ben; med sine store grimme hænder bedækker han hele hendes smale ryg, der ikke er halvt så bred som hans bryst; og hendes arme er som tynde stilke. Hvorfor netop således? — hvad er meningen?

Er det måske den gamle sentimentale myte om vedbenden og den stærke eg — teorien om kvinden som »mandens barn«? — Eller dyrker kunstnerne endnu idealet »liljevånd« som i Øhlenschlägers dage: det tynde, spinkle, blege, svage — som også præmieres på de »internationale skønhedskonkurrancer«? Ere vi

endnu ikke komne ned fra den magre erotiks luftige højder, hvor kærligheden er tynd og — ren — som luften på bjergene og — dens frugter en degenereret menneskeslægt? — Eller skal det være en illustration til Schopenhauers — for øvrigt vist fuldstændig rigtige — lære om, at de store mænd instinktmæssig søge de små kvinder — og omvendt — i kraft af en slags ligevægtslov i naturen?

Men hvorfor alt dette — eller hvad der nu ligger bagved? Hvorfor ikke ganske simpelt: to mennesker — lige selvstændige, lige udviklede, lige fuldkomne — hver efter sit køn — begge i deres ungdoms og skønheds rigeste fylde: typer på de to køn — der finde hinanden, simpelthen fordi de høre sammen, ere skabte for hinanden, trænge til hinanden — fordi slægtens liv er i deres favntag? Hvorfor ikke?

Så var det blevet en hymne til livet, til skønheden, jordisk kærlighed, jordisk lykke — et udtryk for livets dybeste drift — en sang om slægtens evige liv! —

— Men ikke engang stillingen synes mig egenlig smuk — og er den ganske naturlig? Mon virkelig nogen sinde to menneskebørn vilde favne hinanden i en sådan stilling — selv om man tænkte sig menneskeslægten endnu vandre nøgen om mellem Edens fældede træer? — Og man savner også — forekommer det mig — noget af den intensitet i følelse, man netop venter hos Sinding: Der er sart ømhed i dette favntag men ingen skælvende lidenskab.

— — Det er en mand og et barn, en gud eller halvgud, der har fundet en jordisk kvinde — for at tale mytologi — eller en sydlandsk kæmpeskikkelse og en af vore sædvanlige små, spidse, flade Nordiske kvinder — men alligevel ikke rigtig, hvad det skulde være og kunde være bleven: to mennesker.

S. Hansen.

Det kgl. Theater.

Operaen. Siden Opførelserne af »Konge for en Dag«, der Gang efter Gang har samlet fuldt Hus, har Theatret kun budt Repriser, alle gode gamle Bekendte: Rossinis »Wilhelm Tell«, Marschners »Hans Heiling«, Gounods »Faust« og Mozarts »Don Juan«. Om selve disse Operaer skal vi ikke udtale os nærmere; deres sceniske og musikalske Fortrin og Mangler er forlængst gjorte til Genstand for indgående Behandling; kun ved Udførelsen vil vi her dvæle lidt.

I »Wilhelm Tell« synger nu som før Simonsen Titelpartiet, en af hans mest fremragende Ydelser. Frk. Rothes Mathilde er i det hele taget en smuk Præstation, der vidner fordelagtig om de Fremskridt, den unge Sangerinde stadig gjør både i sanglig og dramatisk Retning. Ødmann og Nordahl Brun har begge sunget det omfattende og på sine Steder fordringsfulde Elskerparti, og begge gennemgående gjort god Fyldest. — Ødmanns skønne Klang på de høje Toner savner Nordahl Brun ganske vist til Dels, men til Gengæld besidder hans Stemme en Kraft og Fylde, der gjør, at han i de stærkt bevægede Momenter passer ganske anderledes end Ødmann ind i det hele Ensemble af Kor, Orkester og stærkstemmede Solister (som Simonsen). Geszlers lille Rolle, der tidligere udførtes af Schram, er nu bleven tildelt Lange, der med sin kendte Smag og Intelligens skiller sig smukt fra sin i og for sig ikke synderlig taknemmelige Opgave. Af de enkeltsyngende skal vi endnu kun nævne Frkn. Christensens og Regina Nielsens kønne Præstationer henholdsvis som Tells Hustru og Søn. Korene, der spiller en så betydelig Rolle i denne Opera og på sine Steder er af gribende Virkning (som i Sammensværgelsesscenen)

gik alt i alt præcist. — Udstyrelsen var nærmest i al Tarvelighed; Uvejret i sidste Akt var navnlig imponerende ved sin Mangel på Naturtroskab.

I »Hans Heiling« var det atter Simonsen, der så at sige bærer det hele; med sin Stemme, Personlighed og Foredragsmåde, der så ofte er betegnet som Udtrykket for den ulmende, tilbagetrængte Lidenskab, er han som skabt til at fremstille den mørkebårne Dæmon, den mystiske Mester Heiling; han var med ét Ord fortræffelig. Hans jordiske elskede og hendes Moder blev smukt spillet og sunget af Frkn. Rothe og Christensen; Rivalen, den bedårende Jægersmand, gaves just ikke overdrevent bedårende af den — som det synes — uerstattelige Hr. Christophersen. Som Heilings Moder, Dronningen, optrådte som Gæst Frk. Skytt, hvis Skikkelse og stærke, omend noget uhandlelige Stemme tog sig godt ud. Det Par komiske Småroller, der findes i denne halvvejs Tale-Opera, udførtes som før af Dhrr. Kolling og Olaf Poulsen, der vakte stor Munterhed. — Iscenesættelsen stod omtrent på Højde med »Wilhelm Tell«s; nogle af Bjærgånderne tiltrak sig almindelig Opmærksomhed ved deres drabelige Haarfagerhed, hvis dybere Betydning ikke var os ganske klar.

Genoptagelsen af Gounods »Faust« syntes at bero på en Misforståelse fra Theaterbestyrelsens Side. At Ødmann ikke var på sin Plads som Faust kunde man sige selv; den Intelligens, man uvilkårlig må tillægge Dr. Faustus, ejer den stemmebegavede Sanger ikke; og den elskovsfulde Margrethetilbedelse, der bliver den alt dominerende Følelse hos den foryngede Stuelærde, kan Ødmann lige så lidt give Udtryk, fordi hans Sang, hvor ren og smagfuld den end kan være, dog altid mangler den Varme, der virkelig uimodståelig river Tilhørerne med. Ødmanns rette Område på Scenen er det naivt-trekantede, det kejtet-komiske, hvor der hverken er Brug for Hjærnebegavelse eller Hjærtevarme; derfor bliver også hans Præstation som Kongen i 2den Akt af »Konge for en Dag« det bedste, han har ydet under sit Ophold i København.

Overfor Frk. Dons som Margrethe måtte enhver, der kender denne Sangerindes såvel sanglige som dramatiske Egenskaber, stille sig højst skeptisk; man vidste, at, omend denne vor Operas p. t. Primadonna ikke i nogen særlig Grad kunde gøre sin Sang varm og lidenskabelig, besad hun dog en Intelligens og en Stemmens og Åndens Smidighed,

der gjorde hende til en fremragende Fremstillerinde af adskillige store Operafigurer. Men man vidste også, at det naivt-trekantede, det umiddelbare kejtede lå hende så fjærnt, som det var Ødmann naturligt. Derfor ventede man sig ikke noget af hendes Margrethe; og det gjorde man ret i, for man fik ikke på noget Punkt fat på det Billede af Gretchen, som vi alle bærer i os, og som så at sige er gået over i den almindelige Bevidsthed. Ganske naturligt er Spørgsmålet, hvorfor Frk. Rothe, der skilte sig så smukt fra dette Parti, da »Faust« for nogle År siden opførtes, ikke atter har fået Lov at synge det; hun vilde uden Tvivl med de Fremskridt, hun siden den Tid har gjort, nu kunne vise os en Præstation af fremragende Rang, en Præstation, vi i alle Fald havde lettere ved at vedkende os som Gretchen end den, som Frk. Dons bød os, og som desværre kun altfor ofte var på Siden af Opgaven både i vokal og dramatisk Henseende. Af de øvrige Rollehavende stod Lange naturligvis højest som Mephisto; men også Frk. R. Nielsen og Simonsen ydede meget smukt henholdsvis som Siebel og Valentin. Den eneste Opførelse af »Don Juan« med delvis ændret Besætning så Anmelderen sig ikke i Stand til at overvære.

Theatret sluttede Sæsonen med »Konge for en Dag«; Ødmann hilstes ved denne sin sidste Optræden med Buketregn og en efter danske Forhold endeløs Jubel, hvorefter den så højt priste Modesanger fik Lov endnu en Gang at vise sig for sit til Tårer rørte Damepublikum. —

G.

Theatersæsonens Slutning.

I Sæsonens sidste Maaned naaede det kgl. Theater kun i ny Indstudering at opføre J. L. Heibergs »Syvsoverdag«, der oprindelig er skrevet til en Festforestilling (Kristian den 8des Kroning 1840), hvad der har sat tydelige Spor i hele Stykkets Karakter. Oprindelig gjorde det ingen Lykke. Det blev opført midt om Sommeren, spillet middelmaadigt — kun Fru Heiberg som Anna og Phister som Balthasar vare som altid uovertræffelige — og Maskineriet var i høj Grad primitivt; saa blev det efter faa Opførelser henlagt, for først at genoptages i 1872. Da gjorde det Lykke — ligesom i 1881, da Fru Oda Nielsen debuterede som Anna. Det staar højt over »Elverhøj« i fin Poesi og romantisk Stemning; med mesterlig Teknik er det lykkedes Heiberg at skildre i det samme Stykke Spidsborgerverdenen med dens plumpe Begrænsning og Romantikens Underrige med de vide Horizonter. Og saa har gamle Hartmann skrevet sin betagende Musik, der ligesom fører med sig et forfriskende Pust af dansk Skærsommernatur, saa man undrer sig ikke over, at Stykket drager Publikum til Huse.

Siden 1881 er der foregaaet nogle Forandringer i Rollebesætningen. I Stedet for Hr. Schram spiller nu Hr. Olaf Poulsen den astmatiske Grosserer Max, men Forgængeren var nok saa morsom. Hr. Poul Nielsen udførte livfuldt Balthasars Rolle og var overordentlig pudsig som den stakkels opløbne Yngling, der hundses saa uretfærdig af sin Formynder og kun længes efter at faa gode Klæder paa, saa at han kan erobre de skønnes Hjærter med Storm. Fru Oda Nielsen spillede som tidligere Anna tiltalende og fint og deklamerede Digtet om Kong Volmer udtryksfuldt og inderligt. De øvrige rollehavende gjorde god Fyldest, men Iscenesættelsen var under al Kritik; Dekorationerne vare gamle, Dragterne famlede og Korpersonalet stod som Støtter. Her var noget at lære af Meiningerne. — — —

Nu kan de overanstrængte Kunstnere da faa tre Maane-

ders Ferie, og saa tages der fat den 1ste September, hvor man slap den 31te Maj.

Folketheatret har for de usalige Beneficer indstuderet flere gamle Stykker, deriblandt den kedsommelige »Børsbaron« og første Gang opført Gogols femakts Komedie »Revisoren« i Hr. Aage Meyers vellykkede Oversættelse, efter at »Studentersamfundet« ved sine stærkt besøgte Forestillinger havde banet Vejen for Stykket, som vidunderlig nok ingen dansk Theaterdirektør før har bragt frem. —

»Revisoren« er et komisk Mesterværk. Personerne ere tegnede i faa, men sikre Træk; Satiren revser ubønhørligt den usle russiske Embedsstand og paaviser dens Bestikkelighed og Uredelighed. I sit literære Testamente, »En Digters Skriftemaal«, siger Gogol om »Revisoren«, at det har været ham magtpaaliggende at samle i dette Stykke »alt hvad der var af slet i det Rusland, som jeg da kendte, alle de Uretfærdigheder, som bleve begaaede i Stillinger, hvor man burde fordre Retfærd af Mennesket. Jeg vilde ramme det hele Onde paa én Gang. Rædsel — véd man — var det Indtryk, som Stykket gjorde. Gennem Latteren, som aldrig var undsluppet mig med mere Kraft, mærkede Tilskueren min Sorg. Jeg lagde selv Mærke til, at min Latter ikke mere var den samme, og at jeg ikke mere i mine Værker kunde være den samme Mand som tidligere. Trangen til at fornøje mig ved uskyldige Indfald var svundet med min Ungdom". Dog — i Rusland glæder man sig over denne Komedie, man klapper og lér, naar den spilles.

Thi denne Komedie, der skildrer den russiske Embedsstands Forfald og Skændsel, blev kort Tid efter dens Fremkomst spillet (i St. Petersborg 1836). Kejser Nikolai censurerede selv Manuskriptet; det morede ham kosteligt, han overværede første Opførelse, og klappede af alle Kræfter. —

Stykket var øjensynlig indstuderet i stor Hast, og Spillet var langtfra saa fuldendt, som Gogols Komedie fortjente. Hr. Dorph-Petersens Guvernør var altfor buldrende og en underlig Sammenblanding af flere af denne Skuespillers tidligere Roller. Hr. Carsten Ravn, der ved »Studentersamfundets« Forestillinger spillede Rollen, var en langt bedre Type paa den russiske Embedsmand. Hr. Reumert var den foregivne Revisor, den unge Klestakov,

og spillede navnlig med smittende Lune Scenen i 3dje Akt, hvor Klestakov er beruset efter Hospitalsforstanderens gode Frokost og blænder de uvidende Embedsmænd med de forfærdelige Løgne, han nok saa frækt debiterer om sin højtbetroede Stilling i Petersborg og om sin Forfattervirksomhed. Hr. Reumert aflagde atter her Vidnesbyrd om et komisk Talent, som burde plejes og uddannes videre. Hr. Zinck spillede den listige, bagtalende Hospitalsforstander Selmjanika, og Hr. Kollings fedtede Postmester — en rigtig fordrukken og nysgærrig Gavtyv — var et lille Mesterværk. Herrerne Orlamundt og Hellemann spillede de to Sladderhanke Dobtjinski og Bobtjinski med Liv og Tungefærdighed. Hr. Rings Ossip var en ganske anden Type, end Gogol har ment, men paa sin Vis ganske vellykket. Fru Julie Møller udførte Guvernørens Frue med sin sædvanlige tørre, men saa virkningsfulde Humor.

Saa er da den tarveligste Sæson, vore Theatre i lange Tider har haft at opvise, omsider sluttet. Det kunstneriske Udbytte har været jammerligt. Hvilke Minder bevarer man fra de talrige Theateraftener, hvilke Impulser har man modtaget? Goldhed og Slendrian karakteriserer vore Theaterforhold; de ledende Mænd vækkes ikke af Døsen, og Kunsten lægges øde.

Dog endnu er der Haab. Dr. Brandes' Theaterlov, som det lykkedes at gennemføre paa Rigsdagen, vil blive af vidtrækkende Betydning. Det kgl. Theaters antikverede Monopol har endelig faaet Dødsstødet, og nu er det de private Sceners Opgave at skabe et fornuftigt og værdifuldt Repertoire, nu da den væsenligste Undskyldning for Valg af elendige Stykker er falden bort.

Den kommende Theatersæson kan imødeses med en vis Interesse, og det vil virkelig være ret spændende at iagttage, hvorledes det kgl. Theater paa den ene Side, »Folketheatret« og »Kasino« paa den anden ville tage Kampen op med »Dagmartheatret«, der jo under det nye Konsortiums Ledelse vil slaa ind paa andre Baner og forhaabenlig gaa en ny Æra i Møde.

D. 31. Maj 1889.

Carl Behrens.

Teater-Jubilarer.

Spredte Bidrag til dansk Teaterstatistik

ved

Arthur Aumont.

Tegn-Forklaring se Maj: I.

IV. Et Dukkehjem.

Skuespil i 3 Akter af Henrik Ibsen.

Advokat Helmer: Emil Poulsen. — Nora: Fru Hennings. — Dr. Rank: Jerndorff. — Fru Linde: Frk. Dehn. [Fru Gjørling, 2 Septbr. 80.] Frk. Antonsen, 1 Febr. 84. Fru Gjørling, (5 Septbr. 84.) Frk. Antonsen, (15 Maj 88.) — Sagfører Krogstad: Soph. Petersen. — Ivar (1), Bob (2) og Emmy (3), Helmers Børn: (1:) Chr. Wiegand. Robert Schyberg, 1 Febr. 84. Gustav Uhlendorff, 15 Maj 88. (2:) Axel Hansen. Mathæus Braunstein, 1 Febr. 84. Gustav Uhlendorff, 11 Febr. 84. Henry Kibenich, 15 Maj 88. (3:) Valborg Jørgensen. Margrethe Jacobsen, 1 Febr. 84. Dagny Brincken, 15 Maj 88. — Anne Marie: Fru Phister. Frk. B. Nielsen, 5 Septbr. 84. Fru Phister, (29 Decbr. 84.) Frk. Nielsen, (25 Juni 88.) Fru Phister, (4 Septbr. 88.) — Stupigen: Frk. Wiehe. [Fru Winkel, 12 Decbr. 88.] — Et Bybud: Bloch-Suhr. Carlsen, 1 Febr. 84.

Et Dukkehjem er opført: 1879—80 (Decbr. 21, 28; Jan. 1, 4, 8, 12, 17, 23, 28; Febr. 1, 3, 11, 19, 22; Marts 6, 8, 16; April 3, 17, 27; Maj 28), 1880—81 (Septbr. 2, 29; Oktbr. 9, 25 (*25*); Novbr. 7), 1881—82 (Septbr. 5, 15; Oktbr. 1, 7; Novbr. 1; Jan. 11), 1883—84 (Febr. 1, 11, 26; Marts 5), 1884—85 (Septbr. 5; Oktbr. 11; Novbr. 6; Decbr. 29; April 11), 1887—88 (Maj 15, 31; Juni 25), 1888—89 (Septbr. 4; Decbr. 12; Marts 12, 18, 28; Maj 13 (*50*)).

Indsendt til Redaktionen:

Föreningen Verdandis Småskrifter Nr. 11—14. (Bonnier, Stockholm).

H. Wranér: Hvardagsmat och Gilleskakor. (samme).

Seved Ribbing: Om den sexuelle Hygieine. Overs. af E. Ludvigsen (Schubothe).

S. B. Thrige: Danmarks Historie i vort Aarh. 11.—12. Hæfte (samme).

Reform. Nr. 35—38.

Gustav Wied: En Hjemkomst. (W. L. Wulffs Bogh.)

Nylænde Nr. 7.

Kvinden og Samfundet Nr. 6.

Polybiblion. Revue bibliographique universelle Juni 1889.

Til „Ny Jord"s Læsere!

I Maanederne Juli, August og September udkommer intet Hæfte af Tidsskriftet.

Næste Hæfte af »Ny Jord« udgaar i Oktober.

19—6—89.

Carl Behrens.

»Ny Jord«s Redaktion er Hovedvagtsgade 2, 2. S. Carl Behrens træffes i Sommermaanederne kun Torsdag Kl. 1—2.

Digitized by Google

Original from PRINCETON UNIVERSITY